ՀՈՐԵՔՓՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
MERCREDI
3 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.059

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.059

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԱԾ

Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան չորս օրուան այցով մը Նոյեմբեր 1ին Փարիզ ժամանած է։ Վարչապետի, Ազրբեջանի Մորհրդարանի նախագահներուն հետ ան Նոյեմբեր 4ին հանդիպում կ'ունենայ Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի հետ։ Հանդիպումին օրակարգը բաղկացած կ'ըլլայ աշխատանքի հարցերէ, վերաբերող զբօսաշրջութեան զարգացման, մշակութային փոխանակութեան պահպանումին եւ զարգացումին։ Ա. Պաղտասարեան, Ն. Բուրլիանճէ եւ Մ. Ալէսքերով հանդիպում կ'ունենան նաեւ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի տնօրէնին հետ։

*
**

ՀԱՑ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՈՒՀԻ ՄԸ ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՑԻ ՄԷՋ

Ուրուկուէյի նախագահական եւ խորհրդարանական ընտրութիւններուն ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով Մորհրդարանի անդամ ընտրուած է Հայ մը։ Ան կը կոչուի Լիլիան Քէչիչեան։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 31/Նոյեմբեր 2)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՆԻՒԹՈՎ ՄԱԿ-Ի ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Ազրբեջանի նախաձեռնութեամբ ՄԱԿ-ի 59րդ համաժողովին օրակարգին վրայ առնուած Ղարաբաղի նիւթը քննարկութեան կը դրուի Դեկտեմբերի ընթացքին, նիւթը կը վերաբերէր «Ազրբեջանի գրաւած տարածքներու վրայ ներկայի կացութեան»։

*
**

Ի. ԱԼԻԵՒ՝ «ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ ԿՈՒ ՏԱՆՔ ԱՄԵՆԱԲԱՐԶՐ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ»

Ազրբեջանի նախագահ Ի. Ալիեւ հարցազրոյց մը տուած է «Ֆայնէնչըլ Թայմզ» թերթին։ Խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ան ըսած է կրկնելով հօրը Հ. Ալիեւի յայտարարութիւնը. «Պատրաստ ենք խօսելու ինքնութեան մասին, բայց ոչ Ազրբեջանի տարածքային ամբողջականութեան հարցին մէջ։ Մենք անկախութիւն չենք տար Ղարաբաղին, ոչ ալ ինչ կու տանք որ Հայաստանի մասը դառնայ։ Ղարաբաղին կու տանք ապահովութեան երաշխիքներ եւ կարելի ամէն բարձր աստիճանի ինքնավարութիւն»։

*
**

ԱՐՄԷՆ ՌՈՒՍՏԱՄԵԱՆ Հ.Ց.Դ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՄԱՐՄՆԻ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հ.Ց.Դ. Հայաստանի կառոյցին 8րդ Գերագոյն ժողովը Հոկտ. 29-31 դումարած է Ջերմուկի մէջ։ Գերագոյն մարմնի անդամ ընտրուած են Արմէն Ռուստամեան, Միքայէլ Մանուկեան, Լեւոն Մկրտչեան, Հրաչ Թադեւոսեան, Սպարտակ Սէյրանեան, Համլէթ Աբրահամեան, Բագրատ Սարգսեան, Աշոտ Փափազեան եւ Վլադ Քոչունց։ Գերագոյն մարմնի ներկայացուցիչ վերընտրուած է Ա. Ռուստամեան։

*
**

«ԿԻԼԻԿԻԱ»Ն ԿԸ ՁՄԵՌԻ ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՄԷՋ

Ստորագրած է «Կիլիկիա» առագաստանաւին ճանապարհորդութեան առաջին չրջանը ու մինչեւ Մայիս 28 նաւը կը մնայ Վենետիկ, խարսխած Ս. Ղազար կղզիին բացը։ Այդ թուականին կը նաւարկէ ովկիանոսին վրայ, մասամբ նորոգուած անձնակազմով։ Հոկտ. 29ին նաւ-

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒԳԱՑ ՓԻԼԻՊ ԼՕԹԻ

Անոնք որոնք կողմնակից են Ֆրանսայի մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան, -քիչ են բայց կան-, չեն գիտեր ո՞վ կանչել օգնութեան։ Ըրնօ Տիւբրէյլ, Հանրային Պաշտօնատարութեան նախարարը, Փիլիպ Լօթին դատ է։ Իր յօդուածը (Ֆիկարօ, Հոկտ. 30-31) սակէս կը սկսի.- «Լիօթէ կը խոստովանէր Գլօտ Ֆարէրի 1921ին "այնքան ալ Մուսթաֆա Քեմալ փաշային չէ որ Թուրքիա պիտի պարտի ի վերջոյ իր անկախութեան վերադառնումը, որքան Փիլիպ Լօթիի։ Որովհետեւ Փիլիպ Լօթի Սզիւատէն գրելով Թրքանպատա դարձուց եւրոպական հանրային կարծիքը"»։ Ու յօդուածագիրը հարց կու տայ թէ ի՞նչպէս այս ծովային սպան, այսօր անտեսուած, կրցած է յաջողիլ նման քաջալերութիւն մը։

Ու նախարարը քանի մը սիւնակներու երկայնքին կ'ուզէ համոզել Ֆրանսայի հանրային կարծիքը որ սկզբունքի մերժում մը սխալ է ու կ'եզրակացնէ՝ առանց մէկ կողմ դնելու «ոչ»ի մը կարելիութիւնը, բայց թողունք «այո»ի ճամբան։ Անշուշտ չէ մոռցած նախապէս յիշել «ոչ»ի կողմնակիցներուն պատճառաբանութիւնները՝ Թրքական զօրքին մէկ ոտքը Կիպրոս է, Հայոց ցեղասպանութիւնը բաց վէրք մը կը մնայ, Թրքական հողամասը սահմանակից է Սուրիոյ, Իրաքի, Իրանի, եւրոպական բազմաթիւ երկիրներ պայքարած են, դարերու երկայնքին, օսմանեան բռնատիրութեան դէմ եւլն., եւլն.։ Բայց եւ այնպէս, Ֆրանսայի մէջ տեղ գտած «ոչ»ը Թուրքիոյ, մատհոգիչ կը դառնէ։

*
**

Լը Մոնտ (Նոյ. 2) յօդուած մը հրատարակած է Թուրքիոյ տնտեսութեան մասին։ Յօդուածագիրը կ'անդրադառնայ օտար երկիրներու ձարտարարուեստներու ներդրումներուն, բազմաթիւ հաստատութեանց տեղաւորումին (Գառըֆուր, զերմանական Մերճօն եւլն.)։ Ամբողջ էջ մը նուիրուած է հարցին, ուր Պոլսոյ Սակարանն ալ իր տեղն ունի։

Նոյն թուականը կրող թերթը ունի նաեւ նամականիի բաժին մը, ուր թեր ու դէմ կարծիքներ կան։

ւուն նախաձեռնարկ «Այաս» ակումբի նախագահ ու «Կիլիկիա»յի նաւապետ Կարէն Բալայեան, օգնականը Սամուէլ Կարապետեան ու գրող Զօրի Բալայեան մանուլի ասուլիսով մը ամփոփած են առաջին նաւարկութեան օրերը։ 96 օրուան ընթացքին նաւը կտրած է 7825 քմ. ճամբայ, նաւարկելով Սեւ, Մարմարա, Եգէական, Միջերկրական, Ջոնիական եւ Ադրիական ծովերուն վրայ, բաթումէն հասնելով Վենետիկ։ Ջեն կրցած ծրագիրը ամբողջովին իրականացնել ու երթալ Հայֆա, Հերակլիոն եւ Ալեքսանդրիա։ Փոթիի մէջ Յուլիս 14ին փոթորիկի բռնուած են, ապա նաեւ Մարմարայի վրայ, ինչ որ հաղուագիտպ երեւոյթ է։ Ատիկա իրենց կատակելու առիթ տուած է, ըսած են թէ Մարմարայի վրայ փոթորիկ կը ծագի հարիւր տարին անգամ մը, ան ալ երբ Հայերը կ'անցնին հոնկէ...։

Ռուսաստանեան նաւահանգիստներէն ոչ մէկուն մէջ արտօնած են որ օդնական նաւապետը ցամաք ելլէ, քանի որ ան Վրաստանի քաղաքացի է։ Իսկ չատ ու չատ վայրերու մէջ ապրող Հայեր որոնք յոյս չունէին Հայաստան գտնուելու, բարձրացած են նաւ ու լուսանկարուած Հայաստանի ու Ղարաբաղի դրօշներուն ներքեւ։

*
**

ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՑԱՑԱՑՏՈՒԱԾ

Երեւանի Մաշտոց եւ Թումանեան փո-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՃԲԱՓՈՐՁ ԹԵԼ-ԱՎԻՒԻ ՄԷՋ

ԱՐԱՖԱԹ ՓԱՐԻԶԷՆ ԿԸ ԴԱՏԱԳԱՐՏԷ

Հոկտեմբեր 29էն ի վեր Արաֆաթ կը մնայ փարիզեան արուարձաններէն Գլամարի Փերսիի զինուորական հիւանդանոցը։ Առաջին ախտաճանաչումի մը համաձայն, հաստատուած է որ արեան խլիրդի հարց չկայ, բայց քննութիւնները կը շարունակուէին եւ չաբթուս մէջ, կարելի պիտի ըլլար բուն ախտաճանաչումը կատարել։ Պաղեստինեան Իշխանութեան Ֆըրանսայի ներկայացուցիչը Լէյլա Շահիտ ապահովութիւն կու տար որ Արաֆաթ աւելի լաւ է, ախորժակ ունի, ճաշած է եւ լաւ տրամադրուած։

Նոյեմբեր 1ին, երկուշաբթի օր ցերեկով անձնասպանական ոճրափորձ մը կը դործուէր Թել-Աւիւիւի չուկային մէջ, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կար (ներառեալ 16 տարեկան պաղեստինցի քամիքազը) եւ 30 վիրաւորներ, ու փարիզեան իր հիւանդանոցէն Արաֆաթ կը դատապարտէր, յայտարարելով թէ վերջ պէտք է տրուի քաղաքացիներու մահուան։ Ոճրափորձին տէր եղած էր Պաղեստինի Ժողովրդական ճակատը, որ ՊԱԿ-ի մէկ ուրիշ թեւն է։ Ըստ իսրայէլեան ձայնասփիւռին, քամիքազը Նազլուսէն եկած էր, Այարդորդանի հիւսիսը, Ռամալլայէն անցնելու համար իսրայէլեան հողամասը ուր «ապահովութեան պատնէշը» դեռ չէ կառուցուած։ Արաֆաթ դատապարտուէն զատ կոչ ալ ըրած է պաղեստինեան բոլոր խումբերուն որ յանձնառու ըլլան խուսափելու իսրայէլացի բնակիչներ ըսպաննելէ եւ հրաւիրած է նաեւ Արիէլ Շարոնը որ նման կոչ մը ընէ, որպէսզի իր զօրքերը վերջ տան պաղեստինցի քաղաքացիներ սպաննելէ։ Ա. Շարոն, սակայն, կը հաստատէ այս ոճրափորձով որ ոչինչ փոխուած է եւ թէ պիտի չարունակէ պայքարիլ ահաբեկչութեան դէմ ցորչափ Պաղեստինցիք չարունակեն։

Ինչ կը վերաբերի Արաֆաթի առողջութեան, Շարոն, սկիզբը բաւական «լաւատես» էր (իր տեսակէտով, անշուշտ) եւ յայտարարած էր նաեւ որ Արաֆաթ չի կրնար Երուսաղէմ թաղուիլ...։ Այլ խօսքով, թաղումը կը պատրաստէր մէկուն որ դեռ մեռած չէ եւ թերեւս ալ չմեռնի։ Այս նոյն հարցին մասին, Իսրայէլի բանակին տեղեկատուութեանց պատասխանատուները պետը հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.- «Ե. Արաֆաթի համար ապաքինման եւ մահուան միջեւ կարելիութիւնները կը զանազանուին»։ Երեքշաբթի Ահրոնոթ օրաթերթը կը դրէ թէ զօրավարին այս խօսքերը նեղ կացութեան մատնած են նախարարները եւ զօրավարն ալ փորձած է տեսակ մը ճշդում ընել, աւելցնելով.- «Բուն ախտաճանաչման տեղեակ չենք։ Կրնայ արեան վարակում ըլլալ, կամ աղիքի կամ արեան խլիրդ»։

Կը պատրաստուի նաեւ Արաֆաթի յաջորդութիւնը եւ կը կարծուի որ ՊԱԿ-ի Թիւ 2-ը՝ Մահմուտ Ապպաս լաւագոյնն է այդ ուղղութեամբ։ Բայց փարիզ, Արաֆաթի չքնապատը ամէն բան կ'ընէ խուսափելու համար նման կարգադրութենէ մը եւ կ'ըսուի թէ այդ պատճառաւ է որ լաւ լուրեր կը տրուին իր առողջութեան մասին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի մէջ, ահաբեկչական արարքները չեն դադրիր եւ չաբթիավերջը բաւական արիւնալի եղած է։ Սաւտական ընկերութեան մը վեց աշխատաւորներ առեւանդուած են։ Նոյեմբեր 1ին, Պաղտատի փոխ կառավարիչը սպաննուած է Տորայի թաղամասին մէջ, անծանօթներու կողմէ,

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՄԱՀ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ

Ցաւով իմացանք, որ Հոկտեմբեր 28ին, Կոնէսի Հանդատեան տան մէջ, ուր կը մնար տարիներէ ի վեր, իր մահկանացուն կնքած է երաժիշտ-խմբավար Գէորգ Եանպէկեան։

Ողբացեալը 18 տարի առաջ գոհ գացած էր կաթուածի մը եւ անկէ ի վեր կեանք մը կը քաշքշէր աւելի քան կ'ապրէր։ Վերջին չրջանին ալ խլիրդն է որ ճակատագրական հարուածը պիտի տար։

Գէորգ Եանպէկեան ծնած էր Գահիրէ 1922ին, կանուխէն հետեւած էր երաժշտութեան եւ չրջանաւարտ էր Կիպրոսի Մելդոնեան վարժարանէն։ Եգիպտոս վերադառնալով կը նետուի երաժշտական աշխարհ։

Փարիզ հաստատուած էր 1950էն։ Երաժշտութիւն դասաւանդած է, բեղուն գործունէութիւն ունեցած ԺՄՏ-ի չարքերուն մէջ։ Դասաւանդելով նաեւ Դպրոցասէր Տիկնոջ Վարժարանը եւ երբեմն Սամուէլ-Մուրատեան Միութեան վարժարանը, երկու վայրերուն մէջ ալ երգչախումբեր կազմած է տեղւոյն աշակերտներուն հետ եւ Ապրիլեան ոգեկոչման հանդիսութեան մըն ալ (Սալ Կավօ) խոր տպաւորութիւն գործած է երկու վարժարաններու միացեալ երգչախումբով բացումը կատարելով։ Փարիզի մէջ չաճախած է Էքոլ Նորմալ որ Միւզիքը եւ մըցանակներու արժանացած։

Ջերմ եւ հաղորդական խառնուածքի տէր, Գէորգ Եանպէկեան աչխոյժ գործունէութիւն ունեցած էր գաղութին մէջ, իր մասնակցութիւնը բերելով հանդիսութիւններու մինչեւ այն դժբախտ օրը 1986 Յունիս 9ին, երբ գոհ գացած էր ուղեղային կաթուածի մը։

Գէորգ Եանպէկեան նաեւ յօրինող էր եւ հեղինակ բազմաթիւ երգերու, երաժշտական պատչաճեցումներ ալ ըրած է երգչախումբերու համար, ընկերացած է Այտա եւ Միշա Աղնաւուրի։

1991ին ալ դժբախտութիւնը ունեցած էր կինը կորնչցնելու։

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները տե՛ս Դ. էջ։

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն։

երբ գործի կ'երթար։ Արարքին տէր եղած է, համացանցի վրայ, խալամապաշտ Ասսար ալ-Սուննա ցանցը, կապուած ալ Քահիտայի։ Շաբաթաւերջի հաչուեկչիռի մը համաձայն, 17 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։

ՌՈՒԲԻՕ ՊՈԽԹԻԼԻՈՆԻ քաչուեցաւ եւրոպական յանձնախումբի իրեն յանձնուած պաչտօնէն, դիւրացնելու համար նախագահին գործը։ Փէ. Փէ. Ըս-ն (ալ) եւ Փէ. ԷՍ. Ի.-ն (ընկերային դեմոկրատ) այլ փոփոխութիւններ կը պահանջեն, երկուքն ալ կը մերժեն Հոլանտացի Նելլի Քրէօսը (մրցակցութեան դիւանը) եւ լատվիացի Ինկրիտա Իւդրէն (տուրքերու բաժին)։

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ նախագահական ընտրութեան ռուսամէտ վարչապետը՝ Վիկտոր Եանուկովիչ ձայներու 42,12%ը ստացաւ, իր մրցակիցն ալ արեւմտամէտ՝ Վիկտոր Եուչենկօ 39,18%ը, ինչ որ կը պարտադրէ Բ. չրջան մը։ Այս վերջին խմբակը ինդրոյ առարկայ կ'ընէ արդիւնքները, համոզուած որ իր թեկնածուն ձայներու աւելի քան 50%ը ստացած է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի օդանաւային ռազմավարական ուժերու հրամանատարին կը ցորդը Կոնդանդին Դեմչենեւ սպանուած է Հոկտեմբեր 31ին, Սմոլենսկի չրջանը։ Կը կարծուի որ տեղական բնոյթ ունեցող ոճիր մըն է աւազակներու եւ ապահովութեան ընկերութեան մը պաչտօնեաներուն միջեւ տարուող «պատերազմ»ի մը։ Ենթակային կառքը կրակոցներու բռնուած է եւ մեռած է նաեւ վարորդը։

«ԵՐԱԶԱՆՔ»Ը ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԴԱՌՆԱՐ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԱՒԵՏԻՔ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

(ՀԱՑՐ ԱԲՐԱՀԱՄ)

1865 - 1933

Հեղինակ՝ ԱՇՈՏ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Ա.

Ճանուն իրապաշտութեան, ոմանք թիւրիմացութիւնը թօթափած մօտեցումի, աւելորդ չէ կրկնութիւնը թէ խելքը գլուխը ոչ ոք խորհրդային կարգերու փլուզումով անմիջապէս վարդապետ-կապոյտ, ծաղկոցային Հայաստան մը ունենալ կը յուսար: Շատ աւելի մեծ, աւելի հզօր երկիրներու պատմութիւնն անգամ նման չեզոք անկիւնադարձի պարագային չէ յաջողած ցնծումներ շրջանցել: Խնդիրը այնքան չի վերաբերիր չօշափելի մարզերու -քաղաքական, տնտեսական, եւլն.- մէջ նոր խաղի կանոնները հաստատելու դժուարութեան, որքան միտքերը պատրաստելու, ենթակայի վիճակէն տիրութեան անցնելու պարտաւորութեան: Երէկուան Հայաստանին մէջ բնականի կարգ անցած էր ամէն պահանջեալ հարկին, թերութիւններու եւ առաւելութիւններու պարագային հաւասարապէս, պատասխանատուութեան դիրքին վրայ զետեղել Մոսկուան: Կասկած չկայ որ տիրական ներկայութիւն ունէր ան Հայաստանի, ինչպէս միւսներուն, ուղեգիծը որոշելու, ընթացքը հակակշռելու-մէջ: Բայց չկա՞ր, ի վերջոյ, սահման մը որմէ անդին լաւին ու գէշին պատասխանատուութիւնը կը վերաբերէր ենթեանի:

Հայաստանի ներկայի պատկերին մէջ այնպէս կը թուի որ պատասխանատուութիւններու սահմանին սխալ, կամ անփութօրէն դրուած հետագիծը գլխաւոր պատճառն է չատ մը անկատարութիւններու, դժգոհութեան պատճառ երեւոյթներու, կարգադրութիւններու: Անոնց եւին յաճախ կը նչմարուին զեկավարներ որոնք այսօր ալ զեկին ձեռք դրած ըլլալով հանդերձ, վերէն կամ վարէն, աջէն ու ձախէն ցուցմունքի կը սպասեն գայն զարձնելու ուղղութիւնը դիտնալու համար: Կամ երբ կ'անդրադառնան պատասխանատուութեան պարտականութեան, ուղղութիւնը կ'որոշեն աւելի ենթակայական մղումով եւ ոչ հաւաքականը մտածելով:

Աւելորդ չէ կրկնել թէ «դրախտավայր»ին յապաղումը չէ լուրջ մարդուն մտահոգութեան պատճառը. այդ մարզը վերապահուած է միմիայն երազամոլին, վիպապաշտին որ բոլոր ժամանակներուն ոչ արհամարհելի ներկայութիւն ունեցած է մեր մէջ, յաճախ յենած՝ անգիտութեան, մակերեսայնութեան անթացուպերուն: Հարցը կը վերաբերի թացն ու չորը ճիշդ չափող, կշռադատող սթափ մարդուն որուն ակնկարութիւնն ալ արդար է, դժգոհութիւնն ու տրտունջն ալ:

Ու ամէն անգամ որ սեղան գայ սխալներու, թերիներու նիւթը, յատկապէս անընդունելիներու կարեւոր բաժինով, անկարելի կ'ըլլայ չկրկնել թէ յաւտնի դժուարութիւններու, յաճախ մինչեւ իսկ անկարելիութիւններու լայն դաշտին քով կայ'ն փոքր անկիւններ որոնք եւս կընային մաս կազմել դրական ձեռքբերումներուն: Զեղածին ցաւը կը չեշտուի երբ մանաւանդ մարդ անդրադառնայ որ փոքրիկ Հայաստանը փափաքելի երկիրը ըլլալու արդէն շռայլ միջոցներ չունի ու արդէն ուշ մնացած է բաւական:

Եւ որովհետեւ ո'չ ոք կընայ այն աստիճան դասալիք դառնալ որ անտարբերութեան քօղին տակ ծածկէ ամէն բան, ճար դանելու մղումը հարցնել կու տայ. իրա՞ւ երկրին մէջ ներկայի ընթացքը դէպի աւելի լաւը ուղղելու կարող դէմքեր չկան Հայաստանի մէջ: Հարցումը ուղղելով զանազան առիթներով քանի' խօսակիցներու, միշտ ստացած եմ հաստատական պատասխան: Կա'ն աւելի կարող, աւելի վրատհեղի ուժեր, ոչ ոք կընայ կասկած ունենալ այդ մասին: Թէ ո'ւր են այդ դէմքերը, ինչո՞ւ չեն յայտնուիր քաղաքական հրապարակին վրայ, զանազան ձեւերով ըսուածը գրեթէ նոյն բանը կ'ըլլայ. անոնք մեծ մասով կազմակերպութեան մը չեն պատկանիր ու որպէս անհատ չատ, չատ դժուար է որ ճամբայ հարթեն մինչեւ քաղաքական ասպարէզ: Ցետոյ կայ վարանումի, թերահաւատութեան բաժինն ալ. անոնցմէ մէկը, երկուքը, երեքը կըրնա՞ն արդիւնաւէտ գործակցութիւն ունենալ այդ ասպարէզին տիրակալներուն հետ. կամ, լմնաստ կ'ունենա՞յ անհատական ջանքը ընդհանուր հոսանքին մէջ:

«Ուրիշ», «աւելի կարող» ուժերու գոյութիւնը յայտնապէս զգաղեցուցած է «Հայկական ժամանակ»ի խմբագրութեան միտքն ալ: Թերթին Հոկտեմբեր 5ի թիւին Ա. էջին վրայ «Երազանքի թիմ» խորագիրով կը խօսուի այդ մասին: Նախ ընդհանուր պատկեր մը կը տրուի երկրին ներկայի վիճակէն ուր ակնյայտ է թէ չէ կայ քաղաքական ուժ մը որ յաջողի ժողովուրդին վստահութիւնը ունենալ, ապագան կերտելու պատասխանատուութիւնը ստանձնել ու պատիւով դուրս գալ այդ պատասխանատուութենէն: Աւելի տխուր է ըսուածը թէ օրէ օր կը մեծնայ Հայաստանցիին համոզումը վիճակին անհեռանկար բնոյթին, զայն փոխելու ներկայի իշխանութեան անկարողութեան մասին: Ու խմբագրութիւնը այդ կացութիւնը կը կապէ «ուրիշ ո՞վ» հարցականին, քաղաքական դասին այլընտրանք փնտռելով: Հոն ալ կայ համոզումը թէ ամէն տեղ կան մարդիկ որոնք կարող են երկիրը մատնուած վիճակէն դուրս բերելու գործին դրական մասնակցութիւն ունենալ: Ու այդ համոզումով ձեռնարկուած է գործնապէս ցոյց տալու երկրին այդ կարողականութիւնը: Պիտի ներկայացնէն քաղաքական, հանրային, պետական գործիչներու, անհատներ ու անուններ որոնց մասին վրատահութիւն ունին թէ կրնան փոփոխութեան ուղղութեան դրական մասնակցութիւն ունենալ: Նախաձեռնութեան գլխաւոր մղումը ցոյց տալն է թէ Հայաստան ունի' բարելաւումի կարողականութիւնը. այդ զգացումէն կը սպասուի բարոյական զօրակցութիւն:

Կայ նշումն ալ թէ ներկայացուելիք դէմքերը պիտի ըլլան Հ.Ց.Դ.էն, Հ.Հ.Շ.էն, Հ.Կ.-էն, մտաւորականներու դասէն, ներկայ ու նախկին պաշտօնեաներէ: Կ'ըսուի մինչեւ իսկ թէ նոյնիսկ կաշառակեր նկատուողներ պիտի առնուին «փրկիչ» համարուած ցանկին մէջ: Հետաքրքրական է բացատրութիւնը. այսօրուան Հայաստանին մէջ արդէն «բացարձակ մաքուր»մկը գրեթէ չէ մնացած: Ապա, հարկաւորը գործող ուղեղ եւ սիրտ գըտնելն է: Այդ մարդիկը պիտի գոյացնեն վերկուսակցական ցուցակ մը, տեսակ մը պաշտօնատարներու դրամատուն:

Խմբագրութիւնը կ'ըսէ թէ տարբեր կուսակցութիւններ ու տարբեր քաղաքներէն ներկայացնող այդ մարդոց բոլորը անպայման իրենց համակրանքը չեն հաճներ պիտի ըլլան: Բայց այդ պարագան խոչընդոտ պիտի չհանդիսանայ վաւեր արժէքը դնահատելու: Կայ վերջապէս չատ կարեւոր նկատումն ալ թէ Հայաստանին պէտք է հասկնայ ի վերջոյ որ երկինքէն փրկիչ պիտի չիջնէ, փրկութիւնը երկրին մարդկային, քաղաքական, մտաւոր ուժը խելամիտ կերպով գործածել գիտնալուն մէջն է: Ատոր ալ առաջին պայմանը իրենք զիրենք արտայայտելու, ծառայելու եւ բարդաւաճելու, նաեւ վերափոխուելու կարելիութիւնը տալ է մարդոց:

Ցետ գրութեամբ ալ ըսուած է թէ թերթին ցուցակը պիտի չընդգրկէ այն դէմքերը որոնք այլեւս անզօր կը նկատուին պետական ու հանրային կեանքին մէջ ակընկալելի դեր կատարելու: Կազմուելիք ցուցակը քանի մը հարիւր անունէ պիտի բաղկանայ ու խմբագրութիւնը կը սպասէ ընթերցողներուն առաջարկներուն ալ:

Հետաքրքրական նախաձեռնութիւն է ներկայացուածը, գլխաւորաբար այն նըպատակով որ յուսահատութեան պատուար կ'ըլլայ ու կը համոզէ կարելի բարեփոխումներու հեռանկարին: Թերթը «Երազանքի թիմ» անուանած է կազմելի ցուցակը: Կը մնայ մաղթել որ ժամ առաջ մարմին առնէ ան ու վերածուի իրականութեան. մանաւանդ գտնէ ճամբան իր կարողականութիւնը փաստելու Հայաստանի քաղաքական ասպարէզին վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

Ահա' գլխաւորը անուն մը՝ պսակեալ հայրենանուէր գործունէութեամբ: Անձանձիր աշխատանքով: Հանրային-ազգային գիծով հարկաւ: Այլ, սակայն, ինչպէս համանուն մեհենագրութեան հեղինակն ալ դիտել կու տայ իրաւամբ, առ այսօր դեռ գրեթէ անծանօթ մնացած անուններու չարքին կրնանք դասել զինք: Սուտ, քէչեր, հատուկենտ անձեր միայն կրնան յիշել, յիշատակել այս պատկառելի դէմքն ու անոր հետ աղերս ունեցող պատմական արարուածները:

Այսպէս, ուրեմն, Աշոտ Ներսիսեան, հեղինակը համանուն հատորին, գնահատելի եւ հետեւաբար քաջալերելի ջանադրութեամբ կը ձգտի մեր եւ յաջորդող սերունդներուն ներկայացնել լուսաւոր դէմքը Հայր Աբրահամի: Աչխատասիրութիւնը պլուպ հանելու մտօք կ'ընտրէ ճիշդ ուղին: Ուսումնասիրել՝ պրպտումներու ճամբով, դիւաններու մէջ ցրուած հին թուղթեր, փաստաթուղթեր (արձանագրութիւն, նամականի եւ այլ), հետեւիլ պարբերական մամուլի մէջ երեւցած զրոյթիւններու, ժամանակակիցներու յուշերու եւ, բնականաբար, թղթակցել ու հետազօտել անձին եւ գործին հայող մեծնագրական կամ տարբեր բնոյթի աչխատութիւններ:

Ազգային եռուն-եփուն վաստակով բեռնաւոր Աւետիք Սահակեան, ծնունդով հողի հարազատ զաւակ կրնայ նկատուիլ, ծնած ըլլալով Ջալալօղլի գիւղը: Այժմ արդէն բաւական բարգաւաճ քաղաք ըստեփանաւան անուանեալ: Վարչական առումով այդ թուականներուն (ծննդեան տարին՝ 1865) [1] մաս կը կազմէ Թիֆլիսի նահանգին: Պարզ զուգադիպութի՞ւն թէ ոչ, ի՛նչ փոյթ, հայրենակից է Դաչնակցութեան հիմնադիր Երրորդութեան մէկոյն՝ Ս. Զաւարեանի, քանի այս վերջինն ալ Լոռեցի է, Այգեձատ գիւղէն: Գրեթէ չարեւնման միջավայր երկուքին համար հաւասարապէս: Բարձրաբերձ լեռներ, կանաչապատ տարածուն սարեր-ձորեր, կարկաչահոս աղբիւրներ եւ, մխիթարանակ, աղմկայոյզ սլացքով վազող՝ հայրենի այս գողտր անկիւնի դեղուհին՝ Խենթ Դեբեդը:

Գիւղական դպրոցէն ետք, կը մեկնի Թիֆլիս, ապահովելու համար իր միջնակարգ կրթութիւնը: Հոնկէ կ'երթայ Շուէյ, տեղւոյն ռէալական դպրոցը: Այնուհետեւ, բարձրագոյն ուսում ձեռք ձգելու եւ գիւղատնտեսի մասնագիտական վկայական ստանալու մտօք կը յաճախէ Մոսկուայի չատ ծանօթ Պետրովսկոյ-Ռազումովսկայա գիւղատնտեսական ճեմարանը: Մուտքի տարին՝ 1887): Հոն՝ ուսանողական միջավայրի մէջ կը ձեւաւորուին երիտասարդ ուսանողին ընկերային-քաղաքական եւ, հարկաւ, ազգային գաղափարները:

Առանց չատ երկար մանրամասնելու, յիշեցնենք այսքանը, իբր պատկերացում օրէն վիճակի: Ալեքսանդր Բ.ի ահաբեկումը Պետերբուրգ, 1881 Մարտին, յեղակարծ իրավիճակի դուռ կը բանայ: Ռուսիա կը թեւակոխէ յետադիմական, բռնատիրական անբաղձալի շրջան մը: Վերջ՝ ահաբեկեալ Ցարին բարենորոգչական, -թէկուզ սահմանափակ-, քայլերուն, որոնց պսակումը պարտէր ըլլալ հայդի կոմս Լօրիս Մելիքովի առաջադրած բարեփոխումներով յատկանչուող Սահմանադրութիւնը: Ալեքսանդր Գ., նոր գահակալը հաչուելարդարի կ'ենթարկէ բարենորոգչական-ազատական ամէն ջանք եւ ձգտում: Խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնէ յատկապէս խռովայոյզ ուսանողութեան դէմ, վարակուած «Նարոդնայա Վոլիա» («Ժողովրդեան Կամք») մարտական կազմակերպութեան ազատախոհ գաղափարներով: Հետեւաբար, ցոյց եւ խռովութիւն ճեմարանին մէջ եւս: Ա.Ե. Սահակեան յառաջապահ դիրքերու վրայ է: Անխուսափելի բիրտ ճնշում եւ զանգուածային ձերբակալութիւն: Ջերբակալեալներու կարգին է ան: Համաձայն գիրքի հեղինակին՝ Ա. Սահակեան բանտէն արձակուելէ ետք, կը չարունակէ իր ուսումը, ամենայն հաւանականութեամբ մինչեւ 1893: Երկու տարի անց, արդէն պինք կը պատնէք կրկին Թիֆլիս:

Ըստ Ա. Ներսիսեանի, Թիֆլիս վերադարձած նախկին ուսանողը, 1895ին կը դառնայ չարքային դաչնակցական: Այնուհետեւ, փութով, կ'ընտրուի Աբեւելեան Բիւրոյի անդամ 1808ին: Կը մասնակցի, յաջորդաբար, ընդհանուր Ժողովներու, որոնցմէ մին՝ երրորդը, Սոֆիա գումարած 1904ին, եւլն.: Ա.Ե. Սահակեանի հանրային գործիչի նկարագրին բացայայտման եւ հոգեբանութեան ցուցադրման կապակցութեամբ, տեղին կը գտնենք մէջբերում կը հեղինակին գրչէն.- «Նա նետելով ազատագրական պայքարի յորձանուտը, մնաց ամէն չատ գաղափարական մարտիկ եւ մտաւորական՝ հեռու արիւնոտ մաֆառումներէ...»: Աւելցնենք՝ լրջախոհ, հասուն մտքի եւ հանրային խառնուածքի տէր բարոյական հեղինակութիւն, որ կը պատրաստէ ինքզինք ամէնուր, ամէնուն: Կարծէք հոսկէ անոր անունին կըցած այնչափ յարմար վերադիրը՝ Հայր Աբրահամ:

Փոքր չեղումով, հանրային - ազգայինէն անցնինք մասնագիտականին: Աւետիք Սահակեան Մոսկուայի ճեմարանը աւարտելէ ետք, իբր Կովկասի Հողագործութեան եւ Հողաշինարարութեան գլխաւոր վարչութեան պաշտօնեայ (պետական) աստիճանաթար երեւելի անուն կը դառնայ գիւղատնտեսութեան մարզին մէջ: Կը հիմնէ Հայ Գիւղատնտեսական եւ Տնայնագործական Ընկերութիւնը: Նախագահն է: Միաժամանակ հրատարակիչն ու խմբագիրը Ընկերութեան պաշտօնաթերթին «Գիւղատնտես», պատկերապարդ չաբաթաթերթ (1913էն ետք երկչաբաթաթերթ): Կը չօշափէ ճիւղին յարող բազմաճիւղ ու բազմադէմ նիւթեր: Սահակեան անունը կը կրէ իր յաւտնաբերած բոյսերու վնասաբեր ճճին: Ատոր հակադրող միջոցն ալ կը գտնէ:

Եւ քանի խօսքը անոր անունին աղերսող մամուլի մասին է, երկու խօսք ալ Հ.Ց.Դ. Աբեւելեան Բիւրոյի պաշտօնաթերթ «Ցառաջ» օրաթերթի մասին: Առաջին թիւը լոյս կը տեսնէ Ցունուար 17ին (հինգ թիւ 1905ին, իբր «Լրատու թերթիկ»): Աչխատասիրողը Աշոտ Ներսիսեան, իրաւունք ունի գրելով, թէ թերթը «կարեւոր բազոյն տեղ էր զբաղեցնում Կովկասի հասարակական-քաղաքական կեանքում»: Կը թուէ թերթին չուրջ համախմբուած գրիչներու անուններ՝ Աւ. Սահակեան, Եղ. Թումչեան, Ս. Տիգրանեան, Ռուժակ, Ռոստոմ, Ս. Զաւարեան եւ ուրիշներ: Աւելցնենք անուններ լրացումի կարգով, քաղելով Վրացեանի մէկ աչխատութենէն.- Լիպ. Նազարեանց, Ցոնան Թումանեան, Ցովհ. Իսուֆեան եւ Միքը Վարանդեան: Նաեւ Ի. Ակնունի (եղբայրը), Ցովհ. Թումանեան, Լէօ, Աւ. Իսպիրեան), Ց. Քալանթարի, Նիկ. Աղսահակեան, Ց. Քալանթարի, Ներկ. Աղսահակեան, Ց. Քալանթարի, Նիկ. Աղբրիեան, Ստ. Լիսիցեան, Ա-Դօ, Եր. Ֆըրանգեան, Աւ. Շահխաթունեան եւ ուրիշներ: Ի դէպ, անխափան լոյս կը տեսնէ մինչեւ 76 թիւ, որմէ ետք կը չարունակուի հրատարակուիլ մինչեւ 1909 զանազան ատրատարակուիլ մինչեւ 1909 զանազան ատրատարակուիլ մինչեւ 1909 զանազան ատ

դիսեանի հատորին մէջ)։

Ա. Ներսիսեան, ամենայն բծախնդրութեամբ, քայլ առ քայլ կը հետեւի Հայր Աբրահամի վտիտ կեանքին եւ խռովայոյզ գործունէութեան։ Վերիվայրումներով լի, անկասկած։ Հանրային- ազգային գործունէութեան ներկայացման ճամբով, մեր առջեւ յստակ կը պատկերանայ մեր ժողովուրդին համար այնքա՜ն ճակատագրական դարձած մեր ծոռաւոր անցեալի էջերը։ Իրենց անոյշ - լեղի արարուածներով։ (Աւա՜ղ, աւելի լեղի, քան անոյշ)։

1905ը Ռուսիոյ եւ հետեւաբար նաեւ մեզի համար (դռնէ մեր արեւելահայ հատածին) խիստ բախտորոշ թուական է։ Ծանօթ է, որ ռուսական առաջին յեղափոխութիւնը՝ ընդդէմ ցարական բռնատէր իշխանութեան, կ'արձանագրուի այդ թուականին [2]։ Մենաւորութեան նահանջը, թէկուզ սահմանափակ տարողութեամբ, երկար չի տեւեր [3]։ Փուլով՝ բռնաւորական կարգերը կը վերահաստատուին։ Նոյնիսկ առաւել ասստկութեամբ։ 1906ի վերջերէն մինչեւ 1911 Սեպտեմբեր, ինչպէս կը գրէ Մ.թ. Վրանդեան, ռուս կայսրութեան միահեծան տիէր-ատտրի պաշտօն ստանձնած Ստոլըպին՝ ամենազօր ռուսական Պիտմարքը, կախաղաններով եւ դնդակահարութիւններով կը հալածէ յեղափոխականները, յեղափոխական կուսակցութիւնները եւ, կը խեղդէ ամէն ազատագրական չարժում։ Ա. Ներսիսեան կը խօսի այս մասին։ Կը յիշեցնէ, թէ ժամանակը կը կոչի «Ստոլիպինեան ռէակցիայի» չրջան։ Հալածանքները յատկապէս կը խստանան 1908ի երկրորդ կիսուն։ Հայկական ճակատի վրայ՝ յայտնապէս Դաշնակցութեան դէմ։ (Պատճառները մէկէ աւելի են. - մօտիկ անցեալին գլխաւորած է եկեղեցապատկան հողերու բռնագրաւման եւ հայկական դպրոցներու փակման օրէնքներու դէմ ծաւալած համաժողովրդական չարժումը, հայ - թաթարական կռիւներու մէջ մեր արձանագրած վճռական յաղթանակները, ի վերջոյ կը պարտինք Դաշնակցութեան, եւլն., եւլն.)։

Շուտով կը սկսի հալածանքը Դաշնակցութեան դէմ։ Երեւան, Գանձակ, Բաքու, Թիֆլիս եւ այլուր, կը ձերբակալուին չուրջ 160 քաղաքական «յանցագործ»։ Ամէն դասէ, ամէն ասպարէզէ։ Ատոնց մէջ է, բնականաբար, Ա.Ե. Սահակեան։ Արդարադատութեան նախարարին յատուկ յանձնարարութեամբ, Նովոչերկասկի դատական քննիչ Լիւին կը պատրաստէ երկար ամբաստանադիրը՝ «Դաշնակցութեան Դատը» խորագրեալ։ Ատոր մէջ բանին սա է.- Դաշնակցութեան նպատակն է բռնութեամբ տապալել տիրող վարչակարգը, ուստի ձերբակալեալները քրէական օրէնքին 102րդ յօդուածին համաձայն կրնան մեղադրեալ նկատուիլ։

Շուտով կը սկսի հալածանքը Դաշնակցութեան դէմ։ Երեւան, Գանձակ, Բաքու, Թիֆլիս եւ այլուր, կը ձերբակալուին չուրջ 160 քաղաքական «յանցագործ»։ Ամէն դասէ, ամէն ասպարէզէ։ Ատոնց մէջ է, բնականաբար, Ա.Ե. Սահակեան։ Արդարադատութեան նախարարին յատուկ յանձնարարութեամբ, Նովոչերկասկի դատական քննիչ Լիւին կը պատրաստէ երկար ամբաստանադիրը՝ «Դաշնակցութեան Դատը» խորագրեալ։ Ատոր մէջ բանին սա է.- Դաշնակցութեան նպատակն է բռնութեամբ տապալել տիրող վարչակարգը, ուստի ձերբակալեալները քրէական օրէնքին 102րդ յօդուածին համաձայն կրնան մեղադրեալ նկատուիլ։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՓՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՏԱՊԱՆ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոլիվուտի «Ռոզ եւ Ալէք Փըլլպոս» ազգային վարժարանի նորակառոյց «Տապան» գրադարանին բացումը կատարուած է Սեպտեմբեր 26ին։ Ներկայ եղած են Ազգային վարժարաններու խնամակալ մարմնի, հոգաբարձութեան, յարակից կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, ուսուցիչներ, ծնողներ եւ աշակերտներ։ Խնամակալ մարմնի կողմէ դնահատանքի խօսք արտասանած է Ռուբինա Փիրումեան։ Բանախօսած է Գոնկրէյսի անդամուհի Տայէն Ուաթսըն, որ չեշտելով ուսման եւ դպրոցի կարեւորութիւնը, անդրադարձած է Միացեալ Նահանգներու բազմամշակութային դիմագիծի առկայութեան եւ իւրաքանչիւր էթնիք խումբի կողմէ իր ազգային աւանդութիւններու պահպանման կարեւորութեան։ Տնօրէնը Վիդէն Եադուպեան, իր խօսքին մէջ նչած է թէ գիրքերը միայն դրադարակներու մէջ տեղ զբաւելու համար չեն, այլ պէտք է ծառայեն աշակերտներու գիտելիքներու

ՍԱՆ - ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի չրջափակին մէջ, Սեպտեմբեր 24-26, տեղի ունեցած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տարեկան տօնավաճառը, որուն այցելած են չուրջ ութ հազար հոգի, զանազան ազգութիւններէ։ Հայ Դատի, Համազգայինի, Հ.Օ.Մ.ի եւ անհատական կրպակներու մէջ ցուցադրուած են տարբեր լեզուներով այլազան գիրքեր, տեսերիզներ, յուչանուէրներ, հայկական ձեռագործերու նմոյշներ, հայկական տարազներ եւ զարդեղէններ։ Այցելուները համտեսած են բազմաթիւ ճաշատեսակներ։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ եւ պարերէ, առեղծելով ընկերային չերմ մթնոլորտ մը։

***

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 29ին, տեղի ունեցած է Կիրակնօրեայ վարժարաններու տեսչական եւ ուսուցչական կազմերու

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԼԷՐՈՒԹի մէջ, Հոկտեմբեր 2ին, տօնուած է Ռ.Ա.Կ-ի 83րդ տարեդարձը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, որուն մէջ երեք յարանուանութեանց առաջնորդները, Հանրապետութեան նախագահին ներկայացուցիչը՝ նախարար Միչէլ Մոսա, երեսփոխանները, Հայաստանի դեսպանը եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ եւ կուսակցական ու ազգային ներկայացուցիչներ (Հ.Ց.Դ., Ս.Դ. Հ.Կ., Հ.Բ.Ը.Մ.)։ Բացման խօսքը արտասանած Ռ.Ա.Կ.-ի Շրջ. Վարչութեան անդամ Վանիկ Պապոյեան, որ անդրադարձած է Ռ.Ա.Կ.-ի ազգային քաղաքական կառոյցին եւ Հայ Դատի հետապնդման աչխատանքներուն։ Ցանուն Ռ.Ա.Կ.-ի պաշտօնապէս բարի գալուստ մաղթած է Շրջ. Վարչութեանատենապետ եւ երեսփոխան՝ Ցակոբ Գասարճեան։ Պաշտօնական բաժինէն եւ տարեդարձի կարկանդակի հատումէն ետք, չերմ մթնոլորտ մը ստեղծուած է, ճոխ հիւրասիրութեամբ մը։

միօրեայ համագումարը, նախագահութեամբ՝ Ազգ. Առաջնորդարանի քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժնի պատասխանատու Վրոյր Վրդ. Տէմիրճեանի։ Ներկայ եղած են քառասուն տեսուչներ եւ ուսուցիչներ։ Բացման խօսքը արտասանած է Վիդէն Քհնյ. Վասիլեան։ Վրոյր Վրդ. խօսած է «Ի՞նչպէս արդիւնաւոր դարձնել Կիրակնօրեայ դասաւանդութիւնը մանուկի առօրեային մէջ» նիւթին չուրջ։ Իրաքանչիւր տեսուչ ներկայացուցած է իր չրջանի վարժարանին տարած աչխատանքները եւ ապագայի ծրագիրները։ Եղած են չինիչ առաջարկներ եւ թելադրութիւններ։

***

«ՆՈՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐ» ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքաուի Հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 3ին տեղի ունեցած է երեւանէն ժամանած «Նոր անուններ» պատանիներու նուագահանդէսը, կազմակերպութեամբ Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան։ 11-18 տարեկան ութ պատանիներ՝ չորս մանչ եւ չորս աղջիկ, երգով ու նուագով՝ դաչնակ, ջութակ, դուդուկ, չէմ, սաքսոֆոն, հանդէս եկած են երկու ժամուան յայտադրով մը, արժանանալով ներկաներու ջերմ դնահատանքին։

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻԻՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎՐԻԺԸ

- Սրբազան, ըսաւ Արզումանեան ամիրա, մենք զաւակներդ ձեզ կը սիրենք ու կը յարգենք։ Կը տեսնենք թէ որքան կը տառապիք ձեր դիրութեամբ։ Լուրջ դարմանի մը պէտք ունիք, բայց ձեր պաշտօնը արգելք կ'ըլլայ որ ձեր առողջութեամբ զբաղիք։

- Այո, այս դիրութիւնը դէս չատ անհանգիստ կ'ընէ, բայց ազգիս սիրոյն մոռցած եմ անձս։

- Սրբազան հայր, չարունակեց Արզումանեան ամիրա, ձեզմէ պիտի խնդրենք որ այլեւս հանգստանաք եւ ձեր առողջութեամբ զբաղիք։ Ձեր խորհուրդները միչտ մեր ուղեցոյցը պիտի ըլլան։ Առաջին քաղաքով ըլլալով կը խնդրենք որ ձեր յաջորդը դուք որոչէք եւ մենք ընտրենք։

- Ցովհաննէս Պատրիարք օրերէ ի վեր կը լսէր թէ իր հրաժարումը ուզողներուն թիւը ամէն օր կ'աւելնար։ Հետեւաբար պատրաստ էր նման առաջարկի մը։ Ոտր հեցաւ թէ եթէ հակառակէր չպիտի կարենար ամիրաները պարտութեան մատնել եւ արդէն իր մէջ պայքարելու ուժն ալ չէր զգար, բայց անմիջապէս տեղի չտալու համար ըսաւ.

- Քանի մը օրէն հրամմեցէք եւ որոչումս հաղորդեմ։

Ամիրաներն ալ կը փափաքէին հաչտաբար ձեւով կարգադրել փոփոխութիւնը։

- Շատ լաւ Սրբազան, եթէ արտօնէք գալ չաբթու նոյն ժամուն ձեզ անհանգիստ կ'ընենք։

- Պատրիարքարանը բաց է մեր զաւակներուն առջեւ, հրամմեցէք երբ որ կ'ուզէք։

Երբ պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ, Ցովհաննէս Պատրիարք իր մօտ կանչեց իր անձնական քարտուղարը Ղեւոնդ աբեղան, որուն վրայ մեծ վստահութիւն ունէր։

- Աբեղայ, ըսաւ, դիտե՞ս թէ այսօր ամիրաները ինչու եկած էին հոս։

- Սրբազան հայր, օրերէ ի վեր ամէնջ ականջ կը փափաչ ժողովուրդը թէ ձեր հրաժարումը պիտի պահանջեն։

- Այո այդպէս է, եկան հրաժարականս պահանջելու։ Միայն աղնուութիւնը ունեցան խնդրելու որ յաջորդս ես ընտրեմ։

Պատրիարքը պահ մը խորհեցաւ, յետոյ չարունակեց։

- Գալ չաբթու եկէք պայմաններս պիտի ըսեմ, ըսի։ որոչած եմ քաչուիլ Սկիւտար եւ հոն ապրիլ դրքերուս հետ գլուխ գլխի։ Կը սիրեմ Սկիւտարը։ Գալով յաջորդիս եւ մտահոգիդ ընդլայնման գործին։

***

ՍԱՆ - ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ կեդրոնի չրջափակին մէջ, Սեպտեմբեր 24-26, տեղի ունեցած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ տարեկան տօնավաճառը, որուն այցելած են չուրջ ութ հազար հոգի, զանազան ազգութիւններէ։ Հայ Դատի, Համազգայինի, Հ.Օ.Մ.ի եւ անհատական կրպակներու մէջ ցուցադրուած են տարբեր լեզուներով այլազան գիրքեր, տեսերիզներ, յուչանուէրներ, հայկական ձեռագործերու նմոյշներ, հայկական տարազներ եւ զարդեղէններ։ Այցելուները համտեսած են բազմաթիւ ճաշատեսակներ։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտադիր մը, բաղկացած երգերէ եւ պարերէ, առեղծելով ընկերային չերմ մթնոլորտ մը։

***

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 29ին, տեղի ունեցած է Կիրակնօրեայ վարժարաններու տեսչական եւ ուսուցչական կազմերու

սիրաչահել Հ.Ց.Դ. գաչնակցութիւնը...»։

Լիովին համաձայն ենք։

ԾԱՆՕԹ.-

1) Ոստիկանական փաստաթուղթի մը վրայ հիմնուելով, Աշոտ Ներսիսեան կ'ենթադրէ (նորայայտ փաստերը մղում են ենթադրելու...)թէ ան ծնած է 1863ին։

2) Ամէն ինչ կը սկսի 1905 Յունուար 9-ին, երբ Ցարին հրամանով զօրքը կը կրակէ խաչվառներով, սրբապատկերներով վեհապետին՝ իրենց կեանքի ծանր վիճակը բարելաւելու մասին խնդրագիր ներկայացնելու համար դէպի Պալատ քալող ժողովուրդին վրայ։ 140·000 հոգի։ Հազարաւորներ կը սպաննուին խաղաղ երթին։

3) 1906 Ապրիլին կը կազմուի «Օրէնսդրական» Պետական Դուման (Խորհրդարանը), մեծ մասամբ բաղկացած իշխանութեան ընդդիմադիր կադետներէ (Կոնստիտուցիոնալիստ - Դեմոկրատ - Սահմանադրական - Ռամկավար)։ Բ. Դումայի կազմութիւնը 1907ի սկիզբը։ Այս մէկն ալ՝ անբաւարար ցոյս ներչնչելով, քիչ անց կը խափանուի իշխանութեանց կողմէ։

Թ.Մ.

1912 Դեկտեմբեր 12ին։ Վայրը՝ Պետերբուրգ, Կայսերական Սենեթի առեան։ Վճիռը՝ ակնկալուածէն անհամեմատ աւելի մեղմ. կ'արձակուի Մարտ 20ին։ Ամբաստանեալներէն 52 հոգի կը դատապարտուին բանտի եւ աքսորի (չորսը՝ տաժանակիր աչխատանքի, Սիպերիա)։ Անպարտ կ'արձակուի 94 հոգի։ Ա.Ե. Սահակեան դատապրտեալներուն մաս կը կազմէ։ 1912ին, Ռոմանովներու արքայատոհմի 300ամեակին առթիւ, բանտին դուռները կը բացուին եւ ինք ալ ազատ կ'արձակուի։

Ինչո՞ւ այս չնորհը։ Բացատրութիւնը կը գտնենք Աշոտ Ներսիսեանի սա տողերուն մէջ.- «...Քաղաքական դէպքերը տանում էին այն ճանապարհով, որը փորձուած էր Ռուսաստանի համար եւ որը նշանակում էր Թուրքիայի տիրապետութեան ներքոյ գտնուող բրիստոնեայ ժողովուրդների ազգային-ազատագրական պայքարի փաստի օգտագործում իր բաղաքական շահերի համար, կամ աւելի ճիշդ շահարկում։ Աշխարհաքաղաքական նոր գործընթացները տանում էին դէպի համաշխարհային պատերազմ, որում Թուրքիայի հետ կապուած Ռուսաստանի ակնկալիքները յայտնի են։ Այս իրավիճակում հարկ էր

. Տես այդ չատ կարեւոր լուր մըն է։

Լաւ, Պատրիարքը ի՞նչ կը խորհի։

. Ըսաւ ինծի թէ չէր ուզեր ինք նչանակել յաջորդը։

. Սխալ, սխալ։

Ղեւոնդ արեղայ աղուէսի ժպիտով մը ծռեցաւ եպիսկոպոսին ականջին եւ փսփսաց.

. Սրբազան, ես համոզեցի Պատրիարքը որ անպայման ինք ընտրէ յաջորդը։

- Լաւ, լաւ, որո՞ւ մասին կը խորհի։

- Ոչ ոքի մասին առայժմ։

- Ուրեմն...։

- Ուրեմն Սրբազան, կրնանք տակաւին դպնել միջոցները որպէսզի ձեզ ընտրէ իրեն յաջորդը։

-Բայց դիւրին չպիտի ըլլայ. ըսաւ Աբրահամ եպիսկոպոս։

Իրաւունք ունէր Աբրահամ Գոլեան եպիսկոպոս։ Իր Պատրիարք ընտրուիլը դիւրին չպիտի ըլլար։ Այդ միջոցին իր անուան չուրջ չատ անախորժ չչուկներ կային։ Ութ տարիէ ի վեր կաթողիկոսական նուիրակութիւն կատարած էր Իթթիհատական Թուրքիա։ Բայց հակառակ էջմիածնի պահանջին, ոչ հաչիւ ղրկած էր Ս. Էջմիածին եւ ոչ ալ դրամ։ Բայց ամէն ոք դիտէր թէ չատ դրամ հաւաքած էր։ Էջմիածին սկսած էր ճնշել իր վրայ եւ նամակները իրար կը յաջորդէին ամէն անգամին աւելի խիստ ոճով։ Այս մասին սկսած էր ժողովուրդին մէջ զրոյց չրջիլ։ Բայց Գոլեան պայքարի մարդ էր, ոչ մէկ բանէ կր վհատէր երբ մխքը գործ մը դնէր։

(Շար. 25)

(Շար. Ա. Էջէն)

ղոցներուն խաչմերուկին վրայ Հոկտեմբեր 29ին սպանուածեան մը զոհ եղած էին Վրաստանի քաղաքացիներ Գր. Պօղոսեան եւ Մեհրան Ալիխանեան։ Ցայտնի եղած է որ անոնց մարդասպանը Նոյնպէս Վրաստանի քաղաքացի Հայ մըն է որ Հայաստան կը բնակի։ Կը կոչուի Մեհրան Սուքիասեան. ուզած է վրէժ լուծել ժամանակին զինք դաշունահարողներէ։ Ապահովութեան ուժերը յայտնաբերած են նաեւ ոճիրին գործածուած ատրճանակը։ Քրէական քննութեան ձեռնարկուած է։

*
**

ԱՆՀԵՏԱՅԱԾ ՍԱՐԿԱՒԱԳԻՆ ԴԻԱԿԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Հոկտեմբեր 10ին եկեղեցիի ճամբուն վրայ անհետացած էր Վլադիկավկասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին սարկաւագը՝ Զօրիկ Աբէյեան։ Հոկտ. 31ին ճամբու մը եզերքը անոր անդամահատուած դիակը գտնուած է։

*
**

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԲՈՒԹԻՒՆ

Նշանաւորութեան համաչխարհային բաժակի մրցաշարքը տեղի ունեցած է Պանկոկի մէջ։ Հայաստանէն Նորայր Բախտամեան մասնակցած է տասը մեթրէն նշանառութեան մրցումներուն ու երկրորդ տեղը գրաւելով չահած արծաթէ մետալ։ Առաջին հանդիսացած է ռուս Միխայիլ Նեստրոյեւ, երրորդ՝ նոյնպէս ռուս Վլ. Գոնչարով։

ԹԷՆԻՍ

Փարիզ – Պէրսի մրցաշարքը դէշ սկսած է Նոյեմբեր 1ին, երբ վերջին պահուն քաշուած են Անդրէ Ագասի (ԱՄՆ) եւ Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլ Սէն-Ժերոմի «Ջաւս Շանթ» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 6, ժամը 14·30ին 30 ավընիւ տը Սէն-Ժերոմ, Մարսէյլ 13րդ։

Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերուհիներու եւ համակիրներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Նոէլ եւ Գոհարիկ Թիֆթիքճեանին, Տէր եւ Տիկին Ժագ Աւտոյեանին եւ զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, Իրենց Հօր, աներհօր, մեծհօր եւ ազգականին՝ Սիմոն Աւտոյեանի մահուան առթիւ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիվի «Տէր-Դաւթեան» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Փափազեան ընտանիքին նկարիչ Փափազի մահուան առթիւ։

Անի եւ Էրիք Եանպէկեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց Հօր՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Կոնէս, Հոկտեմբեր 28ին, 81 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Նոյեմբեր 3, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon 75008 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի դերեզմանատունը։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

5 rue Georges-Gaumé
94700 Maisons-Alfort

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սիմոն Աւտոյեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Հայ Մշակոյթի Տան՝ Ժագ Աւտոյեան 155 Եւրօ, Գլեմանս Թիւթիւեան 40 Եւրօ, Վահրամ Ճարայեան, Կարօ Յովսէփեան, Ռոլան Վարդանեան 30ական Եւրօ։

Ցառաջին՝ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւն 150 Եւրօ, Ժիրայր Շալճեան 30 Եւրօ։

Bourse aux Livres Arméniens

présentée par
la Société Bibliophilique ANI
ACCOLADES
le YAN'S CLUB

Si vous souhaitez vendre vos livres anciens ou d'occasion, disques, timbres, cartes postales, photographies, films ou documents en rapport avec l'Arménie

Si vous souhaitez en acheter ou les échanger

alors retenez les dates du
VENDREDI 5 NOVEMBRE à partir de 18h
et du
SAMEDI 6 NOVEMBRE de 10h à 19h
dans les locaux du YAN'S
5 avenue Reille 75014 Paris
☎ 01. 45. 89. 20. 48

une animation musicale et littéraire prévue à partir de 20h le vendredi 5 novembre. Possibilité de restauration sur place.
Contact : 01. 43. 43. 21. 78

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը երախայի կամ տարեց անձի խնամք տանելու աշխատանք կը փընտռէ։

Հեռաձայնել՝ 01. 39. 85. 90. 63։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)

HIVER : 19 AU 26 FEVRIER
ETE : JUILLET ET AOUT

> **Directeurs diplomés BAFD**
> **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01 53 34 12 13

Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 30 NOVEMBRE 2004.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՍՈՒՐՔ

*ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
եւ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ
կը ներկայացնեն*

«44 ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՎՐԱՑ»

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԶՕՀՐԱՊ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 16ին
«Salle Rossini»
Mairie du IXe Arrdt
6 rue Drouot 75009 Paris
Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.–
● 06. 64. 91. 51. 74
կամ
● 01. 45. 78. 18. 96 (*երեկոյեան ժամերը*)։

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS
OCTOBRE — NOVEMBRE — DECEMBRE

OCTOBRE

Jeudi 28 octobre à 20h30
Dans le cadre du mois de la poésie arménienne
Déclamation et présentation par
Ani HOVSEPIAN
et Khatchig YILMAZIAN
Au programme :
H. Toumanian — D. Varoujan — V. Tékéyan — A. Issahakian — R. Sévag...
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

NOVEMBRE

Dimanche 11 novembre à 17h
CONCERT
avec les élèves
de Mme Juliette YILMAZIAN
du Conservatoire National de Marseille
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
« A R M E N I A C A »
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre...)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՁՕԱՄԵՆԱԿ
ԵՒ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՈՐԵԼԵԱՆ
Նոյեմբեր 26 եւ 27
Eglise de la Trinité
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

GRANDE SOIREE ARMENIENNE
organisée
par le Club des Jeunes de la M.A.J.C.
Samedi 6 novembre à partir de 21h30
Avec les DJ GREG et CHRIS
P.A.F. : 10 Euros

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը հրաւիրեն հայ գաղութը համեղ «Մաճիք»ն ճաշակելու, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Հասոյթը կը յատկացուի բոլոր հայ դպրոցներու օգնութեան։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13, ժամը 20ին
Համազգայինի Դպրոցին սրահին մէջ։
Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ։
Ապահովելու համար ձեր տեղերը հեռաձայնել՝
06. 12. 93. 09. 80 / 06. 24. 34. 53. 71
04. 91. 93. 30. 89 (*առաւօտուն*)

*
**

ՏԷՍԻՆ

ՆԱԽԱՃԱՇ

Կը յիշէ՞ք համեղ նախաճաշերը, պատրաստած Տէսինի Կապոյտ խաչուհիները կոզմէ...։ Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան ժամը 9ին եկէ՛ք կրկին նախաճաշելու մեզի հետ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը։

Մասնակցութեան սակն է՝ 5 Եւրօ։
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Ռոզինի.– 04. 78. 49. 19. 44։

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

FRANCE-CULTURE

Dimanche 7 novembre à 8h, sur Radio France Culture, dans l'émission Foi et Tradition, interview de Jean V. Guréghian et Gaguik Soghomonyan autour de leur récent livre «Et l'Arménie devint chrétienne».

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimnache 7 novembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— ● —

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

— ● —

Venez nombreux encourager
le développement culturel
de nos élèves.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՑ ԳԻՐՔ» կամ «ԱՐՄԷՆ' ԼԻՎՐ»
ԲԱՑԱՌԻԿ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ–
ՎԱՃԱՌՔ
Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12ին
Alfortville
Espace Culturel «LE 148»
կազմակերպութեամբ՝
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան
գործակցութեամբ՝
Քաղաքին «Մէտիաթէք»ին։
Մանրամասնութիւնները յետագային։

*
**

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Դեկտեմբեր 31ին

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.060 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.060

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍ

ԿԱԶԻՄԻՐՈՎ ՓՆՆԱԴԱՏԱԾ ԲԱՔՈՒԻ ԸՆԹԱՑՔԸ

Ղարաբաղի հարցին Ռուսաստանի նախկին բանագնացը Վլ. Կազիմիրով քննադատած է Բաքուի այն նախաձեռնութիւնը որով «Ադրբեջանական դրաւեալ տարածքներու կացութեան» հարցը քննարկումի յղուած է ՄԱԿ-ի համաժողովի Դեկտեմբերեան նստաշրջանին։ Ռուս դիւանագէտը ըսած է թէ Ադրբեջանի հինգ տարածքներուն ամբողջութեամբ, երկուքին ալ մասամբ դրաւումը ոչինչէն տեղի ունեցաւ. անոնք հետեւանքը եղան 1992-94 տարիներուն Ղարաբաղի մէջ եւ անոր շուրջ մղուած յամառ մարտերուն։

Աւելցուցած է թէ ադրբեջանական դիւանագիտութիւնը կը փորձէ ուշադրութիւնները հակամարտութեան բուն պատճառէն չեղել ու նիւթ չընել Ղարաբաղի կարգավիճակի հարցը որով Բաքու չի փափաքիր զբաղիլ։ Իսկ այնքան պարզ չէ զրաւումը միմիայն որպէս Հայաստանի յարձակումի հետեւանք ներկայացնելու կէտը։

Ըստ Կազիմիրովի, Բաքուն յոյսը դրած էր հարցին զէնքի ուժով լուծումին վրայ ու մարտերը երկարաձգելը, հրադադարի բազմաթիւ ոտնակոխումները, խաղաղ կարգաւորման հանդէպ անփութութիւնը պատճառ կ'ըլլային որ Հայերը մեծցնեն դրաւուած շրջաններու սահմանները։ Հետեւաբար, զրաւման երեւոյթին մէջ պատասխանատու է Ադրբեջանի ղեկավարութիւնն ալ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 2/3)

ԼՂՀ

ՈՒՆԵՆԱԼ ՀՋՕՐ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԱԿ ԲԱՆԱԿ

Պաշտպանութեան նախարար, զօր. Սէյրան Օհանեան լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ըսած է թէ շրջանին ներկայ ռազմա-քաղաքական վիճակն ու կնճիռին բանակցութիւններուն ընթացքը կը մղեն եզրակացնելու թէ տեւական կերպով հարկ է ունենալ հզօր եւ մարտունակ բանակ։ Ամէնէն պէտական մեծ կարեւորութեան գործընթաց է, որուն իրականացումը հարկ է մտահոգէ ոչ միայն զինտրակատութիւնը, այլեւ ամբողջ հանրութիւնը։

Անդրադառնալով Բաքուի ռազմատենչ յայտարարութիւններուն, Սէյրան Օհանեան ըսած է թէ անոնք քաղաքական կարճատեսութեան, կամ հակամարտութեան մանրամասնութիւնները ամբողջութեամբ չգիտնալու արդիւնք են։ «Մենք ունենք հզօր բանակ եւ նրա թիկունքում կանգնած ժողովուրդ։ Իսկ այնտեղ, ուր բանակն ու ժողովուրդը միասնական են, պետութիւնը անպարտելի է» նշած է նախարարը։

***

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՅՈՒԼԻՍԸ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ա-չոտ Ղուլեան որ տասնօրեայ այց մը կատարած է ԱՄՆ-ու կարգ մը քաղաքներ, մասնակցելով Ղարաբաղի հարցին նիւթով հանդիպումներու, վերադարձին մամուլի ասուլիս մը տուած է Նոյ. 2-ին։ Պատասխանելով Ադրբեջանի պահանջով ՄԱԿ-ի համաժողովին օրակարգին համար յանձնարարուած Ղարաբաղի նիւթին մասին հարցումին, ան ըսած է թէ հայկական կողմն ալ նոյնպէս հետաքրքրուած է ադրբեջանական դրաւումին տակ մնացած հայկական տարածքներուն մէջ կատարուածով, ինչպէս Շահումեանի, Գետաշէնի, Մարտակերտի շրջանները։ Ղարաբաղը միշտ այդ կարգի հարցերը որեւէ միջազգային կառոյցի մասնակցութեամբ քննելու պատրաստ գտնուած է, սակայն Բաքու միշտ խուսափած է։ Անոր ընթացքը ըստ ԼՂՀ նախարարին, ճըշտում է կարգաւորման հոլովոյթէն անջատելու իրեն չհաւատար մասը, նախապայմաններ դնելով. իսկ նման ընթացք կը տանի միայն դէպի անել։

Հարց տրուած է նաեւ Ղարաբաղի բանակցութիւններուն Թուրքիոյ եւս մասնակցութեան կարելիութեան մասին։ Ա. Ղուլեան ըսած է թէ Միչիկընի հանդիպումին ալ նոյն խնդիրը արծարծուած է եւ կրկնած է Իրանէն մասնակիցի մը տրուած պատասխանը. Թուրքիոյ մասնակցութեան պարագային որպէս չրջանին մէջ չհաւատդիւր կողմ, Իրանն ալ իրաւունք կրնայ ունենալ բանակցութեան մասնակցելու։ Մանաւանդ որ Անդարայի կեցուածքը ոչ մէկ տարբերութիւն ունի Բաքուի կեցուածքէն։

ՎԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԷՆ ԺԱՑՌԱՓՈՐ ԴԱՄԲԱՐԱՆ ՑԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Արագածոտնի Ագարակ եւ Ոսկեհատ գիւղերու շրջանին մէջ Վանի թագաւորութեան շրջանի ժայռափոր դամբարան յայտնաբերուած է։ Պեղումներու պատասխանատուն Գիտութեան ակադեմիայի հնագիտութեան բաժնէն Պաւէլ Աւետիսեան ըսած է թէ կոթողը բացառիկ է փաստաղրական իր նշանակութեամբ։

***

ՀԱՑ ԳԻՐՔԸ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ՊՈԼՍՈՑ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ Հոկտեմբեր 23-30 տեղի ունեցած է գիրքի միջազգային տօնավաճառը։ Ա.յս տարի առաջին անգամ ըլլալով մասնակցած է Հայաստանն ալ։ Հայաստանի հրատարակիչներու ազգային ընկերակցութեան նախագահը Վ. Պաչեաբերեան ըսած է թէ Հայաստանէն աւելի քան 50 հրատարակչութիւններ մասնակցած են։ Պոլիս տարուած են բառարաններ, զրուցարաններ, ընդհանուր թիւով հայկ. տաղաւարին վրայ տեղ գտած է 300 անուն գիրք։ Անոնց մէջ եղած են մանկական գրականութիւն, դասագիրքեր, ալպոմներ, եւլն.։

Տօնավաճառին անօրէնութիւնը 12 քառ. մեթր անվճար տեղ յատկացուցած է Հայաստանին, յաջորդ տարուան համար ալ 50 քառ. մեթր խոստացած։ Հրատիրողը եղած է տօնավաճառին անօրէնութիւնն ու Թուրքիոյ հրատարակիչներու ընկերակցութիւնը։ Որոշ օժանդակութիւն ցոյց տուած են տեղական համայնքը եւ Հայ մամուլը, «Արաս» հրատարակչութիւնը։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՖԱՊԻԻՒՍ ԴԷՄ ԿԸ ՄՆԱՑ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Մոնտ (Նոյ. 3) անգամ մը եւս կ'արձանագրէր Ֆապիուսի բացասական դիրքին Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ։ Ա.յս մասին արտայայտուած է երկու հարցազրոյցներով (Մեթրօ եւ Նուվել տ'Արտեն)։ Ընկերվարական կուսակցութեան թիւ 2ը կը կրկնէ որ կողմնակից է առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան մը։ Ֆապիուսի համար Թուրքիա «ժողովրդավարութեան» հարց մը կը դնէ։ Կը չեզոքէ նաեւ որ ան չի ճանչնար Հայոց ցեղասպանութիւնը։ Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի խոստացած հանրաքուէին, Ֆապիուսի համար «խաբէութիւն» մըն է։ Շատ աւելի ողջամիտ եւ ժողովրդավար կ'ըլլար հիմա իսկ որոշում մը տալ ի նպաստ ընկերակցութեան։ Անդամակցութեան պարագային, Թուրքիան տարեկան 25 միլիառ եւրօ պիտի արժէ...։

Գետաշէնի, Մարտակերտի շրջանները։ Ղարաբաղը միշտ այդ կարգի հարցերը որեւէ միջազգային կառոյցի մասնակցութեամբ քննելու պատրաստ գտնուած է, սակայն Բաքու միշտ խուսափած է։ Անոր ընթացքը ըստ ԼՂՀ նախարարին, ճըշտում է կարգաւորման հոլովոյթէն անջատելու իրեն չհաւատար մասը, նախապայմաններ դնելով. իսկ նման ընթացք կը տանի միայն դէպի անել։

Հարց տրուած է նաեւ Ղարաբաղի բանակցութիւններուն Թուրքիոյ եւս մասնակցութեան կարելիութեան մասին։ Ա. Ղուլեան ըսած է թէ Միչիկընի հանդիպումին ալ նոյն խնդիրը արծարծուած է եւ կրկնած է Իրանէն մասնակիցի մը տրուած պատասխանը. Թուրքիոյ մասնակցութեան պարագային որպէս չրջանին մէջ չհաւատդիւր կողմ, Իրանն ալ իրաւունք կրնայ ունենալ բանակցութեան մասնակցելու։ Մանաւանդ որ Անդարայի կեցուածքը ոչ մէկ տարբերութիւն ունի Բաքուի կեցուածքէն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՀԻՆԸ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 3ի վաղ առաւօտեան (տեղւոյն ժամով) կարելի չէր եղած ճշդել թէ ո՞վ չահած է եւ այս անգամ խնդրոյ առարկայ էր Օհայօ նահանգը, մինչ չորս տարի առաջ, նոյն պարագան Ֆլորիտայի կը վերաբերէր։ Արդարեւ, վերջին լուրերու համաձայն ամէն ինչ կախում ունէր այդ նահանգէն, ուր հաշիւները խնդրոյ առարկայ էին, նոյնիսկ եթէ Սպիտակ Տունը կը յայտարարէր թէ Պուշ յաղթած է այդ նահանգին մէջ, ինչ որ կը նշանակէր թէ ընտրուած է վերջնապէս։ Այլ խօսքով, ԱՄՆ ընտրած էին հին նախագահ մը, որու դէմ ելած էր համային աշխարհ իրաքեան իր քաղաքականութեան հետեւանքով։ Մնաց որ չատ չեն անոնք որոնք կը խորհին թէ Պուշէն Քէրիի բան մը կրնայ փոխուիլ։

Ամերիկեան նախագահական ընտրութիւնը կը կատարուի անուղղակի, այլ խօսքով բուն ընտրողներն են «մեծ ընտրողները», թիւով 538 եւ ընտրուելու համար հարկ է 270 ձայն ստանալ եւ ընտրական դրութիւնն ալ այնքան բարդ է որ բացատրութիւններն իսկ մեծ լուսաբանութիւն մը չեն բերեր։

Ա.յս ընտրութեան գլխաւոր նորութիւնն այն էր որ մասնակցողներու թիւը չատ մեծ համեմատութիւններու հասած էր, ինչ որ նախընթաց չունէր։

Անկարելի չէ որ ընտրութեան վերջնական արդիւնքը յետաձգուի, ինչպէս չորս տարի առաջ։ Օհայոյի մէջ է որ 250 հազար քուէաթերթի խնդրոյ առարկայ են եւ դեմոկրատները չեն ընդունիր Պուշի յաղթանակը։ Կրկին ու կրկին հաչիւներ կ'ըլլան...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Նոյեմբեր 3ի առաւօտուն նոր ոճրափորձ մը գործուած է որու հետեւանքով առնուազն ինը մեռեալ կար։ Միւս կողմէ, նոր տեսերիզ մը յանձնուած է Քաթարի ալ-Ժազիրա կայանին, որ որոշած է չսիրել։ Կը վերաբերի ծագումով անգլիացի Մարկարէթ Հասանի, որու գլխատումի սպառնալիք կայ 48 ժամուան պայմանաժամով (Նոյ. 2էն), եթէ բանտարկուած իրաքցի կիները ազատ չարձակուին։ Ֆալուճայի բնակչութիւնն ալ սարսափահար կը չանայ հեռանալ քաղաքէն որու վրայ ամերիկեան բուռն յարձակումը անմիջական կը նկատուի, արձինքն ամերիկեան ընտրութեան վաղորդայնին։ Միւս կողմէ, խափանարարական գործողութիւններ կան նաւթուղիներու դէմ։ Հիւսիսի երեք նաւթուղիները այլեւս անգործածելի են, գլխաւորաբար այն մէկը որ Թուրքիոյ պարենաւորումը կ'ապահովէ։

ԱՐԱՖԱԹի առողջութեան մասին, Նոյ. 3ին տակաւին յստակ տեղեկութիւն չկար։ Կը հաստատուէր միայն որ արեան խլիրդէ չի տառապիր եւ քննութիւններ կը կատարուին մարսողական գործարանին շուրջ, քանի արեան անկանոնութիւն մը կայ, որու պատճառը կը փնտռուի։ Ապաքինման մաղթանքներ հիւանդանոց կը հասնին ամէն օր։ Լէյլա Շահիտ չնորհակալութիւն յայտնած է Ֆրանսայի չնորհած օժանդակութեան համար։ Արաֆաթի եղբայրն ալ՝ Ֆաթ Ա-

ՄԱՀ ԲԻՒԶԱՆԴ ԿՈՒԱՆԵԱՆԻ

Հոկտեմբեր 30ին Փալիֆորնիայի մէջ մահացած է գրող, գրական քննադատ եւ ազգային գործիչ Բ. Կոստեան։ Ծնած էր 1912ին Կիլիկիոյ մէջ, ապա ապրած էր Եգիպտոս, Աղեքսանդրիա ուրկէ փոխադրուած էր Լոս Անճելըս։ Գրական բեղուն վաստակ մը զատ եւս կը ձգէ հանրային գործունէութեան հարուստ անցեալ մը։ Ցուղարկաւորութիւնը եւ թաղումը կը կատարուին Նոյեմբեր 9ին։

բաֆաթ եգիպտական հիւանդանոց մը փոխադրուած է, ուր խլիրդի մը վերջին օրերը կ'ապրի։ 67 տարեկան է։

ԹԷՕ ՎԱՆ ԿՈԿ, չարժանակարի հոլանտացի ծանօթ արուեստագէտը սպաննուած է երիտասարդ մահմետականի մը կողմէ Նոյեմբեր 2ին։ Վան Կոկ, 47 տարեկան, մահուան սպառնալիքներ ստացած էր արդէն իր մէկ վերջին փաստանկարին՝ «ենթակայութիւն» յուցադրութենէն ետք։ Ա.որապէս ընդդիմադիր Իսլամի, կ'ամբաստանէր արեւմտեան ընկերութիւնը որ յարձակողական եւ յետամնաց Իսլամ մը կը պաշտպանէ։ Ոչ ոք կ'ուրանայ իր տաղանդը, բայց կը հաստատուի որ հանդուրժողութիւն չկայ այլեւս։ Իր վերջին փաստանկարը հիմնուած էր Գուրանին վրայ եւ կնոջ ենթակայութեան։ Նիւթին հեղինակն ալ սոմալիցի երեսփոխանուհի մըն էր։ Մարդասպանը Մարոքցի մըն է, որ նախ դաշունահարած, ապա կրակ բացած է Վան Կոկի վրայ։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ դաշնակցութեան նախագահը՝ Շէյխ Զայէտ Պէն Սուլթան ալ-Նահայան մեռած է 90 տարեկանին։ 1966էն ի վեր Ապու Տապիի չէյխն էր, վերընտրուած ամէն 5 տարի։ Իր կենդանութեան իսկ նշանակած էր իր յաջորդը յանձին իր զաւկին՝ Շէյխ Խալիֆան վարելու համար Ապու Տապիի իշխանապետութիւնը։

ԳԱՀԻՐԷի մէջ, ընդդիմադիր հրապարակագիր մը՝ Ա. Քանիլ, խմբագրապետը ալ-Ա.րապի պարբերականին եւ ամէնէն բուռն հակառակորդներէն մէկը նախագահ Մուպարաքի, յարձակման ենթարկուած է Նոյ. 2ի առաւօտուն։ Թերթին տնօրէնին համար, կասկածները պետութեան մարմիններուն կ'երթան։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆի ընտրութիւնները վաւերական նկատուեցան եւ Քարզայի յաղթանակն ալ հաստատուած ԱՓղան - ՄԱԿ յանձնախումբին կողմէ։

ԻՐԱՆի նախագահը Խաթամի եւ Ֆրանսայի Ա.րտաքին նախարարը՝ Մ. Պարնիէ, Նոյեմբեր 2ին լրատեսութիւնը արտայայտած են ինչ կը վերաբերի Թեհրանի եւ արեւմտեան պետութեանց տարակարծութեան Իրանի հիւլէական ծրագրին մասին։ Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Մեծն-Բրիտանիա կը փորձեն համոզել Իրանը որ վերջ տայ այդ ուղղութեամբ իր ծրագիրներուն։

ԳԼԱՄԱՐի Փերսիի զինուորական հիւանդանոցին առջեւ, Նոյեմբեր 2ին չուրջ 50 սիոնականներ ցոյց մը ըրած են բողոքելու համար Ա.րաֆաթի ներկայութեան դէմ։ Իսրայէլեան դրօշակ մը պարզած են եւ լոզունգներ բացագանչած՝ «Ա.րաֆաթ, սրիկայ, Հրեաները հաշիւդ պիտի մաքրեն» կամ՝ «Ա.րաֆաթ, մարդասպան, Իսրայէլ պիտի յաղթէ»։

ՏԱՅԿ-ԲԱՐՋՐ ՀԱՅԿ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՍՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակա՞ն թէ հայկական...)

28.- ԻՇԽԱՆԱՑ ԳԻՒՂ

Եուսուֆէլի (Կիսկիմ) զուլացուցիչով զօրանալէ յետոյ, ուղղուեցանք դէպի Իշխանաց գիւղ, ուր մեզի կը սպասէր հայ ճարտարապետութեան ամենաչքեղ յուշարձաններէն մին, Ներսէս Շինող կաթողիկոսի չինարար հանճարին ծնունդ:

Մինչեւ 10 հազար մ. Արդուինի վերադարձին ճամբան էր, ապա խաչմերուկին, մայրուղիէն աջ, արեւելքի ուղղութիւնը բռնած, 15 քմ. վերջ կուպրի եզրին, եւրոպական մակարդակով սրճադրան յուցատախտակ մը Իշխան Քիլիսէ եւ փոքր գիւրերով 5 քմ. աւելցուած էր: Որքան փափաքելի պիտի ըլլար որ մեր Հանրապետութեան նախագահն ու Պաշտպանութեան նախարարն ալ (քանի ներկայիս ամէն ինչ վեհանձնօրէն ձեռքերնին առած են) նման յուցատախտակներ գետեղէին մեր պատմական բոլոր յուշարձաններու մօտակայքը:

Հարկ էր հինգ քմ. մեղմօրէն, անդադար բարձրանալ, մէկ կողմէն սրտատրոփ 1700 տարիներ առաջ կառուցուած հայկական հրաշալիքի մը ակնկալութեամբ, միւս կողմէն զմայլելով տեսարանի մը վրայ, ուր բացի կուպրէ ճամբայէն ոչինչ փոխուած կը թուի... անմարդաբնակ ամայութիւն, չբջապատուած Աւսէք լերան (2641 մ.) կատարով, մինչ մայրուղիի երկայնքին Օլթիի գետնի է որ կը հոսի, քիչ անդին Սպերէն եկող Ճորոխին միանալու:

«Հուսկ ուրեմն ընդառաջէ բարձրաւանդակ խորշ մի լայնանիստ ոչ չատ ի խոնարհ ի գագաթանց լերանց, որոց չրջապատեալ է գնովաւ յերից կողմանց, տեղի բարձրահայեաց եւ յոյժ գեղեցկանիստ լի պարտիզիւք պտղատու ծառոց, կոչեցեալ Իչխան. այն ինքն է Իչխանաց գիւղ մերոց նախնեաց... գեղեցկութեան դրիցն զուգահաւասար սքանչելի հրաշակառոյց եկեղեցին համակ ի գեղնագոյն քարանց» (Հ. Ն. Սարգիսեան, Տեղեկագրութիւնք ի Փոքր եւ ի Մեծ Հայս - Վենետիկ, 1864, էջ 94):

Տեղւոյն վեհութիւնը, ամայի բնութիւնը, ամառուան չոր տաքը այս բարձունքներուն և քաղաքակրթութեան խանդարող տարիներու բացակայութիւնը ուղէ-չուզէ մտաւոր համակարգիչիս ճրագը կրկին կը վառէ եւ մէկ մէկ կը սկսին տողանցել առջեւէս պատմական այն բոլոր կարեւոր դէպքերը, Աւարայրի ճակատամարտէն սկսած մինչեւ Բեղերու Պատերազմը, որ գրեթէ կէս դար տեւեց այս նահանգը ունենալով որպէս գլխաւոր կեդրոն, ուր Համայեակ, Մուշեղ Մամիկոնեաններըը, Գայլ Վահան, չարունակեցին պայքարիլ քաջաբար խղճի ազատութիւնը պաշտպանելու, որպէս կտակ մնացած Աւարայրի դիւցազուններէն, որ պակուեցաւ փառաւոր յաղթանակով մը Զարեւանդ գաւառի Նուարսակ դիւղի պատմական խաղաղութեան դաշինքով, ուր Վաղարշ՝ Տիգրանի մենատէրը կը չնորհէր Հայերուն. -

1) Կրօնքի ազատութիւն,

2) Ոչ մէկ աստուչան Հայաստանի մէջ,

3) Ուրացողները թողուլ առանց պաշտօնի,

4) Ճանցաւորները միայն օրինաւոր դատաստանով պատժել:

Ինչպէս չյուզուիլ եւ չհամբուրել սա քարերն ու ժայռերը ուր իմ նախնիքներս ամէն քայլ արիւնով ներկած են, իրենց հաւատքը, խղճի ազատութիւնը պաշտպանելու, այս մոռցուած եւ կորսուած գաւառէն ինքնութեան գիտակցութեան, համամարդկային առումով, առաջին անդամ դաս մը տալ յաջորդ սերունդներուն:

Պահ մը կ'իջնեմ կառքէն, կը կանգնիմ բլրակի մը վրայ, կը դիտեմ չորս կողմս. ալեծուփ լեռներու ելեւէջներ, բացարձակ լռութիւն. ամայութիւն մը՝ անսովոր մեր քաղաքացիի աչքերուն եւ աղմուկի վարժ ականջներուն: Հոգեկան հրճուանքի հզօր հոսանք մը կ'անցնի մարմինէս. գերբնական արիութիւն մը կ'ողողէ հոգիս. այն տպաւորութիւնը կ'ունենամ որ տիեզերական չափանիշով յուշարձանի մը կեդրոնը կանգնած եմ. կը գլէ կ'անցնի սահմանները ազգային զգայողութեան մտնելու համամարդկայինին մէջ. խղճի ազատութեան համար պայքարած առաջին գոհուածներու Մխիթեռնակաբերդն է, հեռու հայրենիքի ներկայ սահմաններէն, լինչպէս է Արարատը իր աստուածաշունչեան զոյգ կատարներով, բայց կը մնայ յաւերժ Հայ Ինքնութեան խորհրդանիշը...: Որքան ցաւալի է այս պահուս ապրիլ եւ զգալ այս ամէնը, գիտնալով որ եկող սերունդը ափսո՞ս ո՛չ Աւարայրէն լուր ունի, ոչ ալ անոր վերջնական յաղթանակը կազմող Նուարսակէն:

Իչխանի մասին Ինճիճեան կը գրէ.-

«Գիւղաքաղաք Հին Տայոց նահանգին ի հարաւակողմն Արդուինոյ, հեռի նմանէ եւ մերձ ի յԱրտանուչ: Ինակիչք նորա առ հասարակ տաճիկք. զոյ ի սմա եկեղեցի մեծ մարմարիոնեայ բոլորակաձեւ գըմբէթաւոր յորում կան տակաւին սեղանքն, եւ ի ներքոյ սիւնք մեծամեծք, ի գլուխ զմբէթին կայ խաչ փայլուն, ուր քանզի ոչ կարացին ելանել առ գժուարութեան, ամբաձգութեամբ կուբացուցին զիաչեն. առ եկեղեցեաւ զոյ եւ մենաստան՝ բայց քայքայեալ» (Աչխարհագրութիւն Զորից մասանց աչխարհի - Վենետիկ, 1806, էջ 130):

«Արտաքին տեսիլ նորա հանդերձ կաթողիկիւն եւ ներքին չորեքին սիւնքն ահեղ բարձրութեամբ եւ կամարքն եւ որմունքն եւ թեւք ընդ հիւսիս եւ ընդ հարաւ միօրինակ մրցին ընդ էոչքայ եւ ընդ խախայ հոյակերպութեամբն»: Եւ կը չարունակէ ըսելով «ով որ այս երեքը տեսած է մէկ օտարապետի կը վերագրէ, եւ անշուշտ այնպէս պէտք է եղած ըլլայ... սակայն ասոր որմնանկարները աւելի են մխիւներէն, թէեւ ներկայիս կիսաչափ բարձրութեամբ եղծեալ է: Ծերերը աւանդութեամբ կը պատմեն որ երբ եկեղեցին տաճիկներու ձեռքն է անցած, ոմանք խիղճ կ'ընէին ներս մտնել աղօթող ներկաներու ներկայութենէն, այդ պատճառով մխաթանեցան փայտ չարել եկեղեցիին չուրջը ներսէն, կրակ տալով կը ընձեն որմնանկարները եւ ուր ձեռքերնին կը հասնէր մուրճերով կը քանդեն ծեփը բայց վերնամասերը թէեւ հրդեհէն փրկուեցան սակայն մաս մը քարերով մաս մըն ալ ժամանակի աւերներէն մաշած են բայց ոչ բոլորովին անհետացած» (Հ. Ներսէս Սարգիսեան, էջ 94):

Իչխանի հոյակապ եկեղեցին կառուցուած է Իչխանի զաւակ Ներսէս Շինող Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն:

Ո՞վ էր Ներսէս Իչխանեցին: Տայքի հրաչակերտ տաճարներու հայկականութեան ամենակարեւոր փաստն ու բանալին:

Հատուածաբար ծանօթութիւններս կը քաղեմ 2002ին Երեւանի մէջ լոյս տեսած եւ 1700ամեակին նուիրուած «Քրիստոնեայ Հայաստան Հանրագիտարան»էն:

«Ներսէս Գ. Տայեցի, Իչխանցի, Շինող ծննդեան թուականը անյայտ, մեռած է 661ին: Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս 641 թուականէն: Կրթուած է Բիւզանդիոնի մէջ ուր կը մտնէ զինուորական ծառայութեան: Վերադառնալով հայրենիք կը ստանայ քահանայական ձեռնադրութիւն եւ կ'օծուի Տայքի եպիսկոպոս. 641ին Թէոդոր Ռշտունիի հովանաւորութեամբ կ'ընտրուի Կաթողիկոս Ս. Գրիգորի Աթոռին: "Շինող" տիտղոսը տրուած է իրեն որովհետեւ կառուցել տուած է Վաղարշապատի Ս. Աստուածածինի եկեղեցիները, Նոր Վիրապի Ս. Գրիգոր մատուռը, եւ ամէնէն կարեւորը՝ Հայ Ճարտարապետութեան գլուխ-գործոց Զուարթնոցի Ս. Գրիգոր կաթողիկէն: Նորոգած է Դուինի Ս. Սարգիսը, չինած է Վասպուրականի Զորոյ վանքը, Զուարթնոցի յարակից չինութիւնները, հայրապետանոցը իր պրիսպներով: 645ին դումարած է Դուինի 5րդ ժողովը, որուն 12 որոշումները մըտած են կանոնագիրքին մէջ: 648ի Դուինի Զ. ժողովին մերժած են Հայոց վրայ ճնշում բանեցնող Բիւզանդիոնի Կոստաս կայսրին եւ Փիւռոս պատրիարքին առաջարկները իրենց միանալու Քաղկեդոնի ժողովը ընդունելով: 652ին կայսրը բանակներով կը խուժէ Հայաստան, կը հալածէ ընդդիմադիր նախարարները եւ եկեղեցականները եւ կրկին մէջտեղ կը նետէ եկեղեցիներու միութեան խնդիրը (էջ 781):

«Զայն լուեալ Կոստանդեայ կայսեր բարկացաւ յոյժ ի վերայ Հայոց. եւ կամեցեալ թէ զուցէ ձեռնտու լեալ նոցա առնա հաղարացիս՝ օգնական լիցին նոցա ի յարձակիլ նոցին ի վերայ Յունաց եւ լինքնին եւ ակն զօրօք բազմօք ի Հայս, ի մտի եղեալ կործանել զաչխարհս Հայոց եւ ամենայնիւ նուաճել զազգն: Իմացեալ Ներսէսի կաթողիկոսի վաղվաղակի գնաց ընդառաջ նորա բազմութեամբ եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ պաշտօնէից եւ աւագամեծար անձանց եւ բազում աղաչանս եւ պաղատանս մատուցեալ խոստացաւ նմա զհպատակութիւն ազգին որով եւ զիջոյց զնա ի բարկութենէ անտի եւ խաղաղացոյց զցասումն նորա մինչեւ դառնալ նմա ի հեզութիւն եւ զալ քաղցրութեամբ ի Դուին ուր եւ արար իշխանս ի կաթողիկոսարանի» (Հ. Մ. Զամչեան, Պատմութիւն Հայոց Բ., էջ 347-348):

Կայսերական հզօր բանակները տեղաւորուած Դուինի պարիսպներէն ներս եւ դուրսը, բազմութիւն մը յոյն փափազներով եւ եպիսկոպոսներով ժամանած կայսրը, քաղաքավարական այցելութիւն տալու չէր եկած Հայաստան... ան դաւանական պարտադրանքներով, այս պարբազային Քաղկեդոնի ժողովը պատրաստակելով, կ'ուզէր ենթարկել վերջնապէս Հայաստանը իր կայսրութեան ճորտը դարձնելով:

Ես կը համարիմ որ, Հայ Եկեղեցին, ինչպէս տեսանք խորքին մէջ կրնար մի քանի ճչդումներ կատարելով ընդունիլ Քաղկեդոնի Ս. Հայրերուն վարդապետութիւնը, որ տարբեր բառամթերքով արդէն կը դաւանէր, քանի մերժած էր վճռականօրէն Եւտիքէսի աղանդը առաջին մէկ օրէն, եթէ Ճոյներու մօտ իրաւացիօրէն չտեսնէր յետին քաղաքական միտքեր. անոնք մինչեւ իրենց կայսրութեան կործանումը (1453) անդադար սլիտի փորձեն կրօնական - դաւանական պատրուակներ փնտռել, յարձակելու համար Հայկական հողերուն վրայ, որսալով Վեստ Սարդիսներ, Գետադարձներ, պարպելով Վասպուրականն ու Վանանդը, յարձակելով Կիլիկիոյ վրայ ալ... եւ դժբախտաբար յետագային նոյնը պիտի ընէին յունադաւան ցարերը... առանց յաջողելու տապալել հայ ժողովուրդին եւ Հայց. Եկեղեցւոյ գիտակցութիւնը:

Ալփ-Արսլանէն առաջ Բիւզանդացիներն էին որ կործանեցին Անին. իրենք է որ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԱԻԵՏԻՔ ՊԱՀԱԿԵԱՆ

(ՀԱՑՐ ԱԲՐԱՀԱՄ)

1865 - 1933

Հեղինակ՝ ԱՇՈՏ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ

ԺԻՐԱՑՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Աչխատասիրութեան հեղինակը երկար կը խօսի Աւ. Սահակեանի հանրային - ազգային եւ բարեսիրական գործունէութեան մասին, յետ բանտէ ազատ արձակման ժամանակներուն հայրդ: Փոթորկալի, փոթորկայոյզ տարիներ, յիրաւի: Ճոխ սեր եւ յուսախաբութիւններ: Մեծ պատերազմը, իր աւերիչ երեսներով, կամաւորական Շարժում, զազանաբարոյ Եղեռնը իր զարհուրելի մանրամասներով, ռուս բանակի դիտաւորեալ մէկ քայլ առաջ, մէկ քայլ ետ այսպնելի ռազմավարութեան կիրարկումը Թրքահայ ճակատին վրայ, ի գործադրութիւն եւ իրականացում Հայաստան առանց Հայու քաղաքական քամնելի ծրագրին: Եւ, դեռ այլ կէտեր: Օրինակ, բարեսիրական, մարդասիրական ազգասէր օգնութիւն երկրի նախճիրէն մազապուրծ ազատած խըլեակներու: Վերաչինուած ջանադիր աչխատանք ազատագրեալ վայրերու մէջ, մասնաւորաբար՝ Վան [1]: Ցայտնապէս նըկատելի կը մնայ պատկերացումի ու մեկնաբանումի ճամբով մօտաւոր անցեալի դէպքերը ներկայացնելու ու վերլուծելու ուչադիր ջանքը: Համաչափ քայլերով: Եւ, կարելւոյն չափ դիւրմաց լեզուով: Աւով հանդերձ, անշուշտ թէ մէկ քանի տեսակէտ, ըսենք՝ մեկնութիւն, կրնան եւ պարտին նիւթ դառնալ բանավէճի: Դասաւորուիլ միտքերու փոխանակութեան կարգով, ասոր սահմանին մէջ:

Բայց կ'ուզենք սահմանափակել մեր ըսելիքը այս հետաքրքրական հատորին մասին: Խօսիլ վերջապէս Աւ. Սահակեանի անունին հայրդ մեր նորանկախ Պետութեան (1918ի հրաչափառ Մայիսով պսակեալ) անդրանիկ Խորհրդարանի մասին: Ցայտնի՝ Հայր Աբրահամի այլեւս պատմական դարձած բացման խօսքով:

1917ի Փետրուարեան յեղափոխութեան հետեւանքով, Ռուսիոյ անծայրածիր տարածքին, գրեթէ ամէնուր, համազումարներ կը կազմակերպուէին: Հայութիւնը չէր կրնար անմասն մնալ, ի հարկէ: Նոր կարգեր, նոր երազներ: Խանդավառութիւն ամէն տեղ: Եռուն-եփուն չարժում, հարկաւ: Տարածուն երկրին (իմա՝ կայսրութիւն) մէջ, հակառակ կատարուած իրերայաջորդ փոթձերուն, ի գերեւ կ'երթլեն արեւելահայ համազումար մը կեանքի կոչելու մեր ճիգերը: Իրատես մօտեցումով, գործնական նկատառումներով այս անգամ կեանքի կը կոչուի Միջկուսակցական Մարմին մը: Զանազան վարչական եւ հանրային կազմակերպութիւններէ կազմուած ներկայացուցիչներով, յիշեալ Մարմնին ալ մասնակցութեամբ, Սեպտ. 29ին Թիֆլիսի Առաջնորդարանին մէջ բացումը կը կատարուի Արեւելահայ Ազգային Համազումարին: Հոն, հոկտեմբերին կ'ընտրուի Հայոց Ազգային Խորհուրդը, հետեւեալ կազմով.- Արամ, Ա. Ահարոնեան, Ռուբէն, Բժ. Ա. Բաբաեան, Խ. Կարճիկեան եւ Նիկ. Աղբաեան (Դաչնակցութիւն): Ս. Ճարուճիեան, Բ. Բաբաջանեան (Ժողովրդական): Ճ. Տէր Օհանեան եւ Ա. Ստամպօլցեան (Սոց. Ճեղափոխական): Ղ. Տէր Ղազարեան եւ Մ. Ղարաբէկեան (Սոց. Դեմոկրատ): Ստ. Մամիկոնեան, Տ. Բէգզադեան եւ Պ. Զաքարեան (անկուսակցական): Նորընտիր Խորհուրդը պաշտօնական յայտարարութեամբ մը Նոյեմբեր 1-ին կը ճչդէ թէ «ստանձնում է ազգային բոլոր գործերի գերագոյն դեկավարութիւնը, որպէս գործադիր մարմին»: Ռուբէնի սահմանումով՝ «տեսակ մը ազգային Մամիկոնեան, Բագրատունեաց, Արծրունիներու տուները: Դարձեալ իրենց անհեռատեսութեան հետեւանքով էր որ ինկաւ Սիսը: Իրենց յունադաւան ցարերն էին որ Թուրքերուն լքեցին Հայաստանի պատմական հողերը երզնկայէն, Կարինէն, Ալաչկերտէն մինչեւ Կարս, Արտահան, Արաքս... եւ Հայութիւնը Օրթոտոքս Եկեղեցիին մէջ ձուլելու համար (ինչ որ եղած էր Վրացիներու պարագան) փակել տուին հայ վարժարանները, գրաւեցին Հայց: Եկեղեցւոյ ինչքերը, իչխան փոխարքայ Կալիցինի հրահանգով: Ինչպէս կը տեսնուի, մեր երկարամեայ պատմութեան ընթացքին չատ բան չէ փոխուած մեր սահմանակից հզօրներու մտայնութեան մէջ: Բէլ ուզեց պարտադրել Հայկին իր անձին հանդէպ երկրպագութիւն. Հայկ հեռացաւ բայց չընկճուեցաւ: Ցաղկերտ քուրմերը եւ կրակի պաչտամունքը ուզեց պարտադրել հայ ժողովուրդին. Եկեղեցին ոտքի հանեց ժողովուրդը իր լաւագոյն զաւակներու առաջնորդութեամբ Վարդանի, Համայեակի, Մուշեղի, Վահանի: Նուարսակի մէջ Տիգրանի վեհապետը ընդունեցաւ իր պարտութիւնը: Ճոյները դաւնեցաւ իր պարտութիւնը: Ճոյները Քաղկեդոնի անունով դարերու տեւողութեամբ անչարժող փոթձեր ըրին Հայութիւնը ընկճելու եւ ձախողեցան: Թուրքերը հուրով եւ սուրով կոտորեցին բիւրաւոր, միլիոններով մեր ժողովուրդը 1000 տարիներու ընթացքին, բռնաբարեցին, խողխողեցին, տեղահանեցին, տարագրեցին, ցրուեցին... բայց այսօր Երեւանի մէջ Մայր Տաճարը կեցած է դրօչակի նման եւ բազմաթիւ նոր եկեղեցիներու կառուցումը Հայաստանի մէջ եւ երկրագունդին տիս չուրջը, ցոյց կու տայ որ հաւատքի ծիլը միշտ ծաղկած պիտի մնայ, քանի ան ոչ միայն հաւատքն է Քրիստոսի հանդէպ, որուն համար բիւրաւոր նահատակներ տուած է Հայը, այլ է նաեւ ինքնութեան խորհրդանիչ. եթէ օր մը կորսնցնէ այդ հաւատքը, առյաւէտ կրնայ կորսընցնել իր ինքնութիւնը...:

(Շար. 12)

յին կառավարութիւն»: Ցիշեցնենք, թէ նորակազմ ՀԱՄ-ի նախագահ կ'ընտրուի Ա. Ահարոնեան:

Հայոց Ազգային Ժողովուրդի կողմէ, իբր լիազօր ներկայացուցիչ, Երեւան կը ղրկուի Սրամ: Հոն, ինչպէս կը գրէ Ս. Վրացեան, անոր կը վիճակի պատմական դեր, Դրոյի հետ միասին, Հայութեան պաշտպանութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծման գործին մէջ: Ցիրաւի, պատմութեան վճիռը յստակ է Անբեկանելի է: 1918ի Մայիսեան դուռպարով է, որ կ'արձանագրուի հայ քաղուկին յաղթանակը: Եւ, կ'ապահովուի մեր ազգային գոյութեան վէմը՝ անկախ հայրենիքի կերտումով:

Վերադառնանք Թիֆլիս: Պահ մը մնան: Անդրկովկասի միութեան՝ Սէյմի քայքայումով (Մայիս 26) Հայոց Ազգային Ժողովուրդը ինքզինք կը նկատէ դերադրոյն իշխանութիւն հայկական գաւառներու.- «Ազգային Ժողովուրդը ժամանակաւորապէս ստանձնում է կառավարական բոլոր փունկցիաները՝ հայկական գաւառների բաղաքական և վարչական դեկը վարելու համար»: Անցողակի յիշեցնենք, թէ Ա. Սահակեան անդամ էր լուծարքի ենթարկուած Սէյմի:

Թիֆլիսէն Երեւան ժամանելով (Ցուլիս 20) ՀԱՄ-ը կը վերակազմուի անդամներու թիւի եռապատկումով եւ այնուհետեւ կը կոչուի Հայաստանի Ժողովուրդ: Եւ որովհետեւ նախագահ Ա. Ահարոնեան պիտի մեկնէր Պոլիս, անոր տեղ Հայաստանի Ժողովուրդի նախագահ կ'ընտրուի Աւետիս Սահակեան (Հայր Աբրահամ) [2]: Նորակազմ Ժողովուրդը Ցուլ. Քաջազունիի կը յանձնէ կառավարութեան կազմութեան պաշտօնը: Ուրեմն, փաստօրէն, այս վերջինը կը դառնայ մեր նորակազմ Պետութեան անդրանիկ վարչապետը:

***

1918 Օգոստոս 1: Հպարտանքի օր մը, յիրաւի: Մեր մօտաւոր անցեալի տարերգութեան մէջ յիշելի ու յիշատակելի թըւական մը, անկասկած: Արդէն Ա. Ներսիսեան Թիֆլիսի «Ժողովուրդ»ի էջերէն քաղելով հպարտօրէն կը նկարագրէ Դահլիճը, ներկաներու կարգ ու սարք, կու տայ անուններ եւ, վերջապէս կ'արձանագրէ այլեւս պատմական դարձած Հայր Աբրահամի բացման խօսքը Ժողովրդապահին:

«Քաղաքացիներ, պատգամաւորներ՝ Հայաստանի Ժողովրդի: Գերագոյն Հայոց Ազգային Ժողովրդի կողմից ես պատիւ ունիմ այսօր բաց անել անդրանիկ նիստը Հայաստանի Ժողովրդի եւ յայտարարել, որ այսուհետեւ սա է միակ լիազօր մարմինը՝ ամփոփող իր մէջ Հայաստանի Հանրապետութեան պետական իշխանութիւնը: Այս օրը կը դառնայ մեզ համար պատմական եւ կը բանայ մի նոր լուսաւոր դարաշրջան, մեր երիտասարդ Պետութեան կեանքում, ինքնուրոյն բաղաքական և տնտեսական զարգացման: Այս օրը կը մնայ միշտ յիշատակելի եւ այն պատճառով, որ առաջին անգամ իրականացած ենք տեսնում մեր նեղ հարիզոնի սահմաններում գեղեցիկ երազներն ու նուիրական տենչը ինքնորոշման: Թէեւ անհնարին դժուարի պայմաններում... Այո՛, մեր Հարապետութիւնը փոքր է եւ նեղ իր սահմաններով, նա զրկուել է իր ամենագնահատելի երկրամասից ու չի կարող իր մէջ տեղաւորել ամբողջ ազգաբնակչութիւնը... բայց երկրի սահմանները բարացած չեն կարող մնալ միշտ: Ես հաւատում եմ, որ մեր սահմանները կ'ընդարձակուեն կեանքի երկաթէ բազուկով, մեր արդար եւ անվիճելի իրաւունքների պաշտպանութեամբ»:

Ա.Ե. Սահակեանի դերը մեծ կ'ըլլայ Հայաստանի Հանրապետութեան կարճատեւ կեանքին ընթացքին: Գլխաւորաբար անոր հետեւողական յամառ աշխատանքին եւ ճիգին արդիւնք պէտք է նկատել, դաշնակից պետութիւններու միջոցաւ բաթում առաքուած եւ ամբարուած մեծաքանակ զօրեղին փոխադրութիւնն ու բաշխումը սովահար ժողովուրդին: Սերմնացանի ապահովումն ու մատակարարումը հողի անճար մշակին: Իբր Պարէնաւորման եւ ելմտական նախարար, Ա. Խատիսեանի վարչապետութեամբ կեանքի կոչուած կառավարութեան մէջ Սահակեանի հիմնական առաջադրութիւնը կը դառնայ ըստ կարելւոյն առաւել չափով օժանդակել հայ թշուառ չինականին՝ անտեսելու իր կարիքները, պէտքերը: Ի զուր չէ ,որ Ռուբէն նկատել կու տայ, թէ Ինամատարութեան նախարարութեան կողմէ ցանքի կազմակերպումը գնահատելի աշխատանք մըն է, քանի «ցանուած սերմը բերբր տալուց յետոյ՝ գաղթականների մեծ մասը ազատ պիտի լիներ ողորմութիւն խնդրելուց»: Ա. Ներսիսեանի վկայութեամբ՝ անուրանալի են անոր ջանքերը երկիրը քաոսէ դուրս բերելու, գիւղատնտեսութիւնը ոտքի կեցնելու, արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու համար:

Հայաստանի հարկադիր խորհրդայնացումով, Դեկտեմբերին, ան եւս կը ձերբակալուի բազմաթիւ հայրենասէրներու նման: Կ'ազատի բանտէն՝ չնորհիւ փեսար. 18ի համաժողովրդական ապստամբութեան: Այնուհետեւ, կրկին խորհրդայնացում, անշուշտ զինու զօրութեամբ, 1921 Ապրիլին: Այս անգամ կը բացուի անոր տարադիր կեանքին տխուր էջը: Թուականը՝ նոյն տարին:

Մանրամասն կը խօսի անոր վտարանդի կեանքին մասին: Ա. Սահակեան կարգով տուն-տեղ կ'ըլլայ Պարսկաստան, Իրաք եւ վերջապէս Պէյրութ: Աչխատանք ի խնդիր գոյատեւման, ընտանեկան մտերմիկ կեանք, իր ուրախ եւ տխուր պահերով եւլն., չարք կազմած կը տանգնեն: Փարթամ մայրենիներու չուքին տակ է, Պէյրութ, որ անոր պարտասուն մարմինը իր վերջնական անդորրը կը գտնէ, 1933 Ապրիլ 18ին: Կը հանդչի Մեջերկրականի ափերուն, վիրաւոր հեռու իր ծննդավայր Լոռիի կանաչազարդ տարածութիւններէն, բարձրաբերձ սարերէն եւ Ծալ Դերեսի կարկաչուն ջուրերէն:

Եզրակացնենք: «Ապրող հերոսներ» մատենաշարին այս թիւ մէկը, իր չուրջ 280 էջերով եւ տասնեակ նկարներով, օգտագործուած աղբիւրներու ցուցակագրութեամբ, անդլերէն համառօտագրութեամբ (քանի մը էջ) լուրջ աշխատասիրութեան մը անհրաժեշտ տուեալները ի յայտ կը բերէ:

Ցիրաւի, օրինակելի եւ քաջալերութեան արժանի կը դտնենք մենագրութեան հեղինակ Աչոտ Ներսիսեանի առաջադրութիւնը ներկայացնելու կեանքն ու գործը մեր մօտաւոր անցեալի ակնառու դէմքերէն մէկն: Ցաւօք, առ այսօր գրեթէ անծանօթ մնացած չատ-չատերու: Ցամենայն դէպս եւ յամենայն իրաւամբ պսակեալ անուն մը մեր վերջին տասնամեակներու լեզի-անոյշ արարուածներով լի բախտորոշ անցեալին մէջ:

***

Շատ պիտի ուզէինք հատորին ընթերցումը վերջացնել առանց սրտի ճմլմտի: Առանց վրդովիչ երեւոյթի մը մատնանշման: Խօսքը հեղինակին թոյլատրած խեղանդամ «ուղղագրութեան» կիրարկման մասին է: Երեւան տպուիլը չարդարացներ սխալագրութիւնը գիրքին, քանի հոն բազմաթիւ են դասական ճշդրիտ ուղղագրութեամբ գրուած, չարուած եւ հրատարակուած գիրքերը:

Ի վերջոյ չմոռնանք եւ յիշենք հին խօսքը խմաստունին, - փողով՝ փողահար կը դառնաս: Կը մնար յիշել եւ յիշեցնել...:

ԾԱՆՕԹ.-

1) Հետաքրքրական տողերու կը հանդիպիմ: Կ'անդրադառնայ աշխատաւիճներու՝ մէջբերելով Կոմսի (վահան փափազեան) յիշեալ վկայութիւնը.- «Նոյնպիսի նախախնամական դեր կը կատարէր Գիւղատնտեսական Ընկերութեան ներկայացուցիչ Աւետիք Սահակեանը: Սերմացու, կենդանիներ կը հայթայթէր հողագործներուն՝ գնելով Սալմաստէն, Խոյէն եւ Ուրմիայէն: Ա. Սահակեան մասնագէտ երիտասարդ գիւղատնտեսներ ալ ուղէր իր տրամադրութեան տակ, որոնք շարունակաբար կը շրջէին գիւղերը, կը հսկէին ցանիներու եւ կենդանիներու վրայ»:

Ենթական՝ Աւետիք Սահակեան, իր յիշողութեան ապաւինելով, երկար կը խօսի այս մասին՝ «Իմ յուշերից՝ վան, Վասպուրականի վերաշինութեան մասին» խորագրեալ յօդուածով («Վասպուրական» - Ապրիլեան հերոսամարտի 15ամեակին առթիւ, 1930, Վենետիկ, Ս. Ղազար) Հրատ. Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն, Թաւրիզ:

2) Ս. Վրացեան, «Կեանքի ուղիներով», Ե. հտ., 1966, Պէյրութ:

Ծ. Մ.

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լոս Անճըլըսի «Եունիվըրսըլ Շէրաթըն» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 3ին տեղի ունեցած է կրթական մշակներ՝ Արմինէ Ցակոբեանի եւ Ցասմիկ Դանիէլեանի նուիրուած գնահատանքի հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Հայ Կրթական Հիմնարկութեան: Բացումը կատարած է Մինա Շերվանեան: Ցայտագրերը վարած է Ալիս Պետրոսեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Հիմնարկութեան նախագահուհին՝ Նորա Սահակեան: Պարգեւատրեալներու բարեմասնութիւններուն մասին խօսած են Ռուբինա Փիրումեան եւ Նայիրի Դանիէլեան: Կլենտէյլի գոլֆճի խնամակալ մարմնի նախագահ տոքթ. Վիքթըր Քինկ ներկայացուցած է Արմինէ Ցակոբեանի կեանքն ու գործը, իսկ «Հուվըր» միջնակարգ դպրոցի համատնօրէն Քեւըն Ուէյլ ներկայացուցած է Ցասմիկ Դանիէլեանի կրթական վաստակը: Արմինէ Ցակոբեան ծնած է Պարսկաստան: 1964ին հաստատուելով Լոս Անճըլըս ուսանած է Գալիֆորնիոյ պետական համալսարանին մէջ, հետեւելով մանկավարժութեան ճիւղին: Լա Վըրնի համալսարանէն ստացած է դոկտորայի տիտղոսը կրթական վարչագիտութեան ճիւղէն: 1993էն սկսեալ ան մաս կազմած է Կլենտէյլի միացեալ դպրոցական չրջանի վարչութեան: Ցասմիկ Դանիէլեան ծնած է Թեհրան: Աւարտելով Թեհրանի «Մարխամեան» միջնակարգ դպրոցը, ուսանած է Շիրազի եւ Թեհրանի պետական համալսարաններուն մէջ, հետեւելով անգլերէն լեզուի ու գրականութեան ճիւղին: 1978ին փոխադրուելով Լոս Անճըլըս, հետեւած է Լա Վըրնի համալսարանի երկլեզու կրթութեան ճիւղին եւ 1981ին ստացած է Մագիստրոսի վկայականը: 1987ին հաստատուելով Կլենտէյլ, Ցասմիկ Դանիէլեան 13 տարի պաշտօնավարած է իբրեւ ուսուցչուհի: Երեք տարի է ան համատնօրէնն է Կլենտէյլի «Հուվըր» միջնակարգ դպրոցի: Հանդիսութեան փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ «Գ. ՍՈՒՆՂՈՒԿԵԱՆ» ԹԱՏՐՈՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Երեւանի «Գ. Սունդուկեան» թատրոնի խումբը Լոս Անճըլըսի ամերիկահայ երաժըշտա - թատերական միութեան հրաւէրով, ժամանած է Կլենտէյլ եւ հանդէս եկած թատերական երկու ներկայացումներով: Կլենտէյլի «Ալէքս» թատերասրահին մէջ խումբը Հոկտեմբեր 3ին ներկայացուցած է Ռէյ Գունիի «Գիշերային խրախճանք»ը, իսկ Հոկտեմբեր 7ին, 21ին եւ 22ին՝ Լեւոն Շանթի «Հին աստուածներ»ը: Զոյգ թատերախաղերու բեմադիրն է Վահէ Շահվերդեան: Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Վարդուհի Վարդերեսեան, Տիգրան Ներսիսեան, Լորենց Առուշանեան, Մուրատ Զանիբէկեան, Նելլի Ներսեսեան եւ ուրիշներ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎՐԷԺԸ

- Դիւրին չպիտի ըլլայ, բայց կարելին պիտի ընեմ յաջողելու համար աբեղայ, չարունակեց եպիսկոպոսը: Դուն այս գործի մէջ պէտք է ինծի օգնես:

- Հրամայեցէք Սրբազան:

- Պէտք է Ցովհաննէս Պատրիարքին թեւլաչրել որ զիս ընտրէ իրեն յաջորդ:

- Բայց Սրբազան, ես խեղճ աբեղայ մըն եմ, ինչպէ՞ս կրնամ ազդել իր վրայ:

- Դուն պէտք եղած առեն թելադրութիւններ կ'ընես, իսկ ես պիտի բանամ քսակիս բերանը եւ Ցովհաննէս Պատրիարքի բարեկամները իմ կողմս պիտի չաւհիմ, որպէսզի երթան եւ բարեխօսեն իմ մասիս:

Երբ Ղեւոնդ աբեղայ հրաժեշտ առաւ, Գոլեան եպիսկոպոս պատրաստած էր արդէն ծրագիրը: Ունէր չատ մը համակիրներ, որոնց կաթողիկոսական նուիրակ եղած առեն օգտակար եղած էր: Անոնց հետ չիմանալ մտաւ եւ իր մօտ կանչեց վըստահած անձերը եւ մէնասին ծրագիր մը չինեցին: Պիտի համոզէին Պատրիարքին բարեկամները որպէսզի երթան եւ թելադրեն Ցովհաննէս Պատրիարքին՝ Գոլեանի պատրիարքութիւնը:

- Շաբաթ մը ժամանակ ունինք, ըսաւ Աբրահամ եպիսկոպոս, պէտք է արագ չարժինք:

- Անհոգ եղէք Սրբազան, ըսին մարդիկը եւ ցրուեցան մայրաքաղաքի թաղերուն մէջ:

Աչխատեցան, համոզեցին, դրամով համակիր որսացին: Աբրահամ եպիսկոպոս բացած էր քսակին բերանը եւ անհաչիւ կը ծախսէր: Ս. Էջմիածնէն կողոպտած դրամը: Գործը կարգին կ'երթար: Բերդը ներսէն ու դուրսէն գրաւուած էր:

Պատրիարքը հրաժարականը տալէ օր մը առաջ երբ առանձին մնաց իր քարտուղարին հետ սիրտը անոր բացաւ.

- Ղեւոնդ աբեղայ, բնաւ մտադիր չէի յաջորդս ես նչանակելու, բայց բարեկամներս սխալ կը դտնեն. դուն ալ այդպէս ըսած էիր առաջին օրը:

- Իրաւունք ունիս Սրբազան:

- Գիտե՞ս թէ բարեկամներս ո՛վ կը թելադրեն ինծի յաջորդ:

- Ո՛վ Սրբազան:

- Աբրահամ Գոլեան եպիսկոպոսը, ես չատ ալ յարմար չեմ տեսներ, իրաւունք չունի՞մ:

- Ինչո՞ւ յարմար չէք տեսներ Սրբազան:

- Շատ մը բաներ կը խօսուին իր մասին:

- Սրբազան, թշնամութիւն են բոլոր խօսուածները: Գիտէք պատճառը: Աբրահամ Սրբազան պայքարի մարդ է, ինք Դաւիթ կաթողիկոսի կուսակից ըլլալով, կարեւոր դեր խաղացած է: Դանիէլի կուսակիցները անոր դէմ ղրպարտութիւն կ'ընեն:

- Աբեղայ, չե՞ս խորհիր թէ Աբրահամ եպիսկոպոս էջմիածնի հաչիւները ղրկած չըլլալուն համար յանցաւոր է:

- Այդ ալ ըսի ըսաւ ըլլալու է:

- Լաւ. բայց ի՞նչ պէտք ունիմ բամբասանքի նիւթ եղած մէկը ինծի յաջորդ նչանակելով օր մը այդ ըսածիս բարոյական պատասխանատուութիւնը կրելու:

- Բայց Սրբազան, ըսէք ուրիչ ո՞վ կայ պատրիարքութեան յարմար եպիսկոպոս:

- Ահա այդ է դժուարին պարագան:

- Ցետոյ Աբրահամ Սրբազան գործունեայ մարդ է, պայքարի մարդ է, ճիշդ վարչական պաշտօնի յարմար անձ է:

Ցովհաննէս Պատրիարք իր բարեկամներուն ճնշումին տակ էր: Չէր ուզեր Գոլեանը ընտրել եւ եթէ Ղեւոնդ աբեղայ աննպաստ բառ մը ըսէր, կարելի պիտի ըլլար իր միտքը փոխել, բայց Ղեւոնդ աբեղայի խօսքերը աւելնալով բարեկամներու թելադրութիւններուն, Պատրիարքը որոչեց Գոլեանը առաջարկել իրեն յաջորդ:

- Եթէ դէշ ըլլայ, ատոր համար ալ գոհ պիտի ըլլամ, գիս հրաժարեցնողները թող այն առեն զղջան: Ցետոյ Աբրահամ եպիսկոպոս անհատականութեան տէր կորովի մարդ է, ամիրաներուն գլխուն չուտով փորձանք կը կտրի: Այն առեն կը հասկնան հրաժարականս ուզելով իրենց գործած սխալը:

Ղեւոնդ աբեղայ կը ժպտէր:

- Այո աբեղայ, ես անոնց գլխուն փորձանք կը փաթթեմ եւ անոնք թող մէջէն ելլեն: Աբրահամ եպիսկոպոսը ինծի յաջորդ նչանակելով:

Ղեւոնդ աբեղայ ժամ մը վերջ Գոլեանի կու տար լուրը:

- Բայց տեսնենք ամիրաները ի՞նչ պիտի ըսեն:

- Պատրիարքը վճռած է, ալ մի վախնար Սրբազան:

Յաջորդ օր երբ ամիրաները ներկայացան, Պատրիարքը սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ անոնց:

- Սրբազան, ի՞նչպէս է ձեր առողջութիւնը, հարցուցին:

- Շատ լաւ է, բայց մի վախնաք, պիտի հրաժարիմ:

(Շար. 26)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Վաչիկ Մակարեան Փարիզ իր այցելութեան առթիւ 100 տոլար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- ժագ-Թորգոմ Պօղոսեանի *մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը ստացած է չնորհակալութեամբ, հետեւեալ նուէրները.- Աստղիկ եւ Նատին Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ապէր Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 500ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Կրեկուար Եաւէրեան 200 եւրօ, Տիկին Ժագի Սարգիսեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան 50 եւրօ, Տիկին Լիւսի Միլտոնեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 30ական եւրօ:*

FRANCE-CULTURE

Dimanche 7 novembre à 8h, sur Radio France Culture, dans l'émission Foi et Tradition, interview de Jean V. Guréghian et Gaguik Soghomonyan autour de leur récent livre «Et l'Arménie devint chrétienne».

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ
100ԱՄԵԱԿԻ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ
ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար
կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ
«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ
ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Goujon, Փարիզ 8րդ
Դաշտակաւոր՝
Աբբիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:
Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
Թիւերուն:
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE — DECEMBRE

Dimanche 11 novembre à 17h
CONCERT
avec les élèves
de Mme Juliette YILMAZIAN
du Conservatoire National de Marseille
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
« A R M E N I A C A »
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre...)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՔԱՐԻՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ
եւ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ
կը ներկայացնեն

«44 ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՎՐԱՑ»

Հեղինակ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
Բեմադրութիւն՝ ԶՕՀՐԱՊ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 16ին
«Salle Rossini»
Mairie du IXe Arrdt
6 rue Drouot 75009 Paris
Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն.
● 06.64.91.51.74
կամ
● 01.45.78.18.96 (*երեկոյեան ժամերը*):

Bourse aux Livres Arméniens

présentée par
la Société Bibliophilique ANI
ACCOLADES
le YAN'S CLUB

Si vous souhaitez vendre vos livres anciens ou d'occasion, disques, timbres, cartes postales, photographies, films ou documents en rapport avec l'Arménie

Si vous souhaitez en acheter ou les échanger

alors retenez les dates du
VENDREDI 5 NOVEMBRE à partir de 18h
et du
SAMEDI 6 NOVEMBRE de 10h à 19h
dans les locaux du YAN'S
5 avenue Reille 75014 Paris
☎ 01. 45. 89. 20. 48

une animation musicale et littéraire prévue à partir de 20h le vendredi 5 novembre. Possibilité de restauration sur place.
Contact : 01. 43. 43. 21. 78

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՄ

Մասնակցութեամբ՝
Ա.Տ.Ի.Մ ՀԱՄՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին

Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01.44.05.17.77 կամ 01.43.78.57.67 *Թիւերուն:*

ARMENIAN
INTERNATIONAL AIRWAYS

COMMUNIQUE

La compagnie Armenian International Airways a le plaisir de vous communiquer les horaires «Hiver» (à partir du 1er novembre 2004) de ses vols directs à destination et au départ de Paris :

- **Erevan — Paris** Lundi, Jeudi
  départ d'Erevan à 04h50,
  arrivée à Paris à 07h10 locale
- **Paris — Erevan** Lundi, Jeudi
  départ de Paris à 14h,
  arrivée à Erevan à 21h45 locale

Pour toute information complémentaire, n'hésitez pas à appeler le :
01. 42. 96. 10. 10.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Հորս մասնաճիւղերը կը հրաւիրեն հայ գաղութը համեղ «Մանր-ը»ն ճաշակելու, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Հասոյթը կը յատկացուի բոլոր հայ դպրոցներու օգնութեան:
Շաբաթ, Նոյեմբեր 13, ժամը 20ին
Համազգայինի Դպրոցին սրահին մէջ:
Մասնակցութիւն՝ 20 եւրօ:
Ապահովելու համար ձեր տեղերը հեռաձայնել՝
06.12.93.09.80 / 06.24.34.53.71
04.91.93.30.89 (*առաւօտուն*)

*
**

ՏԷՍԻՆ

ՆԱԽԱՃԱՇ

Կը յիշէ՞ք համեղ նախաճաշերը, պատրաստուած Տէսինի Կապոյտ Խաչուհիներուն կողմէ...: Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան ժամը 9ին եկէ՛ք կրկին նախաճաշելու մեզի հետ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:
Մասնակցութեան սակն է՝ 5 եւրօ:
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Ռոզինի.- 04.78.49.19.44:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՑ ԳԻՐՔ» կամ «ԱՐՄԻՆ՝ ԼԻՎՐ»
ԲԱՑԱՌԻԿ
ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ-
ՎԱՃԱՌՔ

Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12ին
Alfortville
Espace Culturel «LE 148»
կազմակերպութեամբ՝
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան
գործակցութեամբ՝
Քաղաքին «Մէտիաթէք»ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

*
**

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՁՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՁՕԱՄԵԱԿ
ԵՒ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ

Նոյեմբեր 26 եւ 27
Eglise de la Trinité
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)

HIVER : 19 AU 26 FEVRIER
ETE : JUILLET ET AOUT

> **Directeurs diplomés BAFD**
> **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01 53 34 12 13

Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 30 NOVEMBRE 2004.

L'ECOLE
«K H A T C H A D O U R A B O V I A N»
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimnache 7 novembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Venez nombreux encourager
le développement culturel
de nos élèves.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

GRANDE SOIREE ARMENIENNE

organisée
par le Club des Jeunes de la M.A.J.C.
Samedi 6 novembre à partir de 21h30
Avec les DJ GREG et CHRIS

P.A.F. : 10 Euros

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·061 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·061

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽԱԳԱՀ»ԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ...

Միացեալ – Նահանգներու ժամանակակից ընտրական պատմութեան մէջ աննախընթաց երեւոյթ է որ նախագահական ընտրապայքարը ստացած ըլլայ այնքան կատաղի, թշնամական եւ ճղնաժամային բնոյթ : Վերընտրելի Հանրապետական նախագահ Ճորճ Ու. Պուշի եւ Դեմոկրատ թեկնածու Ճոն Ֆէյրիի ընդմէջէն հաւասարապէս երկուքի բեկուած ժողովուրդն էր որ իրարու դէմ մղեց անողոք ճակատամարտ մը, կենաց եւ մահու նշանակութիւն տալով անոր ելքին :

Պարզ տրամաբանութեամբ, անկարելի կը թուէր թէ Սպիտակ Տան բնակիչը մը նոր իր պաշտօնին վրայ : Այդպէս չեղաւ : Ճորճ Պուշ վերընտրուեցաւ օրինաւորապէս : Մանաւորաբար յատկանշական էր իր ստացած ժողովրդային քուէներուն տպաւորիչ թիւը :

Իր տեսակին մէջ եզակի նախագահ մըն է որ երկրին քաղաքացիները վայելեցին չորս տարիներ, եւ պիտի չարունակեն ունենալ նոյնքան տարիներ եւս, քիչ մը չուարտմով, որոշ երկիւղով, ու երբեմն ալ անդիմադրելի ժպիտով : Այո՛ ժպիտով : Իրմով բառերը ստացան նոր նշանակութիւն, խօսքերը նոր իմաստաւորում, մտածողութիւնը նոր դասաւորում, լաւատեսութիւնը նոր երանգ : Ինք գործածեց ուրոյն բարբառ մը : Անդրկէն լեզուն ճոխացաւ հակիմաստ բառակազմութեամբ – «թիւրստորագնահատել», «վսեմանալի» (թարգմանած ըլլալու համար անթարգմանելին – «սիւպլիմինեյ-պըլ»), եւ այլն : Ճառախօսութեան մը ընթացքին կը բաւէ որ պահ մը զլուխը բարձրացնէ դրաւոր բնագրէն, որպէսզի ինքնակորոյս պահէ մը եւս յանպատրաստից մարգարիտներ սեղացնէ : Չկրցաւ նոյնիսկ ճիշդ արտասանել Պաղտատի ալարահոչակ բանտին անունը, որ տարտարոսն էր հազարաւոր բանտարկեալներու Սատտամ Հիւսէյնի անողոք բռնակալութեան տարիներուն, եւ որ սակայն չարունակեց պահել իր դէմ համբաւը Իրաքի «25 միլիոն բնակչութիւն ազատագրութենէն» եւք : Այսպէսով է որ ճառախօսութեան մը ընթացքին, եւ մէկ չունչով, Ապու-Ղրայպը էնթարկուեցաւ նորատեսակ չարչարանքներու...«Ապու-Ղուրէյբ», «Ապու-կարէֆ», «Ապու-կարօն», «Ապու-կարա» :

Նոյն կարգի դարձուածքներու էնթակայ է իր մտածողութիւնը, որուն դժուար թէ կարենայ հետեւիլ քարթէզեան միտք մը - «Աչխարհ հիմա աւելի ապահով է քան Սատտամի օրով» կը յանկերդէր նոր նիկ ճիշդ այն օրը՝ երբ Իրաքի մէջ մահափորձեր կը պատճառէին 100 մեռեալ եւ 300 վիրաւոր : Իսկ ամերիկեան բանակին վրայ յարձակումներուն սաստկացումը եւ կորուստներուն աճը կը նկատէր որպէս յուսահատ «ահաբեկիչներու տակատաճումին նշան» :

Նախագահ Պուշ ունի քարացած հաւատալիքներ : Ինք հաւատքի մարդ է, յուսահատ մը, որուն համար Յիսուս Քրիստոս «իմ նախամեծար քաղաքական փիլիսոփան է» ըսած էր : Ասկէ՝ մեսիական եզերքու դործածութիւնը աշխարհի կերպարանափոխութեան իր խաչակրութեան մէջ : Տեսլական մը՝ որ անհաշտ չէ չատ երկրային, չահամոյ եւ նիւթապաշտ հետապնդումներու հետ : Եւ դարձ ոչ ոք կրցաւ հասկնալ թէ ինչպէ՛ս Յիսուս կրնար համաձայն ըլլալ Իրաքի Բ. պատերազմին, ոչ ոք՝ բացի Ամերիկայի հարաւային նահանգներու 30 միլիոն աղանդաւոր հաւատացեալներէն, որոնք հասկնալու պէտքը չունէին : Անոնց վերապատուելի հոչակաւոր մէկ ղեկավարը ամիսներ առաջ արդէն յայտարարած էր Աստուծոյ իրեն յայտնած որոշումը, թէ Պուշ պիտի վերընտրուի :

Հարաւի քարոզիչներէն եւ չնաց հռոմէական կաթողիկէ եպիսկոպոսներու հասարակաութիւնը, որ իր 66 միլիոն հաւատացեալներուն յանձնարարեց չքուէարկել ի նպաստ դեմոկրատ թեկնածուին, որովհետեւ ան կողմնակից է կնոջ աղատութեան վիժումներու հարցով : Եւ ըսել թէ Ճոն Ֆէյրի հաւատացեալ կաթողիկէ մըն է, մինչ Պուշ աւետարանչական մը : Այս վերջինը իրաւունք ունէր երբ իր ընտրարշաւը կեդրոնացուց երկու պարզ սակայն նեղազդեցիկ կարգախօսերու վրայ՝ «բարոյական արժէքներ» եւ «Միացեալ Նահանգներու պաշտպանութիւն ժողովրդավարութեան յաղթանակով» : Սմբերիկան կը չարունակէ կապուած մնալ իր «մաքրակրօն» անցեալին եւ պահպանողականութեան որոշ խտկալով մը :

Միասին նախագահին կաղապարով մտածող մը կրնայ չարունակ պնդել թէ «ինչ երբեք չէ սխալած» քառամեայ պաշտօնավարութեան ընթացքին : Չէ սխալած հակառակ կեղծ փաստաթուղթերու օգնութեամբ մղած կանխարդիլիչ պատերազմի հետեւանքներուն, «ի պաշտպանութիւն հիւլէական, քիմիական, կենսաբանական զէնքերու գործածութեան անմիջական վտանգի»ն դէմ : Չէ սխալած՝ հակառակ «Իրաք – Ալ-Քաիտա գործակցութեան» յայտարարուած չօչափուկներու անդոյութեան՝ Նիւ-Եորքի զոյգ երկնաքերներու աղէտին մէջ : Չէ սխալած՝ քանի ինքնարտարացումի նոր փոթձով, «առաջնահերթը Սատտամ Հիւսէյնի իրաւակարգին փոփոխութիւնն էր, Իրաքի ժողովուրդին ազատագրութիւնը, ժողովրդավարութեան յաղթանակը եւ աչխարհի ապահովութիւնը» : Այս բոլորը ծիծաղելի պիտի ըլլային, առանց պարզուած ողբերգական համայնապատկերին- թշնամիներու եւ ահաբեկիչներու քազմապատկում, աւելի անապահով աչխարհ, քազմատասնեակ հազարաւոր իրաքցի զոհեր, քաղաքացիական պատերազմի սեմին գտնուող ժողովուրդ, իսկ միւս կողմէ՝ ամերիկեան բանակէն աւելի քան 1100 երիտասարդ զոհեր և չուրջ 9000 վիրաւոր, կէսը՝ հաշմանդամ, ոտնկոք օր մը հարց պիտի տան այս բոլորին ինչո՞ւն : Ամերիկեան թրամփ պիտի չուշանայ, ինչպէս եղաւ Վիէթնամի պարագային : Եւ դեռ երկուստեք կորուստները կ'աւելնան օրէ օր :

Ժողովուրդը տեսաւ բոլոր ժխտական երեւոյթները – կանոնաւոր ապակողմնորոշում, ճչմարտութեան պարակում, կեղծիք, սխալ հաշուարկում, որոնց վրայ հիմնուած էր պատերազմը : Իմացաւ պետական բացին արձանագրած աստղաբաչխական թիւը, վկայեց գործազրկութեան յարաճուն մակդյումը, 45 միլիոն ժողովուրդի առողջական անապահովութիւնը, և այսուհանդերձ՝ քուէարկեց «պատերազմի նախագահ»ին, որ իր ընտանեկան կապերուն չնորհիւ յաջողած էր ճողոպրիլ Վիէթնամի պատերազմէն, ծուարելով Ազգային Պահակազունդին ապահով չարքերուն մէջ, մինչ իր ընդդիմադիրը, որ նոյնքան կարելիութիւնը ունէր տունը մընալու, զացած էր պատուով կատարելու իր քաղաքացիական պարտականութիւնը, քաջաբար կռուելով Վիէթնամի տղմուտ ափերուն, վիրաւորուելով և արժանանալով չքանչաններու : Եւ ապա՝ նոյնքան բարոյական քաջութիւն ցոյց տուած էր զործօն պայքար մղելու Վիէթնամի սխալ պատերազմին դէմ : Նախագահը վերընտրողները նկատառելի հակասութիւն չտեսան իր խօսքին եւ իրողութեան միջեւ, ասան իր հետ համաձայն գտնուելով որ Քէյրիի նման քաջարի մարտիկ մը կրնուի «անընդունակ»՝ երկրին Ընդհանուր Հրամանատարը կոչուելու : Եւ Հանրապետական կուսակցութեան ահեղ հակաքարոզչական մեքենան հնչեցուց մրրկազանգը՝ թէ անոր ընտրութեան վաղորդայնին «տկարացած» Ամերիկան պիտի էնթարկուի ահաբեկու ոճրափորձերու : Սարսափի խամաճիկը քալեց յաղթաղէն, վարագուրելով տխուր իրողութիւնը թէ Ճորճ Պուշի պաշտօնավարութեան ընթացքին է որ պատահեցաւ Նիւ Եորքի երկնաքերներուն աղէտը, եւ թէ անոր ճարտարապետը, Ուսամա Պէն Լատէն, դեռ ողջ եւ առողջ կը չարունակէ ազդարարութիւններ ղրկել ամերիկացի ժողովուրդին :

Ամերիկացիները վերընտրեցին նախագահ մը, որովհետեւ նաեւ «պատերազմի ընթացքին նախագահ չի փոխուիր» :

Ապահով դեղապիր՝ բոլոր նախագահներու վերընտրութեան համար :

ԳՐԻԳՈՐ ՔԼՕՍԼԷԱՆ

Պոսթըն, Նոյեմբեր 3

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԲԱՆԱԿԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ

Թուրքիոյ քաղաքական կեանքը կարեւոր հակադրութիւններու բեմ դարձած է, Եւրոպայի պատչաճելու նպատակով պատրաստուած Փոքրամասնութիւններու տեղեկագրին պատճառով : Հոն տեղ գտած յօդուածները երկրին ամբողջականութեան սպառնալիք նկատողներու ճակատը կը պնդէ թէ Լօզանի դաչնագրով ճըշդուածներէն զատ փոքրամասնութիւն տեսնելու հարկ չկայ երկրին մէջ ու նման մօտեցում վտանգաւոր հետեւանքներ կ'ունենայ :

Այս կեցուածքը կը պատկանի դլխաւորաբար բանակին պատասխանատուներուն որոնք յաղորդական հակադրեցութիւններ կը բանաձեւեն : Նոյեմբեր 2ին այդ հատուածէն Սպայակոյտի Բ. նախագահը զօր· ի· Պաչպուղ մամուլի ասուլիսով մը լայնօրէն անդրադարձած է տեղեկագրին անընդունելի բնոյթին :

Ան յատկապէս չեշտած է թէ Թուրքիան միաւորական պետութիւն է որ ունի միակ երկիր մը, միակ դերիչխանութիւն ու միակ ազգ մը : Այս յատկանիչը վիճարկուելու նկատմամբ ընելիք մօտեցումը իսկ անընդունելի է բանակի ղեկավարութեան համար : Նչուած յատկանիչներուն վրայ ամենափոքր փոփոխութիւն մը կը վտանգէ երկրին ներքին ապահովութիւնը ու ատիկա ամբողջ չրջանը ազդեցութեան տակ առնելու տարողութիւն կրնայ ունենալ :

Զօր· Պաչպուղ բացատրած է թէ Սահմանադրութեան այլ մասին յօդուածը հիմ առած է Մ· Քէմալի սահմանումը թէ «Թուրիիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր թուրք ժողովուրդը թուրք ազգը կը կոչուի» : Իսկ այսօր «ազգ» ըմբռնումին եւ սահմանումին մասին հանրային կարծիքի որոշ վիճարկումներ անոր մէկութեան յատկանիչը վտանգելու բնոյթը ունին : Թուրք զօրավարը ըսած է· «Ազգութեան ըմբռնումը ոչ թէ մասնատող, այլ ամբողջացնող է : Ազգը ամբողջութիւն մըն է, կարելի չէ զայն մասերէ բաղկացած նկատել : Եթէ այդպէս նկատուի, մասերէն իւրաքանչիւրը հայրենիքի մասերն ալ իր տիրութեան ենթարկելու ձգտումը կ'ունենայ. ևնաց բան կ'առաջնորդէ պետութեան մասնատումին» :

Պաչպուղի տեսակէտը այն է թէ ցեղային, մչակութային, կրօնական եւ լեզուական տարբերութիւններ անպայման չեն առաջնորդեր փոքրամասնութիւններու դոյութեան : Փոքրամասնութեան մը գոյացումին համար պայման է որ անհատը ընկերութեան միւս հատուածներէն տարբեր նկատէ ինքզինք : Այդ նկատումը չունեցողները չեն կրնար պարտադրել որ տարբերութեան վիճակի մէջ գտնուին : Պէտք է լաւ ըմբռնել թէ փոքրամասնութեան իրաւունքները անհատական են եւ ոչ՝ խմբային :

Զօրավարը անդրադարձած է Լօզանի դաչնագրին տրամադրութիւններուն ալ· հոն որպէս փոքրամասնութիւն տեղ գտած են ոչ մահմետական հաւատքականութիւնները : Ըսած է թէ ոչ մէկ նպատակ ունին այդ սահմանումը ընդլայնելու եւ ընդգրկելու ծագումով քիւրտ եւ ալեւի քաղաքացիները : Ան մտահոգութիւն յայտնած է որ Եւրոպական Միութեան տեղեկագրերը փոքրամասնութիւններու իրաւունքները մչակութայինէն կ'ընդլայնեն դէպի քաղաքական դաչտը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՇ վերընտրուեցաւ ձայներու 51,1%-ով եւ առաջին չնորհաւորողը եղած է իր մրցակիցը Ճոն Ֆէյրի : Այս վերջինը չէ ուզած որ կրկնուի Ֆլորիտայի օրինակը Օհայիոյի մէջ, անվերջանալի հաչիւնեբու դիմելով : Տարբերութիւնը արդէն ըզ զալի էր, Պուշ աւելի քան երեք միլիոն ձայներու առաւելութիւն ունէր, ստացած էր 58 միլիոն ձայն, ընդդէմ 54,5ի Ֆէյրիի, որ Պոսթընի իր բերդաքաղաքին մէջ մինականականութեան կոչ ըրաւ : Պուշ ալ իր յաղթանակը «պատմական» որակեց : Շնորք եւ բազմաթիւ ղեկավարներ չնորհաւորեցին նորընտիր նախագահը, որու նոր նատաչրջանը կը սկսի Ցունուար 20ին, Գոնկրէսն ալ հանրապետականներուն ձեռքը է 229 ներկայացուցիչներով (+2) եւ 54 ծերակուտականներով (+3) : Դեմոկրատները 200 եւ 44 աթոռ ունին երկու ժողովներուն մէջ :

ԱՐԱՖԱԹի առողջական վիճակը անակընկալօրէն վատթարացած է Նոյեմբեր 3ին եւ Փերսիի հիւանդանոցին բժիչկները անհրաժեչտ նկատած են դինքը փոխադրել ազդու խնամքներու բաժանմունքը : Կը հաղորդուի սակայն որ կեանքը վտանգուած չէ եւ չրջապատը մտահոգ չի թուիր : Նոր քննութիւններ կը կատարուին գտնելու համար արեան անկանոնութիւններուն բուն աղբիւրը : Բայց, Նոյեմբեր 4–ին կ'ըսուէր թէ մահաքունի մէջ է :

ՊԱՂՏԱՏի եւ Իրաքի մէջ ըղհանրապէս ոճրափորձ, առեւանգում և գլխատում կը չարունակուին անխնայ : Սաուտական ընկերութեան մը առեւանգուած վեց անդամներէն զատ, հինգ Ճորդանացիներ ալ, որոնց մէջ չորս վարորդներ, առեւանգուած են Նոյեմբեր 3ին : Սփռուած է նաեւ չորս գլխատումներու տեսերիզները : Երկրին գլխաւոր թիւրախներէն է նաեւ քարիւղը :

ՖՐ· ՊԱՅՐՈՒ չանք չի խնայեր քուէարկութիւն մը ձեռք ձգելու համար Ազգային Ժողովին մէջ Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ : Իր չանքերը ուրակուած են «Պայրուի ազապարարութիւն» ներու» Լիպերասիոնի կողմէ : Ապրարեւ, ԻԻ·ՏԻ·ԼՖ·ի նախագահը, որ ցարդ եւմբատական յանձնախումբին անդամ էր, արձանագրուած է Արտաքին յանձնախումբին մէջ, պաչտպանելու համար եւրոպական բնագիր մը Կիպրոսի Թուրք համայնքին մասին : Այդ նպատակաւ իր պաչտօնակիցին՝ Պերնար Պոսոնէ խնդրած է որ իր տեղը տայ յանձնախումբին մէջ, որու նախագահն է Պալասիւր : Պայրու կ'ուզէ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԵՒ ՔԻՉ ՄԸՆ ԱՀ ԱՆԴԻՆ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐ 1000ԱՄԵԱՅ ՀԱՐԻՒ

(ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ – ՎԵՆԵՏԻԿ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28-30 – ՋԻՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿ)

ՎԵՆԵՏԻԿ («Ցառաջ»)· –

Ս· Գէորգ կղզին, Տոժերու պալատին դիմաց, ուր կը դառնուի Ջինի Հիմնարկը, տարեկան տասնեակ մը միջազգային բարձր մակարդակի համագումարներ տեղի կ'ունենան, յաճախ վարչապետներու եւ նախագահներու մասնակցութեամբ:

Հայելթուրք յարաբերութիւններու համագումար մը կազմակերպել միջազգային մասնագէտներու մասնակցութեամբ, ինծի համաձայն, չէր կրնար տեղի ունենալ եթէ քուլիսին մէջ ազդեցիկ հովանաւորներ չունենար· մանաւանդ երբ նկատի ունենանք Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան Իտալիոյ պաշտօնական դրական կեցուածքը, հակառակ Վատիկանի իշխանութեանց բացայայտ վերապահութեան:

Այս համագումարը պաշտօնապէս ներկայացուած էր որպէս կազմակերպուած Վենետիկ եւ Եւրոպա Հիմնարկէն, դործակցութեամբ Վենետիկի Գա Ֆոսքարի համալսարանին, սկիզբ առաւ Հինգշաբթի Հոկտեմբեր 28ին, առաւօտեան ժամը 9ին եւ փակուեցաւ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 30ին:

Արհեստով լրագրող չեմ· տասնեակ տարիներէ ի վեր անձնական հետաքրքրութիւններս եւ յուզումներս մեր ժողովուրդին անցեալի եւ ներկայի ոլորտներուն չուրջ կը դառնան, իր առօրեայ մը տահոգութիւններով եւ ապագայի անստոյգ հեռանկարներով: Գրել համագումարի մը մասին, ուր մէկը միւսին յաջորդելով բեմ կ'ելլեն «միջազգային մասնագէտներ» մեզի հաղորդելու համար որ Եղեռնի զոհերը պատերազմի մը պատահական եւ չմտածուած արդիւնքն էին, թէ 1·500·000 չէին, այլ չատ աւելի նուազ, թէ կարելի չէ, կամ աւելի ճիշդ պէտք չէ Ցեղասպանութիւն կոչել, որպէսզի Եւրոպական Միութեան ծրագիրները չխանգարուին, կամ դեռ աւելի անպատեհին, Թուրք մտաւորականները չվրդովէին եւ հակակրանքի չվերածուի իրենց «բարի տրամադրութիւնը»... կը կրկնեմ, թէեւ անախորժ կը դառնամ նման նիւթերու վրայ կեդրոնանալ, սակայն համագումարը ինքնին բազմաթիւ անկիւններէ դիտուած, ինծի թուեցաւ բաւական բարդ մեքանիզմ եւ ելոյթներու վերլուծումը կը թոյլ չատ բան բացայայտել մեր Եղեռնին չուրջ այս օրերուս ծայր տուած հետաքրքրութեան մէջ:

Հոկտեմբեր 28-30, երկուուկէս օրերու ընթացքին, քանի հոգի ելոյթ ունեցան, որոնցմէ վեցը Հայ (Հ· Լ· Զէքիեան, Հերկն Փիրալեան-Սիմոնեան, Ռեմոն Գէորգեան, Ռուբէն Ատալեան, Ռուբէն Սաֆրաստեան, Վլադիմիր Մարգարեան), 6 Թուրք (Թանէր Աքչամ, Հալիլ Պէրքթայ, Մուրատ Պէյկէ, Պասքըն Օրան, Ֆէրհաթ Քէնթէլ, Ռակըպ Զարաքօլու), չորս Իտալացի (Փիէր Փաolo Փորթինարօ, Ալտօ Ֆէրրարի, Մաուրօ Պուսոնի, Անթոնիօ Ռիկօ)· կային միջազգային դէմքեր՝ Իսրայէլ Զարնի, Իվ Թէրնոն, Հերման Կոլց, Ֆրէնք Զալք, եւ փակման կլոր սեղանին խօսք տրուեցաւ նաեւ տիկին Անթոնիա Արսլանին, որու դիրքը ցեղասպանութեան նուիրուած՝ «Արտոյտներու Ադարակ» կը չարունակէ մեծ յաջողութիւն դտնել ընթերցողներուն մօտ, 50րդ հրատարակութեան արժանանալով:

Համագումարին բացումը կատարեց Վենետիկի Գա Ֆոսքարի համալսարանի տեսուչ Անթոնիօ Ռիկօ· չեչտեց թէ ինչպէ՛ս միշակոյթը կարեւոր է իրարհասկացողութեան գաղափարը առաջ տանելու համար ժողովուրդներու կեանքին մէջ: Խօսքը տուաւ Հ· Լ· Զէքիեանի որ ընտիր իտալերէնով, հայերէնով եւ թրքերէնով ողջունելէ ետք ներկաները, չարունակեց անդլերէն, հիմնականօրէն հաստատելով որ սա քաղաքական հաւաք մը չէ, այլ փորձ մը փակուղիէն դուրս դալու: Հայ եւթուրք յարաբերութիւններու արմատական հարցը ներկայիս ցեղասպանութիւնն է եւ զոյդ կողմերու տեսակէտներն ալ կարիք ունին սրբագրուելու, քանի ո՛չ Թուրքերու մերժողականութիւնը, ժխտումը, ո՛չ ալ Հայերու անպիղծողականութիւնը կրնան հարցերը լուծել, հաստատելով հանդերձ որ վերջին 10-15 տարիներուն յառաջդիմութիւն մը կը նկատուի երկու կողմերուն մօտ:

Փրոֆ· Փիէր Փաolo Փորթինարօ, Թուրինոյի համալսարանէն, քաղաքական փիլիսոփայութեան դասախօս, Ցեղասպանութիւն բառը վերլուծեց զանազան ազդերու պատմական դէպքերու յիշատակումով· ի վերջոյ չկրցանք հասկնալ թէ մեր եղեռնը մաս կը կազմէ՞ ցեղասպանութեան իր ըմբռնած գաղափարին: Փրոֆիէսօրները, յատկապէս իտալական դպրոցին պատկանողները, Պիղատոսեան տըխուր աւանդութիւն ունին եւ կրնան ժամերով խօսիլ նիւթի մը մասին առանց յստակ բացատրելու Իմ ինչ է ուզածնին կամ իրենց գործածած բառամթերքը կրնայ թէր եւ դէմ կարծիքներն ալ պարունակել իր մէջ:

Երրորդ եւ կարեւորագոյն ելոյթ ունեցողներէն մին եղաւ փրոֆ· Իսրայէլ Զարնի, Երուսաղէմի Ցեղասպանութեան Հիմնարկի տնօրէնն, դասախօս նոյն քաղաքի հրէական համալսարանի եւ Ցեղասպանութեան հանրագիտարանի աշխատակից:

Ան զանազան ենթադրութիւններ ըրաւ· կրնայ ըլլալ որ, - ըսաւ, - ոմանք ռէալփոլիթիքի սիրոյն ուզեն համաձայնութեան մը գալ պաշտօնապէս պահանջներ չունենալու Թուրքիայէն, ո՛չ հողային, ո՛չ ցեղասպանութեան ճանաչման գիծով... սակայն պէտք չէ երբեք մոռնալ որ Ճիշդութիւնը հիմնական է· պէտք է քաջութիւնը ունենալ տիալոկը չարունակելու· Թէհլիրեանի մը արարքը չատ հասկընալի եւ արդարացի է· Իսրայէլն ալ մէկիկ մէկիկ հետապնդեց Ալմաններն եւ մահուան դատապարտեց բայց այդ պատճառ մը չէր որ Պէն Կուրիոն Գերմանիոյ հետ լեզու չդտնէր· հարկ է հիւանդագին կերպով չհեդրոնանալ պատահածին վրայ, բայց վառ պահել Ճիշդութիւնը որ մեր յարաբերութիւնը չտկարանայ: Եւ յիշեց թէ պետականօրէն ոչքա՛ն ճնշում բանեցուած է իրենց համագումարին (1982, Թել-Ավիվ) ակնարկ չընելու Հայոց Ցեղասպանութեան մասին, բայց երբ անդրադարձանք թէ ճնշումը Իսրայէլի բարեկամ երկրէ մը կու դայ (Թուրքիա) ամենեւին կարեւորութիւն չտուինք եւ չարունակեցինք մեր աշխատանքը: Բացատրեց նաեւ թէ պետական Իսրայէլը, տակաւին երկար տարի պիտի մերժէ (Փերէսի ամօթալի յայտարարութիւնը յիշեց) քաղաքական դաշնակցութիւններու պատճառով, սակայն մտաւորական Իսրայէլը իր մեծադոյն զանգուածով կ'ընդունի եւ կը պայքարի Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման համար:

Այնուհետեւ փրոֆ· Զարնի իր բոլոր միջամտութիւններուն ընթացքին պաշտպանեց Հայկական Ցեղասպանութիւնը, զայն լռեցնել փորձող տեսակէտներուն դէմ:

Առաւօտեան վերջին խօսք առնողը եղաւ Տիկին Փիրալեան-Սիմոնեան, որ իր անձնական փորձառութիւնը (Ֆրանսահայուհի) հոգեբանական վերլուծումի ենթարկելով, համոզիչ փաստեր բերաւ Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու անհրաժեշտութեան:

Կէսօրէ յետոյ նիստը սկսաւ ժամը 15·30ին եւ առաջին խօսք առնողը եղաւ Ֆրանք Զալք, Մոնրէալի համալսարանէն (Գանատա), ցեղասպանութեանց նուիրուած հրատարակութիւններու հեղինակ եւ հայկական ցեղասպանութիւնը ուսումնասիրող, որուն ելոյթը՝ «Ցեղասպանութեան դրդապատճառներու տեսակները», զուտ գիտական բնոյթ ունէր· այնուհանդերձ իր ընթերցումը աւարտեց Թ· Աքչամի մէկ արտայայտութեան մասին իր անհամաձայնութիւնը չեչտելով· անհասկընալի կը գտնէր, թէ ի՛նչպէս Աքչամ իր «Կայսրութենէն դէպի Հանրապետութիւն» դիրքին մէջ ցեղասպանութիւնը կը բացատրէ ըսելով որ Ժթ· դարուն Օսմանեան կայսրութեան մէջ տեղի ունեցած արագ փոփոխութիւնները պատճառ դարձան ժողովուրդին մտային փոփոխութիւններուն որոնց հետեւանքը եղաւ ցեղասպանութիւնը...:

Ռեմոն Գէորգեան խօսեցաւ Հայերու ազգագրութեան մասին Օսմանեան կայսրութեան մէջ, հիմնականօրէն չեչտելով որ այսպէս կոչուած՝ Աբդիւլեան Նահանգները ոչ մէկ մտահոգութիւն կը պատճառէին սուլթանին մինչեւ այնատեն երբ Եւրոպացիները, եւ յատկապէս Ռուսերը «լուրջ մտահոգութիւն» սկսան ցոյց տալ հոն ապրող քրիստոնեայ Հայերու վիճակին մասին... ասիկա պատճառ կը դառնայ որ սուլթանը մտահոգուի իր կայսրութեան հողային ամբողջականութեամբ եւ ամէն միջոց օգտագործէ հեռացնելու բնիկ Հայերը իրենց հողերէն· վիճակագրութիւնները արմատական փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին 1895-96ի եւ Ատանայի (Կիլիկիոյ) կոտորածներուն հետեւանքով որուց պատկումը եղաւ եղեռնը, իսկ առիթը՝ Ադանայի Համաշխարհային Պատերազմը: Գէորգեան հանդամանօրէն ներկայացուց Թալեաթի եւ Էնվէրի տնտեսական մտահոգութիւնները հայկական գրաւուած ինչքերով Թրքական պուրժուազի մը ստեղծելու, որ ռէալփոլիթիքի պատճառով նախ կը դատապարտուի քէմալական Հանրապետութենէն, ապա երբ դաշնակցութիւնները (Ռուսիոյ եւ Ամերմուտքի) ի նպաստ իրեն կը դառնան, այդ համատարած թրքացումի ազդայնամոլ դաղափարները ո՛չ միայն չեն քննադատուիր, այլեւ ընդհակառակն, աւելի սաստկութեամբ եւ մեթոտիկօրէն կը գործադրուին ոչ թուրք տարրերուն դէմ:

Թանէր Աքչամի ելոյթէն իմ տպաւորութիւնս այն էր որ աւելի բան մը կը սպասուէր: Ժամանակակից Թուրքիոյ պատմութեան մասնագէտ, Ծանօթ նաեւ հայկական ցեղասպանութեան դրդապատճառներուն, կը գործակցի հայկական ուսումնասիրութեանց կեդրոնին հետ (Միչիկընի Համալսարան), հեղինակ է չարք մը պատմական գործերու, «Թուրք ազգ· ինքնութիւնը եւ Հայկական Հարցը», «Կայսրութենէն դէպի Հանրապետութիւն Թրքական ազգայնականութիւնը եւ Հայկ· ցեղասպանութիւնը», Տէվ-Եօլ ձախակողմեան Թերթի հրատարակիչ, որ ներկայիս Միացեալ-Նահանգներ կ'ապրի· ուրիշ բան չըրաւ եթէ ոչ ներկայացնել պատմական այն ժամանակամիջոցը ստեղծուած Զինադադարէն յետոյ, Իսթանպուլի պատասխանատուներուն եւ Անկարայի մէջ նոր սեղմնաւորուած քէմալական կառավարութեան ներքին հարցերը:

Քէմալի սկզբնական դատապարտութիւնը Երիտթուրքերուն, կամացուկ մը լռութեան մատնուեցաւ երբ իր ստեղծած նոր Հանրապետութիւնը դարձաւ Օսմանեան կայսրութեան չարունակութիւն եւ ցեղասպանութեան բազմաթիւ երեւելի դործիչներ անդամ դարձան իր նորատեղծ հանրապետութեան· Քէմալի համար ամէնէն կարեւոր հարցը ազդային դերակայութիւնն էր· դործուած ոճիրները երկրորդական հարցեր կը նկատէին· ի վերջոյ Հայերն ալ Թուրք չարդած էին, լաւ է ազդային դերադոյն չահի գաղափարը բաժնել ոճիրներէն...:

Ամէն պարագայի չատ յստակ չէր թէ յայտնուած կարծիքները լո՞ւրն էին թէ ջմալինը· անհրաժեշտ կը համարիմ իր վերջին դիրքը կատղալ ճչգրիտ գաղափար մը կազմելու համար: Ընդհանրապէս բոլոր Թուրք բանախօսներուն լեզուին տակ ոչ-յստակ բան մը կար Այո-Ոչ-ի, Այո-բայց-ի· Իվ Թէրնոն պահ մը կրցաւ միջամտութիւն ըրաւ յստակութիւն պահանջելով եւ մտաւորականի գայթակղեցնելով ըսելով· «Գոյէք ձեր տէրերուն ըսէք որ ցեղասպանութիւնը մարդկային արժանապատուութեան եւ արդարութեան հարց է· կարելի չէ անվերջ խաղալ...»:

Ռուբէն Ատալեան, Միացեալ-Նահանգներու Հայկական Էսքմպլիի ակադեմական գործերու տնօրէնն, անդլերէնով իր երկար, յստակ ելոյթով ամբողջական պատմականը ըրաւ ցեղասպանութեան գրական նութեան, հասնելով մինչեւ վահան Տատրեանի վերջին հրատարակութիւններուն, արժանանալով ներկաներուն գնահատանքին:

Հարց – պատասխանի ընթացքին, ամէնէն եզական ելոյթը Թուրք համալսարանական մը ունեցաւ (Պոլոնիայէն)· ոմն Թունչ Իօզման որուն գայթակղիչ մը ամէնուն ուղղուած էր: «Եթէ ինծի հարցուէր սրահ մտած պահուս թէ ցեղասպանութիւն տեղի ունեցա՞ծ է, պիտի պատասխանէի "չեմ գիտեր"... դուք միայն հայ հեղինակներու մասին խօսք ըրիք մինչեւ հիմա»: Հակիրճ կերպով պատասխանեց Ռ· Գէորգեան ըսելով· «Ախո՛ւ, որ քու երկրիդ մէջ կարելի չէ ժողովրդավարական սկզբունքներով բանավէճ կատարել... ինչպէ՞ս կ'ուզես որ ձեր պատմագէտներուն հետ կարելի ըլլայ խօսիլ»: Թ· Աքչամ աւելցուց· «Մենք Թուրքիոյ մէջ չենք կրնար անկաշկանդօրէն խօսիլ այն ամէն ինչի մասին որ տեղի ունեցաւ 1915ին· մերինները դիւանագէտներէն միայն աքսորի բաժինը լոյս կ'ընծայեն, քաղաքական անհրաժեշտութիւն նկատելով երկրին ապահովութեան համար· երբեք չեն հրատարակած ջարդերու վերաբերեալ հրահանգները, ծածկագիրերով հաղորդուած վալիներուն: Բոլոր փոքրամասնութիւնները աքսորուեցան բայց միայն Հայերը կոտորուեցան· քու յիշատակած պատմաբանը՝ Ճասթին Մաք Քարթնի, պատմութիւնը խարդախող մըն է, Թուրքերուն ծախուած մը»:

Հ· Ե· Պ·

(Մնացեալը յաջորդով)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Ս· ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ մէջ, 87 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է հնադէտ եւ արեւելագէտ Հռիփսիմէ Ճանփոլատեան-Պիոտրովսկայա, կինը Էրմիթաժի 30 տարիներու տնօրէնն՝ Բորիս Պիոտրովսկիի: Հանգուցեալը չրջանաւարտ էր Երեւանի Պետական համալսարանէն եւ որպէս հրնագէտ մեծ դեր խաղացած է կարմիր Բլուրի պեղումներուն ժամանակ 1941ին եւ այդ առթիւ հանդիպած էր իր ամուսնոյն: Երկար տարիներ գործած է Ռուհ· Միութեան Արուեստի Ակադեմիայի հնադիտութեան հիմնարկը, միաժամանակ պայքարելով խորհրդային եւ յետ-խորհրդային չրջաններու ընկերային – քաղաքական նեղ մտայնութիւններու դէմ: Խմբագրած է հանգուցեալ ամուսնոյն գործերը: Իրենց զաւակը՝ Միխայիլ այժմ կը գրաւէ հօր աթոռը, որպէս տնօրէն Էրմիթաժ թանգարանի:

***

ԱՔԻՆՔԻ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ առաջնորդարանին մէջ, Հոկտ· 15ին, ողջերթի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Հայ Կաթողիկէ վիճակաւոր Անդրէաս Եպիսկ· Պետրոսլեանի գաղութին հրաժեչտ առնելուն եւ Լիբանան վերադառնալուն առթիւ: Երեկոյթին բացումը կատարած է իրեն յաջորդելու կոչուած հայ կաթողիկէ հոգեւոր հովիւ Ռափայէլ Վրդ· Շէֆիքեան: Երեկոյթին երկայնքին խօսք առած են Կարօ Ղեւոնդեան (հայ կաթողիկէ համայնք), վեր· Վիրգէն Զոլաքեան (ատենապետական համայնք), Պարէտ Քհնյ· Յակոբեան, Նարեկ Քհնյ· Շահինեան, փրոֆ· Կիրակոս Պասմաճեան, Անդրէաս Եպիսկ· Պետրոսլեան, Նշան Եպիսկ· Քեհէյեան, Ռափայէլ Վրդ· Շէֆիքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յատուկ տպիրը մը, որու յաջորդած է ընդունելութիւն մը:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագով, Հոկտ· 10ին, բացումը կատարուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի 75րդ կրթական տարեշրջանի: Արարողութեան նախագահած է Արամ Ա· Կաթողիկոս, քարոզած է Դպրեվանքի տեսուչը՝ Պարթեւ Վրդ· Կիւլիւմեան: Վերարանին դահլիճին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան աւարտին, Արամ Ա· իր հայրական խօսքը ուղղած է տեսչութեան, ուսուցչական կազմին, հին եւ նոր սաներուն եւ ներկայ բազմութեան: Ծանրացած է 75 տարիներու երկայնքին Դպրեվանքին բերած մեծ նպաստին վրայ եկեղեցւոյ եւ ազգին: Գեղարուեստական բաժնին ընթացքին, կարդացուած են հատուածներ Աստուածաչունչ մատեանէն ու Նարեկէն:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Ս· Երրորդութիւն եկեղեցւոյ առաջնորդարանին մէջ, Հոկտ· 15ին, ողջերթի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Հայ Կաթողիկէ վիճակաւոր Անդրէաս Եպիսկ· Պետրոսլեանի գաղութէն հրաժեչտ առնելուն եւ Լիբանան վերադառնալուն առթիւ: Երեկոյթին բացումը կատարած է իրեն յաջորդելու կոչուած հայ կաթողիկէ հոգեւոր հովիւ Ռափայէլ Վրդ· Շէֆիքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յատուկ տպիր մը, որու յաջորդած է ընդունելութիւն մը:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մայր Տաճարին մէջ մատուցուած պատարագով, Հոկտ· 10ին, բացումը կատարուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքի 75րդ կրթական տարեշրջանի: Արարողութեան նախագահած է Արամ Ա· Կաթողիկոս, քարոզած է Դպրեվանքի տեսուչը՝ Պարթեւ Վրդ· Կիւլիւմեան: Վերարանին դահլիճին մէջ տեղի ունեցած հանդիսութեան աւարտին, Արամ Ա· իր հայրական խօսքը ուղղած է տեսչութեան, ուսուցչական կազմին, հին եւ նոր սաներուն եւ ներկայ բազմութեան: Ծանրացած է 75 տարիներու երկայնքին Դպրեվանքին բերած մեծ նպաստին վրայ եկեղեցւոյ եւ ազգին: Գեղարուեստական բաժնին ընթացքին, կարդացուած են հատուածներ Աստուածաչունչ մատեանէն ու Նարեկէն:

***

ղեցւոյ Մակարոս Արթինեան սրահին մէջ Սեպտեմբեր 11ին տեղի ունեցած է Հարիսայի հիւրասիրութիւն, նուիրուած Մուսա լերան հերոսամարտի տարեդարձին: Հանդիսավար Անդրանիկ Զիլինկիրեան յանուն եկեղեցւոյ Սրբատառ Կամար մրչակութային միութեան եւ Տիկնանց մութեան, բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ հրաւիրած Զարեհ Քահանան որ կատարէ հարիսայի օրհնութիւնը:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Հ.Մ.Ը.Մ.-կամք մարզասրահին մէջ Հոկտ. 16ին նշուած է Հայաստանի անկախութեան 13րդ տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Հայաստանի լիազօր դեսպան Արա Պապեանի: Օրուան հանդիսավարը Տանիա Օհանեան-Գարագաչեան ծանրացած է նորանկախ Հայաստանի 13 տարիներու կեանքին վրայ, անկէ ծնող դիտակցութեան ամրապնդումին: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, հանդիսավարը հրաւիրած է տոքթ. Արման Կիրակոսեանը խօսք առնելու, անդրադառնալով անոր դիւանագիտական ասպարէզին Կիպրոսի, Սլովենիոյ, Խրուաթիոյ եւ Ճունաստանի մէջ, հուսկ ներկայիս ամերիկեան պետութիւններու կազմակերպութեան մէջ Հայաստանի մշտական ներկայացուցիչ: Բանախօսը վերլուծած է Հայաստանի կրած դժուարութիւնները, պատերազմական վիճակը եւ չրջափակումը, ապա, անդրադարձած երկրին նուաճումներուն եւ վերելքին: Խօսած է նաեւ Հայաստան – Սփիւռք փոխյարաբերութիւններուն մասին եւ չեշտած կարեւորութիւնը Սփիւռքի ներդրումին, բարոյապէս թէ նիւթապէս, տալով ամերիկահայ Գըրիգորիզորեանի օրինակը: Օրուան եզրափակիչ խօսքը կատարած է դեսպան Արա Պապեան, որ անդրադարձած է անկախութեան 13րդ տարեդարձին:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ մէջ, Սեպտեմբեր 23ին, թէքէեան Մշակութային Միութիւնը օգտուելով Արամ Սեփեթճեանի այցելութենէն, հանդիսութիւն մը կազմակերպած է անոր հեղինակած «Գաղտնի պարտէզ» հատորին առթիւ, կազմուած Վ. Թէքէեանի բանաստեղծութիւններէն, անոր ծնդեան 125ամեակին առթիւ: Բարի գալուստի խօսքով հանդէս եկած է տոքթ. Յարութիւն Արզումանեան, որ նաեւ իր տպաւորութիւնները յայտնած է հատորին մասին, չեշտելով թէ ով որ ճաշակ առած է բանաստեղծութեան իչխանին զործերէն, մեծ բաւարարութիւն կը զտնէ այդ գիրքէն: Տոքթ. Արզումանեան ծանօթացուցած է նաեւ հեղինակը, տալով անոր կենսագրութիւնը եւ անդրադարձած անոր գործին: Խօսք առած է Արամ Սեփեթճեան, որ ոգեկոչած է Վ. Թէքէեանի դրական վաստակը, զայն նմանցնելով ուխտաւորի պուրակի մը, ուր եօթը խոյանններով կ'անմահանայ Թէքէեան բանաստեղծը եւ ազգային գործիչը: Պաշտօնական մասին յայտնած է ընդունելութիւն մը:

***

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր Մելքոնեան» սրահին մէջ Հոկտ. 6ին եւ 7ին կազմակերպութեամբ «Ազդակ»ի եւ «Վանայ ձայն»ին, Հայ գրերու գիւտին 1600-ամեակին առթիւ արտասանութեան երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Սիլվա Եուզպաչեանի կողմէ: Կազմակերպիչներուն կողմէ բարի գալուստի հակիրճ խօսքէն ետք, արուեստագիտուհին ունկնդիրներուն հրամցուցած է երկու մասէ բաղկացած յայտագիր մը: Առաջին բաժինը կը բաղկանար հայ գրականութեան հրուտ անդաստանէն կատարուած ծաղկաքաղէ մը (Վահագն Դաւթեան, Զարենց, Իսահակեան, Վարուժան, Սիամանթօ, Պարոյր Սեւակ, Յովհ. Շիրազ): Երկրորդ մասով, Սիլվա Եուզպաչեան մեկնաբանած է երկու համադրութիւններ, որոնց առաջինը կը բաղկանար Համօ Սահեանի եւ Վահագն Դաւթեանի ըստեղծագործութիւններէն: Երկրորդ համադրութեան՝ «Տէր Զօրէն Շուչի»ի մէջ, արուեստագիտուհին պատումը կատարած է վերջին կէս դարուն հայ ժողովուրդի կեանքին այն կարեւոր դէպքերուն, որոնց ուղին սկսած է Տէր Զօր եւ իր հանդերձանը դառած է Շուչի:

***

ԷՇՐԷՖիէհի (Լիբանան) Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ «Տիրան Պապիկեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 10ին ոգեկոչուած է Հրայր Դժոխքի մահուան 100ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Լ.Ե.Մ.ի Հրայր Դժոխք մասնաճիւղին: Լիբանանի եւ Դաշնակցութեան քայլերգներու ունկընդրութենէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է Հրայր Պարսումեան: Ան անդրադարձած է 100 տարի առաջուան հայ ժողովուրդի կացութեան, երբ Սասնոյ ապստամբութեամբ եկած էր ազատագրութեամբ եկած էր աչխարհին ըսելու թէ ինք կարծուած տակրն ու խեղճը չէ միայն, այլ գիտէ ապստամբիլ, զինք բարձրացնել եւ իրաւունք պահանջել: Ներկայացուած է գեաղրուեստական կոկիկ յայտագիր մը, ապա, տեսերիզով ներկայացուած է Սասնոյ ապստամբութեան նախորդող չրջանը, նախապատրաստական աչխատանքները, ապստամբութիւնը եւ Հրայր Դժոխքի դերակատարութիւնը զինեալ տղաք պատրաստելու, զանոնք կռիւի դաշտ առաչնորդելու եւ Սասունը պաչտպանելու առումով: Օրուան բանախօսը եղած է Հրաչ Վարժապետեան, որ լուսարձակի տակ առած է հերոսներուն նըկատմամբ ժողովուրդներուն ունեցած արդար պաչտամունքը: Շեչտած է որ Հրայր եւ իր ընկերները կը թելադրեն ըլլալ զգօն եւ զգաստ եւ քաջարար մերժել Թուրքին հետ առանց նախապայմանի երկխօսութիւնն ու հաչտութիւնը: Իր խօսքի վերջաւորութեան, բանախօսը կոչ ըրած է պայքարը չարունակելու միեւնոյն թափով եւ միեւնոյն վճռականութեամբ:

***

ՊԻՔՐՈՒԹԻ ԼՕՄ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Միչ) կեդրոնին մէջ, Հոկտ. 5ին, ընդունուած է արտասանող Սիլվա Եուզպաչեան, ուր ելոյթ ունեցած է: ԼՕՄ-ի քայլերգին ունկնդրութենէն ետք, Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Լիւսի Թոփալեան բարի գալուստի խօսքերով ողջունած է արուեստագիտուհին, նչելով անոր բարեմասնութիւններն ու չնորհները, ապա հրաւիրած է Շահանդուխտը, ներկայացնելու համար արուեստագիտուհին: Նախ յիչատակած է Գիրերու գիւտին 1600ամեակը եւ օրուան խորհուրդէն բխած պատգամային գոհունակութիւնը: Այս առթիւ, յիչուած են Մեսրոպ Մաչտոցն ու մեր թարգմանիչները: Խօսք տրուած է Սիլվա Եուզպաչեանի որ նեղ կայացուցած է իր ընտրած բանաստեղծութիւններու հեղինակները, անոնց կենսագրութեան ընդմէջէն պատումներ յիշելով, ապա արտասանելով տուեալ նիւթին ներչնչումով ստեղծուած քերթուածը: Հաւաքոյթը փակուած է ճաչով մը ի պատիւ արուեստագիտուհիին:

Կ.Ս.Մ.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պատիւն ունինք ներկայիս տեղեկացնելու, որ Միութեանս հերթական Ընդհանուր Ժողովը, 2004 Հոկտ. 16 Շաբաթ, յետ խորհրդակցութեան եւ քուէարկութեան, միաձայնութեամբ յայտարարեց որպէս գործունէութեան գլխաւոր յանձնարարութիւն՝ «Հայեցի կրթութեան յանձնառու հայկական վարժարաններու եւ այլ հաստատութիւններու բերել իր աջակցութիւնը», իր կարելիութեան չարմարեցումով: Սոյն յանձնարարութիւնը եւ այլ յանձնարարութիւններ կ'արձագանգեն Միութեանս Կանոնադրին տրամադրութիւնները: Հետեւաբար՝ միաձայնութեամբ գործի կոչուած նորընտիր Վարչութիւնն ու անոր Տնօրէն Խորհուրդը, Ընդհանուր Ժողովի յանձնարարութիւնները պիտի իրագործեն՝ որպէս պարտականութիւն:

Սոյն պարտականութիւնը ենթակայ է պայմաններու, որոնց գլխաւորն է՝ հայեցի կրթութեան յանձնառու հայկական վարժարաններու եւ այլ հաստատութիւններու հայերէնի մարզին մէջ տուած արդիւնքին որակը: Այդ որակը, ինչպէս բոլոր լեզուներու պարագային ամէնուր, համեմատական պէտք է ըլլայ՝ աչակերտներու գտնուած դասարանին ուստի եւ տարիքի չերտին հետ: Անընդունելի է՝ յարաբերական մակարդակներ նչանակել հայերէնի համար՝ ըստ տեղւոյն, ժամանակին կամ ծնողք եւ ուսուցչական վարչութեան իւրայատուկ համաձայնութիւններուն: Հայերէնը լեզու մըն է, որով կարելի է յատակօրէն, նոյնիսկ վայելչութեամբ հաղորդուիլ ըստ տարիքի. ինչպէս՝ որեւէ լեզուի պարագային: Հայկական վարժարանին յանձնառութիւնն է հասնիլ այդ որակի մակարդակին, անհրաժեչտ այլ նիւթերու առընթեր:

Սոյն յանձնառութեամբ յաջող հայկական վարժարանն է, որ կրնայ ունենալ Միութեանս աջակցութիւնը: Այսուամենայնիւ բնական է մեզի համար, որ ուսումնական հաստատութիւններէն պահանջուած որակին հաւասար մակարդակով արդիւնաւորումը Միութեանս տայ նախընտրական դիրք մը՝ առընչեալ Ազգային Կեդրոնական Վարժարանին, որուն սաներուն եւ համակիրներուն հաւաքականութիւններէն մին է Կ.Ս.Մ.ն ի Ֆըրանսա. ինչպէս նաեւ՝ Թուրքիոյ Հայ Ուսուցչաց Հիմնարկին, որ առաքելութիւնն ունի հայեցի կրթութեան աչխատաւորներուն եւ հաստատութիւններուն միջեւ գործակցութեան աջակցելու:

Հայեցի կրթութեան աջակցելու մասին Միութեանս որոչումը կիրարկելու նպատակաւ՝ ներկայիս կը խնդրենք, որ արեւմտահայերէն դասաւանդող բոլոր վարժարանները ու առընչեալ այլ հաստատութիւնները, առանց երկրի խտրութեան, տեղեկացնեն մեզի իրենց ամավարկի (պիւտճէ) ծրագիրները մարնամասնօրէն, որպէսզի գանձատրային (ֆինանսիէ) մեր մասնակցութեան համար կարենանք ունենալ ընտրութեան խարիսխները:

Կանխայայտ չնորհակալութեամբ եւ յարգանօք Ձերդ՝

ՏՆՕՐԷՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Կ.Ս.Մ.Ի ՖՐԱՆՍԱ

Փարիզ, 2004 Հոկտ. 20

Հայրապետ	Վարդան
ՍԻՐՈՑՏԱՂ	ՕԶԻՆԵԱՆ
Ընդհ. Քարտուղար	Նախագահ

Պատճէն առ՝
Յարութիւն Մանուկեան, Գլակ Ղազարեան, Վահան Շաիր. Վարչութեան ընտրեալ անդամ եւ խորհրդականներ:

Նախագահը նչանակած է ուսումնական, ընկերային եւ գանձատրային հարցերու կցորդներ՝ Արսէն Գանթարճին, Յարութիւն Կէօրիւրը, Պերնար Օսկանեանն ու Գեղամ Փանոսեանը:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԻՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՎՐԷԺԸ

- Որոչա՞ծ էք թէ ո՛վ կ'ուզէք ձեզի յաջորդ:

- Սիրելիներս, գիտէք թէ լուրջ մարդ մը եղած եմ միչտ, մէկ պայմանով կրնամ նչանակել յաջորդս, եթէ առանց առարկութեան պիտի ընդունիք նչանակելիք կրօնաւորս:

- Անչուշտ եպիսկոպոս մը պիտի ըլլայ:

- Հարկաւ, եթէ խոստանաք թէ առանց առարկութեան Պատրիարք պիտի ընդունիք նչանակած անձս, անմիջապէս հրաժարելով Սկիւտարի պիտի քաչուիմ:

- Կ'ընդունինք ձեր ընտրելին:

- Լաւ ուրեմն, Պատրիարք կ'ընտրեմ Աբրահամ եպիսկոպոս Գոլեանը:

- Ի՞նչպէս..., ըսաւ ամիրաներուն մէկ մասը:

- Մոռցէք Դանիէլեան եւ Դաւիթեան պայքարները:

- Հապա էջմիածին հաչիւ եւ դրամ ղրկած չըլլա՞լը:

- Գոլեան հաչիւ ալ կու տայ, դրամ ալ կը ղրկէ, ասոնք կարեւոր բաներ չեն: Մի մոռնաք որ Գոլեան գործունեայ եկեղեցական մըն է: Գիտէք թէ աչխարհականի տարազով եւ Գրիգոր Սարգիսեան կեղծանունով իբր առեւտրական ուղած է անցնիլ Ռուսիա, ի նպաստ Դաւիթի, Յարին աղերսագիր տալու համար, բայց Դանիէլեաններու մատնութեամբ սահմանագլուխը ձերբակալուած է: Այս տեսակ դէպքեր թչնամիները չահեցուցած են անոր եւ հետեւաբար իրեն դէմ ճիշդ ու սխալ բամբասանքներ եղած են: Բայց այս բոլորը ցոյց կու տայ թէ Գոլեան իբր գործունեայ մարդ կրնայ չատ օգտակար ըլլալ Պատրիարքութեան:

- Քանի որ խօսք տուինք, ստիպուած ենք ընդունիլ: Եթէ արժանի չըլլայ, իր աթոռէն վար կ'առնենք:

Յովհաննէս Պատրիարք ժպտեցաւ:

- Վերջին տարիներուն դուք ամիրաներդ Ենիչէհիրներուն սուլթան վար առնելուն պէս Պատրիարք վար կ'առնէք, վերջին քանի տարուան մէջ չորս Պատրիարք փոխուեցաւ. կը յանձնարարեմ ձեզ հրաժարիլ այս յոռի սովորութենէն:

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

«Ի ԲԱՑ ՑԻՆԷՆ ԴԵՍՊԱՆ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԱՑ»

Յովհաննէս հրաժարեալ Պատրիարքը պատուհաս մը դրած էր Իսթանպուլի Պատրիարքական գահուն վրայ: Շուտով Աբրահամ Պատրիարք պիտի լուծէր Յովհաննէսի վրէժը Իրական տագնապներու ծնունդ տալով: Իր վարասիրութիւնը և արծաթապաչտութիւնը համայնքին մեծ վնասներ հասցուց:

Յովհաննէս Պատրիարք նախ գոհ էր իր յաջորդին ամբարտաւանութենէն եւ բըռնակալութենէն:

- Հիմա թող տեսնեն զիս չուզողները, կը խորհէր:

Բայց երբ Աբրահամ Գոլեան ծայրայեղութեանց դիմեց եւ ազգին գլխուն վորձանքներ բերել սկսաւ, Յովհաննէս զղջաց:

- Երանի թէ ես պատճառ չըլլայի անոր Պատրիարքութեան, խորհեցաւ եւ չփոխանակ անոր տեղ ուրիչներ նչանակելու համար:

Պատրիարքը հազիւ պաչտօնի գլուխ անցած պայթեցաւ մեծ գայթակղութիւնը եւ էջմիածին տեսնելով որ Աբրահամ Գոլեան ոչ հաչիւ կը ղրկէ ոչ ալ դրամ, Խաթանպուլ ղրկեց Կարբեցի եպիսկոպոսը, որ ապագային Կաթողիկոս պիտի ընտրըւէր: Կարբեցին լիցած էր ռուս դեսպանատան առաջին թարգմանին տունը:

Այս լուրը մեծ իրարանցում ստեղծեց:

- Սրբազան հայր, ըսաւ Երկանեան ամիրա, Յովհաննէս եպիսկոպոս մը եկեր է Ս. Էջմիածնէն, ձեզմէ ուէ տարուան հաչիւները եւ դրամները առնելու, ե՞րբ կրնաք ընդունիլ զինքը:

- Ո՛վ հրաւիրեր է զինքը որ հոս եկեր է: Ես եթէ հաչիւ ու դրամ ունենայի կը ղրկէի: Եւ դրպանէս ալ դրամ ծախսած եմ:

-Բայց Սրբազան, չէ՞ք խորհիր թէ ի՛նչ կ'ըլլայ Հայերուս վիճակը երբ օտարներու մէջ տարաձայնուի թէ Հայոց Պատրիարքը Մայր Աթոռին հաչիւները եւ դրամները չի տար:

- Ըսի եւ կը կրկնեմ, ես չհրաւիրեցի զինքը որ ստիպուած ըլլամ ընդունելու:

Երկանեան հրաժեչտ առաւ: Յաջորդ օրը Աշնաւուրեան ամիրայի գլխաւորութեամբ խումբ մը ամիրաներ ներկայացան Պատրիարքին:

- Սրբազան, մեր Պատրիարքարանի արժանապատուութիւնն է այս, տուէք ձեր հաչիւները:

- Բայց եթէ հաչիւ տամ, դրամ չունիմ որ տամ, վճռեց Պատրիարքը:

- Սրբազան, նախ հաչիւը տուէք, դըրամի խնդիրը յետոյ կը կարգադրենք:

Ամիրաները առին հաչիւը եւ տարին Յովհաննէս Եպիսկոպոսի:

- Սրբազան, ըսին, այս է մեր առած հաչիւը. դրամը մենք մեր մէկ սիրտի հաւաքենք ու տանք, որովհետեւ Պատրիարքը կ'ըսէ թէ դրամ չունի:

- Զարմանալի, ըսաւ Կարբեցին:

- Զեզմէ կը խնդրենք որ բարակը չնայիք, ի վերջոյ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսի մը եւ Պատրիարքի մը անունը խնդրոյ առարկայ է:

- Դուք Պոլսեցիքդ չատ էք ներողամիտ ձեր կրօնաւորներուի հանդէպ, ըսաւ հիւր եպիսկոպոսը:

- Ի՞նչ ընենք...:

- Լաւ ուրեմն, ես կը չանամ վեհափառին համոզել, եթէ դուք տաք այդ հաչիւին մէջ երեւցած գումարը, որոչեց րենց դրպանէն վճարեցին եւ խնդրե Կարբեցին:

(Շար. 27)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱԻԱՌԻՆ համակիր մը 1·500 եւրօ։

(Շար· Ա· Էջէն)

որ Խորհրդարանը իր դերը կատարէ քուէարկութեամբ։ Երեքշաբթի օր, Նոյեմբեր 2ին, ընկերվարականներու դրական քուէն եւ Պալատիւրի որոշ յառաջդիմութիւնը յանձնախումբին մէջ օգուտ չունեցան եւ բանաձեւը մերժուած է։ Կանոնագիրը կը նախատեսէ սակայն այլ լուծում մը։ ԻԻ·ՏԻ·ԷՖ·ի խմբակը կրնայ պահանջել որ իր բանաձեւը ենթարկուի հրապարակային նիստի, որու ընթացքին պայրու կրնայ պաշտպանել առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան տարբերակը։ Ուրեմն դիմում եղած է ժ·-Լ· Տըպրէի որ արձանագրէ ԻԻ·ՏԻ·ԷՖ·ի բանաձեւը, որպէսզի «երեսփոխանները կարենան ըստանձնել իրենց պատասխանատուութիւնները նախքան Դեկտեմբեր 17ի ղեկավարներու ժողովը»։ Մեծ յոյս չկայ որ այդ քուէարկութիւնը առենին տեղի ունենայ, Ազգային Ժողովի օրակարգին տէրը կառավարութիւնն է···։

ԷԼԻԶԱՊԷԹ Բ., Նոյեմբեր 3ին վերջացուց իր այցելութիւնը Գերմանիա, առաջինը դեսպանատան բացումէն ի վեր Պէրլինի, 12 տարի առաջ, յուսախաբ ընելով Գերմանացիները, որոնք առնուազն «առրի» մը կ'ակնկալէին Տրէզտէնի աննախընթաց ռմբակոծութեան համար (1945ին բրիտանական ռմբակոծութիւնը քանդեց քաղաքը, 50 հազար մեռեալ պատճառելով)։ Շրէօտէր յայտարարած է սակայն, որ Գերմանիա ներողամտութեան ոչ մէկ խօսք կ'ակնկալէ Թագուհիէն։ Տըրէզտէնի Նոթր-Տամ եկեղեցին վերաշինած է բարերարներու չնորհիւ, որոնց կարգին Անգլիացիներ եւ արքայական ընտանիքը։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մանաճիւղերը կը հրաւիրեն հայ գաղութը համեղ «Մանր-ը»ն ճաշակերու, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։ Հասոյթը կը յատկացուի բոլոր հայ դպրոցներու օգնութեան։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13, ժամը 20ին
Համազգայինի Դպրոցին սրահին մէջ։
Մասնակցութիւն՝ 20 եւրօ։
Ապահովելու համար ձեր տեղերը հեռաձայնել՝
06·12·93·09·80 / 06·24·34·53·71
04·91·93·30·89 (առաւօտուն)

***

ՏԷՍԻՆ

ՆԱԽԱՃԱՇ

Կը յիշէ՞ք համեղ նախաճաշերը, պատրաստուած Տէսինի կապոյտ խաչուհիներուն կողմէ···։ Կիրակի, Նոյեմբեր 7, առաւօտեան ժամը 9ին եկէ՛ք կրկին նախաճաշելու մեզի հետ, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը։

Մասնակցութեան սակն է՝ 5 եւրօ։
Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար հեռաձայնել՝
Ծողինի·– 04·78·49·19·44։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԸ
եւ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ
կը ներկայացնէն

«44 ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՎՐԱՑ»

Հեղինակ՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
Թեմադրութիւն՝ ԶՕՀՐԱՊ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կիրակի, Նոյեմբեր 7, ժամը 16ին
«Salle Rossini»
Mairie du IXe Arrdt
6 rue Drouot 75009 Paris
Տոմսերը ապահովել հետեւեալ թիւերէն·-
● 06·64·91·51·74
կամ
● 01·45·78·18·96 (երեկոյեան ժամեր)։

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՑ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

HAMASDEGH
LE JOUEUR DE FLUTE DES MONTAGNES D'ARMENIE

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԵՌՆԵՐՈՒ
ՍՐՆԳԱՀԱՐԸ (1944)
Երաժշտական Տրամա
Հինգ Տեսարան

Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 16ին
Dimanche 14 novembre à 16 heures

ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ։

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛Է

«Շ ա ւ ի ղ» Խորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 փետրուարին Փարիզ) բացած է երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Ծունիէն ի վեր կը գործէ European Investment & Business Consulting Company անունով։ Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական ապասարկութիւն կ'առաջարկէ։

Երեւանի մէջ ունինք՝

- մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու համար տարբերէ,
- բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),
- վարչարարական ասեաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,
- լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերները, իհարկին որակեալ գործատուներ, պաշտօնեաներ ունենալու,
- տուեալներու կարեւոր պահար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն·։

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ՄԷԿ ՇԱՐԹՈՒԱՆ ՄԷՋ։

ԱՑԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՒԻ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՑԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Մեր հասցէները·—

SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS
NOVEMBRE — DECEMBRE

Dimanche 11 novembre à 17h
CONCERT
avec les élèves
de Mme Juliette YILMAZIAN
du Conservatoire National de Marseille
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE ET PRESENTATION DU LIVRE
« A R M E N I A C A »
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre...)

ՍՈՒՐԲ ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄՐՑՈՅԹ

Ա· դասակարգ·- ճէն 8 տարեկան
եւ
Բ· դասակարգ·- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար
կազմակերպուած՝
ՄԱՑՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ
«ՆԱՑԵԱՑ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳՁԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ
ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15·30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 ռիւ ժան-Կուժոն, փարիզ 8րդ
Դատակազմ՝
Աբքիւր ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ։
Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը։
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
Թիւերուն։
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12/14, rue St Bazile, 13001 Marseille
tél. 04 91 50 15 09

GRANDE SOIREE ARMENIENNE

organisée
par le Club des Jeunes de la M.A.J.C.
Samedi 6 novembre à partir de 21h30
Avec les DJ GREG et CHRIS

P.A.F. : 10 Euros

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimnache 7 novembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Venez nombreux encourager
le développement culturel
de nos élèves.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 6
SAMEDI
6 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.062 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.062

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱՖԱԹԷՆ ԵՏՔ ԻՆՉ ԱՊԱԳԱՅ

ՇԻՐԱՔԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՂԱՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԻՆ

Ուրբաթ առաւօտ, Նոյեմբեր 5ին կը չարունակուէր այն անորոշ կացութիւնը, որ կը վերաբերէր Եասէր Արաֆաթի առողջութեան: Նախորդ օրը, հաղորդուած էր թէ Արաֆաթ փոխադրուած է Փերսիի պինուորական հիւանդանոցին ազդու խնամքներու բաժանմունքը, բայց միաժամանակ Լէյլա Շահիտ կը հերքէր թէ ան մահամերձ ըլլայ: Օրուան երկայնքին, ժամէ ժամ հակասական լուրեր չորհան ըրին: Կէսօրէ ետք, խորայէլեան ձայնասփիւռ մէկ կայանը մահը հաղորդեց, զրեթէ նոյն ժամուն Լիւքսանպուրկի վարչապետը կը յայտարարէր (ժամը 16·45-ին) թէ քառորդ ժամ առաջ մեռած է, բայց երբ Շիրաք ալ Պրիւսէլ կը հասնէր եւ կ'ըսէր թէ այցելած է Արաֆաթի, մահուան լուրը կը հերքուէր: Պուչ աւելի առաջ ալ կ'երթար մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին. հարց կը տրուէր իրեն այդ մասին, ու պատասխանը կը սկսէր ըսելով «նախ եւ առաջ, թող Աստուած հոգին լուսաւորէ»: Նոյն օրն է, որ Շիրաք, նախքան Պրիւսէլ երթալը կ'այցելէր Արաֆաթի, որ անդիտակից վիճակի մէջ էր եւ կը խօսէր անոր կնոջը հետ: Կ'ըսուէր նաեւ որ Արաֆաթ զինք ճանչցած է եւ ձեռքը սեղմած: Ամէն պարագայի մէջ, բժշկական սպասարկութիւններն ալ կը յայտնէին թէ Արաֆաթ խոր մահաքունի մէջ է եւ նոյնիսկ մեռած է «բժշկական տեսակէտով»: Նոյեմբեր 5ի առաւօտը, Լէյլա Շահիտ կը պնդէր որ նոյնիսկ մահաբունը անդառնալի չէ:

Անորոշութեան մէջ իսկ, չատ կը խօսւի նախ իր յուղարկաւորութեան, ապա իր յաջորդութեան մասին, մինչ բազմաթիւ պաղեստինցիներ եւ մահմետականներ հսկում կ'ընեն հիւանդանոցին դրան առջեւ: Յուղարկաւորութեան եւ թաղման համար խորայէլեան իշխանութիւնները չատ մտահոգ են: Կ'ըսուի թէ Արաֆաթ կտակ չէ ձգած, բայց քանիցս փափաք յայտնած է որ կ'ուզէ թաղուիլ Երուսաղէմի Մզկիթներու հարթավայրը, ինչ որ Շարոն բոլորովին կը մերժէ: Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ ընտանիքը քանի մը քառակուսի մեթր հողամաս ունի այդ նպատակաւ: Հարամ ալ-Շարիֆ ուր կը գտնուի ալ Աքսա մզկիթը արդէն ընդունած է Ցորդանանի թագաւորին, Էմիր Ապտալլահի եւ այլոց աճիւնները: Բայց, Իսրայէլ չատակ կերպով յայտարարած է թէ Արաֆաթ չի կրնար Երուսաղէմ թաղուիլ, ինչ որ նաեւ ցոյցերու պատճառ կրնայ ըլլալ: Արդէն իսկ կառավարութիւնը յաջորդական նախտեր կը գումարէ ահաբեկչական արարքներէ ալ վախնալով: Ծայրայեղ հրեաներու համար եւ նոյնիսկ Իսրայէլի, այդ բլուրը հրէութեան ամէնէն նուիրական վայրն է եւ կ'ուզեն տիրանալ, մինչ ներկայիս մահմետական վարչութեան ձեռքն է: Շարոնի համար, Արաֆաթ միայն Գազա կրնայ թաղուիլ:

Որ յաջորդն ալ ընտրուի, ոչ ոք կրնայ Արաֆաթի իսկիմն ունենալ: Ծնած 1929-ին Գահիրէ, 1950էն 1956 կ'ուսանի Գահիրէ, 1959ին Քուէյթի մէջ կը հիմնէ Ֆաթահը, Պաղեստինեան Ազգայնական Շարժում: 1964ին, ան գինեալ պայքարի կը դիմէ Իսրայէլի դէմ: 1967ին տարաբախտ պատերազմէն ետք (վեցօրեայ պատերազմ), Արաֆաթ հրապարակ կ'իյնայ երկու տարի անցընելէ ետք Ամման պատերազմական ծածկանունին տակ, «ՇԻՐԱՔԸ ՄԻ' ԱՆՀԱՆԴՍՏԱՑՆԷՔ» ԿԸ ՀՐԱՀԱՆԳԷ ԷՐՏՈՂԱՆ

Թուրքիոյ վարչապետը Նոյեմբեր 4ին նախարարներու եւ կուսակցապետերու հետ հանդիպումի մը նիւթ ըրած է Պէրլինի մէջ նախագահ Ժ. Շիրաքի ու Գերմանիոյ վարչապետ Կ. Շրէօտէրի հետ Հոկտեմբերին ունեցած տեսակցութիւնը: Անսալով Ֆրանսացի նախագահին «Օգնեցէ՛ք ինծի պարոն, որպէսզի կարենամ օգնական ըլլալ ձեզի» թելադրանքին, Թ. Էրտողան ուզած է որ քննադատական կեցուածքներ չցուցաբերուին Ժ. Շիրաքի հանդէպ: Ըստած է թէ նախագահ Շիրաք իր մէկ խնդրած է Ֆրանսայի հանրային կարծիքին իրեն պատճառած նեղութիւնը նկատի առնել: Էրտողան այդ կարծիքով բացատրած է Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին յստակ տեսակէտ չարտայայտելու Շիրաքի ընթացքը:

Ապա ըստած է. «կը հաւատանք որ Դեկտ. 17ին Շիրաքի որոշումը դրական պիտի ըլլայ: Ինք ինծմէ խնդրեց ըմբռնումով մօտենալ իր կացութեան, նկատի առած ներքին ճակատի վրայ ունեցած նեղութիւնները: Այդ պատճառով, մինչեւ Դեկտեմբեր 17 կարելի չափով ձեռնպահ պիտի մնանք յայտարարութիւններէ, խիստ եզոյթներէ որոնք կրնան զինքը անհանգիստ ընել: Ձեզ ալ կը հրաւիրեմ ուշադիր ըլլալու այս կէտին եւ Շիրաքի անհանգստութիւն պատճառելիք եզոյթներ չունենալու»:

1969ին ՊԱԿ-ի Գործադիր Կոմիտէի նախագահ կ'ընտրուի, 1970ին կը հեռացուի Ցորդանանէն եւ ՊԱԿ-ի կեդրոնը կը հաստատէ Պէյրութ: 1974ին Ռապաթի արաբական վեհաժողովին ՊԱԿ-ը ճանչցուած է որպէս «պաղեստինեան ժողովուրդի միակ եւ օրինաւոր ներկայացուցիչը»: 1975ին կը սկսի Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը, 1982ին Արաֆաթ եւ իր զօրքը կը քաշուին Պէյրութէն, որ Իսրայէլի յարձակման ենթարկուած է եւ Թունուզ կը հաստատուին: 1987ին ծայր կու տայ առաջին Ինթիֆատան: 1988ին, Ալժէրի մէջ խորհրդանշական հռչակումը կ'ըլլայ պաղեստինեան ազգային Խորհուրդին կողմէ պաղեստինեան անկախ Պետութեան մը Արաֆաթով, որպէս նախագահ: 1993ին Սպիտակ Տան մէջ տեղի կ'ունենայ պատմական ողջագուրումը Ռապինի հետ, որու սպանութեան 9րդ տարելիցին էր Նոյեմբեր 5ին իսկ:

***

Ներկայիս արդէն Արաֆաթի իշխանութեան որոշ մարզեր յանձնուած են վարչապետին՝ Ահմէտ Քորէյիի: 66 տարեկան

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐԱՒԵԱՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (307) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Կանաչեան - Ափրիկեանի «Աբեղան» Օփերայի Ա. Արարը
ՏՈՔԹ. Լ. ՄՈՄՃԵԱՆ

Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

L'écriture du massacre
CH. MATOSSIAN

Le crépuscule de la science en Arménie ?
A. TER MINASSIAN

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 4/5)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԾ Ճ. ՊՈՒՇԸ

Հայաստանի նախագահը չնորհաւորական դիր մը յղած է ԱՄՆ-ու վերընտրուած նախագահին: Մաղթած է որ յառաջիկայ չորս տարուան ընթացքին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները առաւել եւս ամրապնդուին ու Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորման մէջ լուրջ առաջընթաց արձանագրուի:

***

Ա. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Խորհրդարանի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեան Նոյեմբեր 3ին տեսակցութիւն մը ունեցած է Ֆրանսայի Արտաքին յարաբերութիւններու պետական քարտուղար Ռընէ Միւզելիէի հետ: Այդ ընթացքին պատասխանելով իր խօսակիցին, Ֆրանսայի դիւանագէտը ըսած է թէ իր կարծիքով Թուրքիա չի կրնար Եւրոպայի անդամ դառնալ, այնքան աւեն որ չէ ճանչցած հայկական ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Յաջորդ օրն ալ Ֆրանսայի Ծերակոյտի նախագահ Ք. Փոնսըլէի հովանաւորութեամբ Վէրսայլի պալատին մէջ տեղի ունեցած է քառակի հանդիպում մը, կովկասեան երեք երկիրներուն Խորհրդարանի նախագահներուն հետ: Հանդիպումին օրակարգը բաղկացած է զբօսաշրջութեան զարգացումին եւ մշակութային ժառանգութեան արժեւորումին առընչուած նիւթերէ:

Հակառակ օրակարգին վրայ չգտնուելուն, ադրբեջանցի մասնակիցները կընդունած են Հայաստանին յարձակող երկիր ըլլալու, իրենց հողերուն զրաւման տակ պահուելու յանկերգը: Ք. Փոնսըլէի օրակարգէն չշեղելու հրաւէրով հանդերձ, անոնք չարունակած են իրենց զրպարտութիւնները:

Ստեղծուած կացութեան մէջ Հայաստանի Խորհրդարանին նախագահը Ա. Պաղտասարեան հարկաւոր եղած է հակադարձելու: Ըսած է թէ պատմութեան հիմերը անցեալ դարուն դործուած ցեղասպանութենէն կու գան եւ հազարաւոր փաստեր կան Ադրբեջանցիներուն պնդումներուն հակառակը ցոյց տուող: Ան թելադրած է ներկային ուղիղ նայելու համարձակութիւնը ունենալ, մտածել չրջանի զարգացումները ապահովելու մասին:

Որոշուած է որ նոյն քառեակին յաջորդ հանդիպումը տեղի ունենայ Բաքուի, ապա Երեւանի մէջ: Հանդիպումներէն ու քննարկումներէն լաւագոյն արդիւնք առնելու նպատակով որոշուած է նաեւ հանդիպումները կազմակերպել տարին երկու անգամ:

***

ԴՊՐՈՑԻ ՀՐԿԻԶՈՒՄ

Նոյեմբեր 2-3ի գիշերը հրդեհ ծագած է Ախալքալաքի Ծալկայի չրջանի Դաչբաղ հայկական գիւղին երեք յարկով դպրոցին չէնքը: Հրդեհը հետեւանք եղած է նորոգուղ քանուորներու անփութութեան: Անոնք օրուան աշխատանքէն ետք մինչեւ կէս գիշեր մնացած են հոն, խմած: Անոնց մեկնումէն ետք հրդեհ բռնկած է վառարանէն:

***

ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ 130ԱՄԵԱԿԸ

Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանը որուն նպատակը Հայ Եկեղեցիին ու դպրոցին

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ՊԱՀԱՆՋ

Եւրոպական Խորհրդարանի պելճիացի երեք անդամներ՝ Ֆիլիփ Գլաէյս, Գոնզրատ Տիլլէն եւ Ֆրանք Վանհէլք Նոյեմբեր 4ին դրաւոր յայտարարութիւն մը չղած են նախագահութեան, պահանջելով որ Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւններուն մէջ չանտեսուի Անգարայի կողմէ Հայկ. Ցեղասպանութեան ճանչումի պայմանը: Երեքն ալ Ֆլաման են ու անդամ ծայրայեղ աջակողմեան կուսակցութեան:

Յայտարարութեան մէջ նչուած են նոյն ճանաչումին առընչուած 1987 Յունիս 18ի եւ 2000 Նոյեմբեր 15ի որոշումները, ապա ըսուած է հետեւեալը.

«- Նկատի առնելով որ քրէական իշխանութիւնները մինչեւ այսօր այդ որոշումներուն չեն անսացած եւ ցեղասպանութեան մասին քրէական պետական ժխտողականութիւնը աւելի քան կը ստացայ, յատկապէս դպրոցական դասագիրքերու մէջ,

- Յայտարարութեան հեղինակները Եւրոպական Խորհրդարանէն կը պահանջեն նախեան սկիզբը անդամակցութեան բանակցութիւնները պայմանաւորել Հայկ. Ցեղասպանութեան Անգարայի կողմէ պաշտօնական ճանաչումով»:

Համար բարձրագոյն կրթութեամբ հոգեւորական եւ ուսուցիչ պատրաստելն է, բոլորած է 130ամեակը: Այսօր ունի 162 աշակերտ, 87 երիտասարդ ալ կ'ուսանի Սեւանի Վազգէնեան դպրոցին մէջ:

Նոյեմբեր 3ին Վեհարանի սրահին մէջ կազմակերպուած հանդիսութեամբ մը նչուած է 130րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ Գարեգին Բ.ի, Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Ս. Երիցեանի, Ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեանի եւ այլ հիւրերու:

Ճեմարանին տեսուչը Եղիշէ Ա. Քհնյ. Սարգսեան երախտագիտութեամբ յիշած է ճեմարանին հիմնադիր Գէորգ Դ. Կոստանդնուպոլսեցի Կաթողիկոսը, յայտնի տեսուչներ, դասախօսներ, ուսանողներ. անոնց մէջ են Մաղաքիա Արք. Օրմանեանը, Մանուկ Աբեղեանը, Հրաչեայ Աճառեանը, Կոմիտասը, իսկ հոն ուսում ստացածներէն՝ Աւետիս Ահարոնեանը, Ակսէլ Բակունցը, Աւ. Իսահակեանը, Լ. Շանթը, Ա. Միկոյեանը, եւլն.:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՃԱՏՐԱԿ

Յունաստանի Հերակլիոն կղզիին վրայ սկսած է 10-12-14-16 եւ 18 տարեկաններու ճատրակի աշխարհի ախոյեանութիւնը: Հայաստանէն կը մասնակցին 21 խաղացողներ, ութը աղջիկ: Ախոյեանութիւնը կը տեւէ մինչեւ Նոյեմբեր 14:

ՎԻԵՆՆԱ - ԵՐԵՒԱՆ - ՎԻԵՆՆԱ ՆՈՐ ԹՌԻՉՔ

Աւստրիական օդային գիծերու ներկայացուցիչը Նոյեմբեր 4ին Երեւանի մէջ յայտարարած է թէ Վիէննայի ու Երեւանի միջեւ նոր, չաբաթական 5րդ թռիչք մը հաստատուած է: Որոշումը արդիւնք է Հայաստանի ճամբորդներու մեծցող թիւին ու կը նախատեսուի 2005ին 6ի բարձրացնել թռիչքները:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԷՋ ԵՒ ՔԻՉ ՄԸՆ ԱԼ ԱՆԴԻՆ

ՀԱՅԵՐ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐ 1000ԱՄԵԱՅ ՀԱՐՑ

(ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՐՔ – ՎԵՆԵՏԻԿ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 28-30 – ԶԻՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿ)

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Ցաջորդ առաւօտ, Ուրբաթ Հոկտ. 29, ժամը 9·30ին առաջին խօսք առնողը եղաւ Իվ Թէրնոն, բաղդատականը ընելով Թուրքերու ժխտումին հայկական ցեղասպանութեան եւ Շոահի եւ Ռուանտայի Թութսիներու ցեղասպանութեան ժխտումին:

Թէրնոնի համաձայն ժխտումի քաղաքականութեան վերլուծումը պէտք է չատ ուշադիր կատարուի բառերու նշանակութեան չրջումներէն, քանի չաճախ տրամաբանական ապացոյցը չընդունուիր խօսակիցէ մը որուն միակ նպատակը ճըշմարտութիւնը չընդունիլն է, առարկելով որ պէտք է կրկին վերատեսնել պատմութեան ընթացքը, դէպքերուն ժամանակագրական կարգը եւն... ստեղծելով «այո-բայց»երու կացութիւն մը, ժամանակ չահող քաչքչուքներ, քանի ոչ ոք այսօր կը համարձակի բացայայտ ժխտումի բանաձեւը դրժածել: Մէկ խօսքով՝ մերժել կը նշանակէ ճշմարտութիւնը ընկել: Հետզհետէ բառերը առանց ծամծմելու պէտք որ զանազան դարձուածքներով ցեղասպանութիւնը ժխտելը ոճրագործ կը դարձնէ նաեւ խօսքին հեղինակը: Ես պիտի աւելցնէի Աւետարանին խօսքը· «Ո՛վ որ ականջ ունի, թող լաւ լսէ»:

Փրոֆ. Հերման Կոլց, անօրէն Լեփսիւսի դիւանին, Հալլէ Վիթէմպէրկի համալսարանէն, Լեփսիւսի կեանքի եւ գործունէութեան պոլսական դրուագներէն դիւանային հարուստ նիւթերէն քաղած համոզիչ փաստեր բերաւ, դերմանական մեղսակցութեան մասին: Ան որպէս թուրքիոյ դաշնակից ըղնած է պնդամօթաբար ցեղասպանութիւնը կատարողներուն եւ մինչեւ այսօր թափուր է այդ մասին արտայայտուիլը: Գերմանիան պէտք է ընդունի ճշմարտութիւնը, – չարունակեց Կոլց–, եւ յանձն առնէ հատուցում կատարել, սերտ գործակցութիւն եւ անտեսական օգնութիւն հասցնելով Հայաստանի Հանրապետութեան, ինչպէս է Իսրայէլի պարագան:

Ռուբէն Սաֆրաստեան, Երեւանի Համալսարանէն, հեղինակ չարք մը հրատարակութիւններու հայեւթրքական յարաբերութիւններուն նուիրուած, որպէս նիւթ ընտրած էր հայեւթրքական յարաբերութիւնները Սելճուքներէն մինչեւ ԺԹ. դարու վերջաւորութիւն: Շուրջ հատորամեայ այս յարաբերութիւնները ինք կը բաժնէ երեք չրջաններու, որոնցմէ առաջինը կը տեւէ ԺԱ. - ԺԴ. դար, երկրորդը կը տեւէ 500 տարի երբ Հայաստան եւ Հայերը մաս կը կազմեն Օսմանեան կայսրութեան եւ երրորդը ի՛ր սկսի Հայաստանի անկախացումով:

Եղրակացութիւն· հայ – թրքական կապերուն հետեւանքը չատ ծանր եղած է հայ ժողովուրդին համար· ան իր պատմական հողերուն մեծագոյն մասը կորսընդուգած եւ մարդկային մեծ կորուստներ կրած է· այս է պատմական ճշմարտութիւնը· եթէ թուրք պատմագէտները ընդունին այս եղելութիւնը, անոնք պիտի նպաստեն որ ցեղասպանութեան ստեղծած ահաւոր աղէտը յաղթահարուի:

Հալիլ Պէրքթայ, եղաւ յաջորդ բանախօսը: Մտահոգէտ է ժամանակակից թուրք պատմագիտութեան եւ զգուշացուց Իսթանպուլի Սապանճը համալսարանին, հեղինակ չարք մը թրքերէն հրատարակութիւններու: Յօդուածը հարկաւոր Ողբերգութեան (1915ի) երեւոյթներուն եւ թրքական արդի ազգային երեւակայութեան մասին:

Այս մէկն ալ հակառակ իր բոլոր երեւութական բարի տրամադրութեան, 1915ը կը կոչէ ողբերգութիւն եւ կը խուսափի Ցեղասպանութիւն բառէն, խորհելով որ Թուրք ընտաւորականութեան համակրանքը չահելու համար ցեղասպանութիւն բառը չափազանց է չգործածել: Ցեղասպանութիւնը կրնայ համաձայն իրաւական սահմանում է եւ ոչ պատմական: Մանրակրկիտ վերլուծումը կատարեց Քէմալէն սկսած պատմական դէպքերուն· պնդեց որ Հայերուն դէմ կատարուածը ցեղային մաքրազործում էր· Հայերը բնաջնջուելեան ոչ թէ զրովհետեւ վտանգաւոր էին, այլ պարզապէս որովհետեւ Հայ էին: Անոնք տեղահանուեցան Պոլսոյ եւ Զմիւռնիոյ արուարձաններէն ալ ուր ոչ մէկ թշնամի ճակատ կար: 1915ին ո՛չ միայն չէին ժխտեր ցեղասպանութիւնը այլ հրպարտ կը զգային որ կատարած են:

Պէրքթայի դիտակից խուսափումը ցեղասպանութիւն բառէն, բաւական ուշ վէճերու առիթ տուաւ, մինչ ան չարունակեց պնդել որ Թրքական ընդդուածին հետ երկխօսութիւն ստեղծելու համար է որ զանց կ'առնէ ցեղասպանութիւն բառը:

Ֆէրհաթ Քէնթէլի համաձայն, Իսթանպուլի Պիլկի համալսարանէն, բաւական բարդ է կացութիւնը Թուրքիա ապրող Հային: Եթէ Օսմանեան Թուրքիան կրօնական հիմերու վրայ հաստատած իր դոյութիւնը, դարերու ընթացքին բռնի իսլամացուց եւ կոտորեց քրիստոնեայ Հայը, Հանրապետական Թուրքիան, հիմնուած հողի սկզբունքին վրայ, կրօնական եւ ցեղային տարբերը միաձուլելով ստեղծել ուզեց Թրքական ինքնութիւն մը, կեդր. Ասիոյ Թուրք ցեղին որպէս չարունակութիւն, որ չընդունիր Անատոլուի բարձրաւանդակին վրայ ապրող, դոյութիւն ունեցող տարբեր ցեղերն ու կրօնքներ: Այս պայմաններու մէջ ինքնաբերաբար Մեծ Եղեռնին յաջորդեցին Ունեւորութեան տուրքը, Սեպտեմբեր 6-7ի կազմակերպուած թալանները եւ կողոպուտը, տունէն դուրս Թրքերէն խօսելու պարտաւորութիւնը, Ցոյներու կամ Կիպրոսի հետ որեւէ թշնամանք, ծանր հետեւանքներ ունեցան նաեւ Հայերուն վրայ, ձախակողմեան որեւէ չարժումի մէջ կատաղութիւնը Հայերու մասը կ'ուզէր ապացոյց տալ իր ժողովուրդին, հանելով Լօճալանն ալ հայացնելու, ԱՍՄԱԼԱ-ի եւ Դաշտարտչի էպէրներ Թուրքիոյ Հայերուն դրամ ճնչում բանեցնելու միջոցի վերածելու ծայրայեղութեան, մինչեւ որ յատկապէս 1995էն սկսեալ նոր մօտեցումով ձայներ բարձրացան («Ակօս»ի պարագան) Իր Հայերը ընդունելով հանդերձ ամբողջութեամբ իրենց Թրքական հպատակութիւնը, սկսան պահանջել իրենց ինքնութեան յուսումունքը· Հայր համարձակ մրն է որ ընկերութեան մէջ կը պահանջէ իր մշակոյթը, իր լեզուն եւ կրօնքը ազատօրէն դասաւանդելու կարելիութիւնը Թուրք ընկերութեան մէջ:

Այսօր Հայկական Հարցը սկսած է բանավէճի նիւթ դառնալ եւ օր ըստ օրէ քննականոն վիճակ կը ստանայ չնորհիւ Հայերուն հայաքար ապրելու ճիգերուն:

Ներկաներէն չատեր հարցումներ ուղղեցին հեղինակին իր ելոյթին աւարտին:

Թ. Աքչամ.– Պոլսոյ Հայերը ի՞նչպէս կ'ապրին Ցեղասպանութիւնը:

Քէնթէլ.– Զեն ուզեր մանրամասնութիւններ տալ որ աւելի չտառապին:

Փիէրօ Քիւչիւքեան.– Երեք միլիոն Հայ 75 միլիոն Թուրքի դէմ· վախնալիք է: Թուրքիան պէտք է ընդունի ցեղասպանութիւնը որ հանդիստ ապրինք:

Քէնթէլ.– Մտաւորականներու բոլոր աչխատանքը ատոր վրայ կեդրոնացած է:

Մուրատ Պէլկէ.– Վերջին անգամ երբ Բաքու էի, Ժողովական Ադերի մը ինծի ըսաւ «Ամբողջ յանցանքը ձեզի է... դուք 1915ին պէտք է բնաջնջէիք բոլորը»...:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15·30ին խօսքը տրուեցաւ երիտասարդ Հայ իրաւաբանի մը՝ Վլադիմիր Մարգարեանի, Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրական դատարանէն: Ան (անդրէնիով) փայլուն ներպով ներկայացուց Հայկական Ցեղասպանութեան օրինական միջազգային հիմերը, ընդունելով հանդերձ որ Հայկական ցեղասպանութիւնը Դատեւթուրք յարաբերութիւններու ամենէն բռնող օրինական խնդիրներէն մէկն է:

1990 Օգոստոս 23ի Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան Հռչակագրին մէջ յստակօրէն յայտարարուած է Ցեղասպանութեան ճանաչողութիւնը, ատով իսկ օրինականացնելով անոր հետապնդումը:

Օրուան երկրորդ բանախօսն էր Պասքըն Օրան, պատմաբան, որ խօսեցաւ Թրքական հասարակաց կարծիքին պատմա-հոգեբանական կաչկանդումներուն մասին, Հայկական Հարցին վերաբերեալ: Ան երկար-բարակ պատմական վերլուծումներ կատարելով վերջին չրջանի Թրքական պատմութեան, հաստատեց որ չատ մը թապուներ դոյութիւն չունին այլեւս Թուրք հանրութեան համար, բացի Ցեղասպանութենէն... ուստի, վերջնականապէս սիրաչահելու համար մտաւորականութիւնը առ այժմ մէջտեղէն վերցուելու է Ցեղասպանութիւն բառը... ուր միջամտեցի կարուկ կերպով ըսելով որ Ցեղասպանութիւնը արդարութեան հարց մըն է անվիճելի, ո՛չ մէկ Հայ, ո՛չ ալ պատմութիւնը իրաւունք ունին պայն պահ մը սառնարան դնելու· իսկ ձեր մտաւորականութիւնը, եթէ իսկապէս բարի տրամադրութիւններ ցոյց կու տայ, սա արդէն ձեր հարցն է:

Հոս միջամտեց նաեւ Թ. Աքչամ ըսելով որ մինչ տարիներէ ի վեր կը լսէ նման առաջարկները, ամէն մտաւորական պէտք է գիտնայ որ Հայերը երբեք չդաչնակահարեցին Թուրքիան կռնակէն, վերջ պէտք է տալ նման սուտերու...: Այս կէտին չատեր միջամտեցին, հիմնականօրէն մերժելով բանախօսին առաջարկը:

Մուրատ Պէլկէ օրուան վերջին ելոյթ ունեցողն էր· հրատարակիչ, բաղդատական դրականութեան դասախօս Իսթանպուլի Պիլկի համալսարանին մէջ, եւ Հելսինքիի քաղաքացիական համագումարի հիմնադիրներէն մին որ հանդամանօրէն խօսեցաւ Հայկական Հարցին և մարդկային իրաւունքներու մասին:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 30ին ելոյթ ունեցան երկու բանախօս եւ տեղի ունեցաւ փակումի կլոր սեղան մը:

Ռակըպ Զարաքօլու պատմական չէզոք նիւթ մը ընտրած էր «Օսմանեան հասարակական վարչակերպէն դէպի ազգային պետականութիւն» նիւթը որ մասնաւոր հարցումներու առիթ չտուաւ: Զարաքօլու հանրութեան ծանօթ անուն մըն է որ Թուրքիոյ մէջ կը պայքարի մարդկային իրաւունքներու համար, կը հրատարակէ Հայկական եւ Քրտական Հարցերուն նուիրուած գիրքեր:

Ալտօ Ֆէրրարի, իտալացի երիտասարդ պատրաստուած հայագէտ, Կովկասի ժողովուրդներու մասնագէտ, հեղինակ չարք մը լուրջ գիրքերու, պատմական ամբողջական եւ առարկայական ներկայացումը կատարեց Հայկական Հարցին, փաստեր ներկայացնելով Թրքական եւ միջպետական աղբիւրներէ, կատարուած եւ չարունակուող Ցեղասպանութեան որ ներկայիս ուղղուած է Ցիչատակի ջնջումին, պատմութեան խեղաթիւրումին, յուշարձաններու անհետացումին, եզրակացուց որ Թուրքիան մինչեւ չճանչնայ Հայոց Ցեղասպանութիւնը, չյարգէ հայկական յուչարձանները, չվերադրէ Հայոց պատմութեան մասին իր չերիւրած սուտերը, ոչ միայն Եւրոպական Միութիւն չի կըրնար երազել, այլեւ կը նուաստացնէ 75 միլիոններոց իր ժողովուրդը, ուր կան վըտահաբար անձեր որ անընդունելի կը գտնեն իրերու ներկայ կացութիւնը, մեղի նման:

Ապա տեղի ունեցաւ կլոր սեղան մը, եզրակացնելու համար եռօրեայ հաւաքոյթին աչխատանքները, որոնք մասնաւոր հարցեր ոչ զրին, ոչ ալ լուծեցին:

Ճատկանչական համաձայնութիւն մը· դուցէ, կազմակերպիչներու ծրագրին մէջ նպատակներ կը հետապնդուէին, սակայն իր ամբողջութեան մէջ դրական երեւոյթ, բեմի մը վրայէն, ակադեմական մթնոլորտի մը մէջ, իմանալու Մեծ Եղեռնի զոհ ժողովուրդի մը զաւակներուն եւ անոնց բարեկամներուն եւ Ցեղասպանութիւնը կատարող ժողովուրդին մտաւորականներուն մտահոգութիւններուն ծալքերը... ափսոս որ այս հարցերով զբաղող միութեան քաղաքականութիւնը զգալի էր մեր կողմէն:

Հ. Ք. Պ.

ՊՐԻՄԱԿԷՍ

ՎԱՐՈՒԺԱՆԸ... ԱԲԵՂԵԱՐՆ

ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ուղղագրութեան հարցը տարիներէ ի վեր մեծ աղմուկ կը բարձրացնէ եւ ահազին մեզան կը հոսեցնէ Սփիւռքի եւ Հայաստանի մամուլի մէջ, անչուչտ առանց յստակ եզրակացութեան մը յանգելու: Թէեւ, տրամաբանօրէն եթէ պիտելու ըլլանք, հարցը չատ պարզ է, եւ լուծումները հասանելի են. կամքն է կարծես, որ կը պակսի· աւելին՝ կամեցողութիւնն է որ կը պակսի ուրեմն: Իսկ պատճառաբանութիւնները, որոնք կը ներկայացուին, այնքան անհեթեթ են, որ կարելի է զարմանալ՝ այդ մարդիկը կը հաւատան ա-նոնց, եւ կը սպասեն, որ մենք ալ հաւատանք:

«Ձեր» ուղղագրութիւնը չատ դժուար է կ'ըսեն· այո, դժուար է, բայց ո՞րն է այն լեզուն, որ մեծ աւանդ ունենալով հանդերձ, «դիւրին» ուղղագրութիւն ունի, արաբերէ՞նը, ֆրանսերէ՞նը թէ ռուսերէնը (նոյնիսկ անգլիական անգլերէնը, որուն ուղղագրութիւնը այս լեզուներուն ուղղագրութեան չափ դժուար չէ, աւելի դժուար է, քան ամերիկեանին ուղղագրութիւնը)· Տակաւին կայ այն իրողութիւնը, որ լեզու մը կանոններու համակարգ մըն է, ինչպէս օրինակ ուսողութիւնը: Ոչ ոքի մտքէն կ'անցնի սակայն դանդաղիլ ուսողութեան դժուարութենէն:

Երկրորդ պատճառաբանութիւնը զոր կը լսենք չատ յաճախ, հետեւեալն է՝ մեսրոպեանին վերադառնալու համար քանի մը վիլիառ դրամի հարց կը ծագի, պետութեան պիւտճէին մէջ բաց մը, զոր պոցելը մեծ խնդիր կը յարուցէ: Պարզ չէ՞ սակայն, որ հարցը, որ կը դրուի, ՆՈՐ հրատարակուող դիրքերուն մասին է աւելի, քան ամբողջ եօթանասուն տարիներու երկայնքին արդէն հրատարակուած դիրքերուն:

Այսօր սակայն երբ արեւմտահայ մեծագոյն քերթողին գործերը աբեղեան ուղղագրութեամբ կը հրատարակուին, կը կարծենք, որ կացութիւնը չատ աւելի շարդ է, քան կը թուի:

Յօսք Դանիէլ Վարուժանի նոր հրատարակութեան մասին է, վոչքը բայց չքեղ «Երկերի ժողովածու»ն, նոր լոյս տեսած Երեւան, «Ի· դարի հայ պոէզիա» մատենաչարով, որ նուիրուած է «Հայաստանի գրողների միութեան հիմնադրման 70 ամեակին»: Խմբագրական խորհուրդի անդամներն են՝ Լեւոն Անանեան (Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ), Վազգէն Գաբրիէլեան (Երեւանի Պետական Համալսարանի Սփիւռքի բաժնի վարիչ), Արամ Գրիգորեան, Ազատ Եղիազարեան (Մ· Աբեղեան Լեռնափառուտի նախագահ) եւ Գագիկ Սուքիասեան:

Այս հատորը հաւանաբար մատենաչարին առաջին հրատարակութիւնն է, թէեւ ասիկա չէ նչուած, եւ հատորը մատենաչարային թիւ չունի:

Մատենաչարի անուան մէջ երեւցող պէտք բառը այնքան խորթ կը հնչէ· երբեք չկրցանք հասկնալ, թէ բանաստեղծութիւն գեղեցիկ բառը ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս կարելի է փոխարինել պոէզիա բառով: Սովետական չրջանին ճնչումները բոլորիս ծանօթ են: Այսօր սակայն, այդ ճնչումներուն չքացումին հետ, պոէզիա եւ նման այլ բառերու չամեցումը լեզուին, բայց մանաւանդ գրականութեան մէջ ո՛չ հասկընալի է, ոչ ալ արդարանալի: Ու եթէ հարց որուի խմբագիրներուն այս մասին, հաւանաբար պարզօրէն ըսեն՝ բանաստեղծութիւն բառը չատ... երկար է...

Վարուժանի այս երկերը, ըստ կազմողին՝ Վազգէն Գաբրիէլեանի խօսքին կ'ընդգրկեն «Ցեղին Սիրտը, Հեթանոս Երգեր եւ Հացին Երգը ժողովածուները դրեթէ ամբողջութեամբ, իսկ Սարսուռներուն ձեռագիր տետրից դուրս մնացած գործերից եւ 1912 – 1915 թթ. գրուած, սակայն չարքերի մէջ չմտած բանաստեղծութիւններից միայն մի փունջ՝ ընդհանրութեամբ»:

Պէտք կը զգանք յիչեցնելու, որ Վ. Գաբրիէլեան խմբագիրն է 1984ին երեւան լոյս տեսած Վարուժանի «Երկեր»ուն:

Հատորը իր չափով, տպագրութեան որա-

ՏԱՐԵՍԿԻԶԲԻ ԶԵԿՈՒՅՈՒՄ

ԽԱՉԵՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ
(2004 - 2005 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ)

ԱՆԹԻԼԻԱՍ. - Սկսող տարեշրջանը օրականի չարունակութիւնն է նախորդին. այս տարի ալ մեր աշխատանքը կեդրոնացած ենք մեր աշակերտներուն վրայ եւ ուսանողուհիները անոնց աշխատանքով պիտի յառաջնեն պետական քննութեան համար անհրաժեշտ որոշ նիւթեր:

Պաշտօնական քննութիւնները կայցի տալին, թէ անցած տարուան մեր փորձը հաստիչ էր լիովին. Պէ.Թէ.Ի եւ Թէ.ԼԻ.Ի ներկայացող մեր 14 ուսանողուհիներէն 13ը յաջողեցան, իսկ 14րդը ներկայացաւ աշնանային նստաշրջանին եւ կը յուսանք, որ պիտի յաջողի նոյնպէս:

Տարեշրջանը սկսանք Սեպտ. 23ին՝ վերամուտի ընդունելութեամբ: Ներկայիս մենք ունինք 20 ուսանողուհի, ինչ՝ Պէ.Թէ.Ի մէջ, տասը՝ Թէ.ԼԻ.Ի եւ մէկը՝ հեռակայ ուսումի բաժնի: Դասաւանդութիւնը սկսաւ Հոկտ. 1ին: Ընդունելութեան ընթացքին վերջնականօրէն ճշդեցինք տրուելիք դասանիւթերը:

Թէ.ԼԻ.Ի մէջ՝
- Հոգեբանութիւն
- Արաբերէն եւ արաբերէնի ուսուցումի կերպ
- Պատանեկան գրականութիւն
- Ընդհանուր զարդացում
- Շարժողական կրթութիւն

Պէ.Թէ.Ի մէջ՝
- Հոգեբանութիւն
- Արաբերէն եւ արաբերէնի ուսուցումի կերպ
- Մանկապարտէզի յատուկ մանկավարժական դիտելիքներ
- Ներածութիւն պիտութեան
- Երաժշտութիւն

Այս տարուան նորութիւնը հեռակայ ուսումի ծրագրի մը մշակումն ու կիրարկումն է: Հալէպահայ տիկին մը, որ ընտանեկան պարտաւորութիւններու բերումով չի կրնար Պէյրութ գալ, առաջարկած է մեր ծրագիրը տունը պատրաստել եւ տարեվերջին ներկայանալ քննութեան: Ա-ռաջարկը ընդունած ենք եւ համապատասխան կարիպաղրութիւն ըրած՝ գործնական եւ տեսական աշխատանքի: Այս առիթով պիտի դրածակցինք հալէպահայ պաշտօնակիցի մը հետ:

Ուրիշ նորութեան մը փորձութիւնն ալ ունեցանք. Էլ. Թէ.ի (Լիսան Թէքնիք) պատրաստութիւնը աւելցնելու մեր դասագուցակին վրայ: Հնարաւորութիւններու լուրջ քննութենէ մը ետք յամառ տեսանք սակայն ապասել: Այս վկայականը ներկայիս արտօնուած է պատրաստել մէկ տարիէն, բայց անոր կրթական ծրագիրը տրամաբանօրէն երկու տարուան պատրաստութիւն կը պահանջէ: Հաւանական է արդէն, որ պետութիւնը այս ժամանակը սահմանէ յետագային: Հեռաքրքրական էր առիթէն օգտուիլ եւ մեր աւարտականներուն հնարաւորութիւնը տալ մէկ տարիէն աւելի բարձր վկայականի մը տիրանալու: Քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ չէինք կրնար նման պատասխանատուութիւն մը յանձն առնել: Կամ երկու տարի նկատի պէտք է ունենայինք, կամ ալ սպասէինք կացութեան յստակացումին: Ընտրեցինք երկրորդ լուծումը:

Այս դեկուցումի պատրաստութեան թուականին աշխատանքները մտած են արդէն լրջենց քնական հունին մէջ:

Գ.Ր. ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Վարիչ Խաչեր Գալուստեան
Կեդրոնի

Անթիլիաս, Հոկտ. 20

- ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ -

ՖԷՐԻԳԻԻՂի Մէրամէթճեան, վարժարանի Շիրինօղլու սրահին մէջ, Հոկտ. 16ին, Թարգմանչաց տօնին առթիւ, կազմակերպած է «Մշակոյթի չարաթ» մը բոլոր դ'պրոցներու մասնակցութեամբ: Գլխաւորութեամբ ուսուցչուհի Ժանէթ Ներկիզի, ուսուցիչները երկար պատրաստութիւններ տեսած էին հետաքրքրական նորութիւններով յայտագիր մը հրամցնելու համար: Նորութիւններէն առաջինը եղած է ուսուցչական կազմէն Մարի Պատմաճը-Աբգումանի կողմէ դանագան անձերու հետ տեսերիդներով կատարուած զբոյցը, որու ընթացքին յիշեցան անձերը իրենք զիրենք կը ծանօթացնէին աշակերտներուն, ու կը խօսէին Մշակոյթի չարթաւանի կամ Թարգմանչաց տօնին մասին: Ասոնք եղած են Սիրմաղդ Գարամանուկ, Ռ. Հաստէճեան, Բիւզանդ Ազապ, Արա Գոչ, Պերճ Զալըճեան, Փայլինէ Թումաեան, Հրանդ Տինք, Զարեհ Մրտիւնեան, Յակոբ Մամիկոնեան, Պարթեւ Կարեան, Պերճուհի Պէրպէրեան, Վարդ Շիկահեր, Քրիսթին Սալերի եւ Զահրատ: Հանդէսին ալ ներկայ եղած են յիչեալ մտաւորականները: Երկրորդ նորութիւնը եղած է զանազան դպրոցներու միջեւ կայացնել տնուն չինելու մրցում մը: Աշակերտներուն արուած են բազմաթիւ տառեր՝ ու պահանջուած է որ այդ տառերու մէջէն ընտրուածներով կազմեն Թարգմանչաց վարդապետները յիշեցնող անուններ: Հանդէսի աւարտին դպրոցներու ներկայացուցիչները, տնօրէն կամ ուսուցիչ, յուշանուէրներ ստացած են: Կարճ հուսկ բանք մը արտասանած է Զաքէոս Վրդ.: Հաւաքոյթը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Աղբալեան Հ.Մ.Ը.Մ. մարզամշակութային համալիրի Սարգիս Սարդիսեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Աղբալեան կոմիտէի քարոզչական յանձնախումբին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Օրուան նիւթը եղած է «Վան Հայոց Ջոր. Ցեղասպանութեան 90ամեակի նախօրեակին»: Բացման խօսքը արտասանած է Ճորճ Գրիգորեան ու հրաւիրած օրուան դասախօսը՝ Սամուէլ Կարապետեան որ իր նիւթը ներկայացնէ: Բանախօսը ներկաներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է Հայոց Ջոր գաւառի նախկին հայաբնակ գիւղերուն ճարտարապետական կոթողներուն անմխիթար վիճակին վրայ, մանրամասնութիւններ տալով այդ գաւառին նախկին հայաբնակ Մորգոմ, Անգղ, Քրուանց, Խօսպ, Հիրճ, Հնդոտան, Խէք, Առեղ, Հարատենց, Փակագեոիկ եւ այլ գիւղերու մասին: Քանախօսութեան ապրատին չարունակուած է ցուցահանդէսը:

***

ԳՈՒՄԳԱՔՈՒԻ Պէզճեան վարժարանի նպաստ սիրոյ սեղան մը կազմակերպուած էր Հոկտ. 17ին: Բարերար Պետրոս Շիրինօղլուի նախապահութեան ներքեւ կազմուած յանձնախումբին ջանքերուն շնորհիւ հաւաքոյթը արդիւնաւէտ եղած է: Վարժարանին բացը հասած էր 250 միլիառ թրքական: Սիրոյ սեղանին խօսնակը եղած է վարժարանին հաւատարիչն Լեռնա Սէյիր, որ բեմ հրաւիրած է Գումգապուի Թաղական Խորհուրդի առենապետ Էֆրիմ Պաղը: Ա՛յնա, Բ. առենապետ՝ Սարգիս Տէլկի տեղեկութիւններ տուած է դպրոցին գանագան հարցերուն մասին, նաեւ ներկայիս: Կարճ ժամանակի մէջ հաւաքուած է վարժարանին բացէն շատ աւելի բարձր գումար մը: Հաւաքոյթը փակուած է Մեսրոպ Պատրիարքի հուսկ բանքով:

***

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Օկիլվի հասարակութեան Թիատր սրահին մէջ, Հոկտ. 14էն 28, կազմակերպութեամբ գանատացի ընկերակցութեան 37րդ մրցանք-ցուցահանդէսը տեղի ունեցած է: Մասնագէտներէ բաղկացած Գնահատիչ յանձնախումբի (ժիւրի) խստապահանջ քննութեան ենթարկուելէ ետք, հարիւրաւոր դիմողներու մէջէն 117 արուեստագէտներ արժանի նկատուած են մասնակցելու ցուցահանդէսին մէկական գործով: Նոյմբրին մէջ գտնուած է Սեւան Նազդաչեան: Տարի մը առաջ ալ, ան Քէպէք նահանգի նոյնանման մրցանք - ցուցահանդէսի մը չուրջ 70 արուեստագէտներու մէջ առաջնութիւնը չահած էր:

***

ԳԷՄՊՐԻՃի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին յիշատակած է իր հոգեւոր դործունէութեան 30ամեակը, Սեպտ. 26ին: Վեր. Յովհաննէս Սարմազեան, քարոզի ընթացքին անդրադարձած է եկեղեցւոյ գործունէութեան հանդրուանային վերելքին, ապա եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը: Բազմաթիւ խօսք առնուղներէ ետք, գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

կով, նոյնիսկ թուղթին տեսակով չատ զբեղիկ է: Բայց երբ կը բանաս եւ կ'ուզես ընթերցել, չես կրնար, պարզապէս չես կրնար աբեղեանական ուղղագրութեամբ Վարուժան կարդալ:

Այստեղ կը դադրի նախախնդրութիւններու, կոդմնակցութիւններու, եւ հին ու նոր ոխերու հարցը, եւ կը սկսի չատ հմնական, չատ կարեւոր բնագրային ճշդութեան, հեղինակային իրաւունքներու եւ, ի վերջոյ, մեծ գրողի մը թողոնը յարգելու հարցը:

Հարց կու տամ՝ ինչո՞ւ փոխել բնագիրը, եւ ի՞նչ իրաւասութեամբ փոխել բնագիրը: Ի վերջոյ Վարուժանի հզօր քերթողութեան ընթերցման մէջ դեր ունի նաեւ էջին տպուած դիրը, այդ դիրին հարթաստութիւնը:

Եւ կրկին անդամ յատակ ու պարզ կը դառնայ, որ հարցը ո՛չ միլիառներու հարց է, ոչ ուղղագրական դժուարութեան հարց է: Տրամաբանօրէն մտածելու եւ լաւագոյնին տրամադրուելու հարց մըն է միայն:

Իսկ լաւագոյնը, գոնէ ա՛յս պարագային հարիւր առ հարիւր լաւագոյնը բնագրին հաւատարիմ մնալն է, կը կարծենք:

Մնացեալը անարդանք մըն է Վարուժանի յիշատակին:

Մ. Ե.

Երեւան

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՁԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)
ՍՐԲ. ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՅՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

«Ի ԲԱՑ ՑԻՆԷՆ
ԴԵՍՊԱՆ ՀԵՐՁՈՒԱԾՈՂԱՑ»

Ամիրաները Պատրիարքին պարտքը իրենց գլպանէն վճարեցին եւ խնդրեցին Յովհաննէս եպիսկոպոսէն որ աղմուկ չբերանէ այդ խնդրին մասին: Ամիրաներուն եւ Պատրիարքին յարաբերութիւնները սկսած էին աւրուիլ: Օր մը Աղնաւուրեան ամիրա երբ Սկիւտար գացած էր, հանդիպեցաւ Յովհաննէս նախկին Պատրիարքին:

- Սրբազան, մեր գլխուն իրական փորձանք մը բերիք, ըսաւ:

- Այո, գժբախտաբար Գոլեան յուսացուցիչ տարբեր եղաւ:

- Հազար անգամ կ'անիծեմ այն օրը որ մեզի չար խորհուրդը բերաւ ձեզ հրաժարեցնելու:

- Աչքն չարիքէ բաքիք մը կրնայ ծնիլ Ամիրա: Այս անգամ աւելի լաւ խորհիլ պէտք է նոր Պատրիարքի մը մասին:

- Ո՞վ կրնանք նշանակել Պատրիարք, ըսաւ Աղնաւուրեան:

- Այս անգամ լուրջ թեկնադրութիւն մը ունիմ, ըսաւ Յովհաննէս եպիսկոպոս: Մի աճապարէք, էջմիածին դրկեցէք Պօղոս վարդապետ Գրիգորեանը եպիսկոպոսացնելու համար: Վերադարձին դինքը կ'ընտրէք Պատրիարք: Ան միայն կրնայ այս համայնքին մէջ անդորրութիւն հաստատել:

Ամիրաներուն եւ օրուան Պատրիարքին յարաբերութիւնը խանդարուած էր: Թրչնամիներ դարձած իրարու դէմ կը դաւէին: Աբրահամ Պատրիարք մեծ դումարներ ծախսելով ձեռք ձգած Պատրիարքական աթոռը չկորսնցնելու համար սկսաւ մեքենայութեանց:

Ամիրաներն ալ Պատրիարքը պաշտօնանկ ընելու մասին կը խորհէին: Աղնաւուրեան Յովհաննէս նախկին Պատրիարքին հետ տեսակցելէ վերջ, պէտք եղած ձեւակերպութիւնը ամբողջացուց Պօղոս վարդապետը Ս. Էջմիածին դրկելու համար: Իմաթանպուլի մէջ ծանօթացած կարբեցի եպիսկոպոսին ալ դրեցին որպէսզի ժամ առաջ Պօղոսը եպիսկոպոս օծուի:

Աբրահամ Պատրիարք խորամանկ մարդ էր: Տեսաւ ամիրաներու թշնամութիւնը եւ որոշեց անոնց միջեւ պատակաում սերմանել: Կաթոլիկութիւնը սկսած էր տարածուիլ Իսթանպուլի Հայոց մէջ ալ եւ կաթոլիկութեան դէմ հալածանք կատարելու կատակիս էին Աղնաւուրեան եւ Ըրկանեան ամիրաները, որոնք իր ալ մեծ հակառակորդներն էին: Ուրեմն եթէ Պատրիարքը կաթոլիկներու մօտենար, կրնար իր դիրքը ջլացնել: Տիւզեաններու նման ազդեցիկ ամիրաներ կային կաթոլիկներու մէջ եւ անոնց հովանաւորութիւնը ապահովելով կրնար կացութիւնը փրկել:

Պատրիարքը երբ ծրագիր մը չինէր մտքին մէջ, չէր սիրեր սպասել գործադրութեանը համար: Անմիջապէս իր մօտ հրաւիրեց Գրիգոր Փէչեիմալճեան վարժապետը եւ ըսաւ.

- Վարժապետ, այս ամիրաները ալ չափը անցուցին: Պէտք է անոնց դասը տալ: Բայց նախ պէտք է մեր կողմը սերաշահինք կաթոլիկութեան համակիր ամիրաները, մանաւանդ Յովհաննէս Տիւզեանը, որ պալատական շրջանակներուն հետ բաւական յարաբերութիւն ունի:

- Իրաւունք ունիք Սրբազան, հաստատեց վարժապետը, որ Պատրիարքին պաշտպանեալներէն էր:

- Կը խորհիմ «Ով հրաշալի» չարականին վերջին երեք յաւելուածական տուները վերցնել, այսինքն Քաղկեդոնի եւ Լեւոնի նզովքները, քանի որ ատոնք են կաթոլիկ ամիրաներու ջիղերուն դպած կէտերը:

- Հիանալի գաղափար Սրբազան, կրկնեց չորեքտրէթ վարժապետը:

- Դուն հիմա դնա հին գրչագիրներ ուսումնասիրէ, հարկաւ պիտի գտնես հին օրինակներ, ուր այս տուները չկան, հրամայեց Պատրիարքը եւ վարժապետին ափը դրաւ դեղին ոսկի մը:

Քանի մը օր վերջ վարժապետը եկաւ կիլիկիոյ միաբան Թովմաս արեղայի մը դէչագրով, ուր այդ յաւելուածները չկային: Աբրահամ Պատրիարք հրամայեց այդ դէչագրին վրայէն պատրաստել նոր չարականը: Պատրիարքին տրամադրած դրամով չուտով չարականը տպագրեցաւ եւ իր մարդոց ձեռքով սկսաւ ցրուիլ:

Բայց հարցը այդքան ալ դիւրին չկարդադրուեցաւ: Ժողովրդական խռովք ընդվզում մը սկսաւ, մինչեւ որ Պատրիարքը ստիպուեցաւ իր տպագրած գործէն հրաժարիլ:

Երկանեան ամիրա Պատրիարքին պէնեակը մտած կը պոռար.

- Պատրիարք հայր, ա՛լ կը բաւէ, դուն մեզի մեր կրօնքն ալ ուրանալ պիտի տաս: Սուլթանին պիտի երթանք բողոքելու:

Պատրիարքը կանչելով իր բարեպաշտները, հրամայեց.

- Շուտով ձերբակալեցէք հաւատուրաց Գրիգոր վարժապետը եւ Պատրիարքարանի նկուղը բանտարկեցէք: Այդ սրիկան աքսորել պիտի տամ, կը պոռար Պատրիարքը այնպիսի դերասանական ձեւերով, որ մինչեւ իսկ Երկանեան ամիրա սկսաւ կասկածիլ Պատրիարքին յանցապարտութեան մասին:

Բայց բարեպաշտները չգտան վարժապետը, որովհետեւ ան զգալով իրեն սպասնացող վտանգը, ապաստանած էր Տիւզեաններու մօտ:

- Ամիրա, ես խեղճ վարժապետ մըն եմ, մի՞ ինչո՞ւս պէտք կեցած տեղս խնդիր ըստեղծել: Պատրիարքը ափս ոսկի մը դրաւ եւ հրամայեց երթալ ձեռագիրներ պրպըտել:

- Գիտեմ վարժապետ, գիտեմ, այդ մարդը մեր ազգին դլխուն Պատրիարք չէ որ բերինք, այլ իրական փորձանք: Դուն քանի մը օր հոս կեցիր, տեսանենք ի՛նչ կը կարդադրենք:

Պէդճեան ալ տեսակցեցաւ Գրիգոր վարժապետի հետ եւ համոզում դոյացուց թէ Պատրիարքը միակ յանցապարտն էր վերջին դէպքերուն, ուստի դնաց Երկանեան եւ Աղնաւուրեան ամիրաներուն:

- Վարժապետը ձեր խնդրին մէջ անմեղ է, Պատրիարքը դարձեալ կ'ուզէ ձեզ խաբել, ըսաւ:

Պէդճեան դայատրեց խնդիրը:

- Խնդրեմ, վարժապետին դէմ հալածանքը դադրեցնել տուէք:

(Շար. 28)

(Շար. Ա. էջէն)

է եւ քանիցս սպառնացած է հրաժարիլ, բայց չի վայելեր Արաքսիթի ժողովրդական նեցուկը: Կան նաեւ Մոհամէտ Տահլան, 42 տարեկան, Ներքին նախկին նախարար, որ ոչ մէկ պաշտօն ունի ներկայիս: Նոր սերունդի մը ներկայացուցիչն է. ամէնէն ժողովրդականը կրնայ նկատուիլ Մարվան Պարղութի, 45 տարեկան, բայց ներկայիս բանտն է, դատապարտուած է ցկեանս, այն ամբաստանութեամբ որ սպանութիւններ հրահանգած է:

***

Ոմանց ակնոցով, մանաւանդ Իսրայէլի, Արաքսիթէն եաք ամէն ինչ աւելի դիւրին կ'ըլլայ, քանի բուն խոչընդոտը ինք էր որեւէ կարգադրութեան համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ հարաւը, Նոյեմբեր 4ին, ճրթեք բրիտանացի զինուորներ սպաննուած են անձնասպանական ահաբեկի մը ընթացքին, մինչ ամերիկեան բանակը իր ճնշումը կը սաստկացնէ Ֆալուճայի վրայ: Ուրիշ երկու ոճրաւորթերու ընթացքին ալ չորս իրաքցիներ սպաննուած են թակարդ կառքի մը պայթումէն: Առանց Սահմանի Բժիշկներն ալ որոշած են հեռանալ Իրաքէն:

ԵԻՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ փորթուկալցի նախագահը կրցաւ իր յանձնախումբին անդամները նեղկայացնել Նոյեմբերի 4ին եւ սոսկալ 25երու հաւանութիւնը: Պութիլիոնէի քաշուելէն եաք իր աթոռը գրաւեց Արտաքին նախկին նախարարը՝ Ֆրանքօ Ֆրաթինի: 25 երկիրներէն մէկական անդամ կը նշանակեն, նախագահը պաշտօնները կը ճշդէ, ապա Խորհրդարանը կը վաւերացնէ Յանձնախումբը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մամուլին համաձայն Բեսլանի դպրոցին դրամայն ահաբեկիչներէն մէկը (Հիւսիսային Օսէթիա) Ինգուշիոյ ոստիկաններու ոստիկանութեան մաս կը կազմէր եւ իր ձեռքի արտօնագիրը թոյլ կու տար որ երթայ ուր որ կ'ուզէ:

«ՀԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Մնուցդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդարու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե'ս. փակագիծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդարու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԹՄԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐՈՒԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՅԹ

Ա. դասակարգ.- 6էն 8 տարեկան
եւ
Բ. դասակարգ.- 9էն 12 տարեկան
մանուկներու համար
կազմակերպուած՝
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
հովանաւորութեամբ
«ՆԱՑԵԱՅ ՍԻՐՈՎ» ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ
պատասխանատուներուն կողմէ
ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14 ժամը 15.30ին
«Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 rue Jean-Jaurès, փարիզ 8րդ
Դատակազմ՝
Աբթիւր Ա.ՀԱՐՈՆԵԱՆ, Եդուարդ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Լիզ ՍԱՐԵԱՆ, Հայկ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ, Ֆելիքս ՍԻՄՈՆԵԱՆ, Հերմինէ ԵՐԻՑԵԱՆ-ՈՍԿԱՆԵԱՆ, Ստեփան ԵՈՐԿԱՆՃԵԱՆ:
Թեկնածուներուն թիւը սահմանափակ ըլլալով արձանագրութեան վերջին առիթ որոշուած է ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31-ը:
Տեղեկութեանց եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝
01 43 59 67 03 - 01 46 30 64 60
Թիւերուն:
06 66 70 74 17 - 06 32 33 88 00

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Հայ կին մը պատրաստ է խնամք տանելու երախայի կամ տարեց անձի, նաեւ գիշերները:
Հեռաձայնել Անահիտ Սահակեանի.- 06.98.13.67.68

2 VOLS DIRECTS HEBDOS
Paris ➡ Erevan ➡ Paris
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
SABERATOURS
➡ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
➡ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
➡ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
➡ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 2 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AERIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
AUTOMNE 2004

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «ASTRIG»

EVEIL A L'ARMENIEN
Cours Gratuit

L'école de la Croix Bleue, Section «ASTRIG» d'Arnouville-lès-Gonesse, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles attend vos enfants dès l'âge de 4 ans pour l'initiation et l'apprentissage de notre langue maternelle

tous les mercredis de 14h à 16h

dans un contexte agréable, entourés de nos enseignants pédagogues, nous leur ferons aimer notre culture à travers des jeux, chants et activités diverses.

Venez vite nous rejoindre

Section «ASTRIG» :
71 avenue Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01. 39. 90. 63. 89.

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը կը հրաւիրեն հայ գաղութը համեղ «Մանր-ը»ն ճաշակերու, ջերմ մըթնոլորտի մը մէջ: Հասոյթը կը յատկացուի քոյր հայ դպրոցներու օգնութեան:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13, ժամը 20ին
Համազգայինի Դպրոցին սրահին մէջ:
Մասնակցութիւն՝ 20 Եւրօ:
Ապահովելու համար ձեր տեղերը հեռաձայնել՝
06.12.93.09.80 / 06.24.34.53.71
04.91.93.30.89 (առաւօտուն)

□

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Ատաղիկ» մասնաճիւղի տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14.30էն 18
Արնուվիլի «կաուալարենց» սրահը, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի մանուկներու պարախումբին:
Տեղերը վերապահելու համար հեռաձայնել՝
01.39.90.63.89 / 01.39.87.08.73

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ
կը հրաւիրէ
ՌՈՒԲԻՆ ԳԱԼՋԵԱՆ-ը
ներկայացնելու իր պիրքը՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՏՆԵՐ»
մասնակցութեամբ՝
ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-ի
Գիրքի ներկայացում
եւ սահիկներու ցուցադրութիւն:
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 20.30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ.-
17 rue Bleue 75009 Paris

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE — DECEMBRE

Dimanche 11 novembre à 17h
CONCERT
avec les élèves
de Mme Juliette YILMAZIAN
du Conservatoire National de Marseille
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
«ARMENIACA»
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre...)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ԳԻՐՔ» կամ «ԱՐՄԻՆ' ԼԻՎՐ»
ԲԱՑԱՌԻԿ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ–
ՎԱՃԱՌՔ
Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12ին
Alfortville
Espace Culturel «LE 148»
կազմակերպութեամբ՝
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան
գործակցութեամբ՝
Քաղաքին «Մէտիաթէք»ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ
ՃԱՇ–ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
Ա.Տ.Ի.Ս ՀԱՄՄԱՆՏԵԱՆ–ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8–ին

Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon «Renoir»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը պահպանելու համար հեռաձայնել՝
01.44.05.17.77 կամ 01.43.78.57.67 *Թիւերուն:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)

HIVER : 19 AU 26 FEVRIER
ETE : JUILLET ET AOUT

> **Directeurs diplomés BAFD**
> **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01 53 34 12 13

Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 30 NOVEMBRE 2004.

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
DIMANCHE
7 NOVEMBRE
2004
LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

թիւ 307

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.063 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 80e ANNEE — N° 21.063

L'ECRITURE DU MASSACRE

par Chaké MATOSSIAN
Docteur en Philosophie et Théorie de la Communication

Tel est l'objet de l'ouvrage réunissant onze études, édité par Gérard Nauroy chez Peter Lang (Berne, 2004) et intitulé : **L'écriture du massacre en littérature entre histoire et mythe** avec cette précision pour le moins ambitieuse : **Des mondes antiques à l'aube du XXIe siècle.**

Le génocide des Arméniens et le mot même d'Arménien n'y figurent pas alors qu'on aurait pu attendre au moins une référence et, au vu de l'extension donnée par les auteurs au terme «littérature» incluant le discours télévisuel, un article consacré sinon à la littérature (XIXe ou XXe siècle), à la presse ou à la BD, une étude sur le cinéma, par exemple, de Kazan à Egoyan.

Absence frappante et intéressante, comme celle, étrangement dérangeante qui apparaissait dans le livre de Primo Lévi **Les naufragés et les rescapés — Quarante ans après Auschwitz** (Gallimard, «Arcades»). Dans sa préface, celui-ci, qui ne pouvait évidemment ignorer le génocide des Arméniens, écrivait:

«Jusqu'au moment où j'écris, et malgré l'horreur de Hiroshima et de Nagasaki, la honte des goulags, l'inutile et sanglante campagne du Viêt-nam, l'autogénocide cambodgien, les disparus d'Argentine, et toutes les guerres atroces et stupides auxquelles nous avons assisté ensuite, le système concentrationnaire nazi demeure une chose unique, tant par les dimensions que par la qualité. Dans aucun autre lieu ni temps on n'a assisté à un phénomène aussi soudain et aussi complexe: jamais autant de vies humaines n'ont été éteintes en aussi peu de temps, et avec une combinaison pareillement lucide d'intelligence technique, de fanatisme et de cruauté. Il n'est personne pour absoudre les conquistadors espagnols des massacres qu'ils ont perpétrés pendant tout le XVIe siècle en Amérique. Il semble qu'ils aient provoqué la mort de soixante millions d'**Indios** au moins, mais ils agissaient pour leur propre compte, sans, ou contre, les directives de leur gouvernement, et ils étendirent leurs méfaits, en vérité très peu "planifiés", sur un espace de plus de cent ans, et ils furent aidés aussi par les épidémies qu'ils apportaient involontairement avec eux»[1].

Plus loin, Primo Lévi, voulant sans doute insister sur la valeur inaugurale du génocide des Juifs en occultant celui des Arméniens, reprenait une liste de tortionnaires qualifiés d'«imitateurs» :

«Je n'ai pas tendance à pardonner, je n'ai jamais pardonné à aucun de nos ennemis d'alors, pas plus que je ne me sens disposé à pardonner leur imitateurs d'Algérie, du Viêt-nam, d'Union soviétique, du Chili, d'Argentine, du Cambodge, d'Afrique du sud, parce que je ne connais pas d'actes humains qui puissent effacer une faute; je demande justice, mais je ne suis pas capable, personnellement, de me battre à coups de poing ni de rendre des coups»[2].

Pourquoi Primo Lévi refusant de pardonner les imitateurs n'évoque-t-il pas les prédécesseurs turcs? Mieux encore, voulant montrer la communicabilité propre à l'homme, Primo Lévi prend pour exemple le «marin turc» du film d'Antonioni, **Le désert rouge :**

«Dans le monde normal d'aujourd'hui, celui que par convention et par opposition nous avons appelé tout à tour "civilisé" et "libre", il ne nous arrive presque jamais de nous heurter à une barrière linguistique totale: de nous trouver devant un être humain avec lequel nous devons absolument établir une communication, sous peine de mort, et de ne pas y parvenir. Antonioni en a donné un exemple fameux, mais incomplet, dans **Le désert rouge,** avec l'épisode où la protagoniste rencontre dans la nuit un marin turc qui ne sait pas un mot d'aucune langue sauf la sienne, et essaie vainement de se faire comprendre. Exemple incomplet, parce que des deux côtés, même du côté du marin, la volonté de communiquer existe, ou, du moins, la volonté de refuser le contact est absente»[3].

Poursuivant ses pensées sur la communication entre les hommes, Primo Lévi distingue la situation du touriste de celle de l'émigré, accordant une fois encore au Turc un rôle positivement connoté :

«Le cas de l'émigrant italien dans l'Amérique d'il y a cent ans, celui du Turc, du Marocain ou du Pakistanais dans l'Allemagne ou la Suisse d'aujourd'hui, sont à coup sûr plus dramatiques»[4].

Les occultations et les absences sont également une manière de représenter et, en ce sens, l'ouvrage **L'écriture du massacre** nous intéresse, en pouvant nous éclairer sur ce qu'il nous incombe de faire pour que la représentation-présence se trouve dynamisée. Si la visite à Bruxelles le 23 septembre 2004 du Premier Ministre turc, Recep Tayyip Erdogan, n'a pas suffi à éveiller une réaction minimale de la part du Président de la communauté arménienne de Belgique, malgré le récent communiqué de presse de la Fédération euro-arménienne relative au projet de criminalisation de l'affirmation du génocide des Arméniens dans le nouveau code pénal turc et au négationnisme intégré dans les programmes scolaires turcs, c'est que nous acceptons, d'une certaine manière, un assujetissement volontaire au niveau de notre représentativité collective.

Ainsi, le livre **L'écriture du massacre** nous aidera-t-il à voir les voies par lesquelles les massacres se trouvent présentés et représentés, mis en scène par l'écriture et l'image. Nous en proposons donc le compte-rendu.

Partant d'une interprétation cinématographique de l'Odysée, **Le Mépris,** de Jean-Luc Godard, Monique Bile examine le massacre des prétendants dans le texte homérique. La linguistique et l'anthropologie (don et contre-don de Mauss) se trouvent convoqués pour montrer le rôle du festin, celui du chant, des libations, des sacrifices, de l'hospitalité dans le pacte ou le traité qui s'établit entre les hommes ou entre les hommes et les dieux. L'étude rigoureuse et passionnante met en évidence l'attitude négative, antisociale, sacrilège, des prétendants relativement à toutes ces règles sociales et cultuelles. Parce qu'ils enfreignent le code et que la vengence fait partie de ce code, les prétendants doivent être massacrés. Subsiste la question de l'absence de vengeance de la part de la famille des prétendants et de l'absence de compensation offerte par Ulysse, double manque qui empêche les prétendants de s'affranchir de ce statut et les maintient, comme tels, même dans la mort : «Ils resteront à tout jamais des êtres inaccomplis, dans la vie et dans la mort; ils sont d'éternels prétendants» (p.24). Ulysse, quant à lui, semble échapper à la négativité de son geste par la sublimation que réalise Homère en comparant le héros à l'aède, l'arc à la cithare, offrant ainsi, par la voix de Phémios, le chanteur épargné du massacre, la possibilité d'une continuité de l'histoire, d'une victoire de la parole sur la violence.

Sylvie Franchey d'Esperey examine la portée du terme «aristie» qu'elle préfère traduire par «prouesse» et non «exploit» en précisant que les actes héroïques ainsi valorisés «consistent en général à tuer le plus grand nombre possible d'ennemis» (p. 27). L'auteur montrera qu'il s'agit d'une force conservatrice maintenue dans l'épopée mais s'effaçant au cours de l'histoire, au bénéfice de la «pietas», typiquement latine. Le terme «aristie» reste indissociable de «aristos», le meilleur, comme en témoigne, dans l'Iliade, Achille, le «meilleur» des Achéens. Signalant deux problèmes, celui de l'organisation du récit et celui des valeurs morales, l'auteur adoptant la vision de Lukacs selon laquelle l'épopée caracérise une société close, montre qu'Achille choisit la gloire plutôt que la longue vie, que cette gloire résulte du courage dans les combats et que,dès lors, «le massacre ne pose pas de problème en soi» (p. 30). Passant ensuite à l'univers latin, une ville, un empire, S. Franchey d'Esperey voit en l'**Enéide** «l'œuvre originale d'un individu qui a pour but de livrer au public sa conception du monde» (p. 31). L'histoire d'Enée (temps mythique) doit dire le présent (temps de l'énonciation), montrer Auguste, fondateur de Rome. Si, parmi les valeurs morales, le courage au combat n'a pas disparu, il cède le pas à la «pietas» (les bons rapports établis avec les dieux, les parents, la patrie), valeur typiquement romaine, dont, avec la «fides», Stace fera l'éloge tout en introduisant un élément nouveau, le suicide (p. 42). Examinant de près certains passages de l'**Enéide,** S. Franchey d'Esperey met en évidence la négativité qui interfère dans la description des massacres, le «doute et, avec le doute, la modernité» (p. 37), doute renforcé chez Lucain à travers sa dénonciation de la «perversion de l'aristie par la guerre civile» (p. 39). Il s'agirait en somme de montrer dans l'évolution d'un terme le passage de la société close à la société ouverte.

La distanciation prise par rapport à la valeur du massacre semble s'accentuer avec le corpus alexandrin du IVe siècle, analysé par Ingrid Brenez qui assimile toutefois le meurtre (p. 66: celui de Spitaménès par sa femme) au massacre lequel implique tout de même un certain nombre de morts, «un grand nombre, une multitude» comme le met en évidence Gérard Nauroy dans une mise au point du vocabulaire latin relatif au massacre (pp. 74-76). A partir de sa lecture des textes (**Res gestae Alexandri Macedonis** de Julius Valerius, **Itinerarium Alexandri** et **Epitomé de Metz**) I. Brenez remarque la retenue des auteurs, l'amoindrissement du rôle des massacres. Ces derniers se distinguent selon leurs auteurs : massacre civilisateur, fondé en raison, de la part des Grecs et massacre bestial du côté des barbares (question de perspective, comme le soulignera un Pascal) qui, massacreurs ou massacrés restent «en état d'infériorité morale» (p. 64). Si le massacre du côté alexandrin trouve une justification civilisatrice, il ne s'en trouve pas valorisé pour autant et demeure, comme mal parfois nécessaire, rattaché à la brutalité.

La voie semble ainsi ouverte à un idéal de paix que prônera le Christianisme. Gérard Nauroy, dans son étude longue et dense, se propose «d'analyser les formes nouvelles que les idées chrétiennes ont confédéres à la représentation du massacre» en se «fondant sur deux événements devenus des mythes : le massacre des saints Innocents et, ce qui en constitue une sorte de "prototype" dans le judaïsme, le martyre des frères Maccabées» (p. 74). Evoquant le contexte historique de l'insurrection et de la persécution des Maccabées, annonçant de «manière anticipée celui de la persécution des chrétiens par l'Em-

●►

pire romain» (p. 78), l'auteur met en évidence que l'atrocité des supplices vécus par les martyrs justifie l'utilisation du terme «massacre» qui, a priori, implique «un grand nombre de victimes» (p. 78) et permettra à l'épisode héroïque d'acquérir un caractère exemplaire, de donner lieu à une double version (II et IV Maccabées), sous influence de laquelle: «l'histoire du prêtre Eléazar, des sept frères et de leur mère sera lue, mentionnée, récrite, commentée avec ferveur par les premiers écrivains chrétiens, tant grecs (Origène, Grégoire de Naziance, Jean Chrysostome) que latins» (p. 79) ce dont témoignera encore le XVIe siècle. G. Nauroy scrute le texte d'Ambroise de Milan (386) faisant l'éloge des sept frères et de leur mère et montre, à partir du vocabulaire et du style auquel recourt le pasteur chrétien, la mise en place d'une «militia Christi», d'une prise de distance par rapport au modèle juif, la transformation de l'horreur physique du massacre en une «sorte d'extase» (p. 88). Avec Ambroise, le vainqueur et le vaincu : «La victoire des Sept sur Antiochus annonce, voire **incarne** dans la perspective providentielle de l'histoire chrétienne du salut, la victoire des martyrs chrétiens sur les empereurs persécuteurs, triomphe spirituel dans un autre monde mais aussi triomphe temporel de la doctrine chrétienne appelée à se répandre sur terre jusqu'aux confins de l'Inde, là même où le plus glorieux conquérant du paganisme, Alexandre le Grand, avait dû battre en retraite» (p. 86). G. Nauroy étudie ensuite le massacre des saints Innocents par Hérode relaté dans l'évangile de Matthieu qui, par l'absence même de description réaliste, pathétique ou pittoresque du massacre, suscite chez les interprètes une lecture herméneutique. Ainsi l'image du «**puer senex**» ressortit-elle pour faire des innocents le symbole de la victoire du Christ et les révéler comme descendants d'une lignée qui aura su se couper les liens tant avec le judaïsme qu'avec le paganisme. Creusant les textes des contemporains d'Ambroise, G. Nauroy y trouve la même discrétion relativement à la description du massacre et la même mise en avant du topos de la **militia Christi.** Deux exceptions se dégagent toutefois, la première, celle du sermon de Maximin l'Arien dont Nauroy nous offre une première traduction française pour y montrer qu'en vertu du même **topos** déjà repéré, les innocents, loin d'être passifs, sont considérés comme des combattants du Christ. La seconde se trouve chez Prudence qui «rapproche Maccabées et Innocents» (p. 111) et réserve la description du massacre aux Maccabées. En conclusion, les exégètes s'intéressent «à la recherche du sens plus que du sang» (p. 116).

La deuxième partie de l'ouvrage, «De la Renaissance au XIXe siècle» s'ouvre sur le texte d'Alain Cullière, «La Saint-Barthélémy au théâtre — de Chantelouve à Baculard d'Arnaud». Après avoir consacré de longues lignes à donner son opinion peu convaincante sur la différence entre guerre et massacre («Si les guerres sont les tristes paliers de nos civilisations, les massacres sont les méandre de notre barbarie» p.123), l'auteur, s'occupant de la période annoncée dans son titre, déclare étrangement que le massacre présente «quatre caractéristiques», à savoir, 1) la rupture dans l'histoire événementielle, 2) une rupture au niveau des consciences avec l'émergence d'une pensée du contrat social qui apparaît dès 1573, 3) une dimension hystérique et 4) une transformation en mythe dont Voltaire tire sa gloire avec la **Henriade.** In fine, Cullière se souviendra d'une cinquième caractéristique, la sédimentation: «il [le massacre] se dépose dans la mémoire, inerte, devient un sédiment de la couche dure sur laquelle notre humanité se repose» (p.146). L'auteur aborde tard (pp.128-129) la problématique annoncée, celle d'une analyse des deux premières pièces françaises évoquant la St Barthélémy, la première, à visée polémique et catholique, de Chantelouve (1575) et la seconde de Baculard d'Arnaud (1740), plaidant la tolérance. Les deux pièces «évitent toute affabulation en introduisant les protagonistes authentiques» (p. 131) mais «chaque auteur, poursuivant son objectif propre, schématise les faits historiques» (p.133). Les auteurs se distinguent en ce que Baculard «ne prend pas soin d'évoquer les circonstances du drame» et que leurs pièces, on s'en serait douté, «correspondent à des esthétiques différentes et datées» (p.137), celle de Chantelouve s'attachant aux convention horatiennes et celles de Baculard aux règles de la tragédie classique, comme le montre Cullière à travers l'analyse des textes dont il ressort que le massacre de la Saint Barthélémy ne constitue ni un grand sujet ni un bon sujet de théâtre.

L'article de Catherine Bourdieu-Weiss, «Les massacres des guerres de Religion dans l'art» est desservi par le manque de reproductions des œuvres auxquelles elle se réfère et dresse la liste, comme les gravures en couleur de François Hogenberg illustrant le massacre des protestants et le tableau d'Antoine Caron représentant le massacre des catholiques dans le lyonnais, le recueil de gravures de Tortorel et Périssin d'après les dessins de Nicolas Castellin ou le tableau peint en 1836 par Alexandre Evariste Fragonard, **Scène du massacre de la Saint-Barthélémy dans l'appartement de la reine de Navarre,** de même que la médaille et la peinture commandée par Grégoire XIII à Giorgio Vasari pour la «destruction du protestantisme», seule œuvre de commande, selon l'auteur. C. Bourdieu-Weiss donne une description narrative des œuvres répertoriées et son analyse demeure superficielle. Ainsi conclut-elle «En définitive, les représentations dans l'art des massacres perpétrés pendant les guerres de Religion restent peu nombreuses et concentrées dans la peinture, la gravure et la lithographie», affirmant hardiment que «les artistes majeurs du XVIe et du XVIIe s. n'ont produit, a priori, aucune œuvre évoquant les massacres. Les peintures et les gravures les plus connues sont soit anonymes, soit réalisées par des artistes mineurs» (p.161). A moins de considérer Dûrer, Carpaccio ou Poussin et tant d'autres comme des artistes mineurs, ou de prendre à la lettre le titre de leurs œuvres, nous pourrions difficilement lui donner raison.

C'est du reste à la mémoire visuelle, celle des tableaux de Poussin et de «toute la peinture classique française» qui représente «des scènes de batailles ou de massacres, historiques, mythologiques ou bibliques» que Daniel Pister (p.167) assignera la forme choisie par Voltaire pour décrire les massacres. Dans son intéressante étude, l'auteur s'atèle à l'«imaginaire voltairien du massacre» (p.163) et montre, dans les textes de Voltaire, les similitudes dans la description des massacres. Le texte source, s'il peut être l'**Henriade** (1728) s'avère surtout être la Bible dont «il est un lecteur assidu» (p.166) ainsi que la tradition picturale. Scrutant la mise en scène du massacre chez Voltaire, D. Pister y repère l'existence de ce que nous pourrions appeler un négationnisme (il nie l'exécution des premiers martyrs chrétiens par les Romains), cautionne les combats de Catherine II de Russie contre les Turcs et recourt à l'«écriture indirecte du massacre» (p.170). Si les textes prônent le règne de la raison et la nécessité de la tolérance, il n'en véhiculent pas moins une attirance pour la violence, paradoxe bien résumé par l'auteur : «le paradoxe est que cette violence, dénoncée avec tant de force par Voltaire, il la porte en lui. Loin de toujours la stigmatiser, il lui arrive, non pas de l'exalter, mais au moins de sembler se repaître avec une certaine gourmandise des détails des exactions évoquées» (p.173). S'insurgeant contre l'inquisition, il lui dérobe ses méthodes qu'il applique «sur le mode fantasmatique» (p.175), nous dit Pister qui, pour conclure, revient à une pensée plus convenue sur l'auteur de Candide en affirmant que cette écriture du massacre répond à une nécessité de dénoncer le mal omniprésent et permet à Voltaire de surmonter l'effroi, d'exhorter le lecteur «à la vigilance contre tout ce qui menace la dignité de l'homme» (p.177).

A la lecture de la quatrième de couverture annonçant que «Les onze études réunies dans cet ouvrage tentent de réfléchir sur la notion même de massacre et d'en proposer unedéfinition», l'on se demande ce qui justifie la présence de l'article d'Emile Van Balberghe consacré à l'interview de Léon Bloy par Robert Caze (1885), journaliste, pamphlétaire et amateur de duels. L'étude ne concerne en rien les massacres (un duel n'est pas un massacre) et ne s'impose ici que par le fil métaphorique tenu rattachant l'écriture et la caricature au massacre. Le seul élément qui reste intéressant, pour nous, est que l'interview parue dans **Pal** le 4 mars 1885 est illustrée en couverture par un dessin d'Uzès (où Léon Bloy costumé en Turc fume tranquillement sa pipe en contemplant quatre suppliciés placés sur un immense pal sanglant [...]» (p.187). Choix d'image qui, vu l'époque, mérite d'être creusé.

Intitulée «Crises et guerres du XXe siècle» la dernière partie du volume présente une étude «microtextuelle» de Sylvie Freyermuth sur «L'écriture du massacre dans **Les Champs d'Honneur** de Jean Rouaud». L'auteur y repère la double composante de la définition du massacre «tuerie d'un grand nombre de personnes», d'une part, et, d'autre part, «relation qui met aux prises un seul tourmenteur avec un ou plusieurs êtres sans défense». Checune de ces manifestations se trouve caractérisée par «une écriture bien particulière» (p. 208), l'une correspondant au niveau familial, le massacre des lignées familiales poursuivies par le sort et l'autre au niveau collectif, le massacre de la guerre de 1914. Sylvie Freyermuth examine avec soin l'écriture de Rouaud, son rythme, la syntaxe, les allitérations et assonances, la «ponctuation polyphonique» (utilisation des tirets et parenthèses), la manipulation sémantico-syntaxique qui permet au narrateur d'introduire son jugement critique et de poser une barrière entre des univers différents. Le regard critique ou la condamnation de la guerre s'effectue aussi par la narration d'un fait selon des points de vue multiples, faisant parler autant le visage que le paysage (p.222), lui-même «métaphore solidifée du massacre» (p. 224) accueillant, dans sa propre dissolution la dissolution des êtres.

Danièle Henky propose une étude de «l'écriture du massacre dans deux récits contemporains de littérature de jeunesse», à savoir la «mise en récit du génocide rwandais de 1994 faite,pour les enfants de douze ans et plus, dans **Les Héritires du pays des collines** de P. Calame et dans **Souviens-toi, Akeza** de R.-M. Bayle» (p. 232). Procédant d'abord à l'analyse des catalogues des grandes maisons d'édition, l'auteur remarque que la violence des massacres et des guerres se présente dans un monde fictif dans les ouvrages destinés aux plus jeunes alors que le réalisme domine les livres adressés aux «juniors». C'est pourtant sur la structure du conte, sur l'organisation de la légende, que se fonde le récit de P. Calame pour mener ensuite le lecteur vers une autre temporalité, le «basculement dans une temporalité qui n'a plus rien de mythique» (p.238), le bouleversement spatio-temporel : «l'histoire ne se contente plus alors d'être une présentation esthétisée du génocide rwandais, elle devient un témoignage sans complaisance qui relate un conflit d'une rare cruauté» (p. 239) et montre, par les interrogations «béantes» qu'elle laisse, son ancrage dans un moment précis de l'histoire, «la situation d'après-guerre au Rwanda en 1997, date de parution de l'ouvrage» (p. 242). Danièle Henky examine ensuite le livre de Reine-Marguerite Bayle, journaliste engagée dans Handicap International. L'ouvrage connoté par l'édition et la collection («j'accuse») s'ouvre sur une citation de Primo Lévi : «S'il est impossible de comprendre, il est impératif de savoir» (p.243) et multiplie les effets de mise en scène journalistique afin de présenter le texte comme «un témoignage récrit par une journaliste plus que comme un roman-jeunesse». Cependant, «l'organisation soignée du récit, le recours à de nombreux effets stylistiques, la transformation du personnage principal, la résolution finale du récit» conduisent D. Henky à «envisager que l'ouvrage pourrait bien se lire aussi comme un récit initiatique et se plier aux impératifs du genre» (p.245) et à conclure que nous nous trouvons ici, bien mieux qu'avec le livre de Calame qui prétendait y parvenir, devant un conte philosophique.

Dans l'article qui clôture l'ouvrage, «De la médiatisation télévisuelle des massacres», Noël Nel s'interroge sur l'affect télévisuel et analyse le «régime factuel et médiatique d'événementialité» (p. 252) pour montrer que le massacre télévisé est un événement moderne, c'est-à-dire détaché de ses liens à l'histoire et résultant d'une construction complexe : «le massacre télévisuel est une configuration symbolique de l'événement factuel, une construction ni tout à fait contrôlée, ni tout à fait contrôlable» (p.254) qui échappe à l'histoire. Par nature irreprésentable, le massacre se trouve néanmoins représenté et construit par «les régimes scopiques» des médias qui le relatent. Ainsi, Noël Nel rappelle-t-il la relation entre la photo et les camps d'extermination nazis en 1945, première rupture médiatique en fonction de laquelle il propose de penser la «seconde grande rupture, celle du 11 septembre 2001», qui ne se rattache plus au génocide ou au massacre provoqués par ce qu'il appelle, en reprenant sans les questionner des termes idéologiquement très connotés comme celui d'«éthnie», les conflits du «premier type», à savoir les «guerres traditionnelles entre Etats-nations» et les «conflits internes, qui impliquent des belligérants s'opposant au nom de la religion ou de l'ethnie, conflits qui prolifèrent depuis la fin de la guerre froide» (p.256). Le 11 septembre introduirait le «civicide» visant «les valeurs et croyances d'une grande partie de l'humanité, tout en se présentant de façon plus voilée» (p.256). N. Nel souligne, dans le cadre de la mondialisation, l'hypermédiatisation des conflits d'après la guerre froide et les relations qui s'établissent entre la logique médiatique et la logique politico-militaire:«l'information de guerre est aussi arme de guerre, et sa maîtrise devient une arme-clé dans la gestion des conflits» (p.260). Sans donner au lecteur de référence précise des émissions ou reportage télévisuels (alors qu'il le fait pour démontrer d'autres points de son argumentation, comme la question de la «posture énonciative»), Noël Nel se contente de convoquer le cinéma d'Einsentein et la philosophie de Deleuze pour conférer d'emblée à la «monstration» télévisuelle des massacres un pouvoir d'«élévation», la création d'une image-affect dont il convient ensuite qu'elle ne se donne comme telle que par son inscription dans des «lignées iconiques d'emblèmes» (pieta, martyr...) dont les exemples relèvent de la photo de presse et non de la télévision qui joue davantage sur l'attrait du cadavre. L'auteur conclut avec ce qui constitue pour lui le dernier changement dans la scénographie du massacre, l'apparition de Ben Laden sur Al Jazira. Parlant «dans sa grotte de prophète», Ben Laden crée une «stratégie inédite d'intrusion dans l'espace public mondial, pour s'attaquer au cœur du symbolique et accomplir un saut supplémentaire dans l'imaginaire» (p.268).

L'on regrettera donc, en refermant l'ouvrage, qu'aucune étude n'ait été consacrée à la censure ou à l'occultation, aux génocides oubliés (les Indiens, les Armrniens...), refoulés, objets d'une tendance amnésique soigneusement alimentée pour que domine la mondialisation et ses valeurs soi-disant démocratiques exigeant, pour effacer toute trace rouge, la correspondance entre la noirceur de l'encre et celle du pétrole.

---

1) Primo Lévi, *Les naufragés et les rescapés — Quarante ans après Auschwitz*, Paris, Gallimard, «Arcades», 1989, p. 21.

2) Primo Lévi, *Ibid*, p.134.

3) Primo Lévi, *Ibid*, p.87.

4) Prim Lévi, *Ibid*, p.89.

Ch. M.

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆ – 50

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ – 80

ՆՈՐ ԵՐԿ ՄԸ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ՄԷՋ

ԿԱՆԱՉԵԱՆ-ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ «ԱԲԵՂԱՆ» ՕՓԵՐԱՅԻ Ա. ԱՐԱՐԸ

Գրեց՝ **ԲԺ. ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ**

Կը համարձակիմ ըսելու, որ խմբավարերգահան Կարպիս Ափրիկեան հայ ազնուազարմ երաժշտական բնագաւառի սա վերջին կէս դարու ժամանակաշրջանի ընթացքին, անոնակարիկ նուիրումով՝ արժանաւոր չարունակող մըն է իր պաշտելի երբեակ Կոմիտաս – Կանաչեան – Ալէմշահ բարձունքներուն:

Կարպիս Ափրիկեան յամառ ներդրումներով, ոչ միայն իր ստեղծագործական բեղուն գործունէութեամբ հարստացուցած է հայ երգչախմբային կալուածքն ներս եւ քնարական եզակի բնոյթով բարձրորակ մենակներ՝ մնալով միշտ վիպապաշտական սեռի խումբին մէջ, այլեւ ալ աւելի ճոխացուցած է հարուստ մոտիւլասիոններով, քոնթրըփուանթիք ձեւաւորումներով, փիւկի էքսփոզիսիոններով եւայլն, անխաթար պահելով հայկական զասական երաժշտութիւնը՝ հասնելու համար Շուպէրթեան լիտերը յիչեցնող դիտարուեստական երգատեսակի:

Աւելին՝ ան Բարսեղ Կանաչեանի գործերը մեծ համոզութեամբ պատչաճեցուցած է բարձր ճաշակով՝ նուագախմբային կազմի համար, ինչպէս են «Վարդերի հետ», «Շուշօ», «Ուռին», եւլն., զարձնելով ալ աւելի հրապուրիչ, աւելի հարուստ, տալով գեղարուեստական նոր ոլորտ: Եւ վերջապէս Կանաչեանի երգչախմբային գործերուն ամենադեղեցիկ զբաղումը-գործոց «Նանօր»ը, որուն նուագախումբի զմայլելի ընկերակցութեան տարբերակը կը հանդիսանայ մեր զասական երաժշտութեան յաջողագոյն էջերէն մին:

Տաղանդաւոր երաժիչտը լիցքաւորած է հայ երաժշտասէր անհատը, իր ստեղծագործ երեւակայութեամբ, լայնածաւալ կոթողական փրոֆան-օրաթորիօ «Սասունցի Դաւիթի ծնունդը», ըստ Ցակոբ Օշականի դիւցազնավէպին:

Այժմ, մեզի կը ներկայացնէ Բարսեղ Կանաչեանի «ԱԲԵՂԱՆ» օփերայի առաջին արարը, համաչխարհային առաջին ունկընդրութիւն – ստեղծագործութիւնը:

Ինծի «ԱԲԵՂԱՆ» կը համապարփակէ պատանեկութեանս յուշերու տեսարաններու չարք մը: Զափազանց խստապահանջ հիանալի դերասոյց Գասպար Իփէքեանի չունչին տակ, մենք պատանիներս՝ Վանականներու դերերով կը պատրաստէինք Լեւոն Շանթի դասական դարձած «Հին Աստուածներ» թատերդութիւնը: Եւ «ԱԲԵՂԱՆ» մեզի համար մարմնաւորած էր չնորհալի դեղակերտ երիտասարդ ուսուցիչ՝ վաղամեռիկ Բեկլար Նաւասարդեան, զաւակը մեծ հրապարակագիր եւ ազգային գործիչ Վահան Նաւասարդեանի, տիպարով...:

Ա՛ւ այդ, անյապաղ ճչգրիտ գաղափար մը ունենալու մարմաջէն մղուած՝ փափաքեցայ լուսաբանուիլ. նախ նիւթին հեղինակին, պատմական եղելութեանց եւ բնականաբար երաժշտական ընկալումը՝ երաժշտահան Ափրիկեանի յղացած ընդլայնումը եթէ տեղի ունեցած է, ճոխացումը ու համանուագախումբի ծիրէն ներս կատարած նուագադրական նորամուծութիւնները:

Այսուամենայնիւ սխալն ու ճիշդը ստուգելու համար հաճոյքն ունեցայ մտերմական զրոյց մը ունենալ այս համեստ եւ հանրածանօթ երաժիչտին հետ:

Մեր հանդիպման ընթացքին հարց տուի նախ թէ ինչպէ՞ս գտաւ կանաչեանի այս գործը:

Պատասխանեց. «2001 Նոյեմբերին, երբ Մոնրէալ կը գտնուէի ներկայացնելու համար "Սասունցի Դաւիթի ծնունդը", Հայաստանի քրիստոնէութեան 1700ամեակի հանդիսութեան ծիրին մէջ, «Համազգայինի» դասախօսութեանս ընթացքին Տիկին Շաքէ Մինասեան – Տէր Մելքոնեան հանրութեան առջեւ, իր զարմանս բոլորին տրցակ մը յանձնեց ինծի, կանաչեանի ընտանիքին համաձայնութեամբ, որպէսզի վերակազմեմ այս տրցակին մէջ գտնուղ կանաչեանի «ԱԲԵՂԱՆ» օփերան, չէ՛տեղով որ այս երաժշտադրութիւն – փարթիսիոնը միայն մնացած էր կանաչեանի ընտանիքին ձեռքը:

«Փարիզ վերադարձիս մտէն քննելով ձեռագիրները, տեսայ որ չատ մը երաժըշտական յօրինուածքներ կը պակսէին այդ ծրարին մէջ:

«Ապա խնդրեցի Տիկին Սեզա Կանաչեան-Թիւլտիւզեանէն, Բարսեղ Կանաչեանի աղջիկը, որ ինծի իրաւունքը տայ սրբագրելու, փոփոխելու ի հարկին լրացումներով՝ դաշնաւորումներուն եւ նուագախմբագրութեան մէջ: Այս բոլորին համար համաձայն գտնուեցաւ»:

– Որո՞նք են այդ փոփոխութիւնները.

– *«Որպէսզի ունկնդիրը պատրաստեմ այդ ժամանակաշրջանի մթնոլորտին, ստիպուած էի նախքան վարադոյրի բացումը, նախամաս մը, այսինքն օփերայի ներկայացումի ներածական բացումի տեսարան մը գրել, ներկայացնելով զրադաշտական կրօնքի եւ նորամուտ քրիստոնէութեան հակադրութիւնները:*

«Անչուշտ պիտի նկատէք որ ներածական մը պիտի արտասանուի պատմողի մը կողմէ:

«Ժամանակ չունեցայ այս պատմիչին խօսքերը երգով ներկայացնելու ու թողնի Ցակոբ Պալեանի խմբագրած բանաստեղծութիւնը»:

– Նախամասին մէջ ի՞նչպէս կ'արտայայտուիք երաժշտականօրէն:

– *«Այս նախաբանը նկարագրական երաժըշտութիւն մըն է վերոյիչեալ խօսքերուս՝ այսինքն կռապաշտութեան եւ քրիստոնէութեան հակադրութիւններով:*

«Նուագախումբով մեկնաբանուած պարերգէ մը ետք, վարագոյրին եաին, քուրմերը եւ քրմուհիները կ'երգեն արեւի պաշտամունքը, որ կ'ընդմիջուի միչտ վարագոյրի եաին «ԱԲԵՂԱՑ»ին աղօթք-չարականով»:

– Այս բոլոր շարժուն տեսարանները ի՞նչպէս պիտի ներկայացնէիք թրիճիքթէ եկեղեցիին մէջ:

– *«Ինչպէս "Սասունցի Դաւիթի ծնունդը" օրաթորիոն՝ «ԱԲԵՂԱՆ» եւս պիտի ներկայացուի համերգային կատարումով, այսինքն զուրկ թատերական խաղարկութենէ եւ բնոյթով աւելի պատմողական - նարաթիվ»:*

– Միմիայն այսքա՞ն են ձեր ներդրումները այս գործին մէջ:

– *«Ո՛չ: Առաջին արարի ընթացքին կարգ մը մէջբերումներ ըրած եմ, թէ երգեցողական մասին մէջ եւ թէ նուագախմբագրութեան մէջ:*

«Իրրեւ փակում այս առաջին արարին եւ որպէսզի ինքն իր մէջ մէկ արարի ամբողջական ձեւ մը ստանայ, վերջաբանի մը խմաստով, երկինքէն կ'իջնէ աղաչարութիւն մը, փոխ առնուած Սուրբ Աւետարանէն, "երկու տէրանց կարելի չէ ծառայել"...

«Ցիչեցնեմ, որ ունկնդիրը աւելի յըստակ գաղափար մը պիտի ունենայ երբ հետեւի յայտագրին մէջ նչուած հայերէն եւ ֆրանսերէն լիպրեթոյին»:

– Սակայն, ես տակաւին չեմ հասկըցած թէ ո՞վ է իսկական հեղինակը այս աւանդավէպին: Ուրկէ՞ ներշնչուած է կանաչեան:

– *«կանաչեան ազատ պատչաճեցում մը ըրած է Լեւոն Շանթի «Հին Աստուածներ»էն: Եւ նիւթը պարունակող դրական բնագիրը «Լիպրեթօ»ն, թէ կանաչեանի եւ թէ իմ չարադրութիւններն են»:*

– Ե՞րբ պիտի պատրաստէք երկրորդ եւ երրորդ արարները:

– *«Հոս բաւական դժուարութիւններ կը ստեղծուին: Նախ ժամանակս եթէ ներէ եւ յետոյ...»:*

Ափրիկեան չուզեց աւելի առաջ երթալ...

– Արդեօք կանաչեանի եւ ձեր նուագախումբերու կազմը նոյնանմա՞ն են:

– *«Անչուշտ թէ ո՛չ:*

«Շաքէ Մինասեան – Տէր Մելքոնեանի ինծի յանձնած ծրարին մէջ, լարային գործիքներէն զատ, կը գտնուէին միայն սրինգի, քլարնէթի եւ օ-պուայի բաժիններ եւ այս բոլորը ոչ լման: Կար նաեւ դաշնակի բաժին մը՝ երաժշտագրութիւն մը, ընդօրինակուած հաւանաբար ոչ արհեստավարժ անձի մը կողմէ: Այսուամենայնիւ յստակ կ'երեւար համիչ տաղանդը կանաչեանի մեղեդիական գիծերուն, որոնք ինծի իրրեւ հիմք ծառայեցին»:

– Թոռուցիկներէն կը տեղեկանամ, որ օտար մեներգողներու անուններ աւելի շատ են քան հայ անուններ: Ի՞նչ է պատճառը:

– *«Պատճառները զոյգ են: Առաջինը՝ օտար մեծօ-սոփրանօ եւ թէնոր երգիչներու ձայնային հնչականութիւնը աւելի յարմար է իրենց դերերուն մէջ: Արդէն մենք լաւ թէնորներ չունինք ինչպէս որ դուք ալ յաճախ կը մատնանչէք, նոյնիսկ Հայաստանի մէջ: Երկրորդ՝ հայ երգարուեստի տարածման եւ գնահատման կը ծառայէ նաեւ Ֆրանսացիներու մասնակցութիւնը»:*

– Ինչպէ՞ս կը գնահատէք կանաչեան – Ափրիկեան այս գործը:

– *«Ես կը նկատեմ որ չատ բանաստեղծական եւ նուրբ գործ մըն է, որ թերեւս տեղ գտնէ դասական համերգներու մէջ:*

– Համերգի առաջին ունկնդրութենէն յետոյ, բնական վերլուծումս պատրաստելու համար, պիտի խնդրէի ձեզմէ, որ երաժշտագրութեան ձայնանիչերը ինծի ցոյց տայիք եւ ըսէիք թէ ո՛ւր կանաչեան է եւ ո՛ւր միջամտած է Ափրիկեան:

□

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԸ

Ցիսուն տարի առաջ նոր դիմագիծ կը ղգենուր Լոյս-քաղաքի հայկական գաղութը, որ ժԹ. դարու քառասունական թուականներէն սկսեալ գործօն դեր կը կատարէր մշակութային-կրթական դետնի վրայ: Փոքր էր քանակով, սակայն մեծ՝ ոլսկով:

Ներկայ դարու երկրորդ տասնամեակին Փարիզի Հայերը կը բաղկանային մաս մը հարուստ ջոջերէ, մանր առեւտրականներէ, արհեստաւորներէ եւ ուսանողներէ: Ունէին իրենց բարեսիրական, եկեղեցական, քաղաքական եւ երիտասարդական կազմակերպութիւնները սահմանափակ չրջանակի մէջ:

1922 Սեպտեմբերի Իզմիրի ահաւոր աղէտը գաղթականներու իր յարաճուն հոսանքներով կ'ողողէր հայկական Փարիզը, որուն առջեւ կը բացուէին նոր հորիզոններ, լուսաւոր հեռանկարներ:

Շուտով կը կազմուէին հայրենակցական, մշակութային, մարզական եւ երիտասարդական այլ միութիւններ, իրրեւ վահան ինքնապաշտպանութեան – ազգապահպանման:

Առանց չարքին առաջիններէն մէկն եղաւ Սիփան երգչախումբը, որ կեանքի կոչուեցաւ 1923ին հայրենասէր ու անձնազոհ կրթական մշակի մը՝ Սաքօ Ցակոբեանի կողմէ:

Սաքօ ծնած էր Սիմֆերոպոլ (Ղրիմ) եւ միջնակարգ ուսումը ստացած էր Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ: Ուսուցչական պաշտօններ վարած է Սիմֆերոպոլ եւ Եալթայի հայկական վարժարաններու մէջ, այս վերջին քաղաքը պաշտօնավարած չրջանին, երաժշտութեան դասեր առած է Ալեքսանդր Սպենդիարեանէն եւ ատով հմը դրած իր երաժշտական ասպարէզին: Անհուն սէր ունէր հանդէպ հայ երգին, զոր խորապէս ուսումնասիրած էր: Հոգեւին նուիրուած էր երաժշտական արուեստին:

Երիտասարդ երաժիչտը իր կեանքի ընկերուհին՝ վերջերս Ամերիկայէ մէջ հանդուցեալ Մարոյի հետ դործի լծուեցաւ: Շատ կարճ ժամանակի մէջ իրենց չուրջ համախմբուեցան Փարիզի նոր գաղութի մեր երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները (100 հոգի):

Դիւրին չէր երգչախումբ կազմել եւ զայն կանգուն պահել Փարիզի դժնդակ պայմաններուն մէջ: Զկար կանոնաւոր հաւաքատեղի՝ փորձերու համար: Երգչախումբի անդամները բոլորն ալ աչխատաւորներ էին եւ չատեր կը բնակէին փարիզեան արուարձանները: Դժուար էր օրուան խոնջէնքէն ետք փակուիլ սրահի մը մէջ եւ չունչ հատցնել:

Հայ երգի սէրն է, որ անհուն զոհողութեանց յանձնառու կը դարձնէր Սիփանի տղաքն ու աղջիկները: Սաքօ եւ Մարօ իրենց բարեմոյն նկարագրով ու բնաւորութեամբ իրրեւ քոյր եւ եղբայր իրենց խանդաղատանքին ու գուրգուրանքին առարկայ կը դարձնէին զանոնք:

Սիփան չուտով դարձաւ մեր հանդէսներուն գլխաւոր զարդը: Մասնաւորաբար անմահ Կոմիտասի անմահան երգերը նոր կենդանութիւն կը ստանային չնորհիւ երգչախումբին, խանդավառութեան ալիքներ բարձրացնելով հայրենակարօտ հոգիներուն մէջ:

Նոյն այդ օրերուն հայ եկեղեցական երգեցողութիւնը եւ հայկական ձայնագրութեան մասնագէտ երաժիչտ մը՝ պոլսահայ Նշան Սերգոյեան, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցւոյ դպրապետ նչանակուած՝ կը կազմէր դպրաց դաս մը, զոր յետագային կը մկրտէր անզուգական վարպետին՝ Կոմիտաս Վարդապետի անունով:

1931ին Կոմիտասեան Ցանձնախումբը Վարդապետին 60ամեակին առթիւ Մորպոնի մէջ կը կազմակերպէր փառատօն մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին Սիփան եւ Կոմիտաս երգչախումբերը Սաքօ Ցակոբեանի եւ Նշան Սերգոյեանի ղեկավարութեամբ:

Այս առաջին ձեռնարկին բացառիկ յաջողութիւնը խթան մը պիտի ըլլար յառաջիկային զոյգ երգչախումբերը միաձուլելու: Սաքօ Ցակոբեան 1935 Ապրիլին կը մեկնէր Փարիզէն Սան-Փաւլօ (Պրազիլ) իբրեւ տեսուչ տեղւոյն հայ վարժարանին: 1941ին պիտի անցնէր Հիւսիսային Ամերիկա, ուր իբրեւ ուսուցիչ եւ երաժիչտ – խմբավար օգտակար ծառայութիւն պիտի մատուցանէր մինչեւ իր մահը:

1936ին տեղի ունեցաւ Սիփանի եւ Կոմիտասի միաձուլումը, ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, որ մնաց անոր գլուխը մինչեւ 1942:

Այդ թուականին Սիփան – Կոմիտասի ղեկավար նչանակուեցաւ անմոռանալի Գուրգէն Ալէմշահ, Կիլիկիա երգչախումբի հիմնադիր – խմբավարը: Երիտասարդ երաժիչտը հինգ տարի միայն պիտի վարէր միացեալ երգչախումբը, մինչեւ իր վաղաժամ մահը 1947:

1953ը նոր դարձակէտ մը կը կազմէ Սիփան – Կոմիտասի պատմութեան մէջ: Այդ թուականին Աղեքսանդրիայէն Փարիզ կը հասնէր 27ամեայ երաժիչտ Կարպիս Ափրիկեան որ Եգիպտոսի մէջ երաժըչտութեան հետեւելէ ետք Լոյս – քաղաքը կու գար իր ուսումը կատարելագործելու: Ու անմիջապէս կը ստանձնէր երգչախումբին ղեկավարութիւնը:

Իր օրով նոր կենդանութիւն կը ստանար Սիփան-Կոմիտասը, որուն երգացանկը կը ճոխանար նոր երգերով: Երիտասարդ բայց ծախնդիր խմբավարի ղեկավարութեան տակ երգչախումբը կոչուած էր բոլորելու փայլուն չրջան մը: Բացի հայկ. հանդէսներուն բերած իր մասնակցութենէն եւ երգահանդէսներէն, չատ կարեւոր յաջողութիւն մը արձանագրեց 1957ի ամառը, հրաւիրուելով հոգեւոր երաժշտութեան երրորդ համագումարի Փառատօնին, որ տեղի ունեցաւ Փալէ տը Շայոյի մէջ, հովանաւորութեամբ Պիոս ԺԲ. Պապին:

Երկրորդ կարեւոր թուական մը կը կազմէ 1969ի Յունիս 22ը, երբ Երգչախումբը, Վարդապետին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, Փարիզի Սէն Թ'Էօսթաչ եկեղեցիին մէջ տուաւ հոգեւոր եւ ժողովրդական երգերու ճոխ յայտագիր մը, արժանի տուրքը տալով անմահն Կոմիտասին:

Ցիշենք նաեւ, որ երգչախումբը տրամադրուեցաւ ծանօթ երաժիչտներ Վարդան Սարգսեանի եւ Օհան Տուրեանի իրենց երգահանդէսներուն համար:

Իր հիմնադրութենէն կէս դար յետոյ, այսօր տակաւին կանգուն է երգչախումբը, Կարպիս Ափրիկեանի հեղինակաւոր ղեկավարութեան տակ իր յիսնամեակը կը տօնէ:

Ողջունելով իր յիսնամեակը, նորանոր յաջողութիւններ կը մաղթենք Սիփան – Կոմիտասին:

ՀՐԱՆՏ-ՄԱՄՈՒԷԼ

1973, Մայիս 12

LE CREPUSCULE DE LA SCIENCE EN ARMENIE?

par Anahide TER MINASSIAN

Le 5 octobre 2004, l'Académie Royale des Sciences de Suède a décerné le prix Nobel de Physique à trois chercheurs américains spécialistes de la physique des «hautes énergies et de l'électro-magnétisme» pour leurs travaux sur les «quarks», des particules composantes du noyeau de l'atome.

Le 19 octobre 2004, chefs d'Etat ou représentants de 20 pays se sont réunis pour célébrer le 50ème anniversaire de la fondation du CERN (Centre Européen de Recherche Nucléaire). Le CERN est une institution scientifique européenne sans égale dans le monde. Installé à la frontière franco-suisse, occupant un espace de 600 hectares, doté d'un tunnel circulaire de 27 kilomètres et de machines gigantesques installées dans les profondeurs de la terre, le CERN a pour mission de traquer, de piéger et d'étudier les particules élémentaires. Bref d'arracher à la matière ses ultimes secrets. Ici, chaque année quelques 6 500 physiciens du monde entier viennent utiliser durant une période plus ou moins longue les «synchro-cyclotrons» dans lesquels ils font s'entrechoquer des particules à des vitesses proches de la lumière [1]. Eux aussi cherchent à piéger les «quarks» du noyau de l'atome.

Au pire moment de la Guerre Froide, mais à l'écart des conflits Est-Ouest, le CERN a reçu et fait travailler dans ses laboratoires des scientifiques soviétiques de très haut niveau et parmi eux des physiciens arméniens venus de Erévan. Les physiciens arméniens accueillis au CERN ont été des dizaines. Leur présence constamment renouvellée à Genève attestait la qualité de la recherche scientifique en Arménie soviétique. En septembre 1991, à la veille de l'indépendance de l'Arménie, le nombre des physiciens étaient estimés à 10 000. Il est vrai que la majorité d'entre eux travaillaient pour des programmes «militaro-industriels», souvent «top-secret», financés par Moscou. C'était aussi l'époque où l'Arménie, «surindustrialisée», avait 3 600 000 habitants et pratiquait le plein emploi. Les étudiants en sciences, recrutés jusqu'à Tiflis, Stépanakert et Bakou, en fonction de leurs résultats scolaires, étaient généralement formés à l'Institut Polytechnique et à l'Université de Erévan dont l'enseignement était gratuit. Les plus doués étaient envoyés directement dans les instituts prestigieux de Mosccou ou de Léningrad. Le système n'était pas seulement fondé sur les capacités intellectuelles et le mérite des étudiants, il tenait compte aussi de leur comportement dans les rangs des «Komsomols» (Jeunesse communiste). Et si l'enseignement en URSS était fondé sur les principes de «la promotion pour tous et la sélection pour les meilleurs», cela n'empêchait pas les pratiques de corruption et de clientèlisme à l'entrée de l'Université.

A la fin de leur cycle de formation scientifique, les étudiants les plus brillants achevaient leurs thèses dans ces centres de recherches (de véritables villes fermées) comme Akademgorod, en Sibérie, ou Doubna en Russie. Certains y faisaient leur carrière. D'autres, les plus nombreux, revenaient en Arménie où les Secrétaires du PCA (Parti Communiste d'Arménie), Anton Kotchinian (1966-1974) et Karen Démirdjian (1974-1988), persuadés que le développement économique et culturel de l'Arménie, un pays aux ressources naturelles médiocres, dépendait des progrès de la science, des techniques et de l'industrie, pratiquaient une politique d'industrialisation à tout prix [2]. Grâce aux crédits alloués par le Plan quinquennal, ils créaient de nouveaux laboratoires et introduisaient en Arménie des connaissances et des technologies nouvelles. Ils créaient de nouvelles vocations dans un pays où la soif d'éducation révélait une volonté de promotion sociale alliée à un vif orgueil national.

La science s'est développée en Arménie soviétique des années 1930 aux années 1980. Les scientifiques arméniens se sont distingués dans plusieurs domaines. Sous la direction de l'astro-physicien Victor Hampartsoumian (1908 - 1996), qui fut vice-président de l'Académie des Sciences de l'URSS, l'observatoire de Buragan fut inauguré en 1946, à 30 kms de Erévan. Il acquit bientôt une renommée internationale, non seulement pour la puissance de son téléscope, mais pour les hypothèses audacieuses de Hampartzoumian sur la naissance de jeunes étoiles et leur expansion dans l'Univers. Au cœur de Erévan, l'Institut Mérguélian, mobilisa une armée de mathématiciens et de techniciens pour créer des machines calculatrices sur le modèle des machines IBM. Les avancées de l'Arménie furent remarquables dans la chimie des polymères et trouvèrent leur application dans l'industrie des matières plastiques. Enfin les frères Alikhanian, Abraham Issahaki Alikhanov (1904-1970) et Artem Issahaki Alikhanian (1908-1978), deux physiciens géniaux nés à Tiflis, tous deux académiciens couverts de médailles, tous deux de renommée internationale pour leurs travaux sur les rayons cosmiques et sur l'énergie nucléaire, jetèrent les bases, en 1943, de l'Institut de Physique de Erévan (aujourd'hui YERPHY [3]), longtemps familièrement appelé Institut Alikhanian. Situé à Atchapniak, sur la rive droite de Hrazdan, l'Institut devient une ville dans la ville, avec ses vastes bâtiments, ses espaces verts et ses immeubles d'habitation «modernes» destinés aux familles des chercheurs. L'Institut fut doté d'un accélérateur d'électrons, l'un des plus puissants d'Union Soviétique. Parallèlement, deux laboratoires d'études de rayons cosmiques furent établis, l'un sur l'Aragatz (le plus haut sommet de l'Arménie) à 3 250 mètres, l'autre à Nor Amberd à 2 000 mètres. Autour du Département de Physique fondamentale apparurent de nombreux laboratoires de recherche appliquée en cristallographie, biophysique, médecine, cryogénie etc. Dans les années 1960-1970, après le déstalinisation, les frères Alikhanian, amis de Sakharov et de Chostakovitch, jouèrent en Arménie le rôle à la fois de «mécènes» et de «protecteurs» à l'égard des peintres, sculpteurs, écrivains et cinéastes non-conformistes. En 1991, l'Institut de Physique comptait 3 600 employés.

Aujourd'hui, après 13 ans d'indépendance, on assiste à l'effondrement de la science dans la Troisième République d'Arménie. Le plus visible, c'est d'abord l'effondrement des instituts scientifiques. Privés de crédits, de soutien étatiques et de contacts internationaux, les laboratoires sont désertés. Le délabrement des locaux et l'abandon des instruments provoquent une impression désespérante. Aussi désespérantes que les friches industrielles de **Naïrite** (elle fut la plus grande usine de caoutchouc synthétique de l'Union Soviétique) s'étendant sur des kilomètres autour de la station de métro «Kordzaranayin» devenue un désert ouvrier.

Moins visible, mais plus grave c'est la fuite des cerveaux, et le vieillissement du personnel scientifique. Dès 1991, les scientifiques ont répondu aux appels d'offre venus des Etats-Unis, d'Allemagne ou de Grande-Bretagne. En 1993-1994, le grand mouvement migratoire arménien vers la Russie les a portés à Moscou où ils n'ont pas toujours trouvé un emploi correspondant à leurs compétence. A Moscou comme à Erévan ou à Krasnodar, les plus hardis ont renoncé à la science pour se lancer dans le «business». Ceux qui courageusement font des thèses à Erévan dans les laboratoires de l'Institut Polytechnique ou de l'Institut de Chimie générale et Inorganique reçoivent un salaire mensuel de vingt dollars. Vingt dollars, c'est aussi le salaire mensuel de la vingtaine d'employés, tous niveaux confondus, restés à Buragan, dans cet observatoire qui faisait jadis l'orgueil des Arméniens, y compris des Arméniens de la Diaspora. Son actuel directeur, un disciple de V. Hampartzoumian, reçoit quant à lui une mensualité de 30 dollars (complétée par une petite dotation de l'Académie) pour garder les lieux ! Car les machines ne fonctionnent plus et le fameux téléscope de 2 mètres 50 de diamètre dans l'attente des crédits promis par Bruxelles n'a pas pu être rallumé [4]. La situation de l'Institut de Physique (YERPHI) rattaché depuis 1992 au Ministère de l'Industrie et du Commerce, est plus contrastée. En 1999, le nombre de ses employés était tombé à 1000. Aujourd'hui, en 2004, ils ne sont plus que 500 (chercheurs, ingénieurs et techniciens). L'âge moyen se situe entre 50 et 70 ans. Les bâtiments sont fermés ou délabrés. L'accélérateur de particules ne fonctionne plus. Mais un physicien comme Alexandre (dit Choura) Tamanian, l'ardent petit-fils de l'architecte Alexandre Tamanian (1878-1936) le bâtisseur de Erévan, convaincu de la nécessité de conserver à l'Arménie son patrimoine scientifique, entretient depuis des années dans les sous-sol de laboratoire des instruments de physique nucléaire qui ont cessé de servir. Les chercheurs qui continuent à travailler reçoivent, selon leurs propres termes, des «**grants**» (des subventions) octroyés par des institutions publiques ou privées européennes ou américaines. Dans ce cas ils peuvent être engagés dans des projets de recherches d'avant-garde. C'est le cas de la division COSMIC RAY de l'Institut de Physique associée au programme ALICE et ATLAS du CERN [5]. Par ailleurs, même si l'Institut Merguélian joue désormais un rôle de musée, les Arméniens restent performants pour la conception et la production de programmes informatiques. L'Arménie a aussi conservé ses mathématiciens qui participent régulièrement à des colloques internationaux et disent avec humour que pour travailler il suffit d'avoir du papier, un crayon et des cellules grises. Les colloques relativement nombreux sont aussi pour les scientifiques, qu'ils soient expérimentateurs ou théoriciens, un moyen de valoriser leur capital de connaissances, de garder le contact avec le monde scientifique international et d'attirer d'éventuels investisseurs. Il en fut ainsi à Erévan du 7 au 9 octobre 2004, avec les **Enicolopov's Readings,** du nom de feu Nicolaï Enikolopian, un physicien de grand renom à Moscou doublé d'un patriote arménien efficace de l'époque soviétique. Fin septembre, et toujours à Erévan, un autre colloque présidé par A. Abakian, une des sommités actuelles du nucléaire en Russie, concernait l'avenir de la centrale nucléaire de Métzamor. Bâtie à 25 kms de Erévan, comprenant deux unités ouvertes en décembre 1976 et en décembre 1979, cette centrale soviétique de type VVR 440 et de modèle V 230 a assuré l'autonomie énergétique de l'Arménie. Considérée comme moins dangereuse que le réacteur nucléaire de Tchernobyl, elle a été néanmoins fermée par étapes en 1989 (février-mars) après le tremblement de terre du 7 décembre 1988 en Arménie. Pour prévenir des incidents futurs dans une zone de forte sismicité, des travaux de réfection ont été entrepris par la firme française Framatome (1992) avec la participation active de l'ingénieur Jacques Panossian. A la suite de la famine énergétique catastrophique qui a paralysé l'Arménie en 1993-1994 et poussé à l'émigration plus d'un million d'Arméniens, l'unité 2 de la centrale a été réouverte en novembre 1995, avec l'accord de la Russie. Aujourd'hui l'Arménie couvre ses besoins en électricité et en fournit même à la Géorgie et à l'Iran. Mais à la demande de la Turquie et d'autres pays voisins, l'AIEA (Agence internationale d'énergie atomique) de Vienne exige la fermeture de Métzamor. La construction, entre 2005 et 2010, d'une nouvelle centrale nucléaire plus conforme aux normes de sécurité reste problématique. A Erévan, les physiciens arméniens sont unanimes à refuser la fermeture de la centrale dénoncée comme un meurtre économique programmé de l'Arménie.

Si les organisations présidées par Madame Louise Simon et Monsieur Kirk Krikorian ont apporté et continuent à apporter une aide considérable à l'Arménie en termes de réfection du réseau routier, de modernisation des musées, de financement de certains secteurs de l'enseignement et des Arts, si un milliardaire arméno-argentin Eduardo Ernekian a acheté l'aéroport de Zvartnots pour le remplacer, c'est toujours dans la perspective de développer le tourisme en Arménie [6]. Aucune organisation de la Diaspora n'a envisagé de financer la recherche scientifique en Arménie à l'exception du secteur de l'informatique. Sans doute faute de moyens financiers adéquats. Ici, comme en France, l'Etat reste le premier dispensateur de crédits qui se chiffrent en milliards. Encore faut-il que cet Etat ait l'argent et une vision à long terme du potentiel et des besoins de l'Arménie. Aujourd'hui en réponse à la crise de l'Institut de Physique son Ministère de tutelle envisage de vendre au plus offrant l'un de ses grands bâtiments. Il est vrai que tout est à vendre en Arménie, et surtout le parc immobilier du centre-ville de Erévan qui fait l'objet d'une spéculation effrénée et la fortune de quelques uns.

---

1) Vahé Ter Minassian, «La planète CERN», *L'Express*, n° 2781, 18/24 octobre 2004.

2) Une politique de développement industriel qui avait accentué la dépendance économique de l'Arménie par rapport aux autres républiques de l'URSS.

3) Yerevan Physics Institute.

4) Ces renseignements nous ont été communiqués par Ara Krikorian, astrophysicien au Collège de France.

5) Nous devons ces informations à Varoujan Attarian, l'auteur du *Le Génocide des Arméniens devant l'ONU*. Haut fonctionnaire du CERN, il y a terminé sa carrière comme «Auditeur Principal. YERPHI est aussi engagé dans d'autres programmes: TESLA, HEGRA, AUGER etc.

6) A l'Opéra rénové par K. Krikorian, l'UGAB a sponsorisé les représentations d'*Anouche*. Mais comme le faisait remarquer une journaliste locale le prix des places est dissuasif pour la population et 90% des spectateurs sont des touristes.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.064 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21.064

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՈՓ Տ'ԻՎՈՒԱՌ

ԻՆԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսական զօրքը եւ 15 հազար բնակիչները ծանր կացութեան մը մատնուած են կրկին, զլխաւորաբար մայրաքաղաք՝ Ապիճանի մէջ, ուր յարձակումներու թիրախ են Ֆրանսացիք, որոնց բնակարանէն ալ թալանի կը տրուէին եւ կողոպտուները համաւատարած էին: Շաբաթ, Նոյեմբեր 6ին է, որ ամբաձիգ երկու օդանաւեր, Թուսերու կողմէ չինուած եւ որոնց օդաչուները օտար վարձկաններ էին, ռմբակոծած են Ֆրանսական դիրքերը, Պուաքէի նախկին Տէքարթ վարժարանը: Առաջին հաշուեկշիռը ծանր էր. ինը մեռեալ կար եւ 31 վիրաւոր: Բոլորն ալ Ֆրանսա կը փոխադրուէին Նոյեմբեր 8ին, ուր ազգային յուղարկաւորութիւն կը նախատեսուէր զոհերուն համար: Նոյեմբեր 7ին, ի վերջոյ նախագահ Կպակպօ խօսք կ'առնէր եւ հանդարտութեան կոչ կ'ընէր:

ՄԱԿ-ի ուժերուն եւ Ֆրանսական զօրքին դէմ է յարդել տալ Մարքուսիսի խաղաղութեան համաձայնագրերը, որոնք առորագրուեցան փարիզեան չրջանի այդ քաղաքին մէջ 2003 Յունուար 24ին: Ըստ այդ համաձայնագրերուն, իշխանութեան գլուխ կը մնայ նախագահ Կպակպօ, կառավարութիւնը երկխօսութեան կը դիմ ապստամբներուն հետ եւ ապագինում կը կատարուի: Հարցը հոն է որ ապստամբները կը մերժեն դէնքերը վար դնել ցորչափ քաղաքական բարեփոխումներ չեն կատարուիր: Ֆրանսացիներէն զատ կան ՄԱԿ-ի 6240 զինուորներ (Պանկլատէշ, Պէնին, Ղանա, Մարոք, Թոկօ, Սենեկալ), բայց բուն թիրախը կը մնայ Ֆրանսան որ 5200 զինուոր ունի (Լիքորն դործողութիւն): ՄԱԿ-ի հրամանատարութեան տակ լրենց պարտականութիւնն է հակակշռել հրադադարը: Ֆրանսայի դէմ ատելութիւնը այնքան բուռն է, որ Ազգ. Ժողովի նախագահը յայտարարած է Ֆրանս-Էնֆոյէն՝ «Հաւանարար ճամբայ ելած ենք երկար, դժուար պատերազմի մը համար, ճահիճ մը Ֆրանսացիներուն համար, վիէթնամը բան մը չէ բաղդատմամբ մեր ընելիքին հո՛ս»:

Շիրաք անմիջապէս հակազդած էր, Նոյեմբեր 6ին, երբ ռումբեր լինկան Ֆրանսացի զինուորներուն վրայ եւ հրահանգած որ ջախջախուին խնդրոյ առարկայ երկու օդանաւերը, ինչ որ կատարուեցաւ:

Նոյեմբեր 8ին, որոշ հանդարտութիւն կը տիրէր, բայց կացութիւնը միշտ պարթուցիկ էր: Բուն հարցը այն է որ ինչո՞ւ ձախողեցան Մարքուսիսի համաձայնագրերը: Ֆրանսա, որ պաշտպանութեան համաձայնագիր ալ ունի Քոթ տ'Իվուարի հետ որոշած էր միջնորդել փոխանակ վերջ տալու ապստամբներուն գործունէութեան, այն պատճառաբանութեամբ որ «ներքին հարց է»: Այսօր, ոչ մէկ լուծում կը տեսնուի, Ֆրանսա կոչ կ'ընէ որ յարգուին Մարքուսիսի համաձայնագրերը, բայց կը թուի որ այդ ալ չի բաւեր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՇԻՐԱՔ ՑԵՏՔԱՁԱԼ Կ'ԸՆԷ

Ֆրանսական մամուլը, Նոյեմբեր 6ին, կ'արձագանգէր Ժ. Շիրաքի հաւանական

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏՆՕՐԷՆԻՆ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի հրամանագրով Նոյեմբեր 5ին Գարլոս Պետրոսեանի Ազգ. Ապահովութեան տնօրէնի պաշտօնը վերջ գտած է: Ան թէեւ լինք հրաժարած է, սակայն յամառ չշուկներու համաձայն նախագահը ղինք մղած է այդ քայլին: Գ. Պետրոսեան այդ պաշտօնը կը վարէր հինգ տարիէ ի վեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 6/8)

ՕԹԱՆ-Ի ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարը միօրեայ այցով Երեւան գտնուած է Նոյեմբեր 5-ին: Հանդիպումներ ունենալէ ետք նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետին ու այլ դեկավարներու հետ, մեկնումէն առաջ յայտարարած է թէ կազմակերպութիւնը կ'ուզէ կապեր ու յարաբերութիւններ հաստատել Կովկասի երկիրներուն հետ: Ըսած է թէ իր այցը Ռուսաստանի հետ մրցակցութեան նպատակը չի հետապնդեր ու ինք դիտէ թէ Հայաստանի համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Մոսկուայի հետ յարաբերութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹԻ առողջական վիճակին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն հաղորդուեցաւ Նոյեմբեր 8ին եւ ըսուեցաւ նաեւ թէ Պաղեստինեան Իշխանութեան վարչապետը եւ երկու ուրիշ անդամներ որոշած էին ջրնջել նոյն օրը իրենց կատարելիք այցելութիւնը Արաֆաթի: Պատճառը կը նկատուէր Արաֆաթի հինոյ դատապարտումը այդ առընչութեամբ: Ան յայտարարած էր թէ ժեզիրա կայանին որ Արաֆաթը չմեռած աթոռը դրաւելու տգեղ մրցակցութիւն մը կայ եւ փարիզ կու գան Արաֆաթը ողջողջ թաղելու: Բուն ախտաճանաչումը չէ եղած եւ նոյնիսկ արեան թունաւորման խօսք ալ կայ:

ԻՐԱՔի կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ եւ վարչապետը «ստիպողական վիճակ» հռչակած է երկու ամսուան համար, բայց վերջին 48 ժամուան ընթացքին (Նոյեմբեր 5/7) 50 ոստիկաններ ըսպաննուած են կեռիլլային կողմէ: Նոյեմբեր 7ի առաւօտուն ասոնցմէ 21ը տեղն ու տեղը սպաննուած են 200 զինեալներու կողմէ, որոնք դրաւած են ոստիկանատուները, պաղատահէն 200 քմ. արեւմուտք: Նախորդ օրն ալ 26 ուրիշներ սպաննուած էին Սամարա չորս կառքերու պայթումէն: Ստիպողական վիճակը կը վերաբերի ամբողջ երկրին, բացի Քիւրտիստանէն: Միւս կողմէ, Ֆալուճայի վրայ ամերիկեան յարձակումը անմիջական կը նկատուէր Նոյեմբեր 8ին, մինչ քաղաքը պաշարուած է եւ տեղւոյն հիւանդանոցն ալ գրաւուած:

Ա.Լի Ա.ՂՃԱ., որ 1981 Մայիսին փորձած էր սպաննել Պապը, դիմում կատարած է որպէսզի օգտուի այն առաւելութիւններէն, որոնք կատարուած են Թրքական պատժական օրէնսգրքին մէջ, պատշաճելու համար Եւրոպական Միութեան չափանիշերուն եւ ըստ որոնց կրնայ կանխահաս ազատ արձակում վայելել:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ մէջ երկաթուղիի նոր արկած մը եւս պատահած է, երբ Նոյեմբեր 6, ժամը 18.20ին ճեպընթաց մը որ Լոնտոն-Փէտինկթըն դիծը կ'ապահովէր, բախում ունեցած է անցքի մը վրայ կեցած կառքի մը հետ: Ամբողջ ճեպընթացը տապալած է: Վեց մեռեալ կար եւ 61 վիրաւոր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կառավարութիւնը վերջնապէս ճչդեց կապի յաւելումի սակը, որ կը սահմանափակուի 3,8%ի: Այս մասին վճռած էր Հոկտեմբերին, Ռաֆարէնի եւ Սարքոզիի միջեւ, վարչապետը 8,2%ի յաւելում կ'ուզէր, բայց ի վերջոյ տեղի տուաւ Տնտեսութեան նախարարին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, երկու քոյրեր որոնք առեւանգուած էին զինեալ իսլամապաշտներու կողմէ մորթուած են եւ դիակները ալ գտնուած երկրին արեւմտեան չրջանը: Վերջին օրերուն 12 իսլամապաշտներ ըսպաննուած են:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄՆ-ՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՆՑ ՈՒ ՄԵՐ «Ի՞ՆՉՊԷՍ»ՆԵՐԸ

ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութիւնը աւարտեցաւ բաւական սպասելի արդիւնքով մը: Նոյնիսկ եթէ հարցախոյզեր միեւնոյն պահը գրեթէ հաւասար դիրքերու վրայ ցոյց կու տային երկու թեկնածուները, շատ յայտնի էր որ Ձ. Քէրի ըզգայացուցից անակնկալ մը ստեղծելու ոչ մէկ տուեալ ունէր:

Այսօր արդիւնքին հրապարակումէն ետք, զարմանք կը յայտնուի. ի՞նչպէս այդեան միլիոնաւոր ճուէարկեցին մէկուն որ աշխարհի կարեւոր մէկ շրջանին մէջ հաւասարակշռութեան արդէն խախուտ թելերը տակնուվրայ ըրած, ամբողջ ժողովուրդ մը սարսափին ու մահուան բերանը նետած է, յանուն «ազատագրութեան»... Ու վերընտրութիւնը վախն ալ կը բերէ հետը թէ ան կրնայ նոյն անպատասխանատու եւ շահամոլ արկածախընդրութիւնը կրկնել շրջանի այլ երկիրներուն մէջ: Կայ տակաւին դեկավարութեան առաջին չորս տարուան ընթացքին ճառասուն հատոր լեցնելու չափ առատ անոր ձախաւեր արտայայտութիւններուն, սըխալներուն, անհեթեթութիւններուն պարագան. ազդակ մը որ նոյն անձին ճուէարկելէ առաջ արժանապատուութեան զգացումի պէս բան մը պէտք է արթնցըներ ամերիկացի միջին խաղաքացիին մէջ:

Սակայն ինչպէս ամէնէն իրապաշտ վերլուծումներէն մէկով ըսուեցաւ, պարզըւած երեւոյթին զարմացողը իր մօտ պէտք է փնտռէ «ծուռ»ը: Ամերիկեան ընկերութիւնը բաղկացնողներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, ինչպէս որեւէ երկրի մէջ, իրեն նմանող նախագահ մը ունենալ կ'ուզէր, բոլորովին անտարբեր Իրաքի, Պաղեստինի կամ Քիւրտիստանի մը մէջ անցած դարձածէն: Արդէն չափազանցութիւն չէ ըսել թէ այդ տեղեանութիւնները ո՛չ իրենց բաղաքական, ո՛չ ռազմավարական յատկանիշով բան մը կ'ընեն այդ մեծամասնութեան որմէ թերեւս միայն փոքր տոկոս մը կրնայ բարտէսին վրայ ցոյց տալ Պաղտատի, կամ Գազայի գօտիին տեղը...:

Այդ նոյն մեծամասնութեան չափանիշերը –ո՛չ միայն նախագահ ընտրելու– կրնա՞ն զարմացնել, երբ նոյնիսկ ամերիկացի ընկերաբան-մտածող մը թուական հետեւեալ յատկանիշերը տուած է անոր առընչութեամբ. «Ամերիկացիներու 48%ը կը հաւատայ թէ ԱՄՆ-ը Աստուծոյ յատուկ պաշտպանութիւնը կը վայելէ. 58%ին համար պետութեան ուժը հիմնըւած է ժողովուրդին կրօնական հաւատիին զօրութեան. 45%ը փոխանակ Ցեղաշրջումի տեսութեան, կը հաւատայ ստեղծումի տեսութեան. 40%ը կը հաւատայ թէ աշխարհի վախճանը հետեւանքը պիտի ըլլայ Ցիսուսի ու հրիստոնէութեան հակադրուողներու պատերազմին. 45%ը կը հաւատայ թէ Ցիսուսի երկրորդ գալուստը տեղի պիտի ունենայ իրենց ապրած շըրջանին. 82%ը կը հաւատայ դրախտի գոյութեան, իսկ 63%ը վստահ է թէ ինք դրախտի յետագայ բնակիչ մըն է» եւլն.:

Աւելորդ չէ մատնանշել թէ խնդրոյ առարկայ հաւատիները կը պատկանին մեծամասնութեան եւ ոչ դեկավար դասուն որ բաւական շեշտ գիծով մը բաժնըւած է առաջինէն: Ու ո՛չ ոք կրնայ ուրանալ, յատկապէս Նոյեմբեր 2ի արդիւնքէն ետք, թէ այս դասուն բոլոր շրջաններու մեծագոյն յաջողութիւնը երանելիներու նման մեծամասնութիւն կերտելուն մէջ կը կայանայ:

Վաստակ մը -երկարատեւ ու լաւագոյն կերպով ծրագրուած- որ տուած է իրմէ ակնկալուած արդիւնքը, հիմնապէս անգօրացնելով բոլոր «ինչպէ՞ս»ները:

Անոնցմէ, այդ «ի՞նչպէս»ներէն մաս մը կը յամենայ սակայն մե՛ր իրականութեան մէջ: Ի՞նչպէս քացատրել այն նեղմիտ, կոյր փարումը Քէրիի եակատին, զոր արտայայտեցին ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւնները, գլխաւորութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին: Այո՛, ճիշդ է որ ան իրարմէ շռայլ խոստումներ ըրաւ մեր բոլոր ակնկալութիւններուն ուղղութեամբ: Բայց այդ շռայլութեան աստիճանը արդէն չէ՞ր մատներ իրական յանձնառութենէն սար ու ձոր հեռաւորութիւն: Մնաց որ 2000ի թեկնածու Պուշն ալ խոստացած չէ՞ր: Ի՞նչ բան կ'արդարացնէր տասն անգամ փորձուած խարկաճիը նորոգելու յամառութիւնը: Մանաւանդ երբ ո՛չ մէկ լուրջ վերլուծումի կը դիմանար Քէրիի յաղթանակին յոյսը: Լռութիւնը, ձեռնպահութիւնն ալ մարդկային կեցուածք են ի վերջոյ:

Ինչպէ՞ս պիտի դարմանուի բաղաքական այս աստիճանի տհաս մօտեցումը, որպէսզի սխալին հետեւանքները կարելի չափով թեթեւ կշռեն մեր այսօրուան ու վաղուան իրականութեան մէջ:

Աղօթելո՞վ արդեօք, սպասելով Քրիստոսի երկրորդ գալուստի՞ն որպէսզի վերջապէս արդարութիւնը յաղթանակէ, թէ բոլոր սխալներն ու ճիշդերը հասցէագրելով ստոյգ դրախտին ուր հրեշտակներ, հրեշտակապետեր բաւական ժամանակէ ի վեր խնդալէն կը ճաթին, չես գիտեր ինչո՛ւ...

Թ. ԱՐՓԻ

ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՏԻՊԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՎՆԱՆԵԱՆԻՆ ՇԻՆԱԾ, ՊԱՀԱԾ, ԱՆԻՒՆ ԿԵՐՏԱԾ ԴՊՐՈՑԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՁԺՄԷԱԿԱՆ

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՔ

Կաղապարամոլութեան ախտէն մինչեւ յետին բջիջը վարակուած մեր իրականութիւնը այնքա՛ն արժեզրկած է որակումները, սահմանումները որ երբ առիթը կը ներկայանայ իսկական արժէքի մը մասին արտայայտուելու, մարդ յանկարծ բառամթերքի սովի մը դէմ յանդիման կը գտնէ ինքզինք: Շատ անգամ բարեմտութեամբ, աւելի յաճախ անգիտութեամբ չռայլուած վերագրումներու, ածականներու բանակը մաշած, ժանգոտած զինամթերքի պէս կը յայտնուի. չես գիտեր ի՛նչ ձեւ գտնես, ի՛նչ բառերով պատմես ապրումները, տպաւորութիւնները որոնց մեկնակէտը «հայկական դպրոց» ընդհանուրին պատկանող չատ եզական հաստատութիւն մըն է:

Ան կը գտնուի Նիւ Եորքի Ղրացի քաղաքին՝ Նիւ Ճըրզիի մէջ: Կը կոչուի Ցովնանեան վարժարան: Հոկտեմբերեան արեւոտ օր մը երբ այցի կ'երթայի հոն, վստահ էի թէ օրը սահմանուած էր լեփ լեցուն ըլլալու. բայց մտքէս չէր անցներ որ մօտ ամիս մը ետքն ալ այդ այցին տըպաւորութիւնը ոչինչով պիտի տկարանայ իսկական արժէքի մը մասին արտայայտուելու, մարդ յանկարծ բառամթերքի սովի մը դէմ յանդիման կը գտնէ ինքզինք: Շատ անգամ բարեմտութեամբ, աւելի յաճախ անգիտութեամբ չռայլուած վերագրումներու, ածականներու բանակը մաշած, ժանգոտած զինամթերքի պէս կը յայտնուի. չես գիտեր ի՛նչ ձեւ գտնես, ի՛նչ բառերով պատմես ապրումները, տպաւորութիւնները որոնց մեկնակէտը «հայկական դպրոց» ընդհանուրին պատկանող չատ եզական հաստատութիւն մըն է:

Ան կը գտնուի Նիւ Եորքի Ղրացի քաղաքին՝ Նիւ Ճըրզիի մէջ: Կը կոչուի Ցովնանեան վարժարան: Հոկտեմբերեան արեւոտ օր մը երբ այցի կ'երթայի հոն, վստահ էի թէ օրը սահմանուած էր լեփ լեցուն ըլլալու. բայց մտքէս չէր անցներ որ մօտ ամիս մը ետքն ալ այդ այցին տըպաւորութիւնը ոչինչով պիտի տկարանայ իսկական արժէքի մը մասին արտայայտուելու, մարդ յանկարծ բառամթերքի սովի մը դէմ յանդիման կը գտնէ ինքզինք: Շատ անգամ բարեմտութեամբ, աւելի յաճախ անգիտութեամբ չռայլուած վերագրումներու, ածականներու բանակը մաշած, ժանգոտած զինամթերքի պէս կը յայտնուի. չես գիտեր ի՛նչ ձեւ գտնես, ի՛նչ բառերով պատմես ապրումները, տպաւորութիւնները որոնց մեկնակէտը «հայկական դպրոց» ընդհանուրին պատկանող չատ եզական հաստատութիւն մըն է:

Ան կը գտնուի Նիւ Եորքի Ղրացի քաղաքին՝ Նիւ Ճըրզիի մէջ: Կը կոչուի Ցովնանեան վարժարան: Հոկտեմբերեան արեւոտ օր մը երբ այցի կ'երթայի հոն, վստահ էի թէ օրը սահմանուած էր լեփ լեցուն ըլլալու. բայց մտքէս չէր անցներ որ մօտ ամիս մը ետքն ալ այդ այցին տըպաւորութիւնը ոչինչով պիտի տկարանայ իսկական արժէքի մը մասին արտայայտուելու, մարդ յանկարծ բառամթերքի սովի մը դէմ յանդիման կը գտնէ ինքզինք: Շատ անգամ բարեմտութեամբ, աւելի յաճախ անգիտութեամբ չռայլուած վերագրումներու, ածականներու բանակը մաշած, ժանգոտած զինամթերքի պէս կը յայտնուի. չես գիտեր ի՛նչ ձեւ գտնես, ի՛նչ բառերով պատմես ապրումները, տպաւորութիւնները որոնց մեկնակէտը «հայկական դպրոց» ընդհանուրին պատկանող չատ եզական հաստատութիւն մըն է:

աւելի մօտը հակայ կազային մոլորակին - հեռաւորութիւն զոր խորաչափը պիտի չկարողանայ կրկին էրականացնել մինչեւ իր առաքելութեան աւարտը – անկէ առնելով աննախընթաց յստակութեամբ պատկերներ որոնք կը ներկայացնեն նշանաւոր օղակները Երեւակի, Երկրորդ եւ վերջին անգամ անոնց մէջէն սուրալով հեռանալէ առաջ: Ներկայիս խորաչափը չորս տարի ունի, մոլորակը, իր օղակները եւ իր արբանեակները մանրազնին քննելու համար եւ այսպէսով փորձել թափանցելու անոնց գաղտնիքին:

Երեւակը արեգակնայինն համակարգին մաս կազմող ինը մոլորակներէն վեցերորդն է արեւէն իրենց հեռաւորութեան կարգով. այսպէս՝ Փայլածու-Մէրքիւր, Արուսեակ-Վէնիւս, Երկիր-Թէր, Հրատ – Մարս, Լուսնթաղ – Ժիւփիթէր, Երեւակ-Սաթիւրն, Ուրանոս-Իւրանիւս, Սեւ մոլորակ - Նեփթիւն եւ Պղատոն – Փլիւթոն:

ԻՆՉՊԷՍ ԲԱՐԵԼԱԻԵԼ ՄԻՏԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ ՁՈՐՍ ՇԱԲԱԹԷՆ

Ահաւասիկ չորս չաբթուան ուղեցոյց մը որ կը ձգտի լաւագոյն ուղղութիւնը տալ ձեր սրտին առողջութեան: Ընդհարկէ, լաւ հետեւեալ փոքր փոփոխութիւնները շաբաթներու ընթացքին, վստահ ենք որ պիտի կարողանաք զգալիօրէն բարելաւել ձեր սրտի առողջութիւնը:

Ա. շաբաթ

Մննդառութեան մէջ զգուշացէք չափազանցուած քանակութիւններէ. ձեր տան մէջ նախընտրեցէք կրճատուած ճաշարաններ, իսկ ճաշարանը եթէ կարելի է պարզ մը խնդրեցէք ձեր բաժինէն աւելցած մասը ձեր հետ տանելու համար:

Փորձեցէք ամէն օր պտուղ մը ուտել: Առօրեայ մանր գնումներու համար նախընտրեցէք քալել, այցելելով ձեզի ամենամօտիկ վաճառատունը այս նպատակաւ: Օգտագործեցէք ձեր դրացիներուն հետ բացօթեայ փողոցի հանդիպումները չարդիարատելու համար: Ջանացէք թուլացնել ձեր մարմինը եւ հանդարտեցուցէք ձեր ջիղերը: Ձգտելու նպատակաւ խաղաղութիւն ներշնչող երաժշտութիւն ունկնդրեցէք: Եթէ ծխող էք՝ հակածխախոտային պայքարի պատրաստուեցէք: Ընտրեցէք թուական մը երբ մեկնակէտ:

Բ. շաբաթ

Սպառեցէք աւելի շատ քանակութեամբ ձուկ, ինչպէս լոսոզի – սոմոն, թիւնոս – թոն կամ կարմրախայտ – թրիւիք: Ձուկերը իրենց պարունակած օմեկա – 3 ճարպաթթուներով կ'ապահովեն սրտի առողջութիւնը: Թեթեւցուցէք ձեր ապրանները. սրտին համար աւելի առողջարար իւղեր գործածեցէք ինչպէս ձէթը, իսկ քացախիւղի խառնուրդին մէջ աւելցուցէք մէկ երրորդ համեմատութեամբ անանասի կամ նարինջի հիւթ: Մոռցէք վերեւակ դործածելը կամ մեքենական սանդուխները, հետեւտն մաղցեցէք աստիճանները: 25 աստիճանէն սկսեցէք, հետզհետէ աւելցնելով աստիճաններուն թիւը: Հանդարտ ապրելակերպ մը որդեգրեցէք, առօրեայ յարաբերութիւններ մը չափեցէք բարեկամի մը, ազգականի մը կամ ընտանեկան բժիշկին եւ կամ եթէ ունիք՝ տանեցէք քահանային հետ: Օրական գոնէ կէս ժամուան այս կարգի պրոյցներ ունենալը ձեր տրամադրութիւնը բարեբաւելու, ջղապիրկ վիճակէ մը ձեզ դերծ պահելու կը ծառայեն:

Պահպեցուցէք ձեր ծխիկներուն թիւը եւ պատրաստուեցէք նախապէս ճշդուած վերջնական թուականին:

Գ. շաբաթ

Առողջապահական բնոյթ ներկայացնող նախաճաշ եւ ճաշերու համար պատրաստութիւն տեսէք: Առատ պտուղ եւ բանջարեղէն, խաղող եւ եղիպտացորեն դնեցէք: Կաթ խմելու վարժուեցէք: Նախաճաշի ընթացքին կաթին քով անպայման պըտուղ եւ մեղր պահեցէք: Նաեւ սոժային փրոթէինի, կոպատի իւղ կամ «է·» կենսանիւթ պարունակող սերմ. բոլորն ալ անհրաժեշտ են սրտի առողջութեան համար:

Շատ քալեցէք եթէ հանրային փոխադրամիջոցները կը գործածէք, ձեր հասնումի կէտէն մէկ, կամ երկու կայք առաջ իջէք, մնացեալ ճամբան հետիոտն ամբողջացնելով: Ջանացէք վերահսկումի տակ առնել ձեր ջղապրկումը: Հանդիպումներ կազմակերպեցէք բարեկամներու հետ եւ զուարճացէք իրենց հետ:

Վերջապէս վճռեցէք ապրիլ առանց ծըխախոտի. ձեր որոշումը հաղորդեցէք ձեր անմիջական չրջանակին եւ ընտանեկան անդամներուն, ի հարկին օգնութիւն խնդրելով իրենցմէ:

Դ. շաբաթ

Դուք ձեզ մի մեղադրէք եթէ փոքր ինչ անուշադրութիւններ կամ անկանոնութիւններ ունեցաք ձեր սրտի առողջապահութեան նկատմամբ: Գիտցէք որ սրտի առողջութեան համար ամենակարեւորը ընդհանուր առմամբ հաւասարակշռուած կենցաղակերպ մը ունենալն է:

Խնամեցէք եփելու ձեր սովորութիւնները: Գործածեցէք ջրածինէ զուրկ կակուղ բուսական իւղը: Եղէք զգօն: Բարեկամի մը ընկերակցութեամբ եթէ կարելի է օրական 30 վայրկեան ֆիզիքական զբօսնութիւն փորձեցէք:

Հանդարտեցէք, միշտ նկատի ունենալով հանդարտութեան նպաստը սրտի առողջութեան: Ընտրեցէք ձեր նախասիրած գործունէութիւնը՝ ինչպէս օրինակ հեծանիւ, լող, չմչկում, դահոյկ, եւլն.: Միեւը վերջնականօրէն դադրեցուցէք, ամէն օր խորհելով ծխելը դադրեցնելու բանաւոր պատճառներուն մասին:

Ս. Շ.

Հոկտ. 30

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՍՈՒԲՀԱՆԴԱԿ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Դէպքերու անընդմէջ յաջորդականութեան մէջ քիչ մը այժմէականութիւնը կորսնցուցած ըլլալ կը թուի Կիպրոսի Մեղսոնեան վարժարանի փակումին լուրով ստեղծուած խուճապը: Թէեւ ո՛չ փակումին որոշումը տուողները, ոչ ալ ընդդիմադիր խումբերը –աչակերտ, նախկին աշակերտ, տնուց միութիւններ, նաեւ կիպրական իշխանութիւնները –, իրենց կեցուածքներէն հրաժարելու մասին լուր հաղորդեցին: Հարցին վերջին զարգացումը Մելգոնեան բարերար եղբայրներու ընտանիքէն եղբօրորդիի մը յայտնութիւնն էր («Ծառայ», Սեպտ. 16)· ան նոյնպէս կ'ընդդիմանար հաստատութեան փակումի որոշումին, հակադրուելով ՀԲԸՄ-ի վարչական մարմնին:

Հոկտեմբեր 29ին համացանցի վրայ հրապարակուեցաւ անոր, Ժագ Մելգոնեանի ստորագրած մէկ նամակին պատճէնը· նամակը ուղղուած է ՀԲԸՄ-ի նախագահ Պերճ Սեդրակեանին: Նախ զարմանք կը յայտնուի վարժարանը փակելու որոշումին որ «այնքան մտահոգութիւն պատճառած է ամբողջ աշխարհի հայութեան, կիպրական իշխանութիւններուն եւ կասկած չկայ որ հաճոյքի աղբիւր եղած է թրքական իշխանութիւններուն»:

Ժ. Մելգոնեան կը դրէ թէ փակումի որոշումը մեծ տխրութիւն պատճառած է իր ընտանիքին ու ՀԲԸՄ-ի նկատմամբ հաւատքը, վստահութիւնը խորտակած: Բուն ըսածը այն է որ 1925-26ին Գահիրէի մէջ ստորագրած կտակով Կարապետ Մելգոնեան ՀԲԸՄ-ին տուած չէ դպրոցը փակելու որոշումի մը լիազօրութիւնը, ոչ ալ անոր կարուածները ծախելու, եկամուտը այլ նպատակի յատկացնելու: Կը չեշտէ նաեւ թէ ընտանիքը ամբողջովին դէմ է դպրոցին փակումին մխտող օրեւէ քայլի: Ապա հարց կու տայ թէ փակելու որոշումը հիմնելու առիթ տուող կտակի ուրի՞շ օրինակ մը տնի ՀԲԸՄ իր տրամադրութեան տակ:

Որպէս Մելգոնեան ընտանիքին ներկայացուցիչը, Ժ. Մելգոնեան կը պահանջէ որ ՀԲԸՄ-ը 15 օրուան ընթացքին ներկայացնէ պատճէնը Մելգոնեան կտակին ուր նշուած է թէ ինչ է միակ կտակատարը, ինչ որ իրաւունք կու տայ որեւէ որոշումի:

Նամակը կ'աւարտի այն նչումով որ Մելգոնեան ընտանիքը իրեն կը վերապահէ հարցին մասին օրինական հետապնդումի բոլոր իրաւունքները:

ՀՈՂՎԱՐՏԻՔ

ՎԱՐԴԱՆ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի հայ գաղութին համեստ բայց հաւատարիմ ծառայողներու բանակէն ղինուոր մը եւս՝ Վարդան Տէր Կարապետեան իր մահկանացուն կնքեց, քիչ մը աւելի նօսրացնելով շարքերը անոնց որոնք ապրեցան եւ ապրեցուցին հայութիւնը իր աւանդական արժէքներով:

Հոծ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իր աւագ սարկաւագին յուղարկաւորութեան, Հոկտեմբեր 27ին, վկայելու համար արժանի երախտագիտութիւն մը: Ս. Բարդուղիմէոս Նախագահեց Հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Վրդ. Յովհաննեան չրջապատուած Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեանէ եւ Սարգիս Ա. Քհնյ. Թաշճեանէ: Այս վերջինը իր ծուխի՝ Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ անունով յայտնեց վշտակցութիւններ եւ ընդգծեց Վարդան Տէր Կարապետեանի օրինակելի ծառայութիւնը հայ եկեղեցւոյ: Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, որ յաճախ ծիսակատարութիւններուն զայն ունեցաւ իր կողքին, ոգեկոչեց ննջեցեալին երկար տարիներու պիտակից յանձնառութիւնը, նուիրումը, տրամադրելիութիւնը, ծառայասիրութեան ոգին: Եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդին անունով Ֆրետերիք Տէրտէրեան, Ֆրանսերէնով, գծեց Վարդան Տէր Կարապետեանի արժանիքները եւ կատարած աշխատանքին կարեւորութիւնը:

Վարդան Տէր Կարապետեան քառասուն եւ աւելի տարիներու վաստակ մը ունի Հայ Առաքելական Եկեղեցիին ներս, որպէս դպիր, որպէս սարկաւագ: Ծառայեց նախ Պուէնոս Այրէսի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ ապա Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Երկար տարիներ եղաւ պատասխանատուն եւ վերակեցուն Պոմոնի եկեղեցիին կից սրահին: Մասնակցեցաւ գաղութի հասարակական կեանքին: Ներկայ եղաւ հոն ուր ազգային արժանապատուութիւնը կը պահանջէր:

Վարդան Տէր Կարապետեան ծնած էր 1927ին Մարթիկ քաղաքը (Պուէ - տիւ - Ռոն) կանուխէն ընտանիքը հաստատուած է Մարսէյլ: Խարբերդցի հօր և էրզրումցի մօր զաւակ, դաստիարակուած էր հայրենի բարքերով, տոգորուած էր ընտանեկան սրբութիւններով: Մասնաւոր սէր եւ յարգանք ունէր հանդէպ բոլոր նուիրական սկզբունքներուն, այլ մանաւանդ Հայ Եկեղեցւոյ, իրերօգնութեան եւ ազգային որեւէ ծառայութեան: Անդամներէն էր սերունդի մը որ օտար ափերու վրայ արձագանգ տուաւ հեռուէն, պատմութենէն եկող ձայներու եւ կոչերու, իմաստ եւ բովանդակութիւն տալով իր հայ մարդու կեանքին:

Բնաւորութեամբ ազնիւ, յարգալիր, համեստ, նկարագրով պարզ, խոնարհ, պարկեշտ, խառնուածքով վայելուչ, պատշաճող, չափաւոր, Վարդան Տէր Կարապետեան միշտ ընդառաջ գացած էր իրեն եղած խնդրանքներուն եւ յանձնարարութիւններուն: Իր մեկնումովը Հայ Եկեղեցին կը կորսնցնէ հաւատարիմ ծառայող մը, եւ հայ գաղութը՝ գիտակից անդամ մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

«Ի ԲԱՑ ՑԻՆԷՆ ԴԵՍՊԱՆ ՀԵՐՋՈՒԱԾՈՂԱՑ»

Պատրիարքը կատաղած էր եւ չէր ուզեր մտդ լսել: Սկսաւ Տիւզեաններու դէմ լուսանք տեղացնել: Երուսաղէմական Պօղոս վարդապետի էջմիածին երթալէն վերջ լսած էր թէ կ'ուզէին զայն Պատրիարք ընտել: Այս անգամ սկսաւ զայրացած հալածել երուսաղէմական վարդապետները: երբ առնցմէ Գրիգորիս վարդապետ բողոքել փորձեց, զինք կարգազուրկ հռչակեց:

Կարգազուրկ Գրիգորիս վարդապետ չունէը առաւ Սկկիւտար նախկին Պատրիարքին մօտ եւ անոր մէջնորդութիւնը խնդրեց:

- Դուն հոգ մի ըներ զաւակս, ըսաւ Յովհաննէս եպիսկոպոս: Ես Ցարութիւն Պէզճեան հոս կը կանչեմ եւ քու գործդ անոր կը յանձնեմ:

Յովհաննէս նախկին Պատրիարքը Պէզճեանէ խնդրեց որ իր կողմէ երթայ Աբրահամ Պատրիարքի եւ վարդապետին համար բարեխօսէ:

- Սիրով Սրբազան հայր, ըսաւ Պէզճեան, վաղը իսկ կ'երթամ ձեր բաղձանքը կատարելու:

Յաջորդ օրը Պէզճեան Պատրիարքարանն էր, եւ լուր կը ղրկէր Աբրահամ Պատրիարքին որ կ'ուզէր զինքը տեսնել քանի մը վայրկեանի համար: Պատրիարքը ջղայնացած էր դարձեալ: Կը ջղայնանար Տիւզեաններուն որ վարժապետը պահելով իր մեքենայութեան արգելք եղած էին: Ուստի երբ եկան իրեն լուր տալու թէ Պէզճեան կ'ուզէ իրեն ներկայանալ, իր աչխատութեան սենեակին բացդրան մօտեցած պոռաց պաշտօնեային երեսին այնքան բարձր որ Պէզճեան դուրսէն կը լսէր·

- Կաթոլիկներու այդ ծառան թող կորսըվի:

- Ի՞նչ ըսենք Սրբազան հայր, հարցուց կրկին պաշտօնեան զարմացած:

- «Ի բաց չինէն դեսպան հերձուածողաց,» պոռաց Պատրիարքը:

Պէզճեան Տիւզեաններու գործակից էր, ուստի հերձուածող կ'անուանէը Տիւզեաները իրենց կաթոլիկութեան համար եւ կ'անարգէր Պէզճեանը առանց մրակաս պատճառի:

Գազազ Արթին հպարտ մարդ էր: Պատլաստ մուտք գործելէ վերջ շատ աւելի անհոգ էր իրեն հանդէպ պէտք եղած յարգանքը ցոյց չտուողներուն դէմ: Ուստի անմիջապէս հեռացաւ Պատրիարքարանէն եւ վտիտ Պատրիարքին հակառակորդ Աբրահամ Պատրիարքը պաշտօնանկ ընելամիրան ալ հոն էր: Խորհրդակցեցան Աբրահամ Պատրիարքը պաշտօնական ընելու մասին: Գոլեան թշնամիներու մեծադոյնը չհասած էր յանձին Պէզճեանի:

Դժուար չէր պաշտօնանկ ընել Պատրիարքը, քանի որ հաստատուած զեղծում մը կար մէջտեղը եւ ամէն օր նոր դէպքեր կարելի էր գտնել իր դէմ: Այդ օրերուն Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցիին օծումը պիտի կատարուէր, մինչդեռ եօթը տարիէ ի վեր հրոյ ճարակ եղած Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին աւերակ կը մնար: Բերացիք Պատրիարքին դիմելով բողոքեցին իրենց եկեղեցիին վերաշինութիւնը կարգադրուած չըլլալուն համար:

- Հազար քսակ ոսկի բերէք որ շինութեանն հրաման տանամ, ըսաւ Պատրիարքը ամենայն ամբարտաւանութեամբ եւ առանց ոեւէ մէկէ քաշուելու:

Բերացիք որոշեցին իրենք դիմել Սուլթանին եկեղեցիին հիմնական վերաշինութեան հրամանը առնելու համար: Տիւզեան եւ Ազնաւուրեան այս առիթէն օգտուելով, Պատրիարքին պաշտօնանկութիւնը պահանջող դիր մըն ալ տուին ժողովուրդին ձեռքը:

Ուրբաթի նամազէն վերջ ժողովուրդը աղերսագիրը ներկայացուց Սուլթանին: Սուլթան Մահմուտ անմիջապէս պաշտօնէութեան հրամանը տուաւ, որովհետեւ Պէզճեան նախապէս Սիւլէյման փաշայի բացատրած էր ամէն ինչ եւ Սիւլէյման փաշա վեհապետին ականջին փսփսացած էր «ժողովուրդը իրաւունք ունի Տէր»:

Աբրահամ Պատրիարքի քանի մը բարեկամին չանքերը անօգուտ մնացին: Պօղոս եպիսկոպոս որ նոր օծուելով դարձած էր էջմիածնէն, Պատրիարք ընտրուեցաւ, իսկ Աբրահամ Գոլեան Մարզուանի առաջնորդ նչանակուելով հեռացուեցաւ մայրաքաղաքէն:

(Շար. 29)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲԻ ՅՕԱՄԵԱԿԻ

եւ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻ *առիթներով*

EGLISE DE LA TRINITE
66 rue Saint-Lazare 75009 Paris — Métro Trinité

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26, ժամը 20·45ին

ԳՈՒՐԳԵՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ *ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Ը* (poème symphonique)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթօրիօ)
(նոր նուագախմբագրութեամբ եւ առաջին ունկնդրութիւն)

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27, ժամը 20·45ին

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ եւ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ «*ԱԲԵՂԱՆ*» (օփերա)
(ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւն)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթօրիօ)

կը մասնակցին հինգ երգչախումբեր, ութ մենակատարներ եւ
Orchestre Symphonique LEOPOLIS de LVIV (Ukraine)
(ընդամէնը 300 *հոգի)*

ղեկավարութեան տակ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Յոմսերու գինը 25 Եւրօ
Փոքրերու եւ ուսանողներու համար զեղչեալ՝ 22 Եւրօ:
Դիմել՝ երգչախումբերու անդամներուն –
FNAC — Ticketnet — Virgin Megastore — Galeries Lafayette — Carrefour
տեղւոյն վրայ ժամը 20էն յետոյ եւ կամ հետ – 06·09·67·58·21

ՃՇԴՈՒՄ·-

«Ցառաջ – Միութ եւ Արուեստ»ի հրատարակութենէն ետք (Անահիտ Տէր Միքայէլեանի յօդուածը) տեղեկացանք որ Բիւրականի աստղադիտարանը, որ էլեկտրականութեան պակասի պատճառաւ ցուլիսին դադրեցուցած էր իր գործունէութիւնը, այժմ կը գործէ 33% տոկոսով, իսկ մեծ դիտակը 40% տոկոսով:

TELEVISION
France 2

Dimanche 14 novembre à 9 heures 30

«Il y a cent ans, consécration de la Cathédrale Arménienne Apostolique de Paris».

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% *Թ.Վ.Ա. (տե՛ս· վաճառքի մէջ ընդհ· գումարը):*

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 *տող) մահազդներու պարագային եւ* 1/8*–րդ* (12–13 *տող) մեծութեան:*

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE — DECEMBRE

Jeudi 11 novembre à 17 h
CONCERT
avec les élèves
de Mme Juliette YILMAZIAN
du Conservatoire National de Marseille
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
« ARMENIACA »
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre...)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ԳԻՐՔ» կամ «ԱՐՄԷՆ' ԼԻՎՐ»
ԲԱՑԱՌԻԿ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ–
ՎԱՃԱՌՔ
Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12ին
Alfortville
Espace Culturel «LE 148»
կազմակերպութեամբ՝
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան
գործակցութեամբ՝
Քաղաքին «Մէտիաթէք»ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

*
**

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷյԼԻ ՁՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻԿՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Ե ա ե ք» *Խորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Ճունիկէն ի վեր կը գործէ* European Investment & Business Consulting Company *անունով: Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական ապահովութիւն կ'առաջարկէ:*

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու հմուտ տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական ատեանները հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, ի հարկին որակեալ գործաւորներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պահար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն·:*

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒՆ ՄԷՋ:

ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՔ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Մեր հասցէները·—

SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «ASTRIG»

EVEIL A L'ARMENIEN
Cours Gratuit

L'école de la Croix Bleue, Section «ASTRIG» d'Arnouville-lès-Gonesse, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles attend vos enfants dès l'âge de 4 ans pour l'initiation et l'apprentissage de notre langue maternelle

tous les mercredis de 14h à 16h

dans un contexte agréable, entourés de nos enseignants pédagogues, nous leur ferons aimer notre culture à travers des jeux, chants et activités diverses.

Venez vite nous rejoindre
Section «ASTRIG» :
71 avenue Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01. 39. 90. 63. 89.

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի Հորս մասնաճիւղերը կը հրաւիրեն հայ գաղութը համեղ «Մաճիր»ն ճաշակելու, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Հասոյթը կը յատկացուի բոլոր հայ դպրոցներու օգնութեան:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 13, ժամը 20ին
Համազգայինի Դպրոցին սրահին մէջ:
Մասնակցութիւն՝ 20 *Եւրօ:*
Ապահովելու համար ձեր տեղերը հեռաձայնել՝
06·12·93·09·80 / 06·24·34·53·71
04·91·93·30·89 (*առաւօտուն*)

□

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղի տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14·30էն 18
Արնուվիլի «Կառավարենց» սրահը, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի մանուկներու պարախումբին:
Տեղերը վերապահելու համար հեռաձայնել՝
01·39·90·63·89 / 01·39·87·08·73

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը հրաւիրէ
ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԼՋԵԱՆ-Ը
ներկայացնելու իր գիրքը՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՏՆԵՐ»

մասնակցութեամբ՝
ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-Ի
Գիրքի ներկայացում եւ սահիկներու ցուցադրութիւն:
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ·-
17 rue Bleue 75009 Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՔ ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՔՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10
MERCREDI
10 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.065

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.065

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՖԱԼՈՒՃԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Նոյեմբեր 9ին, Ֆալուճայի ճակատամարտը սկսած էր եւ 300 հազար բնակիչ ունեցող քաղաքը սարսափի մէջ էր, թէեւ մեծ մասը հեռացած էր քաղաքէն։ Ամերիկեան յարձակումը երկար պիտի տեւէ, ըստ Պաշտպանութեան նախարարին՝ Տ. Ռըմսֆելտի իսկ, որ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին (Նոյ. 8) խոստովանած է.- «Չեմ կրնար երեւակայել որ կրնայ դադրիլ ցորչափ յաջողութեամբ չէ պսակուած»։ Զօր. Մայըրս ալ, սպայակոյտի պետը, ճշդած է որ Ֆալուճայի ճակատամարտը վերջին գործողութիւնը պիտի չըլլայ Իրաքը ազատագրելու համար հին վարչակարգի տարրերէն եւ օտար մարտիկներէն, որոնք չեն ուզեր Իրաքի յաջողութիւնը։ Ամերիկայի բուն թիրախը Ապու Մուսապ ալ-Զարքաուին է եւ կը կարծուի որ Պաղտատէն 60 քմ. արեւմուտք գտնուղ քաղաքը 6000 ըմբոստներու ապաստան կու տայ։ Իրաքի վարչապետն ալ բացատրած է, եւելի ճիչդ փորձած է արդարացնել քաղաքին ոչ-բերգական վիճակը յայտարարելով.- «Այն եղրակացութեան յանգած եմ, որ այլ ելք չունէի քան ծայրայեղ միջոցներու դիմել պաշտպանելու համար իրաքցի ժողովուրդը այդ մարդասպաններէն եւ Ֆալուճայի բնակիչները ազատագրել, որպէսզի կարենան տուն վերադառնալ»։ Ամերիկեան ռումբերը կը շարունակեն տեղալ եւ ամէն կողմ պայթումներ կան։ 48 ժամուան համար Պաղտատի օդակայանն ալ փակուած էր Նոյեմբեր 8ին։ Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն արդէն 40 ապստամբներ սպաննուած են։ Ամերիկեան ուժերը (12 հազար զինուոր) պարտին վերագրաւել քաղաքը, որ ձեռքէ ելած է Հոկտեմբեր 14էն ի վեր եւ բնակչութեան 80էն 90%ն ալ ձգած գացած է։ Իրաքեան աղբիւրներ տարբեր ձեւով կ'արտայայտուին։ Ըստ անոնց մարտիկներն եւ օտար կամաւորները արդէն իսկ հեռացած են քաղաքէն, բայց Ամերիկացիք որոնք քարուքանդ կ'ընեն մնացած 60 հազար բնակիչներու տուները, տուիթ պիտի տան որ անոնք աւելի վճռականօրէն դիմադրեն։

Ամերիկացիք կ'ուզեն որ խաղաղ կացութիւն մը հաստատուի, որ Թոյլ տայ Ցունուարի ընտրութիւնները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ղեկավար դէմքեր, գլխաւորութեամբ վարչապետ Քորէյլի Փարիզ ժամանեցին Նոյեմբեր 8ին, մինչ վերջ չէր գտած սուր բանավէճը որ ծագած էր Արաֆաթի կնոջ հետ։ Այս վերջինը, ըստ երեւոյթին հաշտեցարգարի նստած է Մահմուտ Ապասի եւ Քորէյլի հետ, զորս կ'ամբաստանէ որպէս անձեր որոնք կ'ուզեն Արաֆաթը ողջ-ողջ թաղել եւ կը մերժէ որ այցելեն։ Պաղեստինեան ղեկավարութիւնը կը պահանջէ նոյնիսկ որ տիկին Արաֆաթ նեղողութիւն խնդրէ։ Արաֆաթ ամոլը չորս տարի է մխասին չէր ապրեր եւ տիկին Արաֆաթ փարիզ, Թունուզ եւ Նիւ Եորք կը ճամբորդէր։ Կ'ըսուի նաեւ թէ խնդրոյ առարկայ է մէկ միլիառ տոլարի դումար մը, զոր տիկին Արաֆաթ կ'ուզէ իւրացնել եւ արտասահմանեան դրամատուները կը դիմադրեն։

Նոյեմբեր 9ին, պաղեստինեան ղեկավարութիւնը հանդիպում կ'ունենար Արտաքին նախարար Մ. Պարնիէի հետ, ապա կ'ընդունուէր նախագահ Շիրաքի կողմէ։ Տեսակցութիւն մըն ալ նախատեսուած էր Արաֆաթի բժիշկներուն հետ, որպէսզի կարենայ այցելել Արաֆաթի, որու առողջական վիճակը անփոփոխ կը մնայ, զինուորական բժիշկը կը զոհանայ ճշդելով ամէն օր որ «մեռած չէ»։ Ամէն պարագայի մէջ Սուհա Արաֆաթ բուռն քննադատութեանց առիթ տըւած է եւ այլեւս կասկած իսկ չի վերցըներ, որ բուն հարցը ՊԱԿ-ի «գաղտնի գանձ»ին կը վերաբերի։ Տիկին Արաֆաթ 41 տարեկան է։

ԱՊԻՃԱՆի (Քոթ տ'Իվուար) մէջ, Նոյեմբեր 8ի իրիկունը որոշ հանդարտութիւն կը տիրէր եւ ֆրանսական եւ իվուառեան զօրքեր նոյն միաւորին մէջ կը հսկէին, բայց խաղաղութիւնը չատ խաւսուր կը թուէր։ Ֆրանսա, իր նախագահին բերնով իսկ հաստատեց թէ երբեք միտք չէ ունեցած նախագահ կպակպօն տապալելու, ինչ որ գլխաւոր մեղադրանքն է Ֆրանսայի դէմ։ Միւս կողմէ, հարաւ ափրիկեան նախագահը՝ Թաբօ Մպեքի Ափճան ղրկուած է Ափրիկեան Միութեան կողմէ, լուծում մը գտնելու համար։

ԶԻՋԻՆԻՈՑ մէջ Ռուսերը 22 ապստամբներ սպաննած են Նոյեմբեր 8ին, որոնց կարգին անձ մը որ կապ ունի նախագահ Կադիրովի սպանութեան հետ (Մայիսին)։

ՀՈԼԱՆԴԱՑի արդարութիւնը մերժած է Թուրքիոյ յանձնել քիւրտ ղեկավար կին մը՝ Նուրիյէ Քէսպեր, որ ըստ Անգարայի պատասխանատու է զինուորական կայաններու դէմ յարձակումներու։ Դատարանը կը գտնէ որ հարկ եղած երաշխաւորութիւնները չունի, որ ենթական Թուրքիոյ մէջ պիտի վայելէ մարդկային իրաւանց միջազգային կանոնները։

ԵՒՐՕՆ կը շարունակէ բարձրանալ եւ Նոյեմբեր 8ին, ամէնէն բարձր սակին հասած էր, ինչ որ վառնգաւոր կը նկատուէր, արդարեւ մէկ եւրօն 1,2986 Տոլար էր։

ՀՈԼԱՆԴԱՑի մէջ խոլամական հաստատութեանց դէմ ոճրափորձերը կը շարունակուին եւ մեծ թափ ալ առած են թէօ վան Կոկի սպանութեան իրեւ հետեւանք։ Իսլամական դպրոցի մը դէմ ռումբ մը ղրուած է, մզկիթ մը պղծուած է եւ մահմետականներու դէմ սպառնալիքներն ալ չեն դադրիր։ Ծանօթ է որ անցեալ շաբթու Մարոքցի մը սպաննած էր թէօ վան Կոկը, չարժանկարի բեմադիր, որ հեղինակն էր Իսլամի դէմ փաստանկարի մը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԹ

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ.- «ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆՔ «ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑԵԼՈՒ»

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Նոյեմբեր 8ին հարցազրոյց մը տուած է ղարաբաղեան հեռատեսիլին. ըսած է թէ Ղարաբաղը պատրաստ է որեւէ նիւթի մասին Ադրբեջանի հետ բանակցութիւն վարելու, Հայաստանի հետ, կամ առանց անոր։ Ան քննադատած է Բաքուի ոչ չինիչ ընթացքը որ կը խոչընդոտէ հաշտութեան ընթացքը։

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու փոխ նախարար Ա. Ազիմով «525րդ Թերթ»ին տուած յայտարարութեամբ քննադատած է Մինսկի խումբին նախագահները որոնք ժխտական դիրք արտայայտած են «Ադրբեջանական դրաւեալ չրջաններ»ուն վրայ հայկական գործունէութեան մասին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան օրակարգին արձանագրուած կէտին։ Ազդարեւ, Ֆրանսա, ԱՄՆ եւ Ռուսաստան չեզոտած էին թէ Բաքուի կողմէ նման քայլեր չեն օգներ հակամարտութեան լուծում գտնելու ջանքին։

Ազիմովի համոզումով երեք նախագահները լաւատեղեակ չեն խնդրոյ առարկայ չրջանին մէջ տիրող կացութեան։ Ան թելադրած է նաեւ որ անոնք հանդէս չըգան Օ.Ի.Մ.Ս.Ը.ի բոլոր երկիրներուն անունով։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 8/9)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԻՆ ԴԱՏԸ

Պուտափէշթի մէջ ՕԹԱՆ-ի դասընթացքներուն մասնակից հայ սպայ Գուրգէն Մարգարեանի մարդասպանին Ռ. Սաֆարովի դատը կը սկսի Նոյեմբեր 23-ին։ Ներկայ ըլլալու համար հոն կը մեկնին Գ. Մարգարեանի ծնողքը, նաեւ միւս հայ սպային փաստաբանը։ Մարդասպանը ամբաստանուած է դիտաւորեալ սպանութեամբ որ գործուած է յատուկ դաժանութեամբ նաեւ աւելի քան երկու հոգիի կեանքին ուղղուած սպառնալիքով։ Կը նախատեսուի 10-15 տարիէն մինչեւ ցըկեանս բանտարկութիւն։

Փաստաբաններու Միջազգային Միութիւնը Հայաստանի Փաստաբաններու Միութեան հետ օժանդակ խումբ մը ստեղծած է, տեղեկատուութիւնը կեդրոնացնելու եւ իրաւական հարցերու մէջ պաշտպանին աջակցելու նպատակով։

***

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Նոյեմբեր 8ի հրամանագրով Գորիկ Ցակոբեան նշանակուած է Ազգային Ապահովութեան տնօրէն։ Ան նախապէս նոյն բաժնին փոխ տնօրէնն էր։ Նոր տնօրէնը ծնած է 1946ին Գիւմրի. չրջանաւարտ է Երեւանի Փոլիթէքնիքէն։ 1970էն աշխատած է ապահովութեան համակարգին մէջ։ Ամուսնացած է, հայր՝ երկու զաւկի։

***

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ ՊԱՐԱՃԱՆՈՎԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Նոյեմբեր 6ին Թիֆլիսի մէջ բացումը կատարուած է Ս. Պարաճանովի յուշարձանին։ Հեղինակն է իտալաբնակ քանդակագործ Վ. Միլքաբերիձէն, կոթողը իրագործուած է Թիֆլիսցիներու կողմէ հաւաքուած միջոցներով։ Անոնք ուզած են տալով պատուել իրենց քաղաքացի արուեստագէտը։ Բացումին ներկայ եղած են վրացի մտաւորականներ, Հայաստանէն, Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն հիւրեր։ Կիւեւէն ժամանած այրին եւս ներկայ գտնուած է բացումին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ 2004-Ի ՖՈՆԵԹՈՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Իսի-լէ-Մուլինոյի Համազումարներու պալատին մեծ սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած բազմութեան մը ներկայութեան Նոյեմբեր 5ի երեկոյեան բացումը յայտարարուեցաւ Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին 2004ի Ֆոնեթոնին։ Ինչպէս նախորդ տարիները, ան մէկ օղակը պիտի կազմէ Ղարաբաղի հիւսիս – հարաւ մայրուղիին (170 քմ.) չինուածքի համար ձեռնարկուած տարեկան հանգանակութեան որ երեւանէն կ'երկարի մինչեւ Լոս Անճըլըս։

Օրուան բաւական ձախող ներկայացուցիչ Ժադի Ներսէսեանի հրաւէրով իսիի քաղաքապետի օգնական տիկին Նիքոլ Եսայեան կարդաց Ա. Սանթինիի ուղերձը որ կը ցաւէր ներկայ չըլլալուն, զօրակցութիւն ու յաջողութիւն կը մաղթէր։ Իրմէ ետք ողջոյնի խօսքով հանդէս եկան Հիմնադրամին Ֆրանսայի նախագահը Պետրոս Թերզեան, ապա Հայաստանի Փարիզի դեսպանը է. Նալպանտեան։ Եւ քանի որ ձեռնարկը զուգադիպած էր Հայաստանի Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանի Փարիզ ներկայութեան, ան եւս հրաւիրուեցաւ արտայայտուելու։ Շեչտեց Հայաստան – Ֆրանսա սերտ յարաբերութիւնները, ըսփիւռքին Հայաստանի համար ունեցած կարեւորութիւնը։

Ելոյթներու բաժինը աւարտեցաւ Հիմնադրամի վարիչ մարմնէն Միշել Բազումեանի համառօտ տեղեկատուութեամբ։ Խնդրոյ առարկայ ռազմավարական ճամբան որ արդարօրէն Ղարաբաղի ողնայարը կը նկատուի, աւելի քան կիսով աւարտած է. ծրագիրը յառաջկայ մէկ-երկու տարիներու ալ հանգանակութեամբ վախճանին հասցնել է նպատակը։

Երեկոյթին առաջին մասին մասնակցեցան Ֆ. Զիւհմի խումբը հայերէն, յունարէն, ցիկան երգերով, ապա «Արպաթ»ը ցիկան երգերով։ Իրենց չնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Թերզեան կրկին ու կրկին չեշտեց Ֆոնեթոնին մասնակցութեան կենսական կարեւորութիւնը, Նոյեմբեր 18 – 20 եռօրեայնին համար ապահովուած 600 կամաւորներուն գործակցելիք նորերու անհրաժեշտութիւնը։ Ըսաւ թէ 2004ի Ֆոնեթոնին նպատակն է մէկ միլիոն Եւրոյի հանգանակութիւնը։

Միջնարարէն ետք Հիմնադրամին իրագործումներուն –ճամբայ, առողջարան, դպրոց- մասին տեսադրութիւն մը ցուցադրուեցաւ, յետոյ բեմը յանձնուեցաւ «Նաւասարդ» պարախումբին որ երեկոյթին անհամբեր սպասուած մասնակիցը եղաւ, լայնօրէն արդարացնելով ակնկալութիւնները։

Ա. ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԱՆՀԱՄՈԶԻՉ ԵՒ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ («Յառաջ»). –

Առ ի գիտութիւն յարգարժան ընթերցողի, յիշեցնեմ, որ սոյն թուականի Մարտի 4ին՝ Հայաստանում Մեսրոպեան ուղղագրութեան կատեցման 82րդ տարելիցի առիթով, տողերիս հեղինակը՝ «Հայ դէպք» հասարակական կազմակերպութեան նախագահի հանդամանքով ու նախաձեռնութեամբ, Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանին ուղարկեց Հանրապետութեան 26 անուանի մտաւորականների ստորագրութեամբ մի բաց նամակ՝ ազգային ուղղագրութեան վերականգնման հարցը Ազգային Ժողովի օրակարգում ընդգրկելու անհրաժեշտութեան վերաբերեալ:

Բաց նամակը լայն արձագանգ յարուցեց նաեւ սփիւռքահայ մտաւորականութեան շրջանում: Միայն Գանատայից մեր կազմակերպութիւնն ստացաւ չուրջ քառասուն մտաւորականների՝ դասական ուղղագրութեան վերականգնման յորդորով Ա.Ժ նախագահին ուղղուած նամակները, մեզ խնդրելով կազմակերպել դրանց առաքումը: Սիրով կատարեցինք մեր հայրենակիցների ցանկութիւնը:

Անընդհատ ստացւում էին հեռախօսազանգեր եւ նամակներ՝ միեւնոյն հարցումով, թէ՝ «Արթիւր Պաղտասարեանն ի՞նչ պատասխանեց»: *Պատահական չէր «Յառաջ» թերթի խմբագրականի «յուսատու նշումն» այն մասին, թէ «Հայաստանի առընչուած ամէնէն անհամբերութեամբ սպասուած պատասխանն է Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի տապալիքը, որով կը մատթենք որ պատմական նոր թուական մը արձանագրուի անկախութեան կեանքին մէջ»:*

Եւ ահա, մեր սեղանին է վերոյիշեալ բաց նամակի եւ դիմումներուն պատասխանը, որը, վերադաս յանձնարարագրի համաձայն, չարադրուած եւ ստորագրուած է Հայաստանի Հանրապետութեան կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Ս. Երիցեանի կողմից: Ի նկատի առնելով, որ յարգելի պարոն նախարարը մեզ ներկայացնում է, իր խօսքերով ասած՝ «պետութեան լեզուական քաղաքականութիւնը» *ուղղագրութեան խնդրի վերաբերեալ, հարկ ենք համարում ընթերցողին ամբողջութեամբ ներկայացնել պարոն Երիցեանի գրութիւնը: Ահա՛ այն.*

«Յարգելի պարոն Միրիջանեան

Սփիւռքի որոշ մանկավարժներ ուղղագրութեան միասնականացմանը պետականօրէն ընդառաջելու վերաբերեալ ՀՀ "Լեզուի մասին" օրէնքի առաջին յօդուածի պահանջը մեկնաբանում են որպէս ՀՀ-ում հին ուղղագրութիւնը վարչական ճանապարհով անյապաղ վերականգնելու պարտաւորութիւն: Ոմանք էլ յիշեալ պահանջը մեկնաբանում են տրամաբանօրէն հակառակ ուղղութեամբ. առաջարկում են 1922 թ. բարեփոխուած եւ 1940թ. լրամշակուած ուղղագրութիւնը տարածել Սփիւռքում վկայակոչելով այդ ուղղագրութեան դիւրինութիւնն ու գրական հայերէնը պետականօրէն կանոնարկելու Հայաստանի հանրապետութեան անհամեմատ մեծ հնարաւորութիւնները: Երկու մօտեցումներն էլ անընդունելի են և ժամանակավրէպ, որովհետև դրանցում անտեսւում են խնդրի պատմաբաղաքական, գիտական, մանկավարժական եւ հոգեբանական հայեցակէտերը: Այս առումով պետութեան լեզուական քաղաքականութիւնը խարսխւում է հանրապետութեան լեզուաբանների եւ մանկավարժների ճնշող մեծամասնութեան, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի շատ մտաւորականների միասնական կարծիքի վրայ:

ՀՀ լեզուական քաղաքականութեան պետական ծրագրով նախատեսուած է ուղղագրութեան հարցերին նուիրուած միջազգային խորհրդաժողովի անցկացում (2005թ.): Խնդրին գործնական բնոյթ տալու համար անհրաժեշտ է, որ շահագրգիռ մարմինները, կազմակերպութիւնները, անհատները ոչ միայն ցանկանան ուղղագրութեան միասնականացումը, այլեւ մշակեն համապատասխան ծրագիր, որը մասնաւորապէս ճշի միասնականացման գործընթացի փուլերը, անհրաժեշտ միջոցառումները, դրանց կատարման ժամկէտները եւ պատասխանատուները, դրամաւորման ծաւալն ու աղբիւրները, կանխատեսուող վերջնական արդիւնքներն ու հետեւանքները մշակութային, քաղաքական ու բարոյական առումներով: Կարծում ենք որ խնդրի իրական լուծման մասին կարելի է խօսել խորհրդաժողովի անցկացումից եւ մանաւանդ ծրագիր ունենալուց յետոյ միայն:

Ակնյայտ է նաեւ, որ ուղղագրութեան միասնականացման ջանքերի արդիւնքից անկախ անհրաժեշտ է Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մշակութային – կրթական ոլորտում լեզուական եւ ուղղագրական տարբերութիւնների հետեւանքով առաջացած անջրպետը վերջնական արդիւնքում նուազագոյնի հասցնելու նպատակով ՀՀ հանրակրթական դպրոցների միջին եւ բարձր դասարաններում իսկապէս աւանդել գրաբար եւ արեւմտահայերէն, ինչպէս նաեւ արեւմտահայ եւ սփիւռահայ գրականութիւն առաւել ընդլայնուած ու լիարժէք ծրագրով:

Այս առաջարկը համահունչ է ՀՀ լեզուական եւ կրթական քաղաքականութեան ոգուն: Նկատենք, որ Հայոց լեզուի դպրոցական գործող ծրագրերում նախատեսուած է գրաբարի եւ արեւմտահայերէնի հիմունքների ուսուցում, եւ 10րդ դասարանի դասագրքում (Գ. Ջահուկեան, Ֆ. Խոդաթեան) կաց համապատասխան բաժիններ, սակայն փոքր ծաւալներով եւ ոչ լիարժէք: Հայ գրականութեան ծրագրում ներառուած են արեւմտահայ եւ սփիւռահայ հեղինակներ նոյնպէս ոչ լիարժէք ծաւալներով:

Լեզուաբաղաքական պետական ծրագրով նոյնպէս նախատեսւում է Հայաստանի դպրոցներում արեւմտահայերէնի ուսուցման ծրագրերի եւ դասագրքերի մշակման ու հրատարակման աշխատանքների կազմակերպում:

Հանրակրթական դպրոցը 12ամեայ դարձնելու կապակցութեամբ ներկայումս վերանայւում են առարկայական բոլոր ծրագրերը: Ուստի կԳ նախարարութիւնը համապատասխան յանձնաժողովներին, աշխատանքային եւ պատասխանատու անձանց յանձնարարութիւն կը տայ քննարկելու եւ հաշուի առնելու վերոյիշեալ առաջարկը:

Ցարգանօք Ս. ԵՐԻՑԵԱՆ»

Մենք երախտապարտ ենք յարգելի պարոն Ս. Երիցեանին այն բանի համար, որ նրա պարզաբանման չնորհիւ վերջապէս պարզ դառաւ, թէ ինչ հիմքերի վրայ է խարխխուած մեր պետական լեզուաքաղաքականութիւնը: Մեր պատկերացմամբ, խարիսխը պէտք է լինէր «Լեզուի մասին օրէնքը»: Մինչդեռ ինչպէս պարոն նախարարի գրութիւնից յայտնի է դառնում, մեր «պետութեան լեզուական քաղաքականութիւնը խարսխւում է հանրապետութեան լեզուաբանների եւ մանկավարժների ճնշող մեծամասնութեան, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի շատ մտաւորականների միասնական կարծիքի վրայ»... Օրէնքի ոտնահարումը, որն ամէնուրեք եւ ամէն ժամ քննադատւում ու մերժւում է, այդ երբուանի՞ց դարձաւ Հանրապետութեան լեզուաքաղաքականութիւնը վարող այրերի համար թոյլատրելի: Մ՛յն ատեաձան թոյլատրելի, որ պարոն նախարարն այդ մասին արտայայտւում է այսպիսի անհիմն վստահութեամբ: Նա ուղղագրութեան միասնականացման վերաբերեալ «Լեզուի մասին օրէնքի» միանգամայն արդարացի եւ ազգային- պետական առումով կենսականօրէն կարեւոր ու անհրաժեշտ դրոյթը համարում է «անընդունելի եւ ժամանակավրէպ»: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, իբրեւ թէ դրանում անտեսուած են «խնդրի պատմաբաղաքական, գիտական, մանկավարժական եւ հոգեբանական հայեցակէտերը»: Պարոն նախարարը չի՞ զգում արդեօք, որ այսպիսի մերկապարանոց յայտարարութեամբ իր ուսերին չափից աւելի ծանրութիւն է բարդել, այն էլ՝ պետութեան լեզուաքաղաքականութիւնը ներկայացնելիս:

Եթէ իր գրութիւնը չարադրելուց առաջ, պարոն Երիցեանը ուշադիր ծանօթացած լինէր Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանին յղուած 26 մտաւորականների Համախոհական - Դիմումին, ապա կը տեսնէր, որ այնտեղ պարզ ու որոշակի ասուած է. «Խորհրդային Միութեան փլուզումից յետոյ, բոլոր ժողովուրդները, բացի Հայերից, վերականգնել են իրենց ուղղագրութիւնը, որը ստիպուած էին եղել փոխել "Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին" խորհրդային կառավարութեան 1917թ. Դեկտեմբերի 23ի Դեկրետի հիման վրայ»: *Կը տեսնէր եւ կ'իմանար, որ սա՛ է խնդրի պատմաքաղաքական եւ փիլոսոփայական էութիւնը: Ուստի միանգամայն արդար եւ իրաւ է Հայաստանի Հանրապետութեան «Լեզուի մասին օրէնքը» որտեղ ասուած է, թէ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը նպաստում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացմանը»:*

Այսքանից յետոյ, պարոն նախարարը երեւի այլեւս չէր դիմի իր կարծիքով «1922թ. բարեփոխուած եւ 1940թ. լրամշակուած» ուղղագրութիւնը պաշտպանելու արտառոց հայեցակէտերի...

Պարոն Երիցեանի գրութիւնից տեղեկանում ենք, որ «ՀՀ լեզուական քաղաքականութեան պետական ծրագրով նախատեսուած է ուղղագրութեան հարցերին նուիրուած միջազգային խորհրդաժողովի անցկացում» (2005թ.)»: Եթէ այստեղ միջազգային բառը տպագրական սխալ չէ, ապա պիտի ափսոսանք յայտնել պետական ծրագրով այդպիսի մեծ աւելորդութիւն նախատեսած լինելու համար: Ուղղագրութեան հարցն էլ յանձնենք միջազգայնացման անպատուղ գործընթացին... Իսկ եթէ վերադրեալ նախադասութեան մէջ միջազգային բառը սխալմամբ օգտագործուած է փոխան համազգայինի, ապա չտապում ենք պարոն նախարարին յայտնել մեր ուրախութիւնը՝ այդպիսի բաղձալի եւ ազգօգուտ պետական նախատեսման համար: Միայն թէ, ինչպէս ասում են՝ «Աչքը տեսածից է վախենում», *եւ մենք, պատկան մարմինների վերջին տարիների փորձից ելնելով, թերահաւատօրէն ենք նայում այս յայտարարութեանը: Տա՛յ Աստուած, որ այս անգամ մեր թերահաւատութիւնը չարդարանայ, եւ մի գեղեցիկ օր մենք իրականացած տեսնենք ուղղագրութեան հարցով հրաւիրուած խորհրդաժողովը՝ համազգային գեսնի վրայ:*

Նկատենք ի դէպ, որ պարոն Երիցեանն էլ հաստատ համոզուած չէ, թէ հնարաւոր է ուղղագրութեան հարցին նուիրուած խորհրդաժողով գումարել: Անշուշտ նա գիտէ, թէ ինչպիսի յամառութեամբ են արեւմտահայագէտները դիմադրում ուղղագրութեան հարցին վերաբերող որեէ հասարակական խօսակցութեան դաշտերի: Գիտէ, եւ այդ պատճառով է յատուկ նշում «Խնդրին գործնական լուծում տալու» ինքնահնար անհրաժեշտութեան մի ամբողջ չարան: Ըստ այդ չարանի, որպէս թէ «անհրաժեշտ է, որ շահագրգիռ մարմինները, կազմակերպութիւնները, անհատները ոչ միայն ցանկանան ուղղագրութեան միասնականացումը, այլեւ մշակեն համապատասխան ծրագիր, որը մասնաւորապէս ճշի միասնականացման գործընթացի փուլերը, անհրաժեշտ միջոցառումները, դրանց կատարման ժամկէտները եւ պատասխանատուները, դրամաւորման ծաւալն ու աղբիւրները, կանխատեսուող վերջնական արդիւնքներն ու հետեւանքները մշակութային, քաղաքական ու բարոյական առումներով»: Չհարցնե՞նք, արդեօք, պարոն նախարարին, թէ կոմերիտական տարիներից մնացած յիշողութիւններով թխուած այս չարանի անհրաժեշտութիւնն ինչի՞ համար է, եթէ ուղղագրութեանը վերաբերող խորհրդաժողովը նախատեսուած է պետական ծրագրով...

Ինչ վերաբերում է «Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մշակութային-կրթական, լեզուական եւ ուղղագրական տարբերութիւնների հետեւանքով առաջացած անջրպետը մեղմացնելու (ինչո՞ւ ոչ՝ վերացնելու - Լ.Մ.) նպատակով» դպրոցներում լիարժէքօրէն զրաբար, արեւմտահայերէն, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութիւն դասաւանդելու հեռանկարային ծրագրին, ապա ուրիշ առիթներով էլ ողջունել ենք եւ դարձեալ ի սրտէ ողջունում ենք: Սակայն վերոնշեալ պնդումը ենթադնենք մի տիրական ճշմարտութիւն՝ զրաբարը, արեւմտահայերէնը սովորելը, այդ լեզուներով գրականութիւն կարդալը հնարաւոր է միայն եւ միայն ազգային ուղղագրութեամբ: Գործող խեղագրութեամբ՝ աշակերտին զրաբար եւ արեւմտահայերէն սովորեցնելը կը լինի սոսկ ձեւական մի գործողութիւն:

Նրա օգտակարութեան գործակիցը զրոյից շատ բարձր լինել չի կարող:

Հոկտեմբեր 31

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

ՃՈՐՃ ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ (1789 - 1797). – Գոնկրէսը (Խորհրդարան) ժողովով կը գումարէ զօրագիրին պետ մը պտնելու համար: Կը փնտռէ անձ մը որ համախմբէ բոլորին պահանջները: Իտէալ նախագահը պէտք է ըլլայ անկախապաշտ, դաշնակցային, որ երաշխաւորէ Նահանգներու իշխանութիւնները առանց տեղի տալու անոնց եւ յարգէ ներկայացուցիչներու եւ ծերակուտականներու գերազանցութիւնը: Ինք ամերիկեան զօրքերու ընդհանուր հրամանատարն է: Մնած է Վիրճինիա 1732ին, լաւ համբաւի տէր է: Միաձայնութեամբ կ'ընտրուի 1789 Մարտ 4ին:

ՃՈՆ ԱՏԱՄՍ (1797-1801). – Բուռն դաշնակցապաշտ է: Մնած է Մասաչուսէց, իրաւաբանութիւն ուսած է, մինչ կը ծրագրէ պատուելի դառնալ: Իր նախագահութեան օրով, դաշնակցային մայրաքաղաքը Ֆիլատելֆիայէն Ուաշինկթըն կը փոխադրուի: Իր մահկանացուն կը կնքէ 1826 Յուլիս 4ին, իրեն յաջորդող Ճեֆըրսընի հետ նոյն օրը:

ԹՈՄԱՍ ՃԵՖԸՐՍԸՆ (1801-1809). – Ճարտասպետ է, փիլիսոփայ եւ գլխաւոր հեղինակն է Անկախութեան Յայտարարութեան 1776ին ու նաեւ «Երջանկութեան փնտռտուք»ին արձանագրուած նոյն բնագրին մէջ: Ընտրուած է 1801ին, պաշտպանելով Նահանգներու իրաւունքները կեդրոնական իշխանութեան դէմ: Երկու ժամանակաշրջան կ'ընէ:

ՃԷՅՄՍ ՄԱՏԻՍԸՆ (1809-1817). – Իր կրկնակ ժամանակաշրջաններուն կը պատահի Անգլիոյ դէմ պատերազմը, «անկախութեան Բ. պատերազմը» 1812ի և 1815ի միջեւ: Կարեւոր դեր խաղացած է երկրին հիմնարկներուն հաստատման մէջ: Իր նախագահութեան օրով է որ 1814ի հրդեհէն ետք, Սպիտակ Տունը սպիտակ կը դառնայ:

ՃԷՅՄՍ ՄՐՆՐՕ (1817-1825). – Մնած է Վիրճինիա կալուածատէրերու ընտանիքի մը մէջ: Ուսումը կէս կը ձգէ, պատերազմի երթալու համար: Սպիտակ Տուն կը մտնէ 1817ին: Իր նախագահութիւնը կը նշուի իր արտաքին քաղաքականութեամբ: Սպանիայէն կը գնէ Ֆլորիտան: Կ'աղաչարկէ Եւրոպայի որ գաղթատիրական ոչ մէկ փորձ կրնայ ըլլալ ամերիկեան հողամասին վրայ: Աւար փոխարէն, կը հրաժարի դարձեալ Հանրապետութեան Լեզուաքաղաքականութիւնը վարող այրերի համար թոյլատրելի: Մ՛յն ատեաձան թոյլատրելի, որ պարոն նախարարն այդ մասին արտայայտւում է այսպիսի անհիմն վստահութեամբ: Նա ուղղագրութեան միասնականացման վերաբերեալ «Լեզուի մասին օրէնքի» միանգամայն արդարացի եւ ազգային- պետական առումով կենսականօրէն կարեւոր ու անհրաժեշտ դրոյթը համարում է «անընդունելի եւ ժամանակավրէպ»: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, իբրեւ թէ դրանում անտեսուած են «խնդրի պատմաբաղաքական, գիտական, մանկավարժական եւ հոգեբանական հայեցակէտերը»: Պարոն նախարարը չի՞ զգում արդեօք, որ այսպիսի մերկապարանոց յայտարարութեամբ իր ուսերին չափից աւելի ծանրութիւն է բարդել, այն էլ՝ պետութեան լեզուաքաղաքականութիւնը ներկայացնելիս:

Եթէ իր գրութիւնը չարադրելուց առաջ, պարոն Երիցեանը ուշադիր ծանօթացած լինէր Ազգային Ժողովի նախագահ Արթիւր Պաղտասարեանին յղուած 26 մտաւորականների Համախոհական - Դիմումին, ապա կը տեսնէր, որ այնտեղ պարզ ու որոշակի ասուած է. «Խորհրդային Միութեան փլուզումից յետոյ, բոլոր ժողովուրդները, բացի Հայերից, վերականգնել են իրենց ուղղագրութիւնը, որը ստիպուած էին եղել փոխել "Նոր ուղղագրութիւն մտցնելու մասին" խորհրդային կառավարութեան 1917թ. Դեկտեմբերի 23ի Դեկրետի հիման վրայ»: Կը տեսնէր եւ կ'իմանար, որ սա՛ է խնդրի պատմաքաղաքական եւ փիլոսոփայական էութիւնը: Ուստի միանգամայն արդար եւ իրաւ է Հայաստանի Հանրապետութեան «Լեզուի մասին օրէնքը» որտեղ ասուած է, թէ «Հայաստանի Հանրապետութիւնը նպաստում է հայերէնի ուղղագրութեան միասնականացմանը»:

Այսքանից յետոյ, պարոն նախարարը երեւի այլեւս չէր դիմի իր կարծիքով «1922թ. բարեփոխուած եւ 1940թ. լրամշակուած» ուղղագրութիւնը պաշտպանելու արտառոց հայեցակէտերի...

Պարոն Երիցեանի գրութիւնից տեղեկանում ենք, որ «ՀՀ լեզուական քաղաքականութեան պետական ծրագրով նախատեսուած է ուղղագրութեան հարցերին նուիրուած միջազգային խորհրդաժողովի անցկացում» (2005թ.)»: Եթէ այստեղ միջազգային բառը տպագրական սխալ չէ, ապա պիտի ափսոսանք յայտնել պետական ծրագրով այդպիսի մեծ աւելորդութիւն նախատեսած լինելու համար: Ուղղագրութեան հարցն էլ յանձնենք միջազգայնացման անպատուղ գործընթացին... Իսկ եթէ վերադրեալ նախադասութեան մէջ միջազգային բառը սխալմամբ օգտագործուած է փոխան համազգայինի, ապա չտապում ենք պարոն նախարարին յայտնել մեր ուրախութիւնը՝ այդպիսի բաղձալի եւ ազգօգուտ պետական նախատեսման համար: Միայն թէ, ինչպէս ասում են՝ «Աչքը տեսածից է վախենում», եւ մենք, պատկան մարմինների վերջին տարիների փորձից ելնելով, թերահաւատօրէն ենք նայում այս յայտարարութեանը: Տա՛յ Աստուած, որ այս անգամ մեր թերահաւատութիւնը չարդարանայ, եւ մի գեղեցիկ օր մենք իրականացած տեսնենք ուղղագրութեան հարցով հրաւիրուած խորհրդաժողովը՝ համազգային գեսնի վրայ:

Նկատենք ի դէպ, որ պարոն Երիցեանն էլ հաստատ համոզուած չէ, թէ հնարաւոր է ուղղագրութեան հարցին նուիրուած խորհրդաժողով գումարել: Անշուշտ նա գիտէ, թէ ինչպիսի յամառութեամբ են արեւմտահայագէտները դիմադրում ուղղագրութեան հարցին վերաբերող որեէ հասարակական խօսակցութեան դաշտերի: Գիտէ, եւ այդ պատճառով է յատուկ նշում «Խնդրին գործնական լուծում տալու» ինքնահնար անհրաժեշտութեան մի ամբողջ չարան: Ըստ այդ չարանի, որպէս թէ «անհրաժեշտ է, որ շահագրգիռ մարմինները, կազմակերպութիւնները, անհատները ոչ միայն ցանկանան ուղղագրութեան միասնականացումը, այլեւ մշակեն համապատասխան ծրագիր, որը մասնաւորապէս ճշի միասնականացման գործընթացի փուլերը, անհրաժեշտ միջոցառումները, դրանց կատարման ժամկէտները եւ պատասխանատուները, դրամաւորման ծաւալն ու աղբիւրները, կանխատեսուող վերջնական արդիւնքներն ու հետեւանքները մշակութային, քաղաքական ու բարոյական առումներով»: Չհարցնե՞նք, արդեօք, պարոն նախարարին, թէ կոմերիտական տարիներից մնացած յիշողութիւններով թխուած այս չարանի անհրաժեշտութիւնն ինչի՞ համար է, եթէ ուղղագրութեանը վերաբերող խորհրդաժողովը նախատեսուած է պետական ծրագրով...

Ինչ վերաբերում է «Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ մշակութային-կրթական, լեզուական եւ ուղղագրական տարբերութիւնների հետեւանքով առաջացած անջրպետը մեղմացնելու (ինչո՞ւ ոչ՝ վերացնելու - Լ.Մ.) նպատակով» դպրոցներում լիարժէքօրէն զրաբար, արեւմտահայերէն, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութիւն դասաւանդելու հեռանկարային ծրագրին, ապա ուրիշ առիթներով էլ ողջունել ենք եւ դարձեալ ի սրտէ ողջունում ենք: Սակայն վերոնշեալ պնդումը ենթադնենք մի տիրական ճշմարտութիւն՝ զրաբարը, արեւմտահայերէնը սովորելը, այդ լեզուներով գրականութիւն կարդալը հնարաւոր է միայն եւ միայն ազգային ուղղագրութեամբ: Գործող խեղագրութեամբ՝ աշակերտին զրաբար եւ արեւմտահայերէն սովորեցնելը կը լինի սոսկ ձեւական մի գործողութիւն:

Նրա օգտակարութեան գործակիցը զրոյից շատ բարձր լինել չի կարող:

Հոկտեմբեր 31

ըի որեւէ միջամտութենէ Եւրոպայի պատերազմներու մէջ։

ՃՈՆ ՔՈՒԻՆՍԻ ԱՏԱՄՍ (1825–1829)։ – Ջաւակն է երկրորդ նախագահին։ Ծնած է Մասաչուսէց։ Կը հետաքրքրուի դիւանագիտական ասպարէզով եւ կը գրաւէ դեսպանական յաջորդական պաշտօններ, նախքան երեսփոխան (ներկայացուցիչ) ընտրուիլը։ Քաղաքագէտ չէ եւ իր շրջանը ոչինչ բերած է։

ԱՆՏՐԻՒ ՃԷՔՍԸՆ (1829–1837)։- Ժողովուրդէն եկած առաջին նախագահն է։ Ողբ է, ծագումով իրլանտացի։ 13 տարեկանին պատերազմի կը մասնակցի, կը պայքարի Անգլիացիներու եւ կարմրամորթերու դէմ 1814ին եւ 1815ին։ Նախագահ կ'ընտրուի 1829 Մարտ 4ին։ Ամբ առթիւ, կը բանայ Սպիտակ Տան դուռները եւ ժողովուրդը ներս կը խուժէ։ Ապահովութեան համար նախագահը դուրս կը հանուի։

ՄԱՐԹԻՆ ՎԱՆ ՊՐՐԷՆ (1837–1841)։ - Պատմութեան մէջ մեծ հետքեր չէ ձգած։ Նիւ Եորք ծնած է։ Սպիտակ Տուն կը մտնէ 1837ին։ Կ'ընդդիմանայ Թեքսասի անմիջական մուտքին Միութեան մէջ եւ այդ պատճառով չէ վերընտրուած։

ՈՒԻԼԻԱՄ ՀԷՆՐԻ ՀԷՐԻՍԸՆ (1841)։ - Նախագահ եղած է միայն քանի մը ամիս։ Մեռած է պաշտօնավարութեան չրջանին։

ՃՈՆ ԹԱՅԼԸՐ (1841–1845)։- Նախորդին փոխ նախագահն էր եւ պաշտօնին կը կոչուի 1841 Մայիսին երբ նախորդը կը մեռնի։ Կը պատրաստէ Թեքսասի կցումը։

ՃԷՅՄՍ ՔՆՈՔՍ ՓՈԼՔ (1845-1849)։- Իր ժամանակաշրջանին է որ Միացեալ Նահանգները կ'ընդլայնին մեծ չափերով։ Չորս տարիներու ընթացքին ԱՄՆ-ու մաս կը կազմեն Թեքսասը, Նոր-Մեքսիքան, Գալիֆորնիան, Արիզոնան, Ութահը, Օրեկոնը, Ուաշինկթընի նահանգը եւ Իտահօն։

ԶԱՔԱՐԻ ԹԷՅԼԸՐ (1849–1850)։ – Պատերազմական հերոս (Մեքսիքայի դէմ)։ Կը մեռնի պաշտօնին գլուխը, 66 տարեկանին։

ՄԻԼԸՐՏ ՖԻԼՄՈՐ (1850–1853)։- Երբ մուտք կը գործէ Սպիտակ Տուն, բուռն վիճարկում կայ ստրկութեան չուրջ։ 1850ի պատմական համաձայնագիրը զոր Հենկրէյը ստորագրած է Ութահն ու Նոր Մեքսիքան ազատ կը թողու այդ մասին։ Գոլումպիայի չրջանը (որ կը մատակարարէ մայրաքաղաքը) կ'արգիլէ ըստրուկներու առեւտուրը։

ՖՐԱՆՔԼԻՆ ՓԻՐՍ (1853–1857)։- Երբ իր չրջանը վերջ կը գտնէ, իր կուսակցութիւնը կը մերժէ նոր վիճակութիւն մը։ Պէտք է դէմ դնէ Հիւսիսայիններու և Հարաւայիններու միջեւ եղած լարուածութեան եւ Քանսասի քաղաքացիական պատերազմին։

ՃԷՅՄՍ ՊՐՉՔՆԸՆ (1857–1861)։- Նախագահութենէն առաջ վայլուն փաստաբան մը եղած է։ Չի յաջողիր առաջքն առնել քաղաքացիական պատերազմին։

ԱՊՐԱՀԱՄ ԼԻՆՔԸԼՆ (1861–1865)։- Մեծ դէմքերէն է հիւսիս-ամերիկեան պատմութեան։ Ոչինչ զինք կը պատրաստէ այդ մեծ պաշտօնին։ Ծնած է Իլլինոյզ։ Պահպանողական է, փաստաբան եւ երեսունական թուականներուն իր ծննդավայրին ժողովը մուտք կը գործէ 15 տարի ետք, վիճարկումը կատաղի է ստրկութեան տարածման չուրջ։ Կը մասնակցի Հանրապետական կուսակցութեան հիմնումին։ Երբ Սպիտակ Տուն կը մտնէ, կը յաջողի պետութեան հեղինակութիւնը եւ ազգային համերաչխութիւնը ամէն բանէ վեր դասել, պահպանելու համար երկրին միանականութիւնը։ Չորս տարիներու քաղաքացիական պատերազմէն ետք (600 հազար մեռեալ), ստրկութիւնը ջնջուած է 1865ին։ Լինքըլն կը վերընտրուի, բայց հարաւային մը զինք կը սպաննէ 1865 Ապրիլին, թատրոնի իր օթեակին մէջ։

ԱՆԴՐԻՈՒ ՃՈՆՍԸՆ (1865–1869)։-Ծնած է հիւսիսային Գարոլայն։ Ողբ է եւ նախ դերձակութիւն կ'ընէ։ Ցետագային, քաղաքական ասպարէզ կը մտնէ։ Զարհուր դեմոկրատ է։ Փոխ նախագահ է Լինքըլնի օրով եւ նախագահ կը դառնայ անոր սպանութենէն ետք։

ԻՒԼԻՍ ՍԻՄՍԸՆ ԿՐԱՆԹ (1869–1877)։ –

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՒ-ԱՆՃԸԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՑ ՄԵԾԱԿՈՑԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 20ին տեղի ունեցած է հայ մշակոյթի օրուան հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Ազգային Առաջնորդարանի քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժանմունքին։ Բացումը կատարելով Վազգէն Քհնյ. Ամմաճեան անդրադարձած է հայ մշակոյթի հիմնադիրներուն եւ Թարգմանչաց սերունդի թողուցած աւանդին։ Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաշի. հայերէն լեզուի, հայկական տառերու դիւտարարին եւ մեր Ոսկեդարը կերտողներուն նուիրուած իր բանաստեղծութիւններէն ընթերցումներ կատարած է Ժագ Ս. Ցակոբեան։ Ներկաներուն իր խօսքը փոխացած է առաջնորդ Մուշեղ Ամբ. Մարտիրոսեան, եւ այս առթիւ կարդալով Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, Ծնած է Օհայօ, պատերազմի կը մասնակցի Մեքսիքայի դէմ ,յետագային կրկին պատերազմի կը մասնակցի։

ՌՈՐԹՆՑՈՐՏ ՀԱՅՏ (1877–1881)։-Հանրապետական է։ Իր մրցակիցը ձայներու առաւելութիւն ունի, բայց կը կորսնցնէ նախագահական աթոռը եւ բարդ հաշիւներէ ետք չորս նահանգներու մէջ, մէկ ձայնի առաւելութեամբ (185 184ի դէմ) կը յաղթէ, ընտրական յանձնախումբին քննութեամբ։

ՃԷՅՄՍ ԱՊՐԱՀԱՄ ԿԱՐՖԻԼՏ (1881)։- Իր կեանքը ողբերգական վախճան մը կ'ունենայ 1881 Յուլիս 2ին, Ուաշինկթընի կայարանը կը սպաննուի մտայինի խանգարում ունեցող անձի մը կողմէ։ Հազիւ չորս ամիս է որ նախագահ էր։

ՋԷՍԹԸՐ ԱԼԸՆ ԱՐԹԸՐ (1881–1885)։ – Իր չրջանին հողագործական ծանր տագնապ մը կայ։

ՍԹԵՖԸՆ ԳԼԻՎԼԷՆՏ (1885–1889)։ – Ծնած է Նիւ Ճըրզի եւ իրաւաբանութիւն ուսած է Պիւֆալօ, որու քաղաքապետը կը դառնայ, ապա՝ կառավարիչը։ Բարենորոգումներու իր ծրագրին չնորհիւ Սպիտակ Տուն կը հասնի։

ՊԷՆՃԱՄԻՆ ՀԱՐԻՍԸՆ (1889–1893)։ – Թոռն է Ուիլիըմ Հարիսընի, ծնած է Օհայօ, հանրապետական է։

ՍԹԵՖԸՆ ԳԼԻՎԼԷՆՏ (1893–1897)։- Իր պարագան նախընթաց չունի, քանի երկու անգամ նախագահ կը դառնայ բայց ոչ յաջորդական ձեւով։

ՈՒԻԼԻԱՄ ՄՔՆԼԷՅ (1897–1901)։- Դարու վերջին նախագահն է։ Կը սպաննուի 1901 Սեպտ. 6ին, Պիւֆալօ, անիշխանականի մը կողմէ։ Իր չրջանը կը նշուի Սպանիոյ դէմ պատերազմով։ Ցաղթական, ԱՄՆ տէր կը դառնան Փիլիպպեան-ներու, Կուամի եւ Փորթօ-Ռիքոյի։ Իր օրով կը հիմնուի ընկերվարական կուսակցութիւնը։

Թ.Ա.Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Ամբ Մանաշի յանձնած է «Ս. Մեսրոպ Մաշտոց» չքանչանը։

***

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ
30ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլին հանդիսասրահին մէջ, Հոկտ. 17ին, նչուած է Համազգայինի «Անի» պարախումբին 30ամեակը։ Ներկայ եղած են չուրջ երկու հազար հոգի։ Բացման խօսքը արտասանած է Պերճ Ալեքսանեան։ Ցայտագիրը վարած է «Մաշտոց» գոլէճի հիմնադիր – նախագահ Կարպիս Տէր Եղիայեան։ Գնահատանքի խօսքերով հանդէս եկած են Պանք օֆ Ամերիկայի փոխ նախագահ Լիզա Ոսթընըն եւ Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան առեներպետ Վահագն Աբգարեանց։ Շրջ. Վարչութեան կողմէ յատուկ գնահատագրեր յանձնուած են խումբի 20–30 տարիներու անդամներուն եւ յուշանուէրներ՝ բոլոր անդամներուն։ Իր խօսքը փոխանցելով առաջնորդ Մուշեղ Ամբ. Մարտիրոսեան, նչած է թէ առաջին անգամ ըլլալով թեմին կողմէ կը չնորհուին օրհնութեան գիրեր, «Անի» պարախումբի երկու հիմնադիրներուն՝ Սիւզի Բարսեղեան-Դարբինեանի եւ Եղիա Հաչօղլուի։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած են պարգեւատրեալները։ Ապա, պարախումբը ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը։

ԼՐԱՏՈՒ

ԳՈՂՈՒԹԻՆ ԳՈՂՈՒԱԾ

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցը այցելած են Հոկտեմբեր 14ին, Յովհաննէս Չէքճեանի 163 հոգիէ բաղկացեալ երգիչ-նուագածուներու խումբը Սահակեանցիներու եւ Սամաթիոյ Թաղային խորհուրդի անդամներու առաջնորդութեամբ։ Ջերմ ընդունելութենէն ետք, հիւրերը տեղ գրաւած են ճաշասեղաններու չուրջ, ուր քիչ ետք ժամանած է նաեւ խմբավարը՝ Յովհ. Չէքճեան։ Ճաշի աւարտին, խմբավարը առաջնորդուած է վարչական սրահ եւ հոգաբարձուներուն հետ ունեցած է մտերիմ հանդիպում մը։

***

ՊԵԼԿՐԱՏԻ Տամ Սիտիքաթա համալիրի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 3ին, նախաճեռնութեամբ «Արմենքա»յի, տեղի ունեցած է հայկական չարաթօրեայ դպրոցի երախաներու մասնակցութեամբ «Երախաներու բարեկամներ» երաժշտական հաւաքոյթ մը։ «Երախաները իւրայատուկ ժողովուրդ են» ընդհանուր բնաբանով մասնակցած են բազմաթիւ դպրոցներ։ «Արմենքա»յի երախաները չարք մը հայկական երգեր հրամցուցած են ներկաներուն։

***

ՊՈԼՍՈՑ Լիւթֆիւ Քըրտար համերգասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 15ին, համերգ մը տուած է Յովհ. Չէքճեան, Հայաստանէն իրեն ընկերացած 160 երաժիշտներով։ Համերգը բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է մօտ 2000 հանդիսականներու ներկայութեամբ։ Համերգէն առաջ, հայերէն եւ թրքերէն ուղերձ մը կարդացած է Սահակեան Սանուց Միութեան ներկայացուցիչ Նաչիկ Սարըյը, որ ողջունած է խմբավարը, երաժիշտները եւ նուագախումբի անդամները։ Ցայտագրին երկու բաժինները իրարմէ բաւական տարբեր եղած են։ Առաջին մասը բաղկացած է Պարթեւեանի պատարագ օրաթորիոյէն եւ Հախինեանի Սայաթ-Նովա քանթաթէն։ Երկրորդ մասը կազմուած է ժողովրդական երգերէ։

Livres reçus

THE CHRISTIAN WITNESS AT THE CROSSROADS IN THE MIDDLE EAST

ARAM I, Catholicos of Cilicia

Antelias — Liban 2004

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Սուլթան Մահմուտ Օսմանեան պատմութեան մէջ անցած է իբր բարեկարգիչ, իբր վեհապետ մը որ աչքը Արեւելքէն դարձուցած է Արեւմուտք։ Իր նախորդներու ներշնչումի աղբիւրը Արեւելքն էր, իսլամական աշխարհը։ Սուլթան Մահմուտ սակայն Օսմանեան կայսրութենէն ներս բերաւ եւրոպական տարազ, գեղարուեստ եւ եւրոպական ըմբռնում։ Եւրոպացի մանադէաններ եւ դրամագլուխ սկսած էր գալ Թուրքիա։

Այդ օրերուն առհասարակ կաթոլիկ Եւրոպան էր որ կու գար։ Անոնց հետ կու գային նաեւ կաթոլիկ կրօնականներ, միսիոնարներ։ Ցրանսացիները, իտալացիները, աւստրիացիները, այրինքն կաթոլիկները մեծամասնութիւն կը կազմէին։

Այս եւրոպական հաստատութիւնները որոնք Թուրքիոյ մէջ մեծ յանձնառութիւններ կ'առնէին, քրիստոնեայ պաշտօնեաներու նախապատուութիւն կու տային. քրիստոնեաներու մէջ ալ նախընտրութիւնը կաթոլիկներուն էր առհասարակ։ Եւրոպա տեսած հայերուն մէջ ալ կային կաթոլիկութեան համակիրներ։ Անոնց կաթոլիկ դառնալուն համար որեւէ բռնութիւն կամ պարտադրութիւն չէր գրուեր, բայց կար հատուած մը որ սկսած էր խորհիլ թէ արդեօք կարելի չէ՞ր առանց հայութիւնը ուրանալու հռոմէադաւան ըլլալ եւ այսպէսով օգտուիլ օրուան կացութենէն։ «Մեր վերջին թագաւորները լուսինեաններէն կաթոլիկ էին,» կ'ըսէին անոնք։

Այս հոսանքը սկսած էր զօրանալ։ Նիւթական հաւանական չահը սկսած էր Լուսաւորչի կրօնքին դէմ վճռակներ ստեղծել։ Եւրոպացիներու խառնուելու եւ եւրոպականացած ըլլալու քաղաքը կաթոլիկութեամբ կարելի կը նկատէին կարգ մը հայեր։

Օրուան Պատրիարքը ուշադրութեամբ կը հետեւէր այս կացութեան։ Պօղոս Պատրիարք ուսումնական մարդ էր։ Կը տեսնէր որ հայ համայնքը իր մէկ հատուածը կրնար կորսնցնել եթէ խոհեմ չըլլար։ Անտոնեան միաբանութեան լուսաւորիչ վարդապետները եկած էին Իսթանպուլ եւ բազմաթիւ կաթոլիկ քարոզիչներու հետ ամէն օր հայ համակիրներ կը չահէին։ Ուսման, զարգացման եւ եւրոպականացման բաղձանքը կաթոլիկներու նուաճումները կ'արագացնէին։ Տիւզեաններու նման եւրոպական ճաշակով ընտանիքներ կաթոլիկներու պաշտպան կանգնած էին։

Բայց հայ կաթոլիկները իրարու հետ համեմատած չէին։ Կար հատուած մը որ կ'ուզէր անմիջապէս անջատուիլ Պատրիարքարանի հեղինակութենէն, իսկ ուրիշ հատուած մը, որուն գլուխը կը գտնուէին Տիւզեաններ, կը չանային մինչ հասկացողութեամբ եւ համերաչխութեամբ կարգադրել։

Օսմանեան պետութիւնը հայ կաթոլիկ ըսուած հատուած մը չէր ճանչնար։ Բոլոր Հայերը պալատին համար Հայոց Պատրիարքարանին հեղինակութեան ենթակայ էին։ Ահա թէ ինչո՛ւ Պօղոս Պատրիարք չէր կրնար անտարբեր մնալ հայերու կաթոլիկութեան հակումին եւ ոչ ալ կրնար անտարբեր մնալ հայ կաթոլիկութեան դէմ ակսած պայքարին հանդէպ, քանի որ անոնք ալ հայ ժողովուրդին մէկ մասն էին։

Կաթոլիկ հայերու կրօնաւորները եւ հետեւաբար ժողովուրդը երկուքի բաժնուած էին։ Աբբայականները եւ դոլճ-ճականները իրարու դէմ դիրք բռնած էին։

Պատրիարքին Իսթանպուլէն եւ պալատներէն դիմումներ կ'ըլլային որպէսզի զարման մը գտնէ կաթոլիկութեան հարցին։

Պօղոս Պատրիարք սաիպութեամբ խորհրդակցութեան հրաւիրել բոլոր հայազգաւան ամիրաները եւ անոնց հետ խորհրդակցելէ վերջ, հրաւիրեց նաեւ հռոմէադաւան ամիրաները։ Կաթոլիկներու կողմէ Պատրիարքարան խորհրդակցութեան եկան Գրիգոր Տիւզեան, Մատթէոս Ալլահվէրտի, Անտոն Տաւուտեան, Յովաննէս Թնկըրեան եւ Պօղոս Աբիկեան ամիրաները։

(Շար. 30)

Էաժէնի, Անի եւ Ժերար Նազարէթեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆԻ

(ծնեալ Ձեվահիրճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 5ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12, ժամը 14·30ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին

13 rue du Perche 75003 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեուլէի նոր Ռասփայլ գերեզմանատունը, ժամը 16·30ին։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Նազարէթեան ընտանիքին։

LE CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

et L'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS

vous convient à venir nombreux aux

Cérémonies officielles du 11 Novembre

AU CIMETIERE DU PERE LA CHAISE (Paris 20e)

Programme :

— 14h30 : rassemblement devant la Porte du Cimetière, rue des Rondeaux, côté Place Gambetta — Dépôt de gerbes au pied du Monument du Général ANTRANIK

— 15h15 : mise en place devant le Monument aux Morts Arméniens — Dépôt de gerbes des autorités françaises et arméniennes — hymnes nationaux

— 16h15 : allocutions dans les salons de la Mairie et vin d'honneur.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.- Տիկին Վարդանեան 70 Եւրօ Մեռելոցի առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Փ. Քեպելեանի մահուան առթիւ Մարգրիտա Գումրուեանէ 100 Եւրօ, ինչպէս նաեւ 75 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Հ. Թորոսեանէ եւ 30 Եւրօ Տիկին Սանթոսէ Ալեմ Գուշգուեանի մահուան առթիւ։

TELEVISION
France 2

Dimanche 14 novembre à 9 heures 30

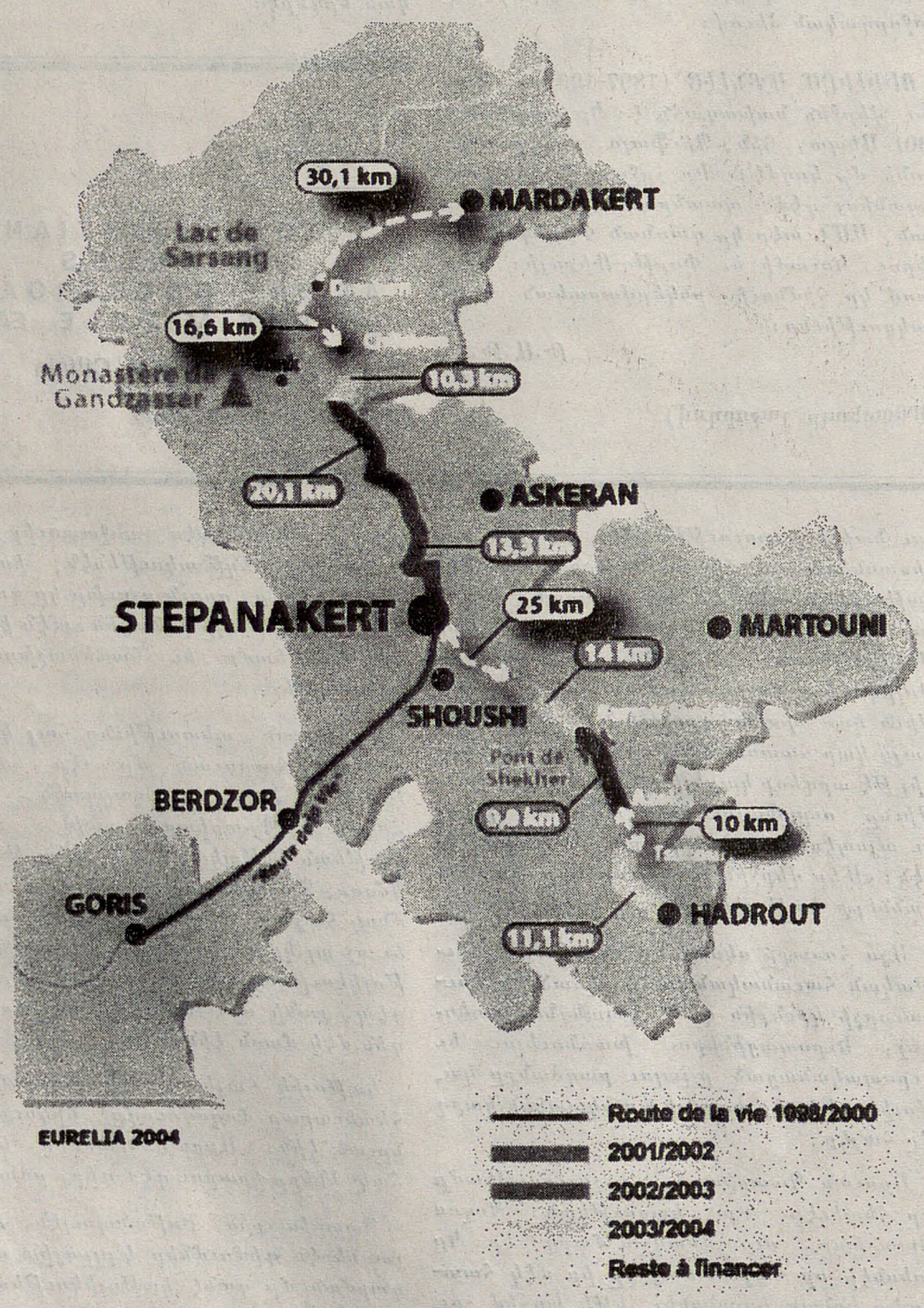
«Il y a cent ans, consécration de la Cathédrale Arménienne Apostolique de Paris».

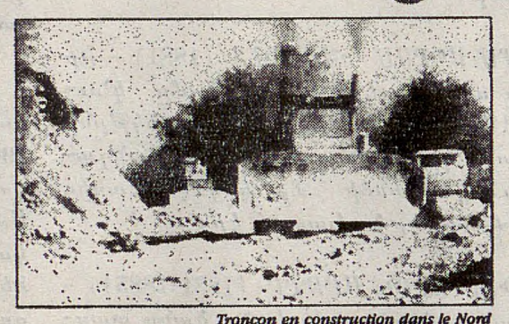
PHONÉTHON 2004

du jeudi 18 au dimanche 21 novembre

Pour la construction de la

Route dorsale du Karabagh

Tronçon en construction dans le Nord

Construisons ensemble une infrastructure vitale pour le développement socio-économique du Karabagh

1 mètre = 150 €

Asphaltage de la route dans le Sud

PHONÉTHON 2004 : *du jeudi 18 au dimanche 21 novembre*

faites vos promesses de dons dès le 1er Octobre en appelant directement le

N°Azur 0810 854 854 *prix d'un appel local

Partenaire officiel : France Telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 - E-MAIL : info@fondsarmenien.net

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

մասնակցութեամբ Գադիկ Մուրատեանի, Ալեքսանդր Ցարութիւնեանի եւ Սահակ Աւետեանի։

Տեղի կ'ունենայ երեքշաբթի, Նոյեմբեր 16, ժամը 20·30ին։-

Théâtre de l'Aquarium

(Métro Chateau de Vincennes + navette gratuite-sortie n° 6 ou bus 112)

Tarif : 20 Euros,

Etudiants et scolaires : 14 Euros.

Réservation : 01. 43. 74. 99. 61

Au profit de l'école de musique de Yerindjadap en Arménie.

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Նկուարտ ԱՐԹԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

HAMASDEGH

LE JOUEUR DE FLUTE DES MONTAGNES D'ARMENIE

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԼԵՌՆԵՐՈՒ

ՍՐՆԳԱՀԱՐԸ (1944)

երաժշտական Տրամա

Հինգ Տեսարան

Կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 16ին

Dimanche 14 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ

MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS

57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS

M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur Khatchig Yilmazian

339 avenue du Prado 13008 Marseille

Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28

Métro: Rond-Point du Prado / Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE — DECEMBRE

Jeudi 11 novembre à 17 h

CONCERT

avec les élèves de Mme Juliette YILMAZIAN

du Conservatoire National de Marseille

Au Centre Culturel :

339 avenue du Prado 13008 Marseille

— Entrée libre —

(A suivre...)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.066

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.066

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՌՒՐ ԹԱՂԵԼ ԱՐԱՖԱԹԸ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ
ԱՐԴԷՆ ԽՕՍՈՒԵՑԱՆ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 9ին հակասականն լուրերը իրարու յաջորդեցին ամբողջ օրը։ Քանի մը անդամ հաղորդուեցաւ թէ Արաֆաթ մեռած է, ապա հերքուեցաւ, կրկին մահուան լուրը տրուեցաւ կրկին հերքուելու համար։ Ի վերջոյ, օրերէ ի վեր Արաֆաթի մահն ալ եղերական կատակերգութեան մը ծանր տպաւորութիւնը տուաւ։

Նոյեմբեր 9ին, ի վերջոյ ժամանած էր պաղեստինեան պատուիրակութիւնը, ղեկավարութեամբ վարչապետ Քորէյիի եւ օրուան ընթացքին կրցած էր տեսնել Արաֆաթը եւ հաստատել որ խոր մահաքուն մէջ է։ Այդ յայտարարութիւնը ըրած էր արդէն հիւանդանոցի բժիշկը, յայտնելով թէ կացութիւնը աւելի ծանր է եւ մահաքունը աւելի խոր։ Պաղեստինեան պատուիրակութիւնը կը բաղկանար չորս հոգիէ։ Վարչապետին կ'ընկերանային ՊԱԿ-ի թիւ 2-ը՝ Մահմուտ Ապպաս, Արտաքին նախարարը՝ Նասիլ Շաաթ երբ հիւանդանոց կը հասնէին եւ այս վերջինն է որ մամուլի ասուլիս մը կու տար։ Ըստ իրեն Արաֆաթի բժիշկները բոլորովին բացառած էին խլիրդը եւ թունաւորումը։ Աւելցուցած է թէ հեչտամահութեան որեւէ լուծում ալ բացառուած է։ Կ'ըսուէր սակայն թէ յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 10ին փարիզ պիտի ժամանէր մահմետական բարձրաստիճան կրօնաւոր մը եւ ան միակն էր որ կրնար արտօնել որ արուեստական շնչառութիւնը դադրի եւ յայտարարուի մահը։

Մինչ այդ պաշտօնական յայտարարութիւնը որ տեղի պէտք է ունենար Նոյ. 10ին, օրերէ ի վեր սակարկութիւններ եւ անհամ բանաւէճեր կը չարունակուէին։ Մէկը կապ ունէր Իսրայէլի հետ եւ կը վերաբերէր թաղումի վայրին։ Շարոն յստակ կերպով յայտնած էր որ Երուսաղէմ չի կրնար թաղուիլ։ Իսրայէլ աւելի կողմնակից է Գազայի, մինչ Պաղեստինցիք կը նախընտրեն Ռամալլան։ Պաղեստինեան իշխանութեան քարտուղարը՝ Թայէպ Ալ-Եաքուպի յայտարարած էր Նոյեմբեր 9ին՝ «եթէ վատթարագոյնը պիտի պատահի, ամէն ինչ տեղի կ'ունենայ Մուքաթթա, որ խորհրդանիշն է պաղեստինցի ժողովուրդին դիմադրութեան եւ հոն է որ եօսէր Արաֆաթ երեք տարի է արգելափակուած է»։ Գազան, Պաղեստինցիներուն համար իրենց պայքարին վախճանն է, այլ խօսքով Արաֆաթի հետ նաեւ իրենց մահը։ Նոյեմբեր 9ին, արդէն չատերու համար Արաֆաթ մեռած էր, հակառակ բոլոր հերքումներուն, կը մնար ճշդել թէ ե՞րբ եւ ինչպէս պիտի յայտարարուի։ Բանակցութիւններ տեղի ունեցած են Պաղեստինցիներու եւ Իսրայէլացիներու միջեւ եւ կ'ըսուէր թէ սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացած էր։ Պաղեստինցի պատասխանատու մը որ չէ ուզած անունը հրապարակել, յայտարարած էր թէ պաղեստինցի եւ իսրայէլացի բարձրաստիճան պատասխանատուներ համաձայնութեան եկած են ինչ կը վերաբերի Արաֆաթի մահուան։

Եթէ սակարկութիւններէն մէկը կը վերաբերէր վայրին, միւս սակարկութիւնը չատ աւելի տզեղ, ճղճիմ բնոյթ ունէր։ Հարցը դրամական էր եւ բոլորը կը դատապարտէին Սուհա Արաֆաթը, որ ըստ ֆրանսական իրաւագիտութեան միակ ժառանգորդն է օրինաւոր գեանի վրայ։ Հարստութիւնը 800 միլիոնէն 1,3 միլիառ եւրօ կը նկատուի եւ հաշիւը Արաֆաթի հակակշռին տակ է, թէեւ ինք միշտ համեստ, պարզ կեանք մը վարած է, հակառակ անոր որ աշխարհի ղեկավար դէմքերու 8րդ հարստութիւնը կը նկատուի։ Ուրկէ՞ այս հսկայ հարստութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Ծոցի միապետութիւնները եւ այլ նեցուկներ կանոնաւոր կերպով մեծ գումարներ յանձնած են, առանց դիտնալու թէ ո՞ւր կ'երթար դրամը։ Ներկայիս ծագած հարցը այն է թէ որո՞ւ պիտի պատկանի այդ գումարը։ Պաղեստինեան իշխանութեան համար տէրը ինք է եւ այդ է պատճառը այն սուր բանավէճին որ ծագած է կնոջը հետ։ Այս վերջինը քրիստոնեայ հարուստ ընտանիքի զաւակ է, ծնած է Իամալլա 1963ին եւ գաղտնաբար ամուսնացած է Արաֆաթի հետ 1990ին, բայց միայն երկու տարի ետք է որ լուրը կը հրապարակուի։ Իր քոյրն ալ ամուսնացած էր ՊԱԿ-ի Ֆրանսայի նախկին ներկայացուցիչ՝ Իպրահիմ Սուսի հետ։ 1995ին աղջիկ զաւակ մը ծնած է։ Արդէն չորս տարի է որ Սուհա հեռու կ'ապրի Արաֆաթէն, որու մենաշնորհեալ տէր դարձաւ սակայն Գլամարի դինուորական հիւանդանոցին առջեւ։

Կասկած չկայ որ այս ամբողջին մէջ չատ տզեղ երեւոյթ մը կայ։ Օրերէ ի վեր բոլոր դամբանականներն ալ խօսած են եւ մահուան պահուն ըսելիք ալ չմնաց։ Նոյեմբեր 7ի կիրակնօրեայ յաջորդի մը ընթացքին (5րդ կայան, Ռիփոսք) մկկը կը յիշէր Սիրանօ տը Պէրժըրաքի խօսքը՝ «մէկն բանի մէջ ձախողեցայ, նոյնիսկ՝ մահուան» (Ժէ բռւ ռաթէ, մէմ մա մոռ)։ Ի վերջոյ ոչ ոք, բացի բժիշկներէն, պիտի դիտնայ թէ խկապէս ե՞րբ մեռաւ Արաֆաթ, ինչ որ կը յիշեցնէ այլ «խորհրդաւոր» մահաքուներ, ինչպէս Ֆրանքօ (35 օր), Թիթօ (3 ամիս), Պուրմէտիէն (39 օր)։

Պաղեստինեան պատուիրակութիւնը նոյն օրը, Նոյեմբեր 9ին վերադարձաւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԻՃԱՆԻ մէջ, Նոյեմբեր 9ին, ծանր ցոյցեր տեղի ունեցած են Ֆրանսայի եւ Ֆրանսացիներու դէմ, որոնց ընթացքին եօթը ցուցարարներ մեռած են։ Ֆրանսա օգանաւ ալ ղրկած է որպէսզի այն Ֆրանսացիները որ կ'ուզեն, Ֆրանսա վերադառնան, ինչ որ քանի մը օր առաջ հերքուած էր։ Բացայայտ է որ Ֆրանսայի դէմ ատելութիւնը մեծ համեմատութիւններու հասած է։ Լոզունգները ալ չեն խնայեր Շիրաքն իսկ («Շիրաք՝ մարդասպան»)։ ԱՄՆ Ֆրանսան կը պաշտպանեն եւ լրնդրոյ առարկայ կ'ընեն Կպակպոյի կառավարութիւնը։ Նոյեմբեր 10ին ալ, Ինվալիտի մէջ, Շիրաքի ներկայութեամբ կը կատարուէր սպանուած Ֆրանսացի մը պինուորներու յուղարկաւորութիւնը։ Տեղւոյն վրայ գտնուող Ֆրանսացիները սարսափի մէջ կ'ապրին, մահուան սպառնալիքները չեն դադրիր եւ տուներն ալ թալանի կը տրուին։

ՖԱԼՈՒՃԱՅԻ վրայ (Իրաք) ամերիկեան յարձակումը նոյն սաստկութեամբ կը չարունակուէր Նոյեմբեր 10ին եւ ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, քաղաքը 70% Ամերիկացիներու ձեռքն էր։ Գործողութեան սկիզբէն ի վեր ամերիկացի տասը պինուոր մեռած է։

ԹՈՒՐՔԻԱ դատապարտած է Նոյեմբեր 9ին, Մարդկային իրաւանց Եւրոպական Առեանին կողմէ, բռնաբարած ըլլալով արտայայտութեան ազատութիւնը։ Ցօդուածագիր մը, որ կ'արտայայտուէր քրտական անջատողական պահանջներուն մասին դատապարտուած էր 1996ին 20 միս բանտարկութեան այն յանցանքով որ «տարածած է Թուրք ազգին միասնականութեան վնասող քարոզչութիւն մը»։

Ալի Ազճացի ազատ արձակումը մերժուած է Պոլսոյ դատարանին կողմէ։ Ենթական որ փորձած էր պասը սպաննել 1981. Մայիսին, 19 տարի բանտը մնացած էր Իտալիա, Թուրքիա փոխադրուած 2000ին, ուր տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Թուրք լրագրողի մը սպանութեան համար 1979ին եւ եօթը տարի ալ պինեալ կողոպուտի մը համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՀԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 9/10)

ՈՒԺԱՆԻԻԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԲԱՔՈՒ ՉԻ ՄԵԿՆԻՐ

Նոյեմբեր 12-14 Բաքուի մէջ տեղի կ'ունենայ Սեւծովեան եւ Կասպեան երկիրներուն Ուժանիւթի եւ փոխադրութեան նախարարներուն հանդիպումը։ Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութենէն յայտնուած է թէ մասնակցութեան հրաւէրը ստացուած ըլլալով հանդերձ, նախարարը պիտի չմեկնի Բաքու։

*
**

Ի. ԱԼԻԵԻԻ ԽՈՀԵՄՈՒԹԵԱՆ ԿՈՉԸ

Ադրբեջանի նախագահը Ի. Ալիեւ կոչ ըրած է խուճապ չստեղծել ՕԹԱՆ-ի խորհրդարանական վեհաժողովին մասնակցելու համար հայ խորհրդարանականներուն Բաքու ներկայութեան պատճառով։ Ան ըսած է թէ Հայերու մասնակցութիւնը մերժելու պարագային օդուտ կը քաղէ Հայաստան, մինչդեռ Ադրբեջան չի կրնար լինքզինք մեկուսացնել ամբողջ աշխարհէն։ Նախագահը անդրադարձած է ՕԹԱՆ-ի Սեպտեմբեր 14ի Բաքուի ռազմափորձերուն հայ զինուորականներու մասնակցութեան մերժումին։ Ըսած է թէ այդ մերժումը լինք որոշած է, քանի որ դրաւող բանակի մը զինուորականները չեն կրնար Ադրբեջան մտնել։ Ատիկա ըստ կրզբունքի հարց է եւ ոչ մէկ զիջում կը կատարուի։ Սակայն ՕԹԱՆ-ի Նոյեմբեր 26ի վեհաժողովին պարագան նոյնը չէ եւ Հայերը մերժել աննպաստ կ'ըլլայ Բաքուին։

*
**

ԴԱՆԻԱՑԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ

Դանիոյ Խորհրդարանին մէջ համաձայնութիւն դոյացած է պիւտճէ յատկացընելու իրենց երկիրները վերադարձնելու համար այն օտարականները որոնց ապաստանի իրաւունքը մերժուած է։ Ծօսքը կը վերաբերի ի մէջի այլոց Հայաստանի քաղաքացիներու. ընդամէնը 2200 հոգի են։ Չէ նշուած Հայաստանցիներու թիւը։ Անոնք որոնք կը համաձայնին կամովին վերադառնալու, կը ստանան երեք հազար տոլար, անչափահասները՝ 1000։

Արտասահմանի մէջ քաղաքական ապաստան խնդրող Հայաստանցիներէն չատեր կը պնդէին թէ Եհովայի վկայ են եւ այդ պատճառով հալածուած իշխանութիւններու կողմէ։ Այսօր այդ պնդումը արդիւնք չի տար, քանի որ այդ աղանդը պաշտօնապէս արձանագրուած է երկրին մէջ ու հետեւորդները չեն հալածուիր։

*
**

ՆԱՄԱԿ ԱՄՆ-ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսին հայկական հարցերու յանձնաժողովին երկու նախագահները Ճ. Նոլընպէրկ եւ Ֆ. Փալոն նամակով մը դիմած են Արտաքին գործերու նախարար Գ. Փաուըլին։ Անոնք մտահոգութիւն յայտնած են Ղարաբաղի շրջակայ տարածքներուն հարցը ՄԱԿ-ի օրակարգին նիւթ ընելու աղբեջանական նախաձեռնութեան։ Շեշտած են թէ պէտք չէ առիթ տալ հաշտութեան ընթացքը հունէն հանելու Բաքուի ջանքերուն։ Անոնք չխոչընդոտուելու պարագային կրնան վնասել ԱՄՆ-ու ազգային շահերուն։ Թելադրած են որ Ուաշինկթըն ճնշում բանեցնէ Բաքուի վրայ, որպէսզի ան վերջ տայ քանդիչ ռազմավարութեանը։

*
**

ԼՂՀ

ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՅՐԱՒ ՃԱՄԲՈՒՑԷՆ ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸՆ ԱՒ ԲԱՑՈՒԱԾ

«Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամին միջոցներով կառուցուող «Հիւսիս – Հարաւ» ճամբուն նոր մէկ հատուածն ալ գործածութեան բացուած է Նոյեմբեր 9ին։ Սարուչէն – Կարմիր Շուկայ հատուածն է ան որուն բացումին ներկայ գտնուած են Հայաստանի եւ ԼՂՀ նախագահները, պաշտօնական դէմքեր։ Բացուած մասը 14 կմ. է։ Արժած է 646 միլիոն դրամ (չուրջ 1.200.000 տոլար)։

*
**

ՂԱՐԱԲԱՂԸ՝ «ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՄԵՆԱՑԱՒՈՏ ԽՆԴԻՐԸ»

Սահմանումը նախագահ Ի. Ալիեւինն է։ Լենքորանի մէջ ելոյթ ունենալով, ան ըսած է թէ մեծագոյն ջանքեր կը գործադրուին այդ խնդիրը կարգադրելու համար։ Շարունակութիւնը նոյն յանկերգն է։ «Եթէ բանակցութիւնները, միջազգային կազմակերպութիւններու ջանքերը ապարդիւն ըլլան, մենք կրնանք դիմել լուծումի այլ ուղիներու»։

*
**

ՏԱՍԸ ՀԱԶԱՐ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մէջ չուրջ տասը հազար պատմամշակութային արժէքով յուշարձան ստուգուած է։ Անոնցմէ կարեւոր մաս մը հեռաւոր վայրերու մէջ գտնուելով անկարելի կ'ըլլայ ուսումնասիրել։ 1988էն այսօր Արցախի մէջ ամբողջական կամ մասնակի ձեւով նորոգուած է երկու տասնեակ յուշարձան։

ՋԻՆԱԴԱՐԱՆԻ (1918, Նոյեմբեր 11) տօնին առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 11ին (Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը Շաբաթ-կիրակի, Նոյեմբեր 13-14։

ՏԱՅԿ-ԲԱՐՁՐ ՀԱՅԿ

Հ. ՇԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԱՍՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակարգ թէ հայկական...)

Քիչ մը կ'երկարեմ պատմական դէպքերու նկարագրութիւնը, օգտուելով Հ. Մ՚ք՚այէլ Վրդ. Զամչեանի աղբիւրէն (Պատմութիւն Հայոց Բ., էջ 348-349), քանի այդ պատահարներու նկարագրութենէն այնքան յայտնի կ'ըլլայ ապացուցանել եւ հաւնալ հայ ժողովուրդին եւ իր Եկեղեցիին ընդդիմութեան իսկական պատճառները, կրօնական տիտղոսին տակ թաքնուած օտար տիրակալներու ոտնձգութիւններուն, ըլլան անոնք Հեթանոս, կրակապաշտ, քրիստոնեայ կամ մահմետական:

Դուինի կաթողիկոսական տաճարին մէջ կայտրը կը հրամայէ հետը բերած յոյն քահանաներուն եւ եպիսկոպոսներուն պատարագ մատուցանել «եւ քարոզել զսուրբ ժողովն Քաղկեդոնի ըստ ճշմարտութեան» եւ ապա կը պարտադրէ որ ներկայ հայ եկեղեցականները հաղորդուին նոյն պատարագի ընթացքին «ի նշան հաստատութեան ընդունելոյ նոցա զսուրբ ժողովն Քաղկեդոնի». կայտրը չի ծածկեր իր հետապնդած նպատակը:

Զամչեան հայ եպիսկոպոսի մը խորհրդանկարութիւնն ալ կը պատմէ, որ չուզելով հաղորդուիլ բռնութեան տակ, կամացուկ մը ժողովուրդին մէջ կը խառնուի. «Իբրեւ ծանեաւ զայս կայտրն, հրամայեաց ածել զնա առաջի իւր եւ եհարց զնա. –ընդէ՞ր ասէ ոչ հաղորդեցար ընդ իս եւ ընդ հայրապետին քումմ: Պատասխանի ետ եպիսկոպոսն եւ ասէ երկուցեալ յահէ փառաց չքեղութեան քոյ արարի զայդ. զի մեք ի տախտակի իսկ նկարեալ տեսանելով զպատկեր կայսերացդ յերկիւղէ դողամք եւ սոսկամք. ապա որչափ եւս ի տեսանել զիւառս երեսաց ձերոց...»:

Հզօրներու ուժը փառաւոր ոսկեզօծ ըզգեստներ, առողջ, կուշտ բանակներ, տըկարներու հզօրութիւնը, մարքի խորամանկութիւններ, մանր վարպետութիւններ:

Որքան որ յետադարձ ակնարկով տղայական թուին այս խաղերը, որ խորքին մէջ նուաստացուցիչ հանգամանք ալ ունին եւ տիրակալութեան ոգի ցոյց կու տան, Հայ Եկեղեցին հաստատուն մնաց իր ուղղափառ դաւանանքին մէջ, Ընդհանրական Եկեղեցիին եղբայրութեանը մէջ, առանց բառացիօրէն հնչակելու օրթոտոքսութիւն քան քաղկեդոնականութիւն եւ ատոր մեծագոյն օրինակը հանդիսացած է Ներսէս Գ. Շինող Տայեցի կաթողիկոսը որ կայսերական բանակներուն վրէժխընդրութենէն ազատելու համար իր ժողովուրդը եւ իշխանները, զնոց կոստանդնուպոլիս, ապաստանեցաւ իր ծննդավայրը Իշխան ուր կառոյց այս հոյակերտ տաճարը, բայց եկաւ Ապրատի տոհրոտը մեռնելու իր աթոռին վրայ և թաղուելու իր ճեռակերտ Զուարթնոցին հովանիին տակ:

652ին Թէոդոր Ռշտունի Հայաստանը կ'ազատագրէ Բիւզանդացիներէն Արաբներու օգնութեամբ, որոնց ճեռնտու էր Յոյներուն հեռացումը Հայաստանի սահմաններէն: Ներսէս կաթողիկոս խուսափիլ ուզելով արաբամէտ նախարարներու հետ բախում ունենալէ, մինչեւ 659 թուականը պահելով իր հայրապետական առաջնորդութիւնը, մեկուսացած կ'ապրի իր հայրենի Իշխան գիւղին մէջ եւ արաբական ոստառնալիքներուն մեղմացումէն եւ Թէոդոր Ռշտունիի մահէն յետոյ կը վերադառնայ Վաղարշապատ, ուր կը շարունակէ Զուարթնոցի օժանդակ կառոյցներու կիսաւարտ շինարարութիւնը:

Զամչեան հետաքրքրական մէջբերում մը կ'ընէ անծանօթ պատմութենէ մը խօսի մը մասին, որ Ներսէս Շինող կաթողիկոսի կողմէ պատրաստուած է Իշխան գիւղին համար եւ առիթ տուած ժողովրդական առասպելախառն պատմութեան մը որ աշխարհաբարի վերածելով կը ներկայացնեմ:

«Ներսէս Հայրապետ Իշխանի մէջ խաչ մը ունէր, իր ձեռքերով օրհնուած եւ շատ պատուական քար մը կը կրէր իր վրան: Կարիներն՝ Օրդուչա անունով իշխան մը կ'ուզէր դրաւել այդ քարը: Օր մը հաւաքելով բազմանդամ զօրք գնաց հոն (Իշխան) եւ անոնք գիտնալով գալուն նպատակը Ս. Խաչը առին եւ գինիի կարասին մէջ նետեցին: Զօրքը կը խմէր գինին բայց կարասին մէջ գինին չէր պակսեր: Երբ այս բանը իշխանին լուր տուին, ան ըսաւ. – հոն է խաչը եւ գինին թափելով գտան իրենց փնտռածը եւ հանելով նեղ տեղ մը աստուածընկալ խաչը թռաւ եւ կեցաւ բարձր քարի մը վրան եւ քարէ կարկուտ տեղացուց զօրքին վրայ բոլորն ալ սատակելով մինչ անոնք կ'աղաղակէին եւ մեղայ կը դոչէին: Այն տեղ ձայն մը ելաւ Խաչէն որ կենդանի մնացողները առնեն եւ Խաչը կրկին եկեղեցի հասցնեն: Եւ անոնք առին տարին եւ Ս. Եկեղեցիին մօտը զետեղեցին եւ փառաւորուեցաւ Յիսուսի անունը:

«Նոյն անծանօթ պատմութիւնը կ'աւանդէ որ Իշխան գիւղին մէջ կար Ներսէս Հայրապետին մէկ գաւազանը որ հրաշքներ կը գործէ. երբ երաշտ ըլլայ, աղբիւրին մէջ կը դնեն զայն եւ կ'աղօթեն. ջուր կը բխի եւ երկիրը կ'ոռոգէ» (էջ 535):

Այնպէս կը թուի որ Ներսէս Գ. Շինող Հայրապետը իր քառասնամեայ կաթողիկոսութեան ընթացքին, հակառակ ժամանակներու դժուարութեան, կրցած է չէնցընել երկիրը, ծաղկեցնել Եկեղեցին, հաշտարարի դեր խաղալ արաբամէտ եւ բիւզանդամէտ նախարարներու միջեւ, գիտցած է նետուիլ ճակատամարտին մէջ եւ քաշուիլ երբ պէտք էր, թողած է լաւ յիշատակ եւ բարի ժողովուրդը իր հայրապետին տուած է հրաշագործութիւններու չնորհքն ալ: Դարձեալ ինք է որ 653ին կը հաստատէ Վարագայ Ս. Խաչի տօնը եւ Վարագի մէջ կը կառուցանէ Ս. Նշան եկեղեցին:

Մեր կառքը կանգ կ'առնէ եկեղեցիին չուրջը գտնուող ազատ տարածութեան մէջ. չորս կողմը փոքր գիւղ մը կազմելու չափ տուներ կան: Եկեղեցին հարաւային կողմէն գիտուած ոչ մէկ վէրքի նշան ցոյց կու տայ, կարծես գործող ըլլար. կամարակապ հրաշալի տրածայր դմբէթը, եռակամար սլացիկ ճակատը, պատուհաններուն նախչերը, հոս, հոն մի քանի խորաքանդակներ պահ մը քեզ Հաղարծինի կամ Մակարավանքի չրջանի գիւղի մը մէջ գտնուելու տպաւորութիւնը կը թողուն: Անհամբեր ներս կը մըտնեմ. տեսարանը յանկարծ արմատապէս կը փոխուի: Այս ամբողջական կարծուած դմբէթը հրաշքի նման կանգնած է իրենց որմերէն որբացած չորս կամարներու վրայ որ ամէն վայրկեան կրնայ փուլ գալ: Տաճարի մանրամասն նկարագրութիւնը, անոր ճարտարապետական յատկութիւնները, արձանագրութիւններու ընթերցումները եւ մեկնաբանութիւնները, չափագրութիւնները, չինարարական դիտարուեստը եւ այլ մանազգիտական տուեալներ մանրամասնօրէն կարելի է գտնել Տիրան Մարութեանի «Վորագոյն Հայք» գիրքին մէջ, էջ 11-33, 1978 Երեւան:

Ներքին նորակառոյց պատ մը, անկիւն մը կղզիացուցած է եւ տրամադրած մըզկիթի գործածութեան:

«Ես յուշարձանին պահակն եմ եւ գիւղի հնագէտը»: Երիտասարդ մըն էր որ տրցակ մը տոմս բռնած այս անակնկալ ըրօսաչրջիկներէն մուտքի իրաւունք կը պահանջէր: Տուինք. ուրախացաւ եւ լեզուն քակուեցաւ եւ ուզեց տակաւին մեզ ցոյց տալ չրջակայ բլուրներուն մէջ գըտնուող հնութիւնները, բնականաբար բոլորն ալ «բիւզանդական եւ վրացական»:

– Մենք Հայ ենք, ըսի, եւ Բիւզանդացիներն ու Վրացիները մեզ չեն հետաքրքրեր:

– Այո՛, բայց առոնց ասկը (հարազատը) գոտ հայկական է...:

Խոստացանք որ աւելի յարմար օր մը կու գանք իր առաջարկածներն ալ տեսնելու: Մեզմ «հնագէտ վրոթֆէսէօրը» եթէ մխայն դիտնար թէ դեռ ինչե՛ր կան նոյն դաւառին մէջ որոնցմէ լինք լուր անգամ չունի:

Իշխանի եկեղեցիին ներկայ բոլոր արձանագրութիւնները վրացերէն են, բացի մի քանի հայկական տարեթիւերէ որ Հ. Ներսէս Սարգիսեան կը նչէ իր գիրքին մէջ:

Է. դարուն կառուցուած այս տաճարը, Դաւիթ Կիւրապաղատ Բագրատունիի իշխանութենէն երեք դար առաջ, ոչ մէկ պատճառ ունէր վրացերէն արձանագրութիւններ ունենալու եթէ աւելի ուշ, քաղկեդոնիկ Հայեր եւ Վրացիներ, Ժ. եւ ԺԱ. դարերուն նորոգութիւններ եւ յաւելումներ կատարած չըլլային: Այս է միակ բացատրութիւնը որ կարելի է տալ Տայքի հայկական եկեղեցիներու յետագայի «վրացականացումներուն» եւ այս չփոթութիւնը գիտակցաբար կ'օգտագործուի ներկայիս, թելադրելով նաեւ զբօսաչրջութեան հրատարակութիւններով զբաղող տուներուն, որպէսզի այդ նահանգներուն հայկականութիւնը փաստող միակ կոթողները յափշտակուին մեր ձեռքէն եւ «նուիրուին» մեր քրիստոնեայ դրացիին որ այդ նահանգին բնակիչ երբեք չէ եղած, բացի վանական ժամանակաւոր ներկայութենէ, Զաքարէ եւ Իվանէ հայ զօրավարներուն տիրապետութեան օրերուն, երբ Վրաստանի դերիչխանութիւնը մինչեւ Տայք կը հասնէր:

Մեր յաջորդ հանդրուանը 75 քմ. դէպի արեւելք, Բէնէք գիւղն էր, պատմական Բանակը, կոչուած նաեւ Պանա:

29.– ԲԱՆԱԿ – ԵՒԱՑԱՐԿ ԲՒԼՈՐԱՁԻՒ ՎԿԱՑԱՐԱՆ

Գիւղը ներկայիս այլափոխուած դարձած է Բէնէք. Տայոց Աչխարհի եւրդաձոր գաւառի բնակավայր մըն էր նոյն չրջանի բոլոր գիւղերու նման չոր ամայութեան մէջ կանաչ ոլասխներ, կառուցուած բանակ դեռի ալ ափին:

Շուրջ ժամ մը տեւող գիւղական այդ մայրուղիին վրայ միակ հրաշալի յուշարձանն է որ արդէն հեռուներէն մեր ուշադրութիւնը գրաւեց. այնքան հզօր է անոր տեսքը, կարծես բերդաքաղաք մը ըլլար: Մօտենալու համար անհրաժեշտ էր մի քանի քիլոմեթր հեռանալ, գտնել քիչ մը անդին գտնուող գիւղին մուտքը եւ դաշտերու միջով կրկին վերադառնալ գետը չրջանցած:

Ժամէ մը աւելի մնացի փլած կամարի մը ստորոտը նստած, յափշտակուած, հըպարտութեամբ, գոհունակութեամբ դիտելու մարդկային այս չնաչխարհիկ կոթողը որ իր փլատակ վիճակով, ընդարձակ ամայութեան մը բարձունքին վրայ թառած, դարձած էր բնութեան յուչարձան, անոր անբաժանելի մէկ մասնիկը: Այվազովսկիի նկարներուն փրփրուտ ալիքներուն մէջ կիսածովամոյն առագաստանաւն է կարծես, ուր ելեւէջող բլուրները ալիքի պերը կը կատարեն, եւ հերկուած դաշտերը, դեղնած խոտերու ստացած զանազան երփներանգումները, արեւու ճառագայթներու խաղերով, փրփրուտ ալիքներու տպաւորութիւնը կը ձգեն: Գեղրկապաշտ մթնոլորտ մը կ'իշխէ չրջանին վրայ: Ոչ ոք կը մօտենայ: Հեռուն կէտի նման հովիւի ուրուականը, վարը գիւղէն հանող բակի կենդանիներու բըզտութենական համանուագ մը: Նոյնն էր անչուշտ պատկերը Ներսէս Շինող կաթողիկոսի օրերուն երբ չուրջը հաւաքած հուժկու երիտասարդներ եւ վաղարշապատէն բերած Զուարթնոցի իր քաջ ճարտարապետը, անոր կրկնօրինակն էր գրեթէ որ Հայրապետը կ'ուզէր բարձրացնել իր ծննդավայրէն մի քանի տասնեակ հազարամեթր դէպի արեւելք:

Զուարթնոցատիպ, բոլորաձեւ, եռայարկ այս տաճարը, չատ հաւանաբար կառուցուած պէտք է ըլլայ որպէս վկայարան:

Զամչեան ճարտնտիրներէն քաղելով, տեղւոյն անունին ծագումի մասին ամբողջ էջ մը նուիրած է որ արժէ թարգմանաբար մէջբերել» (Բ. էջ 342-343):

«Թէոդորոս Ռշտունեաց նախարարը, քալակորով մարդ, տեսնելով այս Քըրւառուեան աղէտները զօրքեր հաւաքեց եւ անձամբ առաջնորդելով զանոնք, սկըսաւ հէներուն եւ ասպատակողներուն դէմ դնել եւ կարելիին չափ խնամք տանիլ Ազգին որպէս Մարզպան: Մինչ Թէոդորոս հետամուտ էր երկրի խաղաղութեան, արաբ զօրքերու բազմութիւն մը արշաւեց Աղուանքի վրայ եւ մեծ կոտորած ըրին չատերը գաւառափոխ դարձնելով: Անոնց մէ տասնուվեցհազար հոգի դիմեցին եւ Հայաստան հասան եղբ կաթողիկոսութեան իններորդ տարին, որպէս գլուխ ունենալով Ապտուհաման անունով մէկը: Նախ գալով Տարօնի կողմերը տակնուվրայ ըրին երկիրը եւ չատերը հարուածեցին սուրով. տուրք եւ հարկ, մանուկներն ու կիները եւ այլ չատ բաներ կը պահանջէին:

«Վահան կամսարական այս բանները տեսնելով ութ հազար հոգի հաւաքեց եւ դեսպանութիւն ղրկեց Հայ նախարարներուն յորդորելով որ թշնամիին դէմ ելլեն. բայց երբ անոնք յանձն չառին, իր Տիրան եղբայրը եւ Մուշեղ զօրավարը ղրկեց ութ հազարովը, Գրիգոր աւանին ստորոտը: Այնբեւացեաց Սահուռ իշխանն ալ իր զօրքովը միացաւ Տիրանին եւ դիմելով այլազգիներու զօրքերուն վրայ, անոնց դէմ ճակատեցան: Պատերազմը սկսելուն Սահուռ Այնձեւացին նենգութեամբ Տիրանին բանակէն ելլելով, Արաբներուն խառնուեցաւ եւ Հայերուն վրայ յարձակեցաւ եւ չատ կոտորած ըրաւ: Տիրան այս բանը տեսնելով չուռերեցաւ եւ չկարենալով հանդուրժել, իր բոլոր զօրութեամբ անոր վրայ յարձակեցաւ եւ սուրը մերկացնելով հարուածեց եւ ճեղքեց անոր գլուխը և սպաննեց զինք: Ինք ալ իր կարգին մահացու վէրք ստանալով անոր թիկնապահներէն, ինկաւ, մեռաւ: Եւ Արաբները չրջապատելով Հայոց զօրքերը բոլորն ալ կոտորեցին, որոնց մէջ նաեւ Մուշեղ զօրավարը: Եւ սակաւ կենդանի մնացողները փախչելով ցրուեցան: Իսկ այնտեղը ուր այս կոտորածը եղաւ յետագային Սուրբ Բանակ կոչուեցաւ, քանի որ անոնք ամէնքն ալ սուրբ հաւատքի համար կռուելով նահատակուեցան»:

...Եւ այս Ս. Բանակին համար նորընտիր կաթողիկոսը Ներսէս Շինող, իր ծննդավայրի հողերուն վրայ բարձրացուցած է հայ ճարտարապետութեան չքեղագոյն վկայարանը, եռայարկ, բոլորաձեւ, կամարակապ, թէեւ վնասուած երկրաչարժներէ, ժամանակի անխուսափելի պէրի պատերներէ եւ մարդկային վայրագութիւններէ, տակաւին պահած է իր հիմնական կառոյցը, գետին փռուած մի ակտուր պատերու զանգուածներ, ջարդուած սիւներ որ ցոյց կու տան թէ որքան յարգանք եւ սէր ունէին Հայրապետն ու իշխանաց դասը հանդէպ իրենց նահատակ հերոսներուն. կարելի է երեւակայել թէ որքա՛ն ցաւ պիտի զգային եւ սուգ բռնէին եթէ իմանային որ ԻՍ. դարու իրենց ազնարժան զաւակները սկսած են Միջեւնարկաբերդի եւ Եռաբլուրի տարածքները «սեփականաչնորհել» անձնապէս, առանձնատուներ եւ հաճոյքի նոր վայրեր կառուցանելու չուտով...:

Բանակի վկայարանին մասին պատմական, դիտարուեստական մանրամասն ուսումնասիրութիւն կատարած է Տիրան Մարութեան իր «Վորագոյն Հայք» հատորին մէջ, էջ 34-103, գանազան չափագրութիւններով, վերակազմութիւններով, բազդատական եզրեր գտնելով Զուարթնոցի տաճարին հետ, յատկապէս ցոյց տալով որ վրացական աղբիւրներու Աշտարակեցի Վրաց Թագաւորին վերագրուած Թ. դարի չինութիւնը կը վերաբերի մխայն անոր վերանորոգութեան, քանի Ս. Նշան եկեղեցին (881-923) իր տըրներսեհ Կիւրապաղատը խնամքով իշխանութեան տարիներուն խնամքով ձեռնարկած է անոր արմատական վերանորոգութեան, արբական գանազան կոթողներով:

(Շար. 13)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻԻ

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

ԹԷՈՏՈՐ ՌՈՒՋՎԵԼԹ (1901 – 1909).– Պաշտօնի գլուխ կ'անցնի 1901ին, երբ նախորդը կը մեռնի: Ծնած է Նիւ Եորք, որու կառավարիչը կը դառնայ: Կը մասնակցի Սպանիոյ դէմ պատերազմին որպէս սպայ, կամաւորական միաւորի մը մէջ: Որպէս նախագահ, բարենորոգումներու ծաւալուն ծրագրի մը կը դիմէ: Կը պաշտպանէ փոքր աչխատաւորները մեծ ձեռնարկութիւններու դէմ, գործադուլներու առեն: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ կը քաջալերէ Փանամայի ջրանցքին աչխատանքները եւ կը միջամտէ վերջ դնելու համար Ասիոյ ռուս – ճափոնական պատերազմին: Կ'արժանանայ Խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակին (1906): Զի յաջողիր պաշտօնավարման երրորդ չըրջան մը:

ՈՒԻԼԻԼՄ ՀԱՈՒԸՐՏ ԹԱՖԹ (1909 - 1913).– Նախորդին Պատերազմական նախարարն է: Իր չրջանին վերջաւորութեան չատերը դաւանափոխ դարձնելով: Անոնց մէ տասնուվեցհազար հոգի դիմեցին եւ Հայաստան հասան եղբ կաթողիկոսութեան իններորդ տարին, որպէս գլուխ ունենալով Ապտուհաման անունով մէկը: Նախ գալով Տարօնի կողմերը տակնուվրայ ըրին երկիրը եւ չատերը հարուածեցին սուրով. տուրք եւ հարկ, մանուկներն ու կիները եւ այլ չատ բաներ կը պահանջէին:

«Վահան կամսարական այս բանները տեսնելով ութ հազար հոգի հաւաքեց եւ դեսպանութիւն ղրկեց հայ նախարարներուն յորդորելով որ թշնամիին դէմ ելլեն. բայց երբ անոնք յանձն չառին, իր Տիրան եղբայրը եւ Մուշեղ զօրավարը ղրկեց ութ հազարովը, Գրիգոր աւանին ստորոտը: Այնբեւացեաց Սահուռ իշխանն ալ իր զօրքովը միացաւ Տիրանին եւ դիմելով այլազգիներու զօրքերուն վրայ, անոնց դէմ ճակատեցան: Պատերազմը սկսելուն Սահուռ Այնձեւացին նենգութեամբ Տիրանին բանակէն ելլելով, Արաբներուն խառնուեցաւ եւ Հայերուն վրայ յարձակեցաւ եւ չատ կոտորած ըրաւ: Տիրան այս բանը տեսնելով չուռերեցաւ եւ չկարենալով հանդուրժել, իր բոլոր զօրութեամբ անոր վրայ յարձակեցաւ եւ սուրը մերկացնելով հարուածեց եւ ճեղքեց անոր գլուխը և սպաննեց զինք: Ինք ալ իր կարգին մահացու վէրք ստանալով անոր թիկնապահներէն, ինկաւ, մեռաւ: Եւ Արաբները չրջապատելով Հայոց զօրքերը բոլորն ալ կոտորեցին, որոնց մէջ նաեւ Մուշեղ զօրավարը: Եւ սակաւ կենդանի մնացողները փախչելով ցրուեցան: Իսկ այնտեղը ուր այս կոտորածը եղաւ յետագային Սուրբ Բանակ կոչուեցաւ, քանի որ անոնք ամէնքն ալ սուրբ հաւատքի համար կռուելով նահատակուեցան»:

...Եւ այս Ս. Բանակին համար նորընտիր կաթողիկոսը Ներսէս Շինող, իր ծննդավայրի հողերուն վրայ բարձրացուցած է հայ ճարտարապետութեան չքեղագոյն վկայարանը, եռայարկ, բոլորաձեւ, կամարակապ, թէեւ վնասուած երկրաչարժներէ, ժամանակի անխուսափելի պէրի պատերներէ եւ մարդկային վայրագութիւններէ, տակաւին պահած է իր հիմնական կառոյցը, գետին փռուած մի ակտուր պատերու զանգուածներ, ջարդուած սիւներ որ ցոյց կու տան թէ որքան յարգանք եւ սէր ունէին Հայրապետն ու իշխանաց դասը հանդէպ իրենց նահատակ հերոսներուն. կարելի է երեւակայել թէ որքա՛ն ցաւ պիտի զգային եւ սուգ բռնէին եթէ իմանային որ ԻՍ. դարու իրենց ազնարժան զաւակները սկսած են Միջեւնարկաբերդի եւ Եռաբլուրի տարածքները «սեփականաչնորհել» անձնապէս, առանձնատուներ եւ հաճոյքի նոր վայրեր կառուցանելու չուտով...:

Բանակի վկայարանին մասին պատմական, դիտարուեստական մանրամասն ուսումնասիրութիւն կատարած է Տիրան Մարութեան իր «Վորագոյն Հայք» հատորին մէջ, էջ 34-103, գանազան չափագրութիւններով, վերակազմութիւններով, բազդատական եզրեր գտնելով Զուարթնոցի տաճարին հետ, յատկապէս ցոյց տալով որ վրացական աղբիւրներու Աշտարակեցի Վրաց Թագաւորին վերագրուած Թ. դարի չինութիւնը կը վերաբերի մխայն անոր վերանորոգութեան, քանի Ս. Նշան եկեղեցին (881-923) իր տըրներսեհ Կիւրապաղատը խնամքով իշխանութեան տարիներուն խնամքով ձեռնարկած է անոր արմատական վերանորոգութեան, արբական գանազան կոթողներով:

կը դառնայ Գերագոյն Ատեանի ղեկավար:

ԹՈՄԱՍ ՎՈՒՏՐՕ ՈՒԻԼՍՈՆ (1913 - 1921).- 16 տարի ետք, առաջին դոմոկրատ նախագահն է: Իր ժամանակաշրջանը կը զուգադիպի ԱՄՆ-ու տնտեսական, գինուորական եւ քաղաքական բարգաւաճումին: Կը դասաւանդէ Փրինսթընի համալսարանը, որու նախագահը կը դառնայ: Իր ժամանակաշրջանին կը ծագի Ա. Աշխարհամարտը եւ ԱՄՆ պատերազմի կը մտնէ 1917ին, գերմանական սուզանաւերու յարձակումէն ետք ամերիկեան նաւերու վրայ: Կը հաստատէ իր հանրածանօթ «14 կէտերը», որոնք հիմը կը կազմեն 1918ի Զինադադարին, որ կը ստեղծէ նաեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ՄԱԿ-ի նախահայրը: 1919ին սրտի երկու տագնապ կ'ունենայ: Իր չրջանին է որ Գերագոյն Ատեանը քննարկելու իրաւունք կու տայ կիներու: Նոպէլեան Խաղաղութեան մրցանակը կը ստանայ 1919-ին:

ՈՒԱՐՆ ՀԱՐՏԻՆԿ (1921 – 1923).- Գործի մարդ, քաղաքական ասպարէզ կր մտնէ ընտրհիւ իր նիւթական յաջողութիւններուն եւ հարուստ այրիի մը հետ ամուսնութեան: Հանրապետական է: Իր պաշտօնավարութեան սկիզբը բաւական դժբաղդութիւններ կը պատահին դրամական գետնի վրայ: Կը մեռնի 1923ին Սան Ֆրանսիսքօ, Ալասքայէն վերադարձին:

ՃՈՆ ԳԱԼՎԻՆ ԳՈՒԼԻՃ (1923-1929).- երբ նախագահ կը դառնայ նախորդին անակնկալ մահէն ետք, լինք ալ անակնկալի կու գայ: Որպէս նախագահ կը խորհի որ պետութիւնը պէտք չէ միջամտէ ըլլայ տնտեսութեան: Գաղափար մը զոր կ'իւրացնէ Հանրապետական կուսակցութիւնը ամբողջ դարու մը երկայնքին:

ՀԵՐԲԷՐԲ ԳԼԱՐՔ ՀՈՒՎԸՐ (1929 - 1933).- Կը չարունակէ նախորդին քաղաքականութիւնը, մինչեւ 1929 Հոկտեմբերի ճակատագրական ամիսը, երբ Սակրանը ահաւոր անկում կ'արձանագրէ: Միլիոնաւոր Ամերիկացիներ կը տուժեն: Հարիւր հազարաւորներ արեւմտեան չըրջանը կ'ապաստանին:

ՖՐԱՆՔԼԻՆ Տ. ՌՈՒԶՎԵԼԹ (1933 - 1946).- Դեմոկրատ մեծ դէմք մըն է եւ ան նախագահը, որ ամէնէն երկար պաշտօնավարութիւնը ունեցած է: Երեք անգամ վերընտրուած է, չորրորդ չրջանը չէ կրցած լրացնել, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան, երբ Բ. Աշխարհամարտը դեռ չէ վերջացած: Հազիւ դրաւած նախագահական աթոռը, հրապարակ կը նետէ տնտեսական եւ ընկերային վերակառուցման մեծ ծրագիր մը: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, Ռուզվելթ ստիպուած է մասնակցիլ Բ. Աշխարհամարտին, Փըրլ Հարպուրի ճափոնական յարձակումէն ետք 1941 Դեկտեմբերին:

ՀԱՐԻ ԹՐՈՒՄԱՆ (1945–1953).- Ռուզվելթի վերջին փոխ-նախագահն է եւ գործի կ'անցնի 1945 Ապրիլ 12ին: Գիտէ որ իր ներկիրը հիւլէական ռումբ ունի: Զորս ամիս ետք կ'որոշէ գործածել Ճափոնի դէմ: Եւրոպան վերաշինելու համար կը ստեղծէ Մարշալ ծրագիրը: Ներքին ճակատի վրայ, կը չարունակէ Ռուզվելթի քաղաքականութիւնը: 1951ին, Սահմանադրութեան 22րդ յօդուածը կ'արդիւլէ նախագահի մը երկու չրջանէն աւելի ընել, ըստ ձորճ Ուաչինկթընի փափաքին. միայն Ռուզվելթ աւելին ըրած էր: 1952ին Թրուման կ'որոշէ այլեւս չներկայանալ:

ՏՈՒԱՑԹ ԱՑԶԸՆՀԱՈՒԷՐ (1953 – 1961).- Ամէնէն ժողովրդական նախագահներէն մէկն է: Ծնած է Թեքսաս, բայց մեծցած է Քանսաս: Զինուորական փառաւոր անցեալ մը ունի: Ծառայած է Փիլիպպեանները Մըք Արթիւրի հետ 1935-էն 1939: Եւրոպայի դաշնակցային ուժերու գերագոյն հրամանատարն է Բ. Աշխարհամարտին: Թոյլ կու տայ որ Մըք Գարթի կազմակերպէ համայնավարներու դէմ իր հալածանքը: Վերջ կը դնէ ցեղապաշտ խորհրդարանական բանակին մէջ: Վերջ կու տայ Գորէայի պատերազմին եւ երկխօսութիւն կը ստեղծէ Խորհ. Միութեան հետ Խրուչչովը ընդունելով:

ՃՈՆ ՔԵՆԸՏԻ (1961–1963).- Նախագահ եղած է 1961 Ցունուարէն 1963 Նոյեմբեր, երբ սպաննուած է Տալաս: Առաջին կաթողիկ նախագահն է ցայսօր: Դէմ յանդիման է Ջլամարտի ծանր տագնապներու Պէրլին (Պատի կառուցում) եւ Գուպա (հրթիռներու հարցը), ուր կը ցուցաբերէ բացառիկ պաղարիւնութիւն մը (44 տարեկան է):

ԼԻՆՏԸՆ ՃՈՆՍԸՆ (1963–1969).- Նախորդին փոխ նախագահն է եւ նկարագրով չատ տարբեր է Քենըտիէն: «Մեծ ընկերութեան (Կրէյթ Սոսայթի) ծրագիր մը մէջտեղ կը դնէ եւ այդ ձեւով առաջին նախագահն է որ կը պայքարի ցեղապաշտ խորհրդարանութեան դէմ:

ՌԻՉԸՐՏ ՆԻՔՍԸՆ (1969 – 1974).-Գալիֆորնիացի է եւ կրօնքով Քուէյքըր: Փաստաբան է, ապա կը մտնէ ծովային ուժերու մէջ 1942ին եւ կը ծառայէ Հարաւային Խաղաղական: Փոխ նախագահ է Ա. Ընտրհաւորքի եւ Թեկնածու 1960ին, բայց կը ձախողի: Կ'ընտրուի 1968ին եւ կը վերընտրուի 1972ին: Իր օրով տեղի կ'ունենայ Վիէթնամի պատերազմը, Զինաստանի ճանաչումը: Իւաթըրկէյթի գործարքը կ'արագացնէ իր անկումը: Դեմոկրատ կուսակցութեան չէնքին կողպուտը իր մարդոց կողմէ 1972ին, զինք կը մղէ սուտի: Կը նախընտրէ հրաժարիլ 1974 Օգոստոսին, նախքան Գոնկրէսին «արդելք»ի վճիռը:

ՃԵՐԼԱՏ ՖՈՐԴ (1974–1977).- Ամերիկեան Ֆութպոլի մարզիչ է, բայց նաեւ իրաւագէտ: Նիքսընի հրաժարումէն ետք, ամերիկացի առաջին նախագահն է որ ժողովրդէն չէ ընտրուած: Համբաւ չէ վայելած:

ՃԻՄՄՄ ԳԱՐԹԸՐ (1977–1981).- Կրօնքով մկրտչական է եւ քաղաքական ասպարէզը կը սկսի Մերակոյտով 1962ին, 1970-ին ձիորճիայի կառավարիչ է: Առաջին նախագահն է որ կը պայքարի շրջապատի համար եւ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան դատը կը ներմուծէ արտաքին իր քաղաքականութեան մէջ: Իր գլխաւոր յաջողութիւնն է Գէմփ Տէյվիտի համաձայնագիրը (Եգիպտոս – Իսրայէլ) 1978ին, ձախողութիւնը՝ Պարսկաստանի ամերիկացի պատանդներու հարցին մէջ 1979ին, զինք պարտութեան առաջնորդեց Ռեկընի դէմ 1980ին:

ՌՈՆԱԼԴ ՌԵԿԸՆ (1981–1989).- Նախ Ըսպրող է, ապա՝ դերասան: 1962ին կը մտնէ Հանրապետական կուսակցութեան շարքերը: Պահպանողական ծրագիր մը կը կիրարկէ, աւելցնելով ընկերային անհաւասարակշռութիւնները եւ հանրային մեծ բաց մը ստեղծելով: Կը չարունակէ երկխօսութիւնը Գորբաչովի Մոսկուային հետ մինչեւ Խորհ. Միութեան անկումը:

ՃՈՐՃ ՀԵՐՊԷՐԹ ՊՈՒՇ (1989–1993).- Տիպարն իսկ է ամերիկեան առանձնաշնորհեալ ընկերութեան: Ծառայած է Բ. Աշխարհամարտին ամերիկեան բանակին մէջ: Դեսպան եղած է ՄԱԿ-ի մօտ եւ տնօրէն ՍԻԱ-ի: 1991 Ծոցի պատերազմին կը դիմէ հեռացնելու համար Ս. Հիւսէյնը Քուէյթէն: Զի վերընտրուիր:

ՈՒԻԼԻԱՄ ԳԼԻՆԹՐԸՆ (1993–2001).-Ճետ պատերազմեան սերունդի առաջին նախագահն է: Որը է հօրմէ եւ խորթ հօրը անունը կը կրէ: Նախ դատախազ է, ապա կառավարիչ Արքանսասի (1979): 1992ին իր թեկնածութիւնը խնդրոյ առարկայ է, որովհետեւ չէ մասնակցած Վիէթնամի պատերազմին եւ արտամուսնական յարաբերութիւններ ունի: Ութ տարիներու իր իշխանութիւնը կը նշուի արտակարգ ածով մը: Զի յաջողիր բարեփոխել ընկերային եւ կրթական դրութիւնը: Կը հովանաւորէ Օսլոյի համաձայնագիրը, Իսրայէլացիներու եւ Պաղեստինցիներու միջեւ: 1998ին դէմ պէտք է դնէ Մոնիքա Լեվինսքիի գայթակղութեան, ընդունելով թէ «անպատեհ» յարաբերութիւններ ունեցած է Սպիտակ Տան աշխատող կնոջ մը հետ:

ՃՈՐՃ ՈՒԱԼԿԸՐ ՊՈՒՇ (2001. – 2009).- 41րդ նախագահին երիցագոյն զաւակն է: Լաւ ուսանող չէ, զինուորական ծառայութիւնը ըրած է Թեքսասի Ազգ. պահակազօրքին մէջ, որու չնորհիւ խուսափած է Վիէթնամի պատերազմին մասնակցելէ: Նետուած է քարիւղի ճարտարարուեստի մէջ: 1993ին Թեքսասի կառավարիչ է: 2000ին կը յաղթէ Ալ Կորի դէմ, Ֆլորիտայի խնդրայարոյց ընտրութենէ մը ետք: Իր օրով պատահած են 2001 Սեպտեմբեր 11ի ոճրափորձերը: Հետեւանքն այն է որ կը միջամտէ Աֆղանիստան եւ Իրաք: 2004 Նոյեմբեր 2ին կը վերընտրուի Ջէրիի դէմ:

Թ.Ա.Թ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ՄԵԾԱՐՈՒԱԾ ԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՒԹԻԻ

Էնճինոյի Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 15ին, Թարգմանչաց տօնին նուիրուած հանդիսութեան ընթացքին, մեծարուած են վարժարանին մէջ հայերէն դասաւանդող ուսուցիչները: Աւարտական կարգի աշակերտներէն Սարգիս Սարգիսեան եւ Էրիքա Ռեկանեան, անդրադարձած են մեր պատմութեան ընթացքին եկեղեցւոյ եւ հայկական դպրոցին ունեցած դերին, ի խնդիր՝ հայակերտման եւ հայապահպանման: Աշակերտութեան անունով չնորհակալութիւն յայտնած է վարժարանի հայերէն լեզուի ու պատմութեան դասատուներուն՝ Ափրա Գազանճեանին, Թալին Ճանեգեանին, Ազատուհի Ղազարեանին, Ալֆրետ Մարդոյեանին, Էլօ Միրզոյեանին, Կարօ Պետրոսեանին եւ Անի Պերթիզեանին, որոնք բեմ հրաւիրուելով ստացած են ծաղկեփունջեր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է տնօրէնը՝ Ժան Գոսագեան:

*
**

ԽԱՉԻԿ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆԻ 700 ԳԻՐՔԵՐԸ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՊԸՐՊԷՆՔԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ

Վաստակաւոր դերասան, արտասանութեան վարպետ Խաչիկ Արարատեան տարի մը առաջ կնքեց իր մահկանացուն, 90 տարեկանին: Իր ընտանիքին անդամները ողբացեալին գրադարանին 700 հայերէն գիրքերը նուիրած են Պըրպէնքի հանրային գրադարանին: Լոս Անճըլըսի «Տէյլի Նիւուզ» թերթը գովեստով անդրադարձած է այս արարքին:

*
**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՐՑԱԽԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սրահին մէջ, Հոկտ. 14ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ի պատիւ Արցախի վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանի: Ներկայ եղած են թեմին առաջնորդները, Հայաստանի աւագ հիւպատոսը, «Հայաստան» Հիմնադրամի Ամերիկայի վարչութեան նախկին ատենապետներ, վարչութեան նոր կազմը, բարերարներ, մամուլի եւ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ: Վարչութեան նոր ատենապետուհին՝ Մարիա Միհրանեան, խօսած է Արցախի վարչապետին՝ Լոս Անճըլըս, Ֆրէզնօ, Սան Ֆրանսիսքօ, Սան Տիէկօ եւ այլ չրջաններ տուած այցելութիւններուն մասին: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան անդրադարձած է Արցախի հիւսիս – հարաւ ճանապարհաչինութեան կարեւորութեան, թելադրելով առաւաձեռն մասնակցիլ Նոյեմբեր 25ին տեղի ունենալիք թելեթոնին: Ապա առնելով վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեան, անդրադառնալով ազգբնջնական ազգիւրներու այն վերագրումին, թէ «անկատողականները գնացել են Մխիթեան հանգներ դրամ մուրալու, ճանապարհը սարքելու համար», նչած է. «Ես ուզում եմ պատասխանել, որ Ղարաբաղը երբեք ոչինչ չի մուրալու: Ես եկել եմ մեր ժողովրդին օգնելու, մեր ընդհանուր աչխատանքը կատարելու համար: Սա բոլորիս պարտքն է: Ես ուզում եմ յիչեցնել նրբանց, որ այն յաղթանակները որ մենք տարել ենք, մենք տարել ենք միասին – Սփիւռք, Հայաստան եւ Արցախ»:

ԼՐԱՏՈՒ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԱՇԿԵՐՏՈՒԹԵՆԷ ԴԷՊԻ ԱՄԻՐԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

ԿԱԹՈԼԻԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Բայց երկու կողմի ամիրաները մանրամասնութիւններու վրայ կը կեներային, առանց լուրջ ծրագիր մը ներկայացնելու: Հազիւ թէ կէտ մը չուրջ համաձայնութիւն պիտի գոյանար, կաթոլիկները վերջին պահուն պայմանաժամ կ'ուզէին եւ հարցը կրկին ձգձգումի կ'ենթարկուէր: Շուտով յայտնի եղաւ որ հակառակ պատրիարքին ջանքերուն, կարելի չպիտի ըլլար համաձայնութեան եզր մը գտնել կողմերու միջեւ: Բայց կաթոլիկ կրօնաւորները սկսած էին քարոզութիւններու պատրիարքարանի դէմ. «Հայոց Պատրիարքը կ'ուզէ ստիպողաբար մեզ պահել իր իշխանութեան տակ, մենք պայքարին պիտի տեղեկացնենք իրականութիւնը»:

Պատրիարքը սկսած էր մտահոգուիլ:

- Այս գործը չպիտի կարենամ գլուխ հանել, ըսաւ Պէզճեանի: Եթէ նոր ձեռնարկներ ընեմ, ժողովուրդը իրար պիտի խլնայ որ կրնայ աղէտի մը պատճառ դառնալ:

- Սրբազան, պատասխանեց Պէզճեան, գիտէք որ ես Տիւզեաններու վրայ ազդեցութիւն անոնց օժանդակութիւնը ապահովելի, բայց այդ գոլէճական կաթոլիկ կրօնաւորները չեն ուզեր հանդարտ կենալ: Իրաւունք ունիք, այս խնդրին հետեւանքները կրնան դէշ ըլլալ: Տիւզեան ամիրա բաւ կաթոլիկներուն թէ «քանի որ պատրարքը բոլոր հայերու պետ կը ճանչնայ Պարտիարքարանը, մենք խնդրենք իրեն որ մեր դատաստանքին չմիջամտէ եւ անոնց իշխանութեան տակ մնանք պետական տեսակէտով»: Բայց Տավուտեան եւ Թնկրեան ամիրաները անդրդուելի մնացած են այս առաջարկներուն առջեւ:

- Այ, ըսաւ Պատրիարքը, ալ ընելիք չէ մացած:

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՓՈՂԵՐԱՆՈՑԻ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Սուլթան Մահմուտի փողերանոց այցելութենէն ի վեր քանի մը տարի անցած էր արդէն: Բայց այս հաստատութեան դործերը Սուլթանին փափաքին համաձայն կանոնաւոր չէին ընթանար, այլ ընդհակառակը մտահոգիչ անկանոնութիւն մը սկսած էր:

Տիւզեանները իրենց բոլոր ազգականներուն փողերանոցի մէջ մեծ ու փոքր պաշտօններ տուած էին եւ անոնք այդ պաշտօնները նկատած էին ապօրինի շահերու աղբիւր մը: Ձիւղ է որ Պէզճեան կը սկսի պատասխանատուութիւն դալիք բան մը չգտայ: Ես կանոնաւորաբար կը քննեմ հաշիւները եւ գործառնութիւնները:

Ապտուրրահմանն էֆէնտի չէր համոզուեր սակայն:

- Կենացդ, կ'ըսէր, Աստուած տայ ըսածիդ պէս ըլլայ: Բայց մէջս միշտ վախ մը կայ այդ մասին: Ինչ կ'ըլլայ բան մը ըրէ, քիչ մը կարգ ու կանոն բերելու համար:

կը պատասխանէր.

- Ապտուրրահմանն էֆէնտի, դուն հոգ մի ընեներ, քու վրադ պատասխանատուութիւն գալիք բան մը չգտայ: Ես կանոնաւորաբար կը քննեմ հաշիւները եւ գործառնութիւնները:

Ապտուրրահմանն էֆէնտի չէր համոզուեր սակայն:

- կենացդ, կ'ըսէր, Աստուած տայ ըսածիդ պէս ըլլայ: Բայց մէջս միշտ վախ մը կայ այդ մասին: Ինչ կ'ըլլայ բան մը ըրէ, քիչ մը կարգ ու կանոն բերելու համար:

(Շար. 31)

Eugénie, Annie et Gérard Nazarethian

ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère

Archalouisse NAZARETHIAN

(née DJEVAHIRDJIAN)

survenu le 5 novembre 2004 dans sa 89ème année.

Les obsèques seront célébrées le vendredi 12 novembre à 14 heures 30 en la Cathédrale arménienne catholique Sainte Croix, 13 rue du Perche 75003 Paris, suivies de l'inhumation au nouveau cimetière Raspail de Bagnolet à 16 heures 30.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

«HARATCH».— Nous présentons nos condoléances à la famille Nazarethian.

ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Ժամանակակից լեհ երգահաններու - Փէնտէրէսքի, Թանգման, Գարլովից - գործերէն յատուկ մը Ռատիոյի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը հանդէս կու տայ Նոյեմբեր 13 Շաբաթ երեկոյ, ժամը 20ին, խմբավարութեամբ Ալէն Ալթունօղլուի:

Maison de la Radio
Salle Olivier Messiaen

Մուտքը ազատ է

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Վիոլէթ-Մանուշակ Միւճէտէրեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեանի, ընտանեկան պարագաներուն ու բարեկամներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 200 եւրօ Պ. Միշէլ Քէհեայեանէ:

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

HAMASDEGH
LE JOUEUR DE FLUTE DES MONTAGNES D'ARMENIE

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԼԵՌՆԵՐՈՒ
ՍՐՆԳԱՀԱՐԸ (1944)
Երաժշտական Տրամա
Հինգ Տեսարան

կիրակի, Նոյեմբեր 14, ժամը 16ին
Dimanche 14 novembre à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎԱՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Ե ա ի ր» *Մորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Ճունիսէն ի վեր կը գործէ European Investment & Business Consulting Company անունով: Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական սպասարկութիւն կ'առաջարկէ:*

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու համար տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական ատեաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, իր հարկին որակեալ գործաւորներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պաշար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն.:*

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄԷՋ:

ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՒ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Մեր հասցէները.—

SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

VOYAGE A ROME

A l'occasion de la pose de la statue de St Grégoire l'Illuminateur dans une niche de la Basilique Saint-Pierre, au Vatican,
le mercredi 19 janvier
nous projetons d'organiser un voyage à Rome,
du mardi 18 au samedi 22 janvier,
ce qui permettra aussi, à ceux qui le désirent, d'assister au
COLLOQUE INTERNATIONAL
sur St Grégoire de Nareg, qui se déroulera à Rome du 20 au 22 janvier.
Voyage + Séjour en Hôtel 3 étoiles + pension complète.
Prix : 800 Euros en chambre double,
supplément de 120 Euros pour chambre individuelle.
Les inscriptions seront closes le 20 décembre.
Informations aux numéros :

01 40 51 11 90 (Eparchie) — 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE — DECEMBRE

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
« ARMENIACA »
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

(A suivre...)

TELEVISION
France 2

Dimanche 14 novembre à 9 heures 30

«Il y a cent ans, consécration de la Cathédrale Arménienne Apostolique de Paris».

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ
կը հրաւիրէ
ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԼՋԵԱՆ-ը
ներկայացնելու իր գիրքը՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՈՆԵՐ»

մասնակցութեամբ՝
ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-ի
Գիրքի ներկայացում
եւ սահիկներու ցուցադրութիւն:
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ. -
17 rue Bleue 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՅ ԳԻՐՔ» կամ «ԱՐՄԷՆ ԼԻՎՐ»
ԲԱՑԱՌԻԿ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ–
ՎԱՃԱՌՔ
Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12ին
Alfortville
Espace Culturel «LE 148»
կազմակերպութեամբ՝
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան
գործակցութեամբ՝
Քաղաքին «Մէտիաթէք»ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

***

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին
Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01·44·05·17·77 *կամ* 01·43·78·57·67 *թիւերուն:*

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԹԵՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·067

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·067

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԱՖԱԹԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ՄԱՐՄԻՆԸ ՌԱՄԱԼԼԱ ՓՈԽԱԴՐՈՒԵՑԱՒ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 11ի վաղ առաւօտեան է, որ Գլմարի Փերսի զինուորական հիւանդանոցին բժշկապետը յայտարարեց որ ժամը 3·30ին իր մահկանացուն կնքած էր Պաղեստինեան Իշխանութեան նախագահը՝ Եասէր Արաֆաթ: Ջճշդուեցաւ սակայն թէ ի՞նչ էր ունեցած հիւանդութիւնը եւ ինչէ՞ն մեռաւ:

Արաֆաթ փարիզ փոխադրուած էր Հոկտեմբեր 29ին, արեան անկանոնութիւններ յայտնուած ըլլալով եւ անկէ ի վեր քննութիւն կը կատարուէր մինչեւ մահաքունը: Հինգշաբթի առաւօտ նաեւ ժաղ ներքաք հիւանդանոց փոխադրուեցաւ եւ ցաւակցութիւնները ներկայացուց ընտանիքին եւ պաղեստինցի ժողովուրդին: Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, Արաֆաթի դագաղը կը փոխադրուէր Վիլլաքուպլէի օդակայանը, ուր զինուորական պատիւներով, ուսամբարձ, ուղի զինուորները կ'առաջնորդէին դէպի օդանաւը: Արաֆաթի ընտանիքին եւ Պաղեստինեան Իշխանութեան անդամներէն զատ, հոն էին նաեւ Ժ.-Փ. Ռաֆարէն, Մ. Պարնիէ, Ժ.-Լ. Տըպրէ: Միաժամանակ կը լսուէր Շուիէնի մահերգը: Օդանաւը քանի մը ժամ ետք կը հասնէր Գահիրէ, ուր յաջորդ առաւօտ, Նոյեմբեր 12ին կը կատարուէր յուղարկաւորութիւնը, օգակայանին մօտ, կարճ արարողութեամբ մը, զինուորական եւ կրօնական: Արարողութիւնը կարճ էր եւ ժողովուրդ չէր ընդունուեր առաջքն առնելու համար միջադէպերու, քանի եգիպտոս դեռ կայ այն համոզումը որ Իսրայէլ-ցիք թունաւորած են Արաֆաթը: Ֆրանսայի կողմէ արարողութեան ներկայ կ'ըլլար Արտաքին նախարարը՝ Միշէլ Պարնիէ: Ֆրանսայի մեծարանքի վերաբերմամբ բաւական խիստ հակազդեցութեան բախած է Իսրայէլ, ուր այն կարծիքը կը տիրէ թէ հարկ էր թաքնել այդ ահաբեկիչին վրայ եւ ոչ թէ պատուել որպէս պետական ղեկավար մը: Գահիրէի արարողութեան ներկայ եղան նաեւ արաբական պետութեանց բազմաթիւ ղեկավարներ, որոնց կարգին Թունուզի, Ալժերիոյ, Լիբանանի նախագահները, Ծորդանանի թագաւորը: ԱՄՆ Արտաքին նախարարին մէկ տեղակալը կը ղրկէր միայն: Արարողութեան աւարտին Արաֆաթի մարմինը կը փոխադրուէր Ռամալլա, ուր կը թաղուէր իր կեդրոնավայրէն քիչ հեռու, բայց այդ թաղումն ալ առժամեայ կը նկատուէր, պաղեստինցիք համոզուած ըլլալով որ, ի վերջոյ օր մը երուսաղէմ կը թաղուի, մինչ այդ փոսին մէջ դրուած է երուսաղէմէն բերուած ափ մը հող:

Պաղեստինեան Իշխանութիւնը 40 օրուան սուգ հռչակած է, մինչ ալ-Աքսայի նահատակներու զօրագունդերը փոխած են իրենց անունը եւ մկրտուած են այլեւս եասէր Արաֆաթի զօրագունդ: Ներկայիս, Պաղեստինեան Խորհրդարանին նախագահն է՝ Ռահվի Ֆաթուհ որ 60 օրուան ընթացքին կ'ապահովէ նախագահութիւնը, ՊԱԿ-ի ղեկավարութիւնը կը վարէ Իշխանութեան թիւ 2ը՝ Մահմուտ Ապպաս եւ իրեն կ'իյնայ նաեւ Իսրայէլի հետ երկխօսութեան պատասխանատուութիւնը: Իսրայէլ եւ ԱՄՆ նպաստաւոր կարծիք ունին իր մասին: 2002ին քննադատած էր զինեալ ինթիֆատան: Բայց, որպէսզի ձայնը լսելի ըլլայ, Մահմուտ Ապպաս, որ աւելի ծանօթ է Ապու Մազէն անունին տակ, պէտք է նախագահ ընտրուի 60 օրէն, երբ Արաֆաթի յաջորդը ընտրելու օրը դայ: Արաֆաթ երեք պաշտօն կը վարէր, երկրորդը՝ Ֆաթահի գլխաւորութիւնն է, զոր ներկայիս կը վարէ Ֆարուք Խաւտումի, 73 տարեկան, ամէնէն հին ընկերներէն Արաֆաթի, որ դէմ կը մնայ որեւէ բանակցութեան Իսրայէլի հետ, արդէն ընդդիմացած էր Օսլոյի համաձայնագրերուն (1993) եւ դէմ քուէարկած էր ՊԱԿ-ի եւ Իսրայէլի փոխադարձ ճանաչումին. ցարդ Թունուզ կը մնար:

***

Ուաշինկթըն եւ Իսրայէլ ընդհանրապէս դոհ են Արաֆաթի մահէն, Շարոն չխուսափեցաւ նոյնիսկ աւելորդ ժպիտներ ալ ընելէ ինչպէս դիտել տուած էր նաեւ Մոսկուայի հեռատեսիլի քննադատը: Երկու երկիրներն ալ համոզուած կը մնային որ խաղաղութեան միակ խոչընդոտը Արաֆաթն է եւ միւսներուն հետ աւելի դիւրին է լեզու գտնել: Մնաց որ արդէն իսկ Համասը եւ նախկին ալ-Աքսան կը սպառնան ոճրափորձերու դիմել: Համասի քաղաքական Բիւրոյին պետն ալ ամբաստանած է Իսրայէլը որ թունաւորած է Արաֆաթի արիւնը: Բայց, Շարոն կը խորհի որ Արաֆաթի մահը կրնայ «պատմական անկիւնադարձ մը ըլլալ Միջին Արեւելքի համար»:

Ընդհանրապէս, պետական ղրեթէ բոլոր ղեկավարները կ'ընդունին որ Արաֆաթ «համաչխարհային տարողութիւն ունեցող քաղաքական ղեկավար մըն էր»: Պէրլինի մէջ, Արտաքին նախարարը Ֆիշէր կը խորհի որ կենսական կարեւորութիւն ունի որ օրինաւոր յետադայ իշխանութիւնը հաւասարակշռուած խաղաղութեան մը ճամբան բռնէ: Նոյն ձեւով արտայայտուած է Պէրլիւսքոնի: Պուտին ողջունած է համաչխարհային տարողութիւն ունեցող ղեկավար մը, նոյն չարդանքը մատուցանած է Ջինատանի նախագահը: Ծորդանանի թագաւորն ալ 40 օրուան սուգ հռչակած է: Լիբիա եւ Ալժերիա եօրեայ սուգ հռչակած են եւ Ջնջած են բոլոր տօնակատարութիւնները որոնք կը նշեն Ռամազանի վերջաւորութիւնը: Մարոքի թագաւորը հեռագրով մը Արաֆաթը որակած է «մեծ մարտիկը», «ազատագրման առաջնորդը» եւ «կատաղի պայքարի մը խորհրդանիշը»: ՄԱԿ-ն ալ Քոֆի Անանի որոշումով, ի յարգանս Արաֆաթի, չէնքին դրօշակը կէս պարզած է, ինչպէս կը կատարուի պետական ղեկավարներու համար:

***

Ամէն պարագայի մէջ, Արաֆաթի հեւանդութիւնը գաղտնի կը մնայ եւ իր անձնական բժիշկը յայտարարած է ալ Ժեզիրա կայանէն որ «տեղ մը ծուռ բան մը կայ» եւ պաշտօնական քննութիւն եւ դիադնութիւն կը պահանջէ: Ֆրանսական կողմը, ընդհանրապէս լուռ է: Մարսողական դործարաններու խլիրդ մը անկարելի չի նկատուիր, բայց որեւէ թունաւորում բացառուած է: Կը յարդուի նաեւ ընտանիքին, այլ խօսքով կինոջը պահանջած դաղտնապահութիւնը:

***

ԱՐԱՖԱԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՅԱԾ ԷՐ

Ե. Արաֆաթ երկու անդամ –1979ին եւ 1980ին– կարճատեւ այցելութիւններ կատարած է Երեւան, Մոսկուայէն դէպի Պէյրութ անցնելու ժամանակ: Իրեն ընկերացած է, որպէս թարգմանիչ, Երեւանի պետական համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու լսարանի դասախօս՝ Նուպար Զալըմեան: Թարգմանիչը յայտնած է նաեւ որ Արաֆաթին ընկերացած են կեդրոնական կոմիտէի արտասահմանեան երկիրներու բաժնի վարիչ Լեւոն Մանասարեան, իր տեղակալը Հենրիկ Լոյեան եւ Արտաքին նախարար Ձոն Կիրակոսեան: Ըստ վկայութիւններուն, Արաֆաթ Զայկա կառքէն չէ իջած, բայց հոն մնացած է առանց թիկնապահներու, երբ իրեն վստահութիւն արուած է որ Հայաստան ապահով երկիր է: Ցայտնած է որ ինք մանդիատութեամբ չինարար է եւ այդ աչքով դիտած է դեղեցիկ քարեղբոլ (տուֆ) չինուած չէնքերը: Այցելութիւնը կատարուած է Ռամազանի օրերուն եւ Արաֆաթ մերժած է որեւէ բան ուտել, երբ վերադարձած է օդակայան, ուր ճոխ սեղան մը պատրաստուած էր: Եկրորդ այցելութեան առեն, Արաֆաթ իջած է Հրազդան պանդոկը: Բաժակաճառեր փոխանակած են ձոն Կիրակոսեանի հետ:

***

Ա. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ ԳԱՀԻՐԷ ԳԱՅԱԾ Է

Գահիրէի արարողութեան մասնակցելու համար, Հայաստանի կողմէ ներկայ եղած է Ազգ. Ժողովի նախագահ՝ Ա. Պաղտասարեան, որու ընկերացած է Արտաքին փոխ նախարար Ռուբէն Շուգարեան: Նախագահ Ռ. Քոչարեան ալ ցաւակցական հեռադիր ղրկած է Ռահվի Ֆաթուհի, առժամեայ նախագահը:

ԿԱՐՍԻ ՍԱՀՄԱՆԱԳԻՆ ԱՆՑՔԻՆ ԲԱՑՕՒՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կարսի իշխանութիւնները, ժողովուրդը ամէն առիթով փափաք կը յայտնեն որ Անգարա վերջ տայ Հայաստանի դէմ կիրարկուած շրջափակումին ու կարսի սահմանային անցքը բանայ: Ասիկա, կը հաւատան որ մեծ զարկ պիտի տայ Թուրքիոյ այդ շրջանին տնտեսութեան որ չատ խեղճ վիճակի մէջ կը գտնուի: Վերջերս կարսի քաղաքապետը Ն. Ալիպէյօղլու այդ նպատակով հանրագրութեան մը ձեռնարկած է ու 50 հազար ստորագրութիւն հաւաքած: Այդ ճամբով կը խորհի ճնշում բանեցնել կեդրոնական իշխանութիւններուն վրայ ու սահմանային անցքին բացումը ապահովել:

Քաղաքապետը ըսած է թէ Հայաստան օդային կապ ունի Թուրքիոյ հետ եւ մօտ 50 հազար Հայաստանցի կ'ուխտաւորէ երկրին մէջ: Պոլսոյ խանութներուն մէջ կարելի է հայկական օղի ու քոնեակ գտնել: Առեւտրական փոխյարաբերութիւնները մեծապէս կը զարգանան եթէ սահմանը բացուի: Ալիպէյօղլու յիշեցուցած է թէ կարսը աւելի մօտ է Հայաստանին, քան Թուրքիոյ մեծ բնակավայրերուն:

Ան չէ մոռցած նշելու թէ իր մեծ հօրը եղբայրը Հայերու կողմէ սպաննուած է, բայց Ցրանսացիներու եւ Գերմանացիներու օրինակով հարկ է սորվիլ միասին աշխատիլ:

Անգլիական «Ռոյթըրզ» գործակալութիւնը հանրագրութեան առիթով հարցազրոյց մը ըրած է կարսի քաղաքապետին հետ ու չօչափած տեղացիներուն կարծիքը: Ժողովուրդը անհամբեր է սահմանին բացումը տեսնելու, բայց լրատու գործակալութեան թղթակիցը աւելցուցած է թէ Անգարա չի բաժներ քաղաքապետին լաւատեսութիւնը: Ան տեսակցած է նաեւ Եւրոպայի հետաղօտութիւններու կեդրոնի նախագահին Կ. Աքթանի հետ որ իրեն ըսած է թէ հարցը պարզապէս սահմանային անցքին բացումին չի վերաբերիր, այլեւ կայ Հայկական Ցեղասպանութեան պնդումներու խնդիրը որ իր ազդեցութեան տակ կը պահէ մնացած ոլորտները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Պաղտատի հայկական եկեղեցիին առջեւ ռումբով լեցուն ինքնաշարժ մը պայթած է Նոյեմբեր 9ին: Բարեբախտաբար պայթումը միայն նիւթական վնաս պատճառած է: Իրաքի հայ համայնքին ազդային իշխանութեան պատասխանատուները յայտնած են թէ պայթումը թիրախ առած է հայկական եկեղեցին:

«ՄՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 10/12)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՄՆ ՄԵԿՆԱԾ Է

ԼՂՀ Հանրապետութեան նախագահ Արկադի Ղուկասեան Նոյեմբեր 11ին ԱՄՆ մեկնած է, «Հիւսիս – Հարաւ» մայրուղիին չինութեան 2004ի հանգանակութեան ներկայ գտնուելու համար: «Հայաստան» Հիմնադրամին կազմակերպած թէյկէթոնը ԱՄՆ-ու մէջ տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 25ին: Այցին ընթացքին Ա. Ղուկասեան հանդիպումներ կ'ունենայ տեղւոյն հայկական համայնքին գործի, քաղաքական, հանրային, կրօնական շրջանակերուն ներկայացուցիչներուն հետ:

Մ. ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 175ԱՄԵԱԿԸ

Նոյեմբեր 10ին նշուած է դրող, հրապարակախօս Մկրտիչ Նալպանտեանի ծննդեան 175ամեակը: Մշակոյթի նախարարը Հովիկ Հովհաննէսեան դինքը ժթ. դարու հայ յառաջդիմական մտքի առաջնորդը կոչած է, շեշտելով անոր լուսաւորչական գաղափարները, պայքարի մարդուն յատկանիշը: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Գրականութեան Հիմնարկի տնօրէն փրոֆ. Ազատ Եղիազարեան: Ան յայտնած է թէ չուտով ընթերցողը կ'ունենայ Նալպանտեանի ընտիր գործերու հաւաքածոն, զոր կազմած է գրականագէտ Արամ Ալեքսանեան:

Մ. Նալպանտեան հեղինակն է ի միջի այլոց «Ազատութիւն», «Մանկութեան օրերը», «Իտալացի աղջկայ երգը» հանրածանօթ բանաստեղծութիւններուն:

լան չեն դադրիր:

ՖԱԼՈՒՃԱՑԻ կռիւները կը չարունակէին եւ Նոյեմբեր 12ի առաւօտուն կը հաղորդուէր թէ հոն պտնուած է Ցրանսայի պատանդ երկու լրագրողներու սուրիացի վարորդը ձեռնակապերով: Կռիւներու հետեւանքով 500 մեռեալ կար արդէն եւ ամերիկեան ռմբակոծութիւններն ալ չէին դադրած: Ամերիկացիք կը խոստովանին որ տէրն են քաղաքին 75%ին եւ քանի կը յառաջանան այնքան աւելի խիստ դիմադրութեան կը հանդիպին:

ՍԱՐՔՈԶԻԻ ԵՒ ՎԻԼՔՓԷՆԻ յարաբերութիւնները բաւական լարուած են այս օրերուն: Տնտեսութեան նախարարը կը մեղադրէ Ներքին նախարարը որ կը մերժէ հրապարակել ՏԻ. ԷՍ. Թէ.ի (Հողամասի Ապահովութեան Տնօրէնութիւն) այն քննութիւնը որ կը փաստէ թէ Սարքոզի ղրպարտուած է եւ կապ չունի Թայվանի ֆրէկաթներու հարցին հետ, 2004ի սկիզբը դատաւորը նամակներ ստացած էր «ազդանէ» մը (այսինքն անստորագիր), ուր կ'ըսուէր թէ չորս նախկին նախարարներ (մէկը՝ Սարքոզին է) օգտուած են Գլէրսթրիմի հաշիւներէն, որոնք կը դտնուին Զուիցերիոյ դրամատուները:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նախագահութեան աղբիւր-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈԿՈՐԴԻԼՈՍՈՎ ՈՒ ԱՌԱՆՑ ԿՈԿՈՐԴԻԼՈՍԻ ԲԱՑՈՒ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԱՐԴԻՒՆՔՈՎ

Արեւմտահայաստանի ճարտարապետական կոթողները, յատկապէս եկեղեցիները, բաւական յամառութեամբ տոկացած են ու կը տոկան բնութեան ու մանաւանդ նոր տէրերուն աւերներուն: Ամբողջ աշխարհ տասնամեակներէ ի վեր ծանօթ է այս իրողութեան: Երբ պատահի որ մէկ ազգային այս կամ այն կազմակերպութեան հարը հարկաւոր դարձնէ, Անիի, Ախթամարի, կամ որեւէ այլ անկիւնի հայկական կոթողները թիրախ առած բարբարոսութիւնը օրակարգի կը բերուի: Կը խօսուի, կը գրուի համաշխարհային ժառանգութեան մասնիկ այդ մնացորդացը պահպանութեան տակ առնելու անհրաժեշտութեան, զանոնք նորոգելու, փրկելու հարկին մասին. յետոյ ամէն բան կը ճգնի իր վիճակին ու աւերը կը շարունակուի. թէ՛ բնութեան, թէ՛ մարդոց կողմէ:

Ընդհանուր այս պատկերին մէջ նորութիւն է վերջին տարիներուն հայկական կոթողներու մասին արտայայտուած թերքական հոծագութիւն-մտահոգութիւնը: Ան կարեւոր չափով սկիզբ առաւ Անիի սահմանակից Հայաստանի գօտիին քարահանքերուն մէջ կատարուած պայթումներուն պատճառով: Որպէսզի կարելի ըլլայ Երեւանի մայր տաճարին չինութիւնը ատենին հասցնել, հարկաւոր քարը այդ բարբարոս, այլ արագ միջոցով ճեռք ճգել որոշուած էր. իսկ թէ պայթումներուն ցնցումը զգալի կ'ըլլար մինչեւ Անիի կիսաւեր կոթողներու չրջանէն, ըսպառնալով կանգուն մնալու անոնց յետին ջանքերուն, ատիկա ոչ ոքի հոգը եղաւ. Հայաստանի ո՛չ քաղաքական, ոչ մանաւանդ հոգեւորական դասուն պատասխանատուները, ո՛չ ալ ճարտարապետներու միութիւն, ազգային յուշարձաններու պահապան-մահապաններ ձայն բարձրացուցին կատարուածին դէմ: Եւ պէտք է ըսել որ ընդվզումը, բողոքը միայն խօսքով, մամուլով չեղաւ: Պաշտօնական, բարձր մակարդակի հասցէներու ուղղուած դիմումներ ալ կային, որոնք գացին հանդիպիլ անտարբերութեան զամբիւղներուն մէջ: Ակներեւ էր երեւանը պոռոլոն տգեղութեամբ մը օժտելու վճռակամութիւնը: Ու ան արդարացուեցաւ երբեմն անկարողութեամբ, երբեմն «իմանում էք Հանրապետութեան իրավիճակը...» արտայայտութեամբ որ կը նշանակէ. «Այս այսպէս է, աւելի լաւ է չատ չխառնչուիլ. ուրիշ բան – գործ չունի՞ք»...:

Անին նոր-նոր կրկին ինկած է թրքական դրիւի մը տակ, թաթխուած՝ հոգածութեան մեջանին: «Մարմարա» (Նոյ. 6) կ'արձագանգէր «Ճումհուրիյէթ»ի նոյն օրուան թիւէն Հիքմէթ Չէթինքայայի կարաչն, Անիէն, Իգդիրէն գրի առած տպաւորութիւններուն: Ան կ'ըսէր թէ Անին հայկական կարեւոր բնակավայր եղած է եւ ցաւալի կը դտնէր որ Հայաստանցիները քարահանքերուն մէջ ուժանակ պայթեցնելով կը վնասեն անոր. կը գրէր. «Եթէ կատարուածին առաջքը չառնուի, մը չակութային այս հարստութիւնը կամաց-կամաց պիտի փճանայ»:

«Մարմարա» տուած արձագանգին հետ անհամաձայնութիւն ալ կը յայտնէր թուրք լրագրողին մտածումներուն, չեչտելով որ ան մոռցած ըլլալ կը թուի թէ Անիի կոթողներուն պահպանումին համար ոչինչ կատարուեցաւ Թուրքիոյ Հանրապետութեան չրջանին:

Հ. Չէթինքայա հայաստանեան պայթումներուն առընչուած իր հակազդեցութիւնը տարածած է Անիի կոթողներէն չատ աւելի հեռուներն ալ, գրելով. «Հայերը որոնք ցեղասպանութեան պնդումներով ամբողջ աշխարհը ոտքի հանել կը ջանան, 500 մ. անդին ուժանակով քարահանք կը բանան: Անոնք այս կերպով չե՞ն փաստեր արդեօք թէ պատմութեան գիտակցութիւն չունին եւ թէ պարզապէս կը հրահրեն իրենց ներքին ատելութիւնն ու քինախընդրութիւնը: Ես տիրեցայ երբ կը չըրջէի Անիի աւերակներուն մէջ: Ահաւասիկ պատմութիւն մը որ պիտի ոչնչանար հայկական տգիտութեան պատճառով»:

Անիի, անկէ մնացածին նկատմամբ հոգածութեան, թախիծի նման ապրում կըրնար սրտեր վեր հանել, մինչեւ իսկ քանի կաթիլ արցունք քամել փուխ սիրտերէ, եթէ չըլլար քանի մը պատեհապաշտ անփոյթի արարքին առիթով ամբողջ ժողովուրդ մը վարկաբեկելու չուտիկութիւնը. եթէ չըլլար մանաւանդ Հ. Չէթինքայայի մէկ գրչեղբօր երկու օր եռք հասած էջը:

Այդ էջն ալ տեղ գտած է թուրք մամուլին մէջ. այս անգամ «Միլլիյէթ»ին (Նոյեմբեր 8) Վանի Թղթակիցը Շիւքրան Փաքքան այցելելէ եռք Ախթամար, իր ակնարկը խորագրած է. «Եկեղեցին նըշանառութեան տախտակի վերածեցին»: Ըսածը հետեւեալն է. Ախթամարի հարաւամեայ եկեղեցին որ քրիստոնեաներու եւ Հրեաներու(*) համար նուիրական վայր է, գանձախոյզերու եւ նշանառուներու պատճառով աւերակի վերածուած է: Տաճարին որմնաքանդակներէն դրուագ մըն ալ ընկերացած է դրութեան. թէ՛ Քրիստոսը, թէ՛ վիմագիր արձանագրութիւնը արձակուած փամփուչտներուն ակներեւ հետքերը կը կրեն:

Տաճարին Հրեաներու կողմէ եւս նուիրական նկատուելուն բացատրութիւն կըրնայ ըլլալ յետադայ տողերով ըսուածը թէ անոր պատերը զարդարուած են «Հին Կտակարանէն եւ Աստուածաշունչէն առնուած հարիւրաւոր պատկերներով»: Հաւանօրէն Հին Կտակարանի դէմքերուն, դրուագներուն պատկանող որմնանկարներըը հրէական առընչութիւն մըն ալ ներշնչած են լրագրողուհիին:

Ինչ կը վերաբերի երկու թրքական թերթի հայկական նոյն նիւթով զուգահեռին, բաւական զուարճալի է ան, եթէ մէկդի ձգուի մռայլ ենթախորքը որ մեր կոթողներուն քանդումին տարածուն պատկերն է: Ճիշդ է որ երկրորդ լրագրողը Ախթամարի որմնաքանդակներուն փճացումը տխուր երեւոյթ կը նկատէ զբօսաչրջութեան, այսինքն՝ չահու մը աղբիւրին տեսակէտէն: Բայց գոնէ անկեղծ է մօտեցումը:

Այսպէս, մեր ցաւը քանդողին ալ ցաւին կը վերածուի, երբեմն ցեխի ծովուն, երբեմն կոկորդիլոսին օժանդակութեամբ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ Գ. ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ ՎԱՍՏԱԿԻՆ

Նախկին եգիպտահայ, Գահէրէի Գալուստեան – Նուպարեան վարժարանի, ապա Մելգոնեանի չրջանաւարտ էր Գ. Եանպէկեան որ 1951ին հաստատուեցաւ Ֆրանսա: Որպէս դաստիարակ, մանկավարժ, խմբավար ու յօրինող, ան երկար տարիներ իր հեղինակութիւններով, կազմած երգչախումբերով տարածեց հայ երգն ու մեղեդիները:

Ընդլով բնախնդիր ու հմուտ դաստիարակը, Գ. Եանպէկեան իր աշակերտներուն, երգչախումբի անդամներուն սորվեցուց հարազատ առոգանութեամբ ու չեշտով երգել հայկական երգը, ուշադիր ըլլալ այդ երգին ամէն մէկ առանձնայատկութեան: Այդ հոգածութիւնը իր բաժինը ունէր անշուշտ, Դպրոցասէրի ու Սեւրի Միխիթարեան վարժարանի աշակերտութեան չարգանքի միւսնական արտայայտութեան մէջ որ ուղղուեցաւ խմբավար վարպետին: Այդ չարգանքէն ծնած երեկոյթներով 1993 Մայիսին ոչ միայն իր սաներուն համակրանքը վայելեց ան, այլեւ ամբողջ երաժշտասէր հանրութեան մը: Երախտագիտութեան կրկնակի արտայայտութիւնն էր երեկոյթը, երբ նըկատի առնուի որ 1985էն սկսած հիւանդութիւնը Գ. Եանպէկեանը զրկած էր սիրած գործունէութենէն, եւ ի՛նչ բախտ էր առիթը ունենալ այդ երեկոյթներուն խմբավարը ըլլալ Գ. Եանպէկեանի նախկին սաներու երգչախումբին:

Այսօր, անձին անհետացումէն եռք, կը մնայ այդ գործունէութեամբ արձանագրուած վաստակը որուն առջեւ կը խոնարհիմ չարգանքի ամենախոր զգացումներով:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

2004 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ՏՈՔԹ. ԿԵՐՏ ՔՐԻՒԿԸՐ
ՈՐՊԷՍ ԳԻՏԱՇԽԱՏՈՂ

Գերմանահայոց կեդր. Խորհուրդը ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ տոքթ. Կերտ Քրիւկըր նչանակուած է որպէս գիտաչխատող «Քաղաքացիութիւն եւ մասնակցութիւն Գերմանիոյ քաղաքական կեանքին» ծրագիրը իրագործելու համար: Տոքթ. Քրիւկըր պատմաբան է, ուսնի տարիներու փորձառութիւն, երկար տարիներ աչխատած է Նորտ-Ռայն Վեսթֆալըն նահանգի մչակոյթի եւ գիտութեան Հիմնարկին մէջ, ապա աչխատած է Պոխումի Սփիւռք եւ ցեղասպանութիւն գիտական հաստատութեան մէջ: Ունի տարիներու փորձառութիւն գիտական, կազմակերպչական եւ հանրային յարաբերութիւններու մարզերէ ներս:

ԱՄԱՌՆԱՑԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ-ՃԱՄԲԱՐ ՀԱՑ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Այս տարի Ճուլիս 31–Օգոստոս 8, Գերմանիոյ Էյֆըլի չրջանի Շեթայնպէրկ նահանգին մէջ, Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը երրորդ տարին չարունակաբար կազմակերպած էր հայ դպրոցականներու քանակում մը, մասնակցութեամբ Գերմանիայէն եւ Պելժիայէն 31 դպրոցականներու:

Հայ դպրոցականները բաժնուած չորս խումբի ստացան հայերէն լեզուի, հայոց պատմութեան եւ աչխարհագրութեան դասեր: Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանը տրամադրած էր երկու հոգեւորականներ որոնք չարունակաբար ամէն օր դպրոցականներուն ներկայացուցին Հայ Եկեղեցին, պատմութիւնը և սովվեցուցին աղօթքները: Իրիկունները դպրոցականները միասնաբար սորվեցան երգեր ու պարեր: Մասնակիցները բաժնուած երեք խումբի՝ կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն ինը օրուան ընթացքին կատարեցին մարզական խաղեր եւ մրցումներ, միասնաբար անցուցին անմոռանալի օրեր: Վերջին օրը տեղի ունեցաւ աւարտական հանդէսը ճաշով, մասնակցութեամբ ծնողներու եւ հիւրերու: Դպրոցականները ներկայացուցին ինը օրուան ընթացքին սորված իրենց երգերը, պարերը, արտասանութիւնները եւ թատրոն: Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը մասնաւոր չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր ուսուցիչներուն, խոհանոցը աչխատող կիներուն, ծնողներուն իրենց ցուցաբերած վստահութեան համար եւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանին:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ «ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՑ ՍՓԻՒՌՔԸ, ՀԱՄԱՐԿՈՒՄԸ ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ» ՆԻՒԹՈՎ

Սեպտեմբեր 17–19ին Քլաւզընհոֆի ակադեմիային մէջ տեղի ունեցաւ համագումար մը վերոնչեալ նիւթով:

Առաջին խօսողը եղաւ Նորտ-Ռայն Վեսթֆալըն նահանգի Համարկումի հարցերու պատասխանատու տիկին Ակնէս Հոյվըլման: Ան ներկայացուց իր նախարարութեան գործունէութիւնը, իրենց տեսակէտները համարկումի հարցերու վերաբերեալ: Պարոն Կերտ Քրիւկըր ներկայացուց ազգային պետութիւն յղացքը, անոր ետեւ պահուըտած նպատակները, ռազմավարութիւնը եւ վտանգները:

Տոքթ. Մխրան Տապաղ եւ Պարոն Պրէլ հարցը աւելի խորացուցին ներկայացնելով նաեւ «ազգային ինքնութիւն» եւ «մշակութային ինքնութիւն» յղացքները: Տոքթ. Տապաղ նաեւ ճեռներէցօրէն ներկայացուց Սփիւռքի սահմանումը եւ յատկանիչները: Պէրլինէն Օր. Մարի Քարաճեան ներկայացուց իր վկայականին աչխատանքը «ինքնութեան կետրման մէջ հաւաքական եւ մչակութային յիչողութեան դերը»: Կիրակի առաւօտ տեղի ունեցաւ կլոր սեղանի քննարկում մը Օր. Մարի Քարաճեանի, Պ.Պ. Ախթին Աքիւլի, Կարս Ազնաւուրի եւ Րաֆֆի Պետիկեանի մասնակցութեամբ, ուր քննարկուեցան ապագայի ծրագիրներ եւ համայնքային հարցեր:

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՑՈՑ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ ԵՒ ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 2ին Ֆրանքֆուրթի մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի անդամական ընդհանուր ժողովը մասնակցութեամբ գերմանահայ միութիւններու ներկայացուցիչներու եւ գործօն անդամներու:

Ատենապետ տոքթ. Շ. Ցովասափեան ներկայացուց միութեան վեցամսեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, իսկ հաշուեքննիչ մարմնի կողմէ Պ. Ռուբէն Վասիլեան ներկայացուց միութեան ելմտական տեղեկագիրը:

Տեղեկագիրներուն յաջորդեցին քննարկումը եւ հարցում-պատասխանները:

Ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը որ իր մէջ կատարեց հետեւեալ աչխատանքային բաժանումը:

Նորընտիր վարչութեան կազմը.—

Տոքթ. Շաւարչ Ցովասափեան, ատենապետ

Պ. Րաֆֆի Պետիկեան, փոխ ատենապետ

Տիկին Սօսի Շրայըր, ատենադպրուհի

Պ. Մինաս Աւագեան, երիտասարդական հարցերու պատասխանատու

Պ. Սերժ Տէր Ցակոբեան, դանձապահ:

ՀԷՄԻՆԿՈՒԷՅԻ ՏՈՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԻՆ ՁՈՒՏ

Գուպայի մայրաքաղաքին՝ Հաւանայի մերձակայքի փոքր գիւղակին մէկ տունը է. Հէմինկուէյի ամէնէն սիրած բնակարանն էր: «Ծերուկն ու ծովը» գործին հեղինակը ծովահայեաց բլուրին կողին չինուած այդ տունը գնած է 1939ին, 18·500 տոլարի. հոն գրած է չարք մը հատորները, ինչպէս «Որո՛ւ համար է կոչնակը»:

Այսօր տունը մնացած է, ինչպէս ձգած է ծանօթ գրողը: Գրադարանը լեցուն է պատերազմական, որսորդական պիրքերով, պատերը զարդարուած են որսի մըրցանակներով, ցլամարտի որմնազդերով, իսկ ըմպելարանը կան ռոմի չիշեր: Սեղանն ալ չտկուած է այնպէս մը որ անյայտ տանտէր մը ընթրիքի հիւրերու կը սպասէ:

Այդ լոլորին քով պարզ աչքով կը նըմարուի թէ չինքը քանդուելու ընթացքին մէջ է: Տարիներու երկայնքին բնութիւնը իր աւերը դործած է: Ճակատը եւ հիմերը ծանրօրէն վնասուած են անձրեւին ու մագլցող բոյսերէ, տանիքը ծակծկած է, պետնին տախտակները կորացած, ցեցերէ կերուած: Հէմինկուէյի աչխատասենեակը ուր գրի առած է «Ծերուկն ու ծովը» այնքան դէշ վիճակի հասած է որ հարկ եղած է պարպել կահ-կարասին:

Գրողին ժառանգութեան ու անոր անունը կրող լրագրութեան միջազգային հիմնարկին պատասխանատուներէն մէկը ըսած է թէ տարիներէ ի վեր կը դուրգուրան այդ տան վրայ, Հէմինկուէյը նկատելով խրճնցմէ մէկը, սակայն օժանդակութեան պահանջ ունին:

Կան խումբ մը Ամերիկացիներ, ինչպէս՝ Հէմինկուէյի կենսագիրներ, ճարտարապետներ, որոնք փրկութեան ծրագիր մը առաջարկած են: Հէմինկուէյեան հիմնարկին ալ դիմած է Պուէի վարչակազմին որպէսզի բացառիկ արտօնութիւն մը տրուի, որով կարելի ըլլայ ԱՄՆ-ու Գուպային կիրարկած չրջափակումը չրջանցել եւ դումարներ ղրկել, նաեւ թէքնիք օժանդակութիւն: Բայց Պուէի կառավարութիւնը մերժած է այդ արտօնութիւնը

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՑ Սկիւտարի Գալֆայեան - Սէմմէրճեան վարժարանի նախաձեռնութեամբ, Հոկտեմբեր 20ին Ներսէսեան - Սէմմէրճեան Սանուց Միութեան մէջ կազմակերպուած է միջվարժարանային ուղղագրութեան մրցում մը, որու մասնակցելու հրաւիրուած էին Պոլսոյ վարժարաններու վեցերորդ դասարաններու աշակերտները երկերկու հոգի: Դատակազմի անդամները եղած են Սիլվա Կոմիկեան, Ժագլին Էրմէն, Մաքրուհի Պ. Ճակոբեան, եւ Նաիւա Գոչունեան: Մրցումին մասնակցած են բոլոր վարժարանները, բացի Պօմոնթիի եւ Սամաթիոյ Անարատ Ճղութեան եւ Մխիթարեան վարժարաններէն: Ժամը 16ին ժամանած են աշակերտները իրենց հայերէնի ուսուցիչներուն առջնորդութեամբ: Ողջոյնի խօսքով, նախ արտայայտուած է տնօրէնուհի տիկին Աւրինէ Թահմինճիօղլու, որ չեչտած է թարգմանչաց տօնի կարեւորութիւնը եւ յաջողութիւն մաղթած աշակերտներուն: Նկատելով որ Մշակոյթի ամիս էր, դատակազմի անդամներուն կողմէ ուղղագրութեան որպէս նիւթ ընտրուած էր հայ գիրերու դիւտին եւ թարգմանիչներու մասին ամփոփ հատուած մը:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑի մէջ Հայ Երիտասարդական համալիրին մէջ, Հոկտ. 18էն 22, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղի յանձնախումբին եւ Գանատայի Հայագիտական հիմնարկին դրական լսարան մը տեղի ունեցած է Թարգմանչաց տօնին առիթով: Դասախօսը եղած է Մոնրէալէն հրաւիրուած բանաստեղծ, գրականագէտ եւ կրթական մը չակ Մանուէլ Քէօսէեան նիւթ ունենալով՝ «Սփիւռքահայ գրականութիւնը եւ հայ ինքնութեան հարցը»: Հոկտ. 18ին, լսարանին բացումը կատարած է Համազգայինի մասնաճիւղիատենապետուհին՝ Մարալ Հասըրճեան, որ ամփոփ դիծերով ներկայացուցած է դասախօսը: Ճաշկորդական դասախօսութիւնները եղած են. – ա) 1915ը եւ հայ ինքնութիւնը մարմնաւորող մտաւորականներու աքսորը, բ) «Մեհեան»ը եւ անոր աւանդը, գ) Ընփիւռքահայ գրականութեան կազմաւորումը, Համաստեղ, Պէշիկթաշլեան եւ Նարդունի, դ) Շարունակութիւն կազմաւորման, Շուշանեան, Սարաֆեան, Որբունի, Ճարուխ Կոստանդեան, Հրաչ Զարդարեան, ե) Շահան Շահնուր:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հիլթըն պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 24ին Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը բժ. Նորայր Դաւթեան, փոխ նախարար Լեւոն Եոլեան եւ արտաքին յարաբերութիւններու պատասխանատու Լիլիթ Միրզոյեան հանդիպում ունեցած են Քէպէքի Հայ բժշկական ընկերակցութեան անդամներուն հետ: Արծարծուած են գանագան հարցեր որոնց կարգին 2005 Ճունիսին Սան Ֆրանսիսքօ դրամարուելիք առողջապահական համաշխարհային համագումարը, հիւանդանոցներու դասաւորման հարցը, սեփականացման հարցը, եւլն., եւլն.:

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳԱՑԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ըստ իր կանոնագրին, Լիոնի եւ Շրջանի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը վերընտրած է իր վարչութիւնը հետեւեալ կազմով. –

Պ. Արման Պահատուրեան, նախագահ
Պ. Արմէն Իլպիլեան, փոխ նախագահ
Պ. Սուրէն Փանոսեան, քարտուղար
Պ. Արման Տաւլաթեան, գանձապահ
Պ. Դանիէլ Մկրտիչեան, փոխ քարտուղար
Տիկին Ալիս Ղազարեան
Տիկին Սթելլա Ղազարեան
Տիկին Քրիսթին Քիւլհանճեան
Պ. Ժագ Ադամեան
Պ. Ֆիլիփ Ազուեան
Պ. Եդուարդ Փեհլիվանեան:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՑ ԹՂԹԱՏ

■

Գնդապետը՝ իր տեղակալին. – Վաղը ժամը տասին արեւի խաւարում է լինելու, մի բան, որ ամէն օր չի լինում: Ողջ անձնակազմը կը չարչէք զօրանոցի կողքին, որ բոլորը կարողանան հետեւել բնութեան այդ երեւոյթին: Եթէ եղանակը վատանայ, եւ խաւարումը դիտելն անհնար դառնայ, անձնակազմը հաւաքէք մարզադահլիճում:

Տեղակալը՝ խմբապետին.– Վաղը ժամը տասին արեւի խաւարում է լինելու: Եթէ անձրեւոտ լինի, կարող էք հետեւել զրօսանոցի բակից, իսկ խաւարումը կը կատարւի մարզադահլիճում: Իսկ դա ամէն օր չէ, որ լինում է:

Խմբապետը՝ հարիւրապետին.– Գնդապետի հրամանով վաղը մարզադահլիճում անցկացուելու է արեւի խաւարում: Եթէ անձրեւ դայ, ապա գնդապետը յատուկ հրաման կը տայ, մի բան, որ ամէն օր չի լինում:

Հարիւրապետը՝ տասնապետին. – Վաղը դունդն անցկանցում է անձրեւի խաւարում մարզադահլիճում, որը կը լինի ամէն անդամ երբ անձրեւ կը դայ:

Տասնապետը՝ զինուորներին. – Վաղը ոչ մէկին քաղաք չենք թողնի գնդապետի՝ արեւից խաւարելու պատճառով: Եթէ անձրեւ դայ մարզադահլիճում, որն ամէն օր չի, որ լինում է, բոլորը պէտք է չարուեն զօրանոցի կողքին:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Գանոկա Փարքի Հ.Բ.Ը.Մ. «Մանուկեան – Տէմիրճեան» վարժարանի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 9ին տեղի ունեցած է Պոլսահայ Միութեան կազմակերպած թատերական երեկոյթը: Բացման խօսք արտասանած է Միութեան մշակութային յանձնախումբի ատենապետ տոքթ. Յովհաննէս Աւետիքեան: Միութեան հրաւէրով Լոս Անճըլըս ժամանած Թորոնթոյի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ «Փոքր բեմ» թատերախումբը ներկայացուցած է երկու թատերախաղեր՝ Զարեհ Մելքոնեանի ամերիկահայ կեանքը ցոլացնող «Ահա այսպէս սկըրեցանք» մէկ արարնոց դրուագը եւ Ֆրանսացի թատերագիր Անտրէ Ռուէնիի մէկ արարնոց «Եթէ նապաստակը սատկի» կատակերգութիւնը: Զոյգ կտորներու բեմադիրն է Սիրարփի Աճէմեան: Խօսք առած են Զարեհ Մելքոնեան եւ բեմադիրը:

*
**

ՎԱՐԴԳԷՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ «ՄԱՐՈՒԹԱՇՈՒՆՁ» ԳԻՐՔԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Կլենտէյլի «Սարդարապատ» դրախանութին մէջ, Հոկտեմբեր 9ին տեղի ունեցած է Վարդգէս Տօնապետեանի «Մարուքաշունչ» գիրքին ներկայացումը: Բացումը կատարած է դրախանութին պատասխանատուն՝ Ռիթա Տէմիրճեան: Կարօ Ճակոքեան տուած է հեղինակին կենսագրականը եւ անդրադառնալէ ետք անոր բարեմասնութիւններուն, մասնաւորաբար ինքնազարգացմամբ ձեռք բերած անոր լեզուական, գրական եւ հրապարակագրական հմտութեան, վերլուծած է 400 էջնոց հատորը, որուն առաջին մասը գրուած է Սամնոյ բարբառով, իսկ երկրորդ մասը՝ նոյն բովանդակութիւնը, արեւմտահայերէնի վերածուած:

ԼՐԱՏՈՒ

մը իրականութեան մէջ կը վերաբերէր 2-3 միլիոն տոլարի: Ըսուած է թէ գրողին տունը նորոգելու ծրագիրը իրագործելու պարագային, զարկ պիտի տայ զբօսաշրջութեան, հետեւաբար Գուպայի տնտեսութեան:

Միջազգային իրաւագիտութեան մասնագէտ մը «նեղմիտ մեկնաբանութիւն» որակած է այդ ընթացքը: Բացատրած է թէ Էմինկուէյի տունը զբօսաշրջական ազդակէ մը չատ աւելին է: Ան անգնահատելի մէկ մասնիկն է նոյնինքն ամերիկեան ազգային ժառանգութեան: Իսկ հիմնարկը որոշած է նորոգել իր դիմումը, որովհետեւ նոր փոթորիկ մը կրնայ անդարմանելի վնաս պատճառել չէնքին: Շատ կարեւոր է արագ չարժիլ տունը փրկելու համար:

Զբօսաշրջիկներ, այցելուներ հազուադէպօրէն արտօնուած կ'ըլլան տունէն ներս մտնելու, ան ալ հապճեպ ակնարկ մը նետելու համար դռներէն, պատուհաններէն: «Կ'ուզենք որ այն տպաւորութիւնը ունենան թէ տանտէրը ամէն պահու կրնայ հասնիլ ու բաժակ մը հրամցնել իրենց» կ'ըսէ հիմնարկին տնօրէնուհին. ան կը հաւատայ որ իր հատորներուն հետ Էմինկուէյ անմահացած է նաեւ այդ փոքր տունով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷԶՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՓՈՂԵՐԱՆՈՑԻ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Պէզճեանի աչքերը կը զամուէին հորիզոնին վրայ եւ մտածումի մէջ կը թաղուէր: Լաւ գիտէր թէ խօսակիցը իրաւունք ունէր: Տիւզեանի ազգականները սկսած էին հետզհետէ աւելի յանդուգն դառնալ: Ապօրինի կերպով դրամ կը քաշէին, ոսկիի հաշիւները կանոնաւոր չէին բռներ: Հաշիւները միշտ բաց կու տային: Ժամանակ մը ի վեր դիտած էր այդ պարագան եւ միտքը կը յղանգնէր ճար մը գտնելու համար: Պաշտօնեաներէն հաշիւ կ'ուզէր միշտ: Բայց անոնք կարեւորութիւն չէին տար եւ կը չարունակէին իրենց ընթացքը: Պէզճեան գիտէր ամէն ինչ, բայց չէր ուզեր խոստովանիլ Ապտուրրահման էֆէնտիի, որքան ալ որ բարեկամ ըլլար ան:

Ապտուրրահման էֆէնտի իրիկուն մը Պէզճեանի քով գնաց եւ առաջարկեց ենիքաթու միասին իջնել:

- Աղա, ըսաւ օղին խմելով, եթէ այս գործին ճար մը չգտնես, ես պիտի հեռանամ, որովհետեւ չեմ կրնար պատասխանատուութիւն առնել վրաս եւ ապադաս խորտակել, մինչեւ իսկ կեանքս վտանգել: Դուք եթէ չէք վախնար, ես կը վախնամ: Ինդրեմ մի վչտանաք ինծի, կեանքէս կը վախնամ:

- Ապտուրրահման էֆէնտի քեզ կը հասկընամ, դուն հոգ մի ըներ եւ մանաւանդ մի հրաժարիր, ես քեզ կը խոստանամ ձեռքէս եկածը ընել:

- Շնորհակալ եմ աղա, դուն չգտնուած մարդ ես: Բայց այս բանը քեզի համար ալ կարեւոր է, Տիւզեաններուն համար ալ:

Ճաշկորդ առաւօտ կանուխ Պէզճեան փողերանոց գնաց եւ սպասեց Տիւզեաններու հօրեղբօրորդի Մկրտիչի գալուն, որովհետեւ ան ազգականներուն մէջ ամէնէն ազդեցիկ անձն էր փողերանոցին մէջ:

- Մկրտիչ էֆէնտին եկաւ աղա, ըսաւ ծառայ մը:

- Թող հոս գայ:

Ծառան գնաց Մկրտիչ Տիւզեանի մօտ:

- Աղան քեզ տեսնել կ'ուզէ, ըսաւ:

- Ո՞ր աղան:

- Արթին աղան, պատասխանեց ծառան:

- Ծօ ապուշ, ան ալ աղա եղա՞ւ, պոռաց Մկրտիչ:

Բայց եւ այնպէս ելաւ տեղէն եւ քթին տակէն խօսելով գնաց տնօրէնութեան սենեակը: Պէզճեանի դէմ քաղաքավարութեամբ կեցաւ:

- Հրամմեցէք պարոն Պէզճեան, հրամմա՞ն մը ունիք:

Պէզճեան որ բնաւ չէր սիրեր Մկրտիչը, խիստ չեչտով մը սկսաւ խօսիլ.

- Պարոն Մկրտիչ, ձեր հաշիւներուն մէջ մեծ անկանոնութիւններ կը տեսնեմ: Գործառնութեանց մէջ մեծ պակասներ կան: Ձիշդ է, դուք աղայի զարմիկն էք, բայց հոս ես վերատեսուչ եմ եւ դուք իմ ստորադաս պաշտօնեաս: Որեւէ անկանոնութեան առեն, առաջ ես պատասխանատու կ'ըլլամ, ուստի կ'աղաչեմ ձեզ այսօրուընէ սկսեալ ամէն ինչ կանոնաւորել եւ նախորդ հաշիւներն ալ կարգի դնելով ինծի ներկայացնել:

Այս ազդարարութիւնը օգուտ չըրաւ տակայն:

Պէզճեան կը չանար Ապտուրրահման էֆէնտիէն պահել այս բոլորը:

-Էֆէնտի, դուն հոգ մի ըներ, ես ամէն ինչ կարգի պիտի դնեմ չուտով:

Արդարեւ օր մըն ալ ճարահատ գնաց Դուրուչէշմէ, Սարգիս Տիւզեանի ապարանքը:

- Ո՞ւր է Ճարուխիան, ըսաւ Սարգիս ամիրան, դուն գիշերով այս տեղերը ի՞նչ դործ ունիս:

Պէզճեան լուրջ ու մտածոտ դէմք մը առաւ:

- Կ'ուզեմ ձեզ հետ առանձին խորհրդակցութիւն մը ունենալ:

Քաշուեցան ծովահայեաց սենեակ մը:

- Ամիրա, լսաւ Պէզճեան, գիտես որ հայրդ երբ մեռաքսի մաքսը առաւ կապալով, գործը ինծի յանձնեց եւ ես զայն մինչեւ այսօր կը վարեմ մեծ կանոնաւորութեամբ: Երբ հայրդ փողերանոցի գործը քեզ յանձնեց, կը յիշե՞ս ինծի ըսածները:

– Հարկաւ, ըսի որ կ'առնեմ այդ գործը եթէ դուն չարունակես կառավարել այդ հաստատութիւնը: Բայց խնդրեմ ըսէ, ինչո՞ւ այս հին պատմութիւնները կ'ընես:

Պէզճեան կարծես չէր լսած վերջին հարցումը:

- Լաւ ուրեմն Ամիրա, ես չարունակեցի պաշտօնս: Հայրդ միշտ կ'ըսէ թէ կեանքը փրկած եմ եւ դիս ալ կը նկատէ իր մէկ զաւակը: Ես իրր ձեր եղբայրը կ'ըսեմ ձեզի թէ փողերանոցի գործերը լաւ չեն ընթանար եւ օր մը կրնայ բոլորիս գլխուն փորձանք բերել:

- Ինչո՞ւ, ի՞նչպէս, հարցուց Սարգիս ամիրա չուտարած: Բայց Ապտուրրահման այս մասին որեւէ դիտողութիւն չըրաւ ինծի:

- Ապտուրրահման ամիսներէ ի վեր ինձմէ կը խնդրէր որ քեզ բացատրեմ կացութիւնը: Ես դինքը հանդարտեցուցի եւ չանցայի գործերը կարգի դնել: Ահա կ'ըսեմ ձեզի, հակառակ չանքերուս բան մը չկարողացայ ընել: Այսօր գործերը չատ անկանոն են եւ ամէնքս ալ կրնանք խոշոր պատասխանատուութեան տակ իյնալ:

– Բայց ի՞նչ է իրական կացութիւնը, հարցուց Ամիրան:

- Հարցը սա է: Ձեր ազգականները, մանաւանդ Մկրտիչ անհաչիւ դրամներ քաշելով, մեծ քարեր տուած են: Ամէն չանք ի գործ դրի, ամէն չանք թափեցի, բայց ի զուր...:

– Ինչպէս կրնայ ըլլալ, ըսաւ Ամիրան մտահոգ:

- Այս է կացութիւնը: Աւելի պետական գործ է: Գիտէք Սուլթան Մահմուտի խորհրդական Հալէթ էֆէնտի որքան կը նախանձի պետական բարձր պաշտօններու վրայ գտնուող մեր ազգակիցներէն: Հալէթ ենիչէրիներուն մարդն է եւ ենիչէրիներուն խորհրդականները հրեաներն են: Ես կը վախնամ որ Հալէթ էֆէնտի օր մը փորձանք մը ուղէ բերել իմ եւ ձեր գլխուն, Ապտուրրահման էֆէնտի բաւական չէ մեզ փրկելու, պէտք է խորհիմ ըլլալ Ամիրա:

(Շար. 32)

(Շար. Ա. Էջէն)

ներուն համաձայն Նոյեմբեր 1ի Թել Ավիվի ռճրափորձին բուն թիրախն էր Ծը դանապի դեսպանատունը: Ահաբեկչին 4 հոգի մեռած էր: Ձերբակալուած են Պաղեստինի Ազատագրութեան Ժողովրդական Ճակատի երկու անդամներ: Մաս կը կազմեն այն չարժումին որ տէր եղած էր ռճրափորձին:

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ կառավարութիւնը խիստ միջոցներու դիմած է պայքարելու համար խլամապաշտ ահաբեկչութեան դէմ, քանի երկրին մէջ մահմետականներու դէմ յարձակումները բազմացած են Թէօ Վան Կոկի սպանութենէն ի վեր: Ծորհրդարանին ուղղուած նամակի մը մէջ, Արդարութեան եւ Ներքին նախարարները խոստովանած են որ Վան Կոկի ենթադրեալ մարդասպանը՝ մարոքցի Մոհամէտ Պույէրին ծանօթ էր ոստիկանութեան, իր տունը եւ կառքը օգտագործուած էին արդէն ծայրայեղ խմբակի մը կողմէ:

ADHESION DE LA TURQUIE

Rassemblement et vote symbolique le 17 novembre

A un mois du Conseil européen des Chefs d'Etats et de gouvernements, la FRA Dachnaktsoutioun (Parti Socialiste Arménien), l'ADL Ramgavar (Parti Arménien Démocrate Libéral) et le Comité de Défense de la Cause Arménienne (CDCA), soutenus par le Conseil de Coordination des organisations Arméniennes de France (CCAF) organisent un rassemblement le mercredi 17 novembre à l'Assemblée Nationale.

Ce rassemblement a pour objet de demander l'organisation d'un nouveau débat parlementaire, suivi d'un vote indicatif. En attendant que la Conférence des Présidents inscrive cette question à l'ordre du jour des travaux du Parlement, nous organisons ce débat et ce vote dans la rue, afin de démontrer le caractère populaire de cette initiative et de pallier au défaut démocratique dont ont été victimes les parlementaires français.

Les élus auront donc l'occasion de procéder à un vote symbolique, le mercredi 17 novembre à partir de 18h, place Edouard Herriot 75007 Paris, devant l'Assemblée Nationale.

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE

Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE
ET PRESENTATION
DU LIVRE
« ARMENIACA »
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Lundi 29 novembre à 20h30
PROJECTION DU FILM ARMENIEN :
«ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ»
«UN BOUT DU CIEL»
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

*
**

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւերժ բաժնուած ընկերուհիներուն հոլինեերուն համար, կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տիրուհի Սէրբէնկիւեան» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45 rիս տը լա Տէֆանս:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերոմի «Ջաւոշնանթ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ն. Թիֆթիքճեանին եւ Ժ. Աւտոյեանին, Սիմոն Աւտոյեանի մահուան առթիւ եւ շնորհակալութեամբ ստացած է 155 եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Dirouhie Missakian» de Sevran-Livry
et la **Maison de la Culture Arménienne**
vous invitent à la
Dégustation du «Beaujolais nouveau»
accompagné d'un buffet
le Samedi 20 novembre à 20h30
Un loto prolongera la soirée...
Nombreux lots à gagner
Participation aux frais
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements et réservations :
— 01. 43. 83. 87. 68
— e-mail : mcasevranlivry@aol.com

□

Section «ASTRIG»

EVEJL A L'ARMENIEN
Cours Gratuit

L'école de la Croix Bleue, Section «ASTRIG» d'Arnouville-lès-Gonesse, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles attend vos enfants dès l'âge de 4 ans pour l'initiation et l'apprentissage de notre langue maternelle

tous les mercredis de 14h à 16h

dans un contexte agréable, entourés de nos enseignants pédagogues, nous leur ferons aimer notre culture à travers des jeux, chants et activités diverses.

Venez vite nous rejoindre

Section «ASTRIG» :
71 avenue Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01. 39. 90. 63. 89.

□

ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Ասպետիկ» մասնաճիւղի տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ
կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14·30էն 18 Արնուվիլի «կառավարչեց» սրահը, մասնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի մանուկներու պարախումբին:
Տեղերը վերապահելու համար հեռաձայնել՝
01· 39· 90· 63· 89 / 01· 39· 87· 08· 73

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ ՅՕԱՄԵԱԿԻ
եւ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՈՒԵԼԵԱՆԻ առիթներով

EGLISE DE LA TRINITE
66 rue Saint-Lazare 75009 Paris — Métro Trinité

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26, ժամը 20·45ին

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ *ԱԽԱՐԱՑԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ* (poème symphonique)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթորիօ)
(Նոր նուագախմբագրութեամբ եւ առաջին ունկնդրութիւն)

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27, ժամը 20·45ին

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ եւ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *«ԱԲԵՂԱՆ»* (օփերա)
(ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւն)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթորիօ)

կը մասնակցին հինգ երգչախումբեր, ութ մենակատարներ եւ
Orchestre Symphonique LEOPOLIS de LVIV (Ukraine)
(ընդամէնը 300 հոգի)

ղեկավարութեան տակ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Յոմսերու գինը 25 եւրօ
Փոքրերու եւ ուսանողներու համար զեղչեալ՝ 22 եւրօ:
Դիմել՝ երգչախումբերու անդամներուն –
FNAC — Ticketnet — Virgin Megastore — Galeries Lafayette — Carrefour
տեղւոյն վրայ ժամը 20էն յետոյ եւ կամ հեռ.– 06· 09· 67· 58· 21

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԱՏԻՍ ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ-ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին
Հասցէ՝
LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01· 44· 05· 17· 77 կամ 01· 43· 78· 57· 67 *թիւերուն:*

2 VOLS DIRECTS HEBDOS
Paris ➡ Erevan ➡ Paris
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS
SABERATOURS
➡ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com
SEVAN VOYAGES
➡ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com
WASTEELS VOYAGES
➡ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr
EREVAN
➡ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com
CARGO 2 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
AUTOMNE 2004

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ
կը հրաւիրէ
ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԼՉԵԱՆ-ը
ներկայացնելու իր գիրքը՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՈՆԵՐ»
մասնակցութեամբ՝
ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-ի
Գիրքի ներկայացում
եւ սահիկներու ցուցադրութիւն:
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ. -
17 rue Bleue 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16
MARDI
16 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·068 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·068

ՇԻՐԱԶ ԵՒ ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՈՐԴԻՆԵՐԸ...

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՀԱՑԵՐՈՒ ՀԵՏ

Շիրաք, Նոյեմբեր 14ի կիրակին անցուց Մարսէյլ եւ հանդիպում ունեցաւ եւրիտասարդներուն հետ «Ցաղոդութեան ճաշակ»ի շրջափիծին մէջ եւ խօսեցաւ առաւելաբար ապագայի մասին: Կատակով մըն ալ պատասխանած է պատանիի մը հարցումին՝ երբ հանդիսք ձեր պաշտօնավարման աւարտին 2007ին կամ 2012ին, ինչ բանէ աւելի հպարտ պիտի ըլլաք: Ու Շիրաք կը պատասխանէ՝ «ինչո՞ւ 2012, դեռ 2017ն ալ կայ, պէտք չէ գիս այդպէս սահմանափակել»:

Բայց հանդիպումը ծառայած է գլխաւորաբար հաշիւ մաքրելու Սարքոզիին հետ եւ յստակ կերպով ըսելու որ կ'ընդդիմանայ երկու առաջնրդներու զրոս Սարքոզի ըրած է (թէեւ անունը չէ տրւած): Կը վերաբերի 1905ի օրէնքի բարեփոխման որ «յաւելեալ եւ աւելորդ» կը նկատէ: Այդ օրէնքը կը վերաբերի աշխարհիկ բարեփոխումներ եւ մզկիթներ չինել Պետութեան բաժանման: Սարքոզի կ'ուզէ բարեփոխումներ եւ մզկիթներ չինել Պետութեան դրամով: Ան իր տեսակէտը պարզած է առաւելաբար նոր լոյս տեսած իր հատորին մէջ՝ «Հանրապետութիւնը, կրօնքները, յոյսը», ուր կը թելադրէ «յեղաշրջել» 1905ի օրէնքը:

Մարսէյլի հանդիպումին, Շիրաք խօսած է նաեւ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին, մինչ քանի մը օր առաջ (Նոյեմբեր 6, Պրիւսէլ) յետքայլ ըրած էր որու արձագանգած էր Լիպերասիոն (տե՛ս «Ցառաջ» Նոյ· 9) եւ ինչ ըսած է· – «Ըսել որ Թուրքերը եւրոպացի չեն, փաստ չունի: Արդէն, պիտէք բոլորս ալ բիւզանդիոնի որդիներ ենք»···: Ըստ երեւոյթին Շիրաք ալ պատմութեան դասի պէտք ունի···:

Ի դէպ, Մարսէյլի այցելութեան առեն լուրջ միջադէպեր պատահած են հայ երիտասարդներու հետ: Ժամը 15·30ին է որ Շիրաք բացումը կը կատարէր «Շրջանային կոչում ունեցող թաղապետական դրադարան»ին (Պիպլիոթէք միւնիսիփալ ա վոճասիոն ռեժիոնալ), երբ հայ երիտասարդներ մօտեցած են Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ պատառոներով եւ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչման պահանջով: Ոստիկանութիւնը բիրտ վերաբերում մը ցոյց տուած է եւ ոստիկանատուն առաջնորդած ցուցարարները, զորս ազատ արձակած է Շիրաքի մեկնումէն ետք:

*
**

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Մարսէյլի մամուլն ալ (Նոյեմբեր 15) կ'արձագանգէր միջադէպերուն· Էնթերվաճիոնի միւսիքէ խորագրին տակ Մարսէյէզը կը գրէր որ հայ գաղութէն 20 հոգի, կազմակերպութիւններու պատասխանատուներ եւ անհատներ հաւաքուած էին փորձելով գրաւել նախագահին ուշադրութիւնը, Դեկտեմբեր 17ին տալիք որոշումին մասին (Թուրքիոյ բանակցութիւններուն վերաբերեալ): Ձայները բարձրացան, կը գրէ Թերթը, նախատական խօսքերէ ետք անծանօթ անձերու կողմէ: Սմբոխի չարժում մը ծայր տուաւ եւ ոստիկան ու Սէ·էռ·էմ· միջամտեցին, մինչ ոստիկանապետը կը ջանար խօսիլ հանդիպնքին հետ, կոպիտ կերպով ոմանք գետին իյնան: Ժամը 17·30ին ազատ արձակուեցան: Երեք երեսփոխաններ ոստիկանատուն եկած էին, իրենց ընկերանալով:

Լա Փրովանս ալ խորագրով կը հաստատէր թէ «Հայ ցուցարարներ հրմշտկուեցան»: Թերթը կը գրէ թէ չկրցան ուղղակի խօսիլ նախագահին, «մանիւ միլիթանթի» հեռացուեցան ապահովութեան ուժերուն կողմէ Շիրաքի ժամանումէն քանի մը վայրկեան առաջ եւ ոստիկանատուն տարուեցան: Փասքալ Շամասեան կ'ըսէ թէ «մեզ մեզադրեցին որ "ռեվիզիոնիսթ" որակեցինք նախագահը, սխալ է»: «Ոստիկանութիւնը միջամտեց անհամեմատ բրտութեամբ, խաղաղապաշտ ցուցարարներ բիրտ յարձակման ենթարկուեցան» կ'ըսէ Վարդան Արզումանեան: Նոյն ոճով կ'արտայայտուի Շրջ· Խորհուրդի ընկերվարական փոխնախագահը՝ Փաթրիք Մենեսէ, ըսելով թէ կարելի չէ մէկ կողմէն անոյշ խօսքեր լսել Հայերուն եւ միւս կողմէն ապահովութեան ուժեր ղրկել: Կ'ըսէ նաեւ թէ բացատրութիւններ պիտի պահանջէ Թաղապետական Խորհուրդի նիստին: Լա Փրովանս կը յիշէ նաեւ Շիրաքի նախապէս արտասանած խօսքերը Բիւզանդիոնի որդիներուն մասին:

(Մարսէյլի միջադէպերուն առթիւ տե՛ս Սէ·Սէ·Ա·Էֆ·ի հաղորդագրութիւնը Դ· էջ):

*
**

Ի դէպ կը թուի որ միայն Շիրաքն է որ կողմնակից կը մնայ այդ անդամակցութեան: Ֆիկարօ-Մագազին (Նոյ· 13) երկար նամակ մը հրատարակած է տոքթ· Ֆիլիփ Գոթըրոյ (Լիոնէն) ուր ան փառաւոր վերլուծումով մը կը փաստէ թէ ինչու Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի Եւրոպայի հետ: Կարգով կ'անդրադառնայ աշխարհագրութեան, պատմութեան, ժողովրդագրութեան, աւանդութիւններուն, եւլն·, եւլն· եւ կը մանրամասնէ ամէն մէկ ճիւղը, չմոռնալով յիշել նաեւ Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը, մամուլի ազատութեան կաշկանդումը, պատուոյ ոճիրները, Կիպրոսի դրաւումը եւ դեռ ուրիշ արգելքներ:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 13/15)

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՋԱՆԱՆ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԸ ՓՐԿԵԼ

Ադրբեջանցի փաստաբանները որոշած են յառաջիկային միջազգային կազմակերպութիւններուն դիմել, որպէսզի անոնք իրենց ուշադրութեան կեդրոնին մէջ պահեն Պուտափէշթի մէջ հայ սպայ Գուրգէն Մարգարեանը սպաննած Ռ· Սաֆարովի պարագան: Մօտակայ դատավարութեան համար ալ անոնց որոշած մարտավարութիւնը պիտի կայանայ ընդգծելուն մէջ թէ ոճրագործին ծննդավայրը կը բաւուած է Հայերուն կողմէ: Սաֆարովի փաստաբաններուն գլխաւոր նպատակն է դատավարութենէն ետք զինքը վերադարձնել Ադրբեջան: Տեղեկութիւնները ադրբեջանական մամուլին հաղորդած է երկրին Ժողովրդավարութեան եւ մարդու իրաւունքներու կոմիտէին նախագահը:

*
**

Ա.ԶԳԱՅԻՆ ԱՐԽԻՒԸ 80 ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Հայաստանի ազգային արխիւը բոլորած է հիմնադրութեան 80րդ տարեդարձը: Այդ առիթով Նոյեմբեր 12ին արժանացած է Մշակոյթի նախարարութեան պատուոյ դիւրին: 1920ին երբ պետականացուած են երկրին գրադարանները, թանգարանները, էջմիածնի մատենադարանը, վերջինին հիմով ստեղծուած է մշակութային – պատմագիտական հիմնարկը: Երկու տարի ետք խառնիւրուած է արխիւային նիւթերու ապօրինի ոչնչացումը· իսկ 1924ին պետականացուած չէնքերէն մէկը յանձնուած է պետական կեդրոնական արխիւին որ պաշտօնապէս սկսած է գործել նոյն տարուան Հոկտեմբեր 1էն: 2002ին կառավարութեան որոշումով պետական արխիւները վերածուեցան պետական ոչ առեւտրական կազմակերպութիւններու: Անոնց ենթակայ են 11 մարզային մասնաճիւղեր եւ երեսուն տարածքային ներկայացուցիչներ: Այսօր արխիւը ունի աւելի քան երեք միլիոն նիւթ: Անոնց մասը կը կազմեն նաեւ նախկին խորհրդային հարապետութիւններու եւ արտասահմանի մէջ գտնուած փաստաթուղթեր: Ամէնէն հինը 1607 թուականի Շահ Աբբասի ստորագրածն է որով Ղարաբաղի մելիքներուն հողային իրաւունքները տրուած են:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՐԱՖԱԹԻ ՅԱՋՈՐԴԸ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9-ԻՆ

Ռամալլայի մէջ, Ուրբաթ Նոյեմբեր 12ին, ժողովրդական թաղում մըն էր որ տեղի ունեցաւ: Պահեր եղան երբ զգաստն իսկ անհետացաւ ամբոխին մէջ, երբ տասնեակ հազարաւոր Պաղեստինցիներ գիրար կը հրմշտկէին մօտենալու համար դագաղին: Տարակարծութիւնները, քննադատութիւնները մոռցած էին, բոլորին համար հայր մըն էր եւ առասպելական խորհրդանիշը տարաբախտ ժողովուրդի մը որ, հայրենիքի մը կարօտով կ'ապրի:

*
**

Եթէ բոլոր Պաղեստինցիները սուգի մէջ էին, Ուաշինկթընի մէջ, կողքին ունենալով Մեծն-Բրիտանիոյ հաւատարիմ բարեկամը՝ վարչապետ Թոնի Պլէրը, Պուշ «նոր բախտ մը» կը նկատէր այս մահը խաղաղութեան համար: «Կը խորհիմ, կ'ըսէր, որ նոր բախտ մըն է Պաղեստինեան Պետութիւն մը հիմնելու համար, կ'ուզէի որ կարելի ըլլար գալիք չորս տարիներու ընթացքին: Խաղաղութեան հասնելու կարելիութիւնը կախում ունի Պաղեստինցիներու կամքէն ժողովրդավարութիւն մը հաստատելու եւ Իսրայէլի կամքէն՝ օգնելու»:

Կիրակի, Նոյեմբեր 14ին, Արաֆաթի առժամեայ յաջորդը Ռահվի Ֆաթուհ մամուլի ասուլիս մը տուած է, բաւական անյաջող ըստ թղթակիցներու: Գրպանէն զեկոյց մը հանած է եւ ձախող ընթերցում մը ըրած: Ցայտնած է թէ նախագահին ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 9ին, ինչպէս կը նախատեսէ Պաղեստինցիներու «Հիմնական օրէնքը», որ Սահմանադրութիւն կը նկատուի: Այդ ընտրութիւնը, արդարեւ, տեղի պէտք է ունենայ 60 օր ետք: Ընտրապայքարը պէտք է սկսի Դեկտեմբեր 27ին եւ թեկնածուներուն պէտք է յանձնուին Նոյեմբեր 20էն սկսեալ 12 օրուան ընթացքին: Հարցը բարդ է սակայն, քանի Իսրայէլ յայտարարած է, որ արեւելեան Երուսաղէմի 200 հազար Պաղեստինցիները չեն կրնար քուէարկել: Միւս կողմէ, պաղեստինցի նախարարը՝ Սաէպ Էրաքաթ կ'ուզէ որ Իսրայէլեան հրասայլերը քաշուին պաղեստինեան քաղաքներէն եւ գիւղերէն: Կիրակի, Նոյեմբեր 14ի առաւօտուն ալ Լէյլա Շահիտ, որ Պաղեստինցիներու ներկայացուցիչն է Ֆրանսայի մէջ, ճայնափիւռի Եւրոպա 1 կայանէն յստակ կերպով ըսաւ որ կարելի չէ ազատ ընտրութիւններ ընել գրաւուած երկրի մը մէջ: Անդրադարձաւ նաեւ Արաֆաթի մահուան պարագաներուն, որոնք մութ կը մնան: Անկարելի չի գտներ նոյնիսկ թունաւորումը:

Նոյն կիրակի օրը, Գազայի մէջ, միջնադարը լարուած կը մնար Պաղեստինցիներու միջեւ իսկ եւ կրակ բացուած էր ապահովութեան ուժերու Ֆաթահի գինեալ ուժերու միջեւ: Կը կարծուի որ Թիրախն էր Մահմուտ Ապպաս (Ապու Մազէն), որ հերքեց սակայն թէ արարքը իրեն դէմ ըլլայ: Երկու Պաղեստինցի սպաննուած են եւ վիրաւորներ կան: Դիտել կը տրուի որ Ապպաս եւ իրեն ընկերացող Տահլան կը մեղադրուին իրրեւ կակուղ տարրեր, որոնք չատ «բարեացակամ են» Իսրայէլի եւ ԱՄՆ-ու հանդէպ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆալուճայի ճակատամարտը չէր վերջացած Նոյեմբեր 14ին, հակառակ իրաքեան աղբիւրներու տեղեկութիւններուն: Քաղաքը 80% Ամերիկացիներուն ձեռքն էր եւ մարդկային թէ այլ վնասները մեծ էին: Ամերիկացիք 38 զինուոր կորսնցուցած էին եւ 275 ուրիշներ ալ վիրաւորուած էին, մինչ 1250 կը նկատուէր պաշարուած Իրաքցիներու թիւը որոնք ըսպաննուած էին: Կը կարծուէր նաեւ որ դիմադրութեան պարագլուխը՝ ալ-Զարքաուի յաջողած է խոյս տալ: Միւս կողմէ, կռիւներ սկսած էին Մուսուլ: Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսացի երկու լրագրողներուն, ազատ արձակուած սուրիացի վարորդը յայտարարած էր թէ ամիս մըն է լուր չունէր: Ծ·-Փ· Ռաֆարէն ալ յայտարարած էր որ «հանդարտած» չըլլան մը կը դտնուին: Պատանդ են 86 օր է:

ՍՊԻՏԱԿ ՏՈՒՆԸ «բարկութենէն անդին անցած է» յայտարարած է ամերիկացի բարձրաստիճան պատասխանատու մը Նիւ Եորք Թայմզի Ֆոթի Անանի դէմ, որ խիստ կերպով քննադատած է Իրաքի պատերազմը: Լարուածութիւնը սաստկացած է, երբ տասը օր առաջ ազգարարութիւն մը ըրած էր ամերիկացի, բրիտանացի եւ իրաքցի ղեկավարներուն Ֆալուճայի յարձակման հետեւանքներուն մասին: Այդ յարձակումը կրնայ խանգարել Ցունուարին նախատեսուած ընտրութիւնները:

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ վարչապետը Կիրակի օր Թրքական մզկիթ մը գացած է Ամստերտամին, Ռամազանի վերջաւորութեան առթիւ, համայնքներու միջեւ լարուածութիւնը մեղմացնելու համար: Ծանօթ է որ սուր տագնապ մը ծագած է Հոլանտացիներուն եւ մահմետականներուն միջեւ Թէօ Վան Կոխի սպանութենէն ի վեր: Վարչապետը Եան-Փէթէր Պալքենէնտէի նուէր տրուած է փունջ մը կակաչ, Թրքական ծաղիկ բայց նաեւ Հոլանտայի խորհրդանիշ:

ՔՈՓ Տ'ԻՎՈՒԱՐԻ հետ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները աւելի քան լարուած են: Հազարէ աւելի Ֆրանսացիներ Ֆրանսա վերադարձան արդէն, մինչ Շիրաք ձայնը բարձրացուց յայտարարելով որ Ֆրանսա պիտի չարունակէ ապահովել իր պատասխանատուութիւնները առաջքն առնելու համար որ Փաշական վարչակարգ մը հաստատուի: Կպակպօ ալ նոյն ձեւով արտայայտուած է Շիրաքի մասին իտալական օրաթերթերու: Միւս կողմէ, Ալիճանի պատասխանատու դինուորականները կը հերքեն հակաֆրանսական որեւէ բռնութիւն եւ այլեւս յայտնի չէ թէ ո՞վ սպաննած է Ֆրանսացի ինը դինուորները:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ամէնէն հին կազմակերպութիւնը՝ Ամմատականները իրենց 105րդ համագումարը կազմակերպած էին Նոյեմբեր 13-14ին Սէն-Թ'էթիէն: Իրենք ալ դէմ արտայայտուեցան Սարքոզիի առաջարկներուն 1905ի օրէնքին բարեփոխման մասին:

ՋՐՈՅՑ ՔԱՐՏԷՍՆԵՐ ԽՕՍԵՑՆՈՂ ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԼՉԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գարնան սկիզբը Երեւան հրատարակուած գեղեցիկ ու տպաւորիչ, 232 էջնոց հատոր մը հասաւ Լոնտոնէն: Քարտէսագիրք մըն էր ան, «Հայաստանի պատմական քարտէսները» խորագիրով: Հրատարակիչն էր «Ի. Պ. Թօրիս» հաստատութիւնը, իսկ հեղինակը՝ Ռուբէն Գալչեան: «Ծառայ»ի (Մարտ 17) մէջ Հ. Ց. Պզտիկեան առաջին անդրադարձ մը կատարած էր այս հրատարակութեան, համառօտակի ներկայացնելով հեղինակն ու գործը:

Այսօր, երբ բացուած է մշակութային ձեռնարկներու նոր եղանակը ու «Համազգային»ի վարչութիւնը երեկոյթ մը կազմակերպած է հեղինակին հետ (Նոյ. 19), յարմար առիթն է իր անձին, մեր իրականութեան համար բաւական եզակի հետաքրքրութեան մասին զրուցելու Ռ. Գալչեանի հետ:

Ան 1980ական թուականներուն սկիզբը Իրանի քաղաքական կացութեան բերումով Անգլիա հաստատուած պարսկահայ մըն է: Եւ ինչպէս այդ գաղութէն չատեր, արմատները խրած են Վանի հողին: Իսկ ճիւղերը Թիֆլիսեան, երեւանեան կայքերէ ետք հաստատուած են Փարիզ ու Պարսկաստան: Ինք ծնած է Թաւրիզ, մեծցած Թեհրանի մէջ: Բարձրագոյն ուսումի համար մեկնած է Անգլիա, ապա վերադարձած: Հետաքրքրական է նշել թէ այդ ուսումը հիմնովին թէքնիք մարզին կը պատկանի, – Ռ. Գալչեան ելեկտրագէտ է–, ու ոչ մէկ յատկանիշ կը մատնէ էնթական քարտէսագրութեան նման ոլորտի մը հետաքրքրութեան մղելու: Սակայն ինք լաւագոյն օրինակներէն է այն խումբին որ մանագիտական մարզին քով սիրողական մը զարգացնելով, առաջինէն ստացուած մտեցումներով կը վերաբերի երկրորդին, լուրջ յաջողութեան հասնելու համար:

***

Հ.– Նախ ըսէիք թէ ինչպէս, ո՞ւրկէ ծնած է քարտէսներու նկատմամբ այս հետաքրքրութիւնը ձեր մօտ:

Պ.– Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի տարիներուն մեր տունը Հայրս Եւրոպան, Միջին Արեւելքն ու Հիւսիսային Աֆրիկէն ցոյց տուող քարտէս մը փակցուցած էր պատին. ամէն առտու մինչ լուրերը մտիկ կ'ընէր, ըսուածին համաձայն այդ քարտէսին վրայ նշաններ կը դնէր: Փոքր էի, բայց այդ քարտէսը մեծապէս տպաւորած էր զիս:

Ցետոյ, դպրոցական տարիներուս միշտ մնացած է քարտէսներու նկատմամբ այդ հետաքրքրութիւնս:

Հ.– Ե՞րբ սկսաք լրջօրէն զբաղիլ այդ մարզով:

Պ.– Եօթանասունական տարիներուն ըսկիզբը: Գեղմանացի բարեկամ մը Հայաստանի չորս հին քարտէս ղրկեց ինծի Թեհրան: Անոնք հիմը եղան հին քարտէսներու նկատմամբ հետաքրքրութեանս: 1981ին երբ աշխատանքի հրաւիրուեցայ Անգլիա, լաւն առիթներ ունեցայ այցելելու աստիճանաբար Բրիտանական գրադարանը, ճաշուրդները, եւլն.: Այդ ձեւով կարելի կ'ըլլար եղածը տեսնել: Ցառուկ հետաքրքրութիւն կը պատճառէր Բրիտանական գրադարանին քարտէսներու հարուստ հաւաքածոն: կը նշմարէի որ քարտէսները արուեստի գեղեցիկ գործեր են ու կը մեղքնայի խորհելով որ ամէն մարդ կարելիութիւնը չունի զանոնք տեսնելու: Հաւաքելու, յետոյ հրատարակելու արարքին մէջ որոշ տեղ ունի այդ գեղեցկութիւնը ուրիշներուն ալ տրամադրելու մղումը: «Ուրիշները» որոնց համար մինչ այդ գոյութիւն ունեցող հատորները ընդհանուր առմամբ կա՛մ զուտ գիտական բնոյթի էին, կամ չատ սուղ կ'արժէին:

Հ.– Իսկ ի՞նչ յատուկ դրդապատճառ ունէր Հայաստանի հնագոյն քարտէսներէն սկսիլ կազմել նման հաւաքածոյ:

Պ.– Ուրճուն – իննսունական թուականներուն սկսայ նշմարել թէ ազգբնջանցի «պատմաբան» ու «գիտնական»ներ, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն, կ'աշխատէին փաստել թէ Հայերը տուեալ շրջանին մէջ եկուորներ էին: Թուրքերը սկսած էին պնդել թէ որոշ թրքական ցեղեր Անատոլուի բնիկները են: Մտածեցի ուրիշներու, ոչ Հայերու կողմէ գծուած քարտէսները հաւաքել, ցոյց տալու համար որ Հայերը ո՛ր ժամանակէն, ի՛նչպէս գոյութիւն ունեցած եւ պահած են Հայաստանի պատմական ու ներկայի տարածքներուն վրայ:

Հ.– Եւ ի՞նչ կ'ըսեն հարտէսները այդ մասին:

Պ.– Հատորին մէջ առնուած քարտէսներուն ամէնէն հիներէն Ք. ա. 600 թուականի քարտէսին յաջորդներուն մէջ երկու երկիր կան որոնք նոյն տեղը գտնուած են միշտ. մէկը Հայաստանն է, միւսը Պարսկաստանը: Իսկ «Թուրքիա» անուանումը կը սկսի յիշուիլ ԺԴ.–ԺԵ. դարերուն, Վրաստան ԺԵ.էն, Ազրբեջանի Հանրապետութիւնը 1918ին միայն այդ անունը առած է: Մինչ այդ միշտ Իրանի հիւսիսային չրջանն է, միշտ Արաքսէն դէպի հարաւ, որպէս Ատրպատական:

Աչխարհի ամենահին քարտէսը որ բաբելոնեան կաւէ սալիկն է, երեք երկիր ցոյց կու տայ. Հայաստանը, Ասորեստանը եւ Բաբելոնը:

Հ.– Ձեր հաւաքածոյին մէջ կան իսլամական աղբիւրներու քարտէսներ ալ:

Պ.– Անոնց մօտեցումը տարբեր էր. հիմնական կը նկատէին իսլամական աչխարհը: Սակայն, Հայաստանը, Ռուսաստանը, Պուլկարիան, Հնդկաստանն ու Չինաստանն ալ միշտ ցոյց տուած են որպէս հարեւան երկիրներ:

Հ.– Կա՞յ ծանօթ անուն մը իսլամական քարտիսագրութեան մէջ:

Պ.– Իսթախրին ԺԱ. դարու ծանօթ անուն է որպէս քարտէսագիր: Աչխարհագրութեան իր գիրքին մէջ 19–20 քարտէս ունի: Անոնցմէ մէկը ցոյց կու տայ Ադուանքը, Ազրբեջանն ու Հայաստանը: Ադուանքը Արաքսէն, Գուրէն դէպի հիւսիս գետեղուած է, Ազրբեջանը Արաքսէն հարաւ, Հայաստանը՝ Կապուտան (Ուրմիա) լճակէն արեւմուտք: Այդ քարտէսներուն մէջ միշտ նչուած է Արարատը, կան Մեծ Մասիս եւ Փոքր Մասիս արձանագրութիւնները:

Հ.– Ի՞նչ նիւթի վրայ պատրաստուած են ամէնէն հին ժամանակի քարտէսները:

Պ.– Ամէնէն հիներէն կան մագաղաթի վրայ գծուածներ ալ: Նոյնիսկ կայ մագաղաթի վրայ տպուած մը (ԺԵ. դար) որ ձեռքով ներկուած է:

Հ.– Ի՞նչ յատկանիշեր ունին Արեւմուտքի մէջ միջնադարուն պատրաստուած քարտէսները:

Պ.– Անոնք հետեւելով քրիստոնէական աւանդութեան, երկրին կեդրոնը ցոյց կու տան Երուսաղէմը, վերը՝ Արեւելքի մէջ ալ դրախտը: Եթէ երկրի անուններ նչուած են, առանց բացառութեան կայ Հայաստանը: Նոյնն է պարագան ուշ միջնադարեան եւրոպական քարտէսներուն:

Հ.– Հայաստան անուանումը, հայկական տեղանուններ տրուած են թուրք քարտէսագիրներու պատրաստածներուն մէջ ալ:

Պ.– Այո՛: Օրինակ, օսմանցի աչխարհագիր Քեաթիպ Չէլէպիի Աչխարհացոյցը երկու գլուխ ունի Հայաստանի մասին. կը խօսուի Փոքր եւ Մեծ Հայքի, Վանի մասին: Օսմանեան քարտէսներուն մէջ Հայաստան անունը կայ մինչեւ 1860 թուականները. անկէ ետք այդ անունը աւելի՛ ու աւելի փոքր կը գրուի, յետոյ ամբողջովին անհետանալու համար: Տեղը կը գրաւէ «Արեւելեան Անատոլու»ն (արեւելեան արեւելք...):

Հ.– Նման անպարարութիւն ոչ թրքական քարտէսներու մէջ ալ եղա՞ծ է երբեմ:

Պ.– Կայ 1840ին պատրաստուած գերմանական քարտէս մը Թուրքիոյ մասին: Երբ Թրքերէնի թարգմանուած է, «Հայաստան» անունը այնքան փոքրատառ արձանագրուած է որ հազիւ կը տեսնուի:

Ատոր հետ թերեւս տեղն է յիշելու քիչ մը տարօրինակ կորուստի պարագայ մը. 1802ի թրքական քարտէսը որ Բրիտանական մատենադարանը կը պահուէր, եւ ուր նչուած էր «Հայաստան» անունը, օր մը տեսայ որ տեղը չէր: Հարցուցի, փնտռեցի, ըսին որ կորսուած է: Միջոց մը ետք վերայայտնուեցաւ, յետոյ կրկին «կորսուելու» համար...

Հ.– Քանի մը խօսքով ալ անդրադառնայիք ծովային քարտէսներուն:

Պ.– Հետաքրքրական գործեր են անոնք. ծովեզերեայ չրջաններու մանրամասնութիւնները –գետեր, ծովաբերաններ, խութեր, եւլն.– կու տան: Պատրաստուած են նաւարկողներու համար: Մեծ մասին մէջ տեղ գտած են Հայաստան անունը, Արարատ լեռը, Մասիսները, Նոյեան Տապանը: ԺԲ.–ԺԴ. դարու ծովային քարտէսներն ալ ունին կիլիկիոյ նչումը, որպէս քրիստոնէական ապահով նաւահանգիստ:

Հ.– Նկատի առած որ ձեր հաւաքածոն միայն անգլերէն բնագիրով լոյս տեսած է, հետաքրքրական է գիտնալ թէ կա՞յ ծրագիրը նաեւ հայերէն հրատարակութեան:

Պ.– Այո՛: 2005ի ընթացքին կրկին երեւանի մէջ լոյս պիտի տեսնէ հայերէն – ռուսերէն տարբերակը: Հայերէնին վերնագիրը պիտի ըլլայ «Հայաստանը հնագիրը պիտի ըլլայ «Հայաստանը հնագիրը մաշխարհային քարտիսագրութեան մէջ»:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹՒՒՆ

«ԹԻԹԵՌՆԻԿՆԵՐՈՒՆ» ԱՆՀԵՏԱՁՈՒՄԸ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Այլաբանական բառը յաճախ հեղնանքի երանգ մը ունի, խմաստը բխելով հանդերձ համակրանքի զգացումէ մը: Զակերտները՝ երկրորդ, փոխաբերական իմաստը մանաւորելով հանդերձ, կը կազմեն հրաւէր մը, ուղղուած՝ ընթերցողին, չչեղելու նպատակէն, երկար չդեղերելու, այլ կեդրոնանալու խմաստին վրայ: Լեզուաբանական այս ակնարկութեան առիթ տուողը, անչուչտ, դէպքն է, իսկ դէպքն ալ խորհրդանչական բնոյթ մը ունի, յարակցաբար ուրիչ դէպքերու, որոնք զուգորդուելով կը բնորոչեն ժամանակներու հանդրուանային փոփոխութիւնը: Դէպքը՝ «Թիթեռնիկներուն» հաւանական անհետացումն է: «Թիթեռնիկը» տուգանքի այն ստացագիրն է, զոր օրինազանց եւ ուրեմն յանցապարտ վարորդները կը ստանան, հաստատելով օրն ու ժամը եւ ծանրութիւնը օրինազանցութեան: Այս կապակցութեամբ աւելորդ չէ մատնանչել թէ այդ թիթեռնիկները ազնիւարար բաչխող կիսա–ոստիկանական պաշտօնէութիւնին կը կոչուի սմբուկ, մինչ երկկուան ոստիկանները կը կոչուէին ծիծեռնակներ, երեք բառեր՝ որոնց փոխաբերական իմաստներուն գործածութիւնը առանց չակերտի վաւերացուած է արդէն Ֆրանսական կաճառին կողմէ:

Որոշուեր էր ուրեմն այդ թիթեռնիկները համացանցի միջոցով ուղարկել հասցէատէրերուն: Թիթեռնիկները յետ այսօրիկ կը մտնէին համացանցի աչխարհին մէջ: Այսպէս, մեր կեանքի յականէ անուանէ տեսանելի և ստուգելի մէկ արարքի չօշափելի փաստին կը տրուէր վերացական բնոյթ մը: Ցանցագործ վարորդները այսպէս ուղղակի իրենց հասցէին պիտի ստանային տուգանքի վերացական ստացագիրները:

Լուրերը զիրար հրմչտկելով, գրեթէ ղուգահեռաբար կը հաղորդուէր ուրիչ դէպք մը, որ առաջին հետ ըստ երեւոյթին աղերս ունէր: Սալիկներ հրատարակող մեծ ընկերութեանց տնօրէնները, որոնց դէմքն ու դիմագիծը տեսնելու եւ ձա՛յնը լսելու պատիւին չէինք արժանացած ցարդ, իրենց դիմակները վար առած, սովորական ցուցարարներու նման աղմուկ կը բարձրացնէին բողոքելու համար այն–քա՛ն բնական զարճած երեւոյթի մը դէմ, թէ համացանցին ընձեռած անհամեմատելի դիւրութեանց եւ կարելիութեանց չը նորհիւ, հիմա մեծ ու պրտիկ սալիկները եւս կը մտնէին այդ վերացականութեան անսահմանելի տարածքին մէջ, չօշափելին կը դառնար վերացական, անհամար թիւերով ձրի ընդօրինակուելով:

Մինչեւ իսկ աղնուասիրտ երգչուհի մը՝ Ֆրանս Կալ, գրեթէ անմիջական այս հեռանկարէն յուսալքուած ու պարտասած, համակերպումի տխուր նայուածքով մըն ալ փափաք կը յայտնէր իր ամբողջական երգերը արձանագրուած տեսնելու ապրմի ձեւով, որպէսզի հետք մը մնացած ըլլար իր ներկայ–անցեալէն, համացանցի անհունութեան մէջ քնակութիւն հաստատելէ ետք:

Մեղքը համակարգիչինը չէ անչուչտ, այլ անոր անսահման դիւրութիւնները եւ կարելիութիւնները յետին նպատակներով չարաչահող մարդոցը: Ասլ արչաւը, որուն ականատես ենք գրեթէ ամէն օր, հոս չի սահմանափակուիր: Այդ արչաւը հիմէն կը ցնցէ նաեւ ու կը սպառնայ ճակատագրականօրէն խախտել տպագրութեան եւ ուրեմն հրատարակչութեան վեցդարեայ դրութիւնը՝ ո՛չ միայն գիրքերու կապակցութեամբ, այլ նաեւ ամէնօրեայ կամ պարբերական մամուլինը: Այն բոլոր դիւրութիւնները, զորս համակարգիչը կ'ընծայէ տպագրական ընդարձակ մարզին, եւ որոնց բացայայտ արդիւնքները տեսանելի են արդէն բազմապատկումովը ձրի բաչխուող թերթերու եւ տպագիր ծանուցումներու, որոնք կ'ողողեն մեր նամակատուփերը, եւ ամէն տարի երեք հազարէ աւելի նոր գիրքերու հրատարակութեամբ, այդ դիւրութիւնները խթեպատիր առաւելութիւններ կը կազմեն: Համակարգիչի միջոցով համացանցի վերլացական աչխարհ մուտք կը գործեն համացնագիտարաններ ամբողջ:

Այս բոլորը կը պատահին յառաջիմութեան գերագոյն հանդրուանին, ուր տը-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ

«44 ԱՍՏԻՃԱՆ»Ի ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՄԸ

«Համազգային»ի Փարիզի մասնաճիւղին հրաւէրով կազմակերպութեան Երեւանի Թատերախումբը Նոյեմբեր 7ին Փարիզի իններորդ թաղամասի քաղաքապետարանին «Ռոսինի» սրահին մէջ ներկայացուց Տիգրան Հայրապետեանի մէկ պարմանածքէն պատրաստուած «44 աստիճան» Թատերգութիւնը: Աւելի քան կիսով լեցուն սրահը հետաքրքրութեամբ, յուզումով հետեւեցաւ խաղին որուն թեման կը կազմէր արտագաղթի ցաւը, երկրին ամայացումի երեւոյթը: Նիւթ մը որ զգայական լարեր թրթռացնելու բաւական տուեալ ունի ի յառաջագունէ, մեր հայրենակցական միութիւններուն մօտ: Եւ եթէ աւելցուի այն ակնարկութիւնը որ պատմուածքին թեմականացումին ընթացքին ցոյց տրուած է այդ յատկանիշէն լայնօրէն օգտուելու առումով, պարզ կը դառնայ որ ներկայացումին ամբողջ տեւողութեան դիտողը յուզումով հետեւեցաւ: Մանաւանդ որ խաղին լեզուն լայն չափով մը ազեմատահայերէնն էր, երկու հերոսները սփիւռքցիներ ըլլալով:

Թատերգութեան երեք հերոսները ըսփիւռքէն Հայաստանի մէկ գիւղը հաստատուած այր ու կին մըն են եւ իրենց տեղացի դրացին: Նիւթը կը զարգանայ դէպի գիւղին ենթադրելի վախճան մը որ լրումին կը հասցնէ ամայացումը: Սփիւռքցի երիտասարդը մեղուաբոյծ է. բաւական միամիտ, մեղրի պատրաստութենէն շատ անդին չանցնող մտային կարողութեամբ տիպար մը: Կինը զինքը ղեկավարողն է, բարի, ազնիւ, ընկերասէր ու նոյն ատեն Ամերիկա ձգած ընտանեկան պարագաներուն կարօտով ապրող մը: Իրենց դրացին նոյնպէս բարեմիտ գիւղացի մըն է, միշտ տրամադիր օգնելու, հասնելու:

Այս երկրորդութիւնը կը մարմնաւորէին Սերգէյ Թումասեան, Տաթեւիկ Ղազարեան եւ Կարէն Յակոբեան, իսկապէս տպաւորիչ խաղարկութեամբ, եթէ մէկդի ձգուին ձայնային քանի մը չափազանցութիւնները եւ արեւմտահայերէնի սայթաքումները: Գործին բեմականացումն ու բեմադրութիւնը ըրած էր Զօհրապ Բեկ-Գասպարենց, երաժշտութիւնը Արա Թոռոսեան, բեմայարդարումը Վանանդ Շիրազ:

Այսուհանդերձ, լաւագոյն խաղարկութիւնը, կամ զգացականին տիրապետութիւնն ալ չեն կրնար արդիլել կարգ մը տեղերու մտերմութեան մէջ կը խօսի իւր – ընթերցողին հարազատ ձայնով: Միայն այս պայմանով կը թոյլատրուի ընթերցողին մուտքը հեղինակին ստեղծած տարածքին մէջ: Ընթերցողը իւնք կ'ունենայ ապրումը անծանօթ աշխարհ մը յայտնաբերելու: Գրագէտին խօսքը զգուշաւոր թեղադրական երանգ մը ունի միայն տպագիր ձեւով:

Նոյն հեղինակին կապակցութեամբ կայ աւելի կարեւորը, –իր վէպին նիւթը, Ցիսուսի «բժշկագիտական վերարտադրութիւնը» իր խաչելութենէն չուրջ երկու հազարամեակ ետք, Թորինօ քաղաքին մէջ պահպանուող եւ խաչէն վար առնուելէ ետք Քրիստոսին մարմինը փաթթելու ծառայած պատանքին վրայ իբր թէ գտնուող իր «ծննդական տեղեկատու բջիջի մը» մշակումով: Մնացած էր հաւատքի անբասիր մարզը. անոր ալ չխնայուեցաւ:

Հիւանդագին երեւակայութիւնը այսպէս կը զեգերի զառանցանքի ընկալեալ սահմաններէն ալ անդին: Եւ կափարանայուր մը կը ստանայ մեր մոլորակին համեմատութիւնները:

Ն. Թ.

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՓՈՂԵՐԱՆՈՑԻ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Տիւզեան չղայնացած էր: Ոտքի ելաւ եւ սկսաւ դիտել Վոսփորի կապոյտ ջուրերը: Կը մտածէր: Վերջապէս դարձաւ Պէզճեանի եւ յուզուած ձայնով մը ըսաւ.

– Ցաւութիւն, այդ մարդիկը իմ դէմս հետ կը խաղան: Վաղը առաւօտ կուգամ փողերանոց, մխասին պէտք եղածը կարգադրելու համար:

Առաւօտուն երբ Ամիրան ազգականներուն հաշիւները քննեց զարմացաւ:

– Շնորհակալ եմ Պէզճեան որ ժամանակին զգուշացուցիր զիս:

Տիւզեան ազգականներէն չատերը ճամբեց նոյն օրն իսկ: Միւսներն ալ մօտը կանչեց եւ խիստ չեշտով մը ազդարարեց.

– Իսկ դուք, մնացողներդ ալ ականջ տուէք, ասկէ վերջ մէկթէլիք քաշելու համար պէտք է պարոն Պէզճեանէն թոյլտւութիւն մը առնել: Առանց իր հրամանին բան պիտի չըլլայ հոսկէ նեղա:

Սարգիս ամիրա եւ Պէզճեան Ապտուրրահման էֆէնտիի հետ մեկնեցան ու գացին Պէզճեանի տունը ճաշելու եւ խորհրդակցելու:

– Դեռ կարելի է ամէն ինչ կարգի դնել, ըսաւ Ապտուրրահման:

Նոյն պահուն փողերանոցի մէջ Տիւզեանի ազգականներէն Պօղոս իր ընկերներուն կ'ըսէր.

– Սա Պէզճեանը երկար եղաւ: Առնիք պատրուակներ են: Պէզճեան կաթոլիկներու թշնամի է եւ կ'ուզէ մեզմէ վրէժ լուծել:

– Ինչպէ՞ս պիտի հանդուրժէք այս մարդուն ըրածին, ըսաւ ուրիշ մը:

Անոնք որոշած էին Պէզճեանի դէմ պայքարիլ:

Երբ կէսօրէ վերջ Գազազ փողերանոց եկաւ հաշիւներով զբաղելու համար, ըզգաց թէ ամէն կողմէ թշնամական ակնարկներ կ'ուղղուէին իրեն: Պէզճեան աննեակ մտնելէ վերջ մօտը կանչեց Մկրտիչը:

– Մկրտիչ, պաշտօնեաներուն մօտ փոփոխութիւն մը կը տեսնեմ, ի՞նչ է նշանակութիւնը:

– Պարոն Պէզճեան, մենք համոզուած ենք որ դուք զեղծումներու խնդիր մը մէջտեղ նետեցիք, որովհետեւ կ'ուզէք մեզ նետել հոսկէ:

– Ի՞նչ է չահս ձեզ հոսկէ նետելուն մէջ:

– Մենք կաթոլիկ ենք եւ դուք մեզի թշնամի: Ցաւալին հոն է որ մեր դաւանակից Տիւզեան ամիրաներէն մեզի դէմ դիրք կը բռնեն: Տիւզեան ամիրան ոչ թէ մեզ պէտք է որ ճամբէր, եթէ նկատի ունենար իր չահը, այլ ձեզ՝ քանի որ դուք սա խաղաղ փողերանոցին մէջ անտեղի վէճեր առեղծեցիք:

Պէզճեան բարկացաւ: Ոտքի ելաւ եւ իր ձայնին ուժովը պոռաց անոր երեսին.

– Շուտ դուրս կորսուէ, ամբարտաւան խարդախ մարդ:

– Պարոն Պէզճեան, պատիւ կը պահանջեմ:

– Շուտ կորսուէ ըսի, անպիտան:

Մկրտիչ Տիւզեան դուրս ելաւ: Պէզճեան զայրացած՝ չէր կրնար այլեւս դործը շարունակել, երբ ներս մտաւ Ապտուրրահման էֆէնտի:

– Ինչո՞ւ այդքան զայրացած էք աղա, հարցուց:

– Ալ ասոնք չափը անցուցին, ըսաւ Պէզճեան եւ բացատրեց քիչ առաջուան դէպքը:

Ապտուրրահման էֆէնտի հանդարտեցուց Պէզճեանը, որ ուրիշ պաշօնեայ մը կանչած էր: Երբ պաշտօնեան ներկայացաւ անոր, ըսաւ.

– Շուտ այսօրուան հաշիւները ինծի բերէք:

Մարդը Պէզճեանի աչքերուն մէջ նայելով իր կարգին ամբարտաւան կեցուածքով մը պատասխանեց.

– Պարոն Պէզճեան, մինչեւ այսօր ամէն օր հաշիւ չէիք ուզեր, ինչո՞ւ կ'ուզէք անպայման յանգանք մը գտնել մեր մօտ:

Գազազ խիստ չեշտով մը պատասխանեց.

– Դեռ քանի մը ժամ առաջ Սարգիս ամիրան հոս էր եւ պէտք եղածը ըսաւ ձեզի: Կը թաւէ այս ամբարտաւան կեցուածքը: Հոս պետական հաստատութիւն մըն է եւ դուք ստիպուած էք առանց առարկութեան ձեր պետին հրամանները կատարելու:

Եւ նոյն չեշտով շարունակեց.

– Դուք հոս ըմբոստութիւն մը կը պատրաստէք: Զգոյշ եղէք, ձեր այս ընթացքով կրնաք Սարգիս ամիրան եւ ձեր անձը վտանգել:

– Մինչեւ այսօր ո՞վ վտանգեցինք: Մենք բոլորս այլեւս որոշեցինք խօսիլ: Եթէ դուք մէջտեղը աղմուկի չտաք, ոչ Ամիրայինն գլուխը կը ցաւի եւ ոչ ալ մեր գլուխը: Կաթոլիկութիւնը կ'ուզէք հալածել:

Պէզճեան ոտքի ելաւ եւ ուրիշ մի քայլ մը փորձեց.

– Պարոն Գրիգոր, չատ անպատշաճ ձեւով մը կը խօսիք: Դուք կրնաք կաթոլիկ ըլլալ եւ ես լուսաւորչական, բայց բոլորս ալ հայ ենք հոս: Գիտես որ ինծի համար ամէն Հայ լաւ է, լուսաւորչական ըլլայ կամ թէ կաթոլիկ:

– Բայց ձեր խօսած ձեւով չէք գործեր դուք...:

– Լռէ, պոռաց Ապտուրրահման էֆէնտի, որ անկիւն մը նստած էր:

Չէր հասկնար թէ ի՛նչ կ'ըսէին, բայց կը դուշակէր թէ կը ջղայնացնէին Պէզճեանը:

– Շուտ, գնա Արթին էֆէնտիի ուզած հաշիւները բեր, կը հրամայեմ քեզ իբր պետութեան ներկայացուցիչ:

Պօղոս ամբարտաւան կեցուածքով մը դարձաւ Պէզճեանի.

– Տեսա՞ք, ըսաւ, դուք է կը գործը մեծցուցիք եւ կառավարութեան մարդուն ուշադրութեան յանձնեցիք:

Պէզճեան ջղայնանալով հանդերձ լռեց: Երբ մարդը դուրս ելաւ, Պէզճեան տխուր ժպիտով մը ըսաւ.

– Ի զուր յուսացի որ այս մարդիկը կ'ուղղուին:

(Շար. 33)

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil de Coordination des organisations Arméniennes de France exprime sa plus vive émotion à la suite de la charge violente de la police contre des manifestants d'origine arménienne venus demander à Jacques Chirac de dire non à l'entrée d'une Turquie négationniste du génocide arménien dans l'Europe le 14 novembre à Marseille.

Ces violences, qui ont entraîné les protestations indignées de Patrick Menucci, Henri Jibrayel du Conseil régional et Richard Mallié député, présents sur place, expriment-elles la vision chiraquienne de l'Europe de demain où l'on déroule le tapis rouge devant les tenants de l'hyper nationalisme turc, et où l'on moleste les fils des rescapés du génocide arménien quand ils demandent pacifiquement justice ?

On disait que Jacques Chirac, contre l'avis de l'opinion, du Parlement et de son propre parti, était prêt à faire passer en force son soutien à la Turquie. On ignorait qu'il ne s'agissait pas là seulement d'une simple clause de style.

Paris, le 14 novembre

Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20·30ին
ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՅԹ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԸ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
Կարդինալ Տիեզերական եկեղեցւոյ
Բանախօս՝
ԿԱՐԻՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
Մուտքը ազատ է

En avant-première
à la Foire aux Livres,
l'UCFAF-Paris Ile-de-France
vous invite à une

Soirée Poésie dédiée à Hovannes Chiraz

(à l'occasion du 90e anniversaire de sa naissance)
«Sa vie, son œuvre»
présentées par **Gayané DEDEYAN**
Illustrations poétiques
par **Garo TOROSSIAN**
et **Angéla SAHAKIAN**
Vendredi 19 novembre à 20h45
CENTRE CULTUREL U.C.F.A.F. —
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro République)
P.A.F.: 6 Euros —
Adhérents: 4 Euros
— Verre de l'amitié offert —

ՀԱՄԱՋԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ
կը հրաւիրէ
ՌՈՒԲԷՆ ԳԱԼՋԵԱՆ-ը
ներկայացնելու իր գիրքը՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՈՆԵՐ»
մասնակցութեամբ՝
ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-ի
Գիրքի ներկայացում
եւ սահիկներու ցուցադրութիւն։
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ. –
17 rue Bleue 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

աշխատանքի արտօնութիւն ունեցող հայ երիտասարդ մը, ի հարկին ուսանող, որ լաւ կը տիրապետէ արեւմտահայերէնի եւ դասական ուղղագրութեան, առաջարկ մը քննելի վրայ աշխատելու համար։

Ներկայանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, չաթթու մէջ ժամը 11·30-էն 12·30։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՃԱՇ

կազմակերպ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուբրուք) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը։

Մուտքի տոմսը 20 եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04·78·49·19·44 թիւով։

(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ կազմակերպ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին)։

□

La Section «Dirouhie Missakian» de Sevran-Livry
et la **Maison de la Culture Arménienne**
vous invitent à la

Dégustation du «Beaujolais nouveau»

accompagné d'un buffet
le Samedi 20 novembre à 20h30
Un loto prolongera la soirée...
Nombreux lots à gagner
Participation aux frais
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements et réservations :
— 01. 43. 83. 87. 68
— e-mail : mcasevranlivry@aol.com

□

Section «ASTRIG»

EVEIL A L'ARMENIEN
Cours Gratuit

L'école de la Croix Bleue, Section «ASTRIG» d'Arnouville-lès-Gonesse, Villiers-le-Bel, Gonesse et Sarcelles attend vos enfants dès l'âge de 4 ans pour l'initiation et l'apprentissage de notre langue maternelle

tous les mercredis de 14h à 16h
dans un contexte agréable, entourés de nos enseignants pédagogues, nous leur ferons aimer notre culture à travers des jeux, chants et activités diverses.

Venez vite nous rejoindre
Section «ASTRIG» :
71 avenue Henri Barbusse
95400 Arnouville-lès-Gonesse
Tél. : 01. 39. 90. 63. 89.

□

ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպ Խաչի Արնուվիլի «Աստղիկ» մասնաճիւղի տարեկան թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14·30էն 18
Արնուվիլի «Կառավարենց» սրահը, մասնակցութեամբ Կազմակերպ Խաչի մանուկներու պարախումբին։

Տեղերը վերապահելու համար հեռաձայնել՝
01·39·90·63·89 / 01·39·87·08·73

■

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կազմակ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւերժ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգիներուն համար, Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱԶՈՑՏ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տէրունի Սէրբհնկիւլեան» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45 rue de la Տէփանս։

ԾՆՈՐՋԱԿԱԼԻՔ

Կազմակ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չորհակալութեամբ ստացած է 75 եւրօ Տիկին Ալիս Քոլարէ փոխան ծաղիկի Տիկին Սարաֆեանի մահուան առթիւ, ի նպաստ Պէլֆոնթէյնի օգափոխութեան կայանին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱԶՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐԶԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE
Dimanche 21 novembre à 17h
CONFERENCE ET PRESENTATION DU LIVRE «ARMENIACA»
«Etudes d'Histoire et de Culture Arméniennes»
par **Robert DERMERGUERIAN**
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Lundi 29 novembre à 20h30
PROJECTION DU FILM ARMENIEN :
«ԿՏՈՐ ՄՔ ԵՐԿԻՆՔ»
«UN BOUT DU CIEL»
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

***

DECEMBRE
Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎԱՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Շանթ» *Խորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է Երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Ցունիսէն ի վեր կը գործէ* European Investment & Business Consulting Company *անունով։ Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական ապասարկութիւն կ'առաջարկէ։*

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու հմուտ տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական ատեաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, ի հարկին որակեալ գործաւորներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պաշար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն.։*

Ա՛յս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՑՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄԷՋ։

ԱՑԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՔ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՑԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Մեր հասցէները.—

SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68..43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17
MERCREDI
17 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·069 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·069

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ վարչապետը՝ Ահմէտ Քորէյ պաշտօնապէս դիմում ըրած է Ֆրանսայի որպէսզի իրեն յանձնուի Արաֆաթի բժշկական թղթածրարը, դիտնալու համար թէ ի՞նչէն մեռած է Արաֆաթ։ Պաշտպանութեան նախարարը մերժած է, առարկելով որ, ըստ ֆրանսական օրէնսդրութեան միայն ընտանիքը կրնայ նման իրաւունք մը ունենալ։ Օրէ օր, Արաֆաթի մահուան պարագաները չուրջ չշուկները հող կը չտին եւ թունաւորման վարկածը աւելի կը չեչտուի։ Նապլուսի ալ-Աքսայի նահատակներու զօրագունդերուն պետը՝ Նասըր Ժունաա յայտարարած է Ֆիկարոյի (Նոյ· 16)։- «Համոզուած ենք որ ոայսը թունաւորուած է։ Միայն Պեռութիւն մը միջոցներն ունի այնքան կատարելագործուած (սոֆիսթիէ) թոյն մը պատրաստելու։ Իսրայէլ յանցաւոր է, բայց պզեսինեան ձեռք մը գործածած է, ամէնէն զէշ տեսակի դաւաճան մը։ Քննութիւն մը կը պահանջենք եւ անմիջական պատիժ մը։ Այս վրէժին դլխաւոր թիրախը Արիէլ Շարոնն է։ Բայց, չեմ խորհիր որ միջոցներնք ունենանք հասնելու»։ Մնաց որ, այլ չշուկ մըն ալ կը վերաբերի Արաֆաթի դիակին։ Ոչ ոք այլեւս վստահ է որ Ռամալլայի դագաղին մէջ Արաֆաթի մարմինը կար։ Արդարեւ, դագաղը միշտ փակ մնացած է Ռամալլա ժամանումէն իսկ եւ այդ մասին ալ կասկածներ կան։

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը ընդառաջեց Ֆրանսայի ներկայացուցած բանաձեւին եւ միաձայնութեամբ քուէարկեց, Նոյեմբեր 15ին, անմիջական զինադադար մը Քոթ տ'Իվուառի նկատմամբ։ Հակաֆրանսական էլոյթներն ու արարքները չեն դադրած, ալդէն 5000 Ֆրանսացիներ Ֆրանսա վերադարձած են։ Քոթ տ'Իվուառի նախագահն ալ՝ կպակպօ աւելի խիստ է Ֆրանսայի նկատմամբ եւ կ'ամբաստանէ Ֆրանսան որ օժանդակած է ըմբոստներուն եւ բացէ ի բաց անոնց կողմը բռնած։

ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը Գոլին փաուըլ իր հրաժարականը՝ տուաւ Նոյ· 15ին, ինչ որ նախատեսուած էր Պուշի վերընտրութենէն առաջ իսկ։ Զափաւոր նկատուած, Փաուըլ բաւական զիջումներ ըրած է մանաւանդ Իրաքի պատերազմէն ի վեր։ Իր տեղը նշանակուած է Պուշի Ազգ· Ապահովութեան խորհրդականը՝ Գոնտոլեցա Ռայս։ Համալսարանական է, Ռուսաստանի մասնագէտ։

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 15/16)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԱՆՈՒՆԻՆ ԱՆՀԻՄՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄ

Միջազգային որոշ լրատուներ հաղորդած են թէ Հոլանտայի մէջ ձերբակալուած Քրտական Բանուորական Կուսակցութեան (ՓՔՔ) անդամներ որոնք իբր թէ Հայաստան պէտք է մեկնէին, Թուրքիոյ դէմ արարքներ պիտի կատարէին։ Անդրադառնալով այդ հաղորդումներուն, Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի քարտուղար Հ· Գասպարեան ըսած է թէ Հայաստանի անունին չարհարկումը անհիմն ու անհեթեթ է այդ չրջադիծին մէջ։ Ցիչեցնելով թէ անցեալին ալ նման պնդումներ չրջանառութեան դնելու փորձեր եղած են որոնք ոչեւ սրմատաւորում չեն գտած, ան յայտնած է թէ նման բացայայտումները անլուրջ կը նկատեն։

ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԻ ԱՐԳԵԼՔ

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը անցեալ Ճուլիսին դատի դիմած էր Թուրքիոյ Ֆրանսայի հիւպատոս Ա· Սէզկինի ու համացանցի Վանատուն ընկերութեան դէմ, այն ամբաստանութեամբ որ հիւպատոսարանի այդ ընկերութեան կայքէջին վրայ ժխտողական քարոզչութիւն կը կատարուի։ Ամբաստանութեան հիմ կը կազմէր «Հայկական տեսակէտները եւ պատմական իրողութիւնը» խորագրուած բնագիրը ուր տասը հարցում – պատասխանի ձեւով կը տրուէր Թրքական պաշտօնական թեզը որ ամբողջութեամբ կը ժխտէր պատմական ճշմարտութիւնները։

Դատը տեղի ունեցած էր Հոկտեմբեր 11ին, Փարիզի Աղդարադատ 17րդ Սենեակին առջեւ («Յառաջ», Հոկտ· 13)։ Սկիզբէն իսկ նիւթ եղած էր հիւպատոսին դիւանագէտի անձեռնմխելիութեան պարադան։ Հայ Դատի փաստաբանները դիտել տուած էին թէ անձեռնմխելիութիւնը կը վերաբերի գլխաւորաբար երկրին դեսպանին. հիւպատոսն ալ իր պաշտօնին բերումով կը վայելէ նոյն հանգամանքը, բայց ցեղասպանութեան ժխտումը մաս չի կազմեր իր պաշտօնին։ Այդ նիստին որոշուած էր վճիռը արձակել Նոյեմբեր 15ին։

Նոյեմբեր 15ին նոյն Սենեակը յայտարարած է թէ Թուրք հիւպատոսին դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւնը պատճառ է որ ան չդատապարտուի։

Ինչ որ աւելի ընդվզեցնող է,ատեանը ընթացք չէ տուած Վանատուի դէմ արձանագրուած բողոքին ալ, ըսելով թէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը մաս չի կազմեր այն ոճիրներուն որոնց ժխտումը օրէնքով պատժելի արարք է, նաեւ այն պատճառով որ անոր ճանաչումին 2001 Ցունուար 29ի Ֆրանսական օրէնքը ցեղասպանութեան ժխտումը յանցանք նկատող տրամադրութիւն չունի։

Հայ Դատի Ֆրանսայի դրասենեակին նախագահը Ց· Մարտիրոսեան հակազդելով վճիռին, ըսած է թէ ան կը չեչտէ Ֆրանսայի Հայութեան նկատմամբ քաղաքական իշխանութեան կեղծաւորութիւնը եւ այն ճամբան զոր պէտք է կորել հասնելու համար անչիրիմ մեր մեռեալներուն արժանի արդարութիւնը ձեռք ձգելու հանգրուանին։

Ինչպէս կը նչէ Հայ Դատի Նոյեմբեր 15ի հաղորդագրութիւնը, նոյն օրը արձակուած վճիռը լաւագոյն փաստն է թէ որքա՛ն կարեւոր է Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումին դէմ օրէնքի մը հրապարակումը։

Կ'անդրադառնայ նաեւ երեւոյթին որ մինչ Թուրքիա Եւրոպական Միութեան դուռը կը բախէ, նման վճիռ դատնութիւն կը պատճառէ արդարութեան պաշտպաններուն։ Նաեւ նախատեսել կու տայ Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու օրակարգով եւրոպական յառաջիկայ վեհաժողովին նախագահ Շիրաքի բռնելիք ընթացքը որով կրնայ Հայկական Հարցը զոհել։

Հայ Դատի Յանձնախումբը կը յայտնէ թէ հարկաւոր ժամանակը պիտի յատկացնէ յետագայ քայլերը որոշելու համար եւ թէ կը մտածէ վճիռին վերաքննութիւնը պահանջել։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐ ԻՐ ՓՆՏՌՈՒԻՆ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը երեք լուծում ունի ըստ նախագահ Ժագ Շիրաքի։ Ծանօթ է որ օրէ օր անոնք -եւ մեծամասնութիւն են- որոնք դէմ են նոյնիսկ բանակցութիւններ սկսելուն, աւելի խստացուցած են իրենց դիրքը։ Հակառակ անոր որ Շիրաք կողմնակից է այդ անդամակցութեան, քիչ մը ջուր դրած է իր դիւնիին մէջ, նոյնիսկ որպէս՝ «որդի Բիւզանդիոնի»։ Հետեւեալը ըսած է Մարսէյլ (Նոյ· 14)։- «Երեք լուծում կայ։ Կամ ամէն բան լաւ կ'ընթանայ, Թուրքիա իսկապէս կ'անդամակցի ընդունելով մեր բոլոր արժէքները, ինչ որ 10-15 տարուան հարց է։ Բայց, եթէ ընդհակառակն, Թուրքիա չուզեր կամ չի կրնար անհրաժեշտ ճիգերը թափել, կը դադրեցնենք։ Երրորդ վարկած մը կայ, այն է որ երեք, չորս, հինդ տարիէն, անդրադառնանք որ պէտք եղածը ըրինք, բայց դեռ կան խոչընդոտներ զորս չենք կրնար յաղթահարել, այդ պարագային հարկ է այլ լուծում մը գտնել, այսինքն հարկ եղածին չափ զօրաւոր կապ մը որ համապատասխան ըլլայ խաղաղութեան եւ համադործակցութեան մեր փափաքներուն, առանց անդամակցութեան մը Եւրոպական Միութեան»։

Այս երրորդ լուծումը վճռական կը թուի։ Եթէ իւրացուի, կը նշանակէ որ անդամակցութեան հարցին մասին յետքայլ կայ, ինչ կը վերաբերի Հելսինքիի (1999) եւ Գոփընհակընի (2002) անդամակցութեան սկզբունքին, իրական նահանջ մը։ Այս լուծումին կողմնակից են Աւստրիա եւ Հոլանտա (այս վերջինը Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը կ'ապահովէ), որոնց բնակչութիւնները բուռն կերպով դէմ են անդամակցութեան։ Միաժամանակ, Կիպրոս, որու կառավարութիւնը չէ ճանչցած Թուրքիոյ կողմէ եւ որու հիւսիսը դրաւուած կը մնայ Թուրքերուն կողմէ 1974էն ի վեր, աւելի խստացուցած է իր դիրքը։ Ցոյն նախագահը՝ Թասոս Փափատոփուլոս Թուրքիոյ դիմած է, որպէսզի «ցոյց տայ մինչեւ Դեկտեմբեր 17, խօսքով եւ գործով, որ կը հասկնայ եւ կ'ընդունի որ Եւրոպական Միութիւնը 25 անդամ ունենայ եւ թէ ամէն մէկուն դրական քուէն պահանջուած է ամէն նոր դործընթացի առթիւ»։

Սկզբունքով, կողմնակից ըլլալով հանդերձ, յոյն կիպրացիները կ'ուզեն ճանչցուիլ Թուրքերուն կողմէ, ձեռք ձգել որ զօրքերը պարպեն կղզին հիւսիսը, նեբառուին Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա մաքսային դրութեան մէջ եւ կը պահանջեն որ յոյն կիպրական դրօշ պարզող նաւերը կարենան խարիսխ նետել Թրքական նաւահանգիստները։

Մոռնտ կը ճչդէ որ եւրոպացի դիւանադէտ մը կը գտնէ որ յոյն կիպրացիներուն «մատ մը» մնացած է որ այս հարցերուն կարդադրութիւնը նախապայման դնեն բանակցութիւնները սկսելու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄԻ ՀԱՐԿԸ ԸՍՏ ԹՈՒՐՔ ՎԻՊԱԳԻՐԻՆ

Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութիւնը երկրին այժմէականութեան գլխաւոր նիւթն է։ Մամուլը լեցուն է քաղաքական դէմքերու յայտարարութիւններով, անդամակցութեան համար Արեւմուտքէն պահանջուած մարզերուն մէջ արձանագրուած բարեփոխումներու հաւաստումներով։ Կան քօղարկուած կամ բացայայտ սպառնալիքներ ալ որոնք կը միտին արդելք ըլլալու մերժողական կեցուածքի մը, չեչտելով այն վտանգաւոր զարգացումները որոնք կրնան արձանագրուիլ Թուրքիոյ մէջ· կրօնամոլ հոսանքներու աճտկացում, յեղաղխութիւն, եւլն։ Այս ճակատին համար Անդարա իրմէ բոլոր պահանջուածները ըրած է ու մեծ անարդարութիւն պիտի ըլլայ Եւրոպայի դուռը փակել անոր առջեւ Դեկտեմբեր 17ին։

Ընդհանուր առմամբ քաղաքական մարդկն արտայայտուած չատ պարադայական այս կեցուածքին քով կան բացառութեան երեւոյթներ ալ· անոնք կը պատկանին մարտաւորականութեան նեղ մէկ չերտին որուն բուն նպատակը Թուրքիոյ ժողովրդավարացումն է, անկախ՝ Եւրոպայի անդամակցութեան պայմանէն։ Մարդկային իրաւունքներու յարգանքը, մտածումի ու խօսքի ազատութիւնը հիմնական այն արժէքներն են զորս կիրարկումի փուլին հասած կ'ուզէ տեսնել այս փոքրամասնութիւնը։

Անոնցմէ է ծանօթ երիտասարդ վիպագիր Օրհան Փամուք որուն գործերուն թարգմանութիւնները որոշ հետաքրքրութիւն ստեղծած են Արեւմուտքի րնթերցասէրներուն։ Ան պատասխանելով «Հիւրրիյէթ»ի (Հոկտ· 31, «Ազօս», Նոյ· 5) մէկ յաւելուածին կողմէ իրեն ուղղուած հարցումներուն, կ'ըսէ թէ իր նպատակը Եւրոպայի անդամ ըլլալ չէ, այլ ժողովրդավարութեան, հաւասարութեան բարիքները վայելել։ Կ'ուզէ որ Թուրքիա վերածուի այնպիսի երկրի մը ուր կարելի ըլլայ ամենայն հանգստութեամբ մտածածը ըսել, ուր իշխէ օրէնքը, իրաւունքը, կարգ-կանոնը։ Առանց այդ հանգրուանին հասնելու, որեւէ իմաստ չունի Եւրոպայի անդամակցութեան հետամուտ ըլլալ։

Կը զննադատէ այն ընթացքը որ Եւրոպայի պահանջով որոշ օրէնքներ հրապարակած ըլլալով հանդերձ, անոնց կիրարկումը կ'ուշացնէ։ Ըստծին օրինակ են քրտերէնի գործածութեան նիւթը, 1915ը։ Այս վերջինին մասին կ'ըսէ· «1915ին այս երկրին բնակիչներուն գրեթէ կէսը ոչ մահմետական էր· այդ մարդիկը հոսկէ վտարուեցան, բնաջնջուեցան»։

Ցետոյ կը չարունակէ· «Պէտք է թպպու ըլլալ դադրի այս նիւթը։ Պետութեան դեկավարներու եւ որոշ խմբագիրներու կարծիքով որոնք պետական պատասխանատուութեան բաժին մը տուած են իրենք իրենց, այս մէկը հասարակաց մահկանացուներու չգուելու չափ բարձր նիւթ է։ Կ'ըսեն· "Բայց Հայաստանի հետ մեր յարաբերութիւնները"։ Ինծի ի՞նչ Հայաստանի հետ մեր յարաբերութիւններէն։ Հոս այսքան մարդ սպանուեր, բնաջնջուեր է, ես ա՛յս մասին կ'ուզեմ խօսիլ»։

Կը կրկնէ թէ ինք ազատութիւն կը փափաքի, գործածելու համար եւ ոչ թէ որպէս զարդ, կամ որպէս Եւրոպա մուտքի տոմս։ Կ'ըսէ թէ երբ օրէնքի մը միակ կիրարկողն էք ու բոլորը ձեզ դաւաճան նկատելով կը խեղդեն, երբ ձեր խօսքը չի հրատարակուիր, կը նշանակէ թէ այդ օրէնքը չի կիրարկուիր։ Ինք այդ ազատութեան կը ձգտի ոչ միայն հայկական նիւթին, այլեւ Սեպտեմբեր 6-7ի դէպքերուն, ՓՔՔ-ի մասին հանգստօէն կարենալ խօսելու համար։

ԱՐՓԱ - ՍԵԻԱՆԻ ՄԷՋ ՄԱՍՆԱԿԻ ՓԼՈՒԶՈՒՄ

Արփա - Սեւան ջրատարին նորոգութեան աշխատանքներուն ընթացքին մասնակի փլուզում մը տեղի ունեցած է· մահացած է Վայոց Ձորի Գնդեվազ գիւղի բնակիչ Ջարիկ Ափոչեան (1967)։ Ջրատարին նորոգութեան աշխատանքները դադրած են։

Առանց Թիւրքիոյ Թիւրքագնավէպը

Ուշ գիշեր չէ՛, սակայն փողոցը չատո՞նց
մուա-մուքթ է: Փողոցի մթութեան մէջ
թաքնուած, մայթին վրայ կանգնած,
կը դիտեմ լուսաւոր լուացքատան մէջ
անշարժ նստած կինը, ձեռքերը խաչա-
ձեւ ծալած, աթոռէն սահած, գլեթէ
պառկած, ինքն ու լուացքի մեքենան դէմ
դիմաց, սառած հայեացքը մեքենային
մէջ զարձող լուացքին յառած...

Փողոցի մթութեան մէջ թաքնուած,
մայթին վրայ կանգնած, երկա՛ր կը դի-
տեմ իր զարձզարձիկ մտորումներուն
մէջ, սառած հայեացքով անշարժ նստած
կինը, ու կ'ենթադրեմ, որ մեր Աստ-
ւածն ալ, իր երկնային լուսաւորութեան
մէջ բազմած, երկա՛ր ճերմակ մօրուքը
ձեռքերուն մէջ առած, զարմանահար կը
դիտէ իր ստեղծագործութեան մէջ մեր
ստեղծած թաւալագլոր քաոսը...

Մեքենան կը դադրի դառնալէ, լուաց-
քատան մէջ անշարժ նստած կինը վերջա-
պէս դուրս կու գայ իր մտորումներէն,
ոտքի կ'ելլէ, մաքո՛ւր լուացքը կը հա-
ւաքէ ու արագ արագ քայլերով, փողո-
ցին մթութեան մէջէն, կը վերադառնայ
իր տունը, զրկած լալանոցային բոյրը:

Իսկ մե՛նք... ե՞րբ պիտի դադրի ու
վարատի մեր թաւալագլոր քաոսը...ե՞րբ
պիտի վերադառնանք մեր տունը, զրկած
մեր տեղահան նախնիներուն հողին ու-
ժաթափ ու զունաթափ բոյրը...

Մերժե՛ց բարեկամս դուրսէն քաոսը
դիտելու մեզի վիճակուած իր դերը: Ա-
պագայի յոյսով եւ լոյսով, գնաց մտնելու
խաւարած աստղով մեր քաոսային դիւ-
ցազնաչխարհը, ուր զժբախտաբար, չա՛տ
չուտով դռաւ փակուած դիւցազնին քա-
րանձաւը, եւ փոխանակ փակուած դիւ-
ցազնը համոզելու, քարանձաւէն դո՛ւրս
հանելու, ինքն ալ մտաւ քարանձաւը,
դիւցազնին հետ փակուելու:

Լո՛ւռ է փակուած բարեկամս: Մէկ
մէկ գրչին ծայրէն կը հոսեցնէ սրտին
վրայ ճնշող, կուտակուած սո՛ւրը ցաւին
ծանրութիւնը, կը ցանէ դուրսէն դիտող
հայեացքիս դիմաց, ու կրկի՛ն կը վերա-
դառնայ, փակուելով բացուելու իր խո՛ր
լռութեան մէջ:

Երբ դու կը լսես,
որ ես գնում եմ,
կամ «վերադառնում»,
ուրեմն գնում եմ, գնալու համար:
Գնում եմ վերջին,
աւելցուկ դարձած
օրերս,
ամիսներս,
կամ թէ մնացեալ
անփառունակ տարիներս
լրացնելու,
հաշուիչը մինչեւ վերջ շուռ տալու,
կորցնելու յիշողութիւն,
կորցնելու յիշատակ ու հետք,
կորցնելու հողի մէջ
հողածին մարմինս:

Գնալուցս առաջ,
թէ գնալուս օրը,
կամ «վերադարձիս» պահին հաստատ,
դու լսած կը լինես,
(բայց չես տեսնի երբեք)
որ վերացել է ընդմիշտ,
յաւերժական Աւարատը:
Մեր տնից ու մեզնից
հեռացած պանդուխտ՝
Արարատը լեռ
նախ շուռ է եկել դէմքով
ու թափցնելով իր ճերմակ թագը,
մեր անտարբեր ու կոյր,
անհաւատ ու դաւաճան,
ամբարտաւանութեան ու ագահութեան,
օղեմոլութեան ու պոռնիկութեան
մոլուցքից
այլանդակուած,
մեծամտութիւնից ու ժլատութիւնից
բթացած
արժանապատուազուրկ հայեացքներից,
յետոյ՝
շուռ եկել,
ու ամբողջ իր հսկայ հմայքով մէկ տեղ,
խորտակուել ու անհետացել է,
անդունդում, վիհի մէջ,
ուր որ խորտակուել են վաղուց՝
Մհերը,
Արեւը,
Լոյսը,
Ցոյսը,
Հաւատը,
Սէրը,
եւ Հայրը մերոյ
(մեղայ էեզ Աստուած)
Հայոց Աշխարհիս:

Այդ պահին սակայն,
կամ թէ այդ պահից առաջ,
տեղեակ կը լինես,
(սակայն չես տեսնի դու երբեք)
որ թաղել ենք մենք,
մեր իսկ ձեռքերով
Հողն Հայրենեաց,
օրհնաճէրը անցեալի
ու մեր պապերի՝
Հայկիները Նահապետ,
Տիգրանիները Մեծ,
Գրիգորները Պարթեւաց,
Մեսրոպները Մաշտոցաց,
Մովսէսները Խորենաց,
Վարդանները ու Վահանները Մամկոնաց,
Աշոտները Բագրատունեաց,
Գրիգորները Նարեկաց ու Տաթեւաց,
Մոմիկները ու Տրդատները Հանճարաց,
Մխիթարիչներիրները Ղազարոսաց,
Խաչատուրները Քանաքեռցի,
Յովհաննէսները Լոռեցի,
Խրիմեաններն Հայրըս Հայոց,
Սուրբ Կոմիտասի
(եւ էլ ո՞ւմ ասեմ)
ու վերջն էլ մեզ:

Երբ դու լսեցիր,
որ ես գնում եմ՝
գնում եմ ուրեմն
անվերադարձ:
Սակայն դեռ հոս եմ,
բանգի դեռ կայ Արարատ,
մեր տնից ու մեզնից
հեռացած ու պանդուխտ,
մեր տնից, մեզնից խոռով, վրդովուած:

Հեռու, շատ մօտիկ
մատնացոյց դարձած,
յաւերժ նախատինք:
Պատժող մի հայեացք,
Հայոց Արբայի մաշկագերծ մարմին,
կախուած մեր դիմաց
անէծքի նման:
Հեռու, շատ մօտիկից,
թագը գլխին ճերմակ,
արշալոյսի առաջին ճառագայթներից,
ծիրանագոյն լուսաւորուած
թախծոտ շրնջում՝
ինձ խօսք է ասում.
«Արժանի չէիք
ձեզնից հեռացայ.
ու հեռանում եմ
ամէն օր անինկատ
ձեր կոյր աչքերից,
ձեր արարքներից,
եւ եթէ մի օր,
ջնջէք ձեր յիշողութիւնը կրկին,
ու կտրէք ձեր արմատները ինձ,
շուռ կը գամ դէմքով,
կը թաղցնեմ գլխիս թագը ճերմակ
ու կ'անհետանամ յաւերժ՝
թաղելով ինձ հետ
յիշողութիւն
յիշատակ
ու հետք»:

Երբ դու կը լսես
որ ես գնում եմ՝
այն ատեն,
կ'ասես նաեւ,
որ դատարկուած է Արարատեան
Աշխարհը Հայոց
(բայց դու չես տեսնի երբեք)
որ այլեւս չկայ
Արարատ:

Ես կը վերադառնամ
ձեռքերս դատարկ,
ունայն ու գունդ
Արարատից ու Արարատներից:

Արարատը մենք ենք
մեզնից հեռացած,
եւ ամէն մի օր,
մի փիչ աւելի
հեռանում ենք
ինքներս մեզնից,
բարոյականութիւնից,
կարեկցանքի ու ողորմութեան
առաքինութիւնից,
փոխադարձ յարգանքից,
պատասխանատուութեան
գիտակցութիւնից,
հանդուրժողականութեան
անհրաժեշտութիւնից,
ու ամէն մի օր,
մի փիչ աւելի
զրկում ենք մեզ՝
արժանապատուութիւնից,
ինքներս մեզնից,
անցեալի յիշողութիւնից,
ապագայի ակնկալիքից,
սիրելու,
լինելու,
երգելու,
երազելու,
ազատ ապրելու,
ստեղծելու եւ ստեղծագործելու
ունակութիւնից
եւ մեր սրբերից:

Արարատը մեզ մէջ է
եւ մենք Արարատում,
Արարատն ենք մենք եւ Արարատներ՝
հեռացած մեր տնից,
պանդուխտ մոլորուած,
խոռով վրդովուած
մեր իսկ արարքից:

Հեռու, շատ մօտիկ,
թախիծը դէմքերիս,
Արարատն ենք կանգնած կործանման
եզրին՝
այն խորը վիհի,
ուր կորել են վաղուց՝
Մհերը,
Արեգակը,
Լոյսը,
Ցոսը,
Հուը,
րը,
Ա
..
.

Երեւան,
որ կայ,
կաս նաեւ Արարատը ու
ՇԱՀԷՆ ՉԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆ

Հայկաշէն Ուզունեանի «Ճուշատամեան Մելգոնեան կրթական հաստատութեան» գիրքին լոյս ընծայման առիթով

ԱԳԱՊԻ ՆԱԱԻՊԵԱՆ-ԼԻՄԻՔՃԵԱՆ(*)

Հայկաշէն Ուզունեանի «Ճուշատամեան Մելգոնեան կրթական հաստատութեան» հատորը, հրատարակուած Հայաստանի «Ապդ» օրաթերթին կողմէ (2004) յուշադրութիւն մըն է առաւելաբար այն հինգ տարիներու շրջանին մասին զոր հեղինակը անցուցած է Մելգոնեանի մէջ, 1933էն 1938: Իրրեւ ոզբ պատանի մը կ'ըսուես եկած է ան, երբ 13 տարեկան էր, ու տեւաբար մնացած է հաստատութեան մէջ մինչեւ իր շրջանաւարտ ըլլալը:

Ճեռագային ալ, սակայն, իրրեւ անդամ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կեդրոնական Վարչական Ժողովի եւ փոխնախագահ Միութեան, միշտ առիթը ունեցած է չատ մօտէն հետեւելու հաստատութեան կեանքին ու քաջատեղեակ ըլլալու անոր բոլոր անցուդարձերուն:

Թէեւ դիրքը առաւելաբար նկարագրութիւնն է անդարձ պատանեկութեան մը, ապրուած Մելգոնեանի մէջ, որ հեղինակին համար եղած է «հարազատ տուն» եւ ուր իր ապրումներէն մնացած են «միայն երջանիկ կեանքի մը թաւալումը պատկերող յիչատակներ», ան գրուած է զուսպ, ժուժկալ, կշռադատ ու խոհական ոճով մը, առանց երբեք զգացական զեղումներու: Գիրքը ճոխացած է լուսանկարներով, նամակներէ, ելոյթներէ եւ յօդուածներէ առնուած մէջբերումներով ու հաստատութեան «Ապդ» պարբերաթերթերէն արտատպումներով, մէկ խօսքով՝ վաւերագրերով:

Այս յուշամատեանը, ուրեմն, թանկագին վկայութիւն մըն է 78ամեայ լուսոյ տաճարի մը, կրթական հաստատութեան մը մասին, որ սերտօրէն առընչուած է հեղինակին կեանքին ու կրնայ ծառայել իրրեւ սկզբնաղբիւր Մելգոնեանի պատմութեան:

Ջոհաբերութեամբ ու նուիրումով ծառայող իրենց կրթական մշակներուն կը վերադարձ հեղինակը այդ շրջանին տիրող դպրոցական մթնոլորտը, ուր ասուլիսներ, գրական երեկոներ եւ մշակութային ձեռնարկներ կը յաջորդէին իրարու, ընթերցանութեան անյագուրդ ծարաւ մը կը տիրէր ու գրադարանի դիրքերը ձեռք ձեռք կը յափշտակուէին: Մեր մեծադոյն գրողներէն նախ Օշականը եւ ապա Թէքէեանը եղած են հայ գրականութեան ուսուցիչ: Իսկ յետագային ժամանած չատ երիտասարդ Վահէ-Վահեանին ստեղծած խանդավառութեան շնորհիւ սկսած է լոյս տեսնել աշակերտական «Ապդ» պարբերաթերթը, ուր ուսանողներ առիթը ունեցած են գրական իրենց առաջին քայլերը նետելու:

Հայեցիութեամբ չնչող այս մթնոլորտի ստեղծման մէջ իրենց մեծ բաժինը ունեցած են տնօրէններ Գրիգոր Կիրակոսեան ու Ճակոբ Թոփճեան, տեսուչ Պօղոս Գէորգեան, ուսուցիչներ եւ դաստիարակներ Բարունակ Թովմասեան, Ճովհաննէս Շէօհմելեան, Մելքոն Քրիշճեան, Օննիկ Աւետիսեան եւ ուրիշներ: Այդ դաստիարակներն էին, որոնք, համաձայն հեղինակին, իրենց աշակերտներուն ազգային հետաքրքրութիւնը արթնցուցած, անոնց սիրտին ու միտքին մէջ հայ ժողովուրդին հանդէպ պարտաւորութեան ու պարտականութեան գիտակցութիւնը զետեղած ու զանոնք ազգային ծառայութեան մղած են:

Հեղինակը յաջողած է այդ շրջանի զրեթէ բոլոր կրթական մշակներուն ու իր դպրոցական ընկերներուն կերպարները ուրուագծել մի քանի նախադասութեամբ ու զանոնք ներկայացնել կենդանի ու տպաւորիչ: Այս՝ գիրքին ընթերցումը կ'ընէ առաւել հետաքրքրական ու պիտի նպաստ-

կ'ընդվզի՛մ...

Ձէ՞ որ ե՛ս՝ այն իշխանուհին, որ կ'ապրի մէջն այդ հէքեաթին, ուր միշտ բարին կը յաղթէ չարին...

Դո՛ւրս կու գամ հէքեաթէս, ամմատախիլ ծառս մի՛չտ չալկած, ու կը մտնեմ մէջը մեր դիւցազնավէպին, որ մնացեր է առանց իր դիւցազնին...

Հէ՛յ... Ձէնո՛վ Օհան...

Խաւարեր է աստղը մեր դիւցազնավէպ աչխարհին... Կը վխտան դիւահարները՝ հարբած ուրուրներն ու պարարտացած բորենիները... Եկած եմ արմատախիլ ծառս մի՛չտ չալկած, ծա՛ռ զարճած ես, մխրճելու ոտքերս՝ արմատներս, մէջը մեր դիւցազնավէպին՝ որ անյոյս ու անլոյս կը սպասէ իր փակուած դիւցազնին...

Հէ՛յ... Ձէնո՛վ Օհան...

Հանէ՛ դուքանի չղթանեղդ, ամո՛ւր կապէ մէջդ բունխս, ու կանչէ՛.... Ձայնդ թող ճեղքէ ժայռ ու քարայր, եւ դո՛ւրս հանէ փակուած դիւցազնդ... Ձայնդ թող մտնէ քառասուն զազ հորերն ու փոսերը, եւ մէկիմ մէկիմ դո՛ւրս հանէ, ընդյատակ սողացած դիւցազուններըը...

Կանչէ՛ դիւցազնդ... հաւաքէ՛ դիւցազուններըը... որ կրկի՛ն փայլի աստղը մեր դիւցազնաչխարհին, եւ յաւերժ չարուն նակուի մեր դիւցազնավէպը վաղեմի...

Եւ ա՛յն ժամանակ, ծա՛ռ զարճած ես, կ'երկարե՛մ ճիւղերս, դէպ պի բա՛րձր երկինքները, ու ամուր կը պահեմ դիւցազնավէպին բա՛ց կապոյտ երկինքը:

Հէ՛յ... Ձէնո՛վ Օհան...

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(*) Տոքթ. Ագապի Նահապետ - Լիմլիճեան եղած է շրջանաւարտ Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան վարժապետացուցչէն, ապա՝ Մելգոնեանի ուսուցչուհի եւ տնօրէնուհի: Իր տոքթորան ստացած է Օհսֆորտի համալսարանէն:

տէ անտարակոյս սփիւռքահայ կրթական գործին ապագայի պատմագրութեան:

Նկարագրուած շրջանին Մելգոնեանը եղած է կեդրոնաձիգ ուժը ոչ միայն կիպրահայ գաղութին, այլ նաեւ ամբողջ կղզիին: «Ամէն օր, ամէն ժամ» աշակերտներուն հետ եղող ու յոգնիլ չգիտցող Լեւոն Աբգարեանի պատրաստած մարզահանդէսները եւ ամբողջ Կիպրոսի մէջ սիրուած ու փնտռուած երաժշտութեան ուսուցիչ Վահան Պետելեանի կազմակերպած համերգները, որոնց ներկայ կ'ըլլային նախ կղզիին անգլիացի կառավարիչն ու պետական բարձրաստիճան պաշտօնեաները, կղզիին ուշադրութիւնը կը հրաւիրէին Մելգոնեանի վրայ: Հեղինակը բազմաթիւ մէջբերումներ ունի Կիպրոսի յունական թերթերէն, որոնք բացառիկ հիացումով արտայայտուած են հաստատութեան այս ձեռնարկներու բարձրարուեստ մակարդակին եւ ուսանողութեան ցուցաբերած կարգապահութեան մասին:

Մշակոյթի այս դարբնոցին մէջ է որ իրագործուած է ,մեծ չափով, հաստատութեան բարերարներուն երազը՝ Մելգոնեանի որբերէն պատրաստելու հայ ոգիով թրծուած ու հայ կեանքի վերազարթնումին նուիրուած սերունդներ, որպէս փոխարժէ դեղասպանութեան:

Հեղինակը վճռականութեամբ կը չեշտէ, թէ մելգոնեանցիներու հարուստ հունձքը եղեռնէն ետք տառնամեակներ չարունակ անձնուիրաբար ծառայած է մեր ժողովուրդին իբրեւ երիտասարդական կեդրոններու պատասխանատու,խմբագիր ու մասնաւորաբար իբրեւ ուսուցիչ՝ թիթեղածածկ ու փայտաչէն քայլ նուիրական կառոյցներու մէջ, յաճախ չափազանց համեստ վարձատրութիւնով, հայ գիտակցութիւնը տարածելու համար նոր սերունդներուն մէջ:

Ու մեր ժողովուրդը չնորհակալ եղած է մելգոնեանցիին:

Իսկ մելգոնեանցին միշտ երախտապարտ մնացած է իր կրթարանին: Գիրքը լեցուն է վկայութիւններով: Ենովա Աթթարեան (Պեռեան), 1938ին Հալէպէն գրած իր նամակով Մելգոնեանը նկարագրած է իբրեւ «սիրելի՝ աւելի քան իմ հօրենական տունս...»: Տօքթ. Տիգրան Ալէքսանեան, ներկայիս Միլանօ, նախկին մարդեւը նկատած է ըլլալ աներէն մէկը «Մելգոնեան երկնառաք հաստատութեան», որուն ջամբած հայեցի տոհմային դաստիարակութեան չնորհիւ է որ դարբնուած է իբրեւ իսկական Հայ: Թերեւս ամէնէն յուզիչը՝ 1939ին գրուած մի քանի տողերն են հալէպցի Ատթատ Եափուճեանին կողմէ, որուն համար Մելգոնեանը իր զգացումներուն ու մտածումներուն անբաժանելի մէկ մասը եղած է: Աշխատած է Հալէպի մէջ տարածել Մելգոնեանի մշակոյթը, իր պարերով, երգերով: Ու աւելցուցած է իր նամակին մէջ, թէ իր աշակերտները երեկոյեան արձակուելու առեն իրեն մնաք բարով ըսելէ վերջ չէին մոռնար «խոնարհութիւնով մը հրաժեշտ առնել նախ դասարանին վրայ իշխող ոգիէն՝ Նուպար Փաշայի լուսանկարէն»:

Գիրքին մէջ բազմիցս բացայայտուած է այն միտքը, թէ մեր ժողովուրդը, ըմփիւռքի թէ հայրենիքի մէջ, միշտ գնահատած է ու տակաւին կը գնահատէ Մելգոնեանի դերը՝ հայեցի կրթութեամբ զինուած ու ազգային ծառայութեան նուիրուած հայ սերունդներու պատրաստութեան մէջ: Այսպէս, հեղինակին ուսանողութեան տարիներուն, Եգիպտոսի մէջ մահացած բարերար կարապետ Մելգոնեանի համար Նիկոսիոյ մէջ կազմակերպուած յուղարկաւորութիւնը, 1934 Օգոստոս 10ին, կը կատարուի մեծաչուք, ազգային տարողութեամբ: Կը նախագահէն Կիլիկիոյ Սահակ Բ. Հայրապետը եւ Աթոռակից Բարգէն Կիւլեսերեան Կաթողիկոսը, իսկ թաղման արարողապետը կ'ըլլայ Կիպրոսի առաջնորդ Պետրոս Ա.րք. Սարաֆեան: Բարերարը կը թաղուի հաստատութեան երկու մեծակառոյց չէնքերուն մէջտեղ ու կը դառնայ, հեղինակին բառերով, յաւերժութեան ճանապարհորդ իր զաւակներուն ամէնօրեայ ներկայութեան: Ճետագային Եգիպտոսէն կը բերուին նաեւ Գրիգոր Մելգոնեանի աճիւնները:

Մելգոնեանին, մելգոնեանցիներու գերը արժեւորուած է նախ հեղրենիքին կողմէ: Հաստատութեան 60ամեակը, 1986ին, չքեղօրէն տօնուած է, Նիկոսիոյ տօնական պատրութիւններէն յետոյ, նաեւ Հայաստանի մէջ, ուր հրաւիրուած է հաստատութեան երգչախումբը: Հեղինակը կը մատնանշէ, թէ այս պատիւին Սփիւռքէն առաջինը արժանացած է, արդարօրէն, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը:

Գիրքին մէջ տեղ տրուած է նաեւ Հ.Բ.Ը.Միութեան կեդրոնական վարչական ժողովի մէկ որոշումին, որուն համաձայն Մելգոնեանը պէտք է դուրս գար այլեւս որբանոցային իր պայմաններէն ու պէտք է կառուցուէին նոր ննջարաններ ու ճաշարան՝ կեանքի արդի պայմաններուն յարմար: Նախ պիտի չինուէին եկամտաբեր կառոյցներ: Այս վերջինները մինչեւ օրս կ'ապահովեն շատ կարեւոր եկամուտ մը հաստատութեան: Այս որոշումներուն գործադրութեան մղիչ ուժը եղած է հեղինակը, իր հետեւողական ջանքերով ու իր ազդեցութեամբ, իբրեւ փոխնախագահ Հ.Բ.Ը.Միութեան եւ իբրեւ Միութեան կալուածներուն ընդհանուր պատասխանատու:

Պէտք է հոս աւելցնել որ, թափանցիկութեան դնահատելի սկզբունքով մը, վերոյիշեալ բոլոր չինութիւններուն մանրամասն հաշուեցոյցը ներկայացուած է ընթերցողին:

Մելգոնեանի փակման հեռանկարով յուզմնալի այս տարեշրջանին, հեղինակը չէր կրնար չանդրադառնալ կրթական այս օճախին այժմու իրավիճակին: Գիրքին վերջին բաժինին մէջ տեղ գտած են 2003-2004ին ղրուած իր երեք ընդարձակածաւալ յօդուածները այս մասին: Համոզուած ու հաստատակամ կը հաստատէ ան, թէ մեր նոր սերունդներուն հայաշունչ ամբողջական կրթութիւն տալու միակ յարմար պայմանը՝ Մելգոնեան Հաստատութեան գոյատեւումն է Կիպրոսի մէջ, քանի որ միւս բոլոր միջոցները, որքան ալ գնահատելի, «կիսամիջոցներ» պիտի ըլլան: Ան կը պնդէ, թէ ամբողջ մեր ժողովուրդը, Սփիւռքի տարածքին թէ հայրենիքի մէջ, Մելգոնեանի փակումը կը նկատէ համազօր «աղէտի մը»:

Այս առընչութեամբ ցաւով կը նշէ Հ.Բ.Ը.Միութեան կեդրոնական վարչութեան 1996ին Լոս Անճըլըսի մէջ տուած որոշումը, որով բարեգործականի անդամակցութիւնը զրկուեցաւ Միութեան որոշումներուն մէջ իր ձայնը լսելի դարձնելու, կեդրոնական վարչական ժողովի անդամները ընտրելու նուիրական իրաւունքէն: Հ.Բ.Ը.Միութիւնը այս ձեւով վերածուեցաւ հիմնարկութեան մը՝ խլուեւած իր անդամակցութենէն ու զրկուած ժողովրդային թիկունքէն ու խանդավառութենէն: «Զլատիչ» կը նկատէ ան Մելգոնեանի նման ազգային հաստատութիւնը փակելու որոշումը, որովհետեւ այդ պիտի կազմալուծէ ու բարոյազրկէ Միութեան բոլոր շրջանակներն ու անդամակցութիւնը:

Հեղինակը այս գիրքը կոչած է «Ճուշամատեան»: Բայց շատ աւելին է ան: Թերեւս աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զայն կոչել «Ճուշարձան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան». յուշարձան այն դարբնոցին, որ բարերարներուն տեսիլքով եւ զալ մեր ցեղասպանութեան ամէնէն ազնիւ վրէժը Սփիւռքի մէջ ու վկայութիւնը Հայուն հայօրէն ապրելու անխորտակելի ոգիին:

Այս յուշամատեանը կարելի է նկատել նաեւ յուշարձան մը հեղինակին, որ թերեւս բարերար կարապետ Մելգոնեանի երազած Մելգոնեանցին է:

Իր սերունդէն չատերուն նման որբացած շատ կանուխէն, ան չէ ճանչցած իր ծնողները, ոչ ալ լուսանկարներ մնացած են իրենցմէ: Բեռնատար նաւու մը կամրջակին վրայ ճամբորդելով Լաթաքիայէն եկած է Մելգոնեան: Զգացած է ճնշումը, առաջին օրերուն, բացարձակ առանձնութեան, քանի որ «չկար ծնողք, չկար ազգական, որ ուղղութիւն տար կամ թելադրէր իմ ընելիքներս»: Մելգոնեանի մէջ կազմաւորուած, Մելգոնեանէն ստացած իր արժէքները եւ եղած է բուռն հաւատացող մը տոհմային կրթութեան ու իր ժողովուրդի ծառայութեան:

Հայկաշէն Ուզունեան ծառայած է իր ժողովուրդին՝ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան, Թէքէեան Մշակութային Միութեան, Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան ճանապարհով, հասնելով բարձրագոյն դիրքերու եւ արժանանալով Ս. Էջմիածնի ու Հայաստանի Հանրապետութեան բարձրագոյն չքանշաններուն ու Հ.Բ.Ը.Միութեան «Աչեք Մանուկեան» մրցանակին:

«Այգ» պարբերաթերթերու 1938ի Ապրիլ – Մայիսի թիւին մէջ, երբ տակաւին տասնուեթամեայ Թ. դասարանի ուսանող էր ան, գրած է.

«Մարդիկ կան, որոնք հապած փառբերու, կը մոռնան հայրենիք ու ազգ, կը խռւսափին ցեղը յատկանշող ո՛րեւէ շարժումէ: Օտար երկիրներու մէջ, ուժի եւ աւուրնի տէր՝ չեն ուզեր ըմբռնել գոյութիւնը ժողովուրդի մը, որ իրե՛նցն է...»:

Ուզունեան ոչ թէ չէ մոռցած երբեք մեր ազգային արժէքները, այլ հայրենիքի, ազգի, հայ մշակոյթի ու հայեցի կրթութեան գաղափարները իր էութեան մէջ կրած է իբրեւ մտասեւեռում: Ա՛յս կը վկայէ իր կեանքը ամբողջ: Ա՛յս կը վկայեն նաեւ մեր բառն ու բանը, մեր գիրը, դպրութիւնը քաջալերելու միտող 1966էն ի վեր իր յատկացուցած ու իր անունը կրող գրական տարեկան մրցանակները եւ իր խիզախ ու անվեհեր ջատագովի կեցուածքը Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան գոյատեւումին՝ իբրեւ դիւերօթիկ երկրորդական վարժարան Կիպրոսի բարենպաստ պայմաններուն մէջ:

Ա. Ն.-Խ.

Կիպրոս

ԼՂՀ

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒՄ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»).-

Մարտակերտի մէկ բնակավայրին մէջ չինարարական աշխատանքներու ընթացքին Ք.ա. Ա.–Բ. հազարամեակներուն գործածուած իւրայատուկ գաղաղ մը յայտնաբերուած է: Ան պատմական ու գիտական արժէքով հազուադէպ գտածոյ մըն է. յանձնուած է Մարտակերտի շրջանային թանգարանին:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

ՓՈՂԵՐԱՆՈՑԻ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

- Ի զուր յուսացի որ այս մարդիկը կ'ուզղուին:

Քանի մը օր չարունակեց այս անտանելի վիճակը փողերանոցի մէջ, եւ երբ Պէզճեան տեսաւ թէ կարելի չէր որեւէ բարեկարգութիւն ընել հաստատութենէն ներս, գնաց Սարգիս Տիւզեանի:

- Ամիրա, ըսաւ, ես ձեր եղբայրը կը նկատումիմ: Բայց ինծի համար անկարելի է այլեւս փողերանոցի պաշտօնս չարունակել: Իմ ջանքերս ախալ կը մեկնումին: Ես այս ձեւով բոլորիս համար վտանգ կը տեսնեմ: Ես հաշիւներս պատրաստեցի Ապտուրրահման էֆէնտիի ներկայութեան եւ իրմէ հաշիւներուս վաւերացումը ուզեցի: Ինծի ներողամիտ եղէք:

- Բայց Ճարութիւն, դուն խոստացած էիր գիս առանձին չթողուլ:

- Եթէ ճամբէք ձեր բոլոր ազգականները եւ անոնց կուսակից պաշտօնեաները, եւ եթէ թոյլ տաք որ ես ուզած պաշտօնեաս առնեմ փողերանոց, այն ատեն տուած խօսքս կը չարունակեմ յարգել:

Սարգիս ամիրա պատասխանեց.

- Այդ անկարելի է, բայց քու մեկնումդ գործս կը դժուարանայ, մի երթար:

Պէզճեան անդրդուելի մնաց: Յաջորդ օրը Պէզճեան իր հաշուեփակը ըրաւ: Վաւերացուած հաշիւները յանձնեց Սարգիս ամիրայի, եւ երկու կաթիլ արցունք աչքերուն վրայ, հեռացաւ փողերանոցէն:

- Տար Աստուած որ սխալած ըլլայի այս մասին, ըսաւ ինքն իրեն:

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ԱՂԷՏԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

Պէզճեանի փողերանոցէն հեռացումը պատճառ եղաւ որ Տիւզեան ամիրա աւելի մօտէն հետաքրքրուի գործերով:

- Ամիրա, ըսաւ Ապտուրրահման էֆէնտի, լաւ չըրիք Պէզճեանը հեռացնելով:

- Ես չհեռացուցի, ինք գնաց եւ խօսք մտիկ չըրաւ:

- Սակայն չէ՞ք կարծեր որ իրաւունք ունէր: Կ'ուզէր փողերանոցին մէջ կարգ ու կանոն դնել: Ես ալ կը վախնամ պատասխանատուութենէ: Շատ անկանոն է հաստատութիւնը եւ մանաւանդ ակնջիս կու գան թէ ձեր թշնամիները այս մասին տեղեկութիւններ առած են ձեր այստեղի ազգականներէն:

- Ի՞նչ կ'ըսէք:

- Այո Ամիրա, բարեկամ մը ունիմ որ Տովուտեան ամիրային դրացին է: Ան ըսաւ որ Տովուտեանէ լսած է որ փողերանոցի մէջ անկանոնութիւններ կան, ձեր ազգականներէն մին անոր հետ յարաբերութիւն ունի եղեր եւ անկէ լսեր է բոլոր դէպքերը:

Սարգիս ամիրա տժգունեցաւ:

- Ահա թէ ինչո՛ւ կը վախնամ: Այդ Տովուտեանը ձեզի թշնամի է: Հալէպի էֆէնտիի բարեկամ: Ամիրա, Պէզճեանը պէտք է համոզել որ կրկին գայ եւ եւ պէտք է անոր տաք լայն իրաւասութիւնը փողերանոցի գործերը կարգադրելու համար:

- Ապտուրրահման էֆէնտի, Պէզճեանը իր հաշիւները յանձնեց եւ մեկնեցաւ: Եթէ իրեն առաջարկեմ վերադառնալ, չի դառնար, բայց ինծի ճամբայ կը ցուցնէ, դուրսէն կ'ուզէ օգտակար ըլլալ:

- Այդպէս ըրէք, որովհետեւ միայն ան գիտէ խնդիրին բոլոր ներքին ծալքերը եւ ան կրնայ մեզի ցոյց տալ անկարգութիւնները չուտով կարգադրելու եւ պարտքերնիս միջոցները:

Սարգիս ամիրա մտահոգ ոտքի ելաւ:

- Այո, իրաւունք ունիս Ապտուրրահման էֆէնտի, քանի որ Տավուտեանները այս խնդիրներով ակսած են զբաղիլ, մենք պէտք է աւելի լրջօրէն ձեռք առնենք խընդիրը:

Բայց այս գործով օրը օրին հետեւողները միայն Տավուտեանները չէին, այլեւ Թնկերեան եւ Գըլճեան կաթոլիկ ամիրաները: Այս երեք կաթոլիկ ամիրաներն ալ Տիւզեաններու թշնամի էին: Կը նախանձէին անոնց ճոխ ապրելակերպէն, անոնց հարստութենէն եւ մինչեւ իսկ անոնց կաթոլիկութենէն: Արդարեւ Տիւզեաններն շատ եւրոպականացած ընտանիք մըն էին: Եւրոպայէն եկող կաթոլիկ բարձրաստիճան կրօնաւորներ անոնց հիւր կ'ըլլային, անոնց թելադրութեանց կը հետեւէին: Տիւզեանները միւս կողմէ Հայոց Պատրիարքանի հանդէպ յարգալիր վերաբերում ունէին: Տավուտեան եւ ընկերները կը զայրանային.

- Այդ Տիւզեանները ինքզինքին բան մը կը կարծեն: Իբր թէ կաթոլիկ եղած են բայց Հայոց Պատրիարքին քղանցքէն չեն զատուիր: Ամէն բանի կը խառնուին: Իրենց գործերը թող մէյ մը կարգ ու կանոնով ընեն, վերջը թող կաթոլիկներուն գործերը վարելու ելլեն:

Տավուտեան ամիրա միայն խօսքով չդոհացուց: Ծաքին գործն ալ խառնեց եւ գնաց Հալէպ էֆէնտիի, որուն սեղանաւորն էր:

Հալէպ Տավուտեանի վիճակէն հասկցաւ որ բան մը ընելու եկած էր: Քանի մը քաղաքավարական խօսքէն վերջ Հալէպ նենդամիտ ժպիտով մը հարցուց.

- Ամիրա, ըսէ նայինք ի՞նչ լուրեր կան:

Տավուտեան գիտէր որ Հալէպ էֆէնտի էր սիրեր Ճարութիւն Պէզճեանը:

- Ճարութիւն փողերանոցէն հեռացեր է:

- Ի՞նչ կ'ելլէ ատկէ: Աւելի լաւ է, արդէն չատ չեմ ախորժիր այդ ինքնահաւան մարդէն, որովհետեւ սկսած է Սուլթանին վստահութիւն ներշնչել:

- Ճարութիւն փողերանոցին մէջ զեղծումներ նշմարելուն համար հեռացեր է, որովհետեւ Տիւզեան իր պահանջած բարեկարգութիւնները չէ ըներ: Ես ալ չեմ սիրեր Պէզճեանը, բայց այդ դառոզ մարդը իր գործը լաւ գիտէ: Աղքատ դատարկապորտներու հետ հաւասարի պէս կը խօսի, բայց երբ մեր դէմը ելլէ, ամէն վայրկեան կարծես կ'ուզէ մեզի զգացնել թէ Սուլթանին համակրանքը կը վայելէ: Իսկ Տիւզեաններն, ատէր իմ, թշնամի են թէ՛ ինծի եւ թէ ձեզի: Ամբողջ երկիրը կովու պէս կը կթեն, փողերանոցը իրենց ձեռքն է, մետաքսի մաքսը իրենց ձեռքն է, արքունի ոսկերչապետութիւնը իրենց ձեռքն է, բայց չեն կշտանար:

Հալէպ էֆէնտի կը մտածէր: Կ'ատէր այդ Տիւզեանները, որովհետեւ ժամանակին փոխառութիւն մը մերժած էին իրեն:

- Այսպէս ուրեմն, ըսաւ Հալէպ եւ մօտենալով Տավուտեանի չարունակեց.

- Ըսէ տեսնեմ, ձի՞չդ է որ անոնք փողերանոցին մէջ զեղծում կ'ընեն: Ես զգացած էի որ Ապտուրրահմանը անոնց ձեռքը ինկած էր: Քանի անգամ որ մարդիկս անոր բերանը փնտռեցին, ապարդիւն վերադարձան եւ յայտնեցին թէ Ապտուրրահման Տիւզեաններու եւ Պէզճեանի մարդն է:

(Շար. 34)

Ս· ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՃԱՇ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցիին անուանակոչութեան տօնն է - Ընծայումն Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի՝ Երից ամաց ի Տաճարն - եւ մատաղօրհնութեան:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարեբարիներու եւ կնքահայրերու ու սատարողներու հոգիներուն, ապա աւանդական Մատաղի օրհնութիւն եւ մասնաւոր աղօթք հաւատացեալներու քաջառողջութեան եւ գործոց յաջողութեան համար:

Ճ Ա. Շ

Ժամը 13ին ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի· սրահին մէջ, 25 ավընիւ Վիքթոր Քրէսոն, 92130 Իսի:

Ցանուն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ու հոգեւոր հովիւին կը հրաւիրուին եկեղեցիի հարազատ զաւակները գալու եկեղեցի այս ուրախ առիթով միասին աղօթելու եւ միատեղ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

PHONÉTHON 2004

du jeudi 18 au dimanche 21 novembre

Pour la construction de la

Route dorsale du Karabagh

Tronçon en construction dans le Nord

Construisons ensemble une infrastructure vitale pour le développement socio-économique du Karabagh

1 mètre = 150 €

Asphaltage de la route dans le Sud

PHONÉTHON 2004 : ***du jeudi 18 au dimanche 21 novembre***

faites vos promesses de dons dès le 1er Octobre en appelant directement le

N°Azur 0810 854 854 *prix d'un appel local*

Partenaire officiel : France Telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE

BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 - E-MAIL : info@fondsarmenien.net

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF

Dimanche 12 décembre à 12h30

Animation artistique — Tombola

Participation : 30 Euros

Retenez dès maintenant votre table :

— Auprès de Tante Suzanne :

☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

En avant-première
à la Foire aux Livres,
l'UCFAF-Paris Ile-de-France
vous invite à une

Soirée Poésie dédiée à Hovannes Chiraz

(à l'occasion du 90e anniversaire de sa naissance)
«Sa vie, son œuvre»
présentées par **Gayané DEDEYAN**
Illustrations poétiques
par **Garo TOROSSIAN**
et **Angéla SAHAKIAN**
Vendredi 19 novembre à 20h45
CENTRE CULTUREL U.C.F.A.F. —
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro République)
P.A.F.: 6 Euros —
Adhérents: 4 Euros
— Verre de l'amitié offert —

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Ծաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւերժ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգիներուն համար, Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 18,
ժամը 20·30ին
ԳՐԱԿԱՆ
ԵՐԵԿՈՑ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏՐՈՍ ԺԵ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
կարդինալ Տիեզերական Եկեղեցւոյ
Բանախօս՝
ԿԱՐԼԻՆ Ա· ՍԻՄՈՆԵԱՆ
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տիրուհի Սէբէնկիւլեան» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)

HIVER : 19 AU 26 FEVRIER
ETE : JUILLET ET AOUT

> **Directeurs diplomés BAFD**
> **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01 53 34 12 13

Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 30 NOVEMBRE 2004.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Dirouhie Missakian» de Sevran-Livry
et la **Maison de la Culture Arménienne**
vous invitent à la

Dégustation du «Beaujolais nouveau»

accompagné d'un buffet
le Samedi 20 novembre à 20h30
Un loto prolongera la soirée...
Nombreux lots à gagner
Participation aux frais
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements et réservations :
— 01. 43. 83. 87. 68
— e-mail : mcasevranlivry@aol.com

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.070 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21.070

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 16/18)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 17-ին եօթօրեայ այցով կը մեկնէր Գերմանիա: Իրեն ընկերացող պատուիրակութեան մէջ էին Արտաքին գործերու, Առեւտուրի նախարարները, կեդր. Դրամատան նախագահը, պաշտօնատարներ, լրագրողներ: Նախատեսուած էին հանդիպումներ Գերմանիոյ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, գործի շրջանակներու ներկայացուցիչներու հետ:

*
**

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ՉՕՐԱՄԱՍԵՐ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան որ գլխաւոր հրամանատարն է պինակալ ուժերուն, Նոյեմբեր 9-12 ընկերակցութեամբ պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեանի, այցելած է սահմանային չորք մը զօրամասեր: Այցը նպատակ ունեցած է մօտէն ծանօթանալու զօրամասերու մարտական վիճակին, թէքնիք միջոցներուն, ուսումնական ծրագրերուն, ընկերային պարմաններուն: Ռ. Քոչարեան այցելած է զինուորական ճաշարաններ, բուժարաններ, ակումբներ, ծանօթացած զինուորներու կենցաղին:

Ռ. Քոչարեան ընդհանուր առմամբ դոհունակութիւն արտայայտած է, աւելցնելով որ ներկայի արդիւնքներով գոհանալ կարելի չէ, քանի որ բանակին մարտունակութեան դաղանիքը անոր չորուներակական զարգացման մէջ է:

*
**

ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԻՆ ԱՒԲՆԶՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի մարդկային իրաւունքներու պաշտպան Լարիսա Ալավերդեան նամակով մը դիմած է Հունգարիոյ իր պաշտօնակից Բ. Լենկովիչին, Ադրբեջանցիի մը կողմէ սպաննուած հայ սպայ Գ. Մարգարեանի մարդասպանին դատին առընչութեամբ: Ան դժգոհած է որ գոհին կողմի փաստաբանը պաշտօնապէս տեղեակ չէ պահուած դատավարութեան թուականին եւ այդ մասին իմացած է կողմնակի աղբիւրներէ: Լ. Ալավերդեան պահանջած է որ ամէն մ իջոցի ձեռնարկուի դատը միջազգային իրաւական չափանիշերով կազմակերպելու համար:

Նամակին պատասխան ստացուած է Հունգարիոյ մարդկային իրաւունքներու խորհրդարանական յանձնակատարին տեղակալէն. ան գրած է թէ իրենք որեւէ լիազօրութիւն չունին դատական ընթացքի մը միջամտելու:

*
**

ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԻՆ ԱՒԲՆԶՈՒԹԵԱՄԲ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Նոյեմբեր 13-ին Պոսթընի հայ համայնքին հետ հանդիպում մը ունեցած է, հետեւելով Ղարաբաղի տնտեսութիւնը ամրապնդելու անհրաժեշտութիւնը: Կրկնած է մինչեւ թէ ռազմադաշտին վրայ տարուած յաղթանակէն եւս անտեսական պայքարի ժամանակն է այսօր եւ այդ մէկն ալ պէտք է յաջողութեամբ տանիլ:

Լ.Ղ.Հ նախագահին ԱՄՆ-ու չբնաստոյտին իրեն կ'ընկերանան «Հայաստան» Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Ն. Մելքոնեան եւ Լ.Ղ.Հ ԱՄՆ-ու մշակական ներկայացուցիչ Վարդան Բարսեղեան:

*
**

2005ԻՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ

Լ.Ղ.Հ կառավարութեան Նոյեմբեր 16ի նիստին որոշուած է 2005 Հոկտեմբերին մարդահամար կատարել: Որոշ քնակավայրերու մէջ փորձառական մարդահամար մը կը կազմակերպուի Մարտին: Ներկայիս Հանրապետութեան բնակչութիւնը 146·592 հոգիէ բաղկացած է: Թիւը անցեալ տարուընէ 1·100 աւելի է:

ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻՆ ՏՕՆԸ»

«Գանար Ազէնէ» (Նոյեմբեր 17) կ'անդրադառնայ Թուրքիոյ Ջանքերուն իր անդամակցութեան համար եւ Հայերու հակազդեցութեան, քանի Թրքական Թերթօնը դեռ չէ վերջացած: Թերթը կը դրէ որ ամէն գան կ'օգտագործէ նենգամիտ Թուրքը Եւրոպա մտնելու համար եւ աւելին՝ դեղեցիկ Ֆրանսան եւ իր հիմնարկները: Անթալիա է, հաճելի քաղաք մը երկրին հարաւը, ուր այս օրերուն եւ մինչեւ Նոյ. 19 կը կատարուի Մխ Ֆրանսի թեկնածուներուն կանխադատումը: Ասոր վոխարէն, Անդարայի իշխանութիւնները ձեռք ձգած են քաղաքական գեանի վրայ լաւ ընդունելութիւն գտած ֆիլմի մը սփռումը իրենց երկրին առաւելութիւններուն վերաբերեալ, որ պիտի ներկայացուի Դեկտեմբեր 4ին ԹԷ·ԷՖ·ի վրայ, վերջին գտումին արարողութեան առեն: Այս ամբողջը ղգազրգռած է Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւնները, որոնց գանգատներէն մէկն ալ այն է որ Անդարա երբեք չէ ճանչցած 1915ի Հայոց Ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Բազմաթիւ բողոքներու թիրախ, Ժընըվիէվ որ Ֆոնթընէ, մրցումին կազմակերպիչը, Կզաւիէ Քուիթիւրի դիմած է (Նախկին ԹԷ·ԷՖ· 1, նախկին տնօրէն Գալլ+ի) եւ այսօր «Ինտէմոլ» մասնաճիւղին տէր-տնօրէնն, որ կ'ապահովէ մրցումին սփռումը: Լուրը լայնօրէն տարածուած ըլլալով հայ գաղութին մէջ, Քուիթիւրի պատասխանը տակ դլուխները ոչ չափով հանդարտեցուցած է գեղեցկութեան այս մրցումին կնճիռին մէջ: Ան ըսած է.- «2004ին, Աուչվիցը արգելք չէ որ Համաշխարհային Բաժակը Գերմանիա կազմակերպուի եւ Սէն - Պարթելեմին ալ Փարիզէն չի խլեր Ողիմպիականները կազմակերպելու յոյսը»: Թերթը կ'եզրակացնէ.- «Ինտէմոլ միայն ռէալ-հեռատեսիլ չէներ, այլ նաեւ ռէալ-փոլիթիք»...:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ

Երեւանէն ցաւով տեղեկացանք երեքշաբթի, Նոյեմբեր 16ին, որ նոյն օրը իր մահկանացուն կնքած էր բանաստեղծ, թարգմանիչ, հրապարակագիր, այլ մանաւանդ եւ գլխաւորաբար «Հայ Դպրութիւն» ընկերութեան նախագահ Լեւոն Միրիջանեան, այսինքն այն մտաւորականը որ բուռն կիրքով ու հաւատքով պաշտպանն էր գաղափարական ուղղագրութեան վերահաստատման Հայաստանի մէջ: Լեւոն Միրիջանեան այդ ուղղութեամբ հաւատարիմ աշխատակիցն էր «Ցառաջ»ի «Բաց Նամականի»ի շարքով եւ իր վերջին գրութիւնը լոյս տեսաւ Նոյեմբեր 10ի մեր թիւին մէջ «Անհամոզիչ եւ տարօրինակ» խորագրին տակ, արժանանալով մեր ընթերցողներուն անմիջական գնահատանքին:

Լեւոն Միրիջանեան ծնած էր 1933ին Երեւան եւ աւարտած էր Պետական Համալսարանի բանասիրական ճիւղի հայկական բաժինը: 1950-53ին աշխատած է «Պիոներ Կանչ» թերթին մէջ, 1953-57ին՝ «Գրական Թերթ»ի, 1957-59՝ «Երեւան»ի որպէս գրական աշխատակից, ապա բաժնի վարիչ: 1959-62ին ուսումը կատարելադործած է Մ. Աբեղեան գրականութեան հիմնարկը, 1962-67ին եղած է նոյն հիմնարկի գիտական քարտուղար, 1967-75 շրջանին ալ «Հայաստան» հրատարակչութեան գեղարուեստական գրականութեան խմբագրութեան վարիչն էր: 1975էն Հայաստանի Գրքասէրների Ընկերութեան վարչութեան նախագահի առաջին տեղակալը եղած է: Իր անդրանիկ բանաստեղծութիւնը լոյս տեսած է 1949ին «Պիոներ Կանչ»ի մէջ: Իր «Երգի հովիւը» քերթուածը արժանացած է Թէքէեան մշակութային միութեան (ՊԷՄՄութ) առաջին մրցանակին 1974ին: Իր գործերէն յիշենք՝ «Աղեստաններ» (1958), «Հեռու-հեռուներից» (1959), «Նա քայլում է մեզ հետ» (1962), «Ծովի կարօտ» (1965), «Կանաչ Ապրիլ» (1970), «Դէպի ծով» (1971): Հայագիտական գետնի վրայ, իր գլխաւոր գործերն են.- Հայ բանաստեղծութեան ակունքները (1977), Վերընթերցելով Մովսէս Խորենացու «Հայոց Պատմութիւնը» (1979), Հայկական հնագոյն մատեանը (1981), Պատմութեան եւ առասպելի սահմանները (1986), Հայկեաններ (1988), Աստուածաշունչը եւ մենք (1994), Հայկեաններ (Բ. համալրուած հրատարակութիւն, 2001), Մէկ ազգ՝ մէկ ուղղագրութիւն (2002), Հայ - իրանական բաբեկամութեան հնագոյն շրջանը (հրատարակութիւն Թեհրանի «Ալիք»ին, 2002): Իր վերջին գործն էր՝ Մեր Մեծաքանչը, լոյս տեսած 2004ի աշնան:

Լեւոն Միրիջանեան փարիզ եկաւ 2002 Մայիսին «Համազգային»ի հրաւէրով: Ցաջորդական երկրներ ունեցաւ զանազան ձեռնարկներու ընթացքին (կլոր սեղան, դիմեաճօն, գրական երեկոյթ): Մայիս 17ին ալ Ս. Մեսրոպ մշակոյթի կեդրոնին մէջ, Հիլտա Գալֆայեան-Փանոսեան ներկայացուցած էր բանաստեղծ Լեւոն Միրիջանեանը:

*
**

Անձեր կան, որոնց մահը պարզ մարդու մը կորուստէն անդին իմաստ կ'առնէ: Մարդիկ, որոնք իրենց հետ բան մը կը տանին եւ այս պարագային՝ կարեւոր, կենսական բան մը: Լեւոն Միրիջանեանի մահը մաս կը կազմէ այդ մարդկութեան, վանդի տարիներէ ի վեր իր տարած անխոնջ, ոգեշունչ, յամառ պայքարը յանուն դասական ուղղագրութեան վերահաստատման, վեր է ամէն գնահատանքէ:

Ինք լաւատես էր: Համոզուած որ, եթէ ոչ այսօր, վազը անպայման մաշտոցեան ուղղագրութիւնը իր տեղը կը վերագտնէ անկախ Հայաստանի մէջ: Կը մնայ որ մենք ալ, իրեն պէս, լաւատես մնանք ու համոզուած, որ իր թողած աթոռը պարապ պիտի չմնայ եւ նոր Լեւոն Միրիջանեաններ պիտի չարունակեն իր կէս ձգած գործը, նոյն ոգիով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Իրաքի ծագումով իրլանտացի, անգլահպատակ եւ Իրաքցիի կողակից՝ Մարկրէթ Հասան, որ առեւանդուած էր Հոկտեմբեր 19ին, սպաննուած է առեւանդողներուն կողմէ, ըստ Քաթարի ալ-Ժեզիրա կայանէն սփռուած տեսերիդի մը, որ ցոյց կու տար գինուած մարդ մը որ կը կրակէ աչքերը կապուած կնոջ մը վրայ: Մ. Հասան 32 տարի է Պաղտատ կը գտնուէր եւ պատասխանատուն էր բարեսիրական Քէյր կազմակերպութեան: Առաջին կինն է որ կը սպաննուի նման պայմաններու մէջ, մինչ որ դէմ եղած է Իրաքի պատերազմին, ինք որ դէմ եղած է Իրաքի պատերազմին, ՄԱԿ-ի պատժական տմարդի օրէնքներուն: Ինդրած էր Թ. Պլէրէն որ ազատ արձակել տայ բանտարկուած իրաքցի կիներ եւ իր կեանքը կը փրկուի: Մեծ Բրիտանիա անդրդուելի կը մնայ: Միւս կողմէ, կռիւները չեն դադրած Ֆալուճա: Մզկիթին մէջ ալ ամերիկացի զինուոր մը նկարահանած է ուրիշ ամերիկացի զինուոր մը որ գիտակցաբար կը սպաննէ գեռին փոռուած իրաքցի վիրաւոր մը: Ցննութիւն բացուած է: Նկարը սըվռուած է ամերիկեան հեռատեսիլի բազմաթիւ կայաններէ:

ԱՐԱՖԱԹի մահը կը չարունակէ աղմուկ հանել եւ Պաղեստինցիք համոզուած կը մնան որ թունաւորուած է Իսրայէլի կողմէ, որ կը հերքէ: «Գանար-Ազէնէ» կը հաղորդէր Նոյեմբեր 17ին, որ ըստ Փէրսի հիւանդանոցի բժշկական աղբիւրներուն, Արաֆաթ մեռած է լեարդի սիրոզէ, բայց չէ ըսուած որովհետեւ խմանի հիւանդութիւն կը նկատուի եւ Արաֆաթ միայն ջուր կը խմէր: Երզիծաթերթը կը խորագրէր՝ «Թոյն չկայ, բայց թունաւոր շատ բան կայ»:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ անակնկալ այցելութիւն մը տուած է Նոյեմբեր 16ին Փարիզի 18րդ թաղամասի ընկերվարական կեդրոնը, ուր բուռն կերպով պաշտպանած է Սահմանադրութեան «այո» պատասխանելու դատը: Հակառակ պարագային, ըսած է, պարտութիւն մըն է կուսակցութեան եւ Ֆրանսայի համար: Անունը չէ տուած, բայց դատապարտած է Լօրան Ֆապիւսի բացասական դիրքը:

ՓԱՐԻԶի Պատժական Աւեանին առջեւ, Նոյեմբեր 15ին բացուած է քսան տարուան յապաղումով, 1983էն 1986 կատարուած հեռաճայնային ապօրինի ունկընդրութիւններու դատը: Ծանօթ է որ այդ ունկնդրութիւնները հրահագուած էին Լիզէի կողմէ, այսինքն՝ Միթերանի եւ կը վերաբերէին լրագրողներու, դրագէտներու, արուեստագէտներու: 12 ամբաստանեալներ պարտին բացատրութիւններ տալ, քանի հրահանգը կը վերաբերէր ահաբեկչութեան դէմ գործողութեան մը բայց ունկնդրութիւններ եղած են անձերէ, որոնք հեռուէն կամ մօտէն ոչ մէկ նման կապ կրնայ ունենալ:

«ԲԻԻՋԱՆԴԻՈՆի ՈՐԴԻՆԵՐ ՋԵՆՔ» խորագրուած նամակ մը գրած է Լիպերասիոնի մէկ ընթերցողը (Անտրէ Սիլամ) պատմութեան դաս մը տալով Շիրաքի որ Նոյեմբեր 14ին Մարսէյլի մէջ այդ «արտաքսումը» գտած էր Թուրքիոյ անդամակցութեան իւ նպաստ: Նամակագիրը կը յիշեցնէ Ֆրանսայի նախագահին որ Մեհմէտ Բ., 1453 Մայիս 29ին վերջ դրաւ Արեւելքի Հռոմէական Կայսրութեան եւ Բիւզանդիոնը Պոլիսի վերածեց: Եւրոպական Միութեան դեկավարները պէտք չէ պատմութիւնը անգիտանան (տե՛ս. «Ցառաջ», Նոյեմբեր 16):

ՓԻԼԻՐ ԼԸԼՈՒՇ, ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ. այն «եզակի» երեսփոխանը որ կողմնակից է Թուրքիոյ անդամակցութեան եւ «արտաքսուցիչ» նամակներ կը դրկէ հայ պատուիրակութեան որոշ անդամներուն, երկու տարուան համար ՕՄԱՆ-ի Խորհրդարանական Ժողովին նախագահ ընտրուած է, յաջորդելով ամերիկացի Տըկլաս Պէրէօթըրի: Ժողովը տեղի ունեցաւ Վենետիկ: Լրլուշ ստիպողական կը դտնէ «դարմանել, վերահաստատել Ատլանտեանի երկու ափերու յարաբերութիւնները»:

ԻՎ ՊԵՐԺԷ, դրագէտ եւ հրատարակիչ, մեռաւ 73 տարեկանին խլիրզի հետեւանքով: Կրասէի գրական տնօրէնն եղած է,

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ՊԱՀՈՒԱԾ, ՊԱՏՄՈՒԱԾ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայ Դատ» կոչուած ամբողջութիւն մը ի յառաջագունէ ազգային ժառանգութեան կարեւոր բաժին է ամէն Սփիւռքահայու համար: Ան կը պարփակէ Հայը իր հողէն, կեանքէն զրկելու, այդ արարքով ամբողջ մշակոյթ մը, լեզու մը անհետացընելու նպատակին հակազդեցութեան բարդ, բազմատարը ոլորտը: Եթէ վերապրիլը ամէնէն էական մասը կը կազմէ այդ հակազդեցութեան, չի կրնար մոռցնել մը նացածը: Հողմ մը կար որ երկիր էր, վէրքան չէներ կային վանքով, դպրոցով, եկեղեցիով, տունով, պարտէզով. բանաստեղծին ըսածին պէս՝ այդ հողը քաշուեցաւ մեր ոտքին տակէն, բոլոր ծուխերուն եւ հուլերուն բերանը տալով մեզ: Վերապրիլը, որպէս մնացորդաց ներկայութիւն պահելը լաւ, դրական բան է անշուշտ. բայց մնացո՞ծը:

Այսօր ամբողջ աշխարհի երկայնքին ու լայնքին ցրուած, ցանուած մեր բազմութիւններուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը այդ մնացածին մասին կամ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն պահած է, կամ անկէ նուազագոյնի մը առընչուած: Այդ նուազագոյնն ալ տոլմա-քաթա-կենաց եռանկիւնին մէջ պարփակուած կ'ըլլայ յաճախ, կամ լաւագոյն պարագային հոն տեղ մը բացած աղգասիրական երգերու երեկոյթի մը:

Իսկապէս դիտակից կորիզներ որոնք կան դրեթէ բոլոր համայնքներուն մէջ, անընդհատ ճիգով իրենց ամէն կարելին կ'ընեն ուտող – խմող – երգող – պարող Հայէն տարբեր տարածականութիւն մըն ալ կորզելու, զայն կարեւորին, դժուար, այլ անհրաժեշտին, անյետաձգելիին առընչելու համար: Անոնց ջանքին կեդրոնական տեղը կը դրաւէ քաղաքական մարդը: Հայ Դատը զոր այսօր կը քաջքեն ամէն կարգի պատեհապաշտներ, ամէն ուղղութեամբ, մանաւանդ դէպի պատմութեան հաստատուր ու ամենակուռ հատորը, ամէն բանէ առաջ ու եռք քաղաքական հարց է: Այդ դեռնին վրայ միայն կրնայ քաւուիլ ժողովուրդի մը սպանութեամբ անոր ստացուածքին տիրանալու մեղքը:

Այս տրամաբանութեամբ գործողներու խմբերը ներկայիս յատուկ ոգեւորութեամբ աշխատանք կը տանին, քանի որ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան հարցը առիթ կը նկատուի տասնամեակներով դրեթէ խոպան մնացած պարտէզին մէջ հիմնական քանի մը քար զետեղելու: Իսկ այդ քարերը կենսական իմաստ պիտի ունենան յետագայ զարգացումներու համար որոնց գումարը պիտի յանգի օր մը Հայ Դատի թղթածրարը արժանաւոր, հարկաւոր ձեւով փակելու:

«Հայ Դատ» կոչուած ամբողջութեան մէջ քանի՛ բնագաւառներ կան զոր տակաւին կարելի չէ եղած իրենց կարեւորութեան արժանի հոգածութեամբ, մասնագիտական լրջութեամբ ձեռք առնել: Կազմակերպչական ընդհանուր կեդրոնի մը, անհրաժեշտ միջոցներ ունենալու եւ գործածելու դիտակցութեան բացակայութիւնը գլխաւոր պատճառը կը նկատուի չեզածին: Բայց, բարեբախտաբար, գրեթէ ամէն տեղ կան «ծուռ»եր որոնք ձեռնածալ սպասելու, կամ ափսոսալով, ողբալով օրը իրիկուն ընելու մեր սովորամոլութենէն չեն վարակուած: Կը չարժին այն հաւատքով որ հարթուած երեք քայլնոց ճամբան իսկ վաղը, միւս օր անպայման լայն ուղիի մը վերածուի. մինչդեռ անչարժ, ամուլ ընթացքը չի բաւեր տեղքայլն իսկ տեւական ընելու:

Այս հաւատքին տէր խմբակները չատ յաճախ մէկ, երկու հոգիի չուրջ կազմուած կ'ըլլան: Նոյնիսկ երբեմն ո՛չ իսկ այդքան: Որքա՛ն օրինակներ կան ուր որեւէ մարզի մէջ առանձին կատարուածին յաջողութեան չէ հասած հաւաքականը: Եւ ըսել որ ազմուկ-աղաղակէն տիրապետուած մեր իրականութեան մէջ, չատ յաճախ անտեսումը, անդիտութիւնը բաժին կ'ըլլան առանձիններուն:

Ո՛վ դիտէ քանիներէ մատնանշուած այս իրողութեան անդրադառնալու կը մղէ չատ իւրայատուկ կեդրոն մը որ սեղմուած է քանի մը քառ. մեթրի մէջ, Հայաչատ Ուաթըրթաունի մէկ անկիւնը: Ան հայկական լուսանկարներու արխիւ մըն է, բաղկացած չուրջ 25 հազար կտորէ: «Առանձին»ներու մեր չարքին ամէնէն աղուոր օրինակներէն մէկն է այդ արխիւը որուն կազմութեան 1975ին ձեռնարկած է Ռութ Թովմասեան:

Աղ-պղպեղ մազերով երիտասարդ ամերիկահայ կին մըն է ան: Կ'արժէ տեսնել թէ ի՛նչ գուրգուրանքով, զրեթէ յարգանքով կը հպի սեւ-ճերմակ, դունաթափ, մաշած, եզերքները կրծուած լուսանկարներուն որոնք 1915էն առաջուան ժամանակին, կեանքին մասին պատմող էջեր են: Մէկը ընտանեկան խմբանկար մըն է, միւսը խնջոյքի տեսարան մը ցոյց կու տայ, ուրիշ մը մեծամեծներու հաւաքոյթ մը: Բոլորը չրջաններու, տարիներու դասաւորումով լեցուած են տուփերու, թախտաւորներու՝ դարաններու մէջ: Անշուշտ, միայն դասաւորելով չի լմնար անոնց գործը. Ռութ պատրաստած է հարցարան մըն ալ որ կ'ընկերանայ ամէն մէկ լուսանկարի: Եթէ կան տուեալները, դիւրին է. եթէ չկան, պէտք պրպտել, գտնել ու արձանագրել. թուական, վայր, անձերուն ինքնութիւնը, չառաւիղները, եւլն.: Պէտք է չանալ վերծանել եղծուած ձեռագիրը որուն տէրը լուսանկարին հեռը թուական մը, անուններ արձանագրած է երբեմն: Ոչ մէկ տուեալ ըլլալու պարագային պէտք է լուսանկարը ինք խօսի, պատմէ իր մասին: Հազուստի մանրամասնութիւնները, մազ յարդարելու ձեւերը, կեցուածքները, ենթախորք, բաներ են որոնց մէջ Ռութ կը գաղէ իրեն պէտք եղած տեղեկութիւնները. կ'որոշէ վայրը, թուականը, ուրիշ յատկանիշեր որոնք լուսանկարը անհոգի առարկայէն կը վերածեն վկայի:

Բնական է որ պատմական ամէն տեսակի հայկական լուսանկար սիրով կ'ընդունուի այդ արխիւին մէջ: Բայց յատուկ է հայ լուսանկարիչներու գործերուն տըրուած տեղը:

Ռութ Թովմասեանի կազմած արխիւը կը կոչուի «Project SAVE»: Փրկելուն, պահելուն հետ ան կը հետապնդէ այդ լուսանկարները լայն չրջանառութեան մէջ դնելու նպատակը: Ամէն տարի այդ լուսանկարներէն քաղուած թեմայի մը համապատասխան օրացոյց մը կը պատրաստուի: Կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ:

Երբեմն մեր տուներուն անկիւնները, տուփերու, պտուկներու տակ մոռցուած, փոշոտած հին լուսանկարներ կան. մեծ մասը աղբամանին ճամբան կը բռնէ, անշուշտ որ մեծ մայրիկը, կամ մեծ հայրիկը մեկնին: Մինչդեռ անոնք ամէնէն յարմար տեղը գտած կ'ըլլան եթէ հոգածու ձեռք մը լեցնէ պահարանի մը մէջ, ընկերացնէ կարելի առաւելագոյն տեղեկութիւնը եւ թղթատարին յանձնէ, դրելով Ռութ Թովմասեանին հիմնած ու այսօր քանի մը կամաւորով պահած արխիւին հասցէն.

Project SAVE
P.O.Box 236
Watertown, MA 02471-0236 U.S.A.

Հաստատութեան միւս տուեալներն են.
Հեռապատճէնը – 1-617-924-04·34
Իմակը – archives@projectsave.org

Ի վերջոյ, կարելի չէ մտածել որ Ռութը առանձին հիմնելէ, գրեթէ երեսուն տարի քալեցնելէ եռք այդ եզակի արխիւը, պէտք է մի՛ս-մի՛նակը չարունակէ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՑԵՏԱՀԱՑԵԱՑ ԱԿՆԱՐԿ

ԲԻԶԱՆԴ ԿՈՒԱՆԵԱՆ

Այս անգամ ալ մահապարժը, իր խիտ այլ սրտացաւ տողերով, կու գայ մեր «Ճառագի»էն (Նոյ. 4): Եւ, այս առիթով յիշողութիւններու կծիկը տակաւ քակուելով, կրկին մեր աչքին առաջ կը ցցուի թխահեր գլուխով, խոհուն հայեացքը հեռուները սեւեռած համակրելի դէմքը Բիւզանդ Զէքիճեանի: Ատեն մը եռք, - իրաւէս, չենք դիտեր ե՞րբ-, անուանափոխութեամբ զարճած Կոանեան:

Կրտսեր եղբայրն էր եգիպտահայ հոյլ մը զրոյներու չքախտաբեր մաս կազմած բանաստեղծ Գէորգ Զէքիճեանի: Վերյիշումի ճամբով վկայենք, թէ այս վերջինը, իր զոյգ մը բանաստեղծական հատորներով՝ «Աստղերուն տակ» (1942) եւ «Բարձունքն ի վեր» (1947), մեր քերթողական պարտէզին մէջ միջինի պարկեշտ զրչով իր տեղը կը զրաւէ անկասկած: Զգայնութիւններով հարուստ անոր ներաշխարհը, դժնեայ անցեալի անդոհանքն ու տաժանքը, տագնապիչ պահերը կ'արձանագրէ: Աւոր կողքին՝ ներանձնական ապրում եւ խոկ ու խոհ, հայրենասիրական ցոլք եւ, միանգամայն, խնդրարկուի անկեղծ հոգիով աղօթք առ Բարձրեալն ու Յաչեալը:

Բիւզանդ Կոանեան (Զէքիճեան) ծնունդով Այնթապցի էր, հետեւաբար Կիլիկեցի: Ծնած էր 1912ին: Թուական եւ վայր արդէն չատ բան մտածել ու ըսել կու տան: Թրքախօս ծնողի զաւակ, չատ-չատերու նման մայրենի բարբառին կը մերձենայ, Մայրենիի հնչիւններուն հետ կը հաղորդուի, կը հաղորդակցի տարագրութեան փչոտ ճամբաներուն վրայ, Համա, Սուրիա, ուսուցիչ քահանայի մը չանազիր աչխատանքով: Աւոր չնորհիւ:

Անկասկած Աղեքսանդրիոյ (Եգիպտոս) «Պօղոսեան» ազգային վարժարանը, բառիս ճշդրիտ իմաստով, զարբնոցը կը զառնայ անոր հայերէնագիտութեան սատարման, ծաղկման՝ զոյգ երեսով: Ուսման տարիներուն՝ 1924-26, ազգային կըրթական յարկին տեսուչն է մեր հմուտ բանասէրներէն Նիկոլ Աղբալեան: Ուսուցիչը՝ Լեւոն Շանթ: (Ի դէպ, բարեդէպ կարգադրութեամբ, ընթացաւարտ ըլլալէ տասնեակ տարիներ եռք, 1952-55, կը վարէ սոյն կրթարանին տնօրէնութիւնը):

Աստանդական կեա՞նք: Հարկաւ, երբ մտաբերենք, թէ 1930ի տասնները ուսման ծարաւով Նիւ Եորք հաստատուած Բիւզանդ Կոանեան հազիւ տեղական համալսարաններէն միոյն գիւղատնտեսութեան դասընթացքները աւարտած, նիւթական անցուկ պայմաններու բերումով, հարկադրաբար կը հրաժարի ճարտարապետ դառնալու իր փափաքէն ու կը վերադառնայ Գահիրէ: Հոս կը հաստատէ իր անձնական գծագրատունը (գծագրի գրասենեակ): 1951-52ին, յաջորդաբար կը մեկնի Կիպրոս, այնուհետեւ Ճունաստան, իբր հանրային գործիչ: Արդէն ըսինք, նոյն տարին կը հաստատուի Աղեքսանդրիա, ուր կը ստանձնէ տեղւոյն ազգային վարժարանի տեսչի պաշտօնը եւ վերջապէս ի լրումն յամենայնի, 1956ին կայք կը հաստատէ Գալիֆորնիա, վարելու համար չրջանի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան վարիչ-քարտուղարի գործը, մինչեւ 1981:

Կարգացած ենք թէ իր ողբացեալ աւագ եղբօր նման (Գէորգ Զէքիճեան) կը սիրէր գրել ու ստեղծել: Անոր գրական վաստակին մաս կը կազմեն արձակ բանաստեղծութիւններու երկու հատորներ՝ «Կեանքը մերն է հիմա» (1948) եւ «Մենթութիւն սրբազան» (1955), երկարաչունչ վէպ մը՝ «Հայկական կատակերգութիւն» (1967) եւ հայրենական տպաւորութիւններու վրայ խարսխած խոհական էջեր՝ «Հայաստան եւ Հայը» (1977) խորագրեալ:

***

Մեր ծանօթութիւնը եւ տարեցէ երիտասարդ կապը, ի Գահիրէ, գլխաւորաբար հանրային դիծով կը պայմանաւորուի: Իբր երիտասարդացի պատասխանատուներէն մին, դինք երբեմն կը հրաւիրէինք բանախօսելու, դասախօսելու: Կը պատահէր, որ լինք վարբէր մեր կարդ մը գրական ասուլիսները: Գնահատուած բեմասաց էր, բանիմաց դասախօս: Երբեմն ալ գինք կը տեսնէինք վարպետ արտասանողի դերին մէջ:

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՄԱՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՀԵՏԵՒՈՂ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԳՈՐԾԻ ԼՄՈՒԱԾ Է ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

(ԱՆԹԻԼԻԱՍ). – 2004 Օգոստոս 5-7ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նախաձեռնութեամբ եւ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան գործակցութեամբ Պիքֆայայի վանքին մէջ տեղի ունեցած համասփիւռքեան Կրթական առաջին համագումարը, Արամ Ա. Կաթողիկոսի նախագահութեամբ ու գործունէական իւրայատուկ ոճով քով-քովի բերաւ աչխարհասփիւռ հայութեան կրթական կեանքի կարդադրուման համար մտածող փորձառուները ու մասնագէտները:

Նոյն կալուածէն ներս միեւնոյն մտահոգութիւններով տաղնապող, սակայն իւրաքանչիւրը դործող հայ կրթութեան ու հայեցի դաստիարակութեան ըպաասարկուները, նոյն նիւթին մասին միասնաբար մտածելու փորձառութիւնը ունեցան Պիքֆայայի մէջ: Հաւաքական փորձառութիւն մը՝ որ բոլոր մասնակիցները մղեց մտածելէն անդին միասնաբար գործելո՛ւ քայլին անցնելու:

Ասոնք, տագնապէն ու մտահոգութենէն անդին, կազմակերպ աչխատանքի չօուտլու եւ Սփիւռքի բոլոր կրթօճախներուն մէջ հայեցի դաստիարակութեան դիմաց ծառացող խնդիրները կարգաւորելու համար Անթիլիասի Մայրավանքին մէջ Հայրապետին հրաւէրով կազմուեցաւ յատուկ յանձնախումբ մը: Պ. Ոսկեբերան Արզումանեան (առենապետ), Դրիգոր Ծ. Վրդ. Զիվիճեան (առենադպիր), Պ. Ժիրայր Դանիէլեան, Պ. Գէորգ Գանտահարեան, Պ. Պէպօ Սիմոնեան, Պ. Կարօ Ցոլհաննէսեան եւ Պ. Հրաչ Հաճէթեան իրբեւ նորանչանակ յանձնախումբի անդամներ, իրենց հանդիպումները կ'ունենան արդէն Անթիլիասի մէջ:

Հայեցի դաստիարակութեան վերատեսութիւն, դասագիրքերու համադրեալ հրատարակումի ուղղութիւն, մանկական պրականութեան հրատարակութեան հիմնադրամի ստեղծում, հայ ուսուցչի կենսաթոչակի, ապահովագրութեան եւ հանգստեան թոչակի առաւել կարգաւորում, համասփիւռքեան կրթօճախներու աչակերտութեան եւ առհասարակ հայ ուսանողութեան համեմատական թուաոոիտակի կազմութիւն, եւ այլ նմանօրինակ խնդիրներ քննարկումի եւ հետապնդումի նիւթ են յանձնախումբի աչխատանքային սեղանին:

Իր գումարած վերջին նիստին, յանձնախումբը նաեւ յոյս յայտնեց որ իրրեւ շրջունակութիւնը Պիքֆայայի կրթական համագումարին ցուցաբերուած գործակցական անվերապահ ոգիին, բոլոր գաղութներու հայկական կրթօճախները սիրով կը գործակցին իր հետ, հայեցի դաստիարակութեան նոր որակ ու արժէք տալու ճիգին մէջ:

Այս առիթով Հայրապետը իր մտածումները բաժնելով ըսաւ. «Վերյուծումներէ ու մտահոգութիւններէ անդին պէտք է անցնիլ եւ իրապաշտ մօտեցումով ու հաւգըրաւնայինն կերպով գործնականի վերածել համասփիւռեան համագումարին առաջադրութիւները: Անշուշտ դիւրին պիտի չըլլայ այս գործընթացը: Մեր գաղութները կ'ապրին տարբեր պայմանութիւններու մէջ, ամէն իմաստով: Հասարակաց սկզբունքնե-

---

Բիւզանդ Կոանեանի կրթական-մչակութային գործունէութեան դաչտը տարածուն գալիֆորնիան կ'ըլլայ, անշուշտ երկրին այլ չրջանները եւս: Շուրջ քառորդ դար, մինչեւ իր պաշտօնավարութեան աւարտը, առաքելութիւններով ծանրաբեռն, կը չրջի հոս ու հոն, միչտ մեր ոիպ ու տառին, մչակութային դեղօրնեբուն պահպանման, տարածման ի խնդիր: Անոր գործունէութեան դաչտը յաճախ կ'երկարի Հիւսիսային Ամերիկայէն ալ դուրս, քանի բազմաթիւ առիթներով կ'այցելէ Մերձին Արեւելքի հայաչատ կեդրոններ, նոյնպէս Եւրոպա:

Մահով, Հոկտեմբեր 30ին, հայաորով սիրտ մը կը դադրի բաբախելէ:

ԺԻՐԱՑՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Նիւ ԵՈՐՔի Ս. Փիթըր'ս եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 15ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Մեսրոպ Արք. Աջէեանի յիշատակին, կազմակերպուած Համազգայինի Ցատուկ Ցանձնախումբին կողմէ եւ ջանք չէր խնայուած որ ձեռնարկը վայել բլլար Մեսրոպ Արք.ի անձին: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ խօսք առած է ատենապետուհին՝ Արեւիկ Գարրիէլեան որու խօսքէն եւք ներկայացուած է տեսերիզ մը, որ կը պատկերացնէր Մեսրոպ Արք.ի այցելութիւնը ազատեան Հայաստան: Յայտագրին վարիչը Հրանդ Մարգարեան նշած է որ «սրտակիր եւ վշտակիցներ ենք, բայց այսօր հաւաքաբար յուշակիրներ ենք»: Ապա, ցուցադրուած է տեսերիզին Բ. մասը, ուր Մեսրոպ Արք. կ'արտայայտուէր հաւատքի մասին: Առաջին խօսք առնողը եղած է դատաւոր Սարգիս Թըշոյեան (Մէսչեան) որ գործակիցը եղած է Մեսրոպ Արք.ի, երբ վախճանեալը առաջնորդ էր ԱՄՆ-ու Կիլիկիոյ արեւելեան թեմի եւ գանատայի: Դատաւորը արտայայտուած է անդրէրձն, չէշտելով Մեսրոպ Արք.ի նկարագիրը, մէկը որ միայն խօսքով մեծ չէր, այլ գործով: Գեղարուեստական բաժինէ մը եւք, կը ներկայացուէր երրորդ տեսերիզ մը, որ Մեսրոպ Արք.ի Հայաստանի կեանքն էր: Ցաջորդ խօսողը եղած է երեւանէն յատկապէս ժամանած այս առթիւ, Աշոտ Մելքոնեան, որ ծանրացած է մասնաւորաբար Մեսրոպ Արք.ի Հայաստան տարած գործունէութեան վրայ: ԱՄՆ-ու Կիլիկեան արեւելեան թեմի առաջնորդ Օշական Արք. Զօլոյեան վերյիշած է Մեսրոպ Արք.ի Անթիլիաս անցուցած օրերը: Հուսկ ներկայացուած է տեսերիզին վերջին մասը ուր լսուած է Մեսրոպ Արք.ի ձայնը:

*
**

ՊՔՐՈՒԽԻ Համալսարանի Լեւոն Շանթ կեդրոնի «Գ. եւ Հ. Արմէնեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21ին, կազմակերպութեամբ Համալսարանի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան Գրական Ցանձնախումբին, տեղի ունեցած է երեկոյթ մը նուիրուած Հայկական ճարտարապետութիւն ուսումնասիրող կազմակերպութեան անդամ Սամուէլ Կարապետեանի «Հայերը կախէթում» եւ «Կովկասեան Թանգարանի հայկական հաւաքածուն» դիրքերուն: Կազմակերպիչ յանձնախումբին անունով ձեռնարկին բացումը կատարած է Ժապ Ցակոբեան, որ նշելէ եւք թէ օգտուելով Սամուէլ Կարապետեանի Լիբանան գտնուելէն եւ իր զոյգ աշխատութիւններուն հրատարակման առիթով, յանձնախումբը որոշած էր առաջին ձեռնարկը նուիրել այդ հատորներու ներկայացման եւ հրաւիրած է հեղինակը որ խօսի այդ աշխատութիւններուն մասին: Ան իր խօսքը սկսած է Հայկական ճարտարապետութիւնը ուսումնասիրող կազմակերպութեան հրատարակած «Գիտական ուսումնասիրութիւններ» շարքի 7րդ հատորէն «Կովկասեան Թանգարանի հայկական հաւաքածու»ով: Նշած է թէ ի'նչ պայմաններու մէջ, 19րդ դարու կէսերուն ցարական Ռուսաստանի Կովկասի փոխարքայ Միխայիլ Վորոնցով գաղափարը ունեցած է Թիֆլիսի մէջ Կովկասեան Թանգարան մը հիմնել, որու անօրէնը պիտի ըլլար դերմանացի Կուսթաւ Ռատտէ: Ս. Կարապետեան անդրադարձած է նաեւ «Հայերը կախէթում» հատորին: Կախէթ կը գտնուի արեւելեան Վրաստան եւ սահմանակից է Զէչէնիոյ, Տաղստանի եւ Ադրբեջանի: Պատմութեան ընթացքին, կախէթը պատմական Հայաստանի դրացի եղած է: Ամէն մէկ դիրքի ներկայացման աւարտին Ս. Կարապետեանի դեկուցումին ընկերացած է սահիկներու ցուցադրութիւն:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ֆէրիդիւզ Թաղին Սրբոց Վարդանանց եկեղեցւոյ չրջափակին մէջ, Հոկտեմբեր 24ին կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են ի նպաստ Մկրտչեան վարժարանին: Եկեղեցական արարողութենէն եւք, բազմութիւնը հաւաքուած է «Նազար Շերինօղլու» սրահը սիրոյ սեղաններու չուրջ, որոնց կը նախագահէր Մեսրոպ Պատրիարք: Հանդիսավարը եղած է թաղային խորհուրդի անդամուհիներէն՝ Տիկ. Ժապլին Էրմէն, որ իր բացման խօսքին մէջ չեշտած է կրթական ճախիներու կարեւորութիւնը մեր ժողովուրդին առօրեայ կեանքին եւ ապագային մէջ: Իրեն յաջորդած է թաղային խորհուրդին ատենապետը՝ Ռոպէր Քիւչիւքալթունեան, որ նախ հայերէն, ապա Թրքերէն ընդգծած է որ սիրոյ սեղաններու չուրջ հաւաքոյթները պատմութեան սուրբ էջ մը կը գրեն որպէսզի փոխադարձ համագործակցութեամբ կարելի ըլլայ ապրեցնել մեր կրթական հաստատութիւնները, որոնք մեր ժողովուրդին ապագային գրաւականը կը հանդիսանան: Շահեկան ելոյթ մը ունեցած է մատաղի կարգադիր յանձնախումբի ատենապետ Արման Գոփէր-Ուլսուն պատմելով դրուագ մը իր կեանքէն, երբ 45 տարի առաջ բեմ բարձրացած ու ոտանաւոր մը արտասանած էր իր ուսանած Ներսէսեան վարժարանի ի նպաստ սիրոյ սեղանի մը ընթացքին: Իր խօսքը աւարտած է Պարոյր Սեւակի սա տողերով՝ Մենք քիչ ենք բայց Հայ ենք: Գեղարուեստական բաժինէ մը եւք, հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք, յայտնելով թէ ակնկալուած գումարը գրեթէ ամբողջութեամբ հաւաքուած էր:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ մէջ Հոկտեմբեր 2ին իր մահկանացուն կնքած է վեհամայր Ովսաննա Սարգիսեան, մայրը երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի: Ողբացեալը անցեալ տարի թեւակոխած էր իր հարիւրամեակը: Տան կարգը կատարուած է Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ Հիւսիսային Ամերիկայի արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանի կողմէ, մասնակցութեամբ Գանատահայոց առաջնորդ Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեանի, Խաժակ Արք. Ցակոբեանի, Սուրէն Արք. Գաթարոյեանի եւ բազմաթիւ այլ հոգեւորականներու: Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ցաւակցական դիր մը ղրկած էր զոր կարդացած է Զարեհ Ա. Քհնյ. Զարդարեան, իսկ Արամ Ա. Կաթողիկոսի ցաւակցական տողերը կարդացած է Մեղրիկ Ծ. Վրդ. Բարիկեան: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտ. 6ին Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Գանատահայոց առաջնորդ Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեանի, որ նաեւ դամբանականը խօսած է: Մարմինը ամփոփուած է Նորթ Եորք գերեզմանատունը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Փրոֆեթօ Աւեւտուրի կեդրոնի թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26ին, կազմակերպութեամբ Արա Էլակէօզի տեղի ունեցած է համերգ մը, որու ընթացքին Հայաստանի տասը պատանիներ իրենց նուագարաններով տպաւորիչ ներկայացում մը հրամցուցած են ներկաներուն: Բացումը կատարած է կազմակերպիչը՝ Ա. Էլակէօզ որ յայտնած է թէ հանդիսականները այսօր պիտի լսէին վաղուան տաղանդաւոր արուեստագէտները: Բացատրութիւններ տուած է խումբին մասին եւ շնորհակալութիւն յայտնած «Մարմարա»յի խմբագրապետ Ռ. Հատտէճեանի, որու թելադրութեամբ կազմակերպուած էր համերգը: Հայաստանի «Նոր անուններ» անուան տակ պատանիները երկու ժամ գնահատելի յայտագիր մը ներկայացուցած են դուդուկով, չէլոով, երգով, դաշնակով, թաւջութակով, սաքսոֆոնով: Աւարտին, կազմակերպիչները յուշանուէրներ յանձնած են խումբին գեղարուեստական տնօրէնին, մեկենաս հիմնադրամի նախագահին եւ այլ գործակիցներու: Իր խօսքը ըսած է Ռ. Հատտէճեան:

ՄԱՖԻԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ ՄՏԱԾ

Հռոմի համալսարաններէն մէկուն բարեարանութեան բաժինին մէջ կազմակերպուած ոճիրի նոր դասընթացքի մը բացումը կատարուած է: Իտալիոյ մէջ առաջին պարագան է այդ ուղղութեամբ: Դասախօսը Գալապրիոյ մաֆիային մասնագէտ մըն է՝ Է. Զիչոնթէ որ նոյն ատեն խորհրդական է Խորհրդարանին մաֆիայի դէմ գործող յանձնախումբին: Անոր ուսանողները պիտի սորվին մաֆիային պատմականը, կառոյցը, տնտեսական գործունէութիւնը. պիտի սորվին նաեւ թէ անոր դէմ պայքարելու օրինական ի'նչ միջոցներ գոյութիւն ունին:

Երկրին մէջ 1980-90ական տասնամեակներուն գործուած մաֆիական ոճիրներէն եւք ներկայի չրջանը «գինուորական լռութիւն» կը նկատուի: Թէեւ յարաբերական լռութիւն է ան, քանի որ Նափոլիի մէջ գինեալ խմբակներու հակամարտութիւնները կը չարունակուին, Գալապրիոյ մէջ մաֆիական պարագլուխ մը վերջերս հրթիռարձակներու զոհը դարձած է:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ԱՂԷՏԻՆ ՍԿԻՋԲԸ

Հալէթ վայրկեան մը լռեց: Ցետոյ սկսաւ խնդալ մեֆիսթոֆէլեան խնդուքով մը:

- Հիմա ձեռքս լինկան անունք: Հնչած է վրէժխնդրութեան ժամը: Մերժե՞լ Հալէթի խնդրանքը...:

Տալուտեան ուզեց Հալէթի գայրոյթը աւելի եւս գրգռել:

- Բայց տէր իմ, հարկաւ Պէզճեան պիտի բարեխօսէ անոնց համար վեհափառին մօտ:

- Ոչ Ամիրա ոչ, Պէզճեան պիտի չհամարձակի այս գործին մէջ քիթը խոթելու, որովհետեւ հակառակ պարագային պիտի պնդեմ թէ մինչեւ հիմա, այսինքն մինչեւ հրաժարիլը ինք ալ մասնակից եղած է գեղծումներուն: Հիմա ալ կրնամ նոյնը ընել, բայց գիտես հոռմէական քաղաքականութիւնը. «բաժանէ' զի տիրես. ցես»: Անոնք մի առ մի պիտի փճացնեմ: Նախ Տիւզեանները, քանի որ անոնք տըւին առիթը:

Հալէթ խնդաց.

- Թշնամիներդ մի առ մի պիտի փճացը նես: Հիմա դուն գնա եւ Գանտիլլիի սպարանքիդ մէջ գաւաթ մըն ալ իմ կենացս խմէ: Իմ եւ քու թշնամիներուդ վերջին ժամը մօտեցած է: Ինծի համար ոսկիի քանակներդ ըեցուր: Քեզ չուտով արքունի ոսկերչապետ վը կարգեմ, Տիւզեաններու տեղ:

Երբ փողերանոցին մէջ Սարգիս ամիրա եւ Ալտուրրահման էֆէնտի Ցարութիւնի թելադրութեամբ բարեկարգութիւն ընելու մասին կը խօսէին, անդին Տալուտեան եւ Հալէթ էֆէնտի կը վճռէին անոնց փճացումը: Սարգիս ամիրա Պէզճեանի հետ տեսակցելու համար Ալտուրրահման էֆէնտիէ հրաժեշտ առնելէ քիչ վերջ, պետական պաշտօնատար մը մտաւ փողերանոց ոսոիկանի մը հետ:

- Ալտուրրահման էֆէնտին կ'ուզեմ:

Պաշտօնեան ներս մտաւ:

- Ալտուրրահման էֆէնտին դո՞ւն ես, հարցուց:

Տիւզեաններու բարեկամը ժպտունեցաւ: Պետական պաշտօնեային խօսած եղանակէն զգաց թէ վտանգը հասած էր իրեն:

- Այո, պատասխանեց Ալտուրրահման էֆէնտի:

- Ձեր պաշտօնին վերջ տրուած է, ինծի հետ պիտի գաք, ձերբակալուած էք, ըսաւ պաշտօնեան քանոր երկարելով հրամանագիրը:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց:

- Քու տեղդ պաշտօնի կոչուած է Հայրուլլահ էֆէնտին: Հիմա երթանք:

Հայրուլլահ էֆէնտի Հալէթ էֆէնտիին վստահելին էր: Անոր փողերանոցի պետական հսկիչ նշանակուիլը, ինքնին կը նշանակէր մօտակայ փոթորիկ մը: Փողերանոցէն պաշտօնեայ մը լուրը տանելու համար փութաց Պէզճեանի վաճառատունը, որովհետեւ գիտէին թէ Սարգիս ամիրա հոն էր այդ պահուն:

- Ամիրա, ըսաւ պաշտօնեան հազիւ ներս մտած, Ալտուրրահման էֆէնտի ձերբակալուեցաւ, տեղը Հայրուլլահ էֆէնտի պաշտօնի կոչուեցաւ:

Սարգիս ամիրա ժպտունեցաւ, չրթունքը սկսան դողդողալ եւ յանկարծ կարծես խլեակի մը վերածուեցաւ: Զգաց թէ Պէզճեանի ազդարարած փոթորիկը եկած էր: Մութ ամպեր կուտակուած էին իրենց գլխուն վերեւ:

- Ա'խ Ցարութիւն, ինչո՞ւ չլսեցի քեզ:

- Ամիրա, անցեալի մասին խօսիլ անօգուտ է: Հիմա պէտք է վտանգին առաջքը առնել: Աւելի ձեր թշնամիներուն եւ Հալէթ էֆէնտիին գործն է: Պիտի ընեմ այն ինչ որ կրնամ, բայց այս խնդրին մէջ ես ալ խոցելի եմ, որովհետեւ մինչեւ երէկ փողերանոցի վարիչն էի:

Սարգիս ամիրա ոտքի ելաւ:

- Երթամ փողերանոց, տեսնեմ ի'նչ կըրնամ ընել: Թերեւս Հայրուլլահ էֆէնտին սիրաչահիմ, գոնէ տեսրակները քիչ մը աւելի կարգի դնեմ:

Տիւզեան ամիրա փողերանոց գնաց: Հայրուլլահ էֆէնտի արդէն իսկ եկած էր եւ իր տեղը գրաւած:

Սարգիս ամիրա անմիջապէս Մկրտիչը իր մօտ կանչեց:

Պաշտօնեան՝ Մկրտիչին գնաց:

- Ամիրան քեզ կ'ուզէ, ըսաւ:

Հայրուլլահ էֆէնտի հոն էր, բան մը չըսաւ:

Մկրտիչ գնաց Սարգիս ամիրային մօտ: Ցետոյ վերադարձաւ, քանի մը տեսրակ առաւ եւ ներս տանիլ պատրաստուեցաւ:

Հայրուլլահ էֆէնտի ալ ոտքի ելաւ եւ Մկրտիչին ու տեսրակներուն հետ ներս գնաց:

- Ո՞ւր է Հայրուլլահ էֆէնտի, ես քեզ չկանչեցի, ըսաւ Սարգիս ամիրան:

Հայրուլլահ ամբարտաւան չեշտով մը պատասխանեց.

- Ամիրա, այսօրուընէ սկսեալ փողերանոցի տեսրակները աչքէս պէտք չէ հեռանան: Հաշիւ եւ տեսրակները ո'ւր, ես հոն: Այս է ստացած հրահանգս: Շուտով պալատը պիտի ղրկէ քննիչները: Եթէ բան մը փոխուի կամ սրբագրուի, ես պատասխանատու կ'ըլլամ:

Սարգիս ամիրա նախ զայրացաւ, յետոյ յիշեց Գազազի ըսածները, խորհեցաւ պալատի ամենազօր Հալէթ էֆէնտիի իր ընտանիքին հանդէպ ունեցած թշնամութեան մասին: Ցետոյ իրեն թշնամի քանի մը հայ ամիրաներուն Հալէթի հետ ունեցած բարեկամութիւնը, եւ դող մը անցաւ մարմնէն: Տժգունեցաւ, սկսաւ վախնալ, բայց խօսակցութիւնը կէս չձգելու համար չարունակեց.

- Հայրուլլահ էֆէնտի, պալատէն այս մասին հրահանգ մը չէ եկած, ուստի անյարմար է փողերանոցի առօրեայ հաշիւներու արձանագրութեան արգելք ըլլալ:

- Ամիրա, եթէ որեւէ մէկ ընթացքս անտեղի կը դանես, կրնաս բողոքել պալատին մօտ:

Հայրուլլահ այլեւս սկսած էր եզակի խօսիլ Տիւզեանի հետ: Այս պարագան աւելի մեծ մտահոգութիւն պատճառեց Տիւզեանի: Կը զգար թէ մօտալուտ փոթորիկ մը պիտի պայթէր իր գլխուն: Կրկին անգամ զղջաց Պէզճեանի խորհուրդները մտիկ ըրած չըլլալուն համար:

(Շար. 35)

(Շար. Ա. էջէն)

քիչ արտադրած է, բայց առաւելաբար դրած է կարմրամորթերու մասին: Ինք է որ կ'ըսէր «Ամերիկա՞ն, երկիրը ուր կարելի է ձախող ծնունդ ունենալ եւ կեանքդ յաջողիլ»:

ԱՆԳԱՐԱ դատապարտուած է Մարդկային իրաւանց եւրոպական առեանին կողմէ սեռային խտրականութեան համար: Թուրք փաստաբանուհին դիմած էր Առեանին այն օրէնքին դէմ որ կ'արգիլէ ամուսնացած կիներուն միայն իրենց աղջիկնութեան անունը գործածել որպէս մականուն:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցիին անուանակոչութեան տօնն է - Ընծայումն Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի՝ Երից ամաց ի Տաճարն - եւ մատաղօրհնութեան:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու եւ կնքահայրերու ու սատարողներու հոգիներուն, ապա աւանդական Մատաղի օրհնութիւն եւ մասնաւոր աղօթք հաւատացեալներու քաջառողջութեան եւ գործոյ յաջողութեան համար:

ՃԱՇ

Ժամը 13ին Ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ, 25 ավընիւ Վիքթոր Քրէսոն, 92130 Իսի:

Ցանուն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ու հոգեւոր հովիւին կը հրաւիրուին եկեղեցիի հարազատ զաւակները գալու եկեղեցի այս ուրախ առիթով միասին աղօթելու եւ միատեղ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

Contre le Négationnisme du Génocide Arménien dans les Médias

Pour faire entendre la voix des Arméniens, et protester contre l'émission de propagande négationniste intitulée **«De l'Empire Ottoman à la Turquie»**, diffusée le 9 novembre à 20 heures sur ARTE

le **Collectif VAN** appelle tous les démocrates épris de Vérité et de Justice à un

PIQUET DE PROTESTATION

Le samedi 20 novembre de 14h à 15h

devant le siège de **France 5**

8 rue Marceau 92130 Issy-les-Moulineaux

(Métro Mairie d'Issy)

Venez consacrer 1 heure de votre temps à ce combat qui est notre combat à tous

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւերժ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգիներուն համար, Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տիրուհի Սէրֆնկիւլեան» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Գաշանի «Հ. Ի. սահակեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Փիէր Հաքիմեանէ կի Մուսայեանի յիշատակին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Dirouhie Missakian» de Sevran-Livry
et la **Maison de la Culture Arménienne**
vous invitent à la

Dégustation du «Beaujolais nouveau»

accompagné d'un buffet
le Samedi 20 novembre à 20h30
Un loto prolongera la soirée...
Nombreux lots à gagner
Participation aux frais
à la Maison de la Culture Arménienne
17 rue Charles Péguy
93190 Livry-Gargan
Renseignements et réservations :
— 01. 43. 83. 87. 68
— e-mail : mcasevranlivry@aol.com

□

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապոյտ Խաչի Արնուվիլի «Ատոմիկ» մասնաճիւղի տարեկան Թէյասեղանը տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14·30էն 18
Արնուվիլի «Կառավարենց» սրահը, մատնակցութեամբ Կապոյտ Խաչի մանուկներու պարախումբին:
Տեղերը վերապահելու համար հեռաձայնել՝
01· 39· 90· 63· 89 / 01· 39· 87· 08· 73

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուրրուբ)
Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:
Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04· 78· 49· 19· 44 թիւով:
(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին):

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— *Այիսին՝* 06· 03· 33· 06· 70
— *Արաքսիին՝* 01· 39· 83· 71· 19 (*ժամը 19էն վերջ*):

■

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE (à respecter impérativement).

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique — Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲԻ ՏՕՄԵՆԱԿԻ եւ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻ առիթներով

EGLISE DE LA TRINITE
66 rue Saint-Lazare 75009 Paris — Métro Trinité

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26, ժամը 20·45ին

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՔՄՇԱՀԻ *ԱՇԱՐԱՑՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ* (poème symphonique)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթոռիս) (*Նոր նուագախմբագրութեամբ եւ առաջին ունկնդրութիւն*)

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27, ժամը 20·45ին

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ եւ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *«Ա Բ Ե Ղ Ա Ն»* (օվերա) (*ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւն*)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթոռիս)

կը մասնակցին հինգ երգչախումբեր, ութ մենակատարներ եւ
Orchestre Symphonique LEOPOLIS de LVIV (Ukraine)
(*ընդամէնը* 300 *հոգի*)

ղեկավարութեան տակ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Յոմսերու գինը 25 Եւրօ
Փոքրերու եւ ուսանողներու համար գեղչեալ՝ 22 Եւրօ:
Դիմել՝ երգչախումբերու անդամներուն –
FNAC — Ticketnet — Virgin Megastore — Galeries Lafayette — Carrefour
տեղւոյն վրայ ժամը 20էն յետոյ եւ կայ հեռ.– 06· 09· 67· 58· 21

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ
կը հրաւիրէ
ՌՈՒԲԻՆ ԳԱԼՋԵԱՆ-Ը
ներկայացնելու իր գիրքը

«ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՔԱՐՏԷՏՆԵՐ»

մասնակցութեամբ՝
ԳԼՕՏ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ-Ի
Գիրքի ներկայացում
եւ սահիկներու ցուցադրութիւն:
Ուրբաթ, Նոյեմբեր 19, ժամը 20·30ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ. –
17 rue Bleue 75009 Paris

En avant-première
à la Foire aux Livres,
l'UCFAF-Paris Ile-de-France
vous invite à une

Soirée Poésie dédiée à Hovannes Chiraz

(à l'occasion du 90e anniversaire de sa naissance)
«Sa vie, son œuvre»
présentées par **Gayané DEDEYAN**
Illustrations poétiques
par **Garo TOROSSIAN**
et **Angéla SAHAKIAN**
Vendredi 19 novembre à 20h45
CENTRE CULTUREL U.C.F.A.F. —
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
(Métro République)
P.A.F.: 6 Euros —
Adhérents: 4 Euros
— Verre de l'amitié offert —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)

HIVER : 19 AU 26 FEVRIER
ETE : JUILLET ET AOUT

> **Directeurs diplomés BAFD**
> **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01 53 34 12 13

Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 30 NOVEMBRE 2004.

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI
19 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցերեսնա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.071

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.071

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 17/18)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Գերմանիա կատարած այցին առաջին օրը, Նոյեմբեր 17ին, նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է վարչապետ Կ. Շրէօտէրի հետ: Այս վերջինը ըսած է թէ հայեւգերմանական յարաբերութիւնները վերջին տարիներուն դրական զարգացում ցոյց կու տան, անոնց մէջ համուրիա չեն քաղաքական հարցեր. պէտք է բանակցիլ, որպէսզի ներդրումներու ծաւալը մեծնայ: Աւստր նախապայմանն ալ քաղաքական կայունութիւնն է որ կ'իրականացուի ընթացող բարեփոխումներով: Երեկոյեան Ռ. Քոչարեան եւ ընկերացող պատուիրակութիւնը ներկայ գտնուած են հայ արուեստագէտներու համերգին:

***

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԵՀՎԱՅԻ ՎԿԱՆԵՐՈՒ ԱՂԱՆԴԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Էջմիածնի մէջ Նոյեմբեր 16ին Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ գումարուած Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը անդրադարձած է երկրին մէջ աղանդաւորական կազմակերպութիւններու գործունէութեան եւ «Եհովայի վկաներ»ու վերջերս պաշտօնապէս արձանագրութեան պատճառած բողոքներուն: Քննութիւններէ, մամլոյ փոխանակումներէ ետք հրապարակուած է յայտարարութիւն մը. Հոն նոյն աղանդին պաշտօնապէս արձանագրութիւնը հայ ժողովուրդին ազգային ու պետական չահերուն, ձգտումներուն, նաեւ միջազգային օրէնքներու հակոտնեայ նկատած է:

Յայտարարութեամբ կոչ եղած է ժողովուրդին որ տեսնէ իր հոգեւոր կեանքն ու խղճի ազատութեան իրաւունքը վտանգող երեւոյթիւնները եւ հաւատարիմ մնայ առաքելական մեր հաւատքին:

***

ՁԵՌՆԱՌՈՒԻՄԲ ԱՂԲԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 15ին Երեւանի բնակիչ մը ոստիկանութեան լուր տուած է թէ Ա. Աչառեանի դպրոցին աղբամանին մէջ ձեռնառումբեր գտնուած են: Ոստիկանները տարած ու քննութեան ենթարկած են ռումբերը. ստուգուած է որ բանակի պարագ չեն:

Փ Ա Ր Ի Զ

265 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ «ՈՉ»Ը ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒՐՈՊԱ ՄՈՒՏՔԻՆ

«Հայ Դատ»ի Եւրոպայի յանձնախումբին, Հ.Ց.Դ.ի եւ Ռ.Ա.Կ.ի կազմակերպած ցոյցը որ կը վայելէր Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարդումի խորհուրդին հովանաւորութիւնը չուրջ 1500 հոգի համբած էր Նոյեմբեր 17 Ջրբեքչաբթի երեկոյեան Ազգային Ժողովին կից է. Հերիօ հրապարակին վրայ: Ցոյցին նպատակն էր Ֆրանսայի երեսփոխանները հրաւիրել խորհրդանշական քուէարկութեան մը, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին: Նախաձեռնութիւնը հիմ ունէր այն մերժումը որ դրուած էր երեսփոխաններուն առջեւ, այդ հրատապ հարցին լրջենց մօտեցումը քուէով արտայայտելու:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Հ.Ց.Դ.ի Եւրոպայի ներկայացուցիչ Մուրատ Փափազեան: Շեշտեց նման կարեւորութեամբ խնդրի մը մասին քուէով արտայայտուելու անհրաժեշտութիւնը. բան մը որ երբ Խորհրդարանին մէջ կարելի չէր եղած, փողոցը տեղի կ'ունենար: Ելոյթով մը Ռ.Ա.Կ.ի ներկայացուցիչ Վ. Սրապեան հրաւիրեց զանգուածային ներկայութիւն բերելու Դեկտեմբեր 17ի Պրիւքսէլի ցոյցին:

Իրմէ ետք ցոյցին վարիչը Թալին Թաշճեան յաջորդաբար հրաւիրեց ներկայ քաղաքական դէմքերը որպէսզի իրենց խօսքը ուղղեն ցուցարար բազմութեան ու քուէարկեն: Ելոյթ ունեցողները -Ռ. Ռուքէ, Ֆ. Ռուչլուան, Մ. Օմար եւ ուրիշներ- առանց բացառութեամբ չեչտեցին Թուրքիոյ անդամակցութեան համար ցեղասպանութեան Անգարայի կողմէ ճանաչումին անհրաժարելի պայմանը, ապա իրենց ու իրենց համախոհ կուսակցականներու կողմէ «Ոչ» արձանագրուած իրենց քուէաթերթիկը դրին պատրաստուած քուէատուփին մէջ: Միայն ընապահներու ներկայացուցիչ տիկին Կիլան ըսելով հանդերձ թէ մէկ գործակից եղած են պահանջած ճանաչումին, ըսաւ թէ իրենք կողմնակից են Թուրքիոյ հետ անդամակցութեան բանակցութիւններու սկիզբին: Իր խօսքերը փողոցի բուռն արտայայտութիւններով ղիմաւորուեցան: Նոյնը եղաւ պարագան երբ ելոյթ ունեցողներ անդրադարձան Եւրոպայի բնապահներու ամէնէն ծանօթ դէմքին՝ Գոհն-Պէնտիթի Թրքանպատ կեցուածքին:

Ապա ելոյթներ ունեցան նաեւ «Հայ Դատ»ի Ֆրանսայի նախագահը Յարութ Մարտիրոսեան ու Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարդումի խորհուրդին նախագահը Արա Թորանեան: Առաջինը թուեց բոլոր ծանօթ այն պատճառները -ցեղասպանութեան ժխտում, քրտական, կիպրական հարց, ժողովրդավարութեան բացակայութիւն, եւն.- որոնք Եւրոպայի արժէքներուն, դաւանած գաղափարներուն անյարիր երկիր մը կ'ընեն Թուրքիան. երկրորդը յիշեց զօր. Տը Կօլի կեանքէն դրուագ մը երբ քաղաքական դէմքի մը համար առաքինութիւն համարած էր «ոչ» ըսելու յանդգնութիւնը: Հրաւիրեց որ նախագահ Շիրաք հետեւի այդ օրինակին հանդիպ Թուրքիոյ մը որ ցեղասպան իր նախորդներուն քաղաքական գիծը կը շարունակէ կիրարկած սպիտակ ջարդով:

Կատարուած խորհրդանշական քուէարկութեան արդիւնքով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մուտքին ժխտական քուէ տուին ԻԻ.ԺՄ.ՓԺ.ի 90, ընկերվարականներու 144, ԻԻ.ՏԻ.ԼԴ.ի 31 երեսփոխան:

Երեկոյթը աւարտեցաւ Դեկտ. 17ի Պրիւքսէլի Եւրոպական Խորհրդարանին առջեւ կազմակերպուած ցոյցին մասնակցութեան հրաւէրով:

Ա. ԹՈՓՈՃԵԱՆ

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

(«Յառաջ»). - Դեկտեմբեր 17էն ճիշդ ամիս մը առաջ, խորհրդանշական ձեւով համախմբում մը տեղի ունեցաւ «Վիէօ Փոռ»ի հրապարակը, կազմակերպութեամբ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու համակարդումի խորհուրդին (Սէ. Սէ. Ա. Էֆ.) Մարսէյլի ներկայացուցչութեան եւ որուն ներկայ եղան երկուքէն երեք հարիւր հոգի:

Համախմբումը սկսաւ ժամը 18.30ին: Առաջին խօսք առնողը եղաւ Միշէլ Կէվէքեան՝ տեղական նախագահը Սէ. Սէ. Ա. Էֆ.ի: Ապա, ելոյթներ ունեցան ընկերվարական կուսակցութեան Պուշ-տիւ-Ռոնի Ա. քարտուղարը Էօժէն Գազէլի, Պուշ-տիւ-Ռոնի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ Ժան-Նոէլ Կէռնիի անունով Ռընէ Օլմէթա, եւրօ-երեսփոխան Տոմինիք Վլասթոյի ներկայացուցիչը (ԻԻ. ԷՄ. ՓԷ.): Մէջ ընդ մէջ, Սէ. Սէ. Ա. Էֆ.ի պատասխանատուները կարդ մը տեղեկութիւններ բերին: Մէթր Ֆիլիփ Գրիզորեան ունեցաւ յանդուգն ու պատշաճ ելոյթ մը, անպայման ամէնէն համոզիչը: Ցայտարարուեցաւ ժամանումը եւ մասնակցութիւնը Փրովանս – Ալփ – Գոթ տ'Ազիւրի Շրջ. Խորհուրդի նախագահ Միշէլ Վոզէլին, որ վերջին վայրկեանին չկրցաւ հասնիլ: Համախմբումը փակուեցաւ երեսփոխան Քրիսթոֆ Մասի ելոյթով:

Ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ եւ ներկաները ցրուեցան ժամը 19.45ին:

Կ. Ց.

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՓԵԹՐՈՎԻՉԻ

Հոմէն կը գուժէն մահը Գրիգոր Վրդ. Փեթրովիչի որ պատահած է Ջորեքչաբթի Նոյեմբեր 17ին, 88 տարեկանին:

Հանգուցեալը հեզահամբոյր, առաքինի, ժրաջան նուիրեալ մըն էր, վերջին շառաւիղը նախապատերազմեան լեհահայ կաթողիկէ համայնքին, որ բազմաթիւ ընտիր անձնաւորութիւններ տուած է Լեհաստանի պատմութեան, Անկէն գաղթած եւ մինչեւ համայնավարութեան բռնատիրութեան մուտքը Լեհաստան, անդադրում պահուած գաղութ մը՝ իր եկեղեցական նուիրապետութիւններով եւ թեմական աթոռով, կապուած սերտօրէն կաթողիկէ եկեղեցւոյ: Գրիգոր Վրդ. Փեթրովիչ, քալ ծանօթ լատիներէնի եւ լեհերէնի ուրիշ բազմաթիւ գիտական յօդուածներ, լոյս տեսած «Բազմավէպ»ի եւ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի մէջ եւ տարիներու ընթացքին նաեւ հատորներու վերածուած: Բանասիրութեան համար կարեւոր են իր ուսումնասիրութիւնները Լեհահայոց եւ Միաբանող (Ունիթոր) եղբայրներու մասին, քանի տասնեակ տարիներով պրսպտած է Հոմի Ս. Աթոռի դիւանները եւ նիւթեր հաւաքած Հայոց մասին:

Ծնած է Լեհաստան Ստեցովա քաղաքը, 1916 Դեկտ. 23ին: Փոքր հասակին ղրկուած է Հոմի Լեւոնեան Վարժարանը (1931) եւ յետ համալսարանական ուսումներու քահանայ ձեռնադրուած է 1941ին: 1942-45 հետեւած է Արեւելեան ուսմանց դասընթացքներուն և աւարտաճառ պաշտպանած է նիւթը ընտրելով Լեհահայոց պատմութիւնը: Ժամանակի ընթացքին ղրկած էր մեծադոյն մասնագէտը սյաւ երկիրներու հայկական գաղութներու պատմութեան: 1964էն սկսած է եկեղեցական պատմութիւն դասաւանդել վարժարանի ժառանգաւորներուն:

Տասնեակ տարիներ է կ'ապրէր Հոմի Լեւոնեան վարժարանին մէջ, ուր մինչեւ վերջերս վարած է նաեւ գանազան պաշտօններ, բացի իր բարի վարքով օրինակ ըլլալէ բազմաթիւ ժառանգաւոր սերունդներու:

Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյ. 19, ժամը 10ին Հոմի Լեւոնեան վարժարանի Մ. Նիկողայոս տաճարին մէջ:

***

ՄԱՀ ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ

Թեհրանի մէջ Նոյեմբեր 14ին մահացած է բանաստեղծ ու արձակագիր Ռուբէն Յովհաննիսեան, գրական աշխարհին մէջ ծանօթ Ռ.Բէն անունով:

Ծնած էր 1916ին նոյն քաղաքին մէջ, ուր յաճախած էր Հայկազեան վարժարանը, ապա պարսկական դպրոցներ: Ապա պարէզով ճարտարապետ, երկար տարիներ պաշտօնավարած էր Իրանի Քարիւղի ազգ. ընկերութեան մէջ:

Գործօն անդամը եղած է «Նոր Էջ» գրական խմբակին որ 1935էն ի վեր հրատարակչական գործ կը տանի: Ռ. Յովհաննիսեանի ջանքերով մինչեւ 2003 լոյս տեսած են «Նոր Էջ»ի 26 հատորները: Ան մօտէն ճանչցած ու աշխատակցած էր Հ. Ֆալեանի, Դեւի, Ոսկանիկի, Գ. Խանեցի, Զ. Միրզոյեանի ու քանի մը այլ դէմքերու հետ որոնք «Նոր Էջ»ի հրատարակութիւններով նոր չունչ բերած են իրանահայ գրականութեան:

Ռ.Բէն աւելի ծանօթ է որպէս արձակագիր: Իր գործերէն է «Առ՛ք, կերէ՛ք»ը. վերջին աշխատանքը եղած է «Առակ անառակի մասին» չափածոյ պատումը: Գործածած է նաեւ Ա. Վանէսեան եւ Արիս գրչանունները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ 48 ժամուան այցելութիւն մը կատարեց Նոյեմբեր 18-19ին Լոնտոն, «Սիթալիբ համաձայնութեան» հարիւրամեակին առթիւ: Նախապէս Թագուհին Փարիզ եկած էր: Շիրաք կ'ուզէ որ ամբողջուի երկու երկիրներու յարաբերութիւնը, բայց անգլիական մամուլը չատ անբարեացակամ ընթացք մը ընծած է: Տէյլի Էքսփրէս հարց կու տայ՝ «Ինչո՞ւ Թագուհին պէտ կը վարուինք ամբարտաւան Շիրաքի հետ» (Շիրաք կը հիւրասիրուի Ուինսըրի դղեակը), մինչ Տէյլի Մէյլ աւելի հեռու կ'երթայ գրելով «ժամ առաւ-վախաւը, Սատամի բարեկամ, գոհ է որ բանտը չէ»: Շիրաք հարցազրոյցներ տուած է բրիտանական մամուլին եւ չեչտած որ աշխարհ, այսօր աւելի ապահով չէ եւ ահաբեկչութիւնն ալ ծաւալած է:

ՔՈՓ ՏԻՎՈՒԱՌի նախագահը՝ կպակպօ Ֆրանս – Էնֆօ ձայնասփիւռի կայանէն, Նոյ. 17ին, հրաւիրեց Ֆրանսական ձեռնարկութիւնները որ վերադառնան: Գոհ է նաեւ Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւէն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ Համասը եւ Իսլամապաշտ Ճիհատը յայտարարած են որ պօյֆոթի պիտի ենթարկեն Ցունուար 9ի նախագահական ընտրութիւնը, ինչ որ բաւական լուրջ խոչընդոտ մըն է: Մահմուտ Ապպաս, ՊԱԿ-ի նոր թիւ մէկը, չանք թափած է լեզու դտնելու համար պաղեստինեան պինեալ խումբերուն հետ, բայց ոչինչ ձեռք ձգած է, ոչ իսկ հրադադար մը մինչեւ Ցունուար 9: Զինեալ խումբերուն վախն այն է որ Մահմուտ Ապպասի մը ընտրութիւնը ծանր հարուած մըն է իրենց, քանի ան չատ չափաւոր կը նկատուի: Կայ նաեւ արեւելեան Երուսաղէմի Պաղեստինցիներու հարցը, որոնց քուէարկելու իրաւունքը մերժած է Իսրայէլ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկու լրագրողներու վաղորդը որ Ֆալուճա գտնուեցաւ, հաւանաբար, կրցաւ ապաստան գտնել Պաղտատի Ֆրանսական դեսպանատունը: Ֆրանսա կ'ուզէ հարցաքննել եւ տեղեկութիւններ քաղել պատանդ լրագրողներուն մասին, բայց կը թուի որ սուրիացի վարորդը հազիւ 15 օր մխսին եղած է (Օգոստոս 20ին) եւ այլ տեղեկութիւն չունի: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը յայտարարած է Նոյեմբեր 17ին, որ Ֆրանսացի լրագրողները վտանգաւոր չրջաններէ հեռացուած են: Այժմ, միայն անուղղակի կապեր կան: Իրաքի կացութիւնը միշտ ծանր է: Կը հաստատուի որ իրաքցի 60 ոստիկաններ առեւանգուած են, կը յայտնաբերուին նաեւ չարչարանքի վայրեր:

ԵԻՐՕՆ միշտ կը չարունակէ սակի բարձրացում արձանագրել եւ Նոյեմբեր 17ին 1,30 տոլարի հասած էր: Դիտել կը տրուի որ ամերիկեան կառավարութեան տագանդը կը կայանայ իր յայտարարու-

(Շար.ը Դ· էջ)

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔ

ՀՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակա՞ն թէ հայկական...)

30 – ԿԱՐՍ

Արդուինի կանաչ եւ խոնաւ գաւառը մեր եաին ձգած առաւօտ կանուխէն, մայրամուտի մօտերը Թողած Տայքը, Իշխանն ու Բանակը, սկսած էինք բարձրանալ Հայկական Բարձրաւանդակ, ուր հորիզոնը քարի եւ փուչիի գոյներ կ'առնէ, ուր ամառը չոր եւ տաք, ձմեռը չատ ցուրտ, ամիսներով ձիւնի տակ ծածկըւած, գիւղացիներուն երթեւեկը անկարելի դարձնելու աստիճան կը դժուարացնէ. բայց այս ճամբան որ Բանակէն դէպի Կարս կ'առաջնորդէ, անցնելով պատմական Վանանդի գիւղերէն եւ պատմական կեդրոններէն, ներկայիս ամբողջութեամբ Թրքացած, (Աքչար – Նիշանթաչի – Աշտօղլու – Տէյիրմէնլի Տէրէ – Կէօյէ – Պաչչեմէ – Կէճիլի, Ինճէսու – Մէդրա եւլն.) հովուերգական բացառիկ հրապոյր մը ունի, գերիրապաշտ տեսարաններով ուր չոր ու ցամաք հատուածի մը կը յաջորդէ ալպեան կոնաբեր ծառերու անտառ մը, մշուշի մէջ թաղուած գիւղ մը 2600 մեթր բարձրութեան վրայ եւ մանաւանդ զօրանոցներ, չարուած եաեւ եաեւի, գինուրական կառքեր եւ հանրակառքեր, Աթաթիւրքի խնկարկող գրութիւններ եւ դիմանկարներ լեռներու ընդարձակ կողերու վրայ տարածուած, պահ մը մտածել կու տան թէ ո՞ւր կը գտնուինք. Հիւսիսային Գորէա՞, թէ Սատամի Իրաքը, կամ Ստալինի Սովետական Միութի՞ւնը. եթէ պատահի որ Թուրքերը Եւրոպական Միութիւն մտնեն առանց ցեղասպանութիւնը ճանչնալու, Ալպեան լեռնե՞րն ալ արդեօք պիտի բռնաբարեն Աթաթիւրքի գլխաւոր նկարներով եւ ցեղապաշտական անկապ նախադասութիւններով...:

Մութը կոխել սկսած էր. անծանօթ ճամբաներով կը յառաջանայինք դէպի Կարս, առանց կասկածելու որ կընայինք կորսուիլ. քանի միակ ճամբան էր հոն առաջնորդող եւ պէտք է խոստովանիլ որ լաւ խնամուած, հակառակ այնտեղէն երթեւեկող զինուորական կառքերու, հրացայլներու:

Զինուորական նահանգի մը մէջ կը գտնուէինք, Սովետական Միութեան վախճանաւելի ամերիկեան ներկայութեան հանդոյցներ ըլլալու էին. դիմացը Հայաստանն էր, աւելի անդին Ադրբեջանը իր խոստմնալից քարիւղի հարստութիւններով. բարեկամ Վրաստանը հիւսիսէն սահմանակից է. բնաւ չզարմացայ երբ միակ անգամը որ կանգ առինք զինուրական կայքի մը առջեւ, հարցն ու պատասխանը սպան ինք տուաւ.

– Ձէորձիա՞ն, կիւրձի՞. անցէ՛ք...:

Լեռներու այդ մութին մէջ, նոյնիսկ իմ չեկ ընկերակիցներս կընային Կիւրճիի կամ Ջէչէնի նմանիլ... եւ մենք հասանք Կարս եւ առանց դժուարութեան ուղղուեցանք մեր պանդոկը՝ «Սիմէր», քանի քաղաքին ամենաբարձր չէնքն էր եւ իր 10 յարկերը ամէն կողմէն տեսանելի:

Մութի ընդարձակ սրահին մէջ արտասովոր վիւխուկ մը կար, որ աւելի աչքի կը զարնէր երբ ժամերով լուռ, ամայի ճամբայ ըրած էինք հոն հասնելու: Խումբ մը ձափոնագիներ, մեզի պէս նոր հասած հաւանաբար, յաջորդ առաւօտեան արշաւանքին մասին կը խօսէին դէպի Անի՛...: Պռաւօ ձափոնագիներ, Թողիւէն Անի՛: Խումբերու անվարժ այս նոյնաց պանդոկը իր անճնակազմով, կը թուի թէ սենեակներու եւ վալիզներու խառնակութիւն մը հանած էր որուն համար խոժդբին առաջնորդ «մինի»-ճափոնացի օրիորդը կը չանար ընտիր անգլերէնով պանդոկի քիւրտ տնօրէնին թիւրիմացութիւնը բացատրել... մեր թաւ պեխերով Քիւրտին անգլերէնը իմ գիտցած ճափոներէնիս սահմանը չէր անցներ... յանուն «համամարդկային եղբայրութեան» էսպէֆիւէի թաղէն ուղեղիս մէկ անկիւնը տասնեակ տարիներով խելօք-խելօք սառնարան դրըւած թրքերէն լեզուն, մէկէն արթնցաւ եւ իր միջամտութեամբ անհասկացողութիւնները հարթեց հրաչքի նման. այդ վայրկեանէն պարոն Ալին դարձաւ սուրճի ընկեր, ճառեց հայ – քիւրտ ժողովուրդներու բարեկամութենէն, իր ցեղակիցներուն անունով ներողութիւն խնդրեց անցեալի աններելի սխալներուն համար եւ մէկ վայրկեանէն միւսը ինք դարձաւ քիւրտ ժողովուրդի ներկայացուցիչ, ես ալ Հայերու... չհասկցայ թէ մարդիկ ինչո՞ւ այդքան երկար ճամբորդութիւններ կը կատարեն դէպի Ծլնեւ, Նիւ Եորք, Պրիւսել կամ Սթրազպուրկ. ժամերով, օրերով, տարիներով կը խօսին, կը վիճին, ինջոյքներ ալ կ'ընեն եւ կը ծնի մուկն չնչին... Թող կարս գան, Ալիին եւ ինծի հանդիպին, մէկ սուրճով բոլոր միջազգային հարցերը կը լուծուին...:

Յաջորդ առաւօտ կարսը ողջունելու զօրաւոր փափաք մը չուտով արթնցուց զիս. մանաւանդ որ Շրդ յարկի պատուհանէս ականջիս չատ ընտանի երաժշտական նօթաներ կը հասնէին. այդ երգերը մեր ուսանողութեան օրերուն Ս. Զէնոնի ամարանոցի պարտէզին մէջ սակս կ'ունկնդրէինք Արմէն Կիրակի մեկնաբանութեամբ: Նոյն տարիներուն միակ համբաւաւոր թէնորն էր որ ազգադրական երգեր կը մեկնաբանէր. ուրիշ ի՞նչ կրնար ընել. Չարդերու սերունդ մըն էր որ ամէն ձեւով կը պայքարէր կորսուած աշխարհի մը մասունքները քով քովի բերելու... եթէ չափահաս որքերու այդ տաղանդաւոր սերունդը չըլլար, Ալէմշահ, Կանաչեան, Իփէկեան, Շանթ, Նարդունի, Շաւարշ, Սարաֆեան, Թօփալեան կամ Շահնուր, որ տապալած կաղնիէն ծիլեր արձակեցին եւ մեր սերունդը չնորհիւ իրենց նետած կամուրջին, անցեալէն բոլորովին չկըտրուեցաւ:

Պանդոկին եաին ընդարձակ հանրային պարտէզ մըն էր, ածուներով, աւազանով, ծառաստանով, յուշարձանի նմանող մի քանի վերարտադրութիւններով, եւ բարձրախօսներով սրտիս մօտիկ երաժշտութիւն մը: Անհամբեր էի ստուգելու թէ կիրա՞կն էր որ մեզի Թրքերէն երգեր հրամցուցած էր, թէ՞ կարսը՝ հայերէն: Ալին խոշոր ժպիտով բարեւեց զիս եւ ուրախութեամբ աւետեց որ այդ «Գլուխ ցաւցնող» եապանճիները առտուն կանուխ Անի մեկնած են, իր վրայէն մեծ հոգ մը պակասցնելով:

– Ալի, ըսի, սա դուրսը լսուող երգե՞րը...

– Կարսի Ֆոլքլորն է, ըսաւ, հայկական երգեր. ուրիշը չունինք որ:

Ալին իրաւունք ունէր. հոս ամէն ինչ աւելի ընտանի է. Հայկական Բարձրաւանդակի չոր եւ մաքուր օդը, խոնաւութեան բացակայութիւնը, նոյնիսկ լեռները որ Հայաստանի ամէն կողմերէն կը տեսնուին, մանաւանդ Արագածոն մարդը անցնելու աստեն, Գըզըլճա սարը, որ Սարդարապատի դէմն է, կամ Եաղլըճան Թալինի դիմաց, Ծծկոնքի բարձունքները (Տումանլը) կարծես Արագածի չարունակութիւնը ըլլային... հապա անծայրածիր դաշտե՞րը Շիրակի. ցորեններ որ քանի՛ քանի՛ Շարաներու որկորը կրնար գոհացնել, մեզի ձգած են միայն անոր քարոտ եւ անմշակ հողերը: Ան որ լքած է այս հողերը մօտաւոր անցեալին, սարսափելի պատասխանատուութիւն ունի իր Ազգին դատաստանին դիմաց... Ի՞նչպէս թողեր փախեր են առանց արիւն թափելու, դիմադրելու, երբ մեր մեծագոյն սրբութիւնները մնացեր են հոն, թշնամական քահանաներուն ենթակայ տգէտ եւ սրբապիղծ իսլամ գիւղացիներու, որոնք դարերով քար մը յղկել չեն սորված, դարերով քանդած են սրբատաչ քարեր սըրբատեղիներէն իրենց ախոռները զարդարելու... ես չուարած կը դիտէի բնութեան սա հրաշալիքը որ Շիրակի դաշտ կը կոչուի, ինչպէ՞ս ձգեր փախեր են Ախուրեանի եւ Արաքսի արեւելեան ափը... Անին, Բագնայրը, Տեկորը, Ծծկոնքն ու Մրենը, Կեչրովն ու Հոռոմոսը. Գմբէթն ու Դպրեվանքը... մէկ խօսքով՝ Կարսն ու հայկականութեան օրրան նահանգը... ինչպէ՞ս: Արարատի զոյգ կատարները, Եղնիկի հայրենիք Կողբը, Ահրոնեանի Իգդիրը, Մծբնայ Հայրապետ Ս. Յակոբի վանքը... ինչպէ՞ս: Զգեր փախեր են...: Ախո՛ս:

Առաջին օրս է Արարատեան աշխարհի վանանդ գաւառի մայրաքաղաքին մէջ. կ'ուզեմ ամէն ինչ տեսնել նոյնիսկ առանց նախաճաշելու. արդէն գիտէի թէ ուր պիտի երթամ. սենեակիս պատուհանէն ուսումնասիրած էի բլուրին վրայ զետեղուած պատմական բերդը, որուն ստորոտը դուրս ցցուած կ'երեւար ժ. դարու Ս. Առաքելոց մայր տաճարին սուր գմբէթը. վերջապէս մտնել քաղաքին սիրտը, չափել անոր ներքին փողոցները որ այնքան պատմութիւն տեսած են, հանդիպիլ մարդոց, խօսիլ, լսել թէ ի՛նչ կը զգան Հայ մը տեսնելով...:

Ուղղուեցայ Ս. Առաքելոց եկեղեցին, որ իր վերեւը գտնուող բերդին հետ կարսի միակ պատմական հարստութիւններն են: Զարմացայ որ եկեղեցին կրկին մզկիթի վերածուած է. տեղն մը փակ էր, վերջը ծառայեց որպէս թանգարան, ներկայիս՝ մզկիթ... արտաքին գոյապ, «պուճիէր»ի նմանող տեսքը ամենեւին կապ չունի ներքին հրաչալիքին հետ. օդին մէջ կախուած կամարներու համանուագ, այնքան նրբօրէն բաժնուած միջոցին մէջ որ ամէն փոքր չարժում իր արձագանգը կը գտնէր վառահեղ գմբէթին մէջ: Գետինը գորգեր փռուած են. երիտասարդ մոլլային «լաւոտ»ները ուրախութեամբ կը ցատքռտէին գիս տեսնելով: Որքան կը յիշեցնէր դէպի քիչ մը արեւելք, Ախուրեանի հայկական ափը գտնուող Մաստարայի տաճարը որ չուրջ երեք դար կանխած էր ղինք. երկուքն ալ հզօր ժայռի նման դիմադրած են բնութեան արհաւիրքներուն, ջլատնին ստէպ կրկնուող երկրաշարժներուն եւ մարդկային ամէնէն վայրենի ցեղերու ապատակութիւններուն որոնք գարերով կոխկռտած են Շիրակի բարերեր դաշտերը:

Մոլլան տեսնելով որ հասկցողի երեւոյթ ունիմ եւ մանրամասնութիւններ կը նկարեմ, խոստովանեցաւ որ աւելորդապաշտ է եւ չատ կը վախնայ վերը զմբէթի չորս անկիւններու «ճանապար» խորանդակներէն, որոնք կը ներկայացնեն հրեշտակ, առիւծ, կով եւ արծիւ մը... (չորս Աւետարանիչներու խորհրդանիշները). եթէ քանդեմ, ըսաւ, բան մը կ'ըլլա՞յ:

– Ջըլլայ թէ դպնաս, ըսի խորհրդաւոր ձայնով մը, Ալլահ գաւակներդ կ'առնէ ձեռքէդ: Նայէ՛ ըսի, հազար տարի է չէ փլած, եթէ քանդես յաջորդ օրը կը փլէի: Հազար չնորհակալութիւն յայտնեց որ լուսաբանեցի զինք, միասին տաք սուրճ մըն ալ խմեցինք համերաշխաբար, որ առիթէն օգտուիմ եւ հարցեր ուղղեմ. հիմնականօրէն բնակչութեան մասին էր, որ փոխանակ աճելու, օրէ օր կը նուազի դաղթերու պատճառով, քանի գործազրկութիւն է ամէն կողմ եւ միայն զօրանոցներու հետ աշխատողները բնական գործ ունին: Ինչ յետոյ պիտի նկատէի որ քաղքին հիմնական մասը զօրանոցները կը զբաւած են, մեր առաջին Հանրապետութեան ջլջանի գլխաւոր թշնամի բանակին զօրավարներու անուններով. Քեազըմ Քարապէքիր, եւլն.:

Անի փոխադրուելէ առաջ Բագրատունիներու մայրաքաղաքն էր Կարս եւ Աբաս Թագաւոր Բագրատունին 930-943 տարիներու ընթացքին կրցաւ ամբողջացնել այս փոքրիկ չափերով գոհարը, ճարտարապետական մեծ նշանակութիւն ունեցող, այնքան կարեւոր իր ժամանակին համար որ Արիսպներու Բեր իշխանը պատգամաւոր կը ղրկէ Աբասի ըսելով,

– Կամ կու գամ նոր եկեղեցիդ վրացական ծէսով օծելու (քաղկեդոնական), կամ երկիրդ անապատ կը դարձնեմ:

«Եւ զայս պատգամ լուեալ Թագաւորին Աբասայ, կոչէ զերէ Ստեփաննոս Տարօնեցի (Ասողիկ) ժամանակակից պատմիչը (Գ., է.), գումարտակ արարեալ զօրաց այրուձիոյն Հայոց հասանէ ի գեան կուրբանակի ընդդէմ բանակին Բերայ: Իսկ ասպատակ զօրացն յամենայն աւուրս արշաւանս առնէին յայս կոյս յայն կոյս գաւիսամբ գեառյն....»: Եւ կը՛չարունակէ պատմիչը, Հայոց զօրքը քաջաբար հետամուտ ըլլալով, սուրի ճարակ ըրաւ բոլորը, աւար առնելով ամբողջ բանակը, գերի բռնելով ամբարտաւան Բերը կարբերին: Աբաս կ'ըսէ. «Վաւ նայէ այն եկեղեցին որ կ'ուզէիր վրացադաւան ծխով օծել, քանի ալ պիտի չտեսնես» եւ «Հրամայեաց փորել զաչս նորա. իսկ գիսաւորեալ պատկերն արծաթով գնեցին ապա նորա եւ ուխտ խաղաղութեան ընդ Հայսատանեայցս հաստատեցին երդմամբ մի այլ լինել պատերազմ ի մէջ նոցա»:

Երբ պատմական այս դրուագը կը մտաբերէի, բնական եկաւ որ ես ինծի հարց տամ. եթէ Աբաս Բագրատունին, որ քրիստոնեայ իշխանին աչքերը փորել տուաւ, որովհետեւ համարձակեր էր սպառնալու որ կու գայ քաղկեդոնական ծէսով կ'օծէ իր եկեղեցին, կենդանի ըլլալ այսօր, արդեօք ի՞նչ հակազդեցութիւն պիտի ունենար իր փառաւոր տաճարին մէջ Թուրք մոլլա մը տեսնելով... որուն անչափահաս զաւակները կերպընկալէ խաղալիկներով չուրջպար կ'ընէին գորգերուն վրայ...: Ես Աբաս Բագրատունիի սերունդէն ըլլալով ոչինչ ըրի:

1868 Սեպտեմբերին Կիրակոս Ղազանճեան(*) Բարձր Հայք կատարած իր ուղեւորութեան ընթացքին կը հանդիպի Կարս.

«Հնուն էր չէն եւ բազմամարդ. այժմ անկեալ, լքեալ կէս աւերակ. առուսերը կործանած, ժողովուրդը պաղած, չէնքերը անհաստատ, փողոցները նեղ և անմաքուր եւ որ աւելի դէշն է բոլոր աղտեղութիւնք կ'երթան ի գետ որ միակ ջուրն է Կարսի: Թէեւ ունի կարգաւորութիւն բարեկարգելու, բայց բնաւ չեմք կրնար մեղադրել տեղական կառավարութիւնը եւ ոչ ժողովուրդը, քանի որ մէկու նչաւակ եղած է պատերազմի արիւնահեղութեանց, քաղաքի եւ բոլորի հողերը կարմրած է մարդոց արիւնով, եթէ նոր անուն մը դնել հարկ ըլլար, պիտի կոչէի Արեան քաղաք...:

«Կարսը չունի ուրիշ յիշատակելու արժանի բան մը բացի իր հնութիւններէն եւ թափուած արիւններէն: Հայք ունին մի վարժարան, մի դպրոց, եւ Առաջնորդարան. ամէնքն ալ միջակ»:

Այդ թուականէն չատ բան փոխուած է քաղաքին մէջ, յատկապէս ռուսական գրաւումի տարիներուն. նոր յատակագիծ, ուղղանկիւն փողոցներ, պարտէզներ, ֆայիք պէյ փողոցին վրայ սրճարաններ, ճաշարաններ, նոյնիսկ Ղարաղանի, որ մինչեւ Երեւան հասնի աստղանի, որ մինչեւ Երեւան հասնի աստղանի, որ մինչեւ Երեւան հասնի աստղանի կը կորչէն մի քանի հատը անպայման կը կորչէն մի քանի հատը անպայման կը կորչէն մի քանի հատը անպայման

ըերելու աշխատանքը ուժասպառ ըրած է կեդրոնական իշխանութիւնը: Այդ կեդրոնախոյս նախարարութիւնները ծառայած են այս կամ այն օտար ուժերուն՝ դիւրացնելով եւ օրինականացնելով անոնց միջամտութիւնները, ի հեճուկս հայ կեդրոնական իշխանութեան:

Ներքին պառակտումներով բաժան-բաժան եղած ու տկարացած հայկական թագաւորութեան վերջին մայրաքաղաքը՝ Անին Բիւզանդացիներու կողմէ գրաւուեցաւ 1045ին, եւ հայկական արքայատոհմի վերջին թագաւորը՝ Գագիկ Բ. Բագրատունի դերի տարուելով սպաննուեցաւ:

Այնուհետեւ, Հայաստանէն դէպի Կիլիկիա գաղթած նախարարութիւններն ու անոնց հետեւող ժողովուրդը հետզհետէ բազմանալով ու զօրանալով հիմնած են Կիլիկիոյ հայկական իշխանութիւնը՝ 1198-ին Լեւոն Բ. Մեծագործի թագաւորութեամբ: Շուրջ երկու դար (1198-1375) տեւած հայկական Կիլիկիոյ թագաւորութեան ճակատագիրը եւս տարբեր չէ եղած, միշտ ենթակայ ըլլալով Եգիպտոսի մամլուքեան, պարսկան եւ այլ միջամտութեանց:

Վեց-եօթը դար տեւած տխուր ու խաւար Հայոց պատմութեան այս շրջանին, օսմանեան լուծը հասաւ ամբողջական սարկատիրութեան: Այս ժամանակաշրջանը կարելի է նկատել Հայոց պատմութեան ամէնէն դժբախտ շրջանը, երբ Թուրքին ու Քիւրտին զուլումին տակ տառապեցաւ ամբողջ Արեւմտահայութիւնը, երբ սուլթաններ ու թուրք պաշտօնատարներ միջամտեցին մինչեւ իսկ մեր ազգային սահմանադրութեան եւ համայնքային կեանքին, երբ արեւմտեան պետութիւններ միջամտեցին հայ ազգաբնակչութեան մարդկային տարրական իրաւունքները պաշտպանելու համար, եւ երբ, վերջապէս այդ միջամտութիւնները աւելի եւս զրդռեցին թուրք զազանը՝ զայն մղելով հայ ժողովուրդը բնաջնջելու իր հնդկային ծրագրին գործադրութեան:

Պատերազմին պարտուած Օսմանեան կայսրութիւնը քայքայման ենթարկուելով բազմաթիւ երկիրներ ազատութիւն վերապատ, որոնց չարքին նաեւ Հայաստիւնը տիրացաւ դարերէ ի վեր կորնչացուցած իր ազատութեան՝ իր պատմական հայրենիքի հազիւ մէկ տասներորդին վրայ անկախ պետութիւն կերտելով: Բայց հազիւ երկու տարի անց՝ ինքզինք վերագտած քէմալական Թուրքիան, իր հին երազի հետապնդման հետամուտ, նորակազմ ու տկար հայկական պետութիւնը թիրախ դարձուց իր յարձակումներուն, որոնք ի վերջոյ յանգեցան Հայաստանի խորհրդայնացման՝ անդամ մը եւս ապացուցանելով որ մենք միշտ պէտք ունինք օտարի միջամտութեան, այս պարագային՝ պաշտպանութեան:

Եօթանասունամեայ խորհրդային Հայաստանէն յետոյ, անկախ Հայաստան մը ունեցանք, բայց անկախութիւնը մեզ օտարի միջամտութենէն չազատեց: Խորհրդայինի մէկ կեդրոնական իշխանութեան փոխարէն, այսօր բազմաթիւ ուժերու միջամտութեան ենթակայ է Հայաստանը: Եւրոպական Միութիւն, Եւրոպայի Խորհուրդ, Օ. Էս. Սի. Է. (Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Կազմակերպութիւն), եւ տակաւին Մինսկի խումբ, Հելսինքեան սկզբունքներ, եւայլն, եւայլն կը կաշկանդեն Հայաստանի պետութիւնը՝ պահանջքներ, դիտողութիւններ, քննադատութիւն, երբեմն ալ զնահատութիւն ուղղելով անոր. իսկ մեր ղեկավարները յանդիմանուող մանուկներու պէս երես կը կախեն, կամ զնահատութեան պարագային, քանի մը շաբաթ սառցող երախաներու պէս կը հրճուին: Իսկ ամէնէն կենսականը՝ կայուսական ազդակը, որուն Հայաստանի մէջ պահած բանակը մէկ կողմէն ապահովութիւն, բայց նաեւ ենթակայութիւն կ'ենթադրէ: Ի վերջոյ այսր ամենայնի, կայ Միացեալ Նահանգներու ամենազօր ներկայութիւնը, որ ֆիզիքապէս իր բանակով ներկայ չէ, բայց իր ազդեցութիւնը ամէն տեղ է՝ Ապրատէն մինչեւ անկիրպետ: Միացեալ Նահանգներու Հայաստանի տրամադրած 70 միլիոն տոլարը եւ իր հակակշիռին տակ եղող Միջազգային Դրամատան փոխատուութիւնները զինն են իր միջամտութիւններուն: Եւ այս լաւիւրինթոսին մէջ Հայաստան «անկախութիւն» կը վայելէ: Ղեկավարները գոհացուած են: Եթէ անկախ Հայաստանը այս վիճակին մէջ է, ուրեմն պէտք չէ զարմանալ որ Սեւրի դաղութներն ալ աւելի իսկ ենթակայ ըլլան օտար միջամտութիւններու, որոնք միշտ կը մատուցուին օգտակար ըլլալու չափով, բայց անշուշտ գլխաւոր օգտուողը միջամտող կողմն է: Հետեւաբար, ազգային զանազան կազմակերպութեանց ղեկավարները պէտք է զգոյշ ըլլան օտար միջամտութիւն հրաւիրելէ: Որովհետեւ քիչ անգամ կը պատահի որ օտար միջամտութիւնները անչահախնդիր ըլլան, բայց եթէ բարոյական կամ նիւթական անուղղակի չահ մըն ալ միջամտողը ապահովէ՝ տուիկա չի նշանակեր իր օգտակար արարքը: Շահերու համընկնումը երկուստեք, համագործակցութեան լաւագոյն մղիչ ուժն է:

Այսպիսի օրինակ մըն էր վերջերս մեր ազգային կեանքը փոթորկած Մելգոնեան կրթական հաստատութեան պարագան: Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան այժմու ղեկավարութիւնը սխալ որոշում մը տուած էր Մելգոնեանը փակելու, ինչ որ բնականաբար, բոլոր Մելգոնեանցիներու եւ անոնց լայն շրջանակներուն եւ ընդհանրապէս ժողովուրդին դատապարտութեան եւ ընդդիմութեան արժանացաւ: Կիպրական կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը եւս Մելգոնեանի փակման դէմ եղած հայ ժողովուրդին զինակիցները դարձան: Ապրիլ, Մելգոնեանը հայակերտումի իր անփոխարինելի դերին կողքին, համակիպրական նշանակութիւն ունի՝ բարձրօրէն նպաստելով Կիպրոսի մշակութային կեանքին զարգացման: Կիպրոսի կառավարութիւնը իր կեցուածքը բացատրեց յայտարարելով որ Մելգոնեանի չէնքերն ու ընդհանուր կառոյցը Կիպրոսի պատմական ու ճարտարապետական ժառանգութեան մաս կազմելով՝ չեն կրնար վաճառուիլ:

Ահաւասիկ օտար միջամտութեան օրինակ մը, որ թէեւ մեր ապիկարութեան հետեւանքն է, սակայն գործուած սխալին առաջքը առնելու կը միտի:

Այսպէս, օտարի միջամտութիւններով յագեցած պատմութիւն մըն է մերինը, ենթակայ ըլլալով այդ կացութեան բոլոր ազդեցիկ հետեւանքներուն, քիչ անգամ օգտուելով այդ միջամտութիւններէն, ինչպէս վերոյիշեալ վերջին պարագային:

Հ. Ն.

Մոնրէալ, Նոյեմբեր 5

ԳԱՂԹԱԿԻ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Հոկտեմբեր 15, 16, 17ին, Գանատահայոց առաջնորդութեան հիմնադրութեան 20ամեակին առիթով, հայ մշակոյթի տօնահանդէս մը տեղի ունեցած է, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ Բագրատ Եպիսկ. Գալստանեանի: Հոկտեմբեր 15ին տեղի ունեցած է «Հայ արուեստը դիրքերու ընդմէջէն» ցուցահանդէս մը, որու բացման ներկայ եղած է Մոնրէալի քաղաքապետը՝ Պ. Ժ. Թրամպլէ: Եկեղեցւոյ Մարի Մանուկեան սրահը յատուկ փայլ մը ստացած է յատուկ սեղաններու վրայ դեռեղուած աւելի քան հայկական ութսուն զանազան արուեստներու նուիրուած մեծադիր եւ գունագարդ հատորներով: Բացման բարի գալուստի խօսքերով ներկաները ողջունած է Պ. Նուրհան Ուզունեան, ապա խօսելու հրաւիրուած է քաղաքապետը որ իր ելոյթին մէջ ի մէջ այլոց յայտնած է որ Մոնրէալ եւ Երեւան զուգադիր քաղաքներ են եւ կը չարունակեն իրենց գործակցական կապերը: Շնորհակալութեան խօսքեր արտասանած է առաջնորդը: Ցաջորդ օրը, Հոկտեմբեր 16ին, Մայր տաճարը լեցուած է երաժշտասէր հասարակութեամբ, որ գնահատումով հետեւած է համերգին: Կիրակի օր ալ, պատարագէն ետք, չարունակուած է դիրքերու ցուցահանդէսը եւ վաճառքը:

դին զինակիցները դարձան: Ապրաբեւ, Մելգոնեանը հայակերտումի իր անփոխարինելի դերին կողքին, համակիպրական նշանակութիւն ունի՝ բարձրօրէն նպաստելով Կիպրոսի մշակութային կեանքին զարգացման: Կիպրոսի կառավարութիւնը իր կեցուածքը բացատրեց յայտարարելով որ Մելգոնեանի չէնքերն ու ընդհանուր կառոյցը Կիպրոսի պատմական ու ճարտարապետական ժառանգութեան մաս կազմելով՝ չեն կրնար վաճառուիլ:

Ահաւասիկ օտար միջամտութեան օրինակ մը, որ թէեւ մեր ապիկարութեան հետեւանքն է, սակայն գործուած սխալին առաջքը առնելու կը միտի:

Այսպէս, օտարի միջամտութիւններով յագեցած պատմութիւն մըն է մերինը, ենթակայ ըլլալով այդ կացութեան բոլոր ազդեցիկ հետեւանքներուն, քիչ անգամ օգտուելով այդ միջամտութիւններէն, ինչպէս վերոյիշեալ վերջին պարագային:

Հ. Ն.

Մոնրէալ, Նոյեմբեր 5

«ՌԻՉԸՐԴ ԵՒ ԹԻՆԱ ԳԱՐՕԼԱՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ՍԿՍԱՒ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐՈՒՆ

(ԱՆԹԻԼԻԱՍ). – Անթիլիասի Մայրավանքէն ներս, նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսի, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեան ներքեւ հաստատուած «Ռիչըրտ եւ Թինա Գարօլան» հրատարակչական հիմնադրամի դատակազմը իր ժողովները գումարեց, ստանձնած հրատարակելի գործերու գնահատումը կատարելու համար:

Հրատարակութեան խնդրանօք դատակազմին յանձնուած տասնեակ մը գործերը, որոնք Սփիւռքահայ ընդհանրապէս եւ րիտասարդ հեղինակներու աշխատութիւններն էին, դատակազմի անդամներուն կողմէ քննարկումի ենթարկուեցան անցնող քանի մը ամիսներու ընթացքին: Ժողովական հանդիպման վերջին նիստի ընթացքին անոնցմէ իւրաքանչիւրին մասին իրենց դեկուցումներով արտայայտուեցան դատակազմի անդամներ եւ ներկայացուած բոլոր գործերուն մէջէն հրատարակութեան արժանի դասուեցաւ Վարդան Մատթէոսեանի Հարաւային Ամերիկայի գաղութներու պատմութեան նուիրուած ծաւալուն ու վաւերագրական արժէք ներկայացնող երկասիրութիւնը: Հատորը մօտ ապագային լոյս պիտի տեսնէ Անթիլիասի տպարանէն:

Շնորհաւորելով մրցանակակիրը, դատակազմը բացուած կը յայտարարէ նաեւ 2005ի համար նոր գործեր ներկայացնելու չրջանը, կոչ ուղղելով Սփիւռքահայ եւրիտասարդ գրողներուն, առաւելագոյնը մինչեւ 2005 Յունուար 30 դատակազմին յանձնել որեւէ գրական, եկեղեցագիտական, բանասիրական, պատմական, իմաստասիրական հայերէն թէ օտար լեզուներով գրուած անտիպ, գործեր: Առաքուած գործերը պէտք է մեքենագրուած ըլլան եւ երեք օրինակով բազմապատկուած:

Նշենք որ Արամ Ա. Կաթողիկոսի նախագահութեամբ սոյն դատակազմին անդամներն են՝ Վարուժան Սրբ. Հերկելեան, Գրիգոր Ծ. Վրդ. Զիվձեան (առենադպիր), տոքթ. Զաւէն Մսրլեան (առենապետ), Պ. Պարոյր Աղպաշեան եւ Պ. Սարգիս Կիրակոսեան:

Դատակազմին հասցէն. -
Armenian Catholicosate of Cilicia
P.O.Box 70 317
Antelias — Lebanon

E-mail : cathcil@cathcil.org

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԷ.

ԱՂԷՏԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

Սարգիս ամիրա փողերանոցէն ելաւ եւ անմիջապէս Պէշճեանի գնաց, անոր խորհուրդին դիմելու համար: Երբ Ճարտութիւն տեսաւ Ամիրային ժպտոյն եւ մտահոգ վիճակը, հարցուց.

- Ի՞նչ կայ Ամիրա, հիւա՞նդ ես, ի՞նչ ունիս:

– Ճարտութիւն, դուն իմ եղբայրս ես: Երանի թէ հիւանդ ըլլայի, մահամերձ հիւանդ: Ես քեզ չսելով յիմարութիւն մը գործեցի: Հայրուկաս Էֆէնտի եկած է եւ տեարակներուն ձեռք դրած: Սկսած է հետս կոպտօրէն խօսիլ: Վտանգ մը կայ մեր գլխուն, ի՞նչ կրնանք ընել, դուն խորհուրդ տուր:

Ճարտութիւն մտածեց: Սարգիս ամիրա յուզուած կը չարունակէր.

- Դուն իմ հօրս կեանքը փրկեցիր, հիմա իմ կեանքս վտանգի տակ է եւ դարձեալ յոյս վրադ է:

- Ամիրա, դուն հոգ մի ըներ: Ճիշդ է ես ալ այս գործին մէջ կրնամ վտանգուիլ, բայց եւ այնպէս ամէն վտանգ աչք առնելով հիմա պալատ պիտի երթամ քեզ համար բարեխօսելու:

Սարգիս ամիրա Ճարտութիւնի ձեռքը բռնեց, կարծես կ'ուզէր համբուրել:

- Ամիրա, մի վախնար, Աստուած մեծ է: Կացութիւնը վտանգաւոր է, բայց ոչ անդարմանելի: Պէտք է հալէթի երթամ եւ կեղծաւորութիւն ընեմ, անոր զայրոյթը մեղմացնելու համար:

Սարգիս ամիրա քիչ մը մխիթարուած, գրկեց Պէշճեանը եւ երեսները համբուրեց:

- Շնորհակալ եմ Ճարտութիւն, չնորհակալ եմ սիրելի եղբայրս:

- Կորսնցնելիք ժամանակ չկայ, ըսաւ Պէշճեան եւ վար վազեց: Դառք նստելով կառապանին հրամայեց.

- Պալատ:

Երբ Պէշճեան Հալէթ էֆէնտիին մօտ մտաւ, արդէն օրն իրիկուն եղած էր:

- Այս ո՞ր հովը փչեց Գաղաղ, հարցուց խորամանկ խորհրդականը:

Հալէթ շատ լաւ գուշակած էր թէ Պէշճեան ինչու իրեն եկած էր:

- Էֆէնտի, խնդրանք մը ունիմ:

- Քաւ լիցի, մեր վեհափառ Սուլթանին սիրելի Գաղազին խնդրանքը ո՞վ կրնայ մերժել: Եթէ կարելի բան մըն է սիրով, ըսաւ:

- Փողերանոցի նոր քննիչ Հայրուլլահ, փողերանոցի պետ Սարգիս ամիրայի հանդէպ կոչտ վերաբերում ունեցեր է: Ըսեր է թէ պալատէն քննիչներ պիտի երթան քննելու համար հաշիւները: Եթէ ճիշդ է բոլոր ըսածները, պիտի խնդրեմ որ այդ քննութիւնը ինծի յանձնէք եւ ինծի օգնական տաք դուք ձեր ուզած մէկ կամ երկու քննիչը, որպէսզի քննութիւնը անոնց հետ միասնաբար կատարենք:

Հալէթ էֆէնտիի դէմքը խոժոռեցաւ:

- Դուք ձեր հաշիւները տուած էք եւ հրաժարուած: Ճիշդ է որ կապ չունիք փողերանոցին հետ, բայց մինչեւ երկիւղ դուք էիք բուն կառավարիչը: Ո՞ր աստիճան օրինական կ'ըլլայ գործին քննութիւնը ձեզ յանձնել:

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց:

- Ըսէք ուրեմն, դուք ինչո՞ւ հեռացաք փողերանոցէն:

- Որովհետեւ Սարգիս ամիրայի պզտկանները լինծի միշտ լուսաւորչականի եւ կաթոլիկի խնդիր կը հանէին եւ չէին ուզեր իմ հրամաններուս հնազանդիլ:

- Իսկ գեղծումի մասին կասկած չունեցա՞ք:

- Ես գեղծումի համար չհետաքրքրուայ: Սարգիս ամիրա ուզղամիտ է, գեղծում ընող մարդ չէ:

- Հապա իր ազգականնե՞րը:

- Անոնք մեծ բան չեն կրնար ընել:

- Քանի որ կարեւոր բան մը չկայ, ինչո՞ւ կը վախնան հաշիւ տալէ:

Գաղաղ Հալէթի աչքերուն մէջ նայեցաւ եւ իւրաքանչիւր բառին վրայ չեշտ մը դնելով պատասխանեց.

– Հաշիւ տալէ չէ որ կը վախնան, այլ անբարեացակամ քննիչներէ, այդ պատճառով թելադրեցի որ ես քննեմ հաշիւները:

- Ոչ բարեկամս ոչ, մինչեւ երէկ ձեր հսկողութեան տակ պտտուած հաշիւները դուք չէք կրնար քննել, ըսաւ Հալէթ, իր կատղին իւրաքանչիւր բառին վրայ չեշտելով:

Անուղղակի սպառնալիք մը կ'ըլլար Պէշճեանի: Զայրացաւ, բայց յայտնի չըրաւ:

- Վաղն խակ երկու քննիչ պիտի ղրկեմ, վճռեց Հալէթ եւ Հայրուլլահի հետ պիտի քննեն հաշիւները: Եթէ գեղծում չըկայ, վախնալիք բան մը չկայ: Բայց եթէ գեղծում կայ եւ դուք կ'ուզէք քննիչ երթալով պետական գանձուն վնասները ծածկել, որքան յուսահատ կ'ըլլայ մեր Սուլթանը ձեզմէ:

Այս երկրորդ սպառնալիքն էր:

- Արթին էֆէնտի, ըսաւ Հալէթ, վեհափառ Սուլթանը հրամայեց որ հաշիւները քննուին: Ուստի լաւ կ'ըլլայ որ դուք քիչ մը աւելն հեռու մնաք այս գործէն, իբր փողերանոցի նախկին վարիչ: Ձեր անձնական հաշիւները, ձեր առածը եւ տուածը մաքուր վրկած եւ յանձնած էք, այդ մենք գիտենք, ալ ինչու կ'ուզէք ձեր անձը վտանգել պետական գանձը կողոպտող գեղծարարներու համար:

- Ձեղծարա՞ր... Ո՞վ է գեղծարարը, հարցուց Պէշճեան ամէն վտանգ աչք առնելով:

- Արդեօք պիտ կը հարցաքննէ՞ք, հարցուց Հալէթ խիստ չեշտով մը:

- Դուք արդարադատ նախարար մըն էք. քննութեանց արդիւնքը չատած մէկուն գեղծարար ըսել ճիշդ չպիտի ըլլայ, ըսաւ Պէշճեան չարունակելով իր յանդգնութիւնը, Տիւզեանի օգտակար ըլլալու վերջին ճիգ մը ընելով:

- Ձարմանալի, ձեզ բացատրեցի ամէն ինչ, տակաւին կը տարակուսի՞ք, երբ ինձմէ լաւ գիտէք գեղծումը եւ մենք գիտենք որ դուք այդ պատճառով հեռացաք փողերանոցէն: Սակայ Տիւզեաններուն աղդականները ըսին Տավուտեանի:

Գաղաղ յոյսը կտրած կը մեկնէր Հալէթ էֆէնտիի քովէն:

(Շար. 36)

(Շար. Ա. Էջէն)

թեան մէջ ի նպաստ «բարձր տոլարի քաղաքականութեան մը», չարունակելով նեցուկ ըլլալ անոր նուաղումին: Այս ուղղութեամբ ելոյթ ունեցած է, Լոնտոնի մէջ, ելմտական նախարարը՝ Ճոն Մնօ, մերժելով որեւէ միջամտութիւն կեդրոնական դրամատուներուն կողմէ, զօրավիգ ըլլալու համար տոլարին:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ 2006 ՋՏՄԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՌՈՒՄԱՆԻԱ 1 – 1

Առաջին խումբի զոտւոյ մրցումներու կարգին, Նոյեմբեր 17ին, իր դաշտին վրայ Հայաստան 1 – 1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Ռումանիոյ դէմ: Հայաստանի կէտը նշանակեց Դոխոյեան, 63րդ վայրկեանին, Ռումանիոյ կէտը՝ Մարիքա (29րդ):

Նոյն խումբին մէջ, Մակեդոնիա 0 – 2 պարտուեցաւ Զեխիայէն, Անտորա նոյնպէս պարտուեցաւ 0 - 3 Հոլանտայէն:

Դասաւորումը կը գլխաւորէ Հոլանտա 10 կէտով, նոյնքան կէտով կը հետեւի Ռումանիա, ապա՝ Ֆինլանտա (9), Զեխիա (9), Մակեդոնիա (4), Անտորա (3), Հայաստան (1): Հայաստանի յաջորդ մրցումը Անտորայի դէմ է, իր դաշտին վրայ, Մարտ 26ին:

Բ. խումբին մէջ, Թուրքիա պարտուած է Ուկրանիայէն 0 – 3, Ճունաստան յաղթած է Ղազախստանի 3 – 1, Վրաստան 2-2 հաւասար արդիւնք մը արձանագրած է դանիոյ դէմ: Խումբը կը գլխաւորէ Ուկրանիա, Թուրքիա 3րդ է, Վրաստան 6րդ:

19e CYCLE DE LECTURES
MISES EN ESPACES
D'ŒUVRES DE
DRAMATURGES
ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ
ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ
19ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ
WILLIAM SAROYAN
LE VIGNOBLE
ՈՒԻԼԻԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ
ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆ (1950)
Վեց Պատկեր
Հայերէն տարբերակը՝ Խաչիկ Դաշտենց
Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 16ին
Dimanche 19 décembre à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիղի «Տէր-Դաւթեան» մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ճակոբ Գարաօղլանեանի եւ Պ. Ժան-Գլօտ Միւճէտէրեանի եւ զաւակներուն, իրենց զաւկին, կնոջ եւ մօր՝ Մաննուշակ Միւճէտէրեանի մահուան առթիւ: Ողբացեալին յիշատակին շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Գրիսթին Ղազարեանէ 100 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անրի Թաշճեանէ 150 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արթին Մկրտիչեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ 50ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տէմիրճեանէ, Տիկին Քնարիկ Ազպատեանէ 30ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր Գալուստեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շաոյեանէ 25ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ճակոբ Պետեանէ 20 Եւրօ:

Organisation Terre et Culture

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

COMMUNIQUE

L'entrée de la Turquie dans l'Union Européenne suscite depuis plusieurs mois une importante controverse. L'avis favorable délivré ce 6 octobre par la Commission européenne, et qui doit entraîner le 17 décembre prochain une décision des Etats, est totalement contraire aux attentes légitimes des Arméniens : il constitue une atteinte à la dignité de notre Nation. En dépit de l'annonce de conditions drastiques dont serait assortie cette recommandation, la reconnaissance du génocide des Arméniens ne figure pas nommément au rang des préalables retenus par la Commissoin, laquelle passe outre la résolution de 1987 du Parlement européen relative aux conditions d'entrée de la Turquie.

Il résulte de cette situation que le consensus créé autour de l'exigence minimale que constitue la reconnaissance du génocide arménien risque aujourd'hui de devenir contre-productif. Sans que rien ne leur soit concédé, ce consensus impose aux Arméniens une censure dangeureuse qui ouvre la porte à la renonciation. Il confine dans le terrain apolitique de la mémore un génocide dont la signification et les conséquences sont éminemment politiques, et se tait sur l'essentiel : le devoir de Justice. La Question arménienne en Turquie, que le génocide entendait «régler», se trouve entièrement occultée et risque effectivement d'être refermée. Notre rôle n'est pas de permettre que soient atteints, près d'un siècle après qu'il ait été commis, les objectifs ultimes du crime d'Etat organisé contre les Arméniens.

Il est urgent que la Question arménienne soit reposée dans toute sa dimension.

1. Les victimes et survivants du génocide avaient une patrie: ils en ont été chassés.

2. L'Etat turc doit aux Arméniens réparation.

3. Cette réparation est définie par le préjudice causé.

4. Elle comprend notamment :

— La valeur des vies humaines perdues,
— Le préjudice moral subi par les rescapés et leurs descendants.
— La restitution des Biens nationaux confisqués et la réhabilitation des monuments,
— Le dédommagement pour les biens privés spoliés, en particulier fonciers et immobiliers,
— La restitution des avoirs et placements bancaires.

L'Organisation Terre et Culture (France), réunie le 7 novembre en assemblée générale exceptionnelle, considérant qu'une reformulation en ces termes de la Question arménienne s'imposait, a décidé d'y consacrer un Livre blanc. Elle organise sur ce sujet une réunion publique qui se tiendra à Paris le 25 novembre prochain.

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՏՕՆ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՃԱՇ

Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցիին անուանակոչութեան տօնն է – Ընծայումն Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի՝ երից ամաց ի Տաճարն – եւ մատաղօրհնութեան:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30ին:

Պատարագ՝ ժամը 10ին:

Ցաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարեբարներու եւ կնքահայրերու ու սատարողներու հոգիներուն, ապա աւանդական Մատաղի օրհնութիւն եւ մասնաւոր աղօթք հաւատացեալներու քաջառողջութեան եւ գործոց յաջողութեան համար:

Ճ Ա Շ

Ժամը 13ին ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Մ.Ի. սրահին մէջ, 25 ավընիւ Վիքթոր Քրէսոն, 92130 Իսի:

Ցանուն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ու հոգեւոր հովիւին կը հրաւիրուին եկեղեցիի հարազատ զաւակները գալու եկեղեցի այս ուրախ առիթով միասին աղօթելու եւ միատեղ յիշատակելի պահեր ապրելու համար:

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF

Dimanche 12 décembre à 12h30

Animation artistique – Tombola

Participation : 30 Euros

Retenez dès maintenant votre table :

— Auprès de Tante Suzanne :

☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւերժ բաժնուած ընկերուհիներուն հոգիներուն համար, Կիրակի, Նոյեմբեր 21ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տէրունի Սէրբենկիւեան» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը կիրակի, Նոյեմբեր 21, ժամը 14ին, Իսիի Մշակոյթի Տունը, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս:

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎԱՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Շանթ» Խորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է Երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Ճունիսէն ի վեր կը գործէ European Investment & Business Consulting Company անունով: Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական ապառարկութիւն կ'առաջարկէ:

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու հմուտ տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական ատեաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, ի հարկին որակեալ գործատուներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պաշար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն.:*

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՑՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒՆ ՄԷՋ:

ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՔ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՑԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Մեր հասցէները.—

• SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

• EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·072 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·072

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ ԱՄՈՂԻՆ ժամանումը Լոնտոն պէշ սկսած է, երբ Իշխան Ֆէյսալ եւ վարչապետ Թոնի Պլէր 20 վայրկեան ապառած են անձրեւին տակ, Ծոլբէյն Էնտ Գոմբունւելթի բակը, որ Ֆրանսայի նախագահը հրաւիրած էր: Ցասպաղումին պատճառը խճողումը եղած է, ինչ որ աւելի ջղագրգռած է մամուլը: Եթէ պաշտօնական անճնաւորութիւնները, Թագուհիէն սկսեալ, չատ սիրալիր են, մամուլը նոյն դիրքը չունի: Նոյեմբեր 18ին, ժամանման օրը, ցեղեկին Շիրաքները ճաշի հիւրը եղած են Թ. Պլէրի, ապա մամուլի ասուլիս մը տուած են: Շիրաք չէշտած է թէ «Միացեալ Համաձայնութեան» հարիւրամեակը կ'ընթանար «բարեկամութեան մը ներքեւ որ ոչինչ կրնայ, այսօր, խնդրոյ առարկայ ընել»: Իրիկուան, Ուինտսըրի դղեակին մէջ, էլիզապէթ Բ. ճաշ մը կու տար ի պատիւ Շիրաքի, որու կը յաջորդէր վ. Հիւկոյի «Թշուառներ»էն քանի մը հատուածի ներկայացումը: Այս ներկայացումը տեղի կ'ունենար դղեակին «Ուաթերլօ» սրահը, որու անունը այդ առիթով վերածուած էր՝ «Երաժշտութեան սրահ»ի անգլիական փափկանկատութեամբ ... չըսելու համար «Ալպիոնի նենգամտութեամբ»:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ, Նոյ· 18-ին վաւերացուց Պարոզոյի Եւրոպական Յանձնախումբը 732ի վրայ 449 ձայնով, ինչ որ լայն մեծամասնութիւն մըն է, այսինքն 66%ը ընկերվարական, պահպանողական եւ ազատականներու քուէներու: Այլ հոսանքներէ 149 եւրոփոխան դէմ քուէարկած են եւ 82 ուրիշներ ալ ձեռնպահ մնացած են: Այս վաւերացումը յապաղումով եղաւ այն Իտալացիին ներկայութեան պատճառաւ, որ մխասեռականութիւնը «մեղք մը» որակած էր: Քաչուելչն եաք իր տեղը դրաւած էր Իտալիոյ Ապտաքին նախարարը՝ Ֆրանքօ Ֆրաթինի: Գոհունակութեամբ եղաւ մեծամասնութենէն եւ յայտարարած է որ «կեղծաւորութիւնը իշխանութեան գլուխ է», որովհետեւ ըստ իրեն խորհրդարանական մեծամասնութիւնը հակառակ քուէներուն, դէմ է նոր Յանձնախումբին:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ սահմանագլուխին վրայ չատ ծանր միջադէպ մը պատահած է Նոյեմբեր 17էն 18ի գիշերը, չրջանին եգիպտական կողմը, երբ Իսրայէլացիները հրադունդ մը արձակած են սպանելով եգիպտացի երեք ոստիկան: Եգիպտոս բուռն բողոք մը բարձրացուցած է այդ «անպատասխանատու» արարքին առթիւ, մինչ Շարոն հեռաձայնով ներողութիւն խնդրած է Մուպարաքէն: Իսրայէլեան ճայնատիւրը բացատրած է որ «սխալ» մը գործուած է, Իսրայէլացիները կարծած են որ զէնք փոխադրող Պաղեստինցիներ էին:

ՔՈՓ ՏԻՎՈՒԱՌԻ նախագահը յապաղումով անդրադարձած է որ իր երկրին չհսն ալ մեծ վնասներ կը կրէ դուրս քչելով Ֆրանսացիները, զորս ետ կը կանչէ թալանէն եաք: Նոյեմբերի սկիզբէն ի վեր 7200 Ֆրանսացիներ հեռացած են Քոթ տ'Իվուառէն, վերջին օդանաւը մեկնած էր Նոյեմբեր 18ին: Ֆրանսա միչտ 4·000 զինուոր կը պահէ, որոնց գործունէութիւնը կը կատարուի ՄԱԿ-ի հովանիին տակ:

ԱՆԳԱՐԱ միտք չունի ճանչնալու Կիպրոսը, Եւրոպական Միութեան նոր անդամ, հակառակ Նիկոսիոյ սպառնալիքներուն իր վէթօն դնելու Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ, յայտարարած է Ապտաքին նախարարը՝ Կիւլ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարը՝ Ֆըրանսուա Ֆիլոն, Նոյեմբեր 18ին ներկայացուց իր բարենորոգման ծրագիրը: Հեռանկարն է դասարան մը 1.00% համեմատութեամբ յաջողութեան եւ որակումի առաջնորդել: Նախատեսուած ծրագիրը պահք 15 տարիներուն համար կը կայանայ «ծանօթութեանց հասարակայ ամբողջութեան մը» մէջ, նախնական ուսումի եւ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻՈՑ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՆԱՀԱՊԵՏԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ...

Իւճէնիօ Սքալֆարի, հիմնադիրը Լա Ռեփուպլիքա Իտալիոյ մեծագոյն օրաթերթին, որ հակառակ յառաջացած տարիքին տակաւին թերթին նամականիի բաժինը կը վարէ ամէն Ուրբաթ, ընթերցողի մը հարցումին որ իր կարծիքը կ'ուզէր Թուրքիոյ մուտքին համար, հետեւեալ պատասխանը կու տայ. - «Ազնիւ ընթերցող, ես անոնցմէ եմ որ վճռականօրէն դէմ են Թուրքիոյ մուտքին Եւրոպական Միութիւն:

1.- Թուրքիան աչխարհագրականօրէն Եւրոպայի մաս չի կազմեր: Նման երկրի մը մուտքը յետագային կը ստեղծէ բարդութիւններ Միջին Արեւելքի եւ Մաղրէպի միւս երկիրներուն նկատմամբ: Ասոնք ներս առնել կը նշանակէ հիմնովին քանդել Եւրոպայի մը սկզբունքը. կարելի է ուրիչ ձեւեր մտածել ժամանակի ընթացքին, բայց երբեք ներս չառնել ամբողջական իմաստով:

2.- Թուրքիա սահմանակից է Իրաքի, Իրանի, Սուրիայի եւ Հայաստանի. մեծ չահեր ունի Կովկասի մէջ. երկար առեն է հարցեր ունի Քիւրտերու հետ: Մեծամեծ դժուարութիւններով յղի երկիր մը որ այս ամէնը Եւրոպայի գլխուն կրնայ փաթթել:

3.- Ցաջորդ տասնամեակին հաւանաբար 100 միլիոնի հասնի իր բնակչութիւնը. ան կը դառնայ ամէնէն բազմամարդ պետութիւնը Եւրոպայի եւ կ'ունենայ համապատասխան ազդու եւ ֆինանսատրում, խախտելով Եւրոպական Միութեան հազիւ զտած հաւասարակշռութիւնը:

4.- Թուրքիոյ պատմութիւնը Եւրոպայի դէմ մղուած պատերազմներու երկար չարք մըն է, որուն հետեւանքները տակաւին տեսանելի են Պալքանեան երկիրներու մէջ:

5.- Տնտեսապէս չատ աղքատ երկիր մըն է եւ կրնայ Եւրոպայի նպաստներու ամբողջ կարգ կանոնը տակնուվրայ ընել, վնասելով չատ մը երկիրներու:

6.- Թուրքիան խլամ երկիր մըն է եւ քայլ կրօնքէն անոր բարքերն ալ կը հակասեն խորապէս Եւրոպայի բարքերուն եւ արժէքներուն:

7.- Ո՞վ է այսքան հեռամուտ եղողը Թուրքիոյ մուտքին... Միացեալ Նահանգները, Անգլիան եւ Պէրլիւսքոնիի Իտալիան: Ամերիկան չահադրգռուած է Եւրոպական Միութեան մէջ ունենալով դաշնակից Թուրքիա մը, որ իր ցուցմունքներուն հետեւի...:

գոլէֆներու համար, նոր պրըվէով մը, պարտադիր բոլոր աչակերտներուն համար: Հարկ պիտի ըլլայ վարժուիլ երկու կենդանի լեզուներու (որոնց կարգին անգլերէնը) նախակրթարանէն սկսեալ: Նախարարին առաջարկները պիտի ենթարկուին չահակից կողմերու խորհրդածութիւններուն: Ֆիլոն կ'ուզէ իր ծրագիրը ներկայացնել Յունուարի սկիզբը: 1968 Մայիսեան օրերէն ի վեր կրթական ամէն մէկ նախարար նոր ծրագիր մը բերած է եւ ըստ երեւոյթին նոր բարեփոխում չէ բերած:

ԱՐԱՖԱԹ եղբօր զաւակը փարիզ ժամանած է Նոյեմբեր 19ին, որպէսզի իրեն յանձնուի Եասէր Արաֆաթի բժշկական թղթածրարը եւ վերջապէս յստակ կերպով ճչդուի թէ ի՞նչ էր Արաֆաթի բուն հիւանդութիւնը: Ֆրանսական օրէնսդրութիւնը միայն ընտանիքին կու տայ այդ իրաւունքը, ուրեմն Պաղեստինեան Իշխանութիւնը այս լուծումը գտած է, որպէսզի վերջ տրուի չչուկներուն եւ պարզուի թէ ինչէ՞ն մեռած է Արաֆաթ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 18/19)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ - Հ. ԳԷՕՀԷՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Գերմանիա այցին երկրորդ օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան հանդիպում ունեցած է նախագահ Հ. Գէօհլերի հետ: Ան խոստացած է իր երկրին աջակցութիւնը Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական բարեփոխումներուն: Հայաստանի նախագահը խօսած է ուժանիւթի, ջրային տնտեսութեան եւ արտադրական ենթակառոյցներուն մէջ տարուող գործակցութեան մասին: Նիւթ եղած են չրջանային հարցերը, Ղարաբաղի խնդիրը, Հայաստան - Եւրոպական Միութիւն յարաբերութիւններու յետագայ զարգացումները:

***

ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆԻ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի մէջ Նոյեմբեր 18ին վերջին հրաժեշտը տրուած է բանաստեղծ, հրապարակագիր, թարգմանիչ ու գրականագէտ Լ. Միրիջանեանին: Գրողներու տան մէջ կատարուած արարողութեան ներկայ գտնուած են գրողներ, ուսանողներ, Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեան, Մշակոյթի նախարար Հ. Հովհէեան, երեսփոխաններ, պաշտօնատարներ:

Լ. Միրիջանեանի յիչատակին ելոյթներով հանդէս եկած են իր գրչեղբայրները, Միութեան նախագահը Լ. Անտեան: Բոլորն ալ ընդգծած են անոր ձգած գրական վաստակը, ընկերատէր ոգին, անաւարտ մնացած ծրագիրները: Արարողութենէն եաք թաղումը կատարուած է Երեւանի Շահումեանի չրջանի գերեզմանատան մէջ:

***

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԳԱՆԱՏԱՑԻ ԹԵՄԻՆ ՀԱՅՑԵՐՈՒՆ, ՄԱՍԻՆ

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Նոյեմբեր 18ին հանդիպում ունենալով համալսարանական ուսանողութեան հետ, խօսած է Գանատայի թեմին հարցերուն մասին: Ըսած է թէ վերջին տարիներուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հոն հիմնած առաջին թեմը հակականոնական է: Բացատրած է թէ 1956ին երկու Կաթողիկոսութիւններուն միջեւ ծագած տարակարծութիւններէն եաք Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը Սփիւռքի որոշ գաղութներուն մէջ առաջին թեմեր հիմնած էր: Սակայն Հայ Եկեղեցւոյ կանոնադրով եթէ թեմ մը կը գործէ գաղութի մը մէջ, երկրորդը չի կրնար գործունէութիւն տանիլ: Գարեգին Բ. անդրադարձած է Հայ Աւետարանչական Եկեղեցիին ալ, ըսելով թէ ան մարդորսութիւն կը կատարէ, հակառակ իրեն եղած զգուչացումներուն:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին գործերու յանձնաժողովը Նոյեմբեր 15ին տարուան երկրորդ քննարկումը կատարած է Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին տեղեկագրին: Անոր կցուած 483 սրբագրութեան պահանջները ցոյց տրուած են որ հարցը որքա՛ն փափուկ է խորհրդարանականներուն համար: Հոլանտացի երեսփոխան Գ. Էօրլինկսի ներկայացուցած տեղեկագիրը ուշադրաւ է անով որ Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին ոչ մէկ յստակ գաղափար կը յայտնէ:

Ինչ կը վերաբերի հայկական հարցերուն, հոն նչուած է թէ թուրք իշխանութիւնները տակաւին Հայաստանի հետ սահմանը բացած չեն ու բարի դրացիական յարաբերութիւններ հաստատելու առիթ մը փախցուցած: Ապա երկու կառավարութիւնները կը հրաւիրուին հաչտութեան հոլովոյթի մը ձեռնարկելու, յաղթահարելու համար անցեալի ողբերգական ապրումները. Թուրք կառավարութենէն կը պահանջուի անյապաղ բանալ Հայաստանի հետ սահմանը:

Պահանջուած սրբագրութիւններուն մէջ տեղ գտած են Հայաստանի կիրարկուած չրջափակումը, ցեղասպանութիւնը և Թըրքական պատժական օրէնքին թիւ 305 յօդուածը որ պատժելի արարք կը հռչակէ ցեղասպանութեան նչումը, կամ կիպրական հարցին մասին այլախոհական արտայայտութիւնները:

Բնապահներէն զատ որոնք առանց այլեւայլի զօրակից են Թուրքիոյ անդամակցութեան, սրբագրութիւն պահանջող կուսակցութիւնները կ'ուզեն որ Թուրքիա ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, վերջ տայ Հայաստանի չրջափակումին:

Այս ընդհանուրին հակառնեայ կեցուածքով ուշադրաւ եղած են Ֆրանսայէն Միչէլ Ռոքար եւ Պելժիայէն տիկին Տը Քայզըր: Մ. Ռոքարի պահանջած սրբագրութիւնը կ'ըսէ թէ «պէտք է վերաբացուի Հիւսիսային Անատոլուի հայ ազգային յուշադամբանը, վերջ տրուի փոքրամասնութեան լեզուներու -քրտերէն եւ հայերէն- գործածութեան արգելքին»: Գայթակղութեան համազօր նկատուած են յատկապէս անոր նչումը «ցեղասպանութեան մասին Թուրք պատմաբաններու բանչնելի աչխատութեան եւ պետութեան Հայաստանի հետ վերածնած յարաբերութիւններ»ուն:

Գ. Էօրլինկսի տեղեկագիրը Եւրոպական Խորհրդարանին Արտաքին գործերու յանձնաժողովին մէջ քուէարկութեան պիտի դրուի Նոյեմբեր 22ին:

Պուլկարիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան եւ Բաքուի դեսպանատան բոլոր չանքերը ապարդիւն եղած են եւ Աղրբեջանցիները Եղուարդ Փափազեանը նոյն օդանաւով ետ ղրկած են:

Պատահարը քաղաքական գայթակղութիւն նկատուած է պուլկարական իշխանութիւններուն կողմէ. մանաւանդ որ նախքան լրագրողներու Բաքու մեկնումը անուններու ցանկը ղրկուած է աղրբեջանական պատկան իշխանութիւններուն ու ոչ մէկ առարկութիւն ստացուած:

ՏԱՅՔ-ԲԱՐՋՐ ՀԱՅՔ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

(Վրացակաղ թէ հայկական...)

Կարս այցելողներու մէջ հաւանաբար ամէնէն երեւելի անձնաւորութիւնը Ալեք սանդր Պուշկինը եղած է, ռուս գրականութեան վայլուն աստղը, որ 1829ին Պասքեվիչի դէպի Հայաստան յառաջխաղացումներու ընթացքին կատարած է «Ճանապարհորդութիւն յերզիռում» քաղաքագրութիւնը։ Ինձ պատմեցին նոքա որ նախընթաց օրը մեր բանակն մեկներ էր եւ այժմ կը գտնուէր 25 վերստ հեռուն։ Սիրտս հանդչեցաւ։ Շուտով պատրաստեց պառաւն ոչխարի միսը սոխերով, որ ինծի թուեցաւ խոհակերութեան արուեստին գերագոյն կերակուրն։ Ամէնքս մէկ սեղակի մէջ պառկեցանք։

«Առաւօտը քաղաքը տեսնելու ելայ։ Փոքր տանտէրս իմ կիներոնս եղաւ։ Նայելով դիտելով ամրոցներուն եւ միջնաբերդին, որ անմատչելի ժայռի ծայր չինած էր, ես չկարողացայ հասկնալ թէ ի՞նչ կերպով մերոնք տիպեր են քաղաքին։ Իմ Հայս մեկնեց ինծի, կրցածին չափ, պատերազմին գործողութիւնքը, որոց ինքն ականատես եղած էր։ Նշմարելով նորա վերայ պատերազմի հակամիտութիւն, առաջարկեցի միասին երթալ դէպի զօրքն։ իսկոյն յօժարեցաւ։ զրկեցի զինք ձի բերելու։ Կէս ժամէն ելայ ի կարսէ եւ Ցարտութիւնը (իմ հայ ընկերոջս անունը այս էր) քովէս կ'արշաւէր հեծած տաճիկ մատակիաղ ձիոյն չալակ, Քրտաց ճօճուն նիզակը ձեռքը, սուրը մէջքը, ցնորաբանելով Տաճկաց եւ պատերազմի վրայօք» (էջ 4-8)։

1827-1829 տարիները ռուս - թրքական պատերազմի օրերն են. Զօրավար Պասկեւիչի 35·000նոց բանակին միացած էին 15·000 հայ կամաւորներ որոնք Քէօսէ Ահմէտ փաշայի բանակներուն դէմ կը քալեն, պատմական նահանգները ազատագրելով՝ նախ Կարսը, Պայազիտ, Բայազէն, հասնելով մինչեւ Կարին - Էրզրում։ Արդի՛ւնք։ Ազրիանուպոլսոյ դաշինքով Ռուսերը կը հրաժարէին գրաւուած հողերէն եւ 90·000 Հայեր կոտորածի վախէն, կը գաղթեն դէպի Կովկաս։

Կարս եւ իր գաւառը, պատմական վանդակը, եթէ ուզենք մակերեսային այցելութիւն միայն տալ, առնուազն տասը օր ժամանակ պէտք է տրամադրել։ Մեր պատմական եւ մշակութային հարստութիւններու անսահման խտացում մը գոյութիւն ունի, տարածուած չրջանի լըքուած եւ գործող գիւղերուն մէջ, ուր ամէն քար եւ քլուր անպայման յուշարձան մը կամ պատմական յիշատակ մը կը ծածկէ։

Ես պիտի գոհանամ ծրագրուած երկու օրերու ընթացքին չփոմ ստեղծելով առնոցմէ կարեւորագոյններուն հետ, թողատրուած զինուորական խիստ իշխանութիւններէն։ Արդէն մարդկային առումով ամէնէն ընդվզեցուցիչ մասն է սա։ Քու հողերուդ վրայ, քեզի պատկանող մըշակութային գանձերը այցելելու իրաւունքէն զրկուած ըլլալ... դժուարիս կու գար։ Հարկ է ակռաները սեղմած ժպտիլ, նոյնիսկ կատակել երիտասարդ սպաներու հետ, որ «մինչեւ մեզի վերադարձնելը՝ լաւ պահակութիւն ընեն»։ Յօսակցութիւններուս ընթացքին զգացի որ մաս մը պոլսեցի են, համալսարանական տղաք, որ հայ ընկերներ ալ ունին եւ իմ ներքին խռովքիս նոյնիսկ մասէն չեն անցած։ Հետաքրքրական սերունդ մըն է որ Ի. դարու պատմութեան անգամ տեղեակ չէ. կամ լաւ պարապութիւններ ունի. ամէնն չարիք, համոզուած կը վերագրուի «դէմացի Ռուսերուն», յատկապէս սովետներուն։

Կարսի մասին ոչինչ կրնամ աւելցնել։ Մեծն Ալիշան իր «Այրարատ» կոթողային աշխատութեան մէջ (Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1890) ըսած եւ ուսումնասիրած է այն ամէն ինչ որ կարելի էր ըսել եւ գրել Կարսի եւ Վանանդի մասին (էջ 77-108)։

Հետաքրքրական, քիչ մըն ալ հեղնական դիտողութիւն կ'ընէ մեր վրացի «աղբարիկներուն», որ ես մերկ Հնդիկներու կը սիրեմ նմանցնել։ Հանդիպած փետուրը վրանին կ'անցընեն եւ կը սիրեն պճնուիլ պատմութեան դիմաց։

Վրացի «դիտնականներ», նկատի առած որ պահ մը Զաքարէ եւ Իվանէ Հայ զօրավարները, կարսն ալ ազատագրեցին, Թամար Վրաստանի թագուհիին անունով, Սելճուքներու ձեռքէն, անմիջապէս մեր դրականութեան հաղաք կարուց, Կարուց հաղաք բացատրութիւնը կարգացած են վրացերէն... «Կարխս Քալաքի»», արմինքն Դրան հաղաք...։

«Վայրապար ճգնին Վէրք յիւրեանց լեզուն Դրան հաղաք թարգմանել Կարխս հայաքի կոչելով, զի եկաց սակաւ ինչ ժամանակ ընդ իշխանութեան նոցա. այլ երիւք դարուք յառաջ քան զնոսա յայս աշխարհն կոչեն զնա պատմիչք մեր» («Այրարատ», էջ 80)։

Կարս իբրեւ բերդ-բնակարան, գոյութիւն ունեցած է շատ հին ժամանակներէ, Վանանդի իշխաններուն սեփականութիւն։

928ին կը գառնայ Բագրատունեաց Հայաստանի մայրաքաղաք մինչեւ 961, երբ Աչոտ Ողորմած կը գիմնէ Անին եւ Կարսը կը մնայ Կարսի Բագրատունիներու կամ Վանանդի Թագաւորութիւն։

ԺԱ. - ԺԳ. դարերուն Կարս ունէր չուրջ 50·000 բնակիչ. անկումը կը սկսի երբ 1240ական Թուրքմաններէն սկսած Թուրք, սելճուք, Թաթար հրոսակներ ծայր կու տան իրենց քանդիչ արշաւանքներուն Հայկական հողերուն վրայ։

Գրիգոր Վարդապետ Աղթեցի, կոչուած նաեւ Ծերենց, իր ժամանակներու աղէտներուն յիշատակարան մը ձգած է տաղաչափեալ, ուր վառ պատկերներով Թուրք-Թաթարներու վայրագութիւնները կը նկարագրէ Հայաստանի մէջ (տե՛ս. Ալիշան, «Հայապատում», Վենետիկ, 1901, էջ 563-564)։

«Ի յուր հարիւր Հայոց թուական
Ընդ որս եւ հինգ եօթն յաւելան (1386)
Յունուար մին պահէ Յայտնութեան
Լոյս արեւուն խաւարեցան...
Բազմաց արիւն յերկիր հեղաց
Եւ շատ ի փիւնըն մըսեցաւ
Բազումք յահէ նոցին փախեան
Եւ ի նղմուսս սատակեցան...
Ընդ այս գործըս չարիս
Եւ ընդ կորուստ Հայաստանիս
Եհաս միւս հարուած կրկին
Եւ դառնագոյն քան զառաջին
Եկեալ եհաս մեզ ձայն գուժին
Թէ շարժեցաւ տուն Խորազմին
Առ հասարակ ցեղ Թաթարին
Ժառանգաւորն Սահմըդանտին
Օտար որդիէ Աբրահամին...
Տապալեցին յատակեցին
Զարըս սրոյ եարակ տըւին
Եւ զկանայս գերեցին...
Որպէս գոչխարըս մորթէին
Փոկս ի թիկանցըն հանէին
Զկէսըս հըրով խորովէին
Եւ ճենճերովքն ցնծային։
Շատ գԲրիստոս ուրանային
Եւ ըզՄահմէտ դաւանէին
Եւ ընդ գառաւն Այրարատին
Մըտին յաշխարհն Աղուանից...
Ապա յաւուրս գարնանային
Դարձ ի Սիւնիս Մեծն արարին
Ըզորոտայն դղեակն առին
Մինչեւ ի կարս արշաւեցին...
Որոց անուն գլխաւորին
Իր լանկթիմուր չառեաց գնդին
Այս էր ի քիւ ութհարիւրին
Եւ երեսուն եւ վեց ամին» (1387)...

Երկար Բնագիրը կարդալու համար «Այրարատ» (էջ 563-568), Ալիշան - Հայապատում։

Ալիշան կը յիշատակէ նաեւ «Առաքելոց տաճարին կողքին մատուռ հին եւ փոքրիկ. են եւ այլ երկու հին եկեղեցիք, մին կամարակապ սապաչէն ի մզկիթ փոխեալ եւ Պէչիկ ձամի կոչեցեալ... մըննան ցարդ խաչվմբ յորմունս նորին, միւսն զմբէթաւոր, փոքր ի մզկիթ փոխեալ։ Կար եւ յայլում մզկիթի դերեզման նահատակի միոյ։ Իսկ ի միջնաբերդին էր Ս. Սարգիս եկեղեցի, զոր ի սպառ քանդեցին Թուրքք ի վերջին ամս տէրութեան իւրեանց (1873-1874)։ Միւս եւս եկեղեցեակ էր ի հարաւ միջնաբերդին, ի դատարանի Թուրքաց, նոյնպէս ի մզկիթ փոխեալ։ Աւրտքոյ քաղաքին յայմէ գետոյն մնայր աւերակ ութանկիւնի եկեղեցւոյ. առ որում եւ այլ մնացուածք կարծեցեալ վանաց։ Իսկ ի հիւսիսակողմն քաղաքին արտաքոյ կան աւերակք եկեղեցւոյ Ներսէս Քիւխէ կոչեցեալ ի Թուրքաց եւ մերձ նմին քարայր մի Միանձունք անուանեալ ի Հայոց, ձին Պունարի (քաջաց աղբիւր) ի Թրքաց։ Եւեւին եւ այլ ուրեք դոյզն մնացուածք հին շինուածոց, որք թերեւս ի սպառ քանդեցին ի ժամանակս յետին պատերազմաց։ Այժմեան եկեղեցի Հայոց կայ յարուարձանին ի բարձրաւանդակ տեղւոջ» («Այրարատ», էջ 84-85)։

Եկեղեցիներու, վանքերու եւ այլ շինութիւններու առատութիւնը, կ'ըսէ Ալիշան, ցոյց կու տան Կարսի Թագաւորութեան ընդարձակութիւնը, քանի որ կ'աւելցնէ, անոնք ոչ միայն Վանանդին վրայ կ'իշխէին այլ մերձակայ գաւառներու վրայ ալ, այսպէս ձակատուցի, ուր կար Շատիկ բերդը։

«Իր Աբաս որդին, իր թագաւորութեան երկար տարիներու ընթացքին, չատ վնասութիւններ եւ նորոգութիւններ կատարեց, որոնց մնացորդները անչուշտ պիտի գտնեն խղճամիտ խուզարկուները» (էջ 84)։

Անիի Ցոյներէն գրաւումէն քանի տարի վերջն ալ Կարսի թագաւորութիւնը կանգուն էր տակաւին, երբ 1053ին Սելճուք ներու վայրագ հրոսակներ, ուրիշ գաւառներու մէջ աւերներ գործելէ յետոյ, կը մտնեն Վանանդ, կը յարձակին Կարսի վրայ Ցայտնութեան տօնակատարութիւններու օրը, երբ ոչ ոք կասկած ունէր, գիշերային յարձակումով «յանկարծակի ի վերայ հասին գօրք անօրինացն ու քանդ առանց դիւրագրիտացնէր քաղաքն, մըտեալ ի ներքս, սուր ի վերայ առն եղեալ, անողորմ կոտորեցին զամենեսին»(էջ 84)։

Ալիշան Կարսի եւ Վանանդի մասին իր երկար ուսումնասիրութիւնը կը փակէ խոր հառաչանքով մը.

«Շատ մը բաներէ աւելի ցանկալի պիտի ըլլար գտնել Վանանդի Իջեան դիւղին տեղը, որ Դ. դարու ընթացքին ծնունդ տուաւ մեծահոդի անձի մը որ մարդկային ամէն տեսակ ձիրքերով պատուաստած ե. դարու կէսին, անմահ անուն ձգեց մեր պատմութեան եւ Եկեղեցիին, իր արդութեամբ, խմաւորութեամբ, արուեստներով եւ հայրենասիրութեամբ երէցն Ղեւոնդ» (էջ 90)։

Կարսի բերդը ներկայիս Թրքական բանակատեղի է. ամէն չորեքշաբթի բնակչութիւնը ազատ մուտք ունի այցելելու։ Այցելեցի, նկարեցի, յուզուեցայ, երազեցի այնքան, որքան հարկաւոր էր խիստ պահակներուն ուշադրութիւնը չգրաւել։ Չէի կրնար երեւակայել որ այսքան դժուար ըլլայ հարազատ տունդ գոդի պէս մտնելը...։

Բերդի մասին, որ տակաւին կանգուն եւ չատ տպաւորիչ է, գրած են նաեւ Ինճիճեան եւ Հ. Ն. Սարգիսեան. վերջինս աւելի մանրամասն։

Ես կ'իջնեմ քաղաք, կ'օգտուիմ Շիրակի դաշտի հաճելի կլիմայէն, եւ կ'ուղղուիմ դէպի թանգարան որ ներկայիս առանձին շէնքի մը մէջ տեղ գրաւած է զօրանոցներէն ոչ չատ հեռու։

Միակ այցելուն եմ։ Կրօնական երկիւղածութեամբ ներս կը մտնեմ, սրտատրոփ, վստահ ըլլալով հայրենի մասունք ներու հանդիպելու։ Առաւօտեան Ալիշի խօսքերը ականջիս մէջ են՝ «Հոս հայկականէն զատ ուրիշ ի՞նչ կայ որ...»։ Սրահի մայր պատին, ամբողջ երկայնքին տեղ գրաւած են փայտեայ երկու դուռներ, չուրջ երեք մեթր բարձրութեամբ, ընտիր փայտէ, չտեսնուած նրբութեամբ քանդակներով չորս խաչեր փորագրուած ի բենց պատուանդանային բոլորաձեւ, յաւերժութիւնը խորհրդանշող հանդուցատոր զարդերով, երկուքն ալ կատարեալ կիսակամարներով ամբողջացած մանրանը կարչային չորս սիրամարգերով, աւելի փոքր պնակի մեծութեամբ կլորի մը չուրջ, ուր յայտնի կերպով կ'երեւի նշանի մը ջնջումը, կամ գիր ըլլալու էր կամ խաչ։ Հակառակ որ դուռին վրայի չորս խաչերուն ալ ու ձախ թեւերը մասամբ հանուած են, սակայն ընդհանուրին մէջ խաչի կերպարը չէ անհետացած։ Նման մեծութեամբ եւ մաքուր գիծերով դուռ չեմ հանդիպած ամբողջ Հայաստանի տարածքին։ Բարեբախտաբար դուռներէն մէկուն վրայ փրկուած է հայերէն արձանագրութիւն մը որ մեծ դժուարութեամբ ընդօրինակեցի (չատ բարձր էր) ապագայ սերունդներու համար։ չես գիտեր. կրնայ չատ «Հայրենասէր» տնօրէն մը գալ եւ ջնջել տալ «կեաւուրի» հեռքերը... Գրութիւնը տեղատուրուած է երկու մեծ խաչերու եւ սիրամարգերու միջեւ եւ կ'ըսէ։

«Դուռս այս յիշատակ է Դարճանցի Մելքոնեան Փիլոզեանց»։ Զկայ ո՛չ քրիստոնեական, ոչ բացատրական տախտակ դուռներուն քնարերանը յիշող։

Սրահին մէկ կարեւոր տարածութիւնն ալ երեք մեծածաւալ դորգեր են, կարմիր նշանաւոր արտադրութիւն ուր տիրողն է հայկական երկրաչափական դիծը։ Փոքր կոկիկ թանգարան մըն է, ոչ այնքան հարուստ, բայց պահուած մեծ խնամքով։ քովընտի մի քանի ապակափեղկերու մէջ կան հնախօսական առարկաներ որ կրնան որեւէ ապրի պատկանած ըլլալ. խեցեղէն ամաններ, պղինձէ իրեր եւ ամէնէն կարեւորը, դուրսը, մուտքի պատերու երկայնքին, մի քանի խորաքանդակներ, դժուարընթերցելի հայերէն արձանագրութիւններով, Մրենի քանդակները յիշեցնող, կոկիկ կերպով չարուած համաչափ պատուանդաններու վրայ։ Ամէնէն եզականը կը ներկայացնէ Աղօթող մը եւ

Տիկնոջ տլպար մը նորածինը ձեռքին: Սիմնատեակ քանի մը քարեր աւելի ուշ սակաւ սահմանաքարերը կը յիշեցնեն, որոնց վրայ հայերէն փորագրուած գիրեր կան:

***

ԿԱՐՍԸ ԴԻՏՈՒԱԾ
ԹՈՒՐՔ ԳՐՈՂԷ ՄԸ

ՕՐՀԱՆ ՓԱՄՈՒՔ ԵՒ ԻՐ «ՋԻՒՆԸ» ՎԷՊԸ

Վերջերս իտալացի մատուռչական բարեկամ մը հեռաձայնով թելադրեց ինծի որ անպայման կարդամ նոր լոյս տեսած, թուրք գրող Օրհան Փամուքի «Ջիւնը» վէպը: Հրաշալի է, ըսաւ, ամբողջ պործողութիւնը ձեր հին քաղաքներէն Կարսի մէջ կը դառնայ· կարդա՛ պիտի չզղջաս:

Գնեցի (էյնայարի հրատարակչատունը իւաքերէն թարգմանութիւնը 2004 Ցունիսին հրապարակ իջեցուցած էր)· կարդացի, հաւնեցայ, տպաւորուեցայ:

Ես Օգոստոսին, ամառուան մէջտեղ, այցելած էի Կարս· ինք միայն Կարսի ձըմեռն ու ձիւնը կը նկարագրէ հիանալիօրէն· կարծես միասին քալէի փողոցներէն, մտնէի տեսած սրճարաններս, նկարագրած հայկական – ռուսական տուներըս... հեղինակը, որ անծանօթ է տակաւին ինծի համար, նոր սերունդի ազատամիտ գրող մը կը թուի· համարձակօրէն կը խօսի Կարսի անցեալի, «հայկական պայծառ օրերուն» եւ ներկայի տխուր վիճակի մասին...: Վէպին գլխաւոր հերոսը Գերմանիա ապաստանած Քերիմ Ալաքուշօղու բանաստեղծ մըն է, որ 12 տարի վերջ կը վերադառնայ Թուրքիա եւ որպէս թղթակից «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթի, Կարս կ'երթայ քաղաքապետական ընտրութիւններուն եւ «անձնասպան եղող աղջիկներու» մասին թղթակցութիւն պատրաստելու: Դիւրութեան համար զայն կը կոչէ ՔՍ իր սկզբնատառերով եւ ամբողջ վէպի ընթացքին հեղինակն է որ կը խօսի երրորդ դէմքով ՔՍ-ի անունով:

«...Ցաջորդ առաւօտ, մինչ քաղաքը կ'արթննար, առանց ձիւնին կարեւորութիւն տալու ՔՍ. ապօրինի շինութիւններու կողքին իշաւ Կարսի ամենահաղթատ թաղերէն, ձիւնով ծածկուած բարտիներու երկայնքին, նայեցաւ ռուսական քայքայած տուներուն որոնց պատուհաններէն վառարանի խողովակները դուրս ցցուած էին, դիտեց ձիւնը որ հազարամեայ հայկական եկեղեցիին վրայ կը տեղար, ամայացած, որ կանգնած էր փայտի չտեմարաններուն եւ էլեկտրական կայանին մէջ... Ոտիկանատունը երեք յարկանի պալատի մը մէջ տեղաւորուած էր որ հարուստ Հայեր եւ Ռուսեր չինել տուած էին...1877ի եւ 1918ի միջեւ այս 40 տեներով ապարանքը Հայու մը վիլլան եղած էր, ապա ռուսական հիւանդանոց...»:

Կը նկարագրէ պետական հոսանքէն օգտուող աղքատներու մասին որոնք տուները կը տաքցնեն, մայրերու որոնք անդադար կու լան որովհետեւ իրենց զաւակները անգործ կը թափառին, օրական 12 ժամ հասարակաց բաղնիքը աշխատողներու մասին, որպէսզի պատառ մը հայ կերցընեն իրենց զաւակներուն, անգործներու բազմութեան որ ամբողջ օրը թէյարաններու մէջ կ'անցընէ գանգատելով պետութեան դէմ... եւ երիտասարդ աղջիկներու անբացատրելի անձնասպանութիւններուն մասին որոնք սկսած էին կարսեցիներու առօրեայ կեանքին մաս կազմել...

«Կարսը, կը շարունակէ հեղինակը, ժամանակին կենդանի քաղաք մըն էր ուր կ'ապրէին բարեկեցիկ Հայեր, իրենց հազար տարի առաջ կառուցած եկեղեցիներով, որոնք տակաւին կանգուն են իրենց ամբողջական հմայքով: Ապա, անվերջանալի պատերազմներէ, չարդերէ եւ ցեղասպանութիւններէ յետոյ, 1920ին թուրք բանակը Քեազըմ Քարապէքիրի առաջնորդութեամբ գրաւեց Կարսը...»:

Տեղացիները ՔՍ-ին կը բացատրեն թէ ինչո՛ւ Կարս այսքան դէշ վիճակի մէջ կը գտնուի: Երկաթէ վարագոյրին պատճառով վաճառականութեան անկում, հայ – թուրք անվերջանալի վէճեր, Ատաթուրքի եւ պետութեան կողմէ երեսէ ձգուիլը...: Ժամանակին, կ'ըսեն, ամէնքը մէկ հոգիի պէս կ'ապրէին· հիմա ելեր են «Ես Ազերի եմ, ես Քիւրտ եմ, ես Թիւրքմէն եմ» ըսելով հրապարակները կը շրջին...:

Հեղինակը կը շարունակէ քաղաքին նկարագրութիւնը, կծու հեղնանք մըն ալ սահեցնելով պատմութիւնը խեղաթիւրող Թուրքերուն դէմ: «Մեծ անուշավաճառի խանութին տեղ մինչեւ 1967 հայկական եկեղեցի մը կար որուն դուռը ցուցադրուած է թանգարանին մէջ եւ մխիթարեան թանգարանին մէջ յատուկ բաժին մը յատկացուած է "Հայկական Ջարդերուն" եւ կ'աւելցնէ, զբօսաշրջիկներէն չատեր կը կարծէին որ Թուրքերէն կոտորուած Հայերու մասին է խօսքը... բայց վերջը կը հասկնային որ "հակառակն է եղեր"...: Կարս լքուած քաղաքի երեւոյթ ունէր· դռները կը բախէի որոնք ուխտուն տարի է բնակչութիւն չունէին, որովհետեւ Հայու պարպուած տուներ էին... ՔՍ կը գուշակէր որ ժամանակին հոս ոմանք -Թիֆլիսի հետ վաճառականութիւն ընող Հայերը, Օսմանեան փաշաները որոնք տուրքեր կը հաւաքէին անոնցմէ- կենսունակ, երջանիկ եւ խաղաղ կ'ապրէին... Այդ Հայերը, Ռուսերը, Օսմանցիները եւ Թուրքերը քաղաքակրթութեան կոկիկ կորիզ մը ստեղծած էին... անոնց մեկնումը ամայացուցած էր Կարսը»:

Ապա կը նկարագրէ բազմաթիւ հայկական տուներ, ոմանք փակուած, անդորձածելի ըլլալու դատապարտուած, ուրիշներ քաղաքի իշխանաւորներուն պաշտօնարան եւ բնակարանի վերածուած... Կը խօսի ժողովուրդին գանգատներուն մասին որովհետեւ քաղաքին մեծամեծներուն սպառնական արձանագրութիւններ ալ յայտուած էին անոր վրայ: «Ենթարկում»ը կարճ ֆիլմ մըն է որուն հերոսուհին Ատաթուրքէ բացատրութիւն կը խնդրէ Գուրանի այն տողերուն մասին որոնք դինք կը ստիպեն հանդուրժելու ամուսնի մը որ կը ծեծէ ու կը չհարգէ դինք:

Այսօր, բեմանիւթին հեղինակը Ա. Հիւրսի Ալի սպանութեան մէջ որոշ պատասխանատուութիւն մը կը զգայ· կ'ըսէ թէ երկարօրէն խօսած են այն հաւանական ըսպառնալիքներուն մասին որոնք պիտի յաջորդէին նման ֆիլմի մը ցուցադրութեան: Թէօ առարկած է թէ նման նկատումներով խօսելէ խուսափիլ պիտի նշանակէր թէ երկրին մէջ մտածումի ազատութիւն չըկայ, ոչ ալ ազատ արտայայտութեան: Իսկ նման համոզում ջուր տանիլ պիտի նշանակէր իսլամականներու ջաղացքին: Թէօն կը փափաքէր ցնցել հոլանտական իշխանութիւնները, անդրադարձնել անոնց թէ իսլամական ծայրայեղ հոսանքներ ներթափանցած են Հոլանտա:

Բեմադիր – երեսփոխանուհին ինքզինք կրկնապէս յանցաւոր կը զգայ, քանի որ ինք դիտէր թէ ի՛նչ չափի կրնար հասնիլ Թէոյի արհամարհած վտանգը: Գիտէր թէ խնդրոյ առարկայ ընել արբազան գրութիւններ, աւելի ծանրակշիռ յանցանք էր, քան՝ սոորագրել խմբագրականներ:

Հոլանտայի մէջ ներկայիս 900 հազար մահմետական կայ, ինչ որ հոլանտացի քնակչութեան երկու երրորդին վախ կը պատճառէ: Այնուհետեւ չի նշանակեր թէ այդ մարդիկը բոլորն ալ կարողական ոճրագործներ են· այսուհանդերձ հարցը աւելի քան լուրջ է: Ա. Հիրսի Ալի ժամանակը հասած կը նկատէ որ հոլանտական կառավարութիւնը անդրադառնայ հարցին, զայն ձեռք առնէ, առանց մոռնալու կէտ մը· ծայրայեղականները փոքր խմբակ մը կը կազմեն ամբողջութեան մէջ, բայց իրենց ազդեցութիւնը մեծ կարողականութիւն ունի ընդհանուրին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐԱԻԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ ՎԱՆ ԿՈԿԸ

Նոյեմբերի սկիզբը Հոլանտացի չարժանկարի արուեստագէտ մը Թէօ Վան Կոկի սպանութեան լուրը հաղորդուեցաւ: Ան սպաննուած էր իսլամականութեան դէմ քննադատական ժապաւէն մը պատրաստած ըլլալուն համար: Այդ ժապաւէնին բեմադիրը մահմետական երեսփոխանուհի մըն էր, կը կոչուէր Այաան Հիրսի Ալի:

Այս վերջինը զայրոյթի, յուզումի, նաեւ զառնութեան պոռթկում մը զրի առած է Թ. Վան Կոկի սպանութեան մասին: Այդ սպանութեան եւին կը տեսնէ որոշ մարդոց մտայնութիւնը որ կրօնական համոզումները աւելի նախամեծար կը նկատէ, քան՝ մարդկային կեանքը:

Կ'ըսէ թէ Վան Կոկի մահէն եւք իր կենդանի մնալն ալ զայրոյթի պատճառ է, քանի որ ինք իր կեանքը կը պարտի դինք պաշտպանող թիկնապահներու, մինչ Թէօն թիկնապահ չունէր: Զինք սպաննեցին փողոցին մէջտեղ, փամփուշտներու թիրախ դարձնելով, ապա իրենց աւանդական ձեւով խողխողեցին: Անընդունելի կը դտնէ արդարացումը թէ Թէօն թիկնապահ ունենալու փափաք յայտնած չէր: Մինչդեռ անոր պաշտպանութիւնը անհրաժեշտ էր իր կեանքէն զատ հանրային կարգ-կանոնին, ամբողջ երկրին ապահովութեան համար:

Մնաց որ պատահածը բոլորովին անըսպասելի չէր: Երբ խնդրայարոյց ֆիլմին՝ «Ենթարկում»ին որմազդները երեւցած էին պատերու վրայ, անոր բեմադիրին ու արտադրողին անուններուն տակ արդէն սպառնական արձանագրութիւններ ալ յայտուած էին անոնց: «Ենթարկում»ը կարճ ֆիլմ մըն է որուն հերոսուհին Աստուածմէ բացատրութիւն կը խնդրէ Գուրանի այն տողերուն մասին որոնք դինք կը ստիպեն հանդուրժելու ամուսնի մը որ կը ծեծէ ու կը չհարգէ դինք:

Այսօր, բեմանիւթին հեղինակը Ա. Հիրսի Ալի սպանութեան մէջ որոշ պատասխանատուութիւն մը կը զգայ· կ'ըսէ թէ երկարօրէն խօսած են այն հաւանական ըսպառնալիքներուն մասին որոնք պիտի յաջորդէին նման ֆիլմի մը ցուցադրութեան: Թէօ առարկած է թէ նման նկատումներով խօսելէ խուսափիլ պիտի նշանակէր թէ երկրին մէջ մտածումի ազատութիւն չըկայ, ոչ ալ ազատ արտայայտութեան: Իսկ նման համոզում ջուր տանիլ պիտի նշանակէր իսլամականներու ջաղացքին: Թէօն կը փափաքէր ցնցել հոլանտական իշխանութիւնները, անդրադարձնել անոնց թէ իսլամական ծայրայեղ հոսանքներ ներթափանցած են Հոլանտա:

Բեմադիր – երեսփոխանուհին ինքզինք կրկնապէս յանցաւոր կը զգայ, քանի որ ինք դիտէր թէ ի՛նչ չափի կրնար հասնիլ Թէոյի արհամարհած վտանգը: Գիտէր թէ խնդրոյ առարկայ ընել արբազան գրութիւններ, աւելի ծանրակշիռ յանցանք էր, քան՝ սոորագրել խմբագրականներ:

Հոլանտայի մէջ ներկայիս 900 հազար մահմետական կայ, ինչ որ հոլանտացի քնակչութեան երկու երրորդին վախ կը պատճառէ: Այնուհետեւ չի նշանակեր թէ այդ մարդիկը բոլորն ալ կարողական ոճրագործներ են· այսուհանդերձ հարցը աւելի քան լուրջ է: Ա. Հիրսի Ալի ժամանակը հասած կը նկատէ որ հոլանտական կառավարութիւնը անդրադառնայ հարցին, զայն ձեռք առնէ, առանց մոռնալու կէտ մը· ծայրայեղականները փոքր խմբակ մը կը կազմեն ամբողջութեան մէջ, բայց իրենց ազդեցութիւնը մեծ կարողականութիւն ունի ընդհանուրին վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա·

ԳԼՈՒԽ ԺԷ·
ԱՂԷՏԻՆ ՍԿԻԶԲԸ

Ճամբան կը խորհէր·

«Այս մարդը վտանգ մըն է Տիւզեաններու գլխուն, բայց վաղը կրնայ վտանգ մը ըլլալ ինծի ալ, եւ բոլոր դիրքի տէր հայերուն»:

Ցետոյ վճռեց·

« Ցարութիւն, այսօրուընէ սկսեալ կեանքդ մէկ կէտ նպատակի պիտի ունենայ· չէզոքարնել Հալէթ էֆէնտին»:

Դիւրին գործ մը չէր չէզոքացնել Հալէթը, քանի որ Սուլթանին գլխաւոր խորհրդականն էր: Բայց Ցարութիւն պէզճեան տուաւ վճիռը·

«Ես չկարենամ օր մը չէզոքացնել Հալէթը, կասկած չկայ թէ ան պիտի փճացընէ զիս»:

ԳԼՈՒԽ ԺԸ·
ՏԻՒԶԵԱՆՆԵՐՈՒ ԱՂԷՏԸ

Հալէթ էֆէնտի Գադազի սպառնալէ վերջ, խորհելով թէ ան կրնայ կարեւորութիւնն չտալ իր սպառնալիքին եւ Սուլթանին տրամադիր մէկ պահէն օգտըւելով խնդիրը կարդադրել, անմիջապէս գործի լծուեցաւ փճացնելու համար Տիւզեաններուն: Իր մօտ հրաւիրեց Հայրուլլահ էֆէնտին:

- Ինծի նայէ, ըսաւ անոր, վաղը Ուրբաթ է թէէ եւ, բայց պէտք է փողերանոց երթաս եւ բոլոր հաշիւներն ու տետրակները կղպանքի տակ առնես: Պէտք է Սարգիս Տիւզեանը փողերանոց կանչես, նոյնպէս հոն աշխատող անոր ազգականներէն կարեւոր պաշտօններ ունեցողները եւ բոլորը պէտք է անջատ սենեակներու մէջ կղպես· Շաբաթ օր պէտք է վերջնական հաշիւնեբուն քննութիւնը եւ պէտք է զեղծումները հաստատուած ըլլան: Այս բոլորին համար ահա քեզ պէտք եղած գրաւոր հրամանը, ջոկատ մըն ալ զինուր: Այդ արիկայ Տիւզեանները պէտք է որ լաւ դաս մը առնեն: Ներկայ առաքելութիւնը պէտք է երեան հանել մէկ օրուան մէջ եւ այդ կեդրոններուն պէտք է իրենց արժանի պատիժը տրուի:

- Դուք անհոգ եղէք, ես պէտք եղածը կ'ընեմ:

Հայրուլլահ ուղղակի փողերանոց գնաց: Օրը իրիկուն եղած ըլլալով հանդերձ, լուր ղրկեց Սարգիս ամիրային, Մկրտիչ Տիւզեանի եւ ուրիշ երեք ազգականներու, որպէսզի յաջորդ օրը հակառակ ուրբաթ ըլլալուն փողերանոց գան հաշիւներու քննութեան համար:

Ներս Տիւզեանները այս լուրը առնելով իրար անցան:

- Վաղը փողերանոց չգացած Ցարութիւնին երթամ եւ կացութիւնը բացատրեմ, ըսաւ Սարգիս Տիւզեան:

-Ես ալ պալատ երթամ եւ ջանամ Սուլթանը տիմել, ըսաւ պալատի ոսկեջաղեպտ Գրիգոր ամիրա Տիւզեան:

Երկու եղբայր մինչեւ ուշ առեն չկրցան քնանալ:

Սարգիս Տիւզեան առաւօտուն կանուխ զինաց Պէզճեանի տունը եւ բացատրեց կացութիւնը:

- Սրիկայ Հալէթ, ըսաւ Գադազ, վախցաւ Սուլթանին մօտ ընելիք մէջամտութենէս եւ ուզեց արագ չարժիլ: Ամիրա, դուն գնա փողերանոց որպէսզի հաշուեխուցս չըլլաս: Ես կարելիս պիտի ընեմ այս կացութիւնը դարմանելու համար: Լաւ կ'ըլլայ եթէ Գրիգոր ամիրան ալ պատրաստ դիմէ: Մի վախնաք, Աստուած մեծ է:

Սարգիս ամիրան մերթ Գադազի վրայ յոյսը դրած եւ յուսալից, մերթ դէպքերուն արագ զարգացումէն մտահոգ քաղելով գնաց փողերանոց: Գարնան թարմ զեփիւռը իր դէմքը կը համբուրէր եւ կարծես կը սիփռէր զինքը: Բայց երբ հեռուէն երեցաւ փողերանոցի չէնքը, Ամիրան ժոգռունեցաւ: Ֆայլերը դժուարաւ առաջ կ'երթար կրբ տեսաւ հեռուն պարզուած տեսարանը: Զինուորական վաշտ մը կեցած էր դրան առջեւ:

- Աստուած իմ, ազէտ մը կը սպասէ մեզ, դուն օգնէ մեզ Տէր:

Զինուորներուն հետ փողերանոց եկած էր նաեւ Հալէթ էֆէնտիի հաւատարիմ. նեղէն Ասլաուլլահ վաշա:

- Մե՞ր է վաշա, Ուրբաթ օրով ի՞նչ կ'ընէք այս կողմերը, ըսաւ Սարգիս ամիրա զօրավարին դոր կը ճանչնար:

- Դուք ինչե՞ր կ'ընէք եղեր հոս: Ո՞վ կրնար խորհիլ թէ այդքան հաստատութեան մէջ սեստութիւնը կը կողոպտէիք ձեր իշխանական կեանքը ապրելու համար, պատասխանեց վաշան: Անկիւա վատութիւն չէ

Սարգիս հասկցաւ թէ առանց դատելու դատապարտած էին զինքը:

- Փաշա, համարձակեցաւ ըսել, դուն որ կը ճանչնաս մեզ, այդ ի՞նչ տեսակ խօսք է: Առա նց քննութեան ի՞նչպէս կրնաք դատապարտել մեզ:

- Երանի թէ չճանչնայի ձեզ: Տեսնուող պիտը երթալու համար առաջնորդի պէտը չկայ:

Վայրկեան մը լուռ մնալէ վերջ, խիստ չեշտով մը չարունակեց·

- Հիմա ինծի հետ նեբս եկուր:

Սարգիս ամիրա Տիւզեան ի տես այս երեւոյթին՝ պատին կաթնեցաւ յուզումէն չիյնալու համար:

- Բերէք, ըսաւ Հայրուլլահ, խօսքը ուղղելով փաշային:

Սարգիս ամիրան ալ միւսներուն քովը տարին:

Հայրուլլահ էֆէնտի անոնց դարձաւ եւ տատող չեշտով մը ըսաւ·

- Մինչեւ ձեր հաշիւներուն քննութիւնը, իւրաքանչիւրդ հոս պատ սենեակի մը մէջ արգելափակուած պիտի մնաք: Իսկ ձեր ընտանիքին միւս անդամները ձեր տուներուն մէջ արգելափակուած պիտի մնան:

Ներսը Հայրուլլահ էֆէնտի բոլոր հաշիւները եւ տետրակները հաւաքած էր եւ կը կապէր: Իր գտնուած սենեակին մէջ ոտքի կը ապասէին Մկրտիչ Տիւզեան եւ միւսները:

Ծոչոր վտանգները մարդոց մեծ քաջութիւն կու տան յաճախ: Այսպէս Սարգիս ամիրա յանկարծ ձայնը բարձրացուց·

- Բայց հաշիւները չքննած ի՞նչ իրաւունքով կ'արգելափակէք մեզ:

Հայրուլլահ էֆէնտի փոխանակ զայրանալու ի ր մեֆիսթոֆէլեան ժպիտով եւ հեգնանքով պատասխանեց·

- Ալ ազդեցութիւն ընելու ժամանակը անցած է, Սարգիս խելքը գլուխդ ժողվէ:

Ցետոյ լուրջ եւ խիստ չեշտով մը ըսաւ·

- Պալատին հրամանը այսպէս է, երկար ապրի մեր օգոստափառ Սուլթանը:

(Շար· 15)

(Շար· 37)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մովսէս Պէյաքեան չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց՝ եկեղեցական, աշխարհական եւ միութիւններ, որոնք հետաքրքրութեան իր առողջական վիճակով։

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Ֆ. Սարոյեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Հայաստան» Հիմնադրամին եւ 100 Եւրօ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (տառնալ «Յառաջ»էն)։

Centre Culturel SAINT MESROB

Jeudi 25 novembre à 20 heures 45

Une soirée à ne pas manquer

Autour des mémoires d'Ohannès Pacha Kouyoumdjian

avec la participation de

Raymond Haroutioun KEVORKIAN

et **Vahé TACHJIAN**

qui ont assuré l'édition et le commentaire des

«MEMOIRES DU DERNIER GOUVERNEUR OTTOMAN DU MONT-LIBAN, DE JANVIER 1913 A SEPTEMBRE 1915».

Un document exceptionnel !

10 bis rue Thouin
75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER : Luxembourg

Cocktail — Vente du livre — Dédicace

—— Entrée libre ——

U C F A F
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
— Métro République —
☎ 01. 42. 08. 76. 49

VIe Foire aux Livres

Samedi 27 et Dimanche 28 novembre de 10h à 19h sans interruption

L E L I V R E A L ' H O N N E U R
plus de 80 titres récents
plus de 60 auteurs
mais aussi des livres anciens
le plus grand nombre d'ouvrages réunis durant 2 jours

- **Samedi 27 novembre**
à partir de 15h les auteurs dédicaceront leurs ouvrages.
- **Samedi 27 novembre**
à 16h : à quelques jours du 17 décembre date de la réunion des chefs d'Etats à Bruxelles sur l'entrée de la Turquie dans l'Union Européenne, débat avec **Alexandre Del Valle, Alexis Govciyan, Georges Sarian et Ara Toranian.**

OBJETS ARTISANAUX D'ARMENIE — Nappes brodées, Céramiques, Poteries, Sacs et toques en kilim, Services à café, Nardi (en bois sculpté), Cartographie d'Arménie.

LES MEILLEURS TITRES DE MUSIQUE classique, traditionnelle et de variété arménienne.

PRODUITS MULTIMEDIAS D'ARMENIE.

LITHOGRAPHIES de **Richard Jéranian.**

PEINTURES de **Guillaume Toumanian.**

Bar-Buffet
en permanence

exposition - vente exceptionnelle,
prolongée du 29 novembre
au 1er décembre inclus
de 15h à 18h30

—— Entrée libre ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուէրուք) Շաբաթ, Դեկեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը։

Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04·78·49·19·44 թիւով։

(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին)։

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ» ճաշարանը
60 rue La Fayette 75009 Փարիզ

Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցը նելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

— Ալիսին՝ 06·03·33·06·70
— Արաքսիին՝ 01·39·83·71·19 *(ժամը 19էն վերջ)։*

CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE

Lundi 29 novembre à 20h30
PROJECTION DU FILM ARMENIEN :
«Կ Տ Ո Ր Մ Ը Ե Ր Կ Ի Ն Ք»
«U N B O U T D U C I E L»
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

*
**

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
C O N C E R T
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

2 VOLS DIRECTS HEBDOS
Paris ➡ Erevan ➡ Paris
ARMÉNIE
• SÉJOUR À LA CARTE
• VOYAGES ORGANISÉS

SABERATOURS
➡ 11, RUE DES PYRAMIDES 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 - FAX 01 42 96 18 77
saberatours@selectour.com

SEVAN VOYAGES
➡ 48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 - FAX 04 78 60 92 26
sevan@selectour.com

WASTEELS VOYAGES
➡ 67, LA CANEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 - FAX 04 95 09 30 61
marseille@wasteels.fr

EREVAN
➡ 32-38, RUE HANRABEDOUTIAN EREVAN
TEL 52 55 55 - FAX 56 40 30
sabera@arminco.com

CARGO 2 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
AUTOMNE 2004

ORGANISATION TERRE & CULTURE
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Face au projet d'élargissement de l'Union Européenne à la Turquie, formulons

UNE VRAIE REVENDICATION ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

LE JEUDI 25 NOVEMBRE A 20 HEURES

Salle de l'ASIEM
6 rue Albert de Lapparent 75007 Paris (Métro Ségur)

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 4 et dimanche 5 décembre de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Brocante, Cadeaux...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

VOYAGE A ROME

A l'occasion de la pose de la statue de St Grégoire l'Illuminateur dans une niche de la Basilique Saint-Pierre, au Vatican,
le mercredi 19 janvier
nous projetons d'organiser un voyage à Rome,
du mardi 18 au samedi 22 janvier,
ce qui permettra aussi, à ceux qui le désirent, d'assister au
COLLOQUE INTERNATIONAL
sur St Grégoire de Nareg, qui se déroulera à Rome du 20 au 22 janvier.
Voyage + Séjour en Hôtel 3 étoiles + pension complète.
Prix : 800 Euros en chambre double,
supplément de 120 Euros pour chambre individuelle.
Les inscriptions seront closes le 20 décembre.
Informations aux numéros :

01 40 51 11 90 (Eparchie) — 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·073 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·073

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(20 novembre)

«Մ. ՌՈՔԱՐ ԵՒՐՈՊԱՆ ԿԸ ԹԱՂԷ»

Այս խորագրին տակ, Սիլվի Կուլաո, որ հեղինակն է «Մեծ Թուրքը եւ վենետիկի Հանրապետութիւնը» հատորին, մասնագէտ Գերմանիոյ եւ Եւրոպայի, նախկին խորհրդարան Ռ. Փրոտիի, կը դասաւանդէ նաեւ Պրիւժի Եւրոպայի Գոլէժը, խիստ յօդուած մը սորագրած է Ֆիկարոյի մէջ, Միշէլ Ռոքարի տեսակէտներուն դէմ Եւրոպայի մասին: Ծանօթ է որ Ռոքար Թուրք պաշտպանն է Թուրքիոյ մուտքին եւ այդ առընչութեամբ ծուռն ու շիտակը լսած կը խառնէ իր արտայայտութիւններուն մէջ, աւելի ծուռը քան շիտակը (տե՛ս. «Ցառաջ», Նոյեմբեր 20/21.):

Ամենայն արամաբանութեամբ, Ս. Կուլաո կը դատապարտէ Ռոքարի բոլոր պատճառաբանութիւնները որոնք կը ձգտին միայն վերջնապէս թաղելու Եւրոպան: Դիտել կու տայ որ Թուրքիա իր հողամասին 97%ով եւ բնակչութեան 89%ով եւրոպացին դուրս է եւ կոչում չունի Եւրոպա մտնելու: Պոլիսը չի կրնար անջատիլ Ասիատուէն: Ու կարգով, Ս. Կուլաո կ'առնէ Ռոքարի Թուրքիոյ ի նպաստ պարզած պաշտպանողական տեսակէտները եւ մի առ մի ցոյց կու տայ թէ բոլորն ալ թերի եւ սխալ են, սկսելով աշխարհականութեան հարցէն, կիներու ազատութենէն, ռազմավարական տուեալներէն եւլն., եւլն., փաստելու համար որ Ռոքար Եւրոպայի փոսը կը փորէ: Ցաւ կը յայտնէ որ պարզ քաղաքացին չկրցաւ արտայայտուիլ այդ մասին: Պարտադիր ամուսնութիւն մը հազուագիւտ է որ մեղսալուսին մը ստեղծէ: Ռոքար, նման Հանրապետութեան նախագահին, կը վտանգէ սահմանադրական հանրաքուէն. ծանրակշիռ է կը գրէ յօդուածագիրը: Եւրոպական Միութիւնը միայն իրենց սեռընդին չի պատկանիր: Ժառանգած են իրենց նախորդներէն եւ պարտին փոխանցել, դեռ կենդանի, աւելի երիտասարդներուն, որ տակաւին երազի փափաքն ունին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ

Կինէյի մէջ վերսկսած է դատը այն հայ վեց օդաչուներուն որոնք պետական յեղաշրջումի յանցանքով ամբաստանուած էին ու բանտարկուած Մարաէն ի վեր: Նոյեմբեր 16ին վերսկսած դատին Նոյ. 18ի նիստին դատախազը հայ օդաչուներուն համար 26 տարի բանտարկութիւն պահանջած է, մնացեալներուն՝ 42 – 102 տարի: Հայ ամբաստանեալներուն փաստաբանը մերժած է ամբաստանութիւնը եւ յայտարարած որ իր պաշտպանեալներուն անմեղութիւնը փաստելու համար պիտի պայքարի, դիմելով մինչեւ միջազգային ատեաններ: Դատավարութեան ներկայ գտնուած է Հայաստանէն դեսպան Ս. Մանկասարեան եւ պետական արարողակարգի սպասարկութենէն Գ. Պետրոսեան:

Վեց հայ օդաչուները զերմանական օդային ընկերութեան մը հետ պայմանագրով կ'աշխատէին, ու այդ չրջանակին մէջ թռիչք կը կատարէին դէպի Կինէա:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔՈԼԱ ՍԱՐՔՈԶԻ ԻՒ.ԷՄ.ՓԷ.-ի նախագահ ընտրուեցաւ Նոյեմբեր 21ին իսկ, այսինքն համադրամարէն առաջ, թէեւ մեկնարկը այդ օրն է (Նոյեմբեր 28) որ պիտի յայտարարուի պաշտօնապէս: Ընտրութիւնները կատարուեցան չաբաթներու երկայնքին եւ փակուեցան Նոյեմբեր 21, ժամը 14ին: Ըսուեցաւ միայն որ ղլուխը հասած է թեկնածու մը 50%էն աւելի համեմատութեամբ: Մասնակցութիւնն ալ հասած է մօտ 54%ի արձանագրութիւններուն: Նախորդ օրն ալ, մկկուկէս ժամ հանդիպում ունեցած էր Շիրաքի հետ եւ յայտարարած է որ «ամէն ինչ չատ լաւ անցաւ»:

ՊՈՐՏՈՑԻ երեսփոխանական ընտրութեան (յաջորդելու համար Ալէն Ժիւպէի) Նոյեմբեր 21ին, չատ փոքր տարբերութեամբ յաղթած է աջի թեկնածուն՝ Հիւկ Մարթէն ձայներու 51,26%ով, ընդդէմ ընկերվարական Միշէլ Տըլօնէի (48,74%): Կը թուի որ ձեռնպահութեան նուազուդը նպաստած է Մարթէնի եւ մեծ դժուարնակութիւն պատճառած Ա. Ժիւպէի:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ «Եահոթ Ահրոնոթ» թերթը, Նոյեմբեր 19ին նոր գայթակղութիւն մը հրապարակած է լոյս ընծայելով նկարներ ուր կը տեսնուին խորայէլացի զինուորներ, որոնք կը սպաննեն դեռին պատկած վիրաւոր Պաղեստինցիներ: Նկարները խորագրուած են՝ «Կը կրակեն եւ կը նկարահանուին», ու կ'ոգեկոչուի նոյնիսկ «զինուորներու խաղը դիակներու հետ»: Նկարներէն մէկը ցոյց կու տայ պաղեստինցի մարտիկի մը մերկ մարմինը եւ խորայէլացի զինուոր մը որ հպարտօրէն ոտքը կը դնէ զոհին կուրծքին վրայ: Ուրիշ զինուոր մը կը պատմէ որ ինչպէս «Լեկո» խաղացած է պաղեստինցի քամիքազի մը ճախիններուն հետ: Զօր. Եալոն յայտարարած է որ քննութիւն բացուած է:

ԿՈՒԱՏԼՈՒՒՓԻ մէջ, բաւական զօրաւոր երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Նոյ. 21ին, 6,3 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բացատիճանաչափին վրայ: Մեռած են երկու մանուկներ (3 եւ 7 տարեկան), վիրաւորներ ալ կան: Շատ մեծ են նիւթական վնասները:

ԱՐՔԱՆՍԱՍԻ (ԱՄՆ) մայրաքաղաքին՝ Լիթըլ Ռոքի մէջ, Նոյեմբեր 18ին բացուեցաւ կառուցուած է Պիլ Կլինթընի «Նախագահական գրադարան»ին: Հոն է որ ծնած էր նախկին նախագահը, յետագային ալ եղած էր նահանգին կառավարիչը: Տեղատարափ անձրեւի մը տակ է որ կատարուած է բացումը, որու ներկայ եղած են նախագահ Պուշ, Գարթըր եւ նախկին նախագահ Պուշ: Կլինթընի հրաւէրով ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի նախկին նախագահը՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Բոլորն ալ գովքը հիւսած են Կլինթընի եւ Պուշ յիչած է նոյնիսկ, որ ամոր նախկին գործակիցները կ'ըսէին իրեն համար որ «եթէ Կլինթընն Թիթանիքը ըլլար, սառցակոյտն էր որ կ'ընկղմէր»: Գրադարանը արժած է 165 միլիոն տոլար, նուիրուած 112·000 հոգիի կողմէ: Նախագահական գրադարանները աւանդութիւն մըն են ԱՄՆ-ու մէջ 1928էն ի վեր (Հուվըր): Կլինթընի գրադարանը ամէնէն մեծն է, ունի 80 միլիոն առարկայ, նուէր, գիրք, գիւան, փաստաթուղթ:

ԻՐԱՔի ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Ցունուար 30ին, ինչպէս ճչդեց ընտրական յանձնախումբը Նոյեմբեր 21ին, մինչ ոճրափորձ, առեւանդում, բռնութիւն չեն դադրիր երկրին զանազան քաղաքներուն մէջ: 14 միլիոն իրաքցիներ պարտին ընտրել 275 երեսփոխան, որոնք պիտի ապահովեն փոխանցման չրջանի ժամկէտը որ պիտի տեղի ունենայ Յունուար 30ին: Ընտրական ընթացքին Սպանիա եւ Փորթուկալ տեղի կ'ունենան փոքր չափով նման գործունէութիւն մը: Առաջինէն կը հանգանակուէր 1400 եւրօ, երկրորդէն հազար:

Շնորհիւ ձեռնարկին նաեւ Ֆրանսական չրջանակներէն վայելած համակրանքին, ինչպէս տեղեկացուցին պատասխանատուները, չորս օրուան նախաձեռնութեան նախքերը –ճանապարհածախք, հաղորդակցութիւն, վայր, համակարգիչներու ցանց, թղթատարութիւն, եւլն.– կրնայի պիտի ըլլայ չուրջ ութ առ հարիւրով ապահովուիլ ու կարելի առաւելագոյնը որպէս զուտ հասոյթ յատկացնել հիմնադրամին:

Փակումի երեկոյեան ժամը 20·30ին մինչ համակարգիչներու պատասխանները 788·133 եւրօ ցոյց կու տային ու հինգ վայրկեան հետ գումարը կը բարձրանար 788·583ի, յոդնութիւնը բայց նաեւ դոհունակութիւնը ակներեւ էին բոլոր դէմքերուն վրայ: Սխալ է կարծել որ հանգանակութեան գործը այսքա՛ն կենսական նպատակի մը համար իսկ պարզ դիմումի տարազ մը կրկնելով ու խոստումի գումարը արձանագրելով կը սահմանափակուի: Կան հազար լեռնէ ջուր բերողներ բան չտալու համար. «մենք ուրիչ տեղ կու տանք», «չենք պիտեր այդ դրամը ո՞ւր կ'երթայ», «ես Հայ չեմ, հայրս Հայ էր», «ճամբա՞յ կը չինէք. լա՛ւ, ինչի՞ կը ծառայէ այդ ճամբան չատ յստակ չէ», «հասկցա՛յ, հասկցա՛յ, բայց չեմ սիրեր որ հեռաձայնով դիմում ըլլայ ինծի», «գիտէ՞ք ճաչի վրայ ենք»... մէկն ալ կիրակի երեկոյեան կը պատասխանէ. «Ժողովի մէջ եմ, չեմ կրնար խօսիլ հիմա»...: Ասոնց քով կան անչուշտ պիւտճէին համեմատութենէն քաչուելու չեշտով մը 13 կամ 15 եւրօ խոստացողներ, «ամուսինս Հայ էր, ես չեմ, բայց անպայման չէք մը կը ղրկեմ» ըսողներ, առանց դիմումին սպասելու մասնակցողներ:

Փակման երեկոն ուրախ-հանդիսաւոր հաչուետուփ մը կ'ըլլայ ամէն անգամ: Նոյնն էր պարագան այս անգամ եւս: Հիմնադրամին վարչականներէն Միշէլ Բազումեան աշխատանքով, նիւթականով կամ մէկդոյներով օժանդակողներուն չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկաւ, չմոռնալով ժամադրութիւն տալու 2005ին: Իրեն յաջորդեց Ֆրանսայի վարչութեան նախագահ Պետրոս Թերզեան. դոհունակութեան, յուզումի չեշտով համոզում յայտնեց որ 2004ի համահայկական հանգանակութիւնը տասը միլիոն տոլար պիտի գոյացնէ ու Հիւսիս – Հարաւ ճամբուն հարկաւոր 12,5 միլիոնէն փոքր մաս մը պիտի մնայ հայթայթելիք «ինչ որ դժուար չէ»:

Շնորհակալութեան, քաջալերանքի, յարատեւութեան արտայայտութիւններ ուղղեցան Տիւտ Արք. Նազարեան, Գերմանիոյ խումբին առաջնորդը Ժ. Մուճեան, ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցիչը Հ. Գէորգեան, Հայաստանի Փարիզի դեսպանը Է. Նալպանտեան:

Երեկոյթին փակումէն առաջ վիճակ մըն ալ քաչուեցաւ ու Հայաստան – Արցախ ճամբորդութեան տոմս չահեցաւ նուիրատու մը:

Զորս օրուան գործունէութիւնը աւարտած ըլլալով հանդերձ, կարելի է մասնակցիլ տակաւին, մինչեւ Դեկտեմբեր 31 աչխատանքի ժամերուն հեռաձայնելով 0 810 854 854 թիւին, կամ չէք մը ղրկելով

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

Հասցէին:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ 2004-Ի ՓՈՆԷԹՈՆԸ ԱՒԱՐՏԵՑԱՒ 800 ՀԱԶԱՐ ԵՒՐՈՅԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Ինչպէս այլեւս սովորութիւն է, Նոյեմբերեան չաբաթավերջ մը Վարաբաղի ընտրական թաղամասերուն մէջ հաւաքական գործին կեդրոն կ'ըլլայ Փարիզը: Այս տարի Ֆրանս-Թէլէֆոմի Գաչանի կեդրոնատեղին էր ուր երբեմն նոյն ընտանիքին երեք սերունդէն ներկայացուցիչներով 650 կամաւորներու –Փարիզէն զատ նաեւ Լիոն, Մարսէյլ, Նիս եւ Թուլուզ- աչխատանքը ամփոփուեցաւ, համակարգուեցաւ, կիրակի, Նոյեմբեր 21ի Երեկոյեան ժամը 21ին յայտարարելու համար թէ 800 հազար Եւրօ, կամ 1·040·000 Տոլար հանգանակուած էր չորս օրուան ընթացքին: Այդ գումարը միանալով Հայաստան, Արցախ, Եւրոպայի այլ երկիրներու, Աւժանթինի, Աւստրալիոյ եւ վերջապէս ԱՄՆ-ու մէջ Նոյեմբեր 25ին կատարուելիք թէլէթոնին արդիւնքներուն, աւարտին մօտ հանդրուանի մը պիտի հասցնէ Վարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղին որ արդարօրէն կը կոչուի Արցախի ողնայարը:

2004ի նչուած գումարը 63 հազար Եւրօ աւելի է նախորդ տարուանէն: Զորս օրուան ընթացքին մօտ 10 հազար 600 ընտանիք, ընկերակցութիւն եւ ձեռնարկութիւն մասնակցութիւն խոստացած են իրենց եղած դիմումին: Կամաւորներու մէջ էին Գերմանիայէն եւ Զուիցերիայէն եկած խումբերը, մինչ միեւնոյն ընթացքին Սպանիա եւ Փորթուկալ տեղի կ'ունենար փոքր չափով նման գործունէութիւն մը: Առաջինէն կը հանգանակուէր 1400 եւրօ, երկրորդէն հազար:

Շնորհիւ ձեռնարկին նաեւ Ֆրանսական չրջանակներէն վայելած համակրանքին, ինչպէս տեղեկացուցին պատասխանատուները, չորս օրուան նախաձեռնութեան նախքերը –ճանապարհածախք, հաղորդակցութիւն, վայր, համակարգիչներու ցանց, թղթատարութիւն, եւլն.– կրնայի պիտի ըլլայ չուրջ ութ առ հարիւրով ապահովուիլ ու կարելի առաւելագոյնը որպէս զուտ հասոյթ յատկացնել հիմնադրամին:

Փակումի երեկոյեան ժամը 20·30ին մինչ համակարգիչներու պատասխանները 788·133 եւրօ ցոյց կու տային ու հինգ վայրկեան հետ գումարը կը բարձրանար 788·583ի, յոգնութիւնը բայց նաեւ դոհունակութիւնը ակներեւ էին բոլոր դէմքերուն վրայ: Սխալ է կարծել որ հանգանակութեան գործը այսքա՛ն կենսական նպատակի մը համար իսկ պարզ դիմումի տարազ մը կրկնելով ու խոստումի գումարը արձանագրելով կը սահմանափակուի: Կան հազար լեռնէ ջուր բերողներ բան չտալու համար. «մենք ուրիչ տեղ կու տանք», «չենք պիտեր այդ դրամը ո՞ւր կ'երթայ», «ես Հայ չեմ, հայրս Հայ էր», «ճամբա՞յ կը չինէք. լա՛ւ, ինչի՞ կը ծառայէ այդ ճամբան չատ յստակ չէ», «հասկցա՛յ, հասկցա՛յ, բայց չեմ սիրեր որ հեռաձայնով դիմում ըլլայ ինծի», «գիտէ՞ք ճաչի վրայ ենք»... մէկն ալ կիրակի երեկոյեան կը պատասխանէ. «Ժողովի մէջ եմ, չեմ կրնար խօսիլ հիմա»...: Ասոնց քով կան անչուշտ պիւտճէին համեմատութենէն քաչուելու չեշտով մը 13 կամ 15 եւրօ խոստացողներ, «ամուսինս Հայ էր, ես չեմ, բայց անպայման չէք մը կը ղրկեմ» ըսողներ, առանց դիմումին սպասելու մասնակցողներ:

Փակման երեկոն ուրախ-հանդիսաւոր հաչուետուփ մը կ'ըլլայ ամէն անգամ: Նոյնն էր պարագան այս անգամ եւս: Հիմնադրամին վարչականներէն Միշէլ Բազումեան աշխատանքով, նիւթականով կամ մէկդոյներով օժանդակողներուն չնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկաւ, չմոռնալով ժամադրութիւն տալու 2005ին: Իրեն յաջորդեց Ֆրանսայի վարչութեան նախագահ Պետրոս Թերզեան. դոհունակութեան, յուզումի չեշտով համոզում յայտնեց որ 2004ի համահայկական հանգանակութիւնը տասը միլիոն տոլար պիտի գոյացնէ ու Հիւսիս – Հարաւ ճամբուն հարկաւոր 12,5 միլիոնէն փոքր մաս մը պիտի մնայ հայթայթելիք «ինչ որ դժուար չէ»:

Շնորհակալութեան, քաջալերանքի, յարատեւութեան արտայայտութիւններ ուղղեցան Տիւտ Արք. Նազարեան, Գերմանիոյ խումբին առաջնորդը Ժ. Մուճեան, ԼՂՀ Փարիզի ներկայացուցիչը Հ. Գէորգեան, Հայաստանի Փարիզի դեսպանը Է. Նալպանտեան:

Երեկոյթին փակումէն առաջ վիճակ մըն ալ քաչուեցաւ ու Հայաստան – Արցախ ճամբորդութեան տոմս չահեցաւ նուիրատու մը:

Զորս օրուան գործունէութիւնը աւարտած ըլլալով հանդերձ, կարելի է մասնակցիլ տակաւին, մինչեւ Դեկտեմբեր 31 աչխատանքի ժամերուն հեռաձայնելով 0 810 854 854 թիւին, կամ չէք մը ղրկելով

FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14

Հասցէին:

Ա. ԹՈՓՈՋԵԱՆ

ղումմ մը որ պէտք է պատրաստէ Սահմանադրութիւն մը մինչեւ 2005 Օգոստոս 15: Միւս կողմէ, Նոյեմբեր 22ին, Շարմ-էլ-Շէյխի (Եգիպտոս) մէջ հաւաքուած են չուրջ 20 Արտաքին նախարարներ, մասնակցելու համար միջազգային ժողովին, որու օրակարգին է Իրաք: Մասնակցող նախարարներն են ալժերացի, պահրէյնցի, բրիտանացի, դանատացի, եգիպտացի, ֆրանսացի, գերմանացի, պարսիկ, իրաքցի, իտալացի, ճափոն, յորդանանցի, քուէյթցի, հոլանտացի, ռուս, սաուտցի, թունուզցի, թուրք եւ ամերիկացի: Այս ժողովին դեռ կը մասնակցի Գոլին Փաուըլ, որու պաչտօնավարման չրջանը չէ վերջացած եւ ուրեմն փոխանցումը չէ կատարուած տիկին Գոնտոլեցա Ռայսի:

ԱՐԱՖԱԹի բժչական թղթածրարը իր ամբողջին յանձնուած է Նոյեմբեր 19ին, մինչ եղբօր զաւակն ալ Փարիզ ժամանած է տէր զառնալու համար անոր, որպէսզի յանձնէ Պաղեստինեան Իչխանութեան: Սուտա Արաֆաթ դէմ է այս վերջին կարգադրութեան, իր փաստաբանները կը պնդեն որ միայն ինք իրաւունք ունի: Ֆրանսայի Պաչտպանութեան նախարարութեան բանբերը յայտարարած է տակաւին որ այդ յանձնումն ալ կը կատարուի նոյն պայմաններու մէջ, ինչ որ տիկին Արաֆաթի փաստաբաններուն համար կը նչանակէ որ «զինուորական փէրսի հիւանդանոցը հետեւանքները կը կրէ»:

ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ Սանթիակոյի (Չիլի) մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ Ամերիկեան չրջանակներու ժողովը (Ասիա – Ամերիկեան տնտեսական գործակցութեան Ֆորում), խօսք առնելով կրկին չեչտած է իր պայքարը «չարի առանցք»ին դէմ եւ ազդարարած է անոր մաս կազմող երկու երկիրները՝ Հիւսիսային Գորէան եւ Իրանը որ վերջ տան իրենց պատրաստութիւններուն՝ յանդելու համար հիւլէական ռումբի:

ՊՈԼՍՈՑ թաղապետութիւնը կ'ուզէ տուրք մը հաստատել խճողումներու համար, ինչպէս եղած է Լոնտոնի մէջ: Քա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԲԱՆԱՎԷՃ՝ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՏՈՔԹ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Օգոստոս ամսուն Երեւանի մէջ հրաւիրուեցայ հեռատեսիլի ելոյթի մը: «Շանթ» հեռատեսիլի կայանէն կ'առաջարկէին բանավէճ մը ունենալ հայագիտութեան մէջ մեծ վաստակ ունեցող անձերու հետ, ինչպէս Լեզուի Ինստիտուտի տնօրէն ակադեմական տոքթ. փրոֆ. Զահուկեանի, Ակադեմիայի թղթակից անդամներ բանասիրութեան տոքթ. փրոֆ.ներ Լեւոն Ջելեկեանի և Ցովհաննէս Բարսեղեանի հետ: Տարակուսանք յայտնեցի, թէ այդ անձերը պիտի ուզե՞ն բանավէճի մասնակցիլ հետս: «Փորձենք» ըսին: Եւ սակայն... «Ուղղագրութեան հարցը մեզի համար փակուած է, այդպիսի հարց չկայ» պատասխանած էին: «Շանթ» հեռատեսիլի աշխատողները ուրիշ անձ մը համոզած էին, Երեւանի Պետական Համալսարանի Հայոց լեզուի ամպիոնի դոցենտ, բանասիրութեան թեկնածու Պ. Ռուբէն Սաքապետոյեանը: Ես ընդունեցայ առաջարկը, մտածելով որ ժողովուրդին համար միակ առիթն է այս նիւթին չուրջ Հայաստանցի հայագէտներէն բացի ուրիշ անձի մը կարծիքն ալ լսելու եւ մեռաւլին միւս կողմի իրականութեան ալ տեղեկանալու համար:

Որոշեալ օրը հեռատեսիլի վրայ «Երկրորդ հայեացք» ծրագիրն էր: Բանավիճողներուս եռեւը նստան մեր համախոհները, որոնք պիտի կարենային երբեմն խօսք առնել: Հաղորդումը տեղի պիտի ունենար ընդմիջումներով՝ գովազդի անցկացման համար նախատեսուած:

Ստորեւ կ'ամփոփեմ բանավէճի էական մասերը, զեղչելով ընդդիմախօսիս յարձակողական, երբեմն նոյնիսկ անարգական խօսքերը: Փաստերու ներկայացումը յաճախ կէս մնացած է՝ հաղորդավարին միջամտութիւններուն կամ գովազդի պատճառով: Հաղորդավարը զիս ներկայացուց միայն որպէս Մաշտոց Միութեան նախագահ, առանց դիտական աստիճանի: Զսրբագրեցի, մտածելով որ տիտղոսներէն աւելի կարեւոր են մարդուս դիտելիքները: Եւ պատասխանեցի իր առաջին հարցումին:

ՀԱՂՈՐԴԱՎԱՐ. – Արդեօք «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ»ի ճաշապարհին իսկապէս խոչընդո՞տ է այն, որ մենք խօսում եւ գրում ենք մի լեզուով, բայց տարբեր ուղղագրութիւններով:

Հ.Գ.-Փ. – Հայաստանի ներկայ ուղղագրութիւնը իսկական խոչընդոտ մըն է Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ: Երկու ժողովուրդները իրարու մօտալ, դրականութիւն եւ նոյնիսկ նամակներ չեն կրնար կարդալ՝ բառապաշարներու փոփոխութեան պատճառով: Այս խոչընդոտը ստեղծուած է 1922ին, երբ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը արգիլուեցաւ Հայաստանի մէջ: Այդ թուականէն ի վեր Սփիւռքի մէջ մենք երեք սերունդ կորնցուցինք, որովհետեւ կարելի չէր հայաստանեան ուղղագրութեամբ գիրքեր, մանկապատանեկան դրականութիւն մատուցանել մեր երախաներուն: Հետեւաբար Սփիւռքի միօրեայ վարժարաններու չաբաթական մէկ-երկու ժամնոց դասընթացքներով ուսուցուած դրաւոր լեզուն (տառաճանաչութիւն, ուղղագրութիւն, քերականութիւն) ազատ եւ հաճելի ընթերցանութեամբ չարմատացաւ աշակերտներու ուղեղներուն մէջ: Առանց մանկապատանեկան գրքերու ընթերցանութեան, որեւէ լեզուի ուսուցումը կը մնայ գրքունակ, կր մնայ դասարանի պատերուն մէջ, այլ չի դառնար խօսակցութեան լեզու եւ գրաւոր հաղորդակցութեան լեզու: Ահա այսպէս է որ մեր երրորդ սերունդի երախաները նուազ տիրապետեցին թէ՛ բանաւոր լեզուին, եւ թէ մանաւանդ գրաւոր լեզուին: Այսօր չորրորդ սերունդն է խնդրոյ առարկայ, զոր կ'ուզենք վրկել, որովհետեւ հայախօսութիւնը չատ պակասած է, երախաներու մեծ մասը հայերէն չի հասկընար ու մենք չենք կրնար չաբաթը մէկ-երկու ժամով թէ՛ բանաւոր լեզուն (հասկընալ ու պատասխանել) եւ թէ գրաւոր լեզուն (ուղղագրութիւն, քերականութիւն) սորվեցնել:

Ռ.ՍԱՓԱՊԵՏՈՅԵԱՆ. - Ուղղագրութիւնը ի՞նչ կապ ունի բանաւոր խօսքի հետ: Սա մի առասպել է, մի քիւրիմացութիւն, որ Սփիւռքում շրջում է անընդհատ: Ուղղագրութիւնը ո՛չ մի կապ չունի լեզուն հասկանալու հետ: Այն, լեզուական անջրպետ չէ:

Հ.Գ.-Փ. – Ես այդպիսի բան չըսի: Այլ ըսի որ Սփիւռքի մէջ երեք սերունդ կորնցուցինք, որովհետեւ փոխուած ուղղագրութեան պատճառաւ կարելի չէր մանկապատանեկան գրականութիւն մատուցանել մեր երախաներուն, հետեւաբար լեզուն չարմատացաւ աշակերտներու ուղեղներուն մէջ, լեզուի փոխանցումը լաւ չկատարուեցաւ: Եւ այսօր, երբ հայախօսութիւնը չատ պակասած է, մեր գործը չատ դժուարացած է նոր սերունդին թէ՛ խօսակցական եւ թէ գրաւոր լեզու սորվեցնելու գետնին վրայ: Մնաց որ հայերէնն լաւ խօսող եւ կարդացող ժողովուրդն ալ չի կրնար կարդալ նոր ուղղագրութեամբ գրուած քներ, քանի որ բառապաշարները փոխուած են:

Ռ.Ս. – Եւ մի ճշդում՝ տերմինների ճշգրտումին մասին: Ես «մեսրոպեան ուղղագրութիւն» արտայայտութիւնը չեմ ընդունում: Զէ՞ որ Ս. Մեսրոպ ո եւ ֆ տառերը չէր յօրինել: Մենք պայմանաւորուեմք օգտագործել «հին եւ նոր ուղղագրութիւններ» կամ ասենք «Այբ եւ Բեն ուղղագրութիւններ»: *Մեզ համար հարցը փակուած է, ուղղագրութեան խնդիր գոյութիւն չունի:*

Հ.Գ.-Փ. – Եթէ ո եւ ֆ տառերը Ս. Մեսրոպը չէ ստեղծած, այլ Ժբ. դարուն է որ ստեղծուած են, այդ իրողութիւնը երբեք չէ խանգարած որ մեր ազգային ուղղագրութիւնը «մեսրոպեան» կոչուի մինչեւ 1922, բոլոր Հայերու կողմէ: Սովետներն է որ «հին ուղղագրութիւն – նոր ուղղագրութիւն» հակագրութիւնը ստեղծեցին, որպէսզի մարդոց տրամադրեն թէ ամէն հին բանի նման մեսրոպեան «հինցած» ուղղագրութիւնն ալ մէկ կողմ պէտք է նետուի...: Մեր մօտ միշտ կոչուած է մեսրոպեան ուղղագրութիւն, քանի որ Ս. Մեսրոպն է որ հնարած է զայն:

Ռ.Ս. – *Ո* եւ *ֆ* տառե՞րն ալ:

Հ.Գ.-Փ. – Ս. Մեսրոպը ստեղծեց 36 տառեր: Այդ արդէն այբուբեն է:

Ռ.Ս. – Մի պահ ենթադրենք, որ ընդառաջելով Սփիւռքի առաջադիմական ուժերի իղձերին, վերականգնենք *աբեղեական* ուղղագրութիւնը: Խնդիրը պիտի լուծուի՞

Հ.Գ.-Փ. – Ո՛չ, ներողութիւն: Ո՛չ թէ աբեղեանական ուղղագրութիւնը պէտք է վերականգնել, այլ՝ մեսրոպեանը: Որովհետեւ չեմ կարծեր որ Հայաստանի մէջ իսկ մէկ հոգի գտնուի, որ աբեղեանական ուղղագրութիւնը վերականգնել ուզէ...: Արդէն Հայաստանի մէջ ալ աբեղեանական ուղղագրութիւնը միայն 18 տարի գոյատեւեց եւ յետոյ պահանջը զգացուեցաւ զայն «բարեփոխման» ենթարկելու՝ 1940-ին:

Ռ.Ս. – Շատ լաւ: Ենթադրենք որ վերականգնուեց ձեր ասած մեսրոպեանական, իմ ասած աւանդական ուղղագրութիւնը: Ենթադրենք որ այսօր, Նախագահը հրամանագրեց կամ գիտնականները որոշում կայացրին վերադառնալ հին ուղղագրութեան: Այդպէս հարցը վերջանո՞ւմ է:

Հ.Գ.-Փ. - Առաջին հերթին 1922ի սովետական դեկրետը պէտք է ջնջել:

Ռ.Ս. – Եղաւ, վերացուցինք, ամէն ինչ եղաւ ձեր ուզած ձեւով: Գրքերը փոխուեցին, գուգանակները փոխուեցին, աշակերտներն այդ դասական կամ հին կամ մաշտոցեա՞ն կամ սովետական բռնադատո՞ւած ուղղագրութիւնը (*այս բոլորը՝ ձայնական երկարաձգումներով, ծաղրական ձեւով ըսուած*) սովորեցրինք: Այդպիսով խնդիրը լուծո՞ւմ է: Իմ խորին համոզմամբ, *սրանով արեւմտահայ, արեւելահայ ուղղագրութիւնների տարբերութիւնների խնդիրը չի վերանում:* Որովհետեւ արեւմտահայ - արեւելահայ ուղղագրութիւնների բուն տարբերութիւնը ո՛չ թէ աբեղեանական բարեփոխումների հարցն է, *այսինքն՝ «Աւագեան»ը եան-ո՞վ գրենք, թէ յան-ով գրենք, «քաղաքութիւն»ը իւ-ո՞վ գրենք, թէ՝ յու-ով, սա ծիծաղելի է, հինգ րոպէում լուծուող խնդիր է,* այլ հարցը աւելի խորն է ու արմատական: Սա գալիս է լեզուների պատմութիւնից, պատմական զարգացման ընթացքից: Արեւելահայերէնը իր հնչիւնակազմութեամբ գնում է դէպի գրաբարը, նա էլ իր հերթին գնում է դէպի հնդեւրոպական լեզուն, որտեղ պայթական բաղաձայնների բառաստիճան համակարգն էր, գրաբարը արդէն մեզ աւանդուել է եռաստիճան համակարգով: Միջին հայերէնը կորցնում է խուլերի շարքը, իսկ արեւմտահայերէնը իր հնչիւնական համակարգով անմիջական շարունակողն է միջին հայերէնին: Այս իմաստով յառաջացել է այնպիսի խառնաշփոթ վիճակ արեւմտահայերէնում, որ եռաստիճան պայթական բաղաձայնների համակարգը (բ-պ-փ, գ-կ-ֆ, դ-թ-տ) վերածուել է երկաստիճանի (պ-փ, կ-ֆ, տ-թ): Բացակայում է «բ, գ, դ» համակարգը: Եւ գրութեան մէջ պահպանելով մաշտոցեան դասական, աւանդակա՞ն, սո՛ւրբ ուղղագրութիւնը (*դարձեալ ծաղրական*), արտասանութեան մէջ առաջացել է տեղափոխութիւն եւ առաջացել է այսպիսի մի վիճակ, փ-ով արտասանուող հնչումը բ-ով է արտասանւում. – փարիզ – բարիզ, Պոլ – Փոլ գրութիւններ: Սրան գումարենք «ր – ռ» տարբերութիւնը, որ վերացած է արեւմտահայերէնում, (*եւ հաղորդավարին դառնալով, անոր հասանութիւնը ստանալու մտադրութեամբ*) ընդդիմախօսիս հարցրէ եւ դուք կը համոզուէք, *սրանք ր եւ ռ չեն կարող արտասանել...:*

(*Առաջին անգամն էր որ կը լսէի, թէ Սփիւռքահայերը եւ ես ալ անճնապէս ր եւ ռ չենք կրնար արտասանել...: Այստեղ հաղորդավարը ընդմիջեց եւ չանաց իր խօսքերով անլսելի դարձնել Պ. Սաքապետոյեանի արհամարհական «Սրանք»ը, որ ամբողջ Սփիւռքի հասցէին էր ուղղուած եւ խօսքը ինծի տուաւ*):

Հ.Գ.-Փ. – Պ. Սաքապետոյեան, ճիշդ է որ բացառութիւններու եռաստիճան համակարգը երկաստիճանի է վերածուած արեւմտահայերէնի մէջ: Բայց մեր աշակերտները խնդիր չունին բ-ի, պ-ի եւ փ-ի հետ: Ատիկա Հայաստանցիներուդ համար կարեւոր է, որովհետեւ դուք Հայաստանի մէջ միայն ականջով կը ճշդորոշէք տառերը: Հնչիւն = տառ համապատասխանութիւնը ընդունած էք, քանի որ հնչիւնական է ձեր ուղղագրութիւնը: Իսկ մենք բառի արմատներուն վրայ կեդրոնացուցած ենք մեր ուշադրութիւնը: Երբ բառին արմատը գիտենք, մեզ չի խանգարեր բառին հնչումը: Եթէ գիտենք որ «բերան» բառը կը գրուի բ-ով եւ «ափ» բառն ալ կը գրուի փ-ով, ուրեմն «ափիբերան» բառը ճիշդ ձեւով կը գրենք եւ մեզ չի խանգարեր բ եւ փ հնչումներու նոյնացումը:

Ռ.Ս. – Իսկ օտար բառերի պարագա՞յում:

Հ.Գ.-Փ. – Օտար բառերու հարցը արդէն չէ լուծուած ո՛չ ձեր մօտ, ո՛չ ալ մեր մօտ: Այն օրը, որ մեսրոպեան ուղղագրութեան օգտագործումը արգիլող 1922ի սովետական դեկրետը ջնջուի, այդ օրը Հայաստանի լեզուաբանները, որոնք այսօր չզիջանեցան այստեղ գալ եւ այս բանավէճին մասնակցիլ...

Ռ.Ս. – Բայց ես եկել եմ:

Հ.Գ.-Փ. – Շնորհակալ եմ որ եկած էք... Բայց մենք հրաւիրած էինք Պ. Եղեկեանը, Պ. Ցովհաննէս Բարսեղեանը, Պ. Լաւրենտի Ցովհաննիսեանը, որոնք չեկան: Ուրեմն, այն օրը որ այդ դեկրետը ջնջուի, անոնք պիտի հասկնան որ եթէ չլուծուած հարցեր կան, սփիւռքահայ հայագէտներու հետ կլոր սեղան պէտք է նստին եւ լուծումի մը յանգին, ինչպէս օրինակ օտար բառերու պարագային:

Ռ.Ս. - Ո՛չ միայն օտար բառերու: Անգլի մատչելի ձեւով ասեմ: Մեր Հանրապետութեան նախագահի անունը քանի՞ ձեւով կարելի է գրել արեւմտահայերէն ուղղագրութեամբ: Ռոպէրը *օ-ո՞վ* կը գրէ:

Հ.Գ.-Փ. – Ո՛չ, պատճառ չկայ: Ստուգաբանական որեւէ պատճառ չկայ օ-ով գրելու:

Ռ.Ս. – Ի՞նչ ստուգաբանութիւն:

Հ.Գ.-Փ. – Օ-ն հայերէնի մէջ կը փոխարինէ նախկին աւ-ը (կօշիկ = կաւշիկ); Իսկ Ռոպէրը օտար բառ ըլլալով, պատճառ չկայ որ օ-ով գրենք: Անհատական չէ ուղղագրութիւնը:

Ռ.Ս. – Սփիւռքում անհատական է, ամէն մէկ թերթ տարբեր ուղղագրութիւն ունի:

Հ.Գ.-Փ. – Բացարձակապէս՝ ո՛չ: Այդ սխալը Պ. Զահուկեանը յառաջ նետած է եւ դուք կը տարածէք, որպէսզի հայաստանցի ժողովուրդը ձեզի հաւատայ, քանի որ արտասահմանի թերթերը տեսնելու կարելիութիւնը չունի: Մինչդեռ Սփիւռքի ամէն կողմը ուղղագրութիւնը նո՛յնն է. փարիզի թերթը, Պէյրութի կամ որեւէ այլ տեղի թերթերը նո՛յն ուղղագրութիւնը կ'օգտագործեն:

ՀԱՂՈՐԴԱՎԱՐ. - Հրամմեցէք փրոֆ. Բադիկեան:

ՓՐՈՖ. ԲԱԴԻԿԵԱՆ (Պետ. Համալսարանի Հայոց լեզուի ամպիոնի դասախօս, բանասիրութեան տոքթ. - փրոֆ.). - Տիկին Գալֆայեան, ես կ'ուզեցայի իմացել թէ Սփիւռքում աւագ սերունդի հետ միջին սերունդի երիտասարդները արդեօ՞ք տիրապետո՞ւմ են այդ ուղղագրութեանը եւ ամենակարեւորը՝ *ինչքա՞ն ժամանակ կը տեւի Սփիւռքի գոյատեւումը:* Որովհետեւ ես շատ կարեւոր գիտնական Աճառեանին հարց եմ տուել թէ ի՞նչ կարծիքի էր Սփիւռքահայութեան մասին: Ասում է. - «Եթէ Սփիւռքահայութիւնը հեռու մնայ հայրենիքից, անպայման կը մոլորի»: *Հիմա արդէն երիտասարդները չեն խօսում հայերէն եւ ուղղագրութիւնը նրանց բոլորովին պէտք չէ:*

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԿԱՐ ԼՈՒՈՒԹԵՆԷ ԵՏՔ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ «ԱԻԱՐԱՅՐԻ ՋԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ» ԴԱՐՋԵԱԼ ՊԻՏԻ ՈՒՆԿՆԴՐԵՆՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ *

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Ի. դարու հայ համանուագային (սէնֆոնիք) ոճի եւ վիպապաշտական սեռին պատկանող երաժշտական տիտաններէն է Գուրգէն Ալէմշահ:

Անուանի երաժիշտը ծնած է 1907 Մայիս 22ին Նիկոմիդիա, պարտիզակցի ծնողքէ: Իր վաղահաս մահով մեծ կորուստի մատնուած է հայ ազգային դասական երաժշտութիւնը: Դժբախտաբար ան բաւարար ժամանակ չունեցաւ իր գործ դնելու իր ստեղծագործական տաղանդը:

Գուրգէն Ալէմշահ իր նախնական ուսումը ստացած է Կ. Պոլսոյ վենետիկեան Մխիթարեան հայրերու վարժարանը: Դեռ հազիւ բոլորած ութ գարունները, ցոյց կու տայ իւ մասնաւորի երաժշտական հակում: 1919ին կը մեկնի Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը, չարունակելու համար իր երկրորդական ուսումը:

Հոն, Մխիթարեան հայրերու չունչին

(*) Տե՛ս. «Ցառաջ»ի 2004 Յունիս 19ի թիւին մէջ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի հաղորդագրութիւնը:

ատակ կը թրծուի իր հայրենասիրական ազնուագոյն ոգին՝ Հայու անկումն կամքով եւ ազգային դիմակցութեան ու հպարտութեան ղեկացումներով:

1923ին կ'սարարէ իր երկրորդական ուսումը Երաժշտանոցի իր մուտքի քննութիւնները վայրկեան կերպով անցընելէ ետք, կ'արձանագրուի Միլանոյի Ճուզէպփէ Վերտի երաժշտանոցը:

Ալէմշահ իր տաղանդով ու բացառիկ ընդունակութիւններով կը հանդիսանայ երաժշտանոցի լաւագոյն աշակերտներէն մին: Իր համեստութեամբ ու ջանասիրութեամբ, չուտով ուշադրութիւնը եւ համակրանքը կը վայելէ իր երաժիշտ վարպետներուն եւ դասընկերներուն, հետզհետէ ջանալով ծանօթացնել եւ սիրցնել անոնց հայ ժողովուրդի պատմութիւնը եւ մանաւանդ հայկական երաժշտութիւնը:

1930 Նոյեմբերին, Ալէմշահ կ'սարաէ երաժշտանոցի դասընթացքները փայլուն արդիւնքներով, ստանալով երգահանի եւ վարպետի գոյդ բարձրագոյն աիտղոսները:

Ի վերջոյ, 1931ին, կը հաստատուի Փարիզ: Հակառակ բազմաղբաղ ըլլալուն, ուսումնութիւն եւ նոր կեանք կը ստեղծէ Սիւիան – Կոմիտաս երգչախումբին:

Ալէմշահ իր նկարագրով չատ հաղորդական անձնաւորութիւն մըն էր: Այս մասին «Ծառայ» օրաթերթին (1947 Դեկտեմբեր) մէջ կը կարդանք հետեւեալը.-

«Մարդն էր սիրուն եւ կորովի, սրտով վեհանձն եւ նկարագրով ազնուական, ընկերական ու միշտ լաւատես: կեանքի հիմնական արժէք կը դաւանէր ԲԱՐԻՆ ու ԳԵՂԵՑԻԿը: Արուեստագէտ մըն էր կատարելագործուած, տէրն էր մեր արուեստին, խորապէս ուսեալ եւ լայնօրէն օժտուած: Խորապէս համոզուած ՀԱՅ ԵՐԳԻ ԱՆՁՓՈՓԵԼԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ու ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ· իր հեղինակութիւնները մնայուն կոթողներ են իր դաւանանքին եւ արտայայտութեան ուրբ, զգայուն և պայծառ ներշնչումին»:

*
**

կարելի չէ կասկածիլ, որ վառ անհատականութեամբ օժտուած երաժիշտ Գուրգէն Ալէմշահ, ամենայն լրջութեամբ եւ ուշադրութեամբ ուսումնասիրած է «Ասպարայրի Պատերազմ»ին՝ խղճի ազատութիւնը պաշտպանող առաջին ճակատամարտին պատմական նշանակութեան ճըշդըրիտ տուեալները:

Այս գաղափարն ու եղերական հատատքի յաղթանակի դիւցազներգութեան եւ տըրամաթիք հնչականութեամբ երաժշտական յօրինուածքին մէջ Գուրգէն Ալէմշահ լայն ու տպաւորիչ տեղ յատկացուցած է վոտ կը թրծուի իր հայրենասիրական ազնուագոյն ոգին՝ Հայու անկումն կամքով եւ ազգային դիմակցութեան ու հպարտութեան ղեկացումներով:

1923ին կ'սարարէ իր երկրորդական ուսումը Երաժշտանոցի իր մուտքի քննութիւնները վայրկեան կերպով անցընելէ ետք, կ'արձանագրուի Միլանոյի Ճուզէպփէ Վերտի երաժշտանոցը:

Ալէմշահ իր տաղանդով ու բացառիկ ընդունակութիւններով կը հանդիսանայ երաժշտանոցի լաւագոյն աշակերտներէն մին: Իր համեստութեամբ ու ջանասիրութեամբ, չուտով ուշադրութիւնը եւ համակրանքը կը վայելէ իր երաժիշտ վարպետներուն եւ դասընկերներուն, հետզհետէ ջանալով ծանօթացնել եւ սիրցնել անոնց հայ ժողովուրդի պատմութիւնը եւ մանաւանդ հայկական երաժշտութիւնը:

1930 Նոյեմբերին, Ալէմշահ կ'սարաէ երաժշտանոցի դասընթացքները փայլուն արդիւնքներով, ստանալով երգահանի եւ վարպետի գոյդ բարձրագոյն աիտղոսները:

Ի վերջոյ, 1931ին, կը հաստատուի Փարիզ: Հակառակ բազմաղբաղ ըլլալուն, ուսումնութիւն եւ նոր կեանք կը ստեղծէ Սիւիան – Կոմիտաս երգչախումբին:

Ալէմշահ իր նկարագրով չատ հաղորդական անձնաւորութիւն մըն էր: Այս մասին «Ծառայ» օրաթերթին (1947 Դեկտեմբեր) մէջ կը կարդանք հետեւեալը.-

«Մարդն էր սիրուն եւ կորովի, սրտով վեհանձն եւ նկարագրով ազնուական, ընկերական ու միշտ լաւատես: կեանքի հիմնական արժէք կը դաւանէր ԲԱՐԻՆ ու ԳԵՂԵՑԻԿը: Արուեստագէտ մըն էր կատարելագործուած, տէրն էր մեր արուեստին, խորապէս ուսեալ եւ լայնօրէն օժտուած: Խորապէս համոզուած ՀԱՅ ԵՐԳԻ ԱՆՁՓՈՓԵԼԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ու ԱՆՓՈԽԱՐԻՆԵԼԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ· իր հեղինակութիւնները մնայուն կոթողներ են իր դաւանանքին եւ արտայայտութեան ուրբ, զգայուն և պայծառ ներշնչումին»:

*
**

կարելի չէ կասկածիլ, որ վառ անհատականութեամբ օժտուած երաժիշտ Գուրգէն Ալէմշահ, ամենայն լրջութեամբ եւ ուշադրութեամբ ուսումնասիրած է «Ասպարայրի Պատերազմ»ին՝ խղճի ազատութիւնը պաշտպանող առաջին ճակատամարտին պատմական նշանակութեան ճըշդըրիտ տուեալները:

Այս գաղափարն ու եղերական հատատքի յաղթանակի դիւցազներգութեան եւ տըրամաթիք հնչականութեամբ երաժշտական յօրինուածքին մէջ Գուրգէն Ալէմշահ լայն ու տպաւորիչ տեղ յատկացուցած է վոտ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱԹԷՆՔԻ «Մեթրոփոլիթան» պանդոկը, Նոյեմբեր 8ին ժամադրավայրը եղած է 350 երիտասարդ – երիտասարդուհիներու, որոնք համախմբուած են ընդառաջելով առաջնորդ Յորէն Ծ. Վրդ. Տողրամաճեանի հրաւէրին: Նորընտիր առաջնորդին փափաքը եղած է մօտէն ծանօթանալ զաղութի երիտասարդութեան հետ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Գրիգոր Դաւիթեան, որ անդրադարձած է Յորէն Ծ. Վարդապետի առաջնորդ ընտրուելուն Սահակ Ա.րք.ի վախճանումէն ետք: Ապա, խօսք առած է թեմակալ առաջնորդը, որ սկիզբէն յայտնած է որ երեկոյթը խօսակցելու առիթ մըն է: Ան բացատրած է նաեւ, որ մէտք մը ունի, ներկաներուն հաւանութեամբ անչուշտ, զրքոյկ մը հրատարակելու ուր ամէն անձ ներկայացնի իր մասնագիտութեամբ: Աւելցուցած է թէ տարբեր մտածումներ ալ ունի ապագայի համար, զորս պիտի փորձէ իրագործել բոլորին մասնակցութեամբ եւ դերակատարութեամբ: Սրահէն ներս խումբեր կազմուած են եւ խօսակցութիւնները չարունակուած մինչեւ հանդիսումին յաջորդած քոքթէյլի փակումը: Առաջնորդը իր ուրախութիւնն ու յուզումը յայտնած է որ կարելի եղած է այսքան մեծ թիւով երիտասարդներ քով քովի բերել:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Ծակոր առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 7ին, կազմակերպութեամբ Ս. Ծակոր Քրիստոնէական դաստիարակութեան յանձնախումբին եւ Համազգայինի Սանահին գրական յանձնախումբին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է Գիւրերու Գիւտին 1600ամեակին առթիւ: Գառնիկ Քհնյ. Գոյումեան ներկայացուցած է դասախօսը՝ Արմինէ Քէօչկէրեան, որ սկիզբէն չեշտած է թէ Գիւրերու գիւտը պատմական այն հազուագիւտ իրադարձութիւններէն է, որոնց նըշանակութիւնը ժամանակը չի կրնար նըսեմացնել: Ան խօսած է Հայաստանի այդ օրերու քաղաքական պայմաններուն մասին, հայ ժողովուրդի ամենածանր ժամանակներէն են՝ Դ. եւ Ե. դարերը: Այդ չրջանին է որ մայրենի լեզուով գիր ու գրականութեան ստեղծումը անհրաժեշտ դարձած է, երբ գրուած էր հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան հարցը: Երեկոյթը փակած է առաջնորդը՝ Յովժակ Արք. Ծակոբեան:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Մըք կիլ համալսարանի Փոլաք համերգասրահին մէջ, Հոկտ. 24ին, տեղի ունեցած է երիտասարդ ջութակահար Սերգէյ Յաչատրեանի նուագահանդէսը, կազմակերպութեամբ Գանատայի ընդհ. կառավարիչ՝ տիկին Աորիան Ալէմշահ դեռ երիտասարդ երգահան – խմբավար, 1942ին ստանձնեց Սիւիան – Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավարութիւնը. զայն ղեկավարեց վեց տարի չարունակ, մինչեւ իր անակնկալ մահը, 1947 Դեկտեմբեր 14ին, Տիթրոյթի մէջ, ուր հրաւիրուած էր համերգներու չարք մը տալու:

«Ասպարայրի ճակատամարտ»ը համանուագային վիպերգութիւն (փոէմ սէնֆոնիք), նուագախումբի, մեներգիչներու եւ երգչախումբի համար, Գուրգէն Ալէմշահի գլուխ-գործոցը ստեղծագործուած է 1934ին, երբ տակաւին 27 տարեկան էր, երիտասարդական վիպապաշտ չունչով:

Անոնանի երաժիշտը Վարդանանց Ասպարայրի դիւցազումներու հերոսական պատմական էջը վերաստեղծած է երաժշտականօրէն, ձայնային չքեղ ու կատարեալ տարածութեամբ:

Բ.Լ.Մ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՈՓՔՍ

■

ԸՆԿ. ՓԱՆՋՈՒՆՈՒ ԱՆԿԻՒՆ

ԵՂՈՎԱՆ ՎԿԱՅ

Էս ինչ զուլում իշխանութիւն ա. փոխանակ աւանդները վերադարձնեն, աղանդներն են վերադարձնում:

●

ԱՀ ՆԵՐՎԵՐ, ՆԵՐՎԵՐ

Առողջապահութեան նախարարութեան դիմարկմամբ, Արամ Կարապետեանը Ռոպէր Քոչարեանի ամենանուրբ փշալարերի վրայ է խաղում:

●

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ

Եհովան որ տնից լինի, վկաներին էլ արդարադատութեան նախարարութիւնում կը գրանցեն:

●

ԸՆՏՐԵՑ ՀԵՇՏԸ

Ասում են՝ ճոն Քէրրին եկել էր եզրակացութեան, որ ասելի հեշտ է ճանաչել Հայերի ցեղասպանութիւնը, քան Ռ. Քոչարեանի լեգիտիմութիւնը:

●

«ՀԱՅ ԴԱՏԻ» ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ
ՑԵՏՂՆՏՐԱԿԱՆ ՑԱՑՏԱՐԱԲՈՒԹԻՒՆԸ

Քէրին չատ ապուշին մէկը դուրս եկաւ:

Գլարքըրնի հովանաւորութիւնը վայելող Լէյտիզ Մորնինկ Միուզիքըլ Գլըպի եւ կը նչէր նաեւ Համալսարանի Երաժշտանոցին 100ամեակը: Ջութակահարը ծնած է Երեւան 1985ին, վեց տարեկանին յաճախած է տեղւոյն Սայաթ-Նովա Երաժշտանոցը: 1992ին ընտանիքին հետ փոխադրուած է Գերմանիա: Համերգին ընթացքին, Սերգէյ Յաչատրեան մեկնաբանած է Պրամս, Պախ, Մոցարթ եւ Բարտչանեան: Իրեն դաշնակով ընկերացած է քոյրը՝ Լուսինէ Յաչատրեան: Համերգին մասին գնահատական տողեր լոյս տեսած են գանատական մամուլին մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾՂՐԻՒԹԸ, ՆՈՐԷՆ

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ՊԷյրութ, 2004

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա·

ԳԼՈՒԽ ԺԸ·

ՏԻՒԶԵԱՆՆԵՐՈՒ ԱՂԷՏԸ

Դժուար չէ հասկնալ Տիւզեաններու համար թէ իրենց վճիռը տրուած էր կանխաւ եւ միայն հրաշք մը կրնար փրկել զիրենք: Եւ բոլորն ալ գիտէին թէ այդ հրաշքը Ծարութիւն Պէզճեանը կրնար ընել: Իրենց համար յոյսի փոքր նչոյլ մը կար հիմա եւ անոր մէջ կը գտնէին մըխիթարութիւնը:

Սարգիս ամիրա բանտարկուած պիտի մնար իր սենեակը: Երբ միւսները կը տանէին, ան աւելավառ ակնարկներով նայեցաւ անոնց որոնք իր գլխուն այդ աղէտը բերած էին, իր բարիքը փոխադարձելով չարիքով: Կը ջղայնանար թէ ինչո՞ւ վշտացուցած էր Պէզճեանը, այդ անպիտանները չնեղելու եւ փողերանոցէն չհեռացնելու համար:

Երբ դուռը վրայէն կղպեցին, Սարգիս ամիրա որ կրօնասէր մարդ էր, յանկարծ ծունկի եկաւ եւ բազկատարած սկսաւ աղօթել: Աչքերէն արցունքները սկսան կաթիլ տախտակամածին վրայ:

Յաջորդ օրը Շաբաթ էր: Հաչիւները մեծ ախրութեամբ քննուեցան եւ կիրակի առաւօտ կանուխ փողերանոց բերուեցան նաեւ արքունի ոսկերչապետ Գրիգոր Տիւզեան, եղբայրը Մխիթար եւ քեռայրը Յովհաննէս Ալիքանեան եւ հօրեղբօրը փեսան Յովսէփ Սպնուուրեան:

Հայրուկահ էֆէնտի Գրիգոր ամիրան ալ բանտարկելէ վերջ, իր մօտ կանչեց Մկրտիչ Տիւզեանը եւ միւսները:

- Հաչիւները քննուեցան, ըսաւ ան, զեղծումները երեւան ելան: Մոչոր բաց մը կայ, որուն առաջին պատասխանատուն է անշուշտ Սարգիս Տիւզեան: Նըկատելով որ Յովհաննէս Տիւզեան փողերանոցի պետն էր եւ արքունի ոսկերչապետ եւ իր այդ երկու պաշտօնը յանձնած է զաւակներուն, որով նիւթական տասխանատուութիւնը կ'իյնայ նաեւ Գըրիգորին:

Ամբաստանեալ ամիրաներուն եղբայրը Մխիթար եւ միւսները յուզումով մըմիկ կ'ընէին:

Հայրուկահ էֆէնտի չարունակեց·

Փնտուքեան տեղեկագիրը հոս է: Բոլորին զեղծումը եւ փողերանոցին ունեցած պարտքերը ճշդուած են: Հիմա կարդացէք այս տեղեկագիրը եւ ճիշդ ըլլալուն մասին տակը ստորագրեցէք:

Վախով ու դողով կարդացին տեղեկագիրը: Այդ դրութիւնը Տիւզեաններու մահավճիռը ըլլալով հանդերձ, Մկրտիչ Տիւզեան իր մորթը ազատելու փութկոտութեամբ անմիջապէս ստորագրեց, առանց խորհելու թէ այդպէս իր զեղծումներն ալ ընդունած կ'ըլլար: Ալիքանեան եւ Մխիթար ամիրա ալ ստիպուելիքէ տակ ստորագրեցին: Բայց զոյգ ամիրաներուն քրոջ ամուսինը Սպնուուրեան ամիրա չստորագրեց: Կեցաւ առանց չարժում մը ընելու:

- Դուն ալ ստորագրէ սպառնաց Հայրուկահ էֆէնտի:

Ազնուութեան պաղարեամբ պատասխանեց·

- Ես չեմ ստորագրեր այսքան հապճեպ պատրաստուած եւ միակողմանի տեղեկագիր մը: Փողերանոցի մը տոմարները մէկ օրէն կարելի չէ քննել: Ախիւա դատաղրութիւն մըն է կնոջս եղբայրներուն դէմ:

Ապտուլլահ փաշա եւ Հայրուկահ էֆէնտի պնդեցին·

- Յովսէփ էֆէնտի, ստորագրէ, եթէ չես ուզեր ինքզինքդ ալ վտանգի մէջ նետել: Սուլթանին ղէմ դատաճանողը եթէ հարազատ զաւակդ ըլլայ, զայն պաշտպանել չանցանք է:

Ազնուութեան տակայն առանց իր պաղարիւնութիւնը կորսնցնելու կը պնդէր·

- Տիւզեաններդ պետութեան եւ վեհափառ Սուլթանին հաւատարիմ են: Ասիկա անոնց դէմ թշնամութիւն է: Կը մերժեմ ստորագրել:

Ապտուլլահ փաշա ջղայնացաւ:

- Կը բաւէ, մեղքը քու վիզդ Օսեփ: Դուն գո՞վ կ'ուզես ամբաստանել, մեղապարտներուն ղէմ տրուած վճիռը թշնամութիւն նկատելով:

Ցետոյ պոռաց·

- Ահմէտ հոս եկուր:

Սպայ մը եկաւ:

- Շուտ կապէ տա մարդուն ձեռքերը եւ բանտ տար զինքը: Անոր հետ բանտ տար նաեւ բոլոր միւսները եւ անջատ խցիկներու մէջ բանտարկել տուր:

Մխիթար Տիւզեան, Մկրտիչ Տիւզեան եւ Ալիքանեան չուտպած վիճակ մը առին:

- Բայց մենք ստորագրեցինք տեղեկագիրը, ըսին:

Ապտուլլահ փաշա, որ առնական կեցուածք ունեցող մարդոցմէ կ'ախորժէր, ըսաւ·

- Լռեցէք դաւաճաններ, ձեր մորթը փրկելու համար դուք ամէն ինչ կրնաք ընել: Գէթ Օսեփ էֆէնտին քաջութիւնը ունեցաւ չստորագրելու իր ազգականներուն մասին պատրաստուած տեղեկագիրը: Դուք ձեր մորթը փրկելու համար այս տեղեկագիրը ստորագրեցիք· դուք ձեր այս նկարագիրով կրնայիք նոյնիսկ սխալ տեղեկագիր մը ստորագրել:

Այսպէս բոլորը բանտ ղրկուելէ վերջ, Տիւզեաններու ազգականներուն ստորագրութեամբ ընդունուած զեղծումներուն հետեւանքով անոնց բոլոր կալուածներն ու հարստութիւնները ալ գրաւելու հրաման ելաւ:

Ապտուլլահ փաշա նոյն օրը իսկ Տիւզեաններու եւ իրենց բազմաթիւ ազգականներուն եւ գործակալներուն բնակարանները խուզարկել տուաւ:

- Այրերը բանտ, իսկ կիներն ալ Պատրիարքարան, հրամայեց Ապտուլլահ փաշա իր թիկնապահին: Ամէն կնքուած տան առջեւ պահակ դրէք, աւելցուց փաշան:

Երկու օրուան մէջ տեղի ունեցած այս բոլորը հայութեան մեծ յուզում պատճառեցին: Պէզճեան երկու օր առաջ իրկուն ջանաց վեհափառ Սուլթանին հետ չփման մտնել, բայց Հալէպ էֆէնտիկ ըրած կարդադրութեան հետեւանքով անկարելի եղաւ: Պէզճեան երբ հասկցաւ թէ դիւրին պիտի չըլլար Սուլթանին միջոցաւ հարցը կարգադրել, այս անգամ դիմեց ամիրաներուն:

(Շար. 38)

(Շար. Ա. Էջէն)

ատիր Թովիպաշ այս յայտարարութիւնը ըրած է, առանց ճշդելու տուրքին սակը, որ դեռ չէ ճշդուած: Այդ տուրքը սկսած է վճարեն կառքի այն տէրերը որ կը շրջին քաղաքին մէջ, որ աւելի քան 12 միլիոն քնակիչ ունի, զոհ մնալով անվերջանալի խճողումներու: Կարգադրութեան հսկողութիւնը պիտի կատարուի զամերանեբու միջոցով:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԻ ազատագրման 60ամեակին առթիւ, Նոյեմբեր 21ին, Ժ.-Փ. Ռաֆարէն իր ելոյթին մէջ, անդրադարձած է ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան եւ չեչուած.- «Հո՛ս, ցաւը չատ խոր եղաւ, որպէսզի Պետութիւնը մեծ խըստութիւն մը չարտայայտէ, ծայր աստիճան վճռականութեամբ»: Նախարարապետը ոգեկոչած է նաեւ Ալզասցիներու ապրած «մեծ ողբերգութիւնը» երբ կցուեր մը կատարուեցաւ նացիական Գերմանիոյ:

ՓԱՐԻԶի մէջ, Նոյեմբեր 21ին ծնունդ առած է «Ժիւտէօ - մահմետական բարեկամութեան միութիւն»ը, տիկին Սիմոնն Վէյլի ներկայութեան, ինչպէս նաեւ Օլիվիէ տը Պէրանժէ Եպիսկ.ին, Փարիզի մզկիթին տեսուչին. հովանաւորութիւնը ստանձնած է Գրիֆ-ը (Ֆրանսայի հրէական հիմնարկներու ներկայացուցչական խորհուրդը): Այս առընչութեամբ ռաբունի Սերֆաթի հարցազրոյցի մը ընթացքին (Ֆիկարօ, Նոյ. 22) յայտարարած է որ հարկ է զիրար հասկնալ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Լեզուն ազգին հոգին է
Դպրոցը ազգին տունն է:

Դպրոցասէրը Վարժարանը կը յայտարարէ, որ անտարբեր չի մնար Ուրբաթ, Դեկտ. 17ին Պրիւսէլի մէջ կատարուելիք ազգային ցոյցին ու բողոքին եւ կ'որդեգրէ միասնականութեան ոգին:

Արդ, այդ օրը դպրոցական զանգակը պիտի չհնչէ, դպրոցի երթեւեկութեան սպասարկութիւնը և դասընթացքները տեղի պիտի չունենան: Դպրոցին մէջ ներկայ պիտի ըլլան միայն պատասխանատուները:

Վարժարանս կը քաջալերէ հայ ընտանիքները, հայ ուսուցիչները ինչպէս նաեւ ամբողջ գաղութը մասնակցելու այս չարժումին:

*ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ*

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
— Métro République —
☎ 01. 42. 08. 76. 49

VIe Foire aux Livres

Samedi 27 et Dimanche 28 novembre
de 10h à 19h sans interruption
LE LIVRE A L'HONNEUR
plus de 80 titres récents
plus de 60 auteurs
mais aussi des livres anciens
le plus grand nombre d'ouvrages
réunis durant 2 jours

- **Samedi 27 novembre**
à partir de 15h les auteurs dédicaceront leurs ouvrages.
- **Samedi 27 novembre**
à 16h : à quelques jours du 17 décembre date de la réunion des chefs d'Etats à Bruxelles sur l'entrée de la Turquie dans l'Union Européenne, débat avec **Alexandre Del Valle, Alexis Govciyan, Georges Sarian et Ara Toranian.**

OBJETS ARTISANAUX D'ARMENIE — Nappes brodées, Céramiques, Poteries, Sacs et toques en kilim, Services à café, Nardi (en bois sculpté), Cartographie d'Arménie.
LES MEILLEURS TITRES DE MUSIQUE classique, traditionnelle et de variété arménienne.
PRODUITS MULTIMEDIAS D'ARMENIE.
LITHOGRAPHIES de **Richard Jéranian.**
PEINTURES de **Guillaume Toumanian.**
Bar-Buffet
en permanence

exposition - vente exceptionnelle,
prolongée du 29 novembre
au 1er décembre inclus
de 15h à 18h30

—— Entrée libre ——

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Կ. Պօրանեան եւ ընտանիքը 50 Եւրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Քաջագ Ծառուկեանի (Գորֆու) մահուան առթիւ:

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Էլէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեանէ 100 Եւրօ Տիկին Ագահիտ Գոճապարթինեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 25 novembre à 20 heures 45
Une soirée à ne pas manquer
Autour des mémoires
d'Ohannès Pacha Kouyoumdjian
avec la participation de
Raymond Haroutioun KEVORKIAN
et **Vahé TACHJIAN**
qui ont assuré
l'édition et le commentaire des
«MEMOIRES DU DERNIER GOUVERNEUR OTTOMAN DU MONT-LIBAN, DE JANVIER 1913 A SEPTEMBRE 1915».
Un document exceptionnel !
10 bis rue Thouin
75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER : Luxembourg
Cocktail — Vente du livre — Dédicace
—— Entrée libre ——

Remercîments

Une personne qui souhaite rester anonyme, a fait don à l'école Tebrotzassère de 340 Euros qu'elle a reçus personnellement à l'occasion de son anniversaire par ses amis. Nous l'en remercions bien vivement et espérons que son exemple sera suivi par d'autres.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիներու Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուխրուք) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:
Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04·78·49·19·44 թիւով:
(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին):

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«Լէ ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցընելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Ալիսին՝ 06·03·33·06·70
— Արաքսիին՝ 01·39·83·71·19 (ժամը 19էն վերջ):

ORGANISATION TERRE & CULTURE
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Face au projet d'élargissement de l'Union Européenne à la Turquie, formulons

UNE VRAIE REVENDICATION ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

LE JEUDI 25 NOVEMBRE A 20 HEURES

Salle de l'ASIEM
6 rue Albert de Lapparent 75007 Paris (Métro Ségur)

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՀԱՆՈՒՄԲԻ 80ԱՄԵԱԿԻ
եւ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ 30ԲԵԼԵԱՆԻ *առիթներով*

EGLISE DE LA TRINITE
66 rue Saint-Lazare 75009 Paris — Métro Trinité

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26, ԺԱՄԸ 20·45ին

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ *ԱԽԱՐԱՑՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ*
(poème symphonique)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթորիօ)
(Նոր նուագախմբագրութեամբ եւ առաջին ունկնդրութիւն)

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27, ԺԱՄԸ 20·45ին

Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ եւ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *«Ա Բ Ե Ղ Ա Ն»* (օփերա)
(ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւն)

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթորիօ)

կը մասնակցին հինգ երգչախումբեր, ութ մենակատարներ եւ
Orchestre Symphonique LEOPOLIS de LVIV (Ukraine)
(ընդամէնը 300 հոգի)

ղեկավարութեան տակ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Տոմսերու գինը 25 Եւրօ
Փոքրերու եւ ուսանողներու համար գեղչեալ՝ 22 Եւրօ:
Դիմել՝ երգչախումբերու անդամներուն —
FNAC — Ticketnet — Virgin Megastore — Galeries Lafayette — Carrefour
տեղւոյն վրայ ժամը 20էն յետոյ եւ կամ հեռ.- 06·09·67·58·21

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique — Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«ՀԱՑ ԳԻՐՔ» կամ «ԱՐՄԷՆ' ԼԻՎՐ»
ԲԱՑԱՌԻԿ
ՅՈՒՅԱԴՐՈՒԹԻՒՆ –
ՎԱՃԱՌՔ
Դեկտեմբեր 10, 11 եւ 12ին
Alfortville
Espace Culturel «LE 148»
կազմակերպութեամբ՝
Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան
գործակցութեամբ՝
Քաղաքին «Մէտիաթէէ»ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE
Lundi 29 novembre à 20h30
PROJECTION DU FILM ARMENIEN :
«ԿՏՈՐ ՄՔ ԵՐԿԻՆՔ»
«UN BOUT DU CIEL»
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

*
**

DECEMBRE
Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԵՒԱՆԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԲԱՆԱՎԷՃ՝ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Տոքթ. ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ

(Ե. եւ վերջին Մաս)

Հ.Գ.-Փ. – Ցարգելի Պ. Բազիկեան, անշուշտ որ նոր սերունդը չի տիրապետեր ոչ բանաւոր խօսքին, ո՛չ ալ՝ ուղղագրութեան: Որպէսզի տիրապետէ, անհրաժեշտ է որ մենք այդ մէկ-երկու ժամով ուսուցուած հայերէնին վրայ աւելցնենք մանկա-պատանեկան առատ գրականութիւն, որպէսզի կարդան եւ թէ՛ բանաւոր խօսքը եւ թէ ուղղագրութիւնը ամբանան իրենց ուղեղներուն մէջ: Այնքան առեն որ այս աշխատանքը չէ կատարուած, երբեք լեզուն պիտի չարմատանայ իրենց մէջ: Հայրենիքը որոշ դեր մը, պատասխանատուութիւն մը ունի կատարելիք: Պէտք չէ որ այսպէս աչքաթող ընէ Սփիւռքահայութիւնը: Կ'ըսէք որ Աճառեանը «պիտի ձուլուին» ըսեր է: Սակայն մենք ձուլուողներուն հետ գործ չունինք: Մենք կ'ուզենք մնացողները փրկել: Եւ յետոյ, ենթադրենք որ բոլորն ալ պիտի ձուլուին: Ի՞նչ ընենք: Մեր անփութութեամբ հիմակուընէ արագացնե՞նք դէպքերու ընթացքը, որպէսզի մեսրոպեան ուղղագրութիւնը վերականգնելու հարցէն ազատի՞նք: Եթէ դուք ձեր տան մէջ հիւանդ մը ունիք, փոխանակ ջանալու զայն դարմանել, այնպէս մը կ'ընէք որ ժամ առաջ մեռնի՞ եւ դուք գլխացաւանքէն ազատի՞ք:

ՓՐՈՖ. ԲԱԴԻԿԵԱՆ. – Բոլորիս յայտնի է որ լեզուն ժողովրդի սեփականութիւնն է եւ զարգանում է տուեալ ազգի զարգացման հետ եւ նրա տարբեր էտապներում անշուշտ ենթարկւում է փոփոխութիւնների: Ուղղագրութիւնը, ի հարկէ, աւելի պահպանողական է եւ դա մնում է: Ցետոյ, ո՞վ ձեզ ասաց, որ այսօրուայ մեր ուղղագրութիւնը մաշտոցեան չէ: Մաշտոց ստեղծեց 36 տառեր եւ իր հանճարը այն էր որ ամէն հնչիւնի համար մէկ տառ ստեղծեց:

Հ.Գ.-Փ. – Բոլորն ուղղագրութիւններն ալ իրենց ստեղծուած օրին հնչիւնային են եղած: Դարերու ընթացքին է որ հնչիւնները կը փոխուին եւ գրելաձեւը չի համապատասխաներ հնչիւնին: Այդ պատճառով է որ բանաւոր լեզուի վրայ կարելի չէ յենիլ: Եթէ հնչիւնական ըլլայ մեր ուղղագրութիւնը, ստիպուած ենք տեւաբար ուղագրութիւն փոխել, որովհետեւ հնչիւնները կը փոխուին, ինչպէս դուք ալ ըսիք:

ՓՐՈՖ. ԲԱԴԻԿԵԱՆ. - Մենք մեր երախաներին դպրոցից սովորեցնենք գրել՝ լը, օ, յը, սը, բայց կարդալ՝ լոյս: Երեխաներ, գրէ՛ք յը, օ, դը, ու, ա, ծը, բայց կարդացէք «յօդուած»: Սա ի՞նչ խելքի բան է:

Հ.Գ.-Փ. – Նախ, այդ տառերը իրենց մեսրոպեան անուանումներով պէտք է կոչել: Օրինակ ձեր «յը»ն «յի» կը կոչուի, «ծը»ն՝ «ծա» է, «լը»ն «լիւն» կը կոչուի: Ցետոյ, մարդ ամէն ինչ դպրոցէն կը սորվի: Առաջին դասարանէն սկսեալ ինչ որ սորված էք, ամբողջ կեանքի մը համար է: Եթէ սորված էք գրել եւ հնչել «լոյս», ձեր ամբողջ կեանքի ընթացքին կը գրէք եւ կը հնչէք «լոյս»: Աւելի բարձր դասարաններու մէջ կը սորվիք թէ «ոյ»ն փակ վանկի մէջ «ույ» կը հնչուի «լոյս», իսկ բաց վանկի մէջ՝ «օյ» (գոյական, կոյուղի, եւլն.): Ասիկա չսորվելու պատճառ մը չկայ: 15 դարէ ի վեր միլիոնաւոր մարդիկ այսպէս սորված են: Արդ, եթէ որոշեցինք որ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը պիտի վերականգնենք եւ եթէ 1922ի դեկրետը ջնջեցինք, ատկէ յետոյ տասը տարուան ժամանակամիջոց մը կ'որոշուի եւ այդ ընթացքին երախաները կը պատրաստենք առաջին դասարանէն ընկերանալ: Մամուլն ալ ազատութիւն կը գտնէ մեսրոպեան ուղղագրութեամբ յօդուածներ տպագրելու: Հետեւաբար չափահասներու աչքերը կը վարժուին այդ ուղղագրութեան: Տասը տարին կարեւոր ժամանակամիջոց է: Տեսէք, այստեղ Հայաստանցի ուսուցիչներ կան: Մէկ ամսուան մէջ սորվեցուցինք իրենց: Այդքան դժուար բան մը չէ մեսրոպեան ուղղագրութեան անցնիլը:

Ռ.Ս. - Ես որպէս վարկած ասացի «եթէ վերականգնուի հին ուղղագրութիւնը», մինչ Տիկինը շատ խանդավառուեց: Հիմա՝ միւս վարկածը: Այսօր Սփիւռքը միատարր չէ: Ամերիկահայ գաղութը, Ֆրանսահայ գաղութը մեռած գաղութներ էին, նոր ալիշ ստացան Հայաստանից արտագաղթողների հաշուին: Բայց նրանք հիմնականում արեւելահայ ուղղագրութեան կրողներ են, Հայաստանի դպրոցներն աւարտած մարդիկ են: Սփիւռքում ենթադրենք 3 միլիոն Հայ կայ, դրա 2,5 միլիոնը Հայաստանցիներ են, արեղեական ուղղագրութեան կրողներ են: *Ուղղագրութիւն փոխելու մասին խօսք կարող է լինել՝ եթէ գիտականօրէն հիմնաւորուի:*

Հ.Գ.-Փ. – Հիմա ես գիտականօրէն կը հիմնաւորեմ: Ուրեմն, թողունք Սփիւռքը մէկ կողմ: Ենթադրենք պահ մը, թէ Սփիւռք չկայ, չկայ նաեւ Սփիւռքահայութիւն եւ չկայ արեւմտահայերէն: Միթէ ձեր այս սովետական ուղղագրութիւնը Հայաստանի արեւելահայերէնին վնաս չի՞ պատճառեր:

Ռ.Ս. - Երբե՛ք:

Հ.Գ.-Փ. – Հիմա ձեզի կը փաստեմ թէ ի՞նչ վնաս կը պատճառէ: Ի՞նչ կրնաք ըսել համանուններու մասին: Այսինքն՝ նոյնահնչիւններու: Նոյն ձեւով հնչուող, սակայն տարբեր կերպով գրուող, հետեւաբար տարբեր իմաստներ ունեցող բառերու մասին: Ահագին բառեր, համանուններ, ո՛րոյ ձեւով գրուելու պատճառով ձեր բառապաշարէն անհետացած են, մարդոց յիշողութենէն ջնջուած են, կորսուած են: Հայերէնը աղքատացած է: *Օրինակ, երբ կը գրեմ «Պօղոսը եւ Պետրոսը յամրաքայլ կը յառաջանան», դուք ի՞նչ կը հասկնաք, խնդրեմ ըսէք, մո՞ւնջ (համր) կը յառաջանան, թէ դանդաղ (յամր) կը յառաջանան:*

Ռ.Ս. – (*Ծաղրանքով*) Ուրեմն, Սփիւռքում իւրաքանչիւր երախայ լեզուաբան է, արմատներն է ստուգաբանում:

Հ.Գ.-Փ. - Այո, մենք արմատները կը սորվեցնենք:

Ռ.Ս. – *Ի զո՞ւր:*

Հ.Գ.-Փ. – (Ականջներուս չհաւատալով) *Ի զո՞ւր ըսիք:* Արմատները սորվեցնելը ի զո՞ւր է: Բառը արմատն իսկ է: Բոլոր լեզուները բառերու արմատներն է որ կը սորվեցնեն: *Արմատը եթէ պակսեցնենք ի՞նչ կը մնայ: Ածանցական կամ հոլովական մասնիկնե՞րը, որոնք առանձինն իմաստ անգամ չունին:*

Ռ.Ս. – Բժիշկը, վարորդը, կօշկակարը, ամէն մարդ պարտաւոր չէ արմատները սորվելու:

Հ.Գ.-Փ. – Ահա ա յս է հնչիւնական ուղղագրութեան թերութիւնը: *Ահագին բառեր կորսուած են արդէն, որովհետեւ անոնց տարբեր ուղղագրութիւնները ջնջած էք եւ բոլորն ալ նոյն կերպ կը գրէք: Օրինակ, «հոռի» ի՞նչ կը նշանակէ:*

Ռ.Ս. – Ցոռեգոյն:

Հ.Գ.-Փ. – Ամիկա «յ»ով գրուածն է: Իսկ դուք «հ»ով կը գրէք: Ուրեմն, «հ»ով գրուած հոռի ի՞նչ կը նշանակէ:

Ռ.Ս. – .....

Հ.Գ.-Փ. – Ե՛ս ըսեմ: Հին հայկական ամիսներէն մէկն է, ինչպէս՝ Նաւասարդ, Հոռի, Սահմի, Ահեկան, եւլն.: Տեսա՞ք, որ բառը իր իմաստին հետ միասին կորսուած է:

ՀԱՂՈՐԴԱՎԱՐ. – Հնարաւորութիւն տանք մասնակցելու գլոյցին: Հրամմեցէք:

ՏԻԿ. ԷՄՄԱ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ.– «Սփիւռ» Գիտաուսումնական Կեդրոնի աշխատակից եմ: Ուրեմն, աշխատանքի բերումով արդէն հինգ տարի է որ հնարաւորութիւն ունեմ շփուելու սփիւռահայ եւ տեղացի ուսուցիչների հետ: Ի՞նչն է դժուարութիւնը մեզ համար: Չենք կարող առընչուիլ դասական ուղղագրութեամբ: Երբեմն ստանում ենք նոր հրատարակուած գրքեր գրողներից, խմբագրութիւններից: Երբ աւարտում է դասընթացքը, սիրով նուիրում ենք այդ գրքերը ուսուցիչներին: Բայց ուսուցիչը շուռ է գալիս եւ ի՞նչ է պատասխանում՝ «Սա մեզ պէտք չի, մեր ուղղագրութեամբ չի»: Եւ երկրորդ հանգամանքը: Արդէն երեք տարի է Հայաստանի դպրոցներում դրուել է դասական ուղղագրութեան ուսուցման փորձնական դասընթացը, որը դեկավարում է փարիզի «Մաշտոց» Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը: Մենք եղել ենք երեւանի, նաեւ Մասիսի ու Արարատի մարզերի այդ դպրոցներում: Երեխաներ, որ խօսում են գիւղական լեզուով, երբեմն գրում են նաեւ իրենց բարբառային ուղղագրութեամբ: Այդ երեխաները ինչպէս էին բանաւոր խօսքում մեկնաբանում արեւմտահայ հեղինակներին, որ ուղղակի հիացմունք էր պատճառում: **Ցետոյ...**

ՓՐՈՖ. ԲԱԴԻԿԵԱՆ. – Տիկ. Գալփայեան, արեւմտահայերէնում կայ մի 250 բառ, որ բառամիջում գրւում է «օ»: Մեղմ չի՞ երեխան որ 250 անկանոն բառ սովորի: Երկրորդ՝ ասացէք խնդրեմ, *մեր Սփիւռքահայութիւնը, որ գնալով նուազում եւ մի բուռ է դառնում, հիմա ինչո՞ւ է ուզում, որ գնալով աւելի բարդաւաճող, ընդարձակուող մի ամբողջ հայ ժողովուրդ, որ մի հինգ-եօթը միլիոն է երեւի եւ որ խօսում է արեւելահայերէն, ինչ որ կէս միլիոն կամ շատ շատ՝ մէկ միլիոն Արեւմտահայերի առաջարկով դառնան անգրագէտ եւ սկսենք արեւմտահայերէնով խօսել:*

Հ.Գ.-Փ. - Նախ ձեր առաջին հարցումին պատասխանեմ: Գիտէ՞ք, ուրիշ լեզուներու մէջ մէկ հնչիւնին երբեմն չորս տառ կը համապատասխանէ եւ աշակերտները կը սորվին «առանց յողնելու...»: Ինչո՞ւ հայաստանցի երախաները չեն կրնար սորվիլ 250 բառ: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ հարցին, թէ ինչո՞ւ այս ուղղագրութիւնը փոխենք՝ հետզհետէ թիւով նուազող Սփիւռքահայերուն համար, քանի որ բանակը նշանակութիւն չունի, թիւի վրայ չէ հարցը, այլ՝ ո՞րն է ճիշդը եւ ո՞րն է սխալը: Ես ինչ առաջ «համրաբայլ - յամրաբայլ» եւ «յոռի-հոռի» օրինակներով փաստեցի թէ Հայաստանի արեւելահայերէնը ինչ վնաս կը կրէ հիմակայ հայաստանեան ուղղագրութեան պատճառաւ, երբ ասոնց նման ահագին բառեր դատապարտուած են անհետանալու հայ լեզուի բառապաշարէն, աղքատացնելով մեր լեզուն: Հիմա անդրադառնամ ձեր յառաջ քաշած երրորդ տուեալին, որու համաձայն մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի պարագային Հայաստանցիք անգրագէտ պիտի դառնան եւ... պիտի սկսին արեւմտահայերէն խօսիլ, ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանալի եւ անհեթեթ վարկածն է: Ձեր մօտ այսպիսի սխալ գաղափարներ տարածած են: Բայց ինչո՞ւ մարդիկ անգրագէտ դառնան: Եթէ որոշուի մեր ազգային ուղղագրութիւնը վերականգնել, 4-5 կանոնի տարբերութիւն կայ: Այդ 4-5 կանոնը հայաստանցի երախան դպրոցի մէջ չի՞ կրնար սորվիլ: Ֆիզիկա, մաթեմաթիկա, աստրոֆիզիկա սորվողները պիտի չկարենա՞ն հայերէնի ուղղագրութիւնը սորվիլ: Ինչո՞ւ համար այսքան կը ստորադնահատէք ձեր ժողովուրդը:

ՀԱՂՈՐԴԱՎԱՐ. – Վերջին հարցս է. ինչո՞ւ համար լեզուաբանները դէմ են որ ուղղագրութիւնը փոխուի:

Հ.Գ.-Փ. – Առաջին պատճառը այն է, որ մեր լեզուաբանները 70-80 եւ աւելի տարիք ունեցող մարդիկ են, որոնք դիւրաւ չեն կրնար փոխուիլ: Ինքնութեան օրէնքը այդպէս է: Այդ մարդիկը սովետական ժամանակաշրջանին պատրաստուած, սովետական ուղղագրութեամբ իրենց ուսումը ստացած, իրենց դրքերը գրած, փառք ու պատիւ արժանացած մարդիկ են: Հետեւաբար հիմա չեն կրնար ընդունիլ, որ այսօր փոխուի այն ուղղագրութիւնը, որ կենսագրութիւն է դարձած իրենց համար: Երկրորդ, անոնք կը վախնան որ սովետական ժամանակաշրջանին իրենց գրած ու հրատարակած գրքերը ուղղագրութեան փոփոխութեան պատճառաւ այլեւս չեն կարդացուիր: Մինչդեռ նկատի չեն առներ, որ այդ գրքերը երկրորդ կեանք մը կրնան ունենալ՝ մեսրոպեան վերականգնուած ուղղագրութեամբ վերահրատարակուելով: Երրորդ պատճառ մըն է, որ այս սրահի մէջ ալ հնչեց, «Մենք չատուր ենք, պետութիւն ենք, մինչ դուք ձուլուելու էք դատապարտուած: Ինչո՞ւ մեր ուղղագրութիւնը փոխենք ձեզի համար»:

ՀԱՂՈՐԴԱՎԱՐ. – Մէկ րոպէում կրո՞ղ էք ամփոփել:

Հ.Գ.-Փ. – Թէ Սփիւռքի եւ թէ Հայաստանի համար փրկութիւնը մեսրոպեան ուղղագրութեան վերականգնումն է: Այդպիսով կը վերահաստատուի դրաւոր հաղորդակցութիւնը Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ, կը կարողանանք հայաստանեան դասագրքեր եւ մանկա-պատանեկան գրականութիւն մատուցանել մեր նոր սերունդին, իսկ Հայաստանի հայերէնն ալ կը վերազտնայ իր արմատներուն եւ կը փրկուի աղքատանալէ, օտար արմատներու վրայ հայերէնի պատուաստումներ ընելէ, համանուններն կը փրկուին կորուստէ, ժողովուրդն ու նոր սերունդը կը կարողանան կարդալ արեւմտահայ, սփիւռքահայ գրականութիւն եւ մամուլ, Հայաստան – Սփիւռք կապը կը վերահաստատուի եւ կարելի կը դառնայ որպէս «Մէկ ազգ, մէկ մշակոյթ» ներկայանալ աշխարհի:

Ռ.Ս. – (*Ցոյց տալով իր համախոհներու խումբը*) Տեսէք, այստեղ կան խրատագիրներ, համալսարանի փրոֆեսորներ, տոցենտներ, եւլն.: Նրանք բոլորը գիտեն ինչ կը նշանակի բարդացուած, խեղդուած, դասական ուղղագրութիւնը պաշտպանել մեզ: *Եթէ մեր նպատակն է մէկ ազգ, մէկ կաթողիկոս, մէկ լեզու, ապա եկէք սկսենք աւելի էական բաներից:* Իսկ ուղղագրութիւնը այսօր Հայաստանի Հանրապետութեան քննակչութեան համար միանգամ արիւն է դարձել: Զրկել մեզ դրանից անընդունելի է, որովհետեւ այն գիտականօրէն աւելի ճիշդ է, հնչիւնական տեսակէտից:

ՀԱՂՈՐԴԱՎԱՐ. - Թոյլ տուէք շնորհակալութիւն յայտնել զրոյցի համար: Ողջունէք մեր հիւրերին:

***

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.- Այս բանավէճը, հակառակ իր թերութիւններուն, յամենայն դէպս յառաջընթաց մը կարելի է համարիլ, քանի որ առաջին անգամ ըլլալով Հայաստանի մէջ հրապարակային վիճարկումի ենթարկուեցաւ ուղղագրութեան ցարդ թաղուղ եղող նիւթը՝ հայաստանցի եւ սփիւռքահայ հայերէնագէտներու միջեւ: Եթէ նկատի առնենք որ 1999էն ի վեր տեղի ունեցան Հայաստան-Սփիւռք երկու Համագումարներ, Հայ Գրողներու երկու Համագումարներ եւ մանաւանդ Հայագիտական Միջազգային Համաժողով մը եւ ո՛չ մէկ անգամ թոյլատրուեցաւ ուղղագրութեան մասին զեկուցել կամ խօսիլ, կրնանք մտածել որ տեղաշարժ մը կատարուած է: Թերեւս Անթիլիասի մէջ Արամ Ա. Կաթողիկոսի գլխաւորութեամբ կատարուած Համասփիւռքեան Կրթական Համաժողովի շրջանակներուն հարկ եղաւ այս տեղաշարժը, քանի որ այնտեղ արծարծուեցաւ ուղղագրութեան հարցը եւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Լեւոն Անանեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր, համաձայն գտնուեցաւ որ անհրաժեշտ է այլեւս ուղղագրութեան հարցի մասին հրապարակաւ խօսիլ եւ Հայաստան վերադարձին հեռատեսիլէն ալ նոյն յայտարարութիւնը ըրաւ: Ամէն պարագայի, այս բանավէճը երեւոյթ մըն է, որու արծարծած կէտերը կ'արժէ առանձին քննել յետագային:

Փարիզ, Նոյեմբեր 17

ԵՐԿԱՐ ԼՌՈՒԹԵՆԷ ԵՏՔ

ԳՈՒՐԳԷՆ ԱԼԷՄՇԱՀԻ «ԱԽԱՐԱՅԻ ՀԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ» ԴԱՐՁԵԱԼ ՊԻՏԻ ՈՒՆԿՆԴՐԵՆՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

Տղմուտ գետի երկու ափերուն ղէմ դէմ ապրող երկու բանակները՝ հայ եւ պարսիկ, կը պատրաստուին:

Գիշեր է:

Երաժշտութիւնը կ'արտայայտէ ճնշիչ, ախուր, տագնապալից ծանր մթնոլորտ մը:

Զուլթականերու յորդառատ նուագակցութեամբ, մեղեդին ուռճանալով կը հասնի յուզիչ բարձրամակարդակ երաժշտական գեղեցիկ էջի մը որ ցոյց կու տայ Ալէմշահի անժխտելի տաղանդը:

Տղմուտ գետի պարսկական ափին կը լսենք զիլ ճայնով փոքր սրինգները· զբաղաշտական ծէսերը յիշեցնող նուագ մը:

Մինչ հայկական ափին՝ Վարդան Զօրավարին զինուորները հաւատքով եւ ջերմեռանդութեամբ կ'երգեն մեր հոգեւոր երաժշտութեան հարուստ եւ խորունկ հասկացողութեամբ մէկ չարականը մի ճայն, ըստ Հայց· Եկեղեցւոյ աւանդութեան.

Հաւասարեսցէ մահիս մեր
ընդ մահու արդարոցն
եւ հեղումն արեան մերոյ
ընդ արեան սուրբ մարտիրոսացն:

Նորապէս ծանօթ հայ եկեղեցական երաժշտութեան, Ալէմշահ յօրինած է եւ ոչ թէ փոխ առած, մեղեդի մը անզուգական հարազատութեամբ մեր կրօնական երգեցողութեան: Այս պարագան արժանի է եւ էական, որ մատնանշեմ հոս:

Որպէս հակապատկեր, կ'իմանանք միւս ափին թշնամի զօրքերուն կռապաշտ երաժեշտութիւնը:

Կրկին զօրախումբ - երգչախումբ իր կարգին, սրինգի ընկերակցութեամբ, հեթոզհետէ հեռանալով կը մեղմանայ:

Արեւածագ...

Ցանկարծ թմբուկներու պայթուցիկ դղրտոցները ուժգին արտայայտչականութեամբ եւ չափորներու ահեղակոչը մարտի կը հրաւիրէ:

Բանակները թմբուկներու թնդիւններով կը յառաջանան քայլերգի կշռոյթով· չարականը կը դառնայ աւելի հանդիսաւոր եւ փշաքաղող աղօթքը կը վերածուի մարտակոչի:

Ալէմշահ սոյն ճակատամարտը երաժըշտականօրէն ստեղծագործած է ծաւալուն կխսաճայներու յաճախակի ածանցումներով: Քրոմաթիք գրելակերպով երաժըշտական հիւսուածք մըն է, որ երաժըշտական այս գործը կը համեմէ զանազան դումաւորումներով, կը հարստացնէ եւ աւելի արտայայտիչ կը դարձնէ պատերազմի զանազան պատկերները:

Ալէմշահ՝ առանց իյնալու արդի երաժըշտութեան ծայրայեղ տարահնչիւններու (տիսօնանս) մէջ, կը նկարագրէ ճակատամարտին աղմկարար մթնոլորտը, որոտացող թմբուկներով, ճոխ փողային նուագարաններով եւ փայլուն երանգներու ճայներով· Յութականերով՝ նետաձակման ժամանակ լսուղ չկահիւնները, ծնծղաններով՝ սուրերու չռնդալի ճայները, մետաղներու եւ պղնձակոփ վահաններու ընդհարումէն չաչիւններն ու թընդիւնները: Երկու կողմերու ժխորը եւ աղաղակը, երաժշտական զանազան գործիքներէ դուրացող ճայներով, նիզակներու, աղեղներու խորտակումը եւ փոքր թմբուկի բոմբիւնով կը զգացնէ զինուորներու յարձակողական ոտնաճայները...:

Ճակատամարտին երաժշտական պատկերները կը չարունակուին· զօրքերու ըսպարապետ Վարդան իր բանակով կը յաղթէ: Թշնամիին բանակը կը նահանջէ ու չարականը նոր լուսաւոր ճառագայթումով կը վերածուի Յաղթերգի:

Թշնամիին բանակը կը վերակազմուի...

Պարսից բանակի զրահապատ փիղերը, որոնք լսելի են խոժոռ թաւ հնչականութիւն ունեցող պղնձեայ փողային թրոմպոններով, կու գան առաջին դիծի վրայ:

Ալէմշահ իր երաժշտութեամբ կը ստեղծէ կրկին իրարանցում, հարուածային գործիքներու կշռոյթները կ'աշխուժանան, պատերազմական ոգին ալ նոյն խոյանքով ու թափով կը զարգանայ: Շեփորները առաւել եւս կը տիրապետեն: Նուագախումբի ճայնին աստիճանական զօրացումով, յաճախակի կրկնութիւններով պատերազմական մահու ճնշիչ մթնոլորտը կը սաւառնի եւ կը ծաւալի ամէնուրեք:

Մեծ ծնծղային անսպասելի եւ ուժեղ հարուածով Վարդան կ'իյնայ:... Լռութիւն: Եւ որպէս վշտալի արձագանգ, կը հնչէ թաւջութակին մենանուագը:

Թաւջութակի ընտրութիւնը խորհրդանշելու համար է զօրավար Վարդանի մահը, չափազանց ճշդրիտ եւ տրամաբանական է: Մինչ թաւջութակը նկատուած չէ՞ թագաւորը նուագախումբի մը:

Սկիզբի թեման կը վերածուի մահերգի, սքանչելի կերպով ի յայտ բերուած լարային նուագարաններով, ապա փայտեայ փողայիններով եւ որոնց կը միանան երգչախումբի մխիթարն սուրանս եւ ալթօ ճայնաբաժինները:

Հաւասարեսցէ մահիս մեր
ընդ մահու արդարոցն...

Որոշակի դանութիւն մը կը պատէ մթնոլորտը, ուր երգահանը կը հասնի տառապանքի եւ յուզումի պոռթկումի գագաթնակէտին:

Երգչախումբին աղջիկներու ճայները լուծուելով կ'անհետանան իգական գեղեցիկ ճայնի մը մէջ, նեցուկ ունենալով կրկին միայն լարագային եւ ընչաւոր փայտեայ նուագարանները, չափազանց դիպուկ քնարական մելամաղձոտութիւն, վիշտ, արտայայտող զգայուն եւ ազդու երգը:

Գիշատիչ բուի մը ճիչը, գալարափողի (fop) մեկնաբանութեամբ կու տայ ողբալի տեսարանի մը պատկերը եւ հոս կ'ապրտի համանուագային վիպերգութիւնը:

*
**

Տաղանդաւոր երաժշտահան – դեկավար Կարպիս Ափրիկեան, քանի մը առիթներով հայ երաժշտասէր հասարակութեան ներկայացուցած է Գուրգէն Ալէմշահի այս բարձր մակարդակի երաժշտական յօրինումը, ի յայտ բերելով գործին մեծութիւնն ու գեղեցկութիւնը, յաղթահարելով մեր բոլորին ծանօթ դժուարութիւնները:

Ահաւասիկ անգամ մը եւս ան կու գայ մեկնաբանել Ալէմշահի գլուխ-գործոցը· «Աւարայրի ճակատամարտը»:

Կը յիշեմ երբ Արփիկ Մխսաքեան կը գրէր «Ծառայ»ի 2003 Նոյեմբեր 22/23 թիւակիր էջերուն մէջ՝ «Ի դէպ, Գուրգէն Ալէմշահի ամբողջական արխիւները ատենին յանձնուած են Երեւանի Զարենց թանգարանին եւ որեւէ ձեւով չեն օգտագործուած: Կը մնան Որ Վիրապ...»:

Այժմ կու գամ արդար ուրախութեամբ յայտնելու որ «Որ Վիրապ»էն ստղերուս հեղինակը զանոնք դուրս հանեց: Եւ կարպիս Ափրիկեան պիտի ղեկավարէ յառաջիկայ տարի Ալէմշահի սէնֆոնիք գործերը, Երեւանի «Արամ Խաչատրեան» համերգասրահին մէջ:

«ԳՈՒՍԱՆ» ԵՐԵՒԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Առաջին անգամը չէր որ «Գուսան» երգի կ'ունենար փարիզեան շրջանին մէջ· այդ էր պատճառը հաւանօրէն որ Վէնսէնի «Ազուախարիոմ» թատրոնին սրահը ամբողջութեամբ լեցուած էր Նոյեմբեր 16-ին: Իսկապէս, անգամ մը ունկնդրելէ ետք ժողովրդական երաժշտութեան երգի ու նուագի այս երրեակը, դժուար է կրնալ բացակայիլ անոնց համերգներէն:

«Գուսան» կազմուած է հիմնադիր Գաղիկ Մուրատեանէ (քամանչա), Սահակ Ափեթեանէ (դափ եւ երգ) եւ Ալեքսան Ցարութիւնեանէ (սանթուր եւ երգ): Իրենց աւանդական նուագարաններով, նուրբ, զգայուն նուագով, սարերէ բխած անապակ ակերու կարկաչ յիշեցնող երգով անոնք հայկական ժողովրդական անխաթար երաժշտութեան վայելքը կը տանին զիրենք գնահատող, փնտռող բազմութիւններու: Այդ ունկնդիրը ամէն համերգ ետք չի կրնար չափազանց հազար մի-ջամտութեամբ խառնակուած այն երաժշտութեան զոր «հայկական» կը կոչեն ու իրեն կը հրամցնեն ամէն առիթով:

«Գուսան»ի Նոյեմբեր 16ի յայտագիրը բաղկացած էր գլխաւորաբար աշուղներու գործերով. Ս. Նովա, Գուսան Աչոտ, Գուսան Հաւասի, Գուսան Շահէն, Գուսան Ջիւանի, Գուսան Ջաքարեան: Կային նաեւ ժողովրդական կտորներ, ինչպէս՝ Ղարաբաղի Հորովելը, Պարը, Գարնահլսարը, Շուշան, եւլն.:

Նոյեմբեր 16ի երաժշտական երեկոյթը կազմակերպուած էր «Վերածնունդ» ընկերակցութեան կողմէ որ կը գործէ պահպանելու եւ ծանօթացնելու համար հայկական աւանդական երաժշտութեան հարստութիւնը: Գործունէութեան մաս կը կազմէ դասախօսականը, մանկավարժականը, մարզասիրականը: Ընկերակցութիւնը Երնջատափ դիւղին մէջ հաստատած է երաժշտական դպրոց մը որուն նախաձեռնարկն ու վարիչն է Գաղիկ Մուրատեան: Նպատակն է տաղանդաւոր, այլ մէջոցներէ զուրկ պատանիներուն ծանօթացնել իրենց հարազատ երգն ու երաժշտութիւնը: Վէնսէնի թատրոնին մէջ սարքուած համրեդին հասոյթը պիտի յատկացուէր այդ վարժարանին:

Այն որ աջին ու ձախին անհեթեթ ազդեցութեամբ մոլորած, օտարացած «հայ երգ»ի այսօրուան խառնարանին մէջ յաջողած է պահել հարազատին համը, կը փնտռէ զայն, ու չկրցաւ ներկայ ըլլալ երրեակին համերգին, վայելքի գեղեցիկ առիթ մը փախցուց:

Ա. ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ. ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ՏԻՒԶԵԱՆՆԵՐՈՒ ԱՂԷՏԸ

-Հայուն պատիւը խնդրոյ առարկայ է: Տիւզեաններու եւ չատ մը անմեղներու կեանքը խնդրոյ առարկայ է: Դրամ հաւաքենք եւ Տիւզեաններու բացը վճարենք: Այսպէսով անոնց կեանքը կը փրկենք եւ ես վստահ եմ որ թէ՛ անոնք չուտով կը վճարեն իրենց պարտքը եւ թէ փրկուած կ'ըլլայ իրենց կեանքը:

Բայց քիչեր միացած Պէզճեանի, որուն հետեւանքով անկարելի դործաւ հսկայ դումարներ ապահովել:

- Ինչպէ՞ս այդքան դրամ կրնանք տալ, ըսին չատեր:

- Անոնց յանցանքը ինչո՞ւ մենք կրենք, ըսին ուրիշներ:

- Եթէ դրամը տանք, պալատը կրնայ խորհիլ թէ իրեն դէմ ճակատ կազմած ենք: Այս պատճառով ալ Հալէպի մեզի դէմ աւելի թշնամի պիտի դառնայ:

Ընդհանուր համոզումը այն էր որ մէջտեղը կար դեղծում մը եւ վնասներուն հատուցումը չպիտի վերցնէր պատժական պատասխանատուութիւնը:

Հայերու մէջ մեծ վախ եւ մտահոգութիւն կար: Նոյն ինքն Պէզճեան մտահոգ էր: Ի վերջոյ մինչեւ վերջ ինք էր փողերանոցը վարող անձը: Սուլթանին հետ չէր կրցած յարաբերիլ հակառակ թափած ջանքերուն: Անշուշտ չար բերաններ կային Սուլթանին չուրջը, որոնք կրնային պղտորել անոր միտքը:

Ձերբակալեալներուն թիւը ապրէն իսկ քառասուն հոգիի հասած էր: Բոլոր Տիւզեանները, իրենց խնամիները, փեսաները եւ ձերբակալութեանց ժամանակ Տիւզեաններու բնակարանը գտնուող Ստեվան վարդապետ Ռաֆայէլեան թանասրկուած էին:

Քանի մը օր վերջ պետական հրամանով Տիւզեաններու տուները բացուեցան եւ կահ կարասիները աճուրդով ծախուեցան իրենց պարտքին փոխարէն: Այս առթիւ Տիւզեաններու բնակարաններուն մէջ երեւան եկան եկեղեցական սպասներ:

Տիւզեան հինդ եղբայրները բանտին մէջ հարցաքննուեցան:

- Ձեր տան մէջ եկեղեցական սպասներ գտնուեցան· ի՞նչ են այդ սպասներուն նշանակութիւնը:

- Երբեմն եկեղեցական արարողութիւն կը կատարէինք:

- Չէ՞ք գիտեր որ եկեղեցական արարողութիւնը եկեղեցիներու մէջ կը կատարուի եւ եկեղեցիները կը բարուին պետական արտօնութեամբ միայն:

Գրիգոր Տիւզեան ամիրա բացատրեց·

- Մեր տուները եկեղեցի չեն: Մենք հոն միայն կ'աղօթենք եւ կարծեմ աղօթելը ազատ է ամէն տեղ: Մինչ իսլամի տուները նամազի համար սէճճատէ չկա՞յ: Այդ չի նշանակեր թէ մեր իսլամ եղբայրներուն տունը մզկիթ է:

- Բայց դուք ձեր տուները ամբողջովին զգեստաւորուած եւ ամբողջ եկեղեցական սպասներով արարողութիւն կ'ընէիք:

Իրեն մորթը փրկելու փութկոտութեամբ Սարգիս ամիրա Տիւզեան խոստովանեցաւ·

- Երբ կաթոլիկ եղանք, լուսաւորչական եկեղեցի չէինք երթար: Ուստի մեր տան մէջ միայն կրցանք կաթոլիկ եկեղեցիի արարողութիւնը ընել:

Չարչարանքի հոա ընդհատուեցաւ: Քննիչները Տիւզեաններու ծառաներն ալ հարցաքննեցին: Մեծ, չարչարանք չարունակուեցան իրենց ուզածը ըսել տալու համար: Հալէպի էֆէնտի վճռած էր փըճաչել Տիւզեան պատուական ընտանիքը:

- Մեծեցէք, սարսափեցուցէք, քաշեցէք եղունգները· բայց խոստովանութիւններ առէք այդ անհաւատներէն, որպէսզի իրենք եւ իրենց ծառաները իրենց ձեռքով կնքեն իրենց մահավճիռը, կ'ըսէր իր մարդոց:

Ծառաներէն Հայկազ առաջինը եղաւ տեղի տուողը: Գաւազանի հարուածներու տակ անզօր իյնալով հանդերձ, կը մերժէր Հալէթի ուզածը ըսել: Սկսան եղունգները քաշել: Ալ չդիմացաւ ցաւերուն:

- Պղճացէք լմնձի, պիտի մեռնիմ, մի չարչարարէք, ըսաւ: Պիտի ըսեմ ինչ որ ուզէք, պիտի ստորագրեմ ինչ որ ուզէք, թող Աստուած մեղք չհամարի:

Չարչարանքը դադրեցուցին, Հայկազ խոստացաւ·

- Պապը Վատիկանէն Քորէզի եպիսկոպոսը ղրկեց, Տիւզեաններու տան եկեղեցիի վերածուած սենեակին օծումը կատարելու:

Քննիչ մարմինը փութով Տիւզեաններու տունը դարձաւ: Ներսը գտնուող եկեղեցական կահաւորանքը ուսկիւրներու դործերով. Ս. Նովա, Գուսան Աչոտ, Գուսան Հաւասի, Գուսան Շահէն, Գուսան Ջիւանի, Գուսան Ջաքարեան: Կային նաեւ ժողովրդական կտորներ, ինչպէս՝ Ղարաբաղի Հորովելը, Պարը, Գարնահլսարը, Շուշան, եւլն.:

Նոյեմբեր 16ի երաժշտական երեկոյթը կազմակերպուած էր «Վերածնունդ» ընկերակցութեան կողմէ որ կը գործէ պահպանելու եւ ծանօթացնելու համար հայկական աւանդական երաժշտութեան հարստութիւնը: Գործունէութեան մաս կը կազմէ դասախօսականը, մանկավարժականը, մարզասիրականը: Ընկերակցութիւնը Երնջատափ դիւղին մէջ հաստատած է երաժշտական դպրոց մը որուն նախաձեռնարկն ու վարիչն է Գաղիկ Մուրատեան: Նպատակն է տաղանդաւոր, այլ մէջոցներէ զուրկ պատանիներուն ծանօթացնել իրենց հարազատ երգն ու երաժշտութիւնը: Վէնսէնի թատրոնին մէջ սարքուած համրեդին հասոյթը պիտի յատկացուէր այդ վարժարանին:

Այն որ աջին ու ձախին անհեթեթ ազդեցութեամբ մոլորած, օտարացած «հայ երգ»ի այսօրուան խառնարանին մէջ յաջողած է պահել հարազատին համը, կը փնտռէ զայն, ու չկրցաւ ներկայ ըլլալ երրեակին համերգին, վայելքի գեղեցիկ առիթ մը փախցուց:

Ա. ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(Շար. 39)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ փարիզի Աբչալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 27, ժամը 14·30ին սովորական հաւաքատեղին։

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
  ISSY-LES-MOULINEAUX
  Auditorium du Conservatoire
  11-13, rue Danton,
  Mail Raymond Menaud,
  92130 Issy-les-Moulineaux
  Տոմսերը ապահովել՝
  06· 64· 91· 51· 74
  01· 45· 78· 18· 96 (գիշերը) *թիւերէն։*

- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
  VALENCE
  Théâtre de Valence
  Place de la Liberté, face à la Mairie
  Տոմսերը ապահովել՝
  Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
  04· 75· 55· 12· 49։

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
  MARSEILLE
  Espace Julien,
  Quartier de la Plaine à Marseille
  Տոմսերը ապահովել՝
  04· 91· 93· 75· 25 / 06· 11· 43· 52· 68
  թիւերէն։

CENTRE CULTUREL
S A H A K - M E S R O P
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE

Lundi 29 novembre à 20h30
PROJECTION DU FILM ARMENIEN :
«Կ Տ Ո Ր Մ Ը Ե Ր Կ Ի Ն Ք»
«U N B O U T D U C I E L»
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

***

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
C O N C E R T
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Centre Culturel
SAINT MESROB

Jeudi 25 novembre à 20 heures 45
Une soirée à ne pas manquer
Autour des mémoires
d'Ohannès Pacha Kouyoumdjian
avec la participation de
Raymond Haroutioun KEVORKIAN
et **Vahé TACHJIAN**
qui ont assuré
l'édition et le commentaire des
«MEMOIRES DU DERNIER GOUVERNEUR OTTOMAN DU MONT-LIBAN, DE JANVIER 1913 A SEPTEMBRE 1915».
Un document exceptionnel !

10 bis rue Thouin
75005 Paris
Métro : Cardinal Lemoine, Monge
RER : Luxembourg
Cocktail — Vente du livre — Dédicace

—— Entrée libre ——

SALON DU LIVRE ARMENIEN
«ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier

sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville

— Conférence - débat —
«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45

— Exposition - vente avec dédicaces d'auteurs —
Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h

Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h

Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐԶԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
Ա.Տ.Ի.Ս ՀԱՐՄԱՆՏԵԱՆ - ի
եւ իր նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 8-ին

Հասցէ՝

LE MERIDIEN «ETOILE»
Salon **«Renoir»**
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01· 44· 05· 17· 77 կամ 01· 43· 78· 57· 67 *թիւերուն։*

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Շ ա ն թ» *Խորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է Երեւանեան իր մասնաճիւղը ուր Յունիսէն ի վեր կը գործէ* European Investment & Business Consulting Company *անունով։ Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական ծառայութիւն կ'առաջարկէ։*

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու հմուտ տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական ատեաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, իւ հարկին որակեալ գործաւորներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պաշար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն.։*

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄՔ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՑՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄԷՋ։

ԱՅԼԵՒՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՔ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՑԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ։

Մեր հասցէները.—

• S H A N T H
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

• EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

ORGANISATION TERRE & CULTURE
Ե Ր Կ Ի Ր Ե Ւ Մ Շ Ա Կ Ո Յ Թ Ա Կ Ա Ն Մ Ա Ր Գ Ո Ւ Մ Ի Ն

Face au projet d'élargissement de l'Union Européenne à la Turquie, formulons

UNE VRAIE REVENDICATION ARMENIENNE

REUNION PUBLIQUE

LE JEUDI 25 NOVEMBRE A 20 HEURES

Salle de l'ASIEM
6 rue Albert de Lapparent 75007 Paris (Métro Ségur)

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·075

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21·075

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԿՐԱՆԻԱ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂԱՂ ԼՈՒԾՈՒՄ ՄԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ

Հակառակ ցուրտին, ընդդիմութիւնը փողոցն է եւ արեւմտամէտ թեկնածուն՝ Վիկտոր Իուշչենկօ յայտարարած էր Նոյեմբեր 23ի իրիկունը, որ երկիրը «քաղաքական պատերազմի սեմին է»։ Մինչ խնդրոյ առարկայ է իր մրցակիցին՝ Վիկտոր Իանուկովիչի յաղթանակը եւ ընդդիմութիւնը կ'ուզէ պաթոսագրել իր «յաղթանակը։ Իր կողմնակիցներուն եւ ընդդիմադիր երեսփոխաններուն կոչէ արդէն իսկ նախապահ հռչակուած է, թէեւ նման յայտարարութիւն մը մեծ արժէք չի ներկայացներ։ Նախագահ Կուչմա բանակցութիւն առաջարկած է առաջքն առնելու համար երկրին պառակտումին։ Ընդդիմութիւնը անմիջապէս համաձայնած է վերջ դնելու համար տաղնապին։ Այդ կոչին զուգընթաց ժողովուրդը փողոցն էր մինչ ու կը չարունակէր իր նախագահին Իուշչենկոյի յաղթանակը բացայայտելը։ Յուցադրարներու թիւը աւելի քան հարիւր հազար է եւ ջանք չեն խնայեր որպէսզի բանակը եւ քաղաքագէտը իրենց կողքին ըլլայ։ Ամբոխը կը կրկնէ.- «Մեր եղբայրներն էք, քաղաքագէտը ժողովուրդին կողքին է» եւ տէր կը դառնայ մայրաքաղաքին երդելով եւ լոզունգներ կրկնելով։ Համոզուած են որ իրաւունքը իրենց կողմն է։ Նախատինք կը նկատեն ռուսամէտ թեկնածուին Իանուկովիչի նախորդ օրուան յայտարարութիւնը, երբ կ'ըսէր թէ երկիրը պէտք է ընդունի «ժողովուրդին ընտրութիւնը»։ Իրենց համար մէկ նախագահ կայ՝ «իրենց Վիկտորը»։ Փաստեր ունին որ զանգուածային խարդախութիւններ եղած են եւ քաղաքերուած են Եւրոպական Միութեան եւ ԱՄՆ-ու խիստ արտայայտութիւններն իշխանութեան գլուխ գտնուող խմբակին նկատմամբ։

Վ. Պուտին յետքայլ մը ըրած է Լիվպոնէն ուր կը գտնուի, անդրադառնալով որ իր հապճեպ չնորհաւորութիւնները իր թեկնածուին հասցուին դեռ անտեղի էին եւ ափէթ ալ տուած են որ խլրտումները աւելի ծաւալ առնեն եւ ժողովուրդը զբաղեցուի։ Այս անգամ յայտարարած է.- «Ոչ կրնանք ընդունիլ արդիւնքները, ոչ ալ բողոքել անոնց դէմ, որովհետեւ ոչ մէկ արդիւնք պաշտօնապէս հռչակուած է»։ Պուտին անդրադարձած է հաւանաբար որ իր խաղը վտանգաւոր է։ Դիմացը Աբխազիան չէ, այլ 48 միլիոն բնակիչ ունեցող երկիր մը, որ Եւրոպայի դուռն է նաեւ։

Նոյեմբեր 24ին ժամը եկած էր բանակցութիւններուն, առաջքն առնելու համար նոր բարդութիւններու։ Այս հարցը լուծած կայսրութիւն մը ստեղծած էր նաեւ Եւրոպայի եւ Ռուսաստանի միջեւ։ Ուկրանիոյ առարկելի ընտրութիւնը պատճառ եղած էր որ Ռուսաստանի կառավարութիւնը ամբաստանէ Եւրոպական Միութիւնը որ «բացէ ի բաց կը քաջալերէ ուկրանական ընդդիմադիրութիւնը ապօրինի ու բիրտ արարքներու դիմելու» եւ կոչ կ'ընէ որ վերադարձնուին արդիւնքները։ Այս լարուածութիւնը կը պատահէր Ռուսաստան – Եւրոպական Միութիւն վէհաժողովին նախօրեակին որ տեղի կ'ունենար Լա Հէ, Նոյեմբեր 25ին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահը Նոյեմբեր 24ին Լիբիա դնաց 24 ժամուան այցելութեան մը համար, այցելութիւն մը որ առաջինն է իր տեսակին մէջ։ Ֆիկարոյի (Նոյ· 24) տուած իր հարցազրոյցին մէջ, Քաւաֆի կը բացատրէ որ ինչո՞ւ հրաժարած է հիւլէական եւ քիմիական զէնքերու պատրաստութեան ծրագրէն, ինչ որ բնականօն կը դարձնէր իր յարաբերութիւնները միջազգային հաւաքականութեան հետ։ Կողմնակից է «վերջ դնելու ահաբեկչութեան գաղափարանութեան», բայց կը պահէ որ ահաբեկչութեան պատճառներէն մէկը հիմնուած է «արեւմտեան քաղաքականութեանց վրայ, որոնք դէմ են արաբական եւ մահմեդական երկիրներու վարչակարգերուն ազատագրման»։ Քաւաֆի չի հասկնար նաեւ թէ ինչ գործ ունի Ֆրանսական պինուորական ներկայութիւնը Ափրիկէի մէջ եւ համոզուած է որ թէ Զատ եւ թէ Քոթ տ'Իվուար, Ֆրանսական ուժերը բացասական ազդեցութիւն կ'ունենան Ֆրանքեւափրիկեան յարաբերութիւններուն վրայ։ Գոհ է, սակայն, Շիրաքի այցելութենէն քանի «Ֆրանսա երկիր մըն է որ կը մղէ Եւրոպական Միութիւնը եւ Լիբիա երկիր մըն է որ կը մղէ Ափրիկեան Միութիւնը»։

ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԻՐՆԵՇԸՆԼ, Նոյեմբեր 23ին, Լոնտոն հրատարակած իր տեղեկագրին մէջ կը դատապարտէ Սամիր Ժէժէյի եւ Ժիրժիս ալ-Խուրիի վերապահուած պայմանները եւ անոնց անմիջական ազատ արձակումը կը պահանջէ։ Առաջինը, Լիբանանեան Ուժերու Քրիստոնեայ Քաղաքագօրքին դեկավարն էր, որ տասը տարի է Պէյրութի Պաշտպանութեան նախարարութեան գետնայարկի խցիկի մը մէջ կ'ապրի, աւելի ճիշդ կեանք մը կը քաշքշէ։ 1995ին մահուան դատապարտուած էր, ապա մահապատիժը վերածուած էր ցկեանս բանտարկութեան։ Բազմաթիւ Լիբանանցիներու համար քաղաքական պատերազմին (1975-1990) քաւութեան նոխազը կը մնայ։ Ա-Խուրիի հետ միակ բանտարկեալներն են որոնք կը մնան Պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ։ Կարմիր Խաչը երբեք չէ կրցած այցելել։ Էմնըսթի կը դատապարտէ «անողոք, տրմարդի եւ նուաստացուցիչ» վարուելակերպը որուն ենթարկուած են։

ՊՐԻՍԼԻ մէջ տեղի չէ ունեցած Չէչէնիոյ եւ ռուս մայրերու պատասխանատուներու հանդիպումը, որ նախատեսուած էր Նոյեմբեր 23ին։ Պելժիական իշխանութիւնները բացատրած են որ վիզաները մերժուած են, որովհետեւ հարկ եղած ժամանակը չէր տրուած Ներքին Նախարարութեան որպէսզի Մոսկուայի հիւպատոսարանը դրկեն թուղթերը։ Մայրերու կոմիտէին նախագահուհին՝ Վալենտինա Մելնիկովա պնդած է որ հիւպատոսարանը բացատրած էր թէ այդ վիզաները «քաղաքական հարց մը» կր կազմէին եւ Պրիւսէլ որոշած էր չտալ։ Նախագահուհին պիտի հանդիպէր անկախապաշտ նախագահ Ասլան Մասխադովի։ Չինուորներու մայրերը կ'ուզեն միջնորդել վերջ դնելու համար Չէչէնիոյ պատերազմին։ Ռուսաստանի իշխանութիւններուն համար նախատեսուած հանդիպումը «բաց ամպիոն մըն էր չէչէն ահաբեկիչներու քարոզչութեան համար»։

ԱԼԷՆ ԹԻՐԶԵԱՆ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարոյի տնտեսական յաւելուածին (Նոյ· 24) տեսերիդի զարգացման մասին։ Ա. Թէրզեան նախագահն է Ֆիլմեր Արտադրողներու Միութեան եւ կը պաշտպանէ Ժան-Փիէր Ժէօնէի ֆիլմին ֆրանսական բնօրրը եւ Պեռութեան կը դիմէ որպէսզի միջոցներ ձեռք առնէ հայթայթողներու դէմ։ Իրեն համար ֆրանսական չուկան անվերջանալի կերպով կարելի չէ ընդարձակել, ուրեմն հարկ է ուշադիր ըլլալ կազմակերպելու համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՇԱՐԱԾՔՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 23/24)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԶԵԻԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նոյեմբեր 23ին մինչ Ադրբեջանի առաջարկով ՄԱԿ-ի օրակարգին վրայ կը գտնուէր Ղարաբաղի զրաւեալ տարածքներուն կացութեան նիւթը, Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Երեւանի մէջ լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ըսած է թէ այդ շրջաններուն մէջ միջազգային դիտարկումը հայկական կողմին ձեռնտու է, քանի որ կարելի կ'ըլլայ ուշադրութեան յանձնել Գետաշէնի, Շահումեանի, Հիւսիսային Մարտակերտի բնակիչներուն խնդիրները։ Անոնց մեծ մասը այսօր ստիպուած բնակութիւն հաստատած է խնդրոյ առարկայ շրջաններուն մէջ։

Վ. Օսկանեան չեշտած է թէ զիրենք կը մտահոգէ ոչ թէ Ադրբեջանի մղումով բանաձեւի մը քուէարկումը, այլ Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման քաղաքական ընթացքը։ «Եթէ ՄԱԿ-ում նման բանաձեւեր են անցնում, ապա Հայաստանը չի կարող շարունակել երկկողմ բանակցութիւնները Ադրբեջանի հետ, ԼՂՀ-ն պէտք է ներկայ լինի գործընթացում» ըսած է ան։ Ապա յոյս յայտնած է թէ ՄԱԿ-ի պատասխանատուները կը յաջողին փոխադարձ զիջումի ճեւակերպում մը գտնել, ներկայացնել որ բոլոր կողմերէն ընդունելի ըլլայ եւ կարելի կը դարձնէ բանակցութիւններու շարունակութիւնը։

Վ. Օսկանեան անդրադարձած է նաեւ Պէրլինի մէջ Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարար Է. Մամէդեարովի հետ հանդիպումին։

*
**

ԵԹԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԶՄԻՋԱՄՏԷ

Ադրբեջանի նախագահը Ի. Ալիեւ ռուսական գործակալութեան մը պատասխանելով ըսած է թէ եթէ Հայաստան չմիջամտէ զարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման հոլովոյթին, Ադրբեջան կրնայ զայն չատ կարճ ժամանակէն կարգադրել։ Ան ըսած է նաեւ թէ Բաքուի նախաձեռնութեամբ ՄԱԿ-ի համաժողովին «Հայաստանի կողմէ զրաւուած ադրբեջանական տարածքներու կացութեան մասին» քննարկումին նպատակը նոյն համաժողովին կողմէ հակամարտութեան վերաբերող նոր բանաձեւի մը ընդունումն է։ Աւելցուցած է թէ այդ բանաձեւին բնագիրը արդէն պատրաստ է եւ երկրին Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մեծ աշխատանք տարած է, բանակցութիւններ, խորհրդակցութիւններ ունեցած տարբեր երկիրներու հետ. ինք վստահ է թէ այդ բանաձեւը մեծ դեր կ'ունենայ ու հայկական կողմը այդ նոյն պատճառով կը ջանայ խոչընդոտել անոր ընդունումը։

Ի. Ալիեւի համոզումով՝ եթէ Հայաստան կ'ըսէ որ Բաքու պէտք է բանակցի Ղարաբաղի հետ, պէտք է ինք մէկ կողմ քաշուի, իր ուժերը դուրս բերէ Ղարաբաղէն, պիւտճէէն յատկացումներ չընէ ա-նոր։ «Մեզ առեն մենք կարելի բոլոր ճամբաներով չատ կարճ առենէն եւ արդօրէն կը լուծենք զարաբաղեան հակամարտութիւնը» յայտարարած է ան։

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԻՆ ԴԱՏԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ՕԹԱՆ–ի Պուտափէշթի դասընթացքներուն հայ սպայ Գ. Մարզարեանը դաժանօրէն սպաննած ադրբեջանցի ոճրագործ Ռ. Սաֆարովի դատը Նոյեմբեր 23ի նիստին

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

Ժ. ԹՈՒՊՈՆ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է ԱՌԱՆՁՆԱՇՆՈՐՀԵԱԼ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՈՒՐԱՆԱԼ ՀԱՑՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ» ԿԸՍԷ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Ֆիկարոյի (Նոյ· 24) «Վիճարկում եւ կարծիքներ» էջին մէջ, նախկին նախարար եւ Եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխան Ժ. Թուպոն չահեկան յօդուած մը տորարկած է Թուրքիոյ անդամակցութեան վերաբերեալ։ Կը յիշէ, որ չորս տարի առաջ, Ալէն Ժիւփէի հետ առաջարկած է Սահմանադրութեան չեմային մէջ պահպանել «առանձնաշնորհեալ ընկերակցութեան» տարազը մեր դրացիներուն նկատմամբ, ի մասնաւորի Թուրքիոյ։ Առաջիններն էին որոնք քաղաքական Միութեան սահմաններու հարցը կը դնէին։

Ու ժագ Թուպոն ուղիղ կէտերով կը բացատրէ, այս անգամ Թուրքիոյ համար, այդ ընկերակցութեան առաւելութիւնները։ Երկրորդ կէտով, կ'անդրադառնայ խրատական երկրի մը կառուցման հարցին եւ կը չեշտէ թէ նման չրջադծի մը մէջ է որ «Եւրոպա կրնայ հասկցնել Թուրքիոյ, որ չի կրնար, առանձին աշխարհի մէջ, չարունակել ուրանալ Հայերու ցեղասպանութիւնը 1915ին»։

ընդմիջուած է մինչեւ Փետրուար 8։ Նոյ· 23ի նիստին դատախազը ներկայացուցած է մեղադրանքը, իսկ ամբաստանեալը նախապէս տուած պատասխաններուն հակասական արտայայտութիւններ ունեցած է· ըսած է թէ կը մեղանչէ գործած ոճիրին համար, մինչդեռ նախապէս պընդած էր թէ ազգային թշնամութեան դրդումով գործած էր ոճիրը։ Դատարանը ունկնդրած է միւս հայ սպային Հայկ Մուկուչեանին բացատրութիւններն ալ, քանի որ նոյն ոճրագործը փորձած էր զինքն ալ սպաննել։ Վկայած է նաեւ պատահարին զիչերուան հերթապահը, ապա որոշուած է դատը յետաձգել, որպէսզի ժամանակ ըլլայ վկայութեան կանչելու նոյն սենեակի բնակիչ լիտուացի սպան ու բժիչկ եւ հոգեբան մը։

*
**

ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ՀՐԱԶԴԱՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 23ին Երեւանի փրկարար ջոկատները ահազանգ ստացած են թէ 13 տարեկան պատանի մը Հրազդան գետը ինկած է։ Ըսուած է թէ խումբ մը պատանիներ որոշած են քարէ քար ցատքելով գետը անցնիլ ու Էդգար Քիւմիչեան անուն տղեկը այդ ընթացքին գետը ինկած է։ Զինք փրկելու ընկերներուն ջանքը արդիւնք չէ տուած ու նոյն իրիկուն պատանիին դիակը գտնուած է։

*
**

ԳԱԶԱՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒՀԱՄԸ ԿԱՊԱՆԻ ՄԷՋ

Կապանի Շիկահող արգելանոցի գազանները իսկական պատուհասի մը վերածուած են դրացի գիւղերուն բնակիչներուն համար։ Միայն վերջին մէկ չաբաթուան ընթացքին գայլերը եւ բորենիները հասեր, ոչխարներ յօշոտած են։ Ատկէ զատ գիչերուան ժամերուն այդ գազանները ոռնոցներով կը խանգարեն գիւղացիներուն հանգիստը։ Այդ գազանները ըսպաննել արդիլուած է, քանի որ անոնք արձանագրուած են Կարմիր գիրքին մէջ, այսինքն անհետանալու սպառնալիքին ենթակայ են։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՆՑԱՑՏ ՆՄՈՇԸ ՄԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Քանի մը տարի առաջ լոյս ընծայուած ուսումնասիրութեան մը մէջ («Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս», ԺԹ. հատոր, 1999, էջ 205-207), անդրադարձած էինք Պուէնոս Այրէսի 1920ական թուականներու առաջին հրատարակութիւններէն մէկուն՝ «Արժանթին»ին: Այս թերթը, զոր խմբագրած էր Սերգօ Կ. Գազազ (Serco Casas), առաջիններէն մէկն է, որ սպաներէն նկարագրեր հրատարակած է եւ միակը, որքան որ մեզի յայտնի է, որ արժանթինահայ մամուլին մէջ թրքերէն յօդուածները լոյս ընծայած է՝ թէ՛ հայատառ, թէ արաբատառ եւ թէ լատինատառ:

Այսուհանդերձ, որոշ վերապահութիւններ յայտնած էինք մեր տուած տեղեկութիւններուն արժանահաւատութեան մասին: Մխիթարեան Միաբանութեան Վիէննայի գրադարանին 1995ին կատարուած կարճատեւ այցելութիւն մը մեզի թոյլ տուած էր թերթին անկատար հաւաքածոն քննել: Հոն ներառնուած են 22 թիւեր, Օգոստոս 28էն (թիւ 50) մինչեւ Մայիս 1930 (թիւ 71): Ասիկա անբաւարար էր, ըստ ամենայնի: Բայց Ամալիա Կիրակոսեանի ձանօթ ցուցակը (Երեւան, 1970) կը նշէր, թէ ատիկա աշխարհի հայկական գլխաւոր մատենադարաններուն մէջ գոյութիւն ունեցող միակ հաւաքածոն էր: Հետեւաբար, հրաշալուր յայտնագործութեան մը սպասումով, պէտք է անով գոհանայինք, նկատի ունենալով նաեւ այլ հետազօտողներու եւ ժամանակակից մամուլի այլ միաւորներու ըրած անուղղակի տեղեկատուութիւնը:

1928ի թիւերուն մէջ «Բ. տարի»ի յիշատակումը մեզի յուշած էր, որ հրատարակութեան սկիզբը 1927ին պէտք է թուագրուէր: Հետեւելով Հարաւամերիկեան մամուլի ուսումնասիրութեան ռահվիրայ կարապետ Հասասեանի (Պուէնոս Այրէս) հայթայթած տեղեկութեան, ընդունած էինք, ժամանակաւորապէս, Ցունիս 1931ը որպէս թերթի չիջումի թուական:

Ինչպէս ըսինք, հրաշալուր յայտնագործութեան մը կարիքը կայ: Ինչպէս կը պատահի այս պարագաներուն, ասիկա տեղի ունեցաւ, ի հարկէ, անսպասելի կերպով:

2002 Դեկտեմբերի հերթական այցելութենէն ետք ձեռք ձգած անգլիացի ընկերաբան Ֆրէնսիս Քորնի սպաներէն գիրքին մէջ, նուիրուած՝ Արժանթինի գաղթականութեան պատմութեան, որ վերնագրուած է «Քսանականներու հիւրերը» («Los huéspedes del '20», Պուէնոս Այրէս, 1974, Բ. տիպ, 1989), հանդիպեցանք աղիւսակի մը, որ կ'ամփոփէր 1920ական թուականներուն Պուէնոս Այրէսի օտար համայնքներու հրատարակած մամուլին վիճակագրութիւնը: Մեր ուշադրութիւնը գրաւեց այն փաստը, որ Հայերու անուններն դիմաց մէկ թերթ յիշուած էր: Աղբիւրը Արժանթինի Ազգային Գրադարանի մամուլի քարտարանն էր:

Մամուլի անուններու ցանկը չատ լայն չէր: Այդ տարիներուն լոյս տեսած էին ընդամէնը ութ (թերեւս՝ ինը) թերթեր, բայց դժուար էր ենթադրել, որ խմորատիպ հրատարակութիւնները (վերոյիշեալ ցուցակին մէջ՝ երեք) գրադարանին առաքուած ըլլային: Ուստի, թեկնածու թերթերու թիւը կը նուազէր: Մինչդեռ կարելի էր երեւակայել, որ հայ կաթողիկէ համայնքին հրատարակած «Լա Ռեւիսթա Արմենիա» ամսաթերթը (1929 – 1975), ամբողջովին սպաներէնով լոյս տեսած, տեղ գտած ըլլար արժանթինեան այս հաւաքածոյին մէջ, հնարաւոր էր նաեւ, որ խօսքը այլ թերթի մը մասին ըլլար: Մինչ այդ, «Լա Ռեւիսթա Արմենիա»ն այդ տասնամեակին միակ հայկական թերթն էր, որու հաւաքածոյին Պուէնոս Այրէս գոյութիւնը մեզի յայտնի էր (Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանին մէջ):

Պուէնոս Այրէս կատարած մեր վերջին այցելութիւնը (2003 Ցուլիս) մեզի առիթ տուաւ առեղծուածը պարզելու: Մատենագիտական քարտերուն քննութիւնը պարզեց, որ Ազգային Գրադարանին մէջ պահպանուած է «Արժենթինի»ի հաւաքածոյ մը:

Եթէ ամէն հետազօտողի համար դիւտին հաճոյքը զերազոյն հատուցումն է, պարկաս հաճոյք չէ անյայտ տարածք մը ոտք դնելը: Մանաւանդ, երբ քարտը ցոյց տուաւ, որ տրամադրելի թիւերը 1930 – 1932ին լոյս տեսած էին, այսինքն, կը լրացնէին Վիէննայի մէջ պահուած հաւաքածոյի մը բացերը: Երբ մամուլի ընթերցասրահին մէջ ստացանք աժան թուղթով տպուած փխրուն հանդէսներու ծրարը, վտիտ դերձանով մը կապուած ու առանց կազմը ւելու, բայց այդ դարձաւ, որ 70 տարի ետք, այդ նկարներուն ձեռք տուող առաջին անձն էինք:

Առաջին անակնկալը այն էր, որ մինչ Վիէննայի հաւաքածոյին մէջ թերթին անունը «Արժանթին» է, Ազգային Գրադարանին մէջ թերթը կը կոչուի «Արժենթին»: Հետեւաբար, երկու անունները ճիշդ են, ըստ ժամանակաշրջանի:

Նորայայտ հաւաքածոն 54 թիւեր կ'ընդգրկէ՝ 74րդէն մինչեւ 128րդը, որոնք լոյս տեսած են 1930 Օգոստոս 20էն մինչեւ 1932 Փետրուար 29: Ըստ ինքեան, աւարտի թուական մը ունինք, ու թէեւ բացայայտ չէ, որ 128րդ թիւով «Արժենթինը» իր կարապի երգը մեկնաբանած ըլլար, հաւաքածոյին վերջինը ըլլալը մեզի ենթադրել կու տայ, որ իսկապէս ան եղած է վերջինը:

Ակէ զատ, 74րդ թիւով (1930, Օգոստոս 20), անօրէն-խմբագիր Սերգօ Գազազ կը տեղեկացնէր, թէ հրատարակութեան Գ. տարին լրացած էր: Ուստի, կրնանք հաստատել մեր այն վարկածը, թէ թերթին ծննդոցը պէտք է նկատել 1927 Օգոստոս թուականը:

Միւս կողմէ, մինչ 1928-1930ի թիւերը չորս էջնոց են, մեծածաւալ, 1930-1932ին թերթը անցաւ 16 էջնոց տեսակի չափի մը:

1930 Օգոստոս 20էն մինչեւ 1931 Մայիս 30, «Արժենթին» հրատարակուած է որպէս չաբաթաթերթ, իսկ այնուհետեւ աւելի անկանոն պարբերականութիւն մը ունեցած է, 10-20 օրուան, մինչեւ 1932 Փետրուար: Անկանոնութեան պատճառը այն էր, թէ գրաշարը հրաժարած էր իր պաշտօնէն եւ թերթը պատրաստող ուրիշ մասնագէտ մը չկար: Ըստ Հասասեանի, թերթին գրաշարները եղած են Վահրամ Պաղտասարեանը, որ յետագային քաղաքի «Սիփան» տպարանը հիմնած է, եւ Անդրէաս Գարամանեանը, հեղինակ՝ երկհատոր «Տարագրեալի մը յուշերը» յուշագրութեան (Պուէնոս Այրէս, 1972 եւ 1986):

Ինչպէս ըսինք վերը, 1928-1930ին թերթը լոյս տեսած է հայերէն, սպաներէն եւ թրքերէն լեզուներով: 1930-1932ին առանց որեւէ բացատրութեան, թերթը լոյս տեսած է միայն հայերէնով: Սակայն, Օգոստոս 1932ին Գազազ կը գրէր, թէ «թերթին թրքերէն մասը բոլորովին անյատած է հայերէն մասէն» («Արժենթին», 1932 Օգոստոս 20, էջ 1): Թրքերէն այդ մասէն հետք չկայ, բացի անկէ, որ մեր գտած հաւաքածոյին թիւ 75ը հայատառ թրքերէնով տպուած է: Զկրցանք պարզել, թէ այդ թիւը միայն թրքերէնով լոյս տեսած է կամ թէ որեւէ պատճառով միայն այդ մասը հասած է ղրադարանը, իսկ հայերէնը կորսուած է:

1930 Դեկտեմբերին հաղորդագրութիւն մը կը յայտարարէր.-

«Նկատի ունենալով մինչեւ ցարդ մեզի ուղարկուած (sic) "հայատառ թուրքերէն" թերթի մը իրր բաժանորդ գրուելու ցանկացողներուն թիւը որ 250է աւելի եղած է խմբագրութիւնս կը պատրաստուի Նոր Տարիէն սկսեալ հրատարակել ուրիշ Շաբաթաթերթ մը եւս որը պիտի բովանդակէ կէսը հայատառ թուրքերէն, իսկ միւս կէսը բոլորովին սպաներէն լեզուով» («Արժենթին», 1930 Դեկտեմբեր 27, էջ 7):

Այդ ծրագիրը չիրականացաւ: 1932 Փետրուարի վերջին թիւին մէջ, նորէն կը յայտնուէր երկրորդ պարբերաթերթի մը խոստումը:

Կ'արժէ յիշել, որ թրքախօսութիւնը տարածուած, նոյնիսկ՝ համատարած փաստ մըն էր Հարաւային Ամերիկայի համայնքներուն մէջ: «Արմենիա» չաբաթաթերթի խմբագրական մը 1933ին պոյքոթի կոչ մը կ'ընէր թրքերէնին, թրքական երաժշտութեան, թրքական ապրանքներուն դէմ: Կը հաստատէր, որ ընտանիքներուն, նոյնիսկ երիտասարդներուն մէջ թրքերէն խօսիլը սովորական իրողութիւն մըն էր («Արմենիա», 1933 Ցունուար 28): Դպրոցներուն վիճակին նուիրուած ընդարձակ տեղեկագրի մը մէջ, Արսլանեան կեդր. վարժարանի (այժմ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կրթ. Հաստատութիւն) նոր տնօրէնը՝ Վարդան Դէօրգեանը, կը պնդէր, որ համայնքին 75 առ հարիւրը թրքախօս էր («Արմենիա», 1938 Նոյեմբեր 4, էջ 2): Դժուար է ըսել, թէ որքանո՞վ այդ թիւը իրականութեան կը համապատասխանէր, բայց նոյնիսկ եթէ չափազանցուած ըլլայ, երեւոյթին բացորոշ վերկայութիւն մը կը հանդիսանար:

Թէ՛ Մխիթարեաններու եւ թէ Արժանթինի Ազգ. Գրադարանի հաւաքածոները մեզի կը ներկայացնեն համեմատաբար աղքատ բովանդակութեամբ թերթ մը, որ հիմնականին տեղեկատուական ու առեւտրական բովանդակութիւն ունի: Տպագրութեան մակարդակը նոյնպէս ցածրակ էր: Լրատուութիւնը հիմնականին գաղութային լուրերու կ'անդրադառնար, գաղթաշխարհային անդրադարձները հազուադէպ են: «Արժենթին» թերթ կը փոխանակէր Սփիւռքի կարգ մը հրատարակութիւններու հետ. օրինակ, Պոսթընի «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ հանդիպած ենք անկէ կատարուած զոյգ մը քաղուածքներու:

Հերոսական ժամանակ մըն էր, երբ կամքի առատութիւն, քայց միջոցներու պակաս կար: Ժամանակն էր, երբ համայնքը կը սկսէր կառուցելու իր հաստատութիւնները եւ տախտակաչէնն ղպրոցները, գրադարաններ կամ սեփական չէնքեր չկային, կազմակերպութիւնները եւ մամուլը խանճարուրներու մէջ էին:

Այս բնաբանը կը պատկանի ռուս երիտասարդութեան այն չերտին որ իրացուցած է ազգայնամոլական գաղափարներ ու կազմակերպուած պայքար կը տանի երկրին մէջ օտարականներու ներկայութեան դէմ: Այդ երիտասարդները կը խմբուին «Սպիտակ գայլեր» անունին տակ ու կ'արտասանեն «Արիական երդում»ը որ կ'ըսէ. «Կ'երդնում կեանքս նուիրել սպիտակամորթ ցեղին գերիչխանութեան: Կ'երդնում ամէն միջոցով զայն մաքրել ապականութիւններէ: Եթէ դաւաճանեմ եղբայրներուս, կ'երդնում արիւնով քաւել դաւաճանութիւնը»:

Այս երիտասարդները իրենք զիրենք «Սպիտակ գայլ» կոչած են օրհնակ առնելով այդ գազանէն որ անտառները մաքրող է. նոյն բանը կ'ընեն իրենք ալ քաղաքներու մէջ: Զեն հանդուրժեր յատկապէս Թուխ մարդոց զոյս արեւէն սեւցած կապիկներ կը կոչեն: Իրենց համար անոնք են թմրեցուցիչներու տարածման պատճառը, երիտասարդները ալքոլամոլութեան մղողը, ռումբեր պայթեցնողը:

«Սպիտակ գայլ»երու խմբակներէն ամէն իրիկուն կը չրջին փողոցներուն մէջ. կաշիէ բաճկոններ հագուած կ'ըլլան, ճինդ տափատներ եւ զինուորական ծանր կօշիկներ: Իրենց ձեռքը կ'ունենան չղթաներ: Բոլորին հիացումին առարկան Հիթլէրն է: Կը սիրեն կրկնել անոր «Պայքարս» հատորին հետեւեալ խօսքը. «Բոլորն ալ սպանեցէ՛ք. ցեղային թշնամին ոչ տարիք կ'ունենայ, ոչ ալ սեռ»:

Քաղաքական գիտութիւններու մասնագէտ եւ փիլիսոփայութեան տոքթ. Ս. Կարպով կ'ըսէ թէ խնդիրը ահաբեկչութեան չեչոտումին եւ ընկերային անապահովութեան դէմ յեղակարծ հակազդեցութեան մը արտայայտութիւնն է: Յատկապէս Բեսլանի դպրոցին գրաւումը եւ յետագայ ահաբեկչական արարքները զարկ տուած են երեւոյթին չեչոտումին: Վերջին չրջանին նկատելի կերպով աւելցած է համեմատութիւնը այն երիտասարդներուն որոնք թեր կ'արտայայտուին ցեղային փոքրամասնութիւններու իրաւունքները կրճատելուն: Կ'ըսուի թէ 30% է այդ համեմատութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ զարմանալի չի թուիր «Ռուսաստանը Ռուսերուն է» նշանաբանը: Զայն իւրացուցած երիտասարդներուն համար որոնք կը խորհին թէ պետական ատեն հարց կրնայ բռնութեամբ լուծուիլ, նացիական գաղափարաբանութիւնը մեծ տեղ ունի:

Ս. Կարպով այնքան լուրջ կը նկատէ քերծուած դլուխներու վտանգը որ կ'ըսէ թէ ամբողջ ընկերութիւնը նստած է վառոդի տակառի մը վրայ:

Այդ երիտասարդները օտարներու ներկայութեան դէմ յանպատրաստից բողոքը քաղաքական կեցուածքի վերածած են. կեցուածք որ ունի լուրջ գաղափարական: Այսօր անոնք տեսական ամուր հիմերով օժտուած են. չարունակ օտարատեաց լրատարակութիւններ կը կարդան, հիթլէր եւ Նիցչէ կը մէջբերեն: Ինչ որ ամէնէն մտահոգիչն է, այն է որ անոնք անցեալին համեմատած, չատ աւելի լաւ կազմակերպուած են:

Պետութիւնը հետզհետէ աւելի ուշադրութիւն կը կեդրոնացնէ երեւոյթին վրայ: Նախագահ Պուշին վերջերս Ազերիներու համագումարին ունեցած ելոյթին ըսած է թէ երեւոյթը մտահոգիչ չափերու հասած է եւ վտանգի ազդանշանը սկսած է հնչել: Պատճառը փնտռած է պետական մարմիններու աչխատանքի թերութիւններուն, սխալներուն մէջ:

Քերծուած դլուխներու հաւանական զէխաւոր զոհը կը նկատուին օտար ուսանողները, որոնք ամէն բան կ'ընեն հանրային իշխանութիւններու ուշադրութիւնը գրաւելու համար: Նոյնիսկ Ս. Պետերսբուրգի քաղաքապետարանին առչեւ առանց արտօնութեան հանրահաւաք մը կազմակերպած են, պահանջելու համար որ իշխանութիւնները պաշտպանեն զիրենք: Պատահարներուն վրայ արձանագրութիւններով ըսած են. «Ուսանքի կու գանք, դպրոցներու մէջ կը վերադառնանք»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐԱԻԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆՆ Է»

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԻՏԷԱԼ
Հատոր Ա.
ԱՌԱՋԻՆ ՍԷՐ

ԱՆԵԼ (Տոքթ. Կարօ Ց. Կարապետեան)

Երուսաղէմ
2004

երկրին անտեսութիւնը տագնապալի վիճակէ մը կ'անցնէր, 1929ի համաչխարհային ճգնաժամի արձագանգներուն ենթարկուած, իսկ քաղաքական վիճակը՝ 1930ի պետական հարուածին վաղորդայնին, հեռու էր ցանկալի ըլլալէ:

«Արժենթին»ի հաւաքածոն, որ բախտի քմահաճոյքով Արժանթինի Ազգային Գրադարանը հանդրուանած է, վերապրելով այս հաստատութեան փոխադրութիւններուն եւ մատենագրական նիւթերու անհետացումներուն, այդ օրերու վկայութիւնն մըն է: Դժբախտաբար, մինչեւ 1980 - 1990ական թուականներուն հայ մամուլի ո՛չ մէկ ուրիչ նմոյշ պահպանուած է հոն, թէեւ նոյնիսկ բազմաթիւ պատներէն (այժմ՝ գերակչիռ) հրատարակութիւններ եղած են, իսկ արժանթինահայ համայնքին գրադարանները մամուլ պահելու նախանձախնդրութեամբ չեն յատկանչուիր: Ցաւելեալ փաստ մը, որ թէ՛ թերթերու խմբագրութիւնները եւ թէ համայնքին անդամները մասնաւորապէս չեն մտահոգուիր մամուլին ճակատագրով՝ հրատարակութենէն ետք: 1910 – 1950 թուականներուն մեր կողմէ ցուցակագրուած մամուլի 28 անուններէն միայն եօթին հաւաքածոները գոնէ մասնակիօրէն կարելի է գտնել արժանթինեան (հայկական կամ ոչ) հաստատութիւններու մէջ:

Մերթ ընդ մերթ դրադարաններուն յանձնուող հայերէն կամ սպաներէն (հայանիւթ) գիրքերու եւ թերթերու յանձնառու հաւաքածուներուն կողքին, աղբատ հաւաքին տրամադրուող կոյտերու կարելի է հանդիպիլ փողոցին մէջ: Վաղուան ուսումնասիրողին առջեւ այսօ՛ր իսկ ցցուած վտանգ մը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

ԶԱԻԷՆ Ա. ՓՀՆՅ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ԵՒ ԳԱԲՐԻԷԼ ԻՆՃԷՃԻԿԵԱՆԻ

Պըրպէնքի Առաջնորդարանի «Գալայճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 31ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի հանդիսութիւն՝ Զաւէն Ա. Փհնյ. Արզումանեանի քահանայական ձեռնադրութեան 50ամեակին եւ ամերիկահայ ամէնօրեայ վարժարանի 40ամեակին առիթով՝ հիմնադիր-տնօրէն Գաբրիէլ Ինճէճիկեանի ի պատիւ։ Ներկայ եղած են 250 հոգի։ Բացումը կատարած է Վահէ Սրկ. Աբովեան։ Տաճատ Ս. Վրդ. Եարտըմեան անդրադարձած է մեծարանքի խորհուրդին եւ կարդացած Զաւէն Ա. Քահանային ուղղուած շնորհատրական նամակներ։ «Մաշտոց» դոլէճի նախագահ Կարպիս Տէր Եղիայեան ներկայացուցած է Գաբրիէլ Ինճէճիկեանը, վեր առնելով իբրեւ մանկավարժ եւ դաստիարակ անոր հաւատքը, տեսիլք ունեցող Հայու յամառ աշխատանքը, որուն կը պարտինք հայկական դպրոցի ծնունդն ու ծաղկումը Միացեալ Նահանգներու մէջ։ Առաջնորդ Ծ.Վրդ. Տէրտէրեան ներկայացուցած է տոքթ. Զաւէն Ա. Փհնյ. Արզումանեանը, իբրեւ տեսլապաշտ հոգեւորական, ըստ արժանւոյն գնահատելով անոր մտաւորական աշխատանքին արգասիքը հանդիսացող «Ազգապատում»ին հատորները։ Կարդացուած են Ամենայն Հայոց Հայրապետին զոյգ կոնդակները եւ Ծ.Վրդ. «Ս. Սահակ - Մեսրոպ» չքանչանով պարգեւատրած է մեծարեալները։ Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած են մեծարեալները։

*
**

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Փասատինայի «Ռիչ Գարլթըն» պանդոկին մէջ, Հոկտեմբեր 24ին տեղի ունեցած է Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին տարեկան ճաշկերոյթը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի՝ որոնց կարգին Լոս Անճըլըսի քաղաքապետը, թաղապետութեան անդամներ, պետական պաշտօնատարներ։ Հանդիսութիւնը վարած է Փրէնք Ծերունեան։ Յուցադրուած է Հայ Դատի Յանձնախումբի գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը։ Յանձնախումբին «Փառանգութիւն» մրցանակը շնորհուած է Գոնկրէսի անդամ Ադամ Իշուի, իսկ «Տարուան Մարդը» մրցանակով պարգեւատրուած է նահանգային ծերակուտական Զաք Փուչիկեան։ «Ազատութիւն» մրցանակը շնորհուած է «Մեթճաւոր Արեւելք» հիմնարկութեան։ 1915ին Միացեալ Նահանգներու մէջ հիմնուած այս հիմնարկութիւնը միջազգային մեծագոյն հիմնարկութիւնն էր, որ օգնութեան հասաւ Հայկական Ցեղասպանութեան պատճառով մահուան դուռները թակող մեծ թիւով հայ դաղթականներու։

*
**

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹՈՌԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻՆ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17ին տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ պարահայ երաժիշտ-խմբավար Թոռա Մինասեանին։ Բացումը կատարած է Ռամիկ Շահզադեան։ Ողջոյնի խօսք արտասանած է Պերճուհի Ղեւեան։ Բանախօսած է Օննիկ Հայրապետեան, ներկայացնելով երաժիշտին կեանքն ու գործունէութիւնը։ Արուեստագէտը դեկավարած է «Թեհրանի «Ուրարտու», Թաւրիզի «Մելիք-Թանգեան» եւ Ապատանի «Գուսան» երգչախումբերը։ Թեհրանի երգչախումբի նախկին անդամներ ներկայացուցած են Թոռա Մինասեանէն փունջ մը խմբերգներ եւ մեներգներ։ Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը։

*
**

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի անուանակոչութեան հանդէսը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 24ին։ Ծանօթ է որ բարերար Հենրի Ֆաչատուրեան մէկ միլիոն տոլար նուիրած էր Գոռուգեան-Զաքարեան-Վասպուրական ազգային վարժարանին եւ Ազգային Վարչութիւնը որոշած էր դպրոցի շրջափակին մէջ գտնուող Հայ Կեդրոնը կոչել բարերարին անունով։ Արուեստեան պատարագէն ետք, տեղի ունեցած է անուանակոչութեան արարողութիւնը, հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Երեկոյեան, «Սարոյեան» սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը, ի պատիւ առաջնորդ Մուշեղ Սրբ. Մարտիրոսեանի։

*
**

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ 75ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Կլէնտէյլի «Ռընեսանս» ճաշարանին մէջ Նոյեմբեր 4ին տեղի ունեցած է ճաշ մը, Երեւանի Բժշկական Համալսարանի 75-ամեակին առթիւ։ Ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի, մեծ մասամբ՝ համալսարանէն շրջանաւարտ բժիշկներ։ Ցայտագիրը վարած է Անահիտ Մարտիրոսեան։ Ողջոյնի առնելով կազմակերպիչ յանձնախումբի առաջնորդ տոքթ. Թադոս Ուրֆալի, նշած է թէ Երեւանի Բժշկական Համալսարանը ցարդ տուած է 35 հազար շրջանաւարտներ, որոնք կը ծառայեն Հայաստան եւ արտասահմանի զանազան երկիրներու մէջ։ Լոս Անճըլըս հաստատուած բժիշկները միշտ հետամուտ են բժշկական պիտոյքներ եւ արժէքաւոր դեղեր ղրկելու հայրենի ժողովուրդին եւ համալսարանին։ 70ամեակի առիթով շրջանաւարտները համալսարանին մէջ չինել տուած են 90 հոգինոց արդիական դասարան մը, դիրքերով եւ համակարգիչներով։ 75ամեակին առիթով, ծրագրուած է հիմնել դասարան մը 200 տեղով եւ լրիւ սարքերով, 100 հազար տոլար արժողութեամբ։ Օրուան ճաշը հովանաւորած է տոքթ. Ազատ Պարոնեան՝ նուիրելով 12 հազար տոլար։ Ողջոյնի առած է Համալսարանին ներկայացուցիչը Երուանդ Սահակեան եւ նշած թէ ներկայիս չորս հազար ուսանողներ ունի Երեւանի Բժշկական Համալսարանը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

*
**

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ»ՅԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փասատինայի «Սիվիք» հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-24, տեղի ունեցած է Տիգրան Զուխաճեանի «Լէպլէպիճի հօր-հօր աղա» օփէրէթին ներկայացումը, կազմակերպութեամբ Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան «Արտաւազդ» թատերախումբին եւ «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան, շնորհիւ բեմադիր Գրիգոր Սաֆամեանի եւ խմբավար Վաչէ Պարսոմեանի։ Ներկայացման մասնակցած են 120 դերասան, մեներգիչ, երգչախումբ, պարախումբ։ Օփէրէթը իր առաջին ներկայացումէն 130 տարի ետք (Պոլիս), վերակենդանացած է հայերէն լեզուով Լոս Անճըլըսի մէջ։ Նիւթը կը ներկայացնէ խնդճ ծերուկ լէպլէպիճիի ձախորդութիւնները. լէպլէպիճիի աղջիկը առեւանգած են թուրք հարուստ պէյի մը համար։

*
**

ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 23ին տեղի ունեցած է Լոս Անճըլըսի Պոլսահայ Միութեան 28րդ տարեկան ճաշը։ Ողջոյնի առնելով վարչութեան ատենապետը Սիմոն Անճիլաճ, նշած է թէ մօտ օրէն պիտի ունենան Միութեան կեդրոնի վերակառուցման արտօնագիրը, որով կարելի պիտի ըլլայ իրագործել Միութեան տարիներու երազն ու ծրագիրները, այն է կառուցանել եկեղեցի մը եւ դպրոց մը։ Ցարդ տրուած խոստումներով կարելի եղած է գոյացնել անհրաժեշտ գումարէն մաս մը (մէկ միլիոն տոլար)։

ԼՐԱՏՈՒ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Պիճըրուիթի Հայաշէնի ժողովրդային Տան «Սեդրակ Աճէմեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29ին տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. Ռոստոմ Կոմիտէութեան եւ որուն նիւթը եղած է «Լիբանանահայութեան դիմագրաւած մարտահրաւէրները»։ Զեռնարկին բացման խօսքը ըրած է Անդօ Գալէմքէրեան, որ կոմիտէութեան անունով բարի գալուստ մաղթած է ներկաներուն եւ դիտել տըւած, որ նկատի ունենալով Միջին Արեւելքի եւ յատկապէս Լիբանանի մէջ տիրող կացութիւնը, լիբանանահայ կեանքին մէջ տեղի ունեցող դէպքերն ու իրագարձութիւնները, յանձնախումբը նախաձեռնած է այս դասախօսութեան։ Օրուան բանախօսը եղած է Յակոբ Բագրատունի։ Ան ըսած է, որ ժամանակը եւ պայմանները իրենց մեծ ազդեցութիւնը ունին, ինչպէս բոլորին, այնպէս ալ լիբանանահայութեան կեանքին մէջ։ Ան նշած է, որ քաղաքական պատերազմի սկիզբը 1975 - 1976 թուականներուն, Լիբանանի մէջ կար 58 դպրոց 20800 աշակերտով, իսկ 2001 - 2002 տարեշրջանին այդ թիւը իջած է 30 դպրոցի եւ 8500 աշակերտի։ Յ. Բագրատունի ծանրացած է հայ դպրոցի եւ հայեցի դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան վրայ, քանի անոնք լիբանանահայութեան գոյատեւման երաշխիքներն են։ Շեշտած է որ այս բոլորին պատճառը անտարբերութեան եւ հայկականութենէն հեռանալու կողքին Լիբանանի հայութեան թիւի նուազումն է նաեւ եւ լուսարձակի տակ առած՝ մարդոց մտայնութեան եւ մտածելակերպի փոփոխութիւնը, հայկականէն հեռանալով օտարութեան կառչիլը։ Ներկաներուն ուշադրութիւնը հրաւիրած է նաեւ արտագաղթի եւ ամէն գնով Լիբանանէն դուրս ելլելու տրամադրութեան վրայ, որոնք պատճառ կը դառնան որ մարդիկ անկայուն զգան եւ ներքին կեանքը իրենց համար ժխտական թուի։ Դասախօսութեան յաջորդած է մտերիմ զրոյց մը։

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԻԶԱՆԵԱՆ ԱՄԻՐԱՅԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ Ժ.Ը.

ՏԻՒԶԵԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԷՏԸ

Անուշիկ եղբայրս, կարծեմ հոակէ դուրս չպիտի ելլենք։ Չե՞ս հասկնար որ մեր վճիռը տուած են այս մարդիկը։ Հապաղ պարագային քննիչ Ահմէտ մը արքունի փողերանոցի պետ Գրիգոր ամիրային երեսին ապտակ մը չէր իջեցներ։ Ապտակը չէ կարեւորը այլ նշանակութիւնը։

Լուսթիւն տիրեց խցիկին մէջ։ Նեղ ու երկաթներով ծածկուած պատուհանէն կարելի էր տեսնել Իթթանպուլի ամպամած երկինքը։

- Տխուր է մեր ապագան, այնքան որքան սա լալկան երկինքը, որ հիմա բանտի մը փոքր պատուհանէն միայն կրնանք տեսնել։

Աղջարեւ հիմա Տիւզեանցիներու վերադրուած յանցանքներուն վրայ նոր մը աւելցած էր։ Ասիկա միւս յանցանքներէն ծանրակշիռ էր։ Պետական հեղինակութեան դէմ չարժած ըլլալու յանցանքն էր։ Գաղտնի եկեղեցի հիմնած ըլլալու յանցանքով չտեսուլ փոխադրուելուն անոնք քրէական յանցանքներ գործողներու յատուկ բանտը։

Ձիւղ հինգ չաբաթ անցաւ այն օրէն որ հաշիւները կնքուեցան եւ Տիւզեանները արդելափակուեցան, երբ Սուլթանը առանց որեւէ դատավարութեան պէտք տեսնելու, այլ Հալէթ էֆէնտիի սուտերուն հաւատալով անոնց պատիժները որոշեց։

Անձրեւոտ օր մըն էր 4 Հոկտեմբեր 1819ի Շաբաթ օրը։ Երկինքը մթագնած էր եւ կու լար կարծես։ Կու լար աղնուական, հարուստ բայց դժբախտ հայ ընտանիքի մը ճակատագրին վրայ։ Երկինքէն վար հոսող արցունքներուն տակ այդ օրը Բարձրագոյն Դրան առջեւ պլխատուեցան Տիւզեան Գրիգոր եւ Սարգիս ամիրանները։ Ներկաներուն մէջ նախանձոտներ հըրճուանքով կը դիտէին այդ անմեղներուն պլխատումը, իսկ շատ շատեր կու լային։ Շատեր արցունք թափելէն մանաւանդ երբ ոսկերչապետ Սարգիս ամիրա գլխատուելէ առաջ բարձրաձայն կ'ըսէր։

- Մխիթ եմք, մենք մեր Սուլթանին ոչ մէկ անհաւատարմութիւն ըրինք։ Ատուած թող ներէ մեզ թշնամութիւն ընողներուն։

Բայց ապաքանով չվերջացաւ Տիւզեաններուն աղէտը։ Նոյն օրը Գուրուչէշմէի Տիւզեաններու ծովահայեաց ապարանքին պատուհաններէն կախուեցան Միքայէլ Տիւզեան եւ իր հօրեղբօրորդին Մկրտիչ Տիւզեան։ Պատուհոնէն կախուելէն որպէսզի ժողովուրդը հեռուներէն ալ կարենայ տեսնել զինքը։

Այդ մութ ու ամպամած Շաբաթ օրը կարծես հայոց սուգը կը բռնէր, իր ցաւ լցած եւս ամպերով ու անձրեւով։ Բոլոր հայերուն սիրտը մութ ամպերով ծածկուած էր ու կու լար։ Բայց այդ Շաբաթ օրը երեք ծանօթ ամիրաները ազգին տուին չէին մասնակցեր, ընդհակառակը Տիւզեաններու աղէտով կը հրճուէին։ Տաւուտեան ամիրայի Գոնտուլլիի ապարանքը Վոսփորի ասիական եզերքին վրայ ճիշդ դէմն էր Գուրուչէշմէի։ Տաւուտեան ամիրա ծովեզերեայ պարտէզը օղիի ճոխ սեղան մը պատրաստուած է իր մտերիմներուն՝ Գլըճեան եւ Թնկըրեան ամիրաներուն, որոնք զուարթ կը խմէին իրարու կենաց եւ կը դիտէին դէմի եզերքը Տիւզեաններու ապարանքին պատուհանէն կախուած խեղճ Միքայէլ եւ Մկրտիչ Տիւզեաններուն ճօճող դիակները։

Աչքարհի ո՞ր հարուստութիւնը չէին կրցած բաժնել որ կրնային այդպէս հրճուիլ ազգակից ընտանիքի մը փճացումին համար։ Մեծամտութիւնը, նախանձը եւ կիրքը յաճախ մարդս անասունի դիրքին կ'իջեցնէ։ Մարդը մարդուն գայլը կը դառնայ կիրքին, փառասիրութեան եւ մեծամտութեան հետեւանքով։ Ահա այսպէս հիւանդագին մտայնութեամբ մը Գանտիլլիի ապարանքին մէջ խմեցին ու զուարճացան Տաւուտեան, Թնկըրեան եւ Գըլճեան ամիրաները։

Բայց հայ ժողովուրդը իր ամբողջութեան մէջ կու լար այս անիրաւութեան համար։

Այս չորս մահապատիժներէն ուրիշ մահապատիժ ձայն չկար սակայն։ Ցաւութիւն Պէզճեանն չատ տխուր էր ու ընկճուած՝ իր սիրելի Գրիգոր եւ Սարգիս ամիրաները փրկել չկարենալուն համար։

- Սարգիս եւ Գրիգոր ամիրաները բարձրագոյն դրան առջեւ պլխատեցին, իսկ Մկրտիչ եւ Միքայէլ Տիւզեաններուն դիակները Գուրուչէշմէի ապարանքին պատուհանէն կախուած են, ըսաւ Նուբարեան Պէզճեանի։

Կայծակնահար եղած էի նման դժոխեցաւ տեղը։ Հարուածը ծանր եկած էր։ Օրերով աշխատած էր Սուլթանը տեսնել եւ անոր համար չնորհ խնդրել, բայց Հալէթ էֆէնտիի խորամանկութիւնը իր ջանքերէն աւելի զօրաւոր եղած էր։

- Չկրցայ փրկել զանոնք։ Մինչդեռ անոնց հայրը աւելի վտանգաւոր կացութենէ փրկած էի։

Լուռ նստաւ եւ լացաւ։ Իր աչքին առջեւէն անցան անոնց հետ ունեցած անցեալը։ Ցուհանննէս ամիրայի ձերբակալութիւնը։ Օրիորդ Սրբուհիի իր տունը գալը։ Հայրը իր աղջկան յանձնելը եւ այդ պահուն զգացած խոշոր զոհունակութիւնը։ Աչքերը սրբեց եւ խորհեցաւ Սրբուհիի մասին, որ այնքան հաւնած էր։ Վերջապէս խզեց լռութիւնը։

- Ցուհաննէս, կը յիշե՞ս հետզ զգացած եւ Գազանճըի ձեռքէն փրկած էինք Ցուհաննէս ամիրա։ Այո, այդ արիմտարբուենիչէրին եւ տէյտ Գազանճըի ձեռքէն փրկեցինք հայրը, բայց խորամանկ Հալէթի ձեռքէն չկարողացայ փրկել զաւակները։ Անոնք եղբայրներս էին, անոնցմէ երեքը մահացան եղերական պայմաններու տակ։ Սուլթանին ծառայած մարդ եմ, անոր համակրութիւնը կը վայելեմ, պէթ այդպէս կ'ըսեմ, բայց ի՞նչ բանի կը ծառայէ այդ՝ եթէ չպիտի կարողանայ փրկել եղբայրները։

- Ցարութիւն, այդքան մի յուսահատիր, տակաւին ընելիք չատ գործ ունիս Տիւզեաններու համար, ըսաւ Նուբեան։

(Շար. 40)

MESSE DE REQUIEM

Madame Antaram Papazian, Karine Papazian, Anouch Papazian et Eric Schwaba ainsi que toute la famille annoncent qu'une messe de sortie de deuil (40 jours) sera dite le Dimanche 28 novembre en la Cathédrale Apostolique Arménienne Saint Jean-Baptiste 15 rue Jean-Goujon 75008 Paris, en souvenir de leur époux, père et parent

PAPAZ
(JEAN PAPAZIAN)

Le présent avis tient lieu de faire-part.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ փարիզի Աբչալոյա Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 27, ժամը 14·30ին սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՄԱՐՍԷյԼԻ ԶՈՐՍ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒ
ՏԱՐԵՎԵՐՁԻ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31ԻՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆԻ
երաժիշտ - խմբավար

եւ

ՄԱՆՈՒԷԼ ԳԷՋԷՃԵԱՆԻ
դաստիարակ

յիշատակին

Կիրակի, Նոյեմբեր 28, ժամը 10·30ին Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ:

Կը պատարագէ՝
Հայր ՎՐԹԱՆԷՍ
ՈՒԼՈՒԽՈՃԵԱՆ

Նոյնպէս, աղօթք պիտի մատուցուի ննջեցեալ նախկին աշակերտներուն եւ իրենց դաստիարակ վարդապետներուն ու բոլոր ուսուցիչներուն հոգիներուն համար:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

— A 11h30 : Assemblée Générale de l'Union des Anciens Eleves.

— A 13h : Buffet campagnard.

MESSE DE REQUIEM

L'UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAËL

vous convie à la messe de requiem qui sera célébrée à la mémoire de

KEVORK YANBEKIAN
musicien-compositeur —
maître de chorale

et

MANUEL KETCHEDJIAN
enseignant

le Dimanche 28 novembre à 10 heures 30 précises, au Collège Samuel-Moorat, 26 rue Troyon 92310 Sèvres.

Célébrant

Père VERTANES
OULOUHODJIAN

Un hommage sera aussi rendu aux Anciens élèves et à leurs éducateurs aujourd'hui disparus.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ

ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳԱՀԱՒՄԲԻ ՏՕՄԱՐԱԿԻ

եւ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՅՕԲԵԼԵԱՆԻ *առիթներով*

EGLISE DE LA TRINITE
66 rue Saint-Lazare 75009 Paris — Métro Trinité

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26, ժամը 20·45ին

ԳՈՒՐԳԷՆ Մ· ԱԼԷՄՇԱՀԻ *ԱՒԱՐԱՑՐԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ* (poème symphonique)

Կ· ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթօրիօ)
(նոր նուագախմբագրութեամբ եւ առաջին ունկնդրութիւն)

ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27, ժամը 20·45ին

Բ· ԿԱՆԱՉԵԱՆԻ եւ Կ· ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *«ԱԲԵՂԱՆ»* (օփերա)
(ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւն)

Կ· ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ *ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ* (օրաթօրիօ)

Կը մասնակցին հինգ երգչախումբեր, ութ մենակատարներ եւ
Orchestre Symphonique LEOPOLIS de LVIV (Ukraine)
(ընդամէնը 300 հոգի)

ղեկավարութեան տակ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Տոմսերու գինը 25 Եւրօ
Փոքրերու եւ ուսանողներու համար գեղչեալ՝ 22 Եւրօ:
Դիմել՝ երգչախումբերու անդամներուն —
FNAC — Ticketnet — Virgin Megastore — Galeries Lafayette — Carrefour
տեղւոյն վրայ ժամը 20էն յետոյ եւ կամ հեռ.– 06·09·67·58·21

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ
կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06·64·91·51·74
01·45·78·18·96 *(գիշերը)* թիւերէն:

- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04·75·55·12·49:

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04·91·93·75·25 / 06·11·43·52·68 *թիւերէն:*

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

NOVEMBRE

Lundi 29 novembre à 20h30
PROJECTION DU FILM ARMENIEN :
«ԿՏՈՐ ՄԸ ԵՐԿԻՆՔ»
«UN BOUT DU CIEL»
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զմալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիներու Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զմալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուրջառ) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:
Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04·78·49·19·44 թիւով:
(Հասոյթը կը ապամարդուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին):

□

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լօթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Աբչալոյա Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԷՌ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցը նելու եւ միաժամանակ ձեր աջակցութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Ալիսին՝ 06·03·33·06·70
— Արաքսիին՝ 01·39·83·71·19 (ժամը 19էն վերջ):

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 4 et dimanche 5 décembre de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :

Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...

Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Brocante, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 26
VENDREDI
26 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.076

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

80e ANNEE — N° 21.076

ԱՐՁԻԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵԴԱՐՁՆԵՐՈՒ ՇՆՈՐՀԻՒ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 26ին եւ Շաբաթ Նոյեմբեր 27ին Փարիզի Թրինիթէ եկեղեցւոյ մէջ, զոյգ համերգներով կը տօնուին Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի 80ամեակի եւ իր ներկայի խմբավարին գործունէութեան 50ամեակի տարեդարձները:

Կրնք թուականները առիթ են ոգեկոչելու անհատներու կամ կազմակերպութիւններու տարած պնդահատելի վաստակը պզտիկներու մէջ, որոնք հակառակ թափուած ճիգերուն, օրէ օր կը ժժդունին չըսելու համար թէ կը մաչին:

Այս առընչութեամբ մանաւանդ կարելի չէ անտեսել Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին եւ իր յիսնամեայ խմբավարին բերած գործունէութիւնը:

Անոնք որոնք դեռ ծանօթ են, այսինքն աչունին հասած այն սերունդը, Փարիզի նման քաղաքի մը, իր լայծուն պողոտաներով, ինչպէս կը սիրէր ըսել մեր հիմնադիր խմբագրապետը, մշակութային եւ գեղարուեստական փայլուն անցեալին, չեն կրնար կարօտը չունենալ այդ հին օրերուն:

Այդ իսկ պատճառով, աւելի քան խրախուսիչ երեւոյթ է, որ ամէն ինչ միայն այդ անցեալին չի պատկանիր, այլ կան, դեռ այսօր, նուիրեալ անձեր, որոնք ձեռնթափ չեն եւ կը ճգնին պահպանել որակ մը, որպէսզի միայն ճաչերն, պարահանդէսներն Թրքավարի յայտագրով չճոզեն ամէնօրեայ մեր կեանքը:

Կարպիս Ափրիկեան այդ նուիրեալ խմբավարն է որ, ահաւասիկ 50 տարի է, կը յաջողի ապրեցնել երգչախումբ մը, որ սկզբնական օրերէն պատիւ բերած է մեր գաղութին: Իր առաքելութիւնը չատ աւելի դժուար եղած է քան անցեալի իր նախորդներուն գործը: Ալէմշահի օրերուն, երգչախումբերու անդամները ծանօթ էին իրենց մայրերնէ լեզուին, երգերու բառերը լատինատառ ըլլալու պարտադրանքին տակ չէին, դեռ իրենց սրտերուն խորը կար հայ երգին ոգին: Իսկ այսօր՞:

Խմբավարին դաստիարակչական աշխատանքը չատ աւելի դարդ է եւ հմայքերուն կարօտ: Պարտի փոխանցել այդ ոգին անոր անծանօթ տարբերակին, չատախ նոյնիսկ օտարներու, որոնց համար Կոմիտասը անուն մըն է միայն եւ չեն կրնար պիտակցիլ անոր ներկայացուցած եզակի դերին մեր երգին յաւերժութեան համար: Այդ աշխատանքն է, զոր յիսուն տարի է կը տանի Կարպիս Ափրիկեան: Սմէն պնդահատանքէ վեր աշխատանք մը, որ կը պարտադրէր խոր հաւատք, յարատեւութիւն եւ մինչեւ ջոկ յամառութիւն:

Այսօր, զոյգ համերգներով կ'ոգեկոչեին երգչախումբին եւ իր խմբավարին տարեդարձները եւ առիթ կու տան որ փարիզի մեր գաղութը վերագտնէ, պահ մը գոնէ, անցեալի իր երբեմնի որակաւոր ձեռնարկները: Դեռ երէկ էր, այդպէս կը թուի երբ տարիները կը սահին օրերու պէս, ժամերու պէս, որ Սորպոնը կը լեցուէր տարին քանի մը անգամ Գիրերու գիւտի տարեդարձով, Մշակոյթի Օրով, Թորոսեան քոյրերու «Ժողովուրդները կ'երգեն» յայտագրով կամ պարզ յորելեաններով: Շատ բան փոխուեցաւ, դէմքեր ու դէպքեր մոռցուեցան ու մնացինք այդ կարօտով:

Մեզի կը մնայ ըսել վարձքը կատար ոչ միայն խմբավարին այլեւ երգչախումբի վարոյր անդամ – անդամուհիներուն, որոնք օրուան աշխատանքէն ետք, ժամանակ կը տրամադրեն դիչերուան փորձերուն համար:

Ու մաղթենք որ մեր կարօտը իր վարդրդայիններն ունենայ, ինչպէս այսօր այս համերգներուն առթիւ:

« Ց Ա Ր Ա Զ »

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՄԱԳԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ ՉԷ ՓՈՒԼԱՐԿԱԾ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԸ

Ինչպէս յայտարարուած էր, ՄԱԿ-ի Ընդհ. Ժողովի Նոյեմբեր 23ի նիստին օրակարգի նիւթերուն մաս կը կազմէր ադրբեջանական դրաւեալ հողերուն կացութեան առընչուած Բաքուի բանաձեւին քննարկումը: Պնդումը այն էր որ Հայերը 750 հազար Ադրբեջանցի վտարած ու սկսած էին կիբարկել լնակեցման քաղաքականութիւն մը: Բանաձեւով կը պահանջուէր որ Հայաստան անյապաղ ադեցիկ միջոցներու ձեռնարկէ, վերջ դնելու համար այդ ընթացքին:

Նոյն լիազօրմամբ նիստին ելոյթ ունեցած են Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը Ել. Մամէդեարով, Հայաստանի ՄԱԿ-ի մնայուն ներկայացուցիչը Արմէն Մարտիրոսեան ու Թուրքիոյ ներկայացուցիչը Ա. Ձէնկիզկը: Առաջինը խստօրէն դատապարտող խօսքերով ուշադրութեան յանձնած է Ղարաբաղի չրջակայ Հայերէ դրաւուած տարածքները Հայերով բնակեցնելու Հայաստանի գործունէութեան մասին իրենց պնդումը: Ամէնէն մտահոգիչը նկատած է Լաչինի կացութիւնը ուր ըսած է թէ հակամարտութենէն առաջ Ադրբեջանցիներ կ'ապրէին, այսօր կ'ապրին չուրջ 13 հազար Հայեր: Բնակեցումի հայկական ծրագիրը, ըսած է Մամէդեարով, նպատակ ունի մինչեւ 2010 թուականը 300 հազարի հասցնել Ղարաբաղի բնակչութիւնը որ հակամարտութենէն առաջ 120 հազար հոգիէ կը բաղկանար: Շեչտած է թէ Հայաստանի կիրարկած բնակեցումի ապօրինի քաղաքականութիւնը ոտնակոխում է Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերուն, մարդասիրական միջազգային օրէնքներուն եւ Ժընեւի 1949ի պայմանագրութեան:

Ապա հրաւիրած է որ միջազգային հանրութիւնը կացութեան յարիր եւ անյետադարձելի միջոցներու ձեռնարկէ որպէսզի Հայաստան վերջ տայ Ադրբեջանի դրաւուած չրջաններուն մէջ բնակեցումի իր քաղաքականութեան. նաեւ երաչխիք տայ նման քաղաքականութիւն եւ կիրարկութիւն չկրկնելու:

Աւելորդ է ըսել որ Թուրքիոյ ներկայացուցիչն այ համամիտ դանուած է ադրբեջանցի նախարարին, ըսելով նաեւ թէ Ղարաբաղի կնճիռը կոմկասեան այդ չրջանին մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան խոչընդոտ մըն է: Պաշտպանած ու զօրակից յայտնուած է Օ.ԻՍ.ՍԻ.Ը.ի բազմազգի պատուիրակութեան մը խընդրոյ առարկայ տարածքները ղրկուելուն որպէսզի հաստատուին պնդումները:

Ա. Մարտիրոսեան նախ չեչտած է թէ հարցին քննարկումը կարելի եղած է ընթացակարգի կանոններուն չրջանցումով: Ըսած է թէ քննարկումը Ընդհանուր Ժողովին չախչախիչ մեծամասնութեան նեցուկը չէր ստացած եւ Մինսկի խումբին նախագահները հակառակած էին օրակարգին վրայ անոր տեղ դտնելուն: Ապա ան յայտնած է թէ Հայաստան Ղարաբաղը բնակեցնելու պաշտօնական քաղաքականութիւն չունի եւ ոչ մէկ պաշտօնական փաստաթուղթ կարելի է գտնել հաստատելու համար ադրբեջանական պնդումները: Այսուհանդերձ, ըսած է Ա. Մարտիրոսեան, Հայաստանի կառավարութիւնը արդէն բան պիտի ընէ դիւրացնելու համար Մինսկի խումբին կողմէ պատուիրակութեան մը չրջան ուղարկումը, որպէսզի արժեւորէ տեղւոյն վրայ տիրող կացութիւնը: Աւելցուցած ալ է թէ Ադրբեջան կը փորձէ Ընդհանուր Ժողովը սխալի առաջնորդել, Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերուն եւ միջազգային օրէնքներուն ընարովի մօտեցումով մը: Արդէն այդ երկիրը լ'նք չի գործադրեր յիշած բանաձեւերը: Անոր նպատակը չէ հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորումը, այլ կը ջանայ կասեցնել Մինսկի խումբին աչխատանքը եւ միջազգային հանրութեան ճիգերը ծառայեցնել գուգահեռ հոլովոյթի մը:

Ասոր առած է նաեւ Մինսկի խումբին կողմէ տիկին Անն Մուր: Ըսած է թէ երկու ամիս առաջ Հայաստանի ու Ադրբեջանի բանակցութեան չրջանակ մը առաջարկուեցաւ: Մինսկի խումբը տակաւին պատասխանի կը սպասէ: Օգտակար նկատած է որ Ընդհանուր Ժողովին մէջ դօրակցութիւն տրուի վստահութիւնը հաստատելու, քանի բաժանումներ պատճառել: Կոմմնակից յայտնուած է Օ.ԻՍ.ՍԻ.Է.ի սոուդիչ մարմին մը ղրկելու չրջան եւ խնդրած է կոմմերէն որ դիւրացնեն անոր գործը, ներդրաւուելով բանակցութեան հոլովոյթի մը մէջ:

Ելոյթներէն ետք Ժողովին փոխ նախագահը յայտարարած է որ քանի որ ադրբեջանական դրաւուած հողերուն կացութեան մասին բանաձեւի ծրագիրը քննարկումներու առարկայ է տակաւին, Ժողովը կանխահաս կը նկատէ նիւթին մասին քուէարկութիւն կատարել:

ՆԱՄԱԿ ՆԱԽԱԳԱՀ ԹԱԳ ՇԻՐԱՔԻ

Սերժ Սէֆիլեանի, Միշէլ Մարեանի, Հերմինէ Գարակէօզի, Լիլիան Տարօնեանի նախաձեռնութեամբ նամակ մը յղուած է Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահ Ժ. Շիրաքի:

Նամակագիրները գրած են թէ կը մաղթեն որ ցեղասպանութեան ճանաչումով արտայայտուած Ֆրանսական բացառութիւնը եւրոպական բացառութեան մը վերածուի, եւրոպացի դեկավարներն ու կառավարութիւնները Ֆրանսայի օրինակով յայտարարեն թէ կը ճանչնան Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Աւելի պիտի պարփակէ յիշողութեան պարտականութիւնը, արդարութեան պահանջը, փոքրամանութիւններու յարգանքը: Ռումանիա վերջերս այդ քայլը առաւ, ընդունելով Հերեանները ողջակիզին ենթարկած մասնակցութիւնը: «Եւրոպայի քաղաքացիները պիտի չըմբռնեն Թուրքիոյ նոյն ճանապարհին խուսափումը, կամ այդ պարագէն դերծ պահուիլը» կ'ըսեն անոնք:

Եւրոպայի բարոյական միասնութեան համար անհրաժեչտ նկատելով անոր հիմնական հոդեկան եւ սահմանադրական արժէքներուն պաչտպանութիւնը, աննահելի դանելով Անգարայի հանդէպ ամէն կամակորութիւն, կ'ուզեն որ Դեկտ. 17ին Ֆըրանսա կրկնէ Հայկական Ցեղասպանութեան իր ճանաչումը եւ յայտարարէ թէ պիտի աչխատի նոյն ճանաչումին Եւրոպայի կողմէ ստանձնումին համար:

Նոյն նամակը ստորագրուած է նաեւ առաջին խումբ մը ազուեստագէտներու, մտաւորականներու, լրագրողներու կողմէ որոնց մաս կը կազմեն բեմադիր Ի. Պրուք, երգահան Միչէլ Քարսքի, դրող Ժագ-Ռընէ Մարթէն, Մարկ. Նչանեան, հոգեվերլուծող-դրագէտ Ժանին Ալթունեան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԼԱ ՀԷԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՓԻՒԼԻ ՀԵՏ

Լա Հէյի մէջ, Նոյեմբեր 24ին, Եւրոպական Նախագահութիւնը եւ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարը՝ Ապտուլլահ Կիւլ վճռական խօսակցութիւն մը ունեցած են Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու թուականին չուրջ: Թուականներու հարցն է արդէն որ վիճաբանութեան նիւթ եղած է: Հակառակ Կիպրոսի եւ Աւստրիոյ վերապահութեանց, այլեւս միայն ձեւակերպութիւնը կը մնայ: Հոլանտացին ըսած է որ բանակցութիւնները կրնան սկսիլ 2005ին՝ «եթէ ամէն ինչ լաւ ընթանայ», քանի Թուրքիա դեռ ճիգեր ունի թափելիք: Գողծադրութեան պէտք է դնէ վեց օրէնքներ միութիւններու, կրօնքի ազատութեան վրայ եւ պատժական օրէնքին: Դեռ, պարտի նպաստաւոր քայլ մը ...նել Կիպրոսի նկատմամբ: Եւրոպայի նախապահութիւնը (Հոլանտա) դիտել տուած է նաեւ Կիւլի որ 25երը կրնան իրեն քանի մը ամսուան սէրիճիկի ժամանակաչրջան մը պարտադրել բանակցութիւնները սկըսելէ առաջ պաչտօնապէս: Այս թէքնիք ձեւակերպութիւնը կը նչանակէ ծրագրել հասարակապետութեան դրական դիրքին յարմարեցումը: Այլ խօսքով, կրնայ սկսիլ 2005ի սկիզբը եւ տարածուիլ քանի մը ամսուան վրայ: Թուրքիա կասկածամիտ է եւ հոս ալ խաղ մը կը տեսնէ յետադարձման մէջ: Արդէ կարդադրութիւն մը (2005ի առաջին վեցամսեային) չատ հարցեր կը ստեղծէ Ֆրանսայի համար: Մ. Պարնիէ կը պնդէ որ բանակցութիւններու հարցը չատ ուչ ըլլայ (2005ի վերջ կամ 2006ի սկիզբը): Լոնտոն եւ Հռոմ չատ ուչ կը գտնեն նման թուականներ եւ Ֆրանսա չատ կղզիացած կը մնայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Ա. Կիւլի Եւրոպական Միութեան նախկին չրջանի նախագահ, Հոլանտայի Արտաքին գործերու նախարար Պ. Պոթի հետ տեսակցութենէն ետք մամուլի ասուլիս մը տրուած է. մասնակցած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբի անդամ Օ. Ռէն եւս: «Հիւրրիյէթ»ի խմբագրապետ Օ. Էքջի այդ ասուլիսէն կրած տպաւորութիւնները գրելով ըսած է (Նոյեմբեր 25). «Եւրոպայի դեկավարները Դեկտեմբեր 17ին Թուրքիոյ անդամակցութեան բանակցութիւններուն սկսելու որոշում պիտի տան, սակայն բանակցութիւնները յառաջիկայ Ցուլիսէն առաջ գործնապէս պիտի չսկսին: Եւրոպական Միութիւնը մոռցած ըլլալ կը թուի 2002ի վեհաժողովին որոշումը որուն համաձայն բանակցութիւնները անյապաղ պիտի սկսէին, անմիջապէս որ Թուրքիա յարգէր Գոփընհակընի չափանիչները: Հիմա օրինաւոր պատրուակ մը ունենալու նպատակով Թուրքիա կրնայ ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ զոհ: Ան կրնայ ըսել թէ Եւրոպան չի ուզեր զինք ընդունիլ որովհետեւ ան մուսուլման երկիր մըն է: Ասիկա պիտի ըլլայ ամենավատ պատրուակը: Ինչ որ ալ ըլլայ, Թուրքիա պիտի չկարենայ ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ զոհ: Ան կրնայ ըսել թէ Եւրոպան չի ուզեր զինք ընդունիլ որովհետեւ ան մուսուլման երկիր մըն է: Ասիկա պիտի ըլլայ ամենավատ պատրուակը: Ինչ որ ալ ըլլայ, Թուրքիա պիտի չկարենայ ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ զոհ:

(Շար.ը Դ. Էջ)

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 24/25)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՀՕՍՈՒԹԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Նոյեմբեր 24ին մեկնած է Պուրքինա Ֆասօ, ներկայ գտնուելու Ֆրանսոֆոնութեան 10րդ միջազգային վեհաժողովին: Ներկայիս Հայաստան դէտի կարգավիճակով կը մասնակցի այդ չրջանակին գործունէութեան:

*
**

ՈՍԿԻԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳ ՀԱՅ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 23ին Սուպրթոլի մայրաքաղաքին Վլադիկավկազի օդակայանին մէջ Հայաստանցի մը ձերբակալուած է. ան քսնեակի եւ ծխիկի տուփերուն մէջ զետեղած 13 քկ. ոսկեղինը փորձած է առանց յայտարարելու մաքսէն անցընել: 50 տարեկան Հայաստանցին յանձնուած է սահմանապահ ուժերու վարչութեան:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՕՍԻԼ, Ի՞ՆՉ ԱՕՍԻԼ, Ի՞ՆՉՊԷՍ ԱՕՍԻԼ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ա.

Եւրոպական Միութեան անդամակցելու հեռանկարը չատ բացայայտ կերպով ցոյց տուաւ թէ հակառակ տասնամեակներէ ի վեր տրուած պատկերին, Թուրքիա որքա՛ն անհանդիստ է հայկական ցեղասպանութեան բեռէն: Մինչ պատկերը այդ տեսակի հարցի, նիւթի մը գոյութիւնն իսկ մերժող երկիր կը ներկայացնէր Թուրքիան, եւրոպացի ըլլալու ճըղտոտմը լուրջ ընդհատում մը բերաւ անոր աւանդական արհամարհանքին: Ան փոխարինուեցաւ Անգարայի համար գլխէվեր առաւելագոյնով. «Այո՛, այո՛, 1915ին բաներ մը եղեր են, երկու կողմէն ալ կան զոհեր, եւլն., բայց հարցին լուսաբանութիւնը պատմաբաններուն գործն է եւ ոչ քաղաքական մարդոց»: Այս տարազտմամբ հրապարակ հանուած Թրքական նոր մօտեցումէն պէտք էր հասկնալ այն թէ Անգարա կ'ընդունի թէ «հարց»ի պէս բան մը կայ, բայց առիկա զուտ պատմական բնոյթի է եւ ոչ քաղաքական: Այսինքն, այդ խմորը պատմաբաններու –ինչո՞ւ ոչ երկու կողմէն– սեղանին վրայ հազար կտաւորի մէջ կրնայ մտնել ու ելլել, մինչ քաղաքական ոլորտի մէջ ձեռք առնել գայն, լուրջ ու յանձնառու կեցուածք կը պահանջէ: Անգարա չատ լաւ գիտէ որ «քաղաքական» որակումը հեռը կը բերէ ճանաչում, հատուցում:

Եւ որովհետեւ քիչ մը ամէն անկիւնի մէջ գտնուեցան Հայեր որոնք –անգիտութեամբ տասնամեակներու ժխտումին դառնութեամբ, պատեհապաշտութեամբ, մոռամտութեամբ կամ դաւաճանութեամբ– Թրքական այս նոր ճակումը մերժեցին մերժել, ծայր առաւ «Հայեւթուրք երկխօսութեան» երեւոյթը: Ան կը կայանար որեւէ՛ մարզէ խօսելու տրամադիր երկու հայ ու չորս Թուրք իրար բերելով ցեղասպանութեան հարցը լռիքին ու երկայնքին, աջէն ու ձախէն, վերէն-վարէն ծեծելու, ծեծելուն մէջ: Հակառակ նիւթը բացարձակ կերպով պատմական ոլորտէն դուրս չհանելու Թրքական կեցուածքին, «որեւէ՛ մարզ» չարհամարհուեցաւ երբ Անգարայի խաղը խաղալու տրամադիր Հայ գտնուեցաւ: Ըսուածին լաւագոյն ապացոյցն է Հայաստանէն ՀՀՇ-ի իշխանութեան Արտաքին գործերու նախարար Ա. Աբրահամեանի մասնակցութիւնը այդ երկխօսութեան առաջին փուլերուն:

Հայկական կողմէն արտայայտուած առաջին զարմանալին այն եղաւ որ նիւթը քաղաքականէն պատմական մարզ փոխադրելու, զոհ ու դահիճ տարաբեւեռները հասարակաց յայտարարի մը բերելու Թրքական նկրտումները քիչ առարկութիւններու, աւելի ընդունելութեան թիրախ եղան: Կարծես Թուրքին հետ մենք ալ ծանր բեռ մը թօթափելու մղումը ունէինք. կամ կը վախնայինք խնդիրին քաղաքական սեղաննէր փոխադրութենէն: Ու «Հայեւթուրք երկխօսութիւն»ները հոգ չէ թէ երկար ընդմիջումներով, իրարու յաջորդեցին, չհաղորդելով տրամադրելի ամէն ամպիոն: Մէկը ցեռեղուեցաւ Ա.Մ.Ն-ու մէկ անկիւնը, ուրիշ մը Եւրոպա, եւլն.: Միշտ կազմակերպիչ ներկայացան ամերիկեան հիմնարկներ, համալսարանական չրջանակներ որոնք ասպարէզ կու գային հաշտարար, խաղաղասէր առաքելի դերով: Բնական է որ Անգարա երբեք ուղղակի նախաձեռնող չյայտնուեցաւ, այլ՝ երկխօսութեան հրաւէրին ընդառաջող, խօսելու եւ վիճելու տրամադիր, լսելախոհ կողմ:

Հայկական չրջանակներու զարմանալի երկրորդ վերաբերումը ցոյց տրուած կամաւոր կուրութիւն – խուլութիւնը եղաւ, չըսելու համար քաղաքական տհասութիւնը, կամ հակառակորդին խաղը խաղալու աններելի կամճատեսութիւնը: Ի՞նչպէս կարելի էր նոյնիսկ առաջին «երկխօսութեն»էն եառ տակաւին դրական բան, անկեղծութիւն ակնկալել Թրքական կողմի մասնակիցներէն երբ սեղանները կը կքէին անոնց մեծամասնութեան պաշտօնական տեսակէտին հազիւ քօղարկուած ելոյթներուն տակ: Ըսուածին փարիզեան մէկ դրուագն էր Մերակոյտին մէջ կազմակերպուած հանդիպումին մասնակից Թուրք իրեւ Թէ այլախոհ մտաւորական Հ. Պէրքթայի ըսածներուն դէմ ներկաներուն հակազդեցութիւնը Թէ ան պաշտօնական Թեզը կը կրկնէ, պաշտօնական բանբերի դեր կը կատարէ...: «Երկխօսութեան» այդ փուլը կը մատնէր նորոյթէն եառ չբմնալու Ֆրանսական վուլթկոտութիւնը, մանաւանդ որ վարիզահայ կազմակերպութիւն մըն ալ գտնուած էր (Սէ. Էմ. Տէ. Ա.) որպէս Անգարայի համաւոր խաղակից:

Եւ վերջապէս, հայկական մօտեցումին զարմանալիները երրորդ տեղը դրաւեց այն անտարբերութիւնը, մակերեսային բնոյթը որ չմղեց հարց տալու Թէ Անգարայի «մեր» խաղակիցները –անհատ, կամ կազմակերպութիւն– ինչ հանդամանքով կը մասնակցէին բեմադրութեան. պատմաբանի՞, քաղաքականի՞, Թէ պարզապէս «գտնուած»ի...: Հարց չտրուեցաւ նոյնպէս Թէ մասնակցողը ներկայացուցչական ինչ հանդամանք կը ներկայացնէր: Ունէ՞ր իր անձէն զատ կազմակերպութեան, հիմնարկի մը, վերջապէս, երկրորդի մը, երրորդի մը բանբերը ըլլալու լիազօրութիւն, դիրք: Բայց երբ Անգարան չէր փնտռած այդքան բարակը, մե՞նք հաւկիթին մէջ մազ պիտի փնտռէինք: Ու մեր կամաւորները չարթնցան, չվրդովեցան իսկ, տեսնես (թերեւս չտեսան իսկ), Թէ միջուկէն բոլորովին անկախ, որքա՛ն կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէր երեւոյթը: Կը բաւէր որ հայ ու Թուրք պիտնական – միտնական նոյն սեղանին չուրջ, նոյն նիւթով բոլորուած ըլլային. բոլորովին աւելորդ, ուստի արհամարհելի մանրամասնութիւն էր իրենց հայ խօսակիցներուն ոլորտը, ներկայացուցչական հանդամանքը, կամ մանաւանդ մասնակցութեան չարժառիթը:

Շարժառիթի նիւթն ալ յատուկ պրպտումի արժանի մարզ է: Ինչո՞ւ, ի՞նչ խօսելու կ'երթայ Հայ մը քիչ-չատ պաշտօնականի դիմակով սեղանի մը չուրջ, Թուրք խօսակիցներու հետ որոնք ոչ իսկ կը ջանան քօղարկել իրենց բուն նպատակը: Շատ արագ ակնարկով մը կարելի է քանի մը խումբի բաժնել սեղանատենչ այդ Հայերը: Ա.) Անկասկած, հետաքրքրութենէ մղուած, հարցին կարգադրութեան անկեղծ մօտեցումի տէր փոքր կրիզ մը կայ «երկխօսութեան» մասնակից Հայերուն մէջ: Այս դասակարգին մէջ չեն կրնար տեղ ունենալ անոնք որոնք Թրքական տրամադրութիւններուն նախընթացերը ունենալով հանդերձ չարունակեցին ընդունիլ, վեւերացնել, նոյնիսկ մասնակցիլ ու ապա նաեւ նախաձեռնարկ ըլլալ նոյն բեմադրութեան: Բ) Կայ անգիտութեամբ – տգիտութեամբ չարժողներու խմբակը որ տակաւին ինքզինքին կ'արտօնէ չընդմարել բաւական մերկ իրականութիւնը: Հաւանօրէն ամէնէն վտանգաւորը այս խմբակն է որ կրնայ ամէնէն ձրի ու դիւրին չահարկելին ըլլալ: Գ) Բո՛ւն սեւեռելի կորիզը այն է որ «չահ» մը կը հետապնդէ մասնակցելով «երկխօսութեան». «չահ»ը բնականաբար բաւական լայն տարբերակումով բան է. նիւթականէն, բարոյականէն կ'երկարի մինչեւ համբաւի ճգտում, պատմութեան մէջ հետք ձգելու ծարաւ, եւլն.:

Աւելորդ է ըսել որ ոչ ոք կրնայ դէմ ըլլալ երկխօսութեան անկեղծ մղումով ձեռնարկուած հանդիպումներու. անչուչտ եթէ կը հաւատայ որ ցեղասպանութեան նիւթին մասին խօսելու, խօսակցելու, վիճարկելու, սակարկելու բան կայ Թուրքերուն հետ: Բայց մինչեւ այսօրուան կատարուածին մէջ միակ չափանիշ՝ անկեղծութեան նշոյլն իսկ չկար ու «երկխօսութիւն»ներու չարանը չկասեցաւ: Արեւմտեան մէկ ոստանէն միւսը, մէկ ամպիոնէն միւսը փոխադրուեցան քարոզները, աչքկապուկի ժապաւէնները ու Թուրքերը, կամ անոնց հովանաւոր նախաձեռնարկները մի՛չտ ունեցան Հայ խօսակիցներ:

Այս պատկերին մէջ կ'արժէ յիշել երբեմն տրուած արդարացումներն ալ. հասկնալի է որ տուողները «երկխօսութեան» Հայերը կ'ըլլան, եթէ ոչ համոզելու, գոնէ բացատրելու յոյսով: Կ'ըսեն Թէ երկու սահմանակից երկիր չեն կրնար տեւական թշնամանքի մէջ ապրիլ. սեղան կը բերեն Հայաստանի չրջափակումը, տնտեսական ազդակը եւ ինչ որ կ'իյնայ իրենց ձեռքին տակ: Այս կարգի արտայայտութիւններուն տէրերուն գոնէ կարեւոր մէկ տոկոսը չատ լաւ գիտէ Թէ ցեղասպանութեան հարցը միայն պատրուակ է Անգարայի համար չրջափակումը չվերցնելու: Հոն եւս բուն հարցը այդ բեռան ծանրութենէն փրկուիլն է. այլապէս, Անգարա չատ լաւ գիտէ Թէ սահմանին բացումով Հայաստան աւելի պիտի կորսնցնէ քան չահի: Իրապէս, ի՞նչ ունի Թուրքիա արտածելիք Հայաստան: Բայց ունի գնելիք չատ բան: Ըսուածին փաստը չէ՞ արեւելեան չրջաններէն, գլխաւորաբար Կարսէն յաճախակի կերպով բարձրացած բողոքը, պահանջը, ուղղուած՝ սահմանին բացումին. հազար անգամ ըսուեցաւ, գրուեցաւ Թէ Թուրքիոյ արեւելեան չրջանը, Կարսը կ'ամայանան, տնտեսութիւնը ողբալի վիճակի մէջ է, ոյսիհետեւ չեն կրնար Հայաստանի հետ ազատ – համարձակ առեւտուր ընել: Այլ

Դրեթէ քառասուն տարի առաջ «Ռոմանտիկա» բանաստեղծութեան մէջ Լեւոն Միրիջանեանը բերում էր իր ծրագրային ռոմանտիկական խոհը՝ աչխարհի ծանրութեան ու բանաստեղծի խոր տառապանքի մասին: Ի վերջոյ, յայտնի հակադրութիւնը աւարտում է Ծովաչուկիչ հոգիների անկումով, երազի մեծութեան գահավիժումով: Եւ իսկապէս, ո՛ր բանաստեղծն է մնացել «...դիմադիր ցամաքի փոթորկին», որը միչտ ծանծաղն է, հոգիների հիւծիչ առօրեան:

Ես ծովի մի բեկոր եմ,
բայց լցուած եմ ահա
Տառապող նեարդների ծանրութեամբ,
Առնելով աչխարհի ծանրութիւնն
ինձ վրայ:
Ես ծովի մի բեկոր եմ,
եւ ինձ ի՞նչ է մնում,
Ինձ մնում է պահել ծովաչունչ
իմ հոգի՛ն,
Անուրջնե՛րն իմ կապոյտ,
անուրջնե՛րն անհատնում,
Որ մնամ դիմադիր՝
ցամաքի փոթորկին...

Ցամաքը չէր խնայելու նաեւ Լեւոն Միրիջանեանին, անուրջները չփրկեցին, բանաստեղծը չդիմակայեց ցամաքի փոթորկին:

Ընկա՛ւ բանաստեղծը:

Լեւոն Միրիջանեանը այս աչխարհում մի երկիւղ ունէր՝ բառի եւ գրի արժէքը՝ չէի՛նք հասկանում: Ամէն ինչի մէջ պաչտպանում էր նախնականը, անեղծը, անխաթարը, Մեսրոպեանը՝ չէի՛նք հասկանում, եւ նա Տոն Քիխոթ էր չատերի աչքին: Իսկ վերջին գիրքը՝ «Մեր Մեծասքանչը», որ լոյս տեսաւ տառացիօրէն մահից երկու օր առաջ, իր հրաժեչտի ակամայ խոնարհումն էր Մեծասքանչին, որի սակաւաթիւ պաչտպաններից էր ինքը Հայաստանում:

Ձիշդ նոյն ելաչափով նրա բանաստեղծութեան եւ պատմութեան ընկալման մէջ ափէափ էր խիւսում մի տազնապ՝ յիշողութիւն անունով: Եւ իրաւունք ունէր. չէ՞ որ մենք դարեր առաջ Հայեցումների իրականութիւնը ընկել եւ դիցաբանական յուշարձաններ էինք հիւսել պատմութեան մէջ եւ առայսօր մրմնջացել, թէ իբր ի՛նչ դեղեցիկ է: Լ. Միրիջանեանը պատմութեան միջից մեզ համար ջնջում էր ապակէ տեսիլը ու վերադարձնում իրականութիւնը, եւ վերստին՝ չէի՛նք հասկանում:

Իսկ դա ե՞րբ է վլինում, սիրելի՛ Լեւոն, որ երբ չես ուզում հաչտուել կորստեան հետ, խիւսում ես պատէ պատ ու լեգենդ ես համարում սիրուած բանաստեղծի դեռ երէկ ապրած գոյութիւնն արդէն: Իսկ հիմա պարտադրուած ենք հաչտուել, որ քո լուսաւոր դրական ժառանգութիւնը այսօրւանից այլեւս դարձել է մասունք, բիւրեղացել է: Դու կը մտածէի՞ր:

Շատերիս եւ նաեւ օտարների չուրթերին է «Ո՛վ սիրուն, սիրուն» երգը: Սիրուա՛ծ, խորապէ՛ս ազգային դիտուած: Կարծես գալիս էր դարերից: Մինչդեռ մեր ժամանակներում գրուած երգ է, բառերն էլ՝ մահկանացու Միրիջանեանինը: Ակունքների հարց է՝ Իսահակեանի նման ինքն էլ հասաւ երգի մայր աւազանին:

Դէ, ինչո՞վ բախտաւոր էր Լ. Միրիջանեանը:

Բանաստեղծը ծովի պաչտամունք ունէր, «ծովաշունչ հոգի», ինքը՝ ծովի բեկոր: Նրա պաչտած Աւետաց երկիրը ծովեզերքին էր: Նկատե՞լ էք դա անթաքոյց էր արդէն տարբեր տարիների ժողովածուների խորագրերից, նչանակում է տարբերք էր՝ «Առագաստներ», «Ծովի կաթսայ», «Դէպի ծով»... Աւել է թէ՝ թէ երն Աստծունն էին, լոզը իրենը:

Թուում է՝ նա ճեղքում է պատկերների անքօղարկելի խորհուրդը՝ հասնելով մայր ծով, ահա թէ ինչու «Դէպի ծով», «Ճանապարհ» դեղարուեստական ենթաչերտի խորհուրդները Աւետաց Երկիր հասցնում էին առաջինը բանաստեղծի եւ նորոդ բանաստեղծութեան «հոգին եւ մարմինը»: Պատահակա՞ն համարել, որ նրա լաւագոյն չարքերից մէկը՝ «Աւետաց երկրում», գրուել է հէնց Վանի Միջնաբերդի բարձունքին, Վարագում, Աղթամարում, Դաղուանում: Դէ, ինչո՞վ բախտաւոր չէր ինքը:

Լ. Միրիջանեանի քնարերգութիւնը մը չակութային Հայաստանի չարունակական որոնում էր, իւրատեսակ ուչացած արձագանգ Վ. Թէքէեանի, Վ. Տէրեանի, Ա. Իսահակեանի, Վ. Շուչանեանի, Մ. Իսկանի մչակած դեղարուեստական հոգեհարազատ հայեցակարգին: Հոգ չ'նախորդների նմանն նա այն կարծիքին էր, որ մը չակո՛յթն էր Տէրը մեր ժողովրդի: Կոմիտասի հաւաքական կերպարի մէջ նա իստացնում էր մչակոյթի առաջնայնութիւնը, որպէս ոգու յարատեւութեան կենսաղբիւր:

Լեւոն Միրիջանեանը դեռ անցեալ դարի 60ականներին գրական աչխարհը նը ւաճեց «Երգի Հովիւը» պոէմով, որը բանաստեղծի կեանքի գիրքն էր: Այնտեղ կոմիտասի երգն ու ոգին ներկայացած են որպէս հայրենիք, տարածք, յաղթանակներ, երազի չարունակականութիւն:

Եւ այսքանից յետոյ օդի մէջ առկախ հինաւուրց, բայց միչտ նորոգուող փիլիսոփայական հարցը՝ ի՞նչ է մահը:

Լ. Միրիջանեանի պարագային կարելի է տալ բաւարար թուացող պատասխան՝ Մեսրոպեան գինուորի անմահութիւն, ծովի ալիք Աւետաց երկրում ու... բիւրեղացող երգ հայ բանաստեղծութեան մէջ:

ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Երեւան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Պաչտօնական ամսաթերթ
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Թիւ 6/7, Յունիս/Յուլիս 2004
եւ Թիւ 8 Օգոստոս 2004

ԱՆԹԻԼԻԱՍ (Լիբանան) 2004

ՀԱՄԱԶԳԱՑԻՆ

ՔԱՐՏԷՈՆԵՐՈՎ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Ռուբէն Գալչեանի Հայաստանի քարտէոնեներու հատորին հրատարակութեան ուղած ղրկական արձագանգին անտարբեր չմնալով, «Համազգային»ի Փարիզի կազմը տեղին որոշումով մը հեղինակը հրաւիրած էր զրոյցի մը, իր գործին մասին: Ռ. Գալչեանի ու հատորին մասին ծանօթութեան քանի մը խօսքով հանդէս եկաւ Արմէն Մուրաթեան: Ապա հեղինակը նախ կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններ տուաւ, արտայայտուեցաւ իր հետաքրքրութեան, անոր առարկայ քարտէոններուն մասին (բաներ որոնք արդէն նիւթ եղած էին իր հետ կատարուած հարցազրոյցին «Ցուռաբ», Նոյեմբեր 16): Անդրադարձաւ Հայաստանի, մասնաւորապէս ամբողջութեամբ օտարներու կողմէ գծուած քարտէոններուն ներկայացուցած քաղաքական կարեւոր խմասին, այդ ուղղութեամբ Թրքական խեղաթիւրումներու դէմ ամէնէն վստահելի, ամուր պատուար ըլլալու հանգամանքին: Պատմեց զանազան մատենադարաններու, թանգարաններու մէջ իր որոնումներուն կապուած միջադէպեր:

Երեկոյթի երկրորդ մասին ալ լուսարձակելով հատորէն ընտրուած փունջ մը քարտէս, բացատրեց հիմնական կէտեր, դարերու ընթացքին փոփոխուած ըմբռնումներ, մօտեցումներ: Ցետոյ պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Հետաքրքրական նիւթով, մատչելի ներկայացումով հաճելի երեկոյթ մըն էր. սրահը լեցուն էր ու վաճառքի դրամագրելի հատորները ամբողջութեամբ սպառեցան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՁՈՐ

Տարեգիրք Դպրեվանուց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Կաթողիկոսութեան
2003 – 2004

ԱՆԹԻԼԻԱՍ 2004

ՈՒՐ ԾՆԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐԸ

Հնդեւրոպական լեզուն որ այսօր աշխարհի միլիոնաւոր բնակիչներուն խօսած չարք մը լեզուներուն -ռուսերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, պարսկերէն, արաբերէն, հայերէն, սպաներէն, եւլն.- մայր լեզուն կը նկատուի, զեւանատացի երկու հետազօտողի հետաքրքրութեան առարկայ եղած է. անոնք ուզած են գիտնալ թէ նախաբաբելոնեան աշխարհին մէջ երբ եւ ո՛ւր ծագում առած է ան: Համոզուած են որ ան կը խօսուէր ութ հազար տարի առաջ, Փոքր Ասիոյ հիւսիս-արեւելեան գօտիին մէջ: Իսկ այդ ծագումով այսօր գործածուող լեզուները 7800 – 9800 տարի առաջ սկսած էին բաժնուիլ անկէ:

Զանազան թէքնիքներու օժանդակութեամբ երկու հետազօտողները գոյց տըւած են թէ հին հիթիթերէնը որ մեռեալ լեզու մըն է եւ որուն հետքերը աշխարհագրական նոյն շրջանին մէջ յայտնաբերուած են անցեալ դարուն սկիզբին, հնդեւրոպականին չատ մօտ արմատներ ունեցած է:

Հնդեւրոպական լեզուին ծագումին մասին երկու տեսութիւն կայ լեզուաբանական աշխարհին մէջ. առաջինը հիւսիսային Ռուսաստանի բարձրաւանդակներու թնդիկ ցուրկաններու տարածումին կապուած է: Կ'ըսուի որ անոնք յառաջացած են դէպի Մերձաւոր Արեւելք ու իրենց հանդիպած ժողովուրդներուն պարտադրած իրենց լեզուն: Երկրորդ տեսութիւնը անատոլեանն է. հնդեւրոպական առաջին լեզուն այդ շրջանի բնիկներուն լեզուական հիմքը կազմած է: Այդ բնիկները ժամանակի ընթացքին աստիճանաբար տարածուած են Մերձաւոր Արեւելքի ու Եւրոպայի մէջ, մինչեւ Իրլանտա, ինչ որ ցոյց կու տան ծնաբանական տուեալները: Եւ բնական է որ անոնք իրենց հետ տարած են իրենց պապենական լեզուն:

Զելանատացի ուսումնասիրողներու -Կրէյ եւ Ատքինսըն- աշխատանքը որ 84 լեզուէ առնուած մօտ 2500 տուեալի վրայ հիմնուած է, կը հակի դէպի փոքրասիական ծագումի թեզը: Այսուհանդերձ, լեզուաբաններու աշխարհը միաձայն չէ ընդունելու անոնց տեսակէտը: Առարկութեան պլխաւորը գործածուած մեթոտին կը վերաբերի. երկու գիտնականները կիրարկած են Ա. Տէ. Էն.ի վրայ հիմնուած մեթոտը: Անով ստուգած են զանազան բնականկութիւններու ծիներուն մէջ գտնուող լեզուական հետքերը, մէկուն եւ միւսին միջեւ նկատուող նմանութիւնները: Ա-տիկա հիմ ծառայած է զանազան ժողովուրդներու անցեալին մէջ մնացած լեզուական հետքերին անոնց մօտիկութիւնը նշմարելու: 100–200 բառերու ցանկ մը գործածուած է այդ ստուգումին համար: Բառերը փոփոխութեան չենթարկող խումբ մը կը ներկայացնեն, կազմուած՝ առաջին թիւերէն, ես, դուն անձնական դերանուններէն, մարմնին որոշ մասերու տրուած անուններէն, մայր բառէն, եւ այլն:

Առարկողները դիտել կու տան որ ծագումնաբաններուն կողմէ վերջին տարիներուն գործածուած Ա. Տէ. Էն.ը լեզու մը հետազօտելու միջոց չի կրնար ըլլալ: Ան կրնայ լուսաբանել տեսակի մը զարգացման փուլերը, բայց ո՛չ բառերու: Անոնց յեղաշրջումը կախում ունի քերականութենէն, նախադասութեան կազմէն, մշակութային պարունակէն:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊի մէջ նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Սուրիոյ Շրջ. Վարչութեան, Հոկտեմբեր 28ին նշուած է Գիրերու դիւտի 1600ամեակը: Բանախօսը եղած է թեմին նորընտիր առաջնորդը՝ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեան: Բացման խօսքը արտասանած է Շրջ. Վարչութեան փոխ-տեղապահ՝ Նշան Օղիկեան, որ չեշտած է գիւտին կարեւորութիւնը, Մաշտոցի եւ Սահակ Պարթեւի գործին սրբութիւնը, չմոռնալով նաեւ դերը Ե. դարու մեր թարգմանիչ հայրերուն: Բանախօսութենէն առաջ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանի բանախօսութիւնը որպէս առանձք ունեցած է Ոսկեդարը, որու դիտանկիւնը պատմական չէ եղած, այլ բըխած է օրուան մտահոգութիւններէն: Վեր առած է Ոսկեդարու եւ ներկայի կացութիւններու պատմական նմանութիւնները (գոյութեան սպառնալիքը Հայութեան դլխուն), կեդրոնացած է լեզուին «քերականական հրաշք»ին վրայ: Ապա, բանախօսը ձեւակերպած է այն հարցումը որուն տակ կ'ամփոփուէին այսօրուան դլխաւոր մտահոգութիւնները՝ «Ինչ կըրնանք ընել այսօր որ համապատասխան ըլլայ Ոսկեդարուն» եւ յիշած է Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին խօսքը Ոսկեդարու իր եզրակացութեան մէջ, երբ կ'ըսէր. «Անոնք փորձեցին ժողովրդականացնել Աստուածաշունչը, աստուածաշնչելու համար ժողովուրդը»: Այսօր դէմ դիմի կանգնիլ անոնց մեծ նպատակին, ինչպէս նաեւ ներկայ ժամանակներու մարտահրաւէրներուն, ուրիշ ճամբայ չունինք, եթէ ոչ ինքնութեան պահպանումը: Ինչպէս ըսաւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, ինչպէս ըսաւ Ներսէս Շնորհալի, ինչպէս ըսաւ Մեսրոպ Մաշտոց, ինչպէս ըսաւ Սահակ Պարթեւ, ինչպէս ըսաւ Գրիգոր Լուսաւորիչ, ինչպէս ըսաւ Տրդատ Մեծ, ինչպէս ըսաւ Արտաշէս Ա. Մենք ալ պիտի ըսենք. Ազգ ենք, ազգ պիտի մնանք, ազգ պիտի ըլլանք:

***

ՄՈՆՐԻԱԼի մէջ, Հոկտեմբեր 24ին, տեղի ունեցած է Երուանդ Ալեքսանեանի յիշատակին նուիրուած ձեռնարկ մը, որ տարբեր ազդեցութիւններ ունեցած է ներկաներուն վրայ, ըստ սերունդներու տարբերութեան: Կային որոնք բնաւ չէին ճանչցած «Քնար» երդչախումբին ողբացեալ խմբավարը, անոնք որոնք ճանչցած էին զինքը Մոնրէալ հաստատուելէն առք եւ աւելի հինները, որոնք իրեն ծանօթ էին Եգիպտոսէն 1940–60ական թուականներէն: Ցայտագիրը բաղկացած է եօթը խմբերդներէ, եօթը մեներդներէ եւ հինգ զուգերդներէ: Երգերու մեծամասնութիւնը Երուանդ Ալեքսանեանի յօրինումներն էին, իսկ փոքր թիւ մըն ալ իր զաւակներուն Սիրվարդի ու Արայի հեղինակութիւնները:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Եկեղեցական Կեդրոնի Համազգայինի Թատերասրահին մէջ, Հոկտ. 30ին, Սանահին մասնաճիւղի Պետրոս Աղամեան Թատերախումբը ներկայացուցած է Գլօտ Մանկի «Օսգար»ը, բեմադրութեամբ Սարգիս Զուրիկեանի: Ներկայացումը դնահատանքի արժանացած է, դերասանները տուած են իրենց լաւագոյնը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5ին Միութիւնը եղանակի բացումը կատարած է Արի Էսիրնէի եւ Մելինա Սեչիքեան-Գուրյամճուի համերգով: Թենորին դաշնակով կ'ընկերանար տիկին Մելինա Սեչիքեան-Գուրյամճու: Իրենց յայտագիրը բացած են Հէնտէլի Օթթոնէ օվերտիւրէն ատիաով մը, որու յաջորդած է Շուպէրթի Աւէ Մարիան: Ցայտագիրը կ'ընդգրկէր նաեւ Մոցարթէն, Ալվազեանէն, Սեզար Ֆրանքէն, Մասընէէն, Վերտիէն գործեր: Համերգէն առք տեղի ունեցած է ճոխ ընդունելութիւն մը:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

ՏԻՒԶԵԱՆՆԵՐՈՒ ԱՂԷՏԸ

Պէզճեան յանկարծ դլուխը վեր առաւ նայեցաւ Նուբեանի եւ ոտքի ելաւ: Վըճռական չեշտով մը ըսաւ.

- Այո, դեռ չատ ընելիք դործ կայ: Ըսպաննուեցան եղբայրները, բայց դեռ կրնանք փրկել գառնուկները: Այնպէս չէ՞ Ծովհաննէս:

Նուբեանի շրթներուն վրայ ուրուագծուեցաւ տխուր ժպիտ մը: Անոնք Գումգաբուի ծովեզերքն ի վեր սկսած էին քալել: Կեցաւ Նուբեան, Պէզճեանի թեւը բռնեց եւ անոր աչքերուն մէջ նայելով հատիկ հատիկ ըսաւ.

- Պէտք է մնացեալները փրկես: Պէզճեան յանկարծ առիւծի նման չըռտկըեցաւ եւ աչքերը կապոյտ ծովուն պարապութեան յառած ըսաւ.

- Պիտի փրկեմ անոնք, եթէ պէտք ըլլայ նոյնիսկ կեանքիս գնով: Սուղ եղաւ դասը: Հալէթի խաղերուն ո՛ր աստիճան վտանգաւոր ըլլալը սորվեցայ, բայց այդ դասը առի չորս հոգիի արեան գինով: Այո, պիտի փրկեմ մնացեալները եթէ ատոր համար մինչեւ իսկ պէտք ըլլայ կեանքս վտանգել:

- Բայց Ցարութիւն, խոհեմութիւնը ձեռքէ մի հաներ, մի մոռնար, որ դէմդ կայ Հալէթի մը, որուն ուժը խորամանկութեան հետ միացած, կը դառնայ չատ վտանգաւոր:

Պէզճեան վճռած էր իր որոշումները դործադրելու համար ոչ մէկ արդելք չճանչնալ:

- Ծովհաննէս, ոչ միայն պիտի փրկեմ մնացողները, այլ նաեւ մեռնողներուն իրենց դիրքին վայել յուղարկաւորութիւն մը ընելու արտօնութիւնը պիտի առնեմ: Թող կատղի Հալէթը ուզածին չափ: Եթէ ես դայն չտապալեմ, ան օր մը պիտ պլխատել պիտի տայ: Հայոու խելքս, հայու քաջութիւնս, եւ ինչ կարողութիւն որ ունիմ այս վայրկեանին սկսեալ իմ մէկս կը զինակցիմ մէկ հատարակաց թշնամիի դէմ եւ այդ թշնամին ժողովուրդիս թշնամի, վեհապետին թշնամի Հալէթն է:

Պահ մը լռեցէ վերջ Պէզճեան չարունակեց.

- Հալէթ, փճացումի օրդ մօտ է: Պէզճեան օձիքդէդ կառչած է: Կա՛մ ես պիտի փճանամ կամ դուն:

Ծովհաննէս Նուբեանի դէմքին վրայ մտահոգութիւն մը ուրուագծուեցաւ:

- Ցարութիւն, կը կրկնեմ, խոհեմութիւնը ձեռքէ չձդես:

Բայց Ցարութիւն չլսեց այս խրատը: Կառք մը ցատքեց եւ կառապանին ուղղելով խօսքը ըսաւ.

- Պալատ, եւ չատ արագ, եթէ կ'ուզես լաւ վարձատրութիւն մը ստանալ:

Հալէթ էֆէնտի երբ Պէզճեանը տեսաւ, նախ սրտնեղութիւնը չպահեց: Բայց անոր դէմքին վրայ արծիւի ուրտայայտութիւն մը տեսաւ: Դող մը անցաւ մէջէն:

- Ես՞ր է Արթին էֆէնտի, փափա՞ք մը ունիք:

- Վեհափառ Սուլթանը կ'ուզեմ տեսնել:

- Շատ զբաղած է, քովը դեսպան մը կայ: Արդեօք ես չէի՞ կրնար օգտակար ըլլալ:

- Գլխատուած եւ կախուած Տիւզեանները յուղարկաւորութեան հրամանը մնացեալներուն ազատ արձակուիլը պիտի խնդրեմ, բացատրելով անոնց անմեղութիւնը:

Հալէթ այդ պահուն ուզեց սիրաչահիլ Պէզճեանը, աւելի յարմար առիթի մը ձգելով նաեւ անոր փճացումը:

- Արթին ամիրա, այս խնդրին համար չարժեր անհանդիստ ընել մեր վեհափառ տէրը: Ես կ'առաջարկեմ որ հիմա գոհանաս յուղարկաւորութեան հրամանով, վերջը կը կարգադրեմ մնացեալը բարեխօսելով Սուլթանին մօտ:

Այսպէս Պէզճեան ապահովեց յուղարկաւորութեան հրամանը: Գուրուչէմի մէջ ամփոփուեցան չորս նահատակները Պէզճեանի, Նուբեանի եւ քանի մը կիներու արցունքներու մէջ: Տիւզեաններու բազմաթիւ ծանօթները վախցած էին յուղարկաւորութեան գալու: Իրաւունք ալ ունէին...:

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.
ՊԱՀԱՏՄ ԸՆԴՀԶԱՍ

Ցուղարկաւորութենէն անմիջապէս վերջ, Պէզճեան պարտա պնաց մնացեալ բանտարկեալները փրկելու համար: Երբ կըրկին չկրցաւ Սուլթանը տեսնել եւ Հալէթէ չկրցաւ բանտարկեալներուն ներում մը ապահովել, սկսաւ ամէն օր պարտա հանդիպիլ, նպատակը յաջողցնելու համար: Վերջապէս օր մը Հալէթ էֆէնտի չդայնացած ըսաւ.

- Արթին էֆէնտի, դուն հայ ազդին գործերով չափազանց չատ կը զբաղիս եւ քեզ պէտք չեղած գործերուն մէջ կը մտնես: Վեհափառը տեսնել կը փափաքիր երկար ատենէ ի վեր, հիմա ան քեզ կ'ուղէ տեսնել:

Գազազ մտահոգութեամբ: Զգայ թէ Հալէթ Սուլթանին միտքը պղտորելու համար մեքենայութիւն մը ըրած էր:

Գազազ Արթին ոտքի ելաւ եւ խօսքը Հալէթի ուղղելով պարարեամբ ըսաւ.

- Ծառայ եմ սիրոջս փափաքին:

Քիչ վերջ Պէզճեան Սուլթան Մահմուտի քղանցքը կը համբուրէր: Սուլթանը խոժոռ դէմք մը ունէր: Պէզճեան մտահոգութեամբ, Բայց պէտք չեղաւ երկար սպասելու:

- Արթինն, ըսաւ Սուլթանը, դուն ուշիմ ու խելացի ծառաս ես: Տիւզեաններու խնդիրին մէջ բռնած դիրքիդ հետեւեցայ: Անոնց հայրը քեզ օգտակար ըլլալուն համար դուն միշտ անոնց համար աշխատեցար: Բայց պիտես թէ Տիւզեանները միշտ իմ չահերուս դէմ գործած են, հետեւաբար պաշտպանութենէդ մարդիկ չեն: Փողերանոցին մէջ խոշոր գեղծումներ ըրած են: Գիտեմ, ըսեր ես Հալէթին թէ ազգականները ըրած են բոլոր այդ գեղծումները, բայց պատասխանատու դիրքի վրայ գտնուողները պէտք է ուշադիր ըլլան, որովհետեւ վերջին պատասխանատուութիւնը իրենց ուսերուն վրայ է: Աւանդը Տիւզեաններուն յանձնուած էր, ոչ թէ անոնց ազգականներուն: Դուր ժամանակին իրենց ուշադրութեան յանձներ ես այս պարադան:

(Շար. 41)

(Շար. Ա. Էջէն)

տակով բանակցութիւնները կը կանխեն "պրպտումի հոլովոյթ" (*աջրինինկ*) կոչուած միջնադիր շրջանով մը:

Վերոյիշեալ մամուլի ասուլիսին հակազեցութիւններէն դատելով, Ա. կիւլ յօժարած է այս կարգադրութեան: Ինչ որ հանիցս կրկնած էր թէ կողմերը հարցը բաւարար չափով քննած, համեմատած են: Սակայն յայտնի էր թէ իր ջանքերը ապարդիւն մնացած էին»:

Թուրք լրագրողը այսուհանդերձ յոռետես չէ. կ'եզրակացնէ. «Իրականութեան մէջ երկու, կամ հինգ ամսուան յաւելեալ սպասումը կարեւոր չէ. մանաւանդ Թուրքիոյ նման երկրի մը համար որ 41 տարիէ ի վեր Եւրոպական Միութեան բազով կ'օրօրուի»:

*
**

ԺԻՍՔԱՐԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Սահմանադրութեան հեղինակին 'Ժիսքար տ'Էսթէնի ընդդիմութիւնը Թուրքիոյ անդամակցութեան չատ հին է, բայց նախկին նախագահը անհրաժեշտ զտած է կրկին արտայայտուիլ, այս անգամ Ֆիկարոյի մէջ (Նոյ. 25):

Ժիսքար նախ կ'ոգեկոչէ մուտքին կողմնակիցներուն պատճառաբանութիւնները (հին խոստումներ, յանձնառութիւններ), ապա կը ծանրանայ մերժումի հիմնական տուեալներուն վրայ: Նախ, աշխարհագրական եւ կը յիշէ նէշընըլ ձէոկրաֆիք Մակազինի աւելսը, ուր Թուրքիա ղեկեղուած է Ասիոյ մէջ, եթէ նոյնիսկ 5%ի փոքր ճեղք մը կայ Եւրոպայի մէջ, ինչ որ իր բնակչութեան 8%ն է միայն:

Ժիսքար տ'Էսթէն ամբողջ ցանկը կուտայ անդամակցութիւնը մերժելու դրդապատճառներուն. – բնակչութեան ածը (այսօր 73 միլիոն, քսան տարիէն՝ 89 միլիոն), ապրուստի մակարդակը, ինքնութեան հարցը, մշակոյթը (Ցունաստանէն Հոռոմ), Խորհրդարանի վաղուան երեսփոխաններու թիւը (96 Թուրքիոյ համար), ու կը զգուշացնայ որ եւրոպացի կարգ մը ղեկավարներ այս անել կացութիւնը ստեղծած են: Հարց կու տայ նաեւ ԱՄՆ, Գանատա եւ Մեքսիքա նոյնքան նմանութիւններ ունին որքան Եւրոպա եւ Թուրքիա եւ ոչ ոք խորհած է ձուլել:

Երակացութեան մէջ, ինք ալ կ'առաջարկէ որ անդամակցութեան տեղ Թուրքիոյ հետ խօսուի կապերու մասին: Հարցը, կ'ըսէ՝ «հապա Թուրքիա՞ն» *չէ, այլ* «հապա Եւրոպա՞ն»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ մէջ քաղաքացիական պատերազմի վախ ծագած է Նոյեմբեր 24ին, երբ պաշտօնապէս յայտարարուած է ռուսամէտ վարչապետին Վիկտոր Եանուկովիչի յաղթանակը ձայներու 49,46%ով ընդդէմ 46,61%ին արեւմտամէտ Վիկտոր Իուշչենկոյի: Ընդդիմութիւնը անընդունելի կը զտնէ այս խարդախ նկատուած արդիւնքը եւ հակառակ ձիւնին ու ներոյժին վար 5 աստիճան ցուրտին հարիւր հազարաւորներ Անկախութեան հրապարակը լեցուցած են, ուր ալ կը դիշերեն: Նոյեմբեր 25ին, Իուշչենկօ ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տուած է, մինչ ԱՄՆ մերժած են ընդունիլ յայտարարուած արդիւնքները եւ Եւրոպական Ցանձնախումբին նախագահն ալ՝ Պարոզօ յայտարարած է որ Եւրոպական Միութիւնը «բարձրաձայն, յստակ եւ ուժով» իր տարակարծութիւնը պիտի յայտնէ Եւրոպական Միութիւն - Ռուսաստան վեհաժողովին առեն (Լա Հէ): Իուշչենկոյի համար իշխանութիւնը խարդախած է արդիւնքը ինչ որ «ոճիր մըն է ժողովուրդին դէմ»:

ՇԻՐԱՔ, Նոյեմբեր 25ին Լիբիայէն կ'անցնէր Պուրքինա Ֆասօ, ներկայ ըլլալու համար Ֆրանսախօսութեան 10րդ վեհաժողովին: Նախապէս, Քատաֆի քննադատելով հանդերձ Ֆրանսան (Ափրիկէ իր դինուորական ներկայութեան համար) չատ ջերմ ընդունելութիւն մը ըրաւ իր «բարեկամ» Շիրաքին: Երկու ղեկավարները որոչած են «միասին, վստահութեամբ, դիտել ապագան»:

50 ՀԱԶԱՐ ՈՒՂԵՎԱՐՆԵՐ փողոց կ'իջնէին Նոյեմբեր 25ին եւ կը տողանցէին Պաթիլէն Սեմը-Պափլոն, իրենց դժգոհութիւնը արտայայտելու համար: Երթեւեկը չէր խանգարուած անցեալ ամսուան համաձայնութեան չնորհիւ եւ գործադուլը սահմանափակուած էր ուղեվարներէն տարբեր մարզերու (պաշտօնաներ, քննիչներ, եւլն.): Դժգոհութեան պատճառ են աշխատավարձի եւ հանգըստեան կոչուելու մարզերը:

ԻՏԱԼԻՈՑ հիւսիսային չրջանը՝ ձենովայէն վենեսիկ երկրաշարժ մը պատահած է Նոյեմբեր 24ի գիշերը 5,2 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց սոսիճանաչափին վրայ: Ցնցումը զգալի եղած է նաեւ Միլանօ: Նիւթական վնասներ կան եւ հոլս թեթեւ վիրաւորներ:

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES

Roland INAYETIAN

organisée par
la **Maison de la Culture Arménienne**
d'Alfortville

du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h

à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի ժամը 11էն 14, Ռէնուէի «Դըլրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոցը:

Հաներակառքի ժամեր

– Մեկնում ժամը 10ին, փորթ տ'Օռլէաննէն, իսկ ժամը 10.30ին, Ալֆորվիլի Աշտարակ հրապարակէն:

– Ժամանում՝ ժամը 14.30ին Ալֆորվիլ, ժամը 15ին Փորթ տ'Օռլէան:

Ցաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06. 25. 93. 28. 90:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍԻ
ԽՈՐՀՈՒՐԴ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՑՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիներու Մէծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:

Մուտքը ազատ է:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուէրթուք) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04.78.49.19.44 թիւով:

(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին):

□

Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry

"SOIREE «COUSCOUS»

Le samedi 11 décembre à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 7 décembre
auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՆԱՅՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԳՈՐԾ ԲԱՆԱԼ ԿԱՐԵԼԻ՛ Է

«Շ ա ւ ի զ» *Խորհրդակցական Գրասենեակը (հիմնուած 1989 Փետրուարին Փարիզ) բացած է Երեւանեան իր մասնաճիւղը որ Ցունիսէն ի վեր կը գործէ* European Investment & Business Consulting Company *անունով: Ան հայաստանեան ամէն կարգի ձեր նախաձեռնութիւններուն, ներդրումներուն համար հարկային, առեւտրական, իրաւական, հաշուապահական, ընկերային մարզերու մէջ խորհրդատուական, առաջնորդական սպասարկութիւն կ'առաջարկէ:*

Երեւանի մէջ ունինք՝

- *մասնագիտացած կարող անձնակազմ, բաղկացած՝ հաշուապահներէ, գործի մարզի իրաւաբաններէ, հարկերու հմուտ տարրերէ,*
- *բազմալեզու աշխատակիցներ (ֆրանսերէն, անգլերէն, իտալերէն, ռուսերէն, ուկրաներէն, արաբերէն, թրքերէն),*
- *վարչարարական տեսաններու հետ յարաբերութիւններու քաջատեղեակ կազմ,*
- *լայն կարելիութիւն տեղւոյն վրայ առեւտրական գործընկերներ, ի հարկին որակեալ գործատուներ, պաշտօնեաներ ունենալու,*
- *տուեալներու կարեւոր պաշար մը, ձեզի համար յարմարագոյն գործընկերը ընտրելու, եւլն.:*

Այս յատկանիշերով կ'երաշխաւորենք ձեր ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆՈՒՄԸ ԵՒ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՀԱՇԻՒԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՑՆ ՄԷԿ ՇԱԲԹՈՒԱՆ ՄԷՋ:

ԱՁԼԵԻՍ ՊԱՏՃԱՌ ԶՈՒՆԻՔ ՎԱՐԱՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԼՈՎՈՅԹԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Մեր հասցէները.—

SHANTH
28 RUE ST SAUVEUR 75002 PARIS — FRANCE
TEL: 01. 45. 08. 43.10 - CEL: 06. 60. 68. 43. 10 - FAX: 01. 45. 08. 04. 58
E-MAIL: schanth@free.fr
Chef Comptable : SCHANTH VOSGUERITCHIAN

EUROPEAN INVESTMENT & BUSINESS CONSULTING COMPANY

Adresse Actuelle :
6, SPENDIARIAN ST. APT. 6 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 53.22.38 - CEL: 00 - 3749 - 40.34.16
E-MAIL: eibc@web.am

Adresse au 01/05/2005 :
38, APOVYAN ST. APT. 4 YEREVAN — ARMENIA
TEL: 00 - 3741 - 58.01.98
Directrice exécutive : MARINE JAMKOCHIAN

Informations artistiques

SONIA K.

Ses œuvres sont exposées jusqu'au 4 décembre à la Petite Galerie, 35-37 rue de Seine, 75006 Paris, tous les jours, dimanche compris.

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAINE
ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20.30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06. 64. 91. 51. 74
01. 45. 78. 18. 96 (գիշերը) *թիւերէն:*

- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20.30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04. 75. 55. 12. 49:

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20.30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04. 91. 93. 75. 25 / 06. 11. 43. 52. 68
թիւերէն:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : AIPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21·077 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 80e ANNEE — N° 21·077

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՈՒԿՐԱՆԻԱ

ԸՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ ԱՌԿԱԽՈՒԱԾ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ
ԿՈՒԶԷ ՄԻՋՆՈՐԴԵԼ

Նոյեմբեր 25ին, Ուկրանիոյ Գերագոյն Ատեանը արդիւնեց ընտրական յանձնախումբին արդիւնքներու հրատարակումը, նկատի առնելով անոնց խնդրայարոյց բնոյթը եւ ընդդիմութեան բողոքը: Չի նշանակեր որ Ատեանը իրաւունք կու տայ ընդդիմութեան, այլ պարզապէս կ'ուզէ որ քննութիւն մը բացուի Նոյեմբեր 29ին, նկատի առնուին բողոքները: Այս կարգադրութիւնը զոհունակութիւն պատճառեց Իուշչենկոյի որ յայտարարեց «լաւ ճամբու վրայ ենք»: Հարցին կարգադրութեան համար Եւրոպական Միութիւնը առաջարկած է միջնորդել, ինչ որ ըսել տուած է ռուսամէտ թեկնածուին՝ «ժողովրդավար երկիրները զօրավիղ են ընդդիմութեան մը որ հակաժողովրդավար եւ ապօրինի գործունէութիւն ունի»:

Միջնորդելու առաջին արամադիր պետութիւնը եղած է Լեհաստան, որու նախագահն ալ կիեւ գացած էր Նոյեմբեր 26ին եւ արդէն իսկ առաջարկած էր երեք կէտերով ծրագիր մը, որպէսզի Ուկրանիա անելիքն գուբս ելլէ: Այդ ծրագիրը կը նախատեսէ նախ եւ առաջ Գերագոյն Ատեանի կողմէ արդիւնքներու քննութիւնը այն վայրերուն մէջ ուր կասկած կայ: Եթէ հաստատուին կասկածները, այդ ընտրութիւնները կը չեղուին եւ կրկին տեղի կ'ունենան: Իշխանութիւնը եւ ընդդիմութիւնը պէտք է հրաժարին բռնութեան դիմելէ եւ ծրագիրը կը թելադրէ կլոր սեղանի մը կազմակերպումը որ համախմբէ քաղաքական գլխաւոր ուժերը «խօսելու համար երկրին ապագային մասին եւ անոր ամբողջականութեան ապահովութեան»: Լեհ նախագահը կը խորհի որ նման ծրագիր մը պէտք է Եւրոպական Միութեան եւ Ռուսաստանի հաւանութեան արժանանայ: Լեհաստան չատ չհաղրդուած է այս հարցով եւ Լեթ վալեզա ալ յայտարարած է «առանց աղատ Ուկրանիոյ, աղատ Լեհաստան չկայ»:

*
**

Պապը եւ ուկրանացի կաթողիկէները զօրավիղ են Իուշչենկոյի: Պէտք է ըսել որ Ուկրանիա եւրոպական այն երկիրն է ուր կրօնական ճակատը ամէնէն աւելի բազմաճիւղ է եւ այդ ճիւղերն ալ պատկուած են կիեւի պատրիարքութեան (չէ ճանչցուած) ազգայնականներուն եւ Մոսկուայի պատրիարքութեան հաւատարիմներու միջեւ: Դեռ կան կաթողիկէ եկեղեցիները (յունական եւ լատինական ծէս) որոնք կը հրահրեն կռուախնճոյրը Իուշչենկոյի եւ Եանուկովիչի կողմնակիցներուն միջեւ: Ցունական ծէսով կաթողիկէները (ունիաթ) որոնք հրապարակէն հեռացուած էին Ստալինի օրերուն, վերածնունդի մէջ են տասը տարի է (5,5 միլիոն) եւ զօրակցութիւնը կը վայելեն Պապին: Ներկայ են բոլոր յոյգերուն Լվով եւ երկրին արեւմտեան չրջանը: Առաջին օրէն Լվովի արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Հուսար դասապարտած էր ապստամբութեան կաչկանդումը ընտրութեան արդիւնքներուն ընդդէմ: Լատին ծէսի կաթողիկէներն ալ (մեծամասնութեամբ լեհ) Իուշչենկոյի կողմն են: Կաթողիկէ համալսարանին տեսուչն ալ յայտարարած էր «ընտրած ենք մեր նախագահը, իուշչենկօն է եւ ոչ ոք այլեւս կը կասկածի»:

*
**

Նոյեմբեր 26ի առաւօտուն ցուցարարները միչտ փողոցները լեցուցած էին եւ նոյնիսկ չրջապատած Մորհրդարանը:

Ա՛ հէի մէջ, ուր կը մասնակցի Եւրոպա – Ռուսաստան վեհաժողովին, Պուտին չատ չզազրդուած է կացութենէն եւ կը պնդէ որ արդիւնքները համապատասխան են երկրին օրէնքներուն եւ ողջունած է «թափանցիկ արդիւնքները»: Շեչոած է նաեւ որ ընտրութեան վերաբերող բոլոր հարցերը պէտք է ծեծուին Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու չրջանակին մէջ»:

*
**

Ընդդիմութեան դոյնն է նարնջագոյնը եւ բոլորը որեւէ ձեւով կը ցուցադրեն այդ գոյնը, մինչ անոնք որոնք չատ մօտաւոր են Ներկայ կացութենէն, վախն ունին որ նարնջագոյնը կարմիրի վերածուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔի ֆրանսացի երկու լրագրող պատանդներուն համար, ազատ արձակուած սուրիացի վարորդը յանցաւոր կը նկատէ ամերիկեան բանակը: Կ'ոգեկոչէ բիրտ միջամտութիւններ եւ զանգազ չարժընթացներ: Առանց Սահմանի Թղթակիցներու հրաւէրով արտայայտուած է քեռայրը, որ կարդ մը մանրամասնութիւններ տուած է, քանի բուն ենթական փարիզ հասած է, բայց գաղտնի տեղ մը կը պահուի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ: Ըստ իր պատմածներուն, երկու լրագրողներու ազատ արձակումը կը քաչքըչուի Ամերիկացիներու ընթացքին պատճառով. անոնք իրեն դէմ ալ սպառնալիքներ ըրած են: Միւս կողմէ, ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարութեան մէկ պաչտօնատարը, որ խորհրդական էր իրաքեան կրթական նախարարութեան մօտ, հրաժանագրութեան մը զոհ դացած է Պաղտատ: Նոյն օրը, երկու ուրիչ անձեր ալ սպաննուած են եւ քամիքազ մը թակարդ կոտքի մը մէջ, միջազգային օգնականին մօտ: Իրաքի Ազգ· Ապահովութեան Նախարարն ալ յայտարարած է Նոյ· 25ին որ Ցայուճայի մէջ 2085 հոգի սպաննուած են զինուորական գործողութիւններու ընթացքին եւ աւելի քան 1600 հոգի ալ ձերբակալուած: Ցայտնած է նաեւ թէ ահաբեկչական խումբի մը պետը ձերբակալուած է Մոսուլ:

ԱՑՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆի Ֆաթահի պետը՝ Մարուան Պարղութի, որ ձերբակալուած է Իսրայէլ, յայտնած է որ միտք ունի Ներկայանալու Պաղեստինեան Իշխանութեան Նախագահութեան թեկնածուութեան: Այս որոչումը բաւական կը խանդարէ Պաղեստինեան Իշխանութեան հիմները, թէեւ Ենթական, 45 տարեկան, ցկեանս բանտարկութեան հինգ պատիժ կը կրէ Իսրայէլի մէջ, մարդասպանութեան համար:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի մէջ 25ամեայ երիտասարդ մը՝ Ա· Աբդուվախաբով եօթը տարի բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ արեւմտեան ձայնասփիւռներու արձանագրութիւններ կը բաչխէր ինք արձանագրած է Ռատիօ Լիպերթիի, Ռատիօ Ֆրի Եուրոփի, Պի·Պի·Սի·ի, Ամերիկեան Ձայնի յայտագրեր կրօնական ծայրայեղութեան, արմատականութեան վերաբերեալ, խուճապ ստեղծելու համար ժողովուրդին մէջ, ըստ դատախազ Կարիմովի:

ՆԻՒԶԼԱ ՍԱՐՈՒՋիի «պահակալութիւնը», ինչպէս կ'ըսուի, ԻԻ·ԷՄ·ՓԷ·ի պլուխը, տեղի կ'ունենայ կիրակի օր, Նոյեմբեր 28ին եւ պիտի արժէ 5 միլիոն եւրօ ինչ որ բաւական աղմուկ հանած է: Կարդ մը աղբիւրներ մինչեւ իսկ 7 միլիոնի խօսք կ'ընեն: Պուրժէի մէջ է, 20 հազար համակիրներու ներկայութեան, որ տեղի կ'ունենայ ԻԻ· ԷՄ· ՓԷ·ի համադամարի փակումը, որմէ առաջ արդէն հաստատած էր Սարքոզիի ընտրութիւնը լայն մեծամասնութեամբ:

ՄՈՆԱՐՈՑի իշխան Ռէնիէի առողջութիւնը կը մտահոգէր բնակիչները Նոյեմբեր 26ին, քանի չաբաթ մըն է 82ամեայ իշխանը տեւական երթուդարձեր կ'ընէր հիւանդանոցէն պալատ եւ որեւէ լուր չէր տրուեր: Ռէնիէ Թոքերու խլիրդ մը ունի որ դարմանուած կը նկատուի եւ սրտի չորս կամրջում: Ներկայ չէ եղած Ազգ· Տօնի հանդիսութեանց, Նոյ· 19ին:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՄԻՇՏ ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

ՇԻՐԱՔ
ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՂԾԱԾ Է

Օրերը կը մօտենան եւ մամուլը աւելի քան երբեք հարցը կը ծեծէ, դիտել տալով մանաւանդ որ Շիրաքի վերջին յայտարարութիւնները խռովութիւն առեղծած են: Ծանօթ է որ Նոյեմբերի կէսերուն «երրորդ վարկած մը» կը հետապնդէր որ «հարկ եղածին չափ զօրաւոր կապի մը բնոյթն առնէ, համապատասխանելով խաղաղութեան եւ զործակցութեան տենչանքներուն, առանց անդամակցութեան միութեան մէջ»: Այս տեսակէտը, սակայն փոքրամասնութեան մը կը պատկանի միայն, ինչպէս Աւստրիա, Կիպրոս: Հոլանտա, որ կ'ապահովէ հերթական նախագահութիւնը, պարտի նկատի առնել նաեւ իր հանրային կարծիքը, որու վերապահութիւնները Թուրքիոյ նկատմամբ աւելի խոր բնոյթ առած են Վան Կոկի սպանութենէն ի վեր (սպանուեցաւ մահմետականի մը կողմէ):

Օրաթերթերէն զատ, պարբերականներն ալ հարցը կը քրքրեն: Գափիթալ (Դեկտ. 2004) թեր ու դէմ տեսակէտներ կը ներկայացնէ: Իմպրեսիոն ներածականի մը մէջ Թիէրի Ֆապր կը ներկայացնէ կացութիւնը եզրակացնելով թէ ընդունիլ անդամակցութիւնը կը նչանակէ Եւրոպան նետել վտանգաւոր դաչտի մը մէջ կատմակերպելու համար 72 միլիոն Թուրքերու համարկումը եւ ընդունիլ ծաւալուն դաղթ մը: Մերժել կը նչանակէ անկայունացնել մահմետական աչխարհի հազուադէպ ժողովրդավարութիւններէն մէկը եւ դրժել խոստումները:

Պարբերականը ապա կը պարզէ թեր ու դէմ տեսակէտները:

ԹԵՐ.– Կարծուածէն աւելի արդիական ճարտարարուեստ մը, պետութիւն մը որ ոտքի հանած է հանրային ֆինանսները եւ զարկ տուած է ածխի, 72 միլիոն բնակռողներու չուկայ մը, դիւրաբեկ ժողովրդավարութիւն մը որ կ'ամրապնդուի անդամակցութեամբ:

ԴԷՄ.– Տեղափոխումներու նոր չարք մը, հսկայ պիւտճէ մը Միութեան համար, Եւրոպայի հիմնարկներու անդամալուծութիւն (2020ին Թուրքիա 85 միլիոն բնակիչ կ'ունենայ, Գերմանիա՝ 82 եւ Ֆրանսա 63), կաչառակերութիւնը փճացուցած է ամբողջ երկիրը:

Երկու պատկերազարդ էջերու վրայ կը նկարագրուի 23 դարերու «սերտ կապերը» Աթեմուտքի հետ, պատմական տուեալներով ուր ծուռն ու չիտակը միրար կը հրմշտկեն:

Թիէրի Ֆապր կրկին քանի մը տող յատկացուցած է ուր կը յիչէ Ժան-Փօլ Ռուի խօսքը՝ «Թուրքիա եւրոպացի չէ, բայց միչտ ուզած է եւրոպացի րլլալ»: Բայց, պատմաբան Ալէն Պրոսոսեան դիտել կու տայ «Թուրքիա օտար է բոլոր մեծ փորձառութիւններուն որոնք մեր քաղաքակրթութիւնը հիմնած են՝ լատին քրիստոնէութիւնը, Միջին Դարու նորութիւնները, Վերածնունդը, Լոյսերու դարը...»:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ 11,1 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԻ ԽՈՍՏՈՒՄ ԱՊԱՀՈՎԵՑ

Նոյեմբեր 26ին տեղեկացանք որ այս տարուան Փոնէթոնները եւ Թելեթոնները (Եւրոպա եւ ԱՄՆ) արչաւը աւարտած է Նոյեմբեր 25ին Լոս-Անճելըս, հասնելով 11,1 միլիոն տոլարի խոստումներու, ինչ որ աննախընթաց թիւ մը կը նկատուի:

Եթէ բոլոր խոստումները չարգուին, չատ բան չի պակսիր այլեւս Հիւսիս – Հարաւ ճամբուն ամբողջացման համար, քանի ան կը պահանջէ 12,5 միլիոն տոլար:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԲԱԿՈՒ ՉԵՆ ՄԵԿՆԱՆ

ՕՔԱՆ–ի երկօրեայ սեմինարին որ տեղի կ'ունենար Նոյեմբեր 25–26ին Բաքուի մէջ, չեն մասնակցած հայ երեսփոխանները: Նախատեսուած էր Ա· Կարապետեանի ու Մ· Շահգալդեանի մասնակցութիւնը· անոնց ապահովութեան տեսչիք ուղեղու համար Ազգ· Ժողովի նախագահ Ա· Պաղտասարեան նամակով մը դիմած էր ադդրեչանցի իր պաչտօնակիցին· սակայն այս վերջինը չէ պատասխանած դիմումին, ուստի հայ երեսփոխանները չեն մեկնած Բաքու:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 25/26)

ՀԱՅԵՐ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ԿՐԱՄՆՈԴԱՐԻՆ

Վերջերս Հայաստանէն տասը ապօրինի գաղթողներ կրասնոդարէն եւս դրկուած էին: Նոյեմբեր 25ին անոնց աւելցած են 30 հոգի եւս: Կուբանի նահանգապետը յայտնած է որ բնաւ տրամադիր չեն ապօրինի գաղթողներուն համար յարմարեւէտ պայմաններ ստեղծելու:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՕՒԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Նոյեմբեր 24ի հրամանագրով պետական յանձնաժողով մը կազմած է, Ֆրանսայի մէջ 2006-2007 թուականներուն տեղի ունենալիք Հայաստանի տարուան նախապատրաստական աչխատանքը համակարգելու համար: Այդ յանձնաժողովին մաս կը կազմեն վարչապետ Ա· Մարգարեան, Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան, Ազգ· Ժողովի կրթութեան, գիտութեան, մչակոյթի յանձնաժողովի նախագահ Հրանոյչ Յակոբեան, Կրթութեան ու գիտութեան նախարար Ս· Երիցեան, Մչակոյթի նախարար Հ· Հովհէեան, Ֆրանսայի դեսպան Լ· Նալպանտեան, Տնտեսութեան Ա· փոխնախարար Պ· Սաֆարեան, Հանրապետութեան նախագահի օգնական Վ· Սարգսեան, հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի խորհուրդի նախագահ Ա· Յարութիւնեան, Մատենադարանի տնօրէն Ս· Արեւչատեան, Ազգ· պատկերասրահի տնօրէն Փ· Միրզոյեան եւ Մայր Աթոռի թանգարաններու բաժնի պատասխանատու Փառոէն Եպիսկ· Ա.ետիքեան:

Յանձնաժողովին յանձնարարուած է մինչեւ 2005 Ցունուար 31 ծրագրի նախագիծ մը ներկայացնել:

ԻՆՉՈՒ ԱՕՍԻԼ, ԻՆՉ ԱՕՍԻԼ, ԻՆՉՊԷՍ ԱՕՍԻԼ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

(Ի. եւ վերջին Մաս)

Հայեւթուրք «երկխօսութեան» տասնամեայ հոլովոյթը, որ միշտ կազմակերպիչ ունեցաւ թրքամէտ կազմակերպութիւններ, հիմնարկներ, նոր փուլի մը մէջ մտած ըլլալ կը թուի ներկայիս։ Եթէ առաջին տասնամեակը հայկական կողմէն միայն հրաւիրել մասնակիցներ ունեցաւ, նորնոր թուրքերը, կամ իրենց արեւմուտքի հովանաւորները, ձեռնարկած են կազմակերպութեան գործն ալ ստանձնելու տրամադիր Հայեր ճարելու. եւ յաջողած։ Հասկնալի է որ մասնակից Հայ մը, Հայեր եթէ որոշ աստիճանով մը կը սահմանափակեն յանձնառութիւնը, կազմակերպիչ Հայուն ներկայութիւնը քանի մը քայլ կ'ընդարձակէ զայն։ «Միասնական»ի, «գործակցութեան» աւելի ամուր պատկեր մը կը տրուի անով. յաւելեալ քայլ մըն ալ առնուած կ'ըլլայ տարբերութիւնները, ինչպէս՝ զոհ-զահիճ, ջնջելու ուղղութեամբ ու «ցեղասպանութիւն»ը կը վերածուի գործիքի, միջոցի, քիչ մը ամէն բանի համար, բացի բուն հարցէն. եւ աւելորդ չէ կրկնութիւնը թէ այդ հարցը երբ կը դրուի հայեւթուրք սեղանի մը վրայ, ան ալ «երկխօսութիւն» պիտակով, չի կըրնար քաղաքականէն տարբեր յատկանիշ ունենալ։

Այս նոր փուլին առաջին նախաձեռնութիւնը եղաւ Վենետիկի մէջ տեղի ունեցած (Հոկտ. 28-30) համագումարը («Ցառաջ», Նոյ. 5-6)։ Ան կազմակերպուած էր Զինանի հիմնարկին կողմէ, անմիջական գործակցութեամբ Վենետիկի համալսարանին հայկական ամպիոնի վարիչ Լեւոն Զէքիեանի։ Ցայտարարուած նիւթն էր երկու ժողովուրդներուն հազարամեայ յարաբերութիւնը։ Եւ արդէն սովորականացումի մտայնութեան մը առաջին ապացոյցը չէ՞ր ցեղասպանութեան նիւթն ալ դասել հազարամեակը բաղկացնող չարքին օղակներուն կարգին։ Իբրեւ թէ ան համարժէք ըլլար հայեւթուրք համերաշխութեան, տարակարծութեան, բարեկամութեան կամ հակադրութիւններու, պայքարներու դրուագներուն. չնչանակէր արմատական բեկումը այդ չարքին մէջ. բեկում որմէ ետք ոչինչ կը մնար նոյն իմաստով, նոյն արժէքով։

Բնական է որ հայեւթուրք հազարամեայ յարաբերութիւններն ալ կրնայ համագումարի նիւթ ըլլալ, իր բազմազան կողմերով. այնքա՞ն չատ են այդ երկու ժողովուրդները առընչող մարզերը։ Բայց երբ նիւթը կը դրուի ոչ-քաղաքական չըրջադիրի մէջ, օրինակ՝ պատմական, քաղաքակրթական, արուեստներու, եւն. հոն, տեղ չունենալու ցեղասպանութիւնը որ «ի միջի այլոց» պատահար չէ։ Ու կամաւոր (կամ անդիտակից՞...) չփոթին փաստը այն բացման խօսքին մէջ կը տրուի (Լ. Զէքիեան) երբ կ'ըսուի թէ «նախաձեռնողները քաղաքական դէմքեր» չեն, բայց նոյն ելոյթը նիւթ կ'ընէ ձեռնարկին «դրական ազդեցութիւնը թէ՛ Հայերուն, թէ՛ Թուրքերուն մօտ, աւելի հասասարակուած տեսանկիւնի մը համար իրենց փոխադարձ յարաբերութիւններուն, քանի որ կամայ-ակամայ դատապարտուած են ոտքէս դրացի երկիրներ եւ ժողովուրդներ, քով-քովի ապրելու»։ Նշուած է նաեւ «երկուքին կեցուածքներն ալ սրբագրելու հարկը»։ Ու այս բոլորէն ետք, ինչպէս ցոյց կու տար «Ցառաջ»ի թղթակցութիւնը, առտուընդուած Հ. Ց. Պ., երեք օրուան նիստերուն կարեւորագոյն տեղը դրաւած էր ցեղասպանութեան նիւթը, մինչեւ իսկ վրդովում պատճառելով մասնակիցներէն Իվ Թէրնոնի նման մասնագէտի մը. ան պարտադրուեր էր ունկնդրել թուրք պետութեան տեսակէտը կրկնող Պէրքթայներու («Աչխարհ», Նոյ. 20) ելոյթները։

Մեծ հետաքրքրութիւն, կամ հեռատեսութիւն անհրաժեշտ չէր նկատելու համար թէ հազարամեայ յարաբերութիւններու ենթախորքին վրայ նոյն տեսակէտը տեղաւորելու մարմաջն է նման ձեռնարկներ ծրագրելու մղողը։ Մանաւանդ երբ բեմադրութեան վայրը կ'ըլլայ իտալական քաղաքի մը մէկ հիմնարկը։ Բաւական ծանօթ չէ՞ այդ երկրին թրքամէտ ընդգծուած կեցուածքը, Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան ներկայի հրատապ հարցին մէջ։ Եթէ այդ մէկը չըլլար դրաւարկը, Զինանի հիմնարկը արդեօք հարկը պիտի ըլա՞ր պիւտճէ տրամադրելու, կամ գոնէ հովանաւորելու նման համագումար։ Ինչո՞ւ ճիշդ այս ճակատագրական պահուն կը զուգադիպի նման նախաձեռնութիւն, երբ Զինանի կրնայ հազար այլ նիւթի մասին դիտաժողով, համագումար, երկխօսութիւն, կլոր կամ քառակուսի սեղան կազմակերպել։

Քիչ մը տարօրինակ է որ ցեղասպանութիւնը սովորականացնելու, զոհին ու դահիճին համար հաստարակաց, նոյն բըննոյթի հարցի վերածելու ջանքերուն տասնամեայ փորձառութիւնն ալ բանի չի ծառայեր. միշտ կը գոնուին փորձուածը կրկին, նորէն, դարձեալ փորձելու թեկնածուներ, յայտնապէս ամէն մէկը համոզուած թէ իր մօտեցումը, իր ձեւը ամէնէն ազդեցիկն է։ Ասոնք անուշտ հայկական կողմէն մասնակցողներու (երբե՛ք ներկայացուցիչներու) մասին է. Թուրքերը այդ առաքելութեան «նուիրեալ»ներ են, բացի իսկապէս բացառութիւն կազմող փոքր կորիզէ մը. այս մէկուն ալ խօսքը ոչ մէկ արժէք ունի Անգարայի համար որուն ակնոցով այլախոհներ են անոնք, բայց կարելի է միշտ իրենցմէ օգտուիլ որպէս վարադոյր։ Կարեւորը նման սեղանի մը չուրջ Զարաքօլուի մը կամ նոյնիսկ Աքչամի մը ըսածներն չեն, այլ անոնցմէ ետք, կամ առաջ հնչող պէրքթայներու թուրթակարանութիւնը։ Ու հայ մասնակիցներ, այսօր նաեւ նախաձեռնողներ կը գոնուին, անտարբեր՝ անցած տասը տարուան ճիգերուն զերօ արդիւնքին։ Անչուշտ եթէ չը հաշուենք հայկական մասնակցութեան չնորհիւ Անգարայի մատուցուած լաստը, թէ «ի՞նչ ցեղասպանութիւն, չէ՞ք տեսներ մենք ամէն բանի մասին ազատ – համարձակ կրնանք խօսիլ, խօսակցիլ Հայերու հետ»։

Ցեղասպանութեան նիւթով խօսելիք կա՛յ Թուրքերուն հետ. այն պայմանով որ ան օրակարգի գայ առանց այլեւայլի քաղաքական բնոյթով։ Բայց ատոր համար նախապայման է որ Անգարա հրաժարած ըլլայ իր ճապկումներէն, Եւրոպայի սիրոյն աչք ու յօնք չինելու փութկոտութենէն ու սեղան գայ «ցեղասպանութիւն» կոչուածին մասին խօսելու։ Սակայն կ'ենթադրէ բառին ամբողջ պարունակը, ճանաչումի փուլէն մինչեւ հատուցումի յեւեւն մանրամասնութիւնը. ժողովուրդ մը կար որ բնաջնջուեցաւ, որովհետեւ անպաշտպան էր իշխող տարբերին։ Ոչընդոտ էր անոր յետագայ ծրագիրներուն։ Այդ ծրագիրներուն հարկատար էր հողը իր վրայի հարստութիւններով, բայց առանց տէրերուն։ Երբ ժողովուրդը բնաջնջուեցաւ, մնացեալը ընթացաւ նախատեսուածին պէս։ Միատարրըլլած, կաղապարուած արժէքներով, իր սեփական անցեալէն վակ ամէն կապ խզած նոր հանրապետութիւն մը հիմնուեցաւ «մաքրուած» հողերուն վրայ. այսօր ան 81 տարեկան է։ Ու այդ պատկառելի տարիքին օրէ օր աւելի բաց աչքով կը չափէ պարտադրուած միատարրութեան ձախող ելքը. Հայը չէ այլեւս փուչը. այն՞քան արհամարհելի ներկայութիւն է ան երկրին մէջ։ Բայց կայ Քիւրտը, կան բոլոր միւսները որոնց մերժումին անկարելիութիւնը ինքնութեան լուրջ տագնապի պատճառ է պիտակից ամէն թուրք ղեկավարի համար։ Եւրոպայի անդամակցութեան չօշափելի հեռանկարը կրնայ ատեն մը հեռացնել պայթումը, ամէն մէկուն նոր յոյսեր ներշնչելով։ Ու ի՛նչ չար բախտ որ այդ փրկարար հանդրուանին ճամբուն վրայ Սիփհոքի Հայութիւնը կը չնայ ցեղասպանութեան պատասխանը գտնել։ Իսկ երբ կը բացակայի անկեղծութիւն կոչուածը, կը մնայ մէկ բան. որեւէ միջոցով, որեւէ ձեւով չըլլանցել պատասխանը ու չարունակել ճամբան դէպի ցանկալի նպատակը։ Ու այդ ընթացքին մէջ ի՞նչ աւելի արժէքաւոր նեցուկ կրնայ ըլլալ, քան՝ Հայերէն տրամադրուած ժամանակութիւնը։

Պէտք է ըսել որ Թուրքիա որպէս երկիր մը որ միշտ չայոդած է իր սայլը առաջ քշել ամէնէն անհեռանկար կարծուած չըլլանիներու ալ, ներկայի չանքերով, ճապկումներով, իրեն համար «ճիշդ» ճամբուն վրայ է։ Մե՛նք ենք խարխափողը երբ ունինք Հայ Դատի Ցանձնախումբ որ մօտ դարէ մը ի վեր կը տանի այս պայքարը ու այսօր կը գոնուինք անոր անտեսումով Թուրքերուն լաստ երկարելու նորօրեայ երեւոյթին դիմաց։ Զարժե՞ր հարց տալ թէ մեր լաստակերտեանները կեանք, հող, անթիւ հարստութիւն, ապագայ զոհած մեր իրականութեան համար տակաւին առնելիքէ զատ ի՞նչ կը գոնեն հայեւթուրք երկխօսութեան սեղանին վրայ գետեղելու համար։ «Առնելիք»ը անշուշտ հասարակական իմաստով եւ ոչ անհատականի։

Հասարակական է նաեւ այն տգեղ, տխուր փորձառութիւնը որուն չեղոքին վրայ ենք այսօր։ Զի բաւեր համաձայն ըլլալ, ընդդիմախօսել։ Թրքական ճապկումները արդէն որոշ ճամբայ մը կտրած են, մեզ ալ դնելով աւելորդ հակադրութեան մը պայմաններուն մէջ։

Եթէ իշխող չըլլայ իրատեսութիւնը որ զանազանել կու տայ պատեհապաշտութիւնը քաղաքական մօտեցումէն, ճապկումները՝ ուղիղ ընթացքէն, վաղը իսկ կան անելի մէջ պիտի գտնենք մենք մեզ, մեր հերթական խարկանքին յանցաւորները փնտռելով. նորէն, կրկին, դարձեալ։

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՑԵԱՆ

«ՎԱՓՇԷ ՄՕՏԱ»Ն...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Սեպտեմբեր. արեւտո օրերի մայրամուտը։ Բնութեան կախարդիչ գոյներն փառատօնը։ Սոլոնէը Ֆրանսայի այն ինքնատիպ չրջանն է, ուր տխուր ծառերի բազմերանգ տերեւները կատարում են օր ցերեկով, մոգական մի հրախաղ։

Այսօր արեւի ճառագայթները սովորականից աւելի կիզիչ են։ Բնաւ էլ տրամադիր չեն զուսպօրէն մեզ... չոյել։ Ընտանի զարմիկիս հետ փորձում ենք ճաշակել արձակուրդի անհոգ ժամերը։ Այսինքն մերժել ժամացոյցի բիրտ բռնատիրութիւնը, ման գալ, դիտել ու կատակել։ Աւերից փախուստ տուինք ու ապաստան գտանք մի սրճարանի ծառերի չուքին։ Զովացուցիչ գարեջուրը մեզ ներչնչեց թեթեւ նիւթերով ժամանակ անցկացնել. անցորդներին մկրտել զանազան պիտակներով, ծաղրել։

– Լա՛ւ, իսկ դու ե՞րբ անցնելու ես թոշակի, հարց տուեց զարմիկս։

– Թոշակի՞։ մեր գերդաստանում ոչ մէկը թոշակի չի ելնթարկուել։ Զեն յարգել 35 ժամուան աշխատանքի վիճելի օրէնքը եւ այս աշխարհից հեռացել են կանգնած ու առողջ վիճակում։

– Դէհ, լաւ է՛հ, չարունակիր վազել, մաշուել։ Ցետո՞յ։ Քեզ հետ ի՞նչ ես տանելու։

– Նիչե՛ւս, չլութ եկայ, չլութ էլ չուելու եմ, գիտեմ։ Բայց կարեւորը, սիրելիս, ի՞նչ եմ թողնելու։

– Երանի՛ քեզ, հեգնող ժպիտով պատասխանեց զարմիկս։

Սրճարանի ծայրում նստած էր երիտասարդ մի զոյգ, որ չաճախ մեզ էր դիտում։

– Արա կարծես էդ աղջիկը քեզմով է տարուել «մալա՛տիեց» ծաղրելով յայտնեց զարմիկս։

– Մի՞թէ, երեւի տեսողութեան դեֆիսիթ ունի, չի նկատել դէմքիս ճմրթկած լինելը։

Շատ չանցած մէկ էլ դիմացս տնկուեց այդ զոյգը։

– Բարեւ ձեզ, երեւի ինձ չէք յիչում։ Ռուսաեակն եմ, Արուսեակ Ցովհաննիսեան, Երեւանից։ Ցիչեցի՞ք։

Ցիչեցի։ Երբ հեռացրեց դէմքից արեւի մութ ակնոցը, տեսայ իր գեղեցիկ աչքերը, սեւ աչքերը, հայ աղջկայ հարազատ անճառագիրը... Իսկ մնացածը՝ մի խորթ երեւոյթ որ բոլորովին վիրաւորում էր այդ հրապուրիչ աչքերը։ Գլխի մազը ոզնու նման ցցուած, կէս կանաչ, կէս կարմիր, վազուց յարաբերութիւն խզած սանտրի հետ... Ականջներին մի քանի օղակ եւ մի հատ էլ քթից կախուած։ Ուշադրաւ էր իր իգական «պատչգամը»։ Երկու բանտարկուած նռների միջեւ կար մի ճեղք, խօսուն մի ճեղք, ինչպէս ազատ մուտքի մի հրաւէր... որ այլեւս չատ տարածուած մի երեւոյթ է։ Եւ վերջապէս սահելով դէպի ներքեւ, հանդիպում ես երրորդ աչքին՝ ազատատե՛ղ պորտին, կանաչ մի քարով զարդարուած։ «Ճինզ» տափատն էլ կրում էր բազմաթիւ ճեղքեր, գունաթափ, կարկատաններով զարդարուած, մաքրութիւն ուրացող...

– Շատ հետաքրքիր են Արուսեակ գըլխիդ բոցավառ մազերը։ Մայթ փոխած պահին պէտք չունես այլեւս կարմիր լոյսին, աւտոյի վարորդը քեզ տեսնելիս անպայման կանգ կ'առնի որ անցնես միւս մայթ։

– Հա՛-հա՛, հի-հի. «վափշէ մօտա ա», եղաւ պատասխանը Երեւանի ծպտուած պարիկին։ Զինուած կանացի դաշունածայր կօշիկներով...։

Իսկ մեծ մայրս որ տեսնէր նրա վրայգլուխը պիտի բացագանչէր՝ «Աւա՛ղ աղջի, էդ ի՞նչ "ճաթեր" ես, վրէդ կապէ, ամօ՛թ ի, ամօ՛թ»։

Նրան ընկերացող երիտասարդն էլ յուրաքանչիւրը իրեն յատուկ խուզած գլուխը նման էր չայլամի խոշոր մի հաւկիթի։ Ականջները օղարկուած, «ճինզ» տափատը նոյնպէս թշուառական, կօշիկների կապերը բաց թողած, որոնց վրայ ծալքեր ղիզուած էին աքորեհոնի պէս։ Թուում է որ երիտասարդը լաստուեր էր, յոյսով էր որ դեռ հասակ պիտի նետի...

– Ամուսնացե՞լ ես, Արուսեակ։

– Դեռ ոչ. Ժան-Լուն բարեկամս է, չատ ախնիս է, միասին ենք գործում, գլեասների «սթիլիսթ» ենք։ Նո՛ւ, հիմի կուչում եմ Շանթալ Ցովան։ Ֆրասուայինների համար աւելի հեշտ ա։

Աչքիցս չէր կարող վրիպել նաեւ ձախ թեւի վրայ կատարուած չինական մի վիշապ։ Ինչո՞ւ տաես չեն անի յանուն «մօտա»յին. Մորթը վերածում է կասի...

Ու թեւ-թեւի մտած, երիտասարդ «սթիլի՛սթ» զոյգը հրաժեշտ տալով հեռացաւ։ Աչքառու էր Շանթալի օրօրուող քայլուածքը։ Կռնակի ներքեւի երկու կիսագունտերը «ճինզ»ով կաղապարուած, համապատասխան հետեւում էին նրա քայլերին, մեթրոնոմի ճշգրտութեամբ...։

Արուսեա՛կ, Արուսեա՛կ, Թումանեան փողոցի նախարնակ, ի՛նչ արագութեամբ որդեգրեցիր «ինթեկրացիա»ն...։

«...Ու Նայիրեան աղջիկների հեզաճկուն պարն եմ սիրում»...։ Չլինի՛ զարթնես Չարենց, «վափշէ մօտա»յի զարն ա...

Հայաստան անխուսափելիօրէն զերծ չի մնում Արեւմուտքի տարածուող «մօտա»յի «էվոլուցիա»յից։ Վերջերս Երեւանի հեռատեսիլի առաջին ալիքի վրայ հաճոյքով դիտեցինք հետաքրքիր մի չարժանկար, Թիֆլիսի Հայերի կեանքից, անցեալ դարի սկիզբին։ Բեմադրիչը յաջողել էր հարազատօրէն ստեղծել այդ ժամանակաշրջանի Թիֆլիսահայերի ինչ նատիպ կենցաղը, քէֆի ծանօթ մթնոլորտը, չարքելով բարբառը եւ մանաւանդ դերասանների աւանդական զգեստները։ Անթերի խաղարկութիւն որ յիշեցնում էր անցեալի «Պէպօ» ֆիլմը։ Նշմարելի էր որ կանանց չրջազգեստի «պատչգամ»ի մէջ տեղի անցքը բաւականի համարձա՛կ էր եւ չէր պատչաճում այդ տարիների կանոնաւոր տարազներին։ Այնպէս որ պիտի ընդունել՝ Արարատից հեռու կամ Արարատի չուքին «մօտան վափշէ» վարակիչ է...։

Հարց է թէ, մենք մի՞թէ կուրօրէն պիտի միշտ հետեւենք, ենթարկուենք մեծ մասնութեան ճաչակին, կենցաղին, pour être branché...

Դարերից ի վեր, մեր ազգը, գրեթէ չրտունակ եղել է փոքրամասնութիւն, կրելով այլ ազգերի բիրտ ու անարդար ազդեցութիւնը, ճնշումը։ Հայի գոյութեան իրաւունքը նրան պարտադրում էր յաճախ գիջել, գլուխը ծռել...։ Պիտի ընդունենք, որ որոշ չափով գիմադրել ենք, դիմացել չնորհիւ Հայց. Եկեղեցւոյ եւ մեր լեզուի ու գրի դիմադրական անփոխարինելի վահանների։

Ուստի կարծում եմ որ մեր ազգի փոքրութիւնը զանազանութեան մէջ է։ Ջնթարկուել մեծամասնութեան այն մը տայնութեան ու կենցաղին որոնք կարող են այլափոխել մեր ազգային ինքնութիւնը, անհետացնել մեր ուտաքինութիւնները։ Ինչ որ չի նչանակում որ պիտի լուսաւորուենք ձէթի ճրագով կամ կերակուրը եփենք թոնիրով...։ Բնականաբար հարկաւոր է որ լինենք մեր ապրած երկրի պարկեչտ քաղաքացի եւ ոչ թէ ծըտուած «ծապռամով հայ», այն Հայը որ հեչտութեամբ իւրացնում է «մօտա»յի խեղկատակութիւնները։

Ինձ իրաւունք տուողը հէնց Ֆրանսացին է, հանրածանօթ Սէն թ'Էկզիւպէրին.

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Նիսի հայ կեանքի նկատելի երեսներէն մէկն ալ, անկասկած, մեր Հայ Տիկնանցի նախաձեռնած եւ կազմակերպած Ծըննդեան տօնավաճառն է: Ցիրաւի, այսօրինակ ձեռնարկներով, ամէն տարի, առանդական կարգով, այս եղանակին, ջանասէր կիներու եւ օրիորդներու ջանքերով՝ նախագահուհի տիկին Շաքէ Ցարկոբեան-Գլաուանի գլխաւորութեամբ, մեր նօսր թիւը ներկայացնող համայնքիս անդամներուն կը հրամցուին ամանորեան մեծ թէ փոքր բազմատեսակ նուէրներ:

Այս տարուան ծննդեան տօնավաճառը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 21, Կիրակի օր, Լա Մէզոն տիւ Սէմինէրի ընդարձակ սրբահներուն մէջ:

Կիրակնօրեայ հայածէս պատարագը՝ կողքի որմնանկարներով զարդարուն կաթողիկէ մատրան մէջ, մատուցանեց պարոնթիս հոգեւոր հովիւը Վաչէ Քհնյ. Հայրապետեան: Դպրաց դասը՝ կազմուած Սայատ-Նովա երդչախումբի տարրերէ, այս անգամ ալ ապահովեց մեր հոգեմաղթ պատարագին արբազան երգեցողութիւնը: Ի դէպ, այս երկրորդ տարին է, որ հայածէս պատարագ կը մատուցանուի երկեռ հաւատացեալներու օտար մատրան մը մէջ: Եւ հարկաւ կը գնահատուի ըստ արժանւոյն:

Ցուցադրութեանց ճամբով վաճառքի դրուած իրերը, ինչպէս արդէն ըսինք, բազմատեսակ էին այս անգամ եւս: Ահա՛ ասոնցմէ մէկ քանին. – յուշանուէրներ՝ տեսակ-տեսակ, լմպանակներ, ափսէներ՝ յուշագրութեամբ, պուպրիկներ՝ կաղանդ Պապի տեսքով, Ամանորեան կարմրադոյն գլխազարդեր, Նոր Տարին հնարհաւորող բայիկներ, խտասալիկներ, հայրենիքը խորհրդանշող դրօշ, վինանչան, զարդարուն բարձեր, նարեւներ եւայլն:

Այս եւայլին անշուշտ մաս կը կազմեն առանձին անկիւնի մը մէջ ցուցադրութեան դրուած վաճառուող գիրքերն ու պարբերականները: Ստորեւ, այս ճոխ անկիւնէն քանի մը անուն ահատասիկ. – Ֆրանսերէնէ հայերէն բառարաններ (Ե. Տէմիրճիպաշեան, Ցար. Քիւրքճեան եւ ուրիշներ), Անի, Ղարաբաղ (Ֆրանսերէն), Ապրիլ 24 (Ալ. Կէօվճեան, Ֆրանսերէն), Հայ Ժողովուրդի Պատմութիւն (Ժագ. տը Մորկան, Ֆրանսերէն), Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւորութիւնը (Գ. Մուրաթճեան, Ֆրանսերէն), Հայ Դատին ու Ցեղասպանութեան նուիրուած հատորներ գիրքը նախկին կրթական նախարար Ձէյք Լանկի յառաջաբանով (Ֆրանսերէն), Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ մասին չահեկան գիրքեր (Ֆրանսերէն, հեղ. Ալ. Խաղինէճեան), Հայ Նկարիչներ Օսմանեան Կայսրութեան մէջ (անգլերէն, հեղ. Կարօ Քիւրքման) եւ դեռ զանազան պարբերականներ, տարբեր խորագիրներով, ընդհանրապէս Ֆրանսերէն գիրքեր, անշուշտ մեր մշակոյթին կամ պատմութեան հայող:

Ստորեւ յիշատակութեան արժանի կէտ մը:

Կանաչապատ տարածուն պարտէզին մինչեւ ծովահայեաց մեծ պատշգամը, հռնկէ մինչեւ ընդարձակ սրահները, ամէնուր, այցելուն անհուն գոհունակութեամբ կը լսէ իր օրհնական տան Մարթենին, գրեթէ անդադար հնչումով, հայկոնչ առոգանութեամբ: Ձենք սխալիր, եթէ ըսենք, թէ այս հոգեպարար երեւոյթը նկատելի կը մնայ Տիկնանց բոլոր ձեռնարկներուն մէջ, անխտիր: Ասիկա առաւել ծափահարելի կը դառնայ, երբ բոլորին նման մեզ ալ վկայենք, թէ Ամանորեան տօնավաճառներուն ամբողջ հասոյթը կը յատկացուի մեր Մայրենիին պահպանման ծառայող Տիկնանցի Միութեան:

Օրինակելի եւ քաջալերելի երեւոյթ, յիրաւի:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՕՊԱԼԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ԻՆՉ ԸՆԵԼ ՆՈՑԵՄԲԵՐ 7-Ի ՏՕՆԸ

Խորհրդային աշխարհին մեծագոյն տօնն էր Նոյեմբեր 7 երբ կը տօնուէր յեղափոխութեան տարեդարձը: Ցետոյ երբ այդ վարչակարգը տապալեցաւ, 1992ին թուականը դարձաւ «Համաձայնութեան եւ հաշտութեան օր»: «Ժողովրդավար եւ ըղբամատիրական» նոր Ռուսաստանը կ'ուզէր ազգային խորհրդանիշերը նորոգել: Միւս կողմէն ուշադիր էր չատ խիստ կերպով չհակադրուելու համայնավարներուն որոնք տակաւին ուժ մը կը ներկայացնէին: Ուստի պահպանուեցաւ օրուան տօնական բնոյթը:

Այս տարի սակայն, անակնկալօրէն, մեծամասնութեան տէր «Միացեալ Ռուսաստան» եւ Վլ. Ժիրինովսկիի ազգայնամոլ կուսակցութիւնները օրէնքի բանաձեւ մը յղեցին, պահանջելու համար որ Ջնջուի Նոյեմբեր 7ը որպէս ազգային տօն: Առաջարկեցին զայն փոխարինել Նոյեմբեր 4ով որ վիճելի թուական է, կը նշէ 1612ին Կրեմլինէն լեհական զրաւող ուժերու վտարումը: Այդ յաղթանակը սկիզբը դրած է Ռոմանովներու չրջանին: Ու քանաձեւին հեղինակները կ'ուզեն որ օրէնքով «Ազգային միութեան օր» նշուի այդ թուականը:

Այսօր համայնավարները վարչակարգին սպառնալիք նկատուելու չափ մեծ կշիռ չունին երկրին մէջ: Բայց չատեր հարց կու տան թէ անհրաժեշտ է խորհրդանիշ մը ուրիշով մը փոխարինել: Հարցախոյզները ցոյց տուած են թէ Ռուսերու 70%ը դէմ է թուականի փոփոխութեան:

Համայնավարներու մէկ պատասխանատուն յիշեցուցած է թէ Նոյեմբեր 4ը կը զուգադիպի Օրթոտոքս եկեղեցիին կարեւոր տօներէն մէկուն. Գազանի աստուածամօր սրբապատկերին տօնին. այդ սրբապատկերին կը վերագրուի Լեհերու դէմ յաղթանակին հրաշքը: Ան անցեալը գըտած է այդ թուականը ազգային միութեան օր հռչակել երբ Ռուսաստանը բազմակրօն պետութիւն է: Ակնկ զատ, հարց տուած է թէ ինչո՛ւ Ֆրանսական զօրքին (Նափոլէոնեան) վտարումին օրը չընչել որպէս տօն:

Բանաձեւը տակաւին քուէարկուած չէ. խորհրդարանական վիճարկումը յետաձգուած է: Բայց ուշ կամ կանուխ Ռուսաստան պէտք է պատասխան մը տայ իր արդի պատմութեան մէջ Բոլշեւիկեան Յեղափոխութեան օրինավիճակին մասին ուղղուած հարցականներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՈՒԹ ԺԱՄԷՆ ԱՒԵԼԻ ՔՈՒՆԸ ԿՐՆԱՑ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԸԼԼԱԼ

Թէեւ չատ քիչ քունի վտանգները ծանօթ են, նոր հետազօտութիւններ ցոյց տուած են, թէ մարդիկ, որոնք չափազանց երկար կը քնանան, նոյնպէս հետեւանքները կը կրեն:

Սան Տիէկոյի Գալիֆորնիա համալսարանին հետազօտողները գտած են, թէ մարդիկ, որոնք ամէն գիշեր 9-10 ժամ կը քնանան, աւելի դժուարութիւն կ'ունենան քնանալու եւ քնացած մնալու, ինչպէս նաեւ անոնք քունի կապուած չարք մը այլ հարցեր կը դիմագրաւեն, քան անոնք, որոնք գիշերը 8 ժամ կը քնանան:

Մարդիկ, որոնք իւրաքանչիւր գիշեր միայն 7 ժամ կը քնանան, նոյնպէս աւելի դժուարութիւն ունեցած են քնանալու եւ գիշերուան քունէն եօք կազդուրուած զգալու՝ բաղդատած ութ ժամ քնացողներու:

Ուսումնասիրութեան պատասխանատու տոքթ. Տէնիըլ Քրիփքը ըսած է, թէ յայտնաբերումները ցոյց կու տան, որ մարդիկ, որոնք կ'ուզեն գիշերը լաւ հանգըստանալ, կրնան ութ ժամէն աւելի քնանալու պէտք չունենալ:

Ան աւելցուցած է, որ աւելի քան ութէն ութուկէս ժամ քնացողներու համար «կրնայ լաւ գաղափար մը ըլլալ» նուազեցնել քունի ժամանակամիջոցը, սակայն ան զգուշացուցած է, թէ յաւելեալ հետազօտութիւններ անհրաժեշտ են ասիկա հաստատելու համար: Նախապէս կատարուած ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են արդէն քունի հետեւողական պակասի վտանգները: Քրիփքը եւ անոր գործակիցներէն Մայքըլ Կրէնտրը, որոնք կեդրոնացած են երկարատեւ քնացողներու վրայ, գտած են, թէ անոնք գիշերը կ'արթննան, կամ առաւօտ չատ կանուխ կ'արթննան եւ չեն կրնար դարձեալ քնանալ, ինչպէս նաեւ օրուան ընթացքին յոգնած կը զգան: Քրիփքը բացատրած է, թէ երկարատեւ քնացողները չեն կրնար դիւրերը հանգստանալ, պարզապէս որովհետեւ անկողինին մէջ չատ երկար ժամանակ կ'անցընեն: Իրըեւ փաստ, ան ըսած է, թէ անքնութեան օգնելու միջոցներէն մէկը անկողինին մէջ նուազ ժամանակ անցընել է:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՊԱՀԱՏԸ ԸՆԴՎԶԱԾ

Սուլթանը վայրկեան մը լռեց: Ցետոյ չարունակեց:

- Աւելի ծանրակչիռ է իրենց տուներուն մէջ գտնուած եկեղեցիները եւ այն ալ օծուած օտար եպիսկոպոսներէ: Պետական օրէնքներով անոնք իբր հայ ենթակայ են Հայոց Պատրիարքարանին, մինչեւ իրենց ընթացքով գաղտնօրէն ենթարկուած կ'ըլլան Հռոմի Պապի որոնք միշտ մեր կայսրութեան թշնամիները եղած են: Ըսէ՛, Արթին՝ մեր թշնամի. րուն ազդեցութեան տակ գաղտնօրէն մտնել ճի՞շդ բան է: Ըսէ, այս ոճրապարտ արարքը պաշտպանելի կողմ ունի՞, որ դուն զանոնք կը պաշտպանես:

Գազազ ժպտունեցաւ եւ սակայն արիօրէն չարունակեց.

- Անչուշտ ոչ, վեհափառ տէր, բայց... Սուլթան Մահմուտ դժգոհ, մինչեւ իսկ զայրացած չեչտով մը եզրակացուց.

Բայց մայց չկայ Արթին, դուն իմ ամենէն ուշիմ մարդոցմէդ մին ես, այս պատճառով կը սիրեմ քեզ, բայց կը զայրանամ երբ փորձես Տիւզեանները պաշտպանելու համար հեռանալ իրականութիւններէ:

Սուլթան Մահմուտ խիստ չեչտով մը այս խօսքերը ըսած ատենն, հեռացած էր Պէզճեանի քովէն եւ գացած էր ծովահայեաց պատուհանի մը առջեւ եւ դուրսը՝ եաց պատուհանի մը առջեւ եւ դուրսը՝ Մարմարայի կապոյտ ջուրերը կը դիտէր: Բնութեան այդ գեղեցկութիւնը կարծես փոխեց նաեւ իր ձայնին խիստ չեչտը:

- Արթին, կ'ուզեմ որ անմիջապէս երթաս Հայոց Պատրիարքին եւ ըսես անոր որ մենք Հայերուն վրայ ուրիշ պետ չենք ճանչնար եւ բոլոր հայերը՝ կաթոլիկ կամ ոչ՝ անոր իշխանութեան տակ են: Այսպէս եղած է երջանկայիշատակ նախահօրս՝ Ֆաթիհի օրերուն եւ այսպէս պիտի ըլլայ նաեւ այսօր մեր օրերուն: Թող ձեր Պատրիարքը պէտք եղած միջոցները ձեռք առնէ եւ բոլոր հայերը իրեն հնազանդեցնէ: Ասիկա ոչ միայն բաղձանքս է, այլ նաեւ Ֆէրմանս:

Հրամանը Սուլթանիս է, պատասխանեց Պէզճեան խոնարհելով եւ մեկնեցաւ:

Դուրսը Հալէթ էֆէնտի դրան տակ կը սպասէր: Երբ Պէզճեանը տեսաւ, ուզեց հասկնալ թէ ինչեր խօսած էր Սուլթանին հետ: Ուստի ժպտաչուրթն հարցուց.

- Ցաջողեցա՞ր քանի մը ընել:

Ցարուրթիւն ամիրա Պէզճեան պատասխանեց.

- Սուլթանը Ֆէրման ըրաւ, բոլոր հայերը, կաթոլիկներն ալ մէջը ըլլալով, Հայոց Պատրիարքարանին իշխանութեան տակ պիտի ըլլան:

Հալէթ խորամանկ մարդ էր: Հասկցած էր որ Պէզճեան չէր կրցած փրկել Տիւզեաններուն: Ուրախ տրամադրութեամբ հաստատեց.

- Շատ ճիշդ է, պէտք է դուն երթաս Պատրիարքին ըսես այս հրամանը եւ պատուիրես որ պէտք է այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ եղած աշխատանքը թափէ:

Պէզճեան կառք ցատքելով ուղղակի Պատրիարքարան գնաց: Սուլթանին ֆէրմանը անյետաձգելի էր: Պատրիարքարանն էր նաեւ կարապետ Ազնաւուրեան ամբարան: Գազազ խնդիրը պարզեց անոնց:

Ցօղոս Պատրիարք զարդացած եւ խելացի կրօնաւոր մըն էր: Պահ մը խորհելէ յետոյ րսաւ.

- Ես համամիտ չեմ անմիջական քայլ մը առնելու: Կը նախընտրեմ սպասողական դիրքի մէջ մնալ:

- Շատ ճիշդ, չատ ճիշդ, աւելցուց Ազնաւուրեան:

Պէզճեան համաձայն չէր:

- Սուլթանին ֆէրմանը որոշ է, պէտք է գէթ ըստ երեւոյթի ձեռնարկներ ընել:

Պատրիարքը անդրդուելի մնաց եւ Ազնաւուրեան կրկին քաջալերեց զինքը: Պէզճեան դժգոհ մեկնեցաւ: Պալեանի գնաց եւ բացատրեց օրուան անցուդարձը,

- Անխոհեմութիւն է Պատրիարքին ըրածը: Սուլթանի մը ֆէրմանին հանդէպ անտարբերութիւնը վնասակար կրնայ ըլլալ, վճռեց Պալեան ամիրան:

Ամիրաներ այսպէս իրար համոզելով միացան օր մը եւ Ազնաւուրեան ամիրան կանչեցին իրենց մօտ:

- Շատ ճիշդ է, պէտք է դուն երթաս Պատրիարքին ըսես այս հրամանը եւ պատուիրես որ պէտք է այս ուղղութեամբ անհրաժեշտ եղած աշխատանքը թափէ:

Պէզճեան կառք ցատքելով ուղղակի Պատրիարքարան գնաց: Սուլթանին ֆէրմանը անյետաձգելի էր: Պատրիարքարանն էր նաեւ կարապետ Ազնաւուրեան ամբարան: Գազազ խնդիրը պարզեց անոնց:

Ցօղոս Պատրիարք զարդացած եւ խելացի կրօնաւոր մըն էր: Պահ մը խորհելէ յետոյ րսաւ.

- Ես համամիտ չեմ անմիջական քայլ մը առնելու: Կը նախընտրեմ սպասողական դիրքի մէջ մնալ:

- Շատ ճիշդ, չատ ճիշդ, աւելցուց Ազնաւուրեան:

Պէզճեան համաձայն չէր:

- Սուլթանին ֆէրմանը որոշ է, պէտք է գէթ ըստ երեւոյթի ձեռնարկներ ընել:

Պատրիարքը անդրդուելի մնաց եւ Ազնաւուրեան կրկին քաջալերեց զինքը: Պէզճեան դժգոհ մեկնեցաւ: Պալեանի գնաց եւ բացատրեց օրուան անցուդարձը,

- Անխոհեմութիւն է Պատրիարքին ըրածը: Սուլթանի մը ֆէրմանին հանդէպ անտարբերութիւնը վնասակար կրնայ ըլլալ, վճռեց Պալեան ամիրան:

Ամիրաներ այսպէս իրար համոզելով միացան օր մը եւ Ազնաւուրեան ամիրան կանչեցին իրենց մօտ:

- Դուն մեր գլխուն հետ կը խաղաս: Կաթոլիկութեան խնդիրը, անոր բերելիք փորձանքը բան չեն նշանակեր: Բուն փորձանքը մեր գլխուն պիտի տեղայ եթէ Ֆէրմանին հանդէպ անտարբեր մնանք:

Վերջապէս Ազնաւուրեան հաւանեցաւ երթալ եւ Պատրիարքը համոզել:

Ասպա այսպէս կրկին սկսան Պատրիարքարանի եւ կաթոլիկներու միջեւ բանակցութիւնները: Բայց ինչպէս միշտ, կրկին արդիւնք մը չկար մէջտեղը:

Հալէթ էֆէնտի մօտէն կը հետեւէր դէպքերուն: Օր մը իր մօտ կանչեց Միխթարեան Մեսրոպ վարդապետը, որ իրեն Ֆրանսերէնի դասեր տուած էր ժամանակին:

- Վարդապետ, ըսաւ, Փարիզի դեսպան եղած միջոցիս ինծի Ֆրանսերէն դասեր տուած էիր: Մեզի համար ուսուցիչը միշտ յարգելի է, ուստի քու խորհուրդդ կ'ուզեմ սա ձեր խնդիրներուն մասին: Ի՞նչ է հարստութիւնը զոր չէք կրնար բաժնել:

- Էֆէնտի, Հայոց Պատրիարքարանն է որ մանրամասնութեանց վրայ կը պնդէ, ըսաւ վարդապետը: Դաւանական խնդիրներով չեմ ուզեր ձեր միտքը յոգնեցնել: Ամէն կէտի վրայ համաձայն ենք, բայց Հայոց Պատրիարքը կարգ մը մանրամասնութեանց վրայ կը պնդէ:

(Շար. 42)

«Si tu diffères de moi, mon frère, loin de me léser, tu m'enrichis».

Այս նկատմամբ, համաձակում եմ մըտովին ինձ հարց տալ. արդեօք գալո՞ւ է մի օր տեսնել Հայաստանեայց մեր եկեղեցւոյ հոգեւորականները պահեն հաղորդութեամբ սքեմը. իրանց ընտրած վսեմ առաքելութեան հարազատ տարազը, տարբերուելու համար աշխարհականներից եւ մանաւանդ «յառաջդիմակա՛ն» այլ «հոգեւորական-ցիներից»...:

«Մօտան վախչէ» այն վիրուսն է որ չուտ է տարածուում ու վարակում ամէնուրեք: Այդ վիրուսին զոհն էլ եղաւ մեր Արտանուշի հարեւանը: Ալեհեր բայց սրամիտ: Ծանուցում գնումներ է կատարում եւ դզում է նաև մի յատուկ թուղթ: Այսպէս ասած՝ առողջապահիկ թուղթը: Սպասարկող աղջիկը հարց է տալիս՝ «Իսկ ո՞ր գոյնի էք ցանկանում»: Արտանուշի հայրիկը մի պահ մնում է լուռ եւ իր կարգին հարցնում է. «C'est quoi mode maintenant matmazel?».

Ինչպէս ասում է մի հին ֆրանսական առակ «Գիժերը հնարում են "մօտա"ներ, իսկ իմաստունները հետեւում են, բայց, հեռուից»:

Կ. Ջ.

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— • —

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

19e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 19ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

WILLIAM SAROYAN
LE VIGNOBLE

ՈՒԻԼԻԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ
ԽԱՂՈՂԻ ԱՅԳԻՆ (1950)
Վեց Պատկեր
Հայերէն տարբերակը՝ Խաչիկ Դաշտենց

Կիրակի, Դեկտեմբեր 19, ժամը 16ին
Dimanche 19 décembre à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանառութ	125	(149,50)
Մնուանդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՓԱՒՈՒՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մեայսհոլին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վեթերան ընկերուհիներու Մեծարանքի Երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:
Մուտքը ազատ է:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուխրութ) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:
Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04·78·49·19·44 թիւով:
(Հասոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին):

□

**Section «D. Missakian»
de Sevran-Livry**

SOIREE «COUSCOUS»

Le samedi 11 décembre à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 7 décembre
auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

□

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լոթօն կը կազմակերպէ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:
Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻԱՄԱՆԹԷՒՌ» ճաշարանը
60 ռիւ լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ
Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր ակնկալութիւնը բերելու մեր պայքարին:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
— Ալիսին՝ 06·03·33·06·70
— Արաքսիին՝ 01·39·83·71·19 (ժամը 19էն վերջ):

□

Séjour d'hiver 2005

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) **du 19 au 26 février 2005** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1996.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17 rue Bleue 75009 Paris
Tél.: 01. 53. 34. 18. 18.
Places limitées.
Date limite d'inscription : 31 DECEMBRE
(à respecter impérativement).

REPAS AMICAL DE FIN D'ANNEE

DE L'UCFAF
Dimanche 12 décembre à 12h30
Animation artistique — Tombola
Participation : 30 Euros
Retenez dès maintenant votre table :
— Auprès de Tante Suzanne :
☎ **01. 39. 90. 66. 28.**

SALON DU LIVRE ARMENIEN

«ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier

sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville

— **Conférence - débat** —
«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45

— **Exposition - vente**
avec dédicaces d'auteurs —
Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h

Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h

Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30

Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի սկաուտական այս տարեշրջանի աշխատանքները վերսկսած են:

Վեց տարեկանէն սկսեալ բոլոր հայ փոքրերն ու պատանիները կրնան մաս կազմել Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի սկաուտութեան:

Գործունէութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն կիրակի ժամը 11էն 14, Ռէնուարի «Դըպրոցասէր» վարժարանի յարկէն ներս:

Հ·Մ·Ը·Մ·–Ֆրանսի վարչութիւնը ամէն կիրակի կ'ապահովէ փոխադրական միջոց:

Հաւաքակառքի ժամեր
– Մեկնում ժամը 10ին, Փորթ տ'Օռլէանէն, իսկ ժամը 10·30ին, Ալֆորվիլի Աւտոբակ հրապարակէն:
– Ժամանում՝ ժամը 14·30ին Ալֆորվիլ, ժամը 15ին Փորթ տ'Օռլէան:

Յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝ 06·25·93·28·90:

Հ·Մ·Ը·Մ·–ՖՐԱՆՍԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՒՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

● ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06·64·91·51·74
01·45·78·18·96 (գիշերը) թիւերէն:

● ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04·75·55·12·49:

● ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04·91·93·75·25 / 06·11·43·52·68
Թիւերէն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)

HIVER : 19 AU 26 FEVRIER
ETE : JUILLET ET AOUT

> **Directeurs diplomés BAFD**
> **Animateurs diplomés BAFA ou stagiaire BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17 rue Bleue 75009 PARIS
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01 53 34 12 13

Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver :
30 NOVEMBRE 2004.

ՈՐՔԱՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
MARDI
30 NOVEMBRE
2004

LE NUMERO : 1 €

ՀԱՅԱՐԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

80ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·078 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 80e ANNEE — N° 21·078

ԹՐՔԱԿԱՆ ՋԱՋՐԵԼԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՎԱՆԱՆՍԻ ՄԷՋ

4 ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 27ին թրքական բիրտ յարձակում մը գործուած է Վանանի քաղաքապետարանին առջեւ հայ երիտասարդներու վրայ, որոնք տեղեկատուութեան փոքր տաղաւար մը ունէին Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ եւ թրքուհիներ կը բաժնէին այդ աղբիւրեամբ: Ժամը 16ի չուրջ, ինչպէս մեզի մանրամասնօրէն տեղեկացուց կազմակերպիչներէն՝ Սէ·Սէ·Ա·էֆ·ի տեղւոյն նախագահը՝ Ռոպէր Թիւֆէնքճեան (որ ի դէպ վիրաւորներէն մէկն է), 4 ընկերներու հետ, կը նկատէ որ Թուրքերու խմբաւորում մը կը կազմուի եւ անմիջապէս կը տեղեկացնէ ոստիկանութեան: Ժամը 16·25ին ոստիկանական երկու կառքեր կ'անցնին առանց կենալու ու անմիջապէս թուրքերը առիթը կ'օգտագործեն կազմակերպուելու համար եւ յարձակման կ'անցնին: Բախումը հինգ Հայ եւ 15-20 Թուրքերու միջեւ է եւ հետեւանքն այն է որ չորս հայ երիտասարդներ կը վիրաւորուին ընդհանրապէս բազմաթիւ բեկոտներով եւ ուղեղային ցնցումներով: Թուրքերը նախ հայհոյանքներով ձեռնարկած են իրենց յարձակման, դոչելով· «Մեր մեծ հայրերը ձերիններուը սպաննեցին, կարգը մերն է» եւլն· եւլն·: Ոստիկանութեան միջամտութիւն մը կ'ըլլայ եւ կը թելադրուի Հայերուն հեռանալ չգրգռելու համար մթնոլորտը· երկու Թուրքեր կը ձերբակալուին, ապա, ազատ կ'արձակուին:

Ժամը 19ին, հաւաքոյթ մը տեղի կ'ունենար նահանգապետարանը, որու կը մասնակցէին նաեւ Հ·Ց·Դ·, Ռ·Ա·Կ· եւ նկղեցւոյ ներկայացուցիչը: Նահանգապետը կը ջանար մթնոլորտը հանդարտեցնել, որպէսզի առաջքն առնէ համայնքներու միջեւ բախումներու: Ամէն պարագայի մէջ, ֆրանսական հակազդեցութիւնը չատ երկդիմի է եւ տեղւոյն մամուլն իսկ (Տոֆիկէ) կը փորձէ երկու կողմերն ալ յանցաւոր հանել: Երեք բողոք ներկայացուցած են Թուրքերը Հայերուն դէմ, Հայերն ալ հինգ բողոք X-ի դէմ, քանի Թուրքերուն ինքնութիւնը չէ հրդուած: Հայերը սակայն տեսերիզ մը ունին որ հարկ եղած փաստերը կու տայ: Հայկական կողմը չատ կը վհմէ, վճռած է դատախազին ներկայացնել հարցը եւ այդ ուղղութեամբ ալ փաստաբան առած է արդէն: Սէ·Սէ·Ա·էֆ·ը մամուլի ասուլիս մը կու տայ Նոյեմբեր 30ին, Վանան, ժամը 17ին եւ երթ մըն ալ կազմակերպած է Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 16ին, Հոթէլ որ Վիլլէն դէպի յուշարձան: Յոյժ մըն ալ տեղի կ'ունենար Նոյ· 29ի իրիկունը, Մարսէյլ:

*
**

Après cette odieuse agression

Ce qui vient de se passer à Valence mérite plus qu'un banal commentaire. Que l'agression turque soit odieuse, inadmissible est une chose, mais l'indifférence de la police en est une autre.

La Turquie n'est pas encore dans l'Europe, mais les Turcs y sont et leur attitude donne déjà un avant-goût de leurs intentions.

Condamner l'agression, exprimer notre indignation ne suffisent pas. Les faits sans précédent de Valence méritent une réaction beaucoup plus vive de la part de la communauté arménienne de France. Ce qui vient de se passer est inadmissible et il est aussi inadmissible que les autorités françaises se contentent de rester des spectateurs. Si l'agression turque ne peut que nous rappeler de vieilles méthodes qui nous sont que trop connues, l'attitude des responsables de notre pays, la France, nous choque bien davantage. Il n'est pas possible qu'un événement aussi grave passe pour un simple fait-divers et qu'on tourne la page.

Cette page ne doit pas, ne peut être tournée.

« HARATCH »

*
**

Մամուլին ամէնէն պարկեշտ արձագանգը գտանք Ժուռնալ տիւ Տիմանշի մէջ (Նոյ· 28)· այլ թերթեր չատ երկդիմի արտայայտութիւններ ունեցած են:

*
**

Հաղորդագրութիւններ հրապարակած են Սէ·Սէ·Ա·էֆ·, Ռ·Ա·Կ· (որ Ներքին նախարարութեան դիմած է եւ բացատրութիւններ կ'ուզէ, նաեւ Վան կազմակերպութիւնը), Հ·Ց·Դ·, նաեւ Ցիշողութեան Եւրոպան, որու նախագահն է Ա·լեքսի Կէօվճեան:

Ստորեւ Սէ·Սէ·Ա·էֆ·ի հաղորդագրութիւնը·-

COMMUNIQUE DU C.C.A.F.

(CONSEIL DE COORDINATION (DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE)

Agression turque contre un stand arménien à Valence

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France exprime sa profonde indignation à la suite de l'agression raciste dont ont été victimes des jeunes Français d origine arménienne, samedi 27 novembre 2004 à Valence. Ces personnes qui faisaient signer une pétition demandant que la reconnaisance du génocide arménien figure dans les critères d'adhésion de la Turquie dans l'Union Européenne, se sont fait agresser par une vingtaine de nervis turcs qui les ont molestés et menacé de mort eux et leur famille. Ce groupe de voyous est ensuite à nouveau revenu sur les lieux à une soixantaine pour chasser les Arméniens. Cette agression préméditée qui intervient au cœur de la France à trois semaines du sommet du 17 décembre à Bruxelles où les chefs d'Etat devront décider de l'ouverture des négociations pour l'adhésion turque, représente un avant-goût —hélas— des risques liés à l'entrée d'une Turquie négationniste du génocide arménien en Europe. Le déni d'Ankara conjugué au laxisme du sommet de l'Etat sur ce sujet ne peut qu'encourager l'arménophobie et le passage à l'acte dans les franges extrêmes de la société turque. Les fils des rescapés du génocide arménien qui ont trouvé refuge en France sont-ils toujours en sécurité dans leur pays d'adoption ? Nous demandons aux pouvoirs publics de faire diligence pour que les auteurs de ces agressions soients traduits devant les tribunaux. Nous demandons au Président de la République de se faire le relais, le 17 décembre à Bruxelles, de l'avis de l'ensemble des forces politiques françaises qui considère qu'une Turquie négationniste n'a pas sa place dans l'Europe. Seule la fermeté dans les principes pourra arrêter la main de ceux qui se croient autorisés à perpétuer, ici en France, une tradition d'intimidation, d'oppression et de violence contre les Arméniens.

*
**

Ի դէպ, Սէ·Սէ·Ա·էֆ·ի նախագահը՝ Ա·րա Թոորանեան, որ Նոյ· 28ին ներկայացած էր Ա·էֆ·Փէ·ին այս հաղորդագրութեամբ, հարց մը ունեցած է, քանի մերժուած է հաղորդագրութեան մէջ այն նախադասութիւնը որ կը սկսի «Le déni d'Ankaraով եւ կը վերջանայ les franges extrêmes de la société turqueով»:

*
**

ԱՆՄԻԶԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ

Պատահարին առընչութեամբ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու Համակարգումի Խորհուրդին նախագահը Ա·րա Թորանեան դիմած է Ներքին նախարարութեան, Արդարութեան նախարարութեան: Առաջին չփոխանակներ կարելի եղած են միայն խորհրդականներու մակարդակով:

Հայ Դատի Եւրոպայի Յանձնախումբը Նոյ· 29ին նօթ մը կ'ուղարկէր Եւրոպական Խորհրդարանի անդամներուն, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար պատահարին եւ ըստ այնմ վերաբերելու Թուրքիոյ անդամակցութեան դիմումին: Նօթը կը զուգադիպէր նոյն Խորհրդարանին Ա·րաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին Նոյ· 30ի քուէարկութեան որուն առարկան կ'ըլլար Թուրքիոյ մասին տեղեկագիրը, սրբագրութեան բազմաթիւ առաջարկներով:

Ռ·Ա·Կ·ն (Համկավար Ազատական Կուսակցութիւն) ալ ինչպէս ըսինք իր կարգին դէպքէն անմիջապէս եռք գրաւոր դիմած է վարչապետ Ժ·-Փ· Ռաֆարէնի ու Ներքին գործերու նախարար Տ· տը Վիլլփէնի որպէսզի ժամադրութիւն մը որոշուի Վանանի պատահարներուն օրակարգով:

Նոյ· 29ի առաւօտը «Յառաջ»ի խմբագրութեան կոչմէ դիմեցինք Ներքին նախարարութեան, պատասխանատուէ մը նախարարութեան հակազդեցութիւնը եւ ձեռնարկուելիք քայլերու մասին տեղեկութիւն խնդրելով: Մէկ գրասենեակէն միւս կապուելէ, սպասումներէ եռք մեր խօսակիցը ըսաւ միայն թէ բերանացի նման ոչ մէկ դիմումի կը պատասխանեն, հարկ է գրաւոր դիմել: Ուստի նոյն օրը նամակով մը մեզ հետաքրքրող կէտերուն չուրջ բացատրութիւն խնդրեցինք նոյն նախարարութենէն: Կը տեղեկացնենք, անմիջապէս որ պատասխան մը ստանանք:

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՑԹ

ԹՈՒՐՔԻՆ ԱՄԲՈՂՋ ՄԵՐ ԸՍԵԼԻՔԸ ԵՐԵՔ ԲԱՌՈՎ

Ա· ԹՈԹՈՑԵԱՆ

Թուրքիան ամբողջ Արեւմուտքին եւ յատկապէս Եւրոպային օրակարգին մնայուն նիւթն է ամիսներէ ի վեր: Մեծ է գրաւարկը· կը ձգտի եւրոպացի նկատուելու, ժողովրդավարութեան ու մարդկային իրաւունքներու չարչանքին այդ քուրային մէջ ձուլելու համար ծանրագոյն իր չարք մը հարցերը· նիւթականէն մինչեւ ինքնութեան, սահմանային, դասակարգային, պատմական, քաղաքական: Հարցեր որոնք այլեւս ակներեւ է որ չեն կրնար պարակուիլ ամէնէն հզօրը, ամէնէն բարին, ամէնէն մաքուրը, ամէնէն երջանիկը ըլլալու տասնամեակներով ծամուած, ծամծմուած լոզունգներուն եւ տին: Եւրոպացի Թուրքիան քառասուն տարուան իր համբերութեան, ճապկումներուն եւ հզօր հովանաւորներուն միջնորդութեան պտուղը պիտի քաղէ, թօթափելով ցեղասպանի, ներխուժողի, չրջափակողի, հարստահարողի, այլամերժի, ուրացողի ինքնութիւնը: Ու մարդկային պատմութիւնը հաւանօրէն լկումի իր հազուադէպ դրուագներէն մէկը պիտի ապրի ողջունելով եւրոպացի Թուրքիան:

Այս ընթացքին մէկ ուր բաւական կարեւոր Թուական է Դեկտեմբեր 17ը, ո՞ր ժողովուրդը Հայուն չափ ապրուածին փորձառութեամբ ահազանգ հնչեցնելու դիրքին վրայ է: Ցիշեցնելու, զգուշացնելու համար թէ եւրոպացի ըլլալ եթէ որոշ որակ ենթադրող բան է, Թուրքիան ներկայի կացութեամբ դեռ չատ հեռու է այդ որակը ներկայացնելէ:

Այսօր երբ ամբողջ Ֆրանսահայ գաղութը վրդոված, զայրացած է Վալանսի պատահարներէն, կարելի՞ է չանդրադառնալ փորձառութեան իրաւունքին: Եւ ըսել որ Թուրքին հետ խօսելու, զայն «դաստիարակելու», իր պատմութիւնը առնոր սորվեցնելու վեմադո՞ն առաքելութեան լծուածներու թիւը մեր մէջ փոխանակ պակսելու, կ'աւելնայ:

Այս խառնակ, պատեհապաշտներու, կամաւոր կոյրերու ամէն ազատութիւն Խորհրդարանի անդամներուն, անոնց ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար պատահարին եւ ըստ այնմ վերաբերելու Թուրքիոյ անդամակցութեան դիմումին: Նօթը կը զուգադիպէր նոյն Խորհրդարանին Ա·րաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբին Նոյ· 30ի քուէարկութեան որուն առարկան կ'ըլլար Թուրքիոյ մասին տեղեկագիրը, սրբագրութեան բազմաթիւ առաջարկներով:

Ռ·Ա·Կ·ն (Համկավար Ազատական Կուսակցութիւն) ալ ինչպէս ըսինք իր կարգին դէպքէն անմիջապէս եռք գրաւոր դիմած է վարչապետ Ժ·-Փ· Ռաֆարէնի ու Ներքին գործերու նախարար Տ· տը Վիլլփէնի որպէսզի ժամադրութիւն մը որոշուի Վանանի պատահարներուն օրակարգով:

Նոյ· 29ի առաւօտը «Յառաջ»ի խմբագրութեան կոչմէ դիմեցինք Ներքին նախարարութեան, պատասխանատուէ մը նախարարութեան հակազդեցութիւնը եւ ձեռնարկուելիք քայլերու մասին տեղեկութիւն խնդրելով: Մէկ գրասենեակէն միւս կապուելէ, սպասումներէ եռք մեր խօսակիցը ըսաւ միայն թէ բերանացի նման ոչ մէկ դիմումի կը պատասխանեն, հարկ է գրաւոր դիմել: Ուստի նոյն օրը նամակով մը մեզ հետաքրքրող կէտերուն չուրջ բացատրութիւն խնդրեցինք նոյն նախարարութենէն: Կը տեղեկացնենք, անմիջապէս որ պատասխան մը ստանանք:

Չորրորդ օրերուն, չատ ուշագրաւ, տեղին, փրկարար ձեռնարկ մը տեղի ունեցաւ փարիզեան սրահի մը մէջ: Զայն կազմակերպած էր «Երկիր Եւ Մշակոյթ»ը, ամենայն յստակութեամբ Թուրքին ըսուելիքը տարազելու, նաեւ աւերը չուրջ համաձայնութիւնն գոյացնելու եւ գործի լծուելու նպատակով:

Նոյեմբեր 25 Հինգշաբթի երեկոյեան այդ ձեռնարկը արժանի է անչուշտ անջատ, մանրամասն նկարագրութեան: Այս մէկը տեղեկատուութիւն մըն է միայն, առաջին ուշադրութիւն մը դրաւելու համար երեւոյթին:

Ինչպէս բացատրեց իր պարզ, վերջին ծայր համոզիչ ելոյթով «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի նախագահը Գեղամ Գեւոնեան, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան թեր ու դէմ կարծիքներու ներկայի քախումին մէջ պարտաւոր ենք յստակ դիրք արտայայտելու: Իննսուն տարիէ ի վեր բաց մնացած հաշիւ մը կայ, որ պէտք է փակուի: Ցեղասպանութեան հաշիւն է ան որուն բաց մնալուն առաջին յանցաւորը պահանջ չներկայացնող է: Ճիշդ է, երկիրներ, Ֆրանսան գլխաւորաբար, ճանչցան 1915ի իրականութիւն մը· յիշելու, յիշողութեան մասին կը խօսուի անդադար: Այդ բոլորը սակայն լման պատասխան չեն անհատոյց մնացած մեր հաշիւին:

Երկիր մը ունէինք ուր կ'ապրէինք եւ ուրկէ վտարուեցանք· հոն ապրելու իրաւունքը խլուեցաւ մեզմէ: Ժողովուրդ մը կար որ բնաջնջուեցաւ, ողջ մնացողը դադրեցաւ Հայ ըլլալէ, կամ վերածուեցաւ վերապրողի: Կեանքերէն եռք խլուեցաւ նիւթական ստացուածքը, նաեւ ապագան:

Ժամանակը չէ՞ այլեւս, մօտ դար մը եռք ըսելու թէ կորուստները պէտք է հատուցուին: Թուրքիան պէտք է եռ տայ մեր երկրին մէջ ապրելու մեզմէ խլած իրաւունքը, հատուցանէ կեանքերը, դրամածը, թալանածը, ոչնչացուցածը:

Այս պահանջները հռչակող Ցայտարարութիւն մըն ալ կարդաց Գ· Գեւոնեան, զայն յղելով մօտ 200 ներկաներու վաւերացումին· անվերապահ, երկարատեւ ծափերով ընդունուեցաւ Ցայտարարութիւնը որ կը ծանուցանէր «Collectif 2015 : Réparation»ի ծնունդը:

Պարագայականով գոհանալու, պատեհապաշտութեան երկրպագելու արարքը մերժող, դատապարտող կեցուածք մը

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՐԹՈՅԻՆ ՏՈՒՆԻՆ, ԿՈՄԻՏԱՍՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՄԵՐ ԿՈՒՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Մոնրէալի զեղեցիկ պողոտաներէն մէկուն վրայ կը գտնուի ժամանակակից մեր արուեստագէտներէն քանդակագործ Արթօ Զաքմաքճեանի տունը: Գանուած թաղին զեղազարդ, պճնուած, պչրուտ չէնքերուն համեմատութեամբ շատ պարզ արտաքին մը ունի ան: Լայնանիստ կառոյց մըն է որ յետին տերեւն իսկ յատուկ խնամքով զետեղուած այդ թաղին որպէս քիչ բացառութիւններէն մէկը կրնայ դիւրաւ ուշադրութիւն գրաւել: Ու այդ արտաքինը ոչ մէկ զաղտնիք կը հաղորդէ ներսը պարփակուած «հարստութեան» մասին:

Աչնան զեղեցիկ կէսօրէ ետք մը երբ կ'ուղղուիմ այդ դրան, սիրելի ու յարգելի բարեկամ մը, հաճելի խօսակից մը վերադտնելուն հետ նաեւ այդ «հարստութիւն»ը հանդիսատհանդիսատ վայելելու անհամբերութիւնը ունիմ, հանդիսատ, այսինքն՝ առանց ցուցասրահի մը բազմութեան, բարեւներով, խօսակցութեան պատճառներով ընդմիջուած վայելքին:

Արթոյին ջերմ, անսեթեւեթ ընդունելութիւնը անակնկալ չէ: Անակնկալը այն ճոխ խնջոյքն է իր գործերուն –արձաններ, արձանիկներ, գծանկարներ, տակաւին կիսաւարտ աշխատութիւններ– որոնք դրաւած են ամբողջ միջոցը: Հրաշալիքներու աշխարհ մը ուր չես գիտեր ո՛ր կողմ դառնալ, ո՛ր մէկը վայելել: Մանաւանդ որ արուեստագէտը կը պատմէ, կը բացատրէ· կը մատնանշէ հայրաստանեացները, աւելի եւս Գանատայի մէջ քանդակածները, գծածները: Խօսակցութիւնը պահ մը կ'անդրադառնայ երկար բացակայութենէ մը եւս անցեալ ամառուան երեւանեան արձակուրդին, այդ ընթացքին իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցին («Յառաջ», Հոկտ. 6): Գոհ է անշուշտ, թէեւ խօսքը «տեսնե՛նք»ներով կ'ընդմիջուի, որ որոշած են Երեւանի մէջ իրմէ երկու գործ զետեղել: Ըսուածին ինծի պատճառած դոհունակութիւնը երկրորդ չերտ մըն ալ ունի· ի վերջոյ յայտնուած է պաշտօնական դէմք մը, լիազօր մը որոշելու թէ մայրաքաղաքին ո՛ր անկիւնը ինչ պէտք է զետեղել· ու ան գիտէ ցորինը որոմէն զանազանել· ի վերջոյ պէ՛տք էր որ Արթոյին նման արուեստագէտ մը խորհրդային տարիներուն ճաչակած անտեսումին, արհամարհանքին, իսկ անկախութեան օրով իրեն բաժին հանուած անգիտացումին վրէժը լուծէր: Վրէժը նաեւ իր Կոմիտասներուն որոնցմէ մէկը ջարդեր-վիշտեր կատրնեըն ալ թափեր էին իր աշխատանոցին առջեւ, մայթին վրայ, «սոցիալիզմի ռէալականութեան» անյարիր գոնելով, իսկ ուրիշ մը տխմրագոյն հեգնանքի չեշտով անուաներ էին «Տոն Քիշոթ»···: Թէեւ յայտնի չէ թէ այնքան ոգեղութիւն տեսնելու, հանդուրժելու վարժուած երեւանցին ի՛նչ հակազդեցութիւն պիտի ունենայ Արթոյին գործերուն նկատմամբ:

Տունին, վարի, վերի սենեակները լեցուցած արձաններուն, գծանկարներուն մէջ ուշադրաւ է Կոմիտասներու խումբը: Գծուած, քանդակուած, ամէն չափի Կոմիտասներ որոնք իրենց աստիճանաբար պարզացած դիմերով սիլուէթ մը կը ներկայացնեն մեզի: Այդ սիլուէթը պատկերուած է վարդապետին սքեմով: Սքեմին զեղչուած Կոմիտաս մըն է այլեւս ան· մե՛ր, այսօրուան Կոմիտասը զոր կը պտըտցնենք ճառէ ճառ, փառաբանութենէ փառաբանութիւն, ա՛լ պապանձած խորհրդանիշերու ամբողջ աշխարհ մը բեռցուցած անոր վտիտ ուսերուն: Մարդ չի կրնար, կամ չի փափաքիր անդրադառնալ թէ այդ խորհրդանիշերն ու մեր խլութիւնները ոդքա՛ն չարիր են իրարու եւ Կոմիտասը ոչինչ ունենալով այդ կապին մէջ, չատոնց հեռացած է անձայն – անշշուկ:

Միմիայն դատարկ սքեմով այդքա՛ն կենդանի, այդքան արտայայտիչ Կոմիտասները անկարելի էր որ չանդրադարձը նկին փարիզեան ողբալի մսխումին: Կոմիտասէն միայն դատարկ սքեմ մը պահած մեր իրականութեան փաստը չէ՞ Սէնի ափին կանգնած արձանը որ ցեղասպանութեան յուշարձանի պարտականութեան հետ, անկն առաջ կը պատգամէ մեր ապիկարութեան, անզիտութեան մասին: Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ մեր ընտրութիւնները շատ, շատ յաճախ կը վրիպին, կը խոտորին երբ կայ ճիշդ թիրախը ու արդիւնքը փառաւոր հեգնանք մը կ'ըլլայ ամէնէն նուիրական համարած մեր արժէքներուն –Կոմիտաս, ցեղասպանութիւն, զոհ, յիշողութիւն, եւլն.– հասցէին: Այս որքա՞ն պարադայական, կամազուրկ, անճաշակ ու ձախաւեր արարածներու վերածուած ենք մեծ ոստանները քաղաքացիի պայքարէն յոդնած մեր բուռ հանդստութեան մէջ:

Եւ ըսել որ երեւոյթը միայն փարիզի յատուկ բան չէ: Ըսե՛նք որ Արթօ Զաքմաքճեանը փարիզաբնակ չէր, ծանօթ ալ չէր ընտրութեան գործը ստանձնողներուն: Հոն, Գանատայի մէջ զետեղուած 1915ի մեր յուշարձաններն ալ չըլլացած են զինքը, իր գործը, ափսոսալի նոյն էմբրանկարին մասնակցելով: Եւ վստահ եմ, այդ նկարին հեղինակները զատատարտումի արտայայտութիւններով հակազդած են խորհրդային օրով Արթոյին փըչըրուած, ծաղրուած արձաններու անցեալին, եթէ կարդացած են վերոնշեալ հարցազրոյցը (լաւատեսութեան չափազանցութիւնը մեղքերու, յանցանքներու ցուցակին մաս չի կազմեր տակաւին···):

Արթոյին տան առաջին յարկի սենեակին արձաններուն մէջ ուշադրութիւնս գրաւող ուրիշ երկու գործ եղան Նարեկացիները եւ «Աղաղակը»: Առաջինը պարպուած ակնակոպիճներով, հազար տարուան սպասումէն յոգնածի դիմագիծերով իր խօսքին պատասխան սպասող սուրբն է: Երկրորդը լայն, շատ լայն բացուած «երախ»ով, ցասում ու կրակ ժայթքող աչքերով «այլանդակ» գլուխ մը, զոր ամերիկացի հայագէտ մը «Հայուն աղաղակը» թարգմաններ է, ուզելով անպայման ունենալ անկէ օրինակ մը:

Հայաստանեան արձակուրդ – վերադարձին նկատը յաճախ կու գայ մեր խօսակցութեան մէջ: Բնական է որ հասարակաց մեծ բան չկայ 1970ականներու մեկնումին հոն ձգուածին ու այսօր գտնուածին միջեւ: Հասարակացը հաւանօրէն այն խաղալ, այլ ներքին մեծ աշխարհ մը պարտկող հայեացքն է որով ապրեւստագէտը դիտած է երկու Հայաստանները: Ապա նոյն, թերեւս աւելի չեչտուած խաղաղութեամբ վերադարձած Սփիւռքի իր անկիւնը, չարունակելու համար գծել, նկարել, քանդակել· ապրի՛լ՝ ուրախութիւնները, ցաւերը, ցասումներն ու յուզումները թարգմանելով Կոմիտաս, Նարեկացի, Աղաղակ, Բազմութիւն. մանաւանդ իր կեանքէն զոհացած մարդու խաղաղութեամբ ամբողջովին անտարբեր «դուրս»ի աշխարհին. անոր չհարկուած Կոմիտասներուն, կանգնած արձաններէն մեծ պատուանդաններուն, ճապուկ նախարութիւններուն, բայց աչքով կոյր բազմութիւններուն ու բոլո՛ր մնացածին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 30ին Թոքիոյի մէջ տեղի ունեցած է կովկասագիտական համաժողով մը: Երիտասարդ հայագիտուհի Ակիկօ Հիկի ելոյթ ունեցած է սփիւռքահայ ըրականութեան մասին, յատկապէս անդրադառնալով Շահան Շահնուրին, Լեւոն Զաւէն Սիւրմէլեանին, Մայքըլ Առլէնին եւ Փիթըր Պալաքեանին:

Ակիկօ Հիկի աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանի Հայոց լեզուի եւ գրականութեան բանասիրութեան բաժինը, որպէս աւարտաճառ ներկայացնելով «Պատմականութիւնը Կոստան Զարեանի "Նաւը լերան վրայ" վէպում» նիւթը, զոր գրած է հայերէնով: Այս աւարտաճառին մէկ մասը լոյս տեսած է Պէյրութի «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ին մէջ (Հ. Իբ., 2002): Ակիկօ Հիկի հայ գրականութենէն նմոյշներ թարգմանած է հայերէնի եւ ճափոնական գրականութենէն՝ հայերէնի:

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՁԾՄԷԱԿԱՆ

ՆՄԱՆԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ
ԳԱՂՏՆԻ ԴԻՄԱԿԸ

Դարմանուամի եղանակ մը որ այսօր լայն կիրարկումի մէջ է, առանց ապացուցանելու սակայն իր ազդեցիկ ընոյթը: Ընկերային ապահովութեան կողմէ՝ վճարումը զադրեցնելու սպառնալիքի տակ գտնուող նմանաբուժութիւնը վերջերս հիւանդանոցի դուռը կը թակէ: 2005 տարուան մէջ առողջապահական աշխարհը պիտի գիտնայ թէ նմանաբուժական դեղերը պիտի վճարուի՞ն թէ ոչ: Մինչ այդ, Ջանանք մօտէն ծանօթանալ այս քիչ մը խորհրդաւոր բուժման եղանակին պահած գաղտնիքներուն: Նախ պարզաբանենք նմանաբուժութիւնը, սկսելով կարճ պատմականով մը. 1755ին Սաքս ծնած աւստրիացի բժիշկ Սամուէլ Հանեման, 1790ին կը յղանայ այն գաղափարը թէ առողջ մարմնի մը մէջ բարդութիւններ ստեղծելու կարող քիմիական նիւթ մը կրնայ նոյն բարդութիւնները դրսեւորող ուրիշ հիւանդ մը դարմանել: Ուրկէ ծագում կ'առնէ բժշկութեան նոր եղանակ մը՝ նմանաբուժութիւնը (homŒopathi) իբրեւ հակադրութիւն հակաբուժութեան (allopathi) որուն վրայ հիմնուած է ապրիլեան բժշկութիւնը: 1810 թուականին Հանեման առաջին անգամ ըլլալով այս նոր բժշկութեան երեք գըլխաւոր սկզբունքները կ'առաջադրէ հետեւեալ ձեւով.

1– Առանձնայատկութիւն. *իւրաքանչիւր անհատ տարբեր ձեւով կը հակազդէ արտաքին քայքայիչ ազդակներու: Հետեւաբար դեղագրութիւնը պարտի նկատել այս առանձնայատուկ ընոյթը:*

2– Նմանութիւն. *բաղադրութիւն մը որ կարող է առողջ ենթակային մօտ բարդութիւններ ստեղծել, կրնայ յուժիչ դեր կատարել նմանօրինակ ախտանշաններ ցուցաբերող հիւանդի մը մօտ: Այսպէսով, զոր օրինակ արտասովոր կերպով գրգռուած հիւանդ մը «Նուքս Վոմիքա» կոչուած դեղի մը ջրախառնուած տարբերակով կարելի կ'ըլլայ դարմանել, հակառակ անոր որ նոյն բաղադրութիւնը առողջ ենթակայի մօտ զօրաւոր գրգռիչ ազդեցութիւն կը յայտնաբերէ:*

3– Նօսրացումները. *Թունաւորիչ ազդեցութիւնը կանխելու նպատակով դեղը պէտք է տալ «նուազագոյն» խտաչափով, ուրիշ խօսքով՝ զայն նօսրացնելով: Հանեմանին ճշմած «հարիւրերորդ նօսրաչափը» (centésimale hahnemanienne — CH) կը նշանակէ դեղը նօսրացնել 100 անգամ: Այս նօսրացումը սկիզբները 12 CH ցուցանիշով յայտնուած է, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրերորդ նօսրաչափը չարունակել իրերայաջորդ 12 անգամներ: Քիմիագիտական պարզ հաշիւ մը դիւրութեամբ երեւան կը հանէ թէ այս կարգի իրերայաջորդ նօսրացումներու աւարտին ձեռք ձգուած լուծոյթին մէջ գործօն քիմիական նիւթէն մէկ մոլեքիւլ իսկ չի մնար: Ուրիշ խօսքով՝ հրամցուած արտադրութիւնը բոլորովին դեղագուրկ պարզ հեղուկ մըն է:*

Ինչպէս կը հետեւի վերոյիշեալ ծանօթութիւններէն, 200 տարիէ աւելի անցեալ ունեցող բժշկութեան այս եղանակը երբեք չէ յաջողած ապացոյցը տալ ոչ իր ազդեցիկ ընոյթին, ոչ ալ գիտական բացատրութիւնը տալ իր ազդելու եղանակին: Մինչդեռ, Ֆրանսայի մէջ հանրային առողջութեան օրէնքը կը պահանջէ որ վաճառքի դրուած իւրաքանչիւր դեղ ապացոյցը տայ իր դարմանական արժէքին, դեղագիտական կամ բժշկագիտական փորձերով: Այսուհանդերձ նմանաբանութիւնը իր կարեւոր տեղը գրաւած է 1926էն ի վեր շահադործելով առանձնաշնորհեալ դոյավիճակ մը հրամցուած այդ չրջանի Առողջութեան նախարարութեան կողմէ: 2004ին ոչ ոք կրնայ ստուգել թէ նմանաբուժական դեղերը կենսաբանական որեւէ դրական ազդեցութիւն ունին մարդկային մարմնին վրայ: Մինչդեռ ինչպէս գիտենք այսօր՝ այս դարմանումի եղանակը կարեւոր ժողովրդականութիւն կը վայելէ բժիշկներու որոշ մէկ հատուածին, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ հիւանդներու մօտ: Միջին հաշուով, Ֆրանսացիներուն մէկ երրորդը դոնէ մէկ անգամ վարձած է զայն: Այս ժողովրդականութիւնը կարելի է բացատրել հետեւեալ 6 կէտերով.

1– *Բժիշկ – հիւանդ յարաբերութիւնը նմանաբուժութեան ոլորտին առաջին տեղը կը գրաւէ: Եւրոպական ուսումնասիրութեան մը համաձայն, նմանաբուժութեան խորհրդակցութիւնները միջին հաշուով մէկ ժամ կը տեւեն մասնագէտին մօտ, մինչդեռ դատական բժիշկի մը մօտ այս ժամանակամիջոցը միջին հաշուով 11 վայրկեան է միայն:*

2– *Ամէնօրեայ բժշկութեան հանդէպ վստահութիւնը կորսուած է:*

3– *Հանրային ապահովութեան վճարումի համակարգին դոյութենէն ի վեր այս դարմանումի եղանակին նկատմամբ կրեւոր աճ արձանագրուած է:*

4– *Դեղերու –ընդհանուր առմամբ– դեղասպառումին դէմ հաւաքական հակազդեցութիւն մը ծագած է:*

5– *«Փլասեբօ» երեւոյթը, այսինքն առանց գործօն դեղ մը ունենալու, դեղի մը մեր մարմնին վրայ գործած բնական ազդեցութիւնը որ կը վերագրուի հիւանդին հոգեբանական դրական տրամադրութեան՝ այս դասակարգի դեղերու նկատմամբ:*

6– *Հիւանդին այն զգացումը թէ իր ախտին դէմ գործօն դերք մը որդեգրած է: Լօզանի առողջապահական կեդրոնի մէկ մասնագէտին համաձայն նմանաբուժութիւնը կատարեալապէս այն համոզումը կու տայ հիւանդներուն եւ զանոնք խնամող բժիշկներուն թէ անոնք ընկերային եւ բժշկական տեսանկիւնէ գործօն դեր մը կը կատարեն: Այս դէրը անշուշտ անբաւարար է բժշկական դիտութեան տեսակէտով, սակայն խիստ կենսական առողջութեան առընչութեամբ:*

ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԻ ՄԱՍԻՆ
ՍԽԱԼ Թ�է ՃԻՇԴ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Վաթսունական թուականներուն տարեկան անճ դլուխ 100 քկ·ի հասնող սպառումը վերջին տարիներու ընթացքին նահանջած է, իջնելով 65 քկ·ի որուն 25 քկ·ը փոխակերպուած աննդեղէի ձեւին տակ: Այսուհանդերձ, գետնախնձորը է եւ կը մնայ Ֆրանսայի մէջ ամէնէն չատ սպառած բանջարեղէնը: Հիմա Ջանանք մօտէն ուսումնասիրել իր մասին հաստատուած կարգ մը դատումներ.

Գետնախնձորը շաքարախտի վտանգը կ'աւելցնէ.

Ճիշդ: 1986 թուականին Միացեալ Նահանգներու Հարվարտ համալսարանի բըժշկական բաժնի խումբ մը գիտնականներ վեց տարի չարունակ հետեւած են 40էն 75 տարիքներու միջեւ, մօտ 43·000 այրերու եւ 65·000 կիներու: Այս անձերը որոնցմէ ոչ մէկը շաքարախտ կը տառապէր, ուսումնասիրութեան սկիզբը լուրջ քննութեան ենթարկուած են եւ մօտէն հսկուած վեց տարիներու ընթացքին: Փորձի չրջանի աւարտին ստուգուած է որ այր մարդոցմէ 523ը, իսկ կանանց 915ը չաքարախտ ունեցած են: Ըստ իրենց սպառած աննդանիւթերու քննութեան, հաստատուած է առհասարակ այր մարդոց թէ կանանց մօտ, որ անոնք որոնց աննդառութիւնը մասնաւորաբար բարձրացած է գետնախնձորով հարուստ ճաչերէ, չաքարախտի երեւման համեմատութիւնը բազմապատկուած է 2,17ով այրերու մօտ, իսկ 2,5ով կիներու մօտ:

Լաւագոյն տապակած գետնախնձորը կը պատրաստուի պինդ իւղով

Սխալ: Գետնախնձոր տապակելու համար հրապարակի վրայ կամ տունը գործածուած պինդ իւղերը յատկացած ճարպութիւններ կը պարունակեն: Այս վերջինները ձեռք ձգուած են ոչ-յագեցած ճարպութիւններու չրածինի հետ հակազդեցութենէն: Յագեցած ճարպութիւնները քոլեսթերոլի քանակը կ'աւելցնեն, այսպէսով սրտերակային հիւանդութեան վը-

տանդը (արեան մէջ ալթերոմի չերտերու կազմութեան պատճառ դառնալով) կը փութացնեն: Իսկ ճարպատթիւններու կուտին դոյացած թրանս տարբերակը երակներու համար ա՛լ աւելի վտանգաւոր է: Այս վերջինը երախաներու մօտ «2-դասակարգ» չաքարախտի դէմ զգայնութիւնը կ՛աւելցնէ, միեւնոյն ժամանակ պատճառ հանդիսանալով հասա ադիքի քացկեղի չափահասներու մօտ: Կը յանձնարարուի հետեւաբար նուազագոյնի իջեցնել տապկուածներու սպառումը եւ դործածել արաչիս իւղը:

Գետնախնձորը դանդաղ շաքարներու դասակարգին կը պատկանի.

Սխալ: Էնտէֆս կլիսէմիֆ՝ արեան չաքարի ցուցանիչն (կրճատուած՝ «աչց») է որ կը թոյլատրէ դասաւորել աննդանիւթերը իրենց արեան չաքարի մակարդակին համեմատ: Այս ցուցանիշը 0էն 100ի մինչեւ կը տարուբերի եւ կախում ունի եփելու եղանակին կամ արտադրութեան ձեւէն: Այն աննդանիւթերը որոնց «աչց»ը 75էն վեր է՝ չեն նկատուիր դանդաղ չաքարներ: Եթէ գետնախնձորը չոպիով եփած է, իր «աչց»ը 60ի չուրջ է, սակայն եթէ ան ադի ջուրի մէջ 35 վայրկեան եփած է նոյն ցուցանիշը կը բարձրանայ մինչեւ 88ի: դալով սառեցուած, ապա մանրաւիքային փուռի մէջ տապկուած գետնախնձորին, այս վերջինին «աչց»ը 75 է: Գետնախնձորի խուսափինը (փիւրէ) 80, իսկ ջրազուրկ խուսափինը 86 է: Ուրեմն սպառումի հրամցուած գետնախնձորներուն մեծամասնութիւնը արեան չաքարի բարձր ցուցանիշ ունին:

Գետնախնձորը կը գիրցնէ.

Ճիշդ: Գետնախնձորը ամիլոփեքթին կոչուած նշոյի տարբերակը կը պարունակէ: Դիւրամարսելի այս նիւթը արագօրէն կլիւքոզի կը վերածուի, ինչ որ մարմնին ճարպի մթերքը կ՛աւելցնէ: Այն անձնականները որ հմնուած է գետնախնձորի եւ միսի միասնական սպառումին վրայ, մարմնական ծանրութեան նչանակը (էնտիս տը մաս գորփորէլ – Ի·ԷՄ·Սէ·) տարեկան 0,3 կ՛աւելցնէ: Այսպէսով միայն երեք տարուան ընթացքին, նոյն նչանակը դրեթէ մէկ միաւորի չափ աճ մը կ՛արձանագրէ՝ որ կը նչանակէ թէ քրնական ծանրութիւն ունեցող անձ մը որուն ծանրութեան նչանակը 24 էր կը վերածուի գերծանր անձի մը, այս վերջինին թիւը անցնելով 25ի: Գետնախնձորի վրայ հմնուած աննդականունին ուրիշ մէկ անպատեհութիւնն ալ կը կայանայ մէջքի չափը աւելցնելու մէջ ինչ որ թէ գեղեցկապիտական եւ թէ առողջապահական տեսակէտէ լուրջ հոգ մըն է:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԻՆ ՇԷՐԻՓ

ԵՐԲ ՋՈՒՐԸ ԱԶՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ

Վերջին տարիներուն յաճախ կը կըրկնուի թէ Միջին-Արեւելքի մէջ պատերազմական յաջորդ կարեւորագոյն պրաւարկը ջուրը պիտի ըլլայ եւ ո՛չ հողը, կամ քարիւղը: Շրջանի երկիրներէն ոմանք կը չանան հսկայական ջրամբարներ կառուցանելով զարման պանել հարցին, լիճերէս կ՛ընէ Թուրքիա: Ուրիշներ աւելի հակում ունին ծովու ջուրը լմպելի ջուրի վերածելու աժան եւ վստահելի ձեւը դտնելու: Ծանօթ է որ այս վերջին ուղղութեամբ կատարած չանքով յաջանի է Իսրայէլը:

Ծրագրուածը ջուրի գործատան մը կառուցումն է. եթէ յաջողի, հետաքրքրական դինով պիտի լուծուի հարցը եւ ոչ միայն միջին արեւելեան շրջանին համար: Ծրագրողներէն ճարտարագէտ մը կ՛ըսէ թէ դժուարութիւնը ջուր դտնելը չէ, ծովերը անսպառ ադիքներ են ատոր: Դժուարութիւնը այդ ջուրէն ադը զտելուն մէջ կը կայանայ: Հոն ալ հարցը հարկաւոր գործողութիւններու բարձր դինն է: Ջուրը լմպելի դարձնելու համար ատոր ադաթափումը մինչեւ այսօր միայն հարուստ պետութիւններու մատչելի բան կը նկատուէր: Մինչդեռ Իսրայէլի միջերկրականեան ափին վրայ ծրագրուած ջուրի գործատունը խոր. մեթրը 0,52 տոլարի լմպելի լաւորակ ջուր պիտի հայթայթէ: Այնքան ալ սուղ դին մը չէ ասիկա, քանի որ նոյն քանակութեամբ ջուրին ներկայի արժէքն ալ 0,45 տոլար է: Կը նախատեսուի գործատան կառուցումը աւարտել յաջորդ տարի. անկէ ետք տարեկան 100 միլիոն խոր. մեթր լմպելի ջուր ձեռք պիտի ձգուի անկէ: Ատիկա երկրին տարեկան պահանջին մօտաւորապէս մէկ երրորդն է, մէկդի ձգելով հողագործութեան, ճարտարարուեստի մէջ գործածուած քանակութիւնը:

Ադաթափումի գործողութեան համար ջուրը մեծ ճնշումի մը տակ թաղանթէ մը կ՛անցնի. այդ թաղանթին մանրադիտային ծակոտիները այնքան փոքր են որ միայն ջուրը բաղկացնող թթուածինի ու ջրածինի մոլեքիւլները կրնան անոնցմէ անցնիլ, ադը կը մնայ: Գործողութեան համար մեծ քանակութեամբ ուժանիւթ հարկաւոր է: Ինդրոյ առարկայ գործատան պահանջը ապահովելու համար ծրագրուած է նոյն վայրին մէջ ելեկտրակայան մըն ալ կառուցանել:

Շրջանի այլ երկիրներ, դիւաւորութեամբ Յորդանանի, աշխոյժ հետաքրքրութիւն ցոյց կու տան ադաթափումի այս մեթոտին: Յորդանան ջուրի մեծագոյն նեղութիւնը ունեցող աշխարհէ տասը երկիրներէն մէկն է ու անհրաժեշտ ջուրը ուներնալու համար կը գործածէ ջրային պաշարներուն ամենախոր պահեստները: Ուրոշ է որ օր մը անոնք պիտի ցամքին: Եղած հաշիւներու համաձայն Իսրայէլի կառուցածին նման երեք կայան կը բաւեն Յորդանանի հարկաւոր լմպելի ջուրը հայթայթելու: Կը նախատեսուի կարմիր ծովէն Մեռեալ ծով ջրատար մը կառուցանել: Ատիկա նախ պիտի ծառայէ առաջինէն ջուր փոխադրելու երկրորդին որուն ջուրի մակարդակը տարին մէկ մեթր կ՛իջնէ, որպէս հետեւանք ափի երկիրներէ ներս ջուրի աւելի մեծ քանակներ քաշուելուն:

ԳՈԳԱ-ԳՈԼԱԹԻՆ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Հնդիկ հողագործները կը խորհին թէ իրենց բերքը աւերիչ միջատներէն փրկելու միջոցը դտած են: Փոխանակ սուղ դիներ վճարելով բազմազգ ընկերութիւններու դեղերը դնելու, անոնք բամպակի եւ համեմներու իրենց ցանքերուն վրայ Գոգա-Գոլա կը սրսկեն: Զանազան շրջաններու բազմաթիւ հողագործներ այդ միջոցին կը դիմեն, քանի որ ան ամէնէն աժանն է ու ամէնէն ազդեցիկը: Ցատկապէս բամպակ մշակողները ծած են թէ Գոգա-Գոլայի սրսկումէն վրէ ժամանակ եռք բերքին վնասակար միջատները կը սատկին:

Անոնք համոզուած են որ Գոգա-Գոլան գործածութեան իսկական մարդը դտած է, որպէս ալնական հողագործներուն: Այս վերջիններուն արդէն չաքարոտ լուծոյթներ կը գործածէին, մրջիւնները մըղելու որ ուտեն, փճացնեն միջատներու թրթուրները: Ու կ՛ըսեն թէ գոլան նոյն դերը կը կատարէ:

Լոնտոնի «Կուարտիըն»ը անդրադառնալով այդ գործածութեան, կը գրէ թէ տարիներէ ի վեր վէճերու նիւթ է Գոգա-Գոլային մաքրիչ յատկանիշը. ան կը գործածուի արտաքնոցներու, ինքնաշարժերու ապակիները մաքրելու նպատակով. ծանօթ է նաեւ ժանգի արգելք ըլլալու յատկանիշով: Կ՛ըսուի մինչեւ իսկ թէ Գոգա-Գոլայի նոր մէկ տարբերակը Զինաստանի մէջ կը գործածուի որպէս սերմնասպան միջոց:

Նոյեմբերի սկիզբը այդ ըմպելիին բաներներէն մէկը Աթլանթայի մէջ յայտարարած է թէ տեղեակ են որ հողագործ մը իր բերքին համար գործածած է կազ պարունակող ըմպելի մը: Սակայն այդ ըմպելիները միջատասպան յատկութիւն չունին եւ այդ մասին հաւաստումները զուրկ են գիտական ամէն հիմէ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

Մ Ա Հ

ԳԻՏՆԱԿԱՆ ՍԵՐԳԷՅ ԲԱԼԱՍԱՆՆԵԱՆԻ

Նոյեմբեր 23ին մահացած է երկրադունտին բնապիտութեան եւ երկրաչարժագիտութեան ընկերակցութեան նախադահ – փրոֆ. Եուրի Բալասանեան: Ծրնած էր 1948ին Բաքու, աւարտած Երեւանի համալսարանի երկրաբանական բաժինը: 1975ին յաջողութեամբ պաշտպանած է թեզը եւ ստացած երկրահանդաբանական գիտութիւններու թեկնածուի կոչում: Այդ թուականէն պաշտօններ ըստանձնած է արտասահմանի մէջ, ապա 1987ին Մոսկուայի մէջ պաշտպանած տոքթորայի թեզը: Աւելի ուշ իրնե տըրուած է փրոֆ.ի կոչում: 1988ի երկրաշարժէն ետք, 1991ին մշակած է երկրաշարժային պաշտպանութեան ազդային ծառայութիւն ստեղծելու ծրագիրը: Մինչեւ 2002 վարած է այդ կառոյցին տնօրէնի պաշտօնը: 2000ին ընտրուած է Ասիական երկրաչարժաբանութեան յանձնաժողովի նախադահ: 2002ին արժանացած է ՄԱԿ-ի Աղէտներու դէմ պայքարի մրցանակին: Երկար տարիներ Երեւանի համալսարանին մէջ դասախօսած է, մօտ 200 դիտական աշխատութիւն հրատարակած:

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՃԱՄԲԱՆ

(ՎԷՊ՝ ՊԷՋՃԵԱՆ ԱՄԻՐԱՑԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

ԱՐԱ ԱԿԻՆԵԱՆ

ՄԱՍ Ա.

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

ՊԱՀԱՏԸ ԸՆԴՎԶԱԾ

Հալէթ գոհ էր:

- Վարդապետ, քու խօսքիդ կը հաւատամ: Վաղը Պատրիարքարան հրահանգ պիտի ղրկեմ որպէսզի գործը եզրակացութեան մը յանքի: Ալ յոգնեցայ ամէն օր կողմերէն մէկուն բողոքը կամ խնդրանքը լսելէ: Գազազ կու գայ քանի մը կ՛ըսէ, Ցավուտեան կու գայ ուրիշ բան մը կ՛ըսէ: Պետութիւնը ուրիշ գործ չունի՞ ընելիք:

- Շատ լաւ կ՛ընէք էֆէնտի, լսաւ վարդապետը գոհ չեչտով մը.

- Բայց վարդապետ, եզրակացուց Հալէթ էֆէնտի, հասկացողութիւնը գոյացընելէ վերջ բոլորդ միասին կրօնականով եւ աշխարհականով պիտի երթաք Հայոց Պատրիարքարան եւ անոր իշխանութեան տակ պիտի մանէք: Սուլթանին բաղձանքը այս է: Ձեզնք ուզեր որ ձեր գլխուն վրայ օտար մը դտնուի, ինչպէս Հռոմի Պապը:

Մեսրոպ վարդապետ, որ նախապէս գոհ էր Հալէթ էֆէնտիի ըսածներէն, այս վերջին վճիռին չատ ալ գոհ չմնաց, քայց առանց յայտնի ընելու հրաժեշտառաւ անկէ:

Հալէթ էֆէնտի վարդապետին մեկնելէն վերջ անմիջապէս գործի անցաւ: Պատրիարքարան լուր ղրկեց թէ լսած Սուլթանին ֆէլմանին Պատրիարքարանը պէտք էր առանց մանրամասնութեան մէջ մըտնելու, համաձայնութիւն մը գոյացնէր կաթոլիկներու համար:

Պօղոս Պատրիարք իր մօտ հրաւիրեց ամիրաները եւ ըսաւ.

- Պալատէն խիստ հրաման եկած է: Համամիտ չըլլալով հանդերձ, նոր աղէտի մը պատճառ չըլլալու համար կաթոլիկներու հետ համաձայնութեան եղր մը պիտի մտնեմ:

Եւ այդպէս ալ եղաւ: Կաթոլիկները քանի մը օր վերջ Մայր եկեղեցի եկան իրենց կրօնաւորներուն հետ, որոնք լուսաւորչական կրօնաւորի տարազ հագած էին: Պատրիարքը լսած համաձայնութեան, յաջորդ օրն իսկ վերջին օծումի իւղը օրհնեց, որպէսզի ուզողներուն յատակարարուի: Հաւատամքին վերջին մասին նզովքը վերցուեցաւ:

Ադդը միացաւ խորհեցան չատեր լսին չունչ մը առնելով:

Բայց իրականին մէջ այս միութիւնը պարտադրուած էր եւ ոչ մէկ դրական արժէք ունեցաւ: Առաջին եւ հիմնական պատճառը այն էր որ ոչ կաթոլիկները կրնային դաւանական խնդիրներու մասին զիջում ընել առանց Ս. Պապին հրամանին եւ ոչ ալ լուսաւորչականները առանց Ս. էջմիածնի:

Այսուհանդերձ Պօղոս Պատրիարք տեսած էր հայոց գլխու վերեւ կախուած դամոկլեսեան սուրը: Տիւղեանները ադէտի յիշատակը չատ թարմ էր տակաւին եւ ահն ու սարսափը տակաւին հայոց սրտին մէջ էր: Ահա ինչո՛ւ կողմերը զիջում ըրին առանց երկմտելու:

Պօղոս Պատրիարք այս զիջումներուն պատճառը եւ օրուան կացութիւնը երկար տեղեկագրով մը ղրկեց Ս. էջմիածին, եպիսկոպոսանալու դացող Ցակոբոս վարպետի հետ:

Միութեան օրը բոլոր կաթոլիկ մեծամեծները հայ մեծամեծներու տունը հիւրասիրուած էին: Ցաջորդ կիրակի Մայր եկեղեցիին միացած բոլոր նախկին կաթոլիկ վարդապետները Խաչանպուռի զանազան եկեղեցիներուն մէջ պատարագին:

ԳԼՈՒԽ Ի.

ՆՈՐ ԱՂԷՏ

Արագօրէն կարդադրուած այս միութենէն ոչ լուսաւորչականները գոհ էին եւ ոչ ալ կաթոլիկները: Մէկ կողմէ Հռոմի հաւատարիմները, միւս կողմէ մոլեռանդ լուսաւորչականները ակսած էին ժողովուրդին մէջ դժգոհութիւն սերմանել: Կատարուած միութիւնը պալատին ճնշումով կատարուած բռնազբօսիկ բան մըն էր: Մանաւանդ կեսարացի եւ ակնցի պանդուխտներու խաներուն մէջ մեծ էր յուզումը:

- Պօղոս Պատրիարք մեզ կաթոլիկ ըրաւ, կ՛ըսէին:

- Պատրիարք ըսածդ քիչ մը առնական կեցուածք պէտք է ունենայ: Ի վերջոյ պալատը ի՞նչ կը խառնուի մեր դաւանութեան գործերուն: Սուլթան Ֆաթիհ Մէհմէտ ճանչցած էր մեզ այդ իրաւունքները ֆէլմանով եւ անոր յաջորդները նոյն ճամբէն քալած են, կ՛ըսէր ուրիշ մը:

Կեսարացիներու խանին մէջ Կարապետ անուն գործաւոր մը կը պոռար.

- Ի՞նչ ըսել է վերջին օծումի իւղ օրհնել, երբ ունինք մեր սուրբ միւռոնը: Ինչո՞ւ վերցնել Հաւատամքի նզովքը երբ մեր նախնիքը նզովեր են հերետիկոսները: կաթոլիկութեան պայմանները ընդունեց եւ մեր Պատրիարքը: Պէտք է այս միութիւնը չընչենք եւ կամ միայն մեր կրօնքին դաւանանքները ընդունողները մեր մէջ ընդունինք:

Կաթոլիկները նոյնքան ընդվզած էին. Մանաւանդ լատին կրօնաւորները կը հրահրէին անոնց կրօնական զգացումները: Անոնք ժողովուրդին մէջ քարոզութիւն ընելն ալ բաւական չգտան:

Օր մը քանի մը լատին եւ կաթոլիկ կրօնաւոր հաւաքուած կը խորհրդակցէին, երբ Հալէթ էֆէնտիի բարեկամ Մեսրոպ վարդապետ ըսաւ թէ պէտք էր գործնական քայլեր առնել:

– Հայր Ֆրանսուա, ըսաւ իտալացի կըրօնաւոր մը մէկ ընկերոջ, այս գործը դուն պիտի ընես:

- Ո՞ր գործը վարդապետ:

- Դուն հայու մը չափ լաւ հայերէն գիտես: Աչխարհիկ զգեստ հագիր եւ գնա կեսարացի եւ ակնցի պանդուխտներուն խանները, ուր դժգոհութիւն կայ: Գաւառէն եկած սրտացաւ լուսաւորչականի մը դերը խաղալ եւ պանդուխտները ոտքի հանել իրենց Պատրիարքին դէմ:

Հայր Ֆրանսուա ուշադրութեամբ մտիկ կ՛ընէր:

- Դէշ գաղափար չէ: Հոս լուսաւորչականներէն ոչ ոք կը ճանչնայ զիս:

Այս դիշերն իսկ Հայր Ֆրանսուա աչխարհիկ հագուստներ հագած գնայ կեսարացիներու խանը:

(Շար. 43)

(Շար. Ա. Էջէն)

կ'ամփոփեն այս երեք բառերը: Նոյն ատեն սահմանելով Թուրքին հետ ամէն կերը, քառակուսի սեղանի, երկխօսութեան, չատախօսութեան, մենախօսութեան, դիւտաժողով-միւտաժողովի միակ ըսուելիքը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՔՈՋԻի «գահակալութիւնը» տեղի ունեցաւ Պուրժէ Նոյ. 28ին, 40 հազար հոգիի ներկայութեան. Շիրաքը կը ներկայացնէր իր կինը: Հաւաքոյթը որ ամերիկեան շօի թռոյթ ունէր եւ որոշ ամբոխավարութիւն, չէր կրնար նաեւ քօղարկել այն կեղծաւորութիւնը որ կը տիրէր Սարքոզիի եւ կառավարութեան մէջեւ, հակառակ փոխադարձ գովասանքներու: Շիրաք ալ չնորհաւորական գիր մը ղրկած էր:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ վիճակը բաւական ծանր էր Նոյ. 29ին եւ պառակտումի վախ կար, քանի ռուսամէտ չրջանը ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ուզէր եւ կը սպառնար ինքնավար չրջանի վերածուիլ: Ընդդիմութիւնը նոր ընտրութիւն կը պահանջէ Դեկտեմբեր 12ի համար: Վճռական օր էր Նոյ. 29ը:

EXPOSITION

CALLIGRAPHIES — PEINTURES

Roland JNAYETIAN

organisée par

la **Maison de la Culture Arménienne d'Alfortville**

du Vendredi 10
au Dimanche 19 décembre
de 15h à 19h

à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue P.-V. Couturier
94140 Alfortville
(près de la Mairie)

Pour tous renseignements :
M.C.A. : ☎ 01. 43. 76. 55. 89.

L'ECOLE «KHATCHADOUR ABOVIAN de la Cathédrale Apostolique Arménienne Serpotz Tarkmantchatz de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 12 décembre à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

— • —

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Venez nombreux encourager
le développement culturel de nos élèves.

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP
Directeur Khatchig Yilmazian
339 avenue du Prado 13008 Marseille
Tél.: 04 91 77 84 70 - Fax: 04 91 77 89 28
Métro: Rond-Point du Prado /
Parking : Negresco

PROGRAMME D'ACTIVITÉS

DECEMBRE

Samedi 11 décembre à 20h30
CONCERT
avec :
Ani CONQUET-YILMAZIAN, soprano
Antranig MINASSIAN, ténor
Ardzeroun KHOUDATIAN, ténor
Ari YILMAZIAN, cor
Au Centre Culturel :
339 avenue du Prado 13008 Marseille
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Կոան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդը առ ի գիտութիւն Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանին, նախկին հոգեւոր հովիւներուն, քարեարարներուն, հիմնադիրներուն, նուիրատուներուն, ծառայողներուն, թաղի ննջեցեալներուն յիշատակին կը կատարէ՝

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի վարչութիւնը հոգեհանդստեան պաշտօն կատարել կու տայ իրմէ յաւէտ բաժնուած Հ.Մ.Ը.Մ.ականներու յիշատակին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 5ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, յաւարտ պատարագի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4. տօնն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒԼԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAINE

ՓԱՐԻԶ

կը ներկայացնէ

ԳԱՌՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Ազգային ժողովրդական երգերու համոյթ

- ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 20·30ին
ISSY-LES-MOULINEAUX
Auditorium du Conservatoire
11-13, rue Danton,
Mail Raymond Menaud,
92130 Issy-les-Moulineaux
Տոմսերը ապահովել՝
06· 64· 91· 51· 74
01· 45· 78· 18· 96 (գիչերը) *թիւերէն:*

- ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30ին
VALENCE
Théâtre de Valence
Place de la Liberté, face à la Mairie
Տոմսերը ապահովել՝
Հայ Մշակոյթի Տան մօտ՝
04· 75· 55· 12· 49:

- ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 20·30ին
MARSEILLE
Espace Julien,
Quartier de la Plaine à Marseille
Տոմսերը ապահովել՝
04· 91· 93· 75· 25 / 06· 11· 43· 52· 68 *թիւերէն:*

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

VOYAGE A ROME

A l'occasion de la pose de la statue de St Grégoire l'Illuminateur
dans une niche de la Basilique Saint-Pierre, au Vatican,
le mercredi 19 janvier
nous projetons d'organiser un voyage à Rome,
du mardi 18 au samedi 22 janvier,
ce qui permettra aussi, à ceux qui le désirent, d'assister au
COLLOQUE INTERNATIONAL
sur St Grégoire de Nareg, qui se déroulera à Rome du 20 au 22 janvier.
Voyage + Séjour en Hôtel 3 étoiles + pension complète.
Prix : 800 Euros en chambre double,
supplément de 120 Euros pour chambre individuelle.
Les inscriptions seront closes le 20 décembre.
Informations aux numéros :
01 40 51 11 90 (Eparchie) — 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)

Grande braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 4 et dimanche 5 décembre de 10h à 20h sans interruption
Artisanat d'Arménie :
Poterie, Objets de bois sculptés, Bijoux, Broderie, Tapisserie, Instruments de musique, Khatchkar...
Livres, Philatélie arménienne, Epicerie fine arménienne, Brocante, Cadeaux...

- Bar
- Restaurant
- Tombola

CHENE

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk
au **Collège Samuel-Moorat**
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro Pont de Sèvres
——— Parking assuré ———

ՄԵԾԱՐԱՆՑԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները, իր վերջերան ընկերուհիները Մեծարանքի երեկոյթին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տունը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 19ին:

Մուտքը ազատ է:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղի ճաշը (շուբրուք) Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20ին, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը:

Մուտքի տոմսը 20 Եւրօ՝ կը ծառայէ նաեւ վիճակահանութեան մասնակցելու:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել Ռոզ-ին 04· 78· 49· 19· 44 թիւով:

(Հաւաքոյթը կը տրամադրուի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցներու հիմնադրամին):

□

Section «D. Missakian» de Sevran-Livry

SOIREE «COUSCOUS»

Le samedi 11 décembre à 20h30
à la Maison de la CBAF
17 rue Charles Péguy 93190 Livry-Gargan
Réservations avant le 7 décembre
auprès de :
— Madeleine : 01 43 83 87 68
— Nilva : 01 42 36 33 73
Nous vous attendons nombreux.

□

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը իր տարեկան լօթօն կը կազմակերպէ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 14·30ին
Պոմոնի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Շրջանի հայութիւնը, նաեւ բոլոր ընկերուհիները հրաւիրուած են:

□

ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ճաշ մը ի նպաստ դպրոցին, որ տեղի կ'ունենայ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 12, ժամը 13ին
«ԼԷ ՏԻՄԱՄԱՆԹԷՈ» ճաշարանը
60 ռիւ Լա Ֆայէթ 75009 Փարիզ

Եկէք միասին հաճելի ժամանակ անցնելու եւ միաժամանակ ձեր ալակերտութիւնը բերելու մեր պայքարին:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

— Ալիսին՝ 06· 03· 33· 06· 70
— Արաքսիին՝ 01· 39· 83· 71· 19 (ժամը 19էն վերջ):

SALON DU LIVRE ARMENIEN «ARMEN'LIVRES»

organisé par
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
les **10, 11 et 12 décembre**
à l'Espace Culturel «LE 148»
148 rue Paul Vaillant Couturier
sous le parrainage
de **M. René ROUQUET,**
Député-Maire d'Alfortville
— **Conférence - débat** —
«Le livre arménien dans tous ses états»
Vendredi 10 décembre à 20h45
— **Exposition - vente avec dédicaces d'auteurs** —
Samedi 11 et Dimanche 12 décembre
de 11h à 19h
Avec le partenariat
de la **Médiathèque d'Alfortville**
qui animera un Club de Lecture
au Salon «Armen'Livres»
Samedi 11 décembre à 17h
Emission spéciale sur AYP FM
Samedi 4 décembre à 11h30
Pour tous renseignements :
☎ **01. 43. 76. 55. 89**